

T.C.
GALATASARAY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ ANABİLİM DALI

**BİR TOPLUMSAL HAREKET OLARAK AKINCILAR:
TÜRKİYE’DE İSLAMCI ÖZNEİN KURULUMU VE EYLEMİ**

DOKTORA TEZİ

Ertuğrul ZENGİN

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Özgür ADADAĞ

TEMMUZ 2017

ÖNSÖZ

Akıncılar hareketi üzerine yazılan bu tez, bir toplumsal grubun, İslamcı gençliğin 1976-1980 arasındaki düşünce ve eylemlerinin ortaya çıkarmaya çalışmış, Türkiye İslamcılığı literatürüne mütevazı bir katkı yapmayı amaçlamıştır.

Bu uzun tez yazma sürecinin her safhasında okuma ve eleştirileriyle yönlendirici ve yardımcı olan tez danışmanım, hocam, Doç. Dr. Özgür Adadağ'a şükranlarımı sunarım. Doktora eğitimim sürecinde ilkeli ve güçlü akademisyenin nasıl olması gerektiğinin örneği olan Prof. Dr. Füsün Üstel'e, tez sürecinde eleştiri ve yorumlarıyla bilgisinden istifade ettiğim Prof. Dr. Ferhat Kentel'e teşekkürlerimi sunarım. Yine doktora eğitimi sürecinde gerek aldığım derslerde gerekse de yaptığımız günlük görüşmelerde düşünce ve birikimlerinden faydalandığım Doç. Dr. Birol Caymaz'a, Doç. Dr. Ahmet Kuyaş'a, Yrd. Doç. Dr. Hakan Yücel'e ve Dr. Esra Atuk'a teşekkür ederim.

Değerli çalışma ve araştırma görevlisi arkadaşlarım başta Cemil Yıldızcan, Ayşecan Kartal ve Atakan Çiftçi olmak üzere Burcu Ertuna, Tutku Ayhan, Zeynep Atademir, Ayşe Yılmaz Ceylan ve Özgür Türesay'a tez yazım sürecinde bana karşı gösterdikleri anlayışları ve yardımları için teşekkür ederim.

Doktora sürecini dostlukları ile keyifli haline getiren, tez sürecinde izlemelerden sonra yaptığımız oturumlarda birbirimizin tezini didik didik ettiğimiz ve geri bildirimlerde bulunduğumuz İdil Çetin, Abdullah Kıvanç Esen ve Süleyman Sidal'a teşekkür ederim.

Gerek tez araştırma sürecimde gerekse de şahsi entelektüel oluşumumda bana desteği ve üzerimdeki emeği için Halil İbrahim Yenigün'e şükranlarımı sunarım. İslamcılık üzerine beraberce düşündüğümüz Yusuf Enes Sezgin, Ammar Kılıç ve Abdullah Altundal başta olmak üzere İstanbul Düşünce Evi'nin (İDE) değerli mensuplarına teşekkür ederim.

Tez sürecinde vaktimin çoğunun geçtiği ve bir kütüphaneden daha fazlası olan İSAM'a ve değerli personeline teşekkür ederim.

Bu tezin yapılabileceğini bir "fikir" olarak ilk defa ortaya atan Kazım Baycar'a, özellikle tezin bitmesine yakın okuma ve eleştirileriyle ve moral desteği için Feyzullah Yılmaz'a, yine tez bitirme sürecinde tecrübelerinden istifade ettiğim Cihan Özpınar'a teşekkürlerimi sunarım.

Değerli dostlarım Mehmet Fatih Mintaş'a ve Abdullah Enes Tüzgen'e zor zamanlarda cesaretlendirici sohbetleri için teşekkür ederim.

Ve eşim Büşra Zengin'e tez sürecinde bana karşı sabrı ve her zaman yanımda olduğu için sonsuz teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	ii
KISALTMALAR	vi
ŞEKİL LİSTESİ	viii
TABLO LİSTESİ	ix
RÉSUMÉ	x
ABSTRACT	xvi
ÖZET	xxi
GİRİŞ	1
BÖLÜM 1: YOKSUNLUKTAN MUHAFAZAKÂR MİLLİYETÇİLİĞE: 1969 ÖNCESİNDE İSLAMCILIĞIN VAR OLUŞ ARAYIŞI	30
1.1 1924-25 Arası Kanuni Değişiklikler ve Bir Yoksunluk Olarak Türkiye İslamcılığının Kuruluşu	32
1.2 Osmanlı Bakiyesi İslamcılarının Siyasi Sisteme Karşı Muhalefeti: Halidi Nakşibendilerin Varoluş Arayışları	38
1.3 Rejim Karşısında İslamcı Entelektüeller: İç Kapanma, Uyum Sağlama ve Şartlı Eklemlenme	46
1.4 Muhafazakâr Milliyetçiliğin Parçası Olarak İslamcılık	53
1.5 Darbe, Siyasallaşma ve Tercümeleler: 1960 Sonrası Türkiye İslamcılığının Entelektüel Doğuşu	73
BÖLÜM 2: TÜRKİYE'DE İSLAMCI TOPLUMSAL-SİYASAL HAREKETİN DOĞUŞU	90
2.1 İslamcı Hareketin Sosyo-Ekonomik Kökenleri	93
2.2 İslamcı Hareketin Siyasal Örgütlenmesi: Milli Nizam ve Milli Selamet Partisi Olayları	102
2.2.1. 1975 Öncesi MNŞP'nin Kısa Kronolojisi	107
2.3 İslamcı Hareketin Gençlik Örgütü Olarak Milli Türk Talebe Birliği	124
2.3.1. 12 Ağustos'tan 12 Mart'a MTTB'nin İslamcılaşma Süreci	143
2.3.2. 12 Mart 1971 Sonrası MTTB	148
BÖLÜM 3: HAREKET VE TEŞKİLAT: YAPILANMA SÜRECİNDE AKINCILAR HAREKETİ	154
3.1 İslamcı Toplumsal Hareketin Örgütü Olarak Akıncılar Teşkilatının Doğuşu	163

3.2 Hareketten Teşkilata: İslamcı Gençlik Hareketinin Erken Dönem Örgütlenişi	171
3.3 Örgütsel, İdeolojik ve Siyasi Yapılanma ve Farklılaşma Sürecinde Akıncılar Hareketi (22 Ağustos 1976-5 Ocak 1978)	176
3.3.1 Akıncılar Hareketinin Birinci Döneminde Örgütsel Yapılanması	177
3.3.2 Akıncılar Hareketinin Birinci Döneminde İdeolojik Yapılanma	178
3.3.3 Akıncılar Hareketinin Birinci Döneminde Siyasi Farklılaşma	185
3.3.3.1. Akıncılar Hareketinin Ülkücü ve Sosyalist Hareketler Karşısında Siyasi Farklılaşma ve Konumlanması	189
3.3.3.2 Akıncılar Hareketinin MSP'nin Yanında Siyasi Farklılaşması	193
BÖLÜM 4: MÜCADELE VE ÖZNELEŞME SÜRECİNDE AKINCILAR HAREKETİ	199
4.1 Akıncılar Hareketinin Pasif Mücadele Dönemi (5 Ocak 1978-11 Şubat 1979)	200
4.1.1 Pasif Mücadele Döneminde Akıncıların Siyasi Söylemi ve Programı	202
4.1.2 Pasif Mücadele Döneminde İslamcı Gençlik Hareketinin Siyasi Mücadelesi	208
4.1.3 İran İslam Devrimi ve İslamcı Harekette İdeolojik Arayışlar	214
4.2. Özneleşme Sürecinde Akıncılar: İran Devrimi Sonrası Aktif Mücadele Dönemi (11 Şubat 1979-12 Eylül 1980)	219
4.2.1 Sakarya Mitingi ve Evrensel İslami Uyanışın Parçası Olarak Akıncılar	224
4.2.2 Aktif Mücadele Döneminde İslamcı Gençlik Hareketinin İdeolojik Arayışları	230
4.2.2.1 <i>Akıncı Güç</i> ve <i>Akıncılar</i> Dergileri Ekseninde İdeolojik Arayış ve Ayrışma	232
4.2.3 Akıncılar Hareketi Üzerinde Siyasi Sistem Baskısı ve Derneğin Kapatılışı	247

4.2.4 Akıncı Gençler Derneği'nin Kuruluşundan Kudüs Mitingine: Parti ve Hareket	251
4.2.5. Aktif Mücadele Döneminde Sosyalist ve Ülkücü Hareketler Karşısında Akıncılar Hareketi	256
BÖLÜM 5: AKINCILAR HAREKETİNİN TOPLUMSAL MOBİLİZASYONU	266
5.1 1979 Kuşağı İslamcı Gençlerin Toplumsal ve Kültürel Kimliği	268
5.2 1970'lerde İslamcı Gençlerin Mobilizasyonu: Kurum, Aidiyet ve Sadakat	282
5.2.1 MTTB ile Tanışma: Rastlantı, Mizaç ve Necip Fazıl	282
5.2.2 MTTB'den Akıncılara Geçiş: Siyasi-Kültürel Oluşumdan Siyasi Aktivizme Doğru	286
5.2.3 MSP ve Erbakan: İtaat ile Otonomi Arasında İslamcı Gençliğin Siyasi Oluşumu	288
5.3 Akıncılar Derneği'nin İç ve Dış Örgütlenme Çalışmaları	293
5.3.1 Akıncılar Derneği'nin İç Örgütlenmesi	293
5.3.2 Akıncılar Hareketinin Dış Örgütlenmesi Olarak Meslek Örgütlenmeleri	298
5.3.3 Akıncılar Hareketinin Dış Örgütlenmesi Olarak Öğrenci Örgütlenmeleri	302
5.4 Örgütlenmeden Eyleme Geçiş: Akıncılar Hareketinin Faaliyetleri	310
SONUÇ	321
KAYNAKÇA	330
ÖZGEÇMİŞ	357

KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı Geçen Eser
Ak-İş	: Akıncı İşçiler Derneği
Ak-Mem	: Akıncı Memurlar Derneği
Ak-Der	: Akıncılar Derneği
Ak-Genç	: Akıncı Gençler Derneği
ADMMA	: Ankara Devlet Mühendislik ve Mimarlık Akademisi
AP	: Adalet Partisi
AÜİF	: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
CKMP	: Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi
Dev-Genç	: Türkiye Devrimci Gençlik Federasyonu
DİSK	: Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu
DMMA	: Devlet Mühendislik ve Mimarlık Akademisi
DP	: Demokrat Parti
Hak-İş	: Hak İşçi Sendikaları Konfederasyonu
İGB	: İlerici Gençlik Birliği
İHL	: İmam-Hatip Liseleri
İHO	: İmam-Hatip Okulları
İHOMF	: İmam-Hatip Okulları Mezunları Federasyonunu
MBK	: Milli Birlik Komitesi
MC	: Milliyetçi Cephe
MDD	: Milli Demokratik Devrim
Mef-Der	: Mefkureci Öğretmenler Derneği
MHP	: Milliyetçi Hareket Partisi
MİSK	: Milliyetçi İşçi Sendikaları Konfederasyonu
MNP	: Milli Nizam Partisi
MSP	: Milli Selamet Partisi
MTTB	: Milli Türk Talebe Birliği
SD	: Sosyalist Devrim
Tek-Bir	: Teknik Elemanlar Birliği

TİP	: Türkiye İşçi Partisi
TMGT	: Türk Milli Gençlik Teşkilatı
TMTF	: Türkiye Milli Talebe Federasyonu
TÖB-DER	: Tüm Öğretmenler Birleşme ve Dayanışma Derneği
TÖDMF	: Türkiye Öğretmen Dernekleri Milli Federasyonu
ÜKD	: Üniversiteliler Kültür Derneği
YİE	: Yüksek İslam Enstitüleri

ŞEKİL LİSTESİ

	Sayfa No
Şekil 4.2.1 Sakarya Mitinginde Açılan Kelime-i Tevhid Dövizini	225
Şekil 4.2.2.1(1) Akıncı Güç Dergisi'nin 1. Sayı kapağı	234
Şekil 4.2.2.1(2) Akıncılar Dergisi'nin 1. Sayı kapağı	242

TABLO LİSTESİ

	Sayfa No
Tablo 1.4 Milliyetçilik Sınıflandırması	58
Tablo 2.2 İslamcılık vs. Toplumsal-Kültürel ve Toplumsal Siyasal Alan	105
Tablo 4.1.2 Mehmet Telliöglu döneminde Akıncıların siyasi iktidar, emniyet ve yargı bürokrasisi tarafından maruz kaldığı belli başlı baskılar	209
Tablo 4.2.1 Akıncılar Derneği'nin düzenlediği ya da aktif destek sağladığı Mitingler	226
Tablo 4.2.3 Akıncılar hareketinin Sakarya Mitingi'nden 12 Eylül'e kadar maruz kaldığı sivil ve askeri bürokrasi baskısı	250-251
Tablo 5.1(1) Teşkilatlarda resmi görev yapan akıncıların mesleki Dağılımı	270
Tablo 5.1(2) Teşkilatlarda resmi görev yapan öğrenci (yönetici) akıncıların fakültelerine göre dağılımı	271
Tablo 5.1(3) Teşkilatlarda resmi görev almayan (katılımcı) akıncıların mesleki dağılımı	271-272
Tablo 5.1(4) Teşkilatlarda resmi görev almayan (katılımcı) akıncıların okullarına göre dağılımı	272
Tablo 5.4 Akıncılar Derneği Tarafından Düzenlenen Açık Oturumlar	316

RÉSUMÉ

La présente thèse élabore le mouvement des akindjis en tant qu'un mouvement social-politique dans la période qui précède le coup d'état du 12 septembre 1980. L'hypothèse principale de la thèse est que le mouvement de jeunesse islamiste des années 1976-1980 était un sujet politique à côté du Parti de salut national (MSP) – qui était le sujet islamiste dominant de cette période-là – et face au système politique et des mouvements de jeunesse socialistes et nationaliste, et qu'il constituait, par extension, un statut d'acteur.

« L'Islamisme » et « les mouvements sociaux » sont les concepts sur lesquelles cette thèse réfléchit principalement. Dans ce travail, on s'est basé sur une certaine définition de l'islamisme. L'Islamisme ne prend pas l'islam uniquement comme une croyance ou morale individuelle ; selon l'islamiste, l'islam est une idéologie compétente pour l'arrangement de tous les domaines politiques, sociaux ou économiques de la vie. Après 1970, les approches de « mobilisation des ressources » ou « opportunités politiques » qui prennent l'action consciente du sujet au centre, ont fourni des outils théoriques et conceptuels importants qui aident à comprendre l'action sociale islamiste. La théorie de mobilisation des ressources analyse le statut d'acteur des mouvements sociaux en se focalisant sur la capacité de mobilisation et création des ressources des mouvements, alors que la théorie d'opportunités politique (ou processus politiques) traite le développement du mouvement dans ses relations avec les autres acteurs politique et surtout l'État.

La littérature sur l'islamisme de Turquie n'a pas lié l'émergence des demandes islamiste, pendant longtemps, aux actions sociales et politiques des acteurs. Selon cette approche, les islamistes ne sont pas des « sujets » qui disposent de leurs propres processus mais des objets qui sont émergés comme résultat du succès ou échec des processus politiques qui les dépassent. Dans ladite littérature, on liait l'émergence de l'islamisme au fait que l'État-nation kémaliste n'a pas pu réaliser ses promesses de modernisation et de développement économique. Le déploiement théorique, qui se focalise sur les actions du sujet islamiste au sein des conditions structurelles dans lesquelles il se trouve, se réalisera avec l'application de l'approche de mouvements sociaux à l'islamisme de Turquie. Cette thèse est conçue comme une contribution à la littérature sur les mouvements sociaux islamistes qui traite le mouvement islamiste en tant qu'un acteur social et politique et qui demande au premier niveau comment l'action collective islamiste est envisagée et mise en application.

Comme la méthode du travail « scientifique » qui se fera sur le mouvement des akindjis et qui se base sur une épistémologie *herméneutique*, nous avons adopté « l'analyse de contenu ». Le « contenu » à être utilisé comme le matériel de l'analyse a été obtenu à la suite d'un dépistage détaillé des archives des journaux *Milliyet*, *Yeni Devir* et *Milli Gazete* pour les années 1976-1980, des entretiens profonds demi-structurés faits avec les activistes ayant participé au mouvement des akindjis, ainsi que des mémoires des acteurs islamistes concernant cette période-là, même si ces dernières sont rares.

Pour comprendre le mouvement social-politique islamiste dans la période 1976-1980, il faut examiner et comprendre le développement de l'islamisme au long de l'histoire politique de la Turquie. L'Islamisme de Turquie s'est développé, pendant

un processus politique, au sein de certaines possibilités (ou impossibilités). Jusqu'au coup d'état du 12 septembre 1980, il existe quatre épisodes importants dans le développement de l'islamisme de Turquie, qui sont les épisodes entre 1924-1925, 1949-1950, 1969-1970 et 1979-80. Même si le mouvement islamiste de la période 1979-1980 se trouve au cœur de cette thèse, il est évident que cette période-ci ne peut pas être comprise sans toucher aux trois épisodes précédents.

C'est avec une série de développements entre les années 1924-1925 que la création de l'islamisme de Turquie en tant qu'une privation dans les domaines politique, social et culturel fut possible. L'abolition du califat en 1924 avait troublé les affirmations politiques de l'islamisme. Mais ce qui fut le déterminant principal pour l'islamisme de Turquie, ce fut l'exclusion de l'islam du domaine socioculturel en raison des amendements sur la Loi du haute trahison – qui prévoyaient le jugement de haute trahison pour ceux qui menaient des activités islamiques – ainsi que l'arrivée de la Loi sur le maintien de l'ordre. Jusqu'aux années 1949-1950, l'islamisme en Turquie était dépourvu de l'occasion de s'exprimer même dans le domaine culturel. Suite à l'adoption de l'Article 163 qui a transformé les activités islamiques un délit ordinaire au lieu de haute trahison en 1949 et ensuite l'arrivée du Parti démocrate au pouvoir en 1950, la réorganisation de l'islamisme fut possible, non pas dans le domaine politique, mais dans le domaine socioculturel. Ayant obtenu une certaine accumulation économique après 1950, les groupes conservateurs-nationalistes ont rapidement élargi leurs domaines d'existence dans le domaine socioculturel à travers les communautés religieuses et les associations.

Même si le pouvoir du Parti démocrate a ouvert le domaine socioculturel aux formations islamiques, il n'a pas permis au développement de l'islamisme en tant qu'un mouvement social. Dans cette période, on ne désirait pas que les formations sociales obtiennent un caractère politique. Le coup d'état du 27 mai 1960 changera ce tableau et ouvrira le domaine politique à la lutte des mouvements sociaux-idéologiques. Comme il est possible d'exprimer ce cas avec le fait que les étudiants et les intellectuels, qui formaient le segment social de l'opposition contre le Parti démocrate dans le processus arrivant au 17 mai, ont voulu à s'impliquer activement après le coup d'état aussi, il est également possible de l'exprimer dans les efforts des élites militaires et bureaucratiques ayant commis le coup d'état du 27 mai pour élargir leurs base de légitimité.

Le domaine des organisations étudiantes dans lequel les formations kémalistes de gauche avaient le poids principal jusqu'en 1965 s'ouvrait à la lutte entre la gauche et la droite suivant le congrès de 1965 de l'Union étudiante turque nationale (MTTB) où les étudiants conservateurs et nationalistes ont gagné. La période d'İsmail Kahraman, qui est élu le président en 1967, sera la période d'ouverture et lutte de MTTB. Prenant le leadership du front anticommuniste à partir de 1968, MTTB serait une des parties de l'événement de « Dimanche sanglante » qui est vécu le 16 février 1969. En février 1969, il n'y avait pas encore un signe de différenciation entre les nationalistes et les islamistes au sein de la MTTB, mais dans le congrès de l'Union fait le 12 août 1969, il émergerait une lutte entre les groupes qui adoptent l'islam comme étant un caractère de la turcité et ceux qui prenait la turcité comme un élément secondaire à côté de l'islam, et cette lutte prendrait fin avec la victoire des islamistes. 1969 était l'année de début non seulement pour le mouvement de jeunesse islamiste mais aussi pour le parti politique islamiste. Le mouvement des indépendants, dont au centre il existait Necmettin Erbakan qui avait dû quitter le secrétariat général de l'Union des chambres et des bourses de marchandise de Turquie en raison de la

contrainte du Parti de justice, participerait aux élections législatives comme étant le représentant de la bourgeoisie conservatrice-religieuse. Juste après ces élections, le Parti de l'ordre national (MNP) serait formellement fondé le 26 janvier 1970 comme une extension politique du mouvement socioculturel islamique qui s'est développé entre les années 1950-1969.

L'année 1969 était un moment où les premières organisations islamistes en Turquie sont nées et c'était aussi le résultat du fait que le système politique l'a rendu possible. Mais c'était avec les recherches et efforts actifs des représentants compétents de ces organisations qu'on verrait quelle sorte de discours et de stratégie d'action serait déterminé par les organisations islamistes. Autrement dit, ce sont les discours et les actions des élites islamistes à partir de cette date qui a rendu l'année 1969 un seuil critique pour l'islamisme de Turquie. Les représentants du MNP qui ont construit le discours islamiste en parlant aux inaugurations et invitations diverses, ont mis des concepts provenant du coran comme « droite » (*hak*) et « erroné » (*batıl*) au centre de leur théologie politique. Parallèlement au discours islamiste émergé dans le parti, le leader de l'organisation de jeunesse, Burhaneddin Kayhan, affirmerait aussi que l'islam est un « système total » qui ne peut pas être limité avec le culte, la moralité et les coutumes.

L'administration de Burhaneddin Kayhan détermine la stratégie principale de MTTB dans le processus qui va au 12 septembre 1980 sur trois principes. Ces principes sont : 1) de développer les conceptions culturelles-politiques des jeunes dans la structure intérieure à travers l'éducation ; 2) d'apporter ces jeunes aux positions bureaucratiques effectives en utilisant aussi les réseaux sociaux-politiques qui déjà existent ; 3) et de ne pas tomber à la position de l'organisation de jeunesse d'un parti politiques en faisant tous ceux-ci. Cette stratégie déterminée par Kayhan permettra à MTTC de faire continuer son existence en se retirant à sa structure interne dans le domaine sociopolitique qui se rétrécit suivant le mémorandum militaire du 12 mars 1971.

Le parti islamiste, qui n'a pas pu s'affranchir d'être fermé après le mémorandum du 12 mars, se refonderait ensuite sous le nom du Parti de salut national (MSP). Ayant participé aux élections législatives de 1973 et étant devenu le troisième parti dans le parlement en obtenant plus de vote qu'on envisageait, le MSP arriverait au pouvoir au janvier 1974 en fondant un gouvernement de coalition avec le Parti républicain du peuple (CHP). Le parti politique islamiste avait le caractère du parti du mouvement social quand il était fondé en 1970. Mais le mouvement social qui soutenait la formation de parti en 1970 ne portait pas un caractère politique mais un caractère culturel. Il n'était pas facile que le mouvement socioculturel – qui se formait d'une coalition des forces ayant des attentes différentes du parti comme les supporters de *Risale-i Nur*, les Nakchibandis, les officiels religieux, les intellectuels ainsi que les élites politiques – puisse produire un contenu politique commun. Surtout la victoire d'élection de 1973 et le pouvoir partagé ensuite avec le CHP avaient renforcé la volonté des élites politiques, dont Necmettin Erbakan était à la tête, pour s'affranchir de la pression du mouvement social hétérogène parlé. À partir de 1975 où la pression du 12 mars se diminuait, nous voyons que le mouvement politique islamiste qui se définit comme part de MSP commence à se développer dans une ambiance où les mouvements nationalistes et socialistes concurrents trouvent une force et prévalence massive dans la base sociale. Les désirs dudit mouvement social et des élites politiques de MSP coïncidaient. Le parti désirait l'existence d'un mouvement social homogène sous sa propre direction et influence, alors que le mouvement social

islamiste, qui était au début du processus d'organisation, avait besoin du soutien matériel et moral du parti.

1976 serait l'année où le mouvement social islamiste s'organiserait. Les ouvriers islamistes s'organiseraient dans le syndicat Hak-İş, les enseignants islamistes s'organiseraient dans l'Association des enseignants idéalistes et les ingénieurs ainsi que les techniciens islamistes s'organiseraient à l'Union des techniciens. L'Association des akindjis en tant que l'organisation de jeunesse islamiste fondée en décembre 1975, était l'organisation de jeunesse du mouvement social islamiste qui est devenu massif après 1975. Même si l'Association des akindjis était part de MTTB, elle était fondée par un groupe d'étudiant de l'Académie de l'ingénierie et d'architecture étatique d'Ankara qui n'adoptaient pas la politique du centre de MTTB qui était en faveur d'avoir distance avec le parti. Même si l'Association des akindjis était en communication avec les élites politiques de MSP lorsqu'elle était fondée, il s'agissait d'une initiative de jeunesse comme point de départ.

Le développement politique du mouvement de jeunesse islamiste organisé et orienté par l'Association des akindjis peut se diviser en trois périodes. La période qui va du janvier 1976 où les activités de l'association ont commencé jusqu'au janvier 1978 est, en général, une période de structuration. On peut parler de trois dimensions de cette période qui sont l'organisation, les recherches idéologiques et les efforts de différenciation politique. Dans cette période où l'on a obtenu un grand succès en termes d'organisation physique à travers les filiales, l'Association des akindjis était parvenu au pays entier avec les organisations au niveau de département, commune et bourg. En ce qui concerne les recherches et la formation idéologiques, la parution de la revue *Akıncı*, ainsi que les réunions massives des Conseils des akindjis étaient des développements importants. Même si la revue et les conseils étaient organisés afin de donner une direction idéologique au mouvement islamiste, un contenu satisfaisant qui donnerait une orientation au mouvement n'a pas émergé. Comme raison de cette situation, on peut parler des faits que le mouvement était toujours à l'étape d'organisation, que les intellectuels n'étaient pas arrivés à une certaine intégrité d'idée et que – ce qui était peut-être le plus important – le MSP au pouvoir accordait un rôle limité au mouvement de jeunesse et aux intellectuels. Quant à la différenciation politique, le mouvement de jeunesse islamiste s'était positionné dans cette période face aux mouvements nationalistes et socialistes concurrents. Surtout le processus de différenciation du mouvement nationaliste était un processus déterminant pour le mouvement islamiste. En effet, l'assassinat du jeune islamiste Erdoğan Tuna suivant les luttes de zone contre les nationalistes, avait aboli la possibilité de rapprochement des jeunesses nationaliste et islamiste sous l'égide d'anticommunisme.

La période qui va du janvier 1978 jusqu'au février 1979 est appelé la période de lutte passive du mouvement de jeunesse islamiste. La date de janvier 1978 correspond à la chute du MSP du pouvoir suivant la dissolution du deuxième gouvernement de Front nationaliste. Le MSP, qui n'a pas pu obtenir le succès qu'il envisageait aux élections du juin 1977 et qui a perdu des votes, passait à l'opposition au début de 1978. La chute du parti du pouvoir voulait dire mise à l'ordre du jour des recherches politiques toutes nouvelles soit pour lui-même, soit pour le mouvement social islamiste. En restant au pouvoir depuis le janvier 1974 où il a fondé un gouvernement de coalition avec CHP, le MSP menait une politique d'islamisation par-en-haut en mettant ses cadres aux positions étatique grâce aux opportunités de pouvoir. Quand il a perdu le pouvoir en janvier 1978, il a commencé à mener la politique de patronage d'une islamisation par-en-bas en consolidant et renforçant le mouvement

social. De l'autre côté, la stratégie des élites politiques qui visaient à l'islamisation à travers la politique parlementaire avait perdu de crédibilité auprès du mouvement social aussi. Il était né une orientation vers une politique basée sur le mouvement social, une politique qui comporterait également le parti mais qui le dépasserait aussi. Dans les nouvelles conditions, les représentants de l'Association des akindjis essayaient, d'un côté, de garder les jeunes islamistes en dehors du cycle de violence politique dans une atmosphère où la violence armée s'élargissait et se concentrait ; et de l'autre côté, ils essayaient de consolider les désires et les demandes islamiques qui se trouvent dans la base, en ouvrant un place aux demandes islamistes révolutionnaires qui sont nées là-bas, bien que ce ne soit qu'au niveau de discours.

La période qui dure 11 mois entre le février 1979 – le décembre 1979 est la période de lutte active du mouvement des akindjis. Réalisée en février 1979, la Révolution islamique iranienne avait mis le mouvement social islamiste face à la responsabilité de « devenir sujet » dans une manière plus sérieuse qu'il n'avait jamais expérimenté. La révolution islamique n'était pas gagnée sous la direction d'une organisation de type de parti en Iran. Ce fait engendrerait une croyance et confiance selon lesquelles le mouvement social islamiste pourrait produire des outils à la lumière des buts qu'il détermine lui-même en Turquie aussi. En effet, le Meeting de Sakarya déroulé le 1er avril 1979 mettrait en évidence que le mouvement social islamiste avait le potentiel de devenir un acteur. Même s'il a organisé des meetings et manifestations jusqu'en décembre 1979 où il est fermé par le gouvernement, le potentiel de devenir un acteur n'a pas pu être réalisé en raison des faiblesses intérieurs au sein du mouvement et des contraintes extérieurs. On peut parler de trois raisons qui expliquent pourquoi le mouvement social islamiste n'a pas pu devenir un sujet. La première est que la production intellectuelle qui émergerait des ressources propres du mouvement et qui lui donnerait une direction est restée limitée. Même si la ressource intellectuelle existante s'est concentrée autour de la revue *Akıncı-Güç*, du fait que cette revue n'est jamais devenue suffisamment inclusive pour transformer la base du mouvement et qu'elle est restée dans un niveau d'organisation étroit, le mouvement est considérablement dénué d'un contenu idéologique. La deuxième raison est que le caractère de la relation à être fondée avec le MSP n'a jamais pu être précisément déterminé. Les attitudes des représentants du mouvement de jeunesse face au parti n'ont pas pu être un élan qui pourrait transformer le parti de l'intérieur, parce qu'ils n'ont jamais pu être un part de la bureaucratie du parti. Et il n'était pas possible de rester à l'extérieur et avoir une ligne plus indépendante en raison de leur dépendance matérielle et morale au parti. C'est pour cette raison que l'organisation de jeunesse est toujours restée comme une structure qui défend de temps en temps son autonomie, mais qui sait qu'il doit agir dans les limites fixées pour lui. Quant à la troisième raison, c'est la pression de l'État sur le mouvement de jeunesse islamiste. Ayant subi à la pression du système de manière intensive après le Meeting de Sakarya, le mouvement et l'organisation de jeunesse ne trouveraient jamais un temps et une espace pour structuration idéologique et politique et il serait fermé avec toutes ses filiale à partir du décembre 1979.

Les jeunes islamistes qui se sont dénués d'un toit organisationnel avec ce fermement ont fondé l'Association des jeunes akindjis basée à Konya en mars 1980. Même si l'on a rapidement gagné un succès d'organisation, la voie qui accéderait au 12 septembre était dorénavant très courte. Le « Meeting de Jérusalem » fait le 6 septembre serait scène d'une des démonstrations de force dernières et les plus effectives. Le meeting qui était aussi supporté par l'Association des jeunes akindjis mais qui était évidemment organisé par MSP serait un final explicatif pour l'islamisme

de Turquie avant le coup d'état au sens qu'il montrerait la capacité du parti d'assembler et d'orienter le mouvement islamiste.

ABSTRACT

This dissertation examines the akinji movement as a social-political movement prior to the September 12, 1980 military coup. The main hypothesis of the dissertation is that Islamist youth movement in Turkey between 1976 and 1980 was a political actor and thereby had an agency, and it was positioned alongside National Salvation Party and against socialist and nationalist youth movements as well as the political system.

‘Islamism’ and ‘social movements’ are the two concepts that I am interested in this dissertation, and in this study I utilized a particular definition of Islamism. According to this definition of Islamism, Islam is not understood merely as a religious faith or an individual morality, but rather as an ideology that has the capability to organize all spheres of life, such as society, politics and economy. Resource Mobilization and Political Opportunity approaches which take the conscious operational ability of the agent to its center of analysis provide significant theoretical and conceptual tools in understanding Islamist social action. While the Resource Mobilization Theory analyzes the agency of the social movements by focusing on their ability to mobilize people and create resources, Political Opportunities (or Political Process) Theory analyzes the evolution of a social movement by focusing on its interaction with other political actors, particularly with the state.

The literature on Turkish Islamism have for a long time not related the emergence of Islamist demands with the social and political agency of the actors. According to this approach, Islamists were not ‘agents’ with their own political processes, but rather objects that emerged as a result of the success or failure of the political processes that were beyond their control and power. In this literature, the emergence of Islamism was related to the failure of Kemalist nation state to realize its promises with respect to modernization and economic development. A theoretical contribution to the literature on Turkish Islamism, which focuses on the actions of the Islamist agency in its structural conditions, can be achieved by applying social movements approach to Turkish Islamism. This dissertation approaches Islamist movement as a social-political agency, and it is designed as a contribution to the Islamist social movements literature which focuses on the question of how Islamist collective action is planned and put into practice.

In analyzing Akinji movement, in this study I adopted ‘content analysis’ method as the ‘scientific’ method of an interpretative epistemology. The ‘content’ that is the material of analysis is gathered from three sources: 1) from the archives of the newspapers such as *Milliyet*, *Yeni Devir* and *Milli Gazete* between the years of 1976 and 1980, 2) from the semi-structured in-depth interviews conducted with the activists who joined the akinji movement, and 3) from the memoirs – although few in numbers – of some of the Islamist actors from this period.

To be able to understand the Islamist social-political movement between the years of 1976 and 1980, one needs to examine and analyze the evolution of Islamism in Turkey’s political history. Turkish Islamism have developed in a political process within particular political opportunities (or lack of opportunities). Until the September 12, 1980 military coup, one can distinguish four important historical periods, 1924-25, 1949-50, 1969-1970 and 1979-80, which were important in the political evolution of

Turkish Islamism. Although the Islamist movement in the period of 1979-80 is at the center of this dissertation, it is obvious that without an analysis of the previous three periods, one cannot properly understand the 1979-80 period either.

The deprived emergence of Turkish Islamism in political, social and cultural spheres occurred as a result of a series of developments that took place between 1924-25. The abolition of the caliphate in 1924 has hindered the political claims of Islamism; however, the decisive moments for Turkish Islamism were the change on the Law on Treason (*Hiyaneti-i Vataniye Kanunu*) which made it possible to put those who were somehow engaged in Islamic activities on trial with the allegation of treason, and the change on the Law on the Maintenance of Order (*Takrir-i Sükun Kanunu*) which brought the exclusion of Islam from the social-cultural sphere. Until 1949-50, Islamism in Turkey did not have a possibility to express itself even in the cultural sphere. With the passing of the Law 163 in 1949 which made it possible to be engaged in Islamic activities without being charged with treason and later with the Democratic Party's rise to power in 1950, Islamism found the possibility to re-organize itself in the social-cultural sphere – although not yet in the political sphere. In the aftermath of 1950, conservative nationalist groups have accumulated considerable economic wealth and through communities and associations they expanded their living spaces in the social-cultural spheres.

Although Democratic Party has opened the social-cultural sphere to Islamic formations, it did not allow Islamism to flourish as a political movement. During the Democratic Party rule, the political sphere was largely under the control of the party elites. In this period, the party elites did not want social movements to gain a political character. The military coup that took place in May 27, 1960 changed this, and opened the political sphere to the battle of different social-ideological movements. This can be understood both as a result of the will of students and intellectuals who were opposing to Democratic Party to remain active in politics in the aftermath of May 27 as well, and also as a result of the desire of the military bureaucratic elites, who did the coup, to expand their support base to gain more social legitimacy.

The student organization sphere, which was largely occupied by left-Kemalist formations until 1965, was opening up to the battle of right-left struggle following the takeover of National Turkish Students Association (Milli Türk Talebe Birliği, MTTB) congress by conservative nationalist students in 1965. İsmail Kahraman's period, who was elected as the president in 1967, became MTTB's expansion and struggle period. As the leader of the anti-communist front since 1968, MTTB was a part of the 'Bloody Sunday' event which occurred in February 16, 1969. As of February 1969, there were yet no clear sign of disagreement and conflict between the nationalists and Islamists in MTTB; however, in the struggle between the two groups – the Islamists who considered Islam as an element of Turkishness and the nationalists which considered Islam as a side-element of Turkishness – it was the Islamists there were going to win in the congress that took place in August 12, 1969. 1969 was not only an important year for the emergence of an Islamist youth movement, but also the emergence of an Islamist political party. After being forced to leave the General Secretary position of the The Union of Chambers and Commodity Exchanges of Turkey (Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği, TOBB) as a result of the pressures of Justice Party (Adalet Partisi), Necmettin Erbakan, who was leading the non-allied movement, was going to enter the general elections as the representative of the conservative-religious bourgeois. Immediately after the general elections, National Order Party (Milli Nizam Partisi,

MNP) was going to be founded officially in January 26, 1970 as the political element of the Islamist social-cultural movement that emerged and developed between the years of 1950 and 1969.

With the possibility provided by the political system, year of 1969 became the moment when first Islamist organizations in Turkey were born. Yet, what kind of a discourse and operation strategy these Islamists organizations were going to adopt was the result of the active pursuit and efforts of the competent representatives of these organizations. In other words, what makes 1969 a critical turning point for Turkish Islamism was the subsequent actions and discourses of Islamist elites in Turkey. Following the founding of MNP, the representatives of the party set out to construct an Islamist discourse in their speeches at various openings and gatherings by taking certain Quranic concepts, such as ‘truth’ (hak) and ‘untruth’ (batıl), into the center of their political theologies. In parallel with the Islamist discourse developed in the party, the leader of the youth organization Burhaneddin Kayhan also claimed that Islam was a ‘comprehensive system’ which could not be limited to worshipping, morality and custom.

In the process toward September 12, 1980, Burhaneddin Kayhan leadership determined the main strategy of MTTB through three principles. These three principles are: 1) to develop cultural-political comprehension of the youth group through education, 2) to bring this youth group to effective bureaucratic positions by using the existing social-political networks, 3) and to achieve these goals without turning into a youth organization of any political party. This strategy Kayhan established enabled MTTB to maintain its existence in its own body in the face of the narrowing down of the social-political space with the March 12, 1971 military memorandum.

Although the Islamist party, MNP, was shut down in the aftermath of the March 12 memorandum, soon after it was founded again – this time with the name of National Salvation Party (Milli Selamet Partisi, MSP). MSP joined the general elections in 1973 and became the third biggest party in the parliament which was a performance beyond expectations. In January 1974, they rose to power by forming a coalition government with the Republican People’s Party (Cumhuriyet Halk Partisi, CHP). When the Islamist party, MNP, was founded in 1970, it was understood as the party of the social movement. But the social movement that supported the formation of the party in 1970 was not political in character, but cultural. The party was more of a social-cultural movement which made up of a coalition of political elites, intellectuals, religious officials, Naqshbandis, Risale-i Nurcus that had different expectations from the party. Accordingly, it was not easy for such a party to develop a common political content. Particularly the election victory in 1973 and the subsequent government formation with CHP strengthened the will of the political elites, who were led by Necmettin Erbakan, to free the party from the diverse pressures of the heterogeneous social movement. By the year 1975, the restraints of the March 12 memorandum were disappearing and in the social sphere rival nationalist and socialist movements were gaining power and prevalence. In such an atmosphere, an Islamist social movement, which affiliated itself with MSP, was also emerging. There was a convergence between the desires of this social movement and that of the party elites of the MSP. While the party wanted the existence of a social movement under its guidance and influence, the Islamist social movement needed the material and spiritual support that the party could provide at the beginning of its formation.

The year of 1976 was the year when Islamist social movement gained an organizational structure. Islamist workers organized themselves in Hak-İş Union, Islamist teachers in Mefkureci Teachers Union and Islamist engineers and technicians in Technicians Union. Akinji Association (*Akıncılar Derneği*), which was founded in December 1975 as an Islamist youth movement, were to become the youth organization of the growing Islamist social movement. Although Akinji Association was a member of the MTTB, it was founded by a group of students from Ankara Public Academy of Engineering and Architecture who did not embrace MTTB Headquarters' policy of being distanced towards the party. The point of departure for Akinji Association was to become a youth initiative, although they were in contact with MSP's political elites.

The political evolution of Islamist youth movement, which was being organized and guided by Akinji Association, can be divided into three periods. The period from January 1976 when the association were first founded until January 1978 is a general formation period. There were three dimensions of this period in terms of organization, ideological quests and attempts to become politically different. This was a period of huge success in terms of physical organization since Akinji Association managed to establish branches in cities, districts and towns throughout Turkey. In terms of ideological quest and formation, publication of the Akinji Journal and the mass attendance to the Akinji Councils was important developments. Although the journal and the councils were organized to provide an ideological direction for the Islamist movement, in terms of content, there was nothing really satisfactory to achieve this goal. It can be said that three factors played role for this failure: firstly, that the organization was still in its initial formation process, secondly, Islamist intellectuals have not yet achieved an intellectual maturity, and thirdly, perhaps most importantly, MSP did not leave enough space for the youth movement and intellectuals. In terms of attempts to become politically different, Islamist youth movement in this period positioned itself vis-à-vis nationalist and socialist movements. Especially, the process of differentiating itself from the nationalist movement was an important process for the Islamist movement. Thus, the death of Islamist Erdoğan Tuna during the areal struggle with the nationalists brought an end to the nationalist-Islamist youth rapprochement under the umbrella of anti-communism.

I defined the period between January 1978 and February 1979 as 'the passive struggling' period for the Islamist youth movement. January 1978 is the time when MSP stepped down from the power following the collapse of the Second Nationalist Front government. After failing in the June 1977 general elections and losing its votes, MSP found itself in the opposition in January 1978. The stepping down of MSP from the government was signaling the beginning of the debates for new political quests both for itself and for the Islamist social groups. By staying in the government since January 1974 with a coalition government it formed with CHP, MSP pursued a top-down Islamization policy by providing spoils to its supporters which was made possible as a result of the government resources. Following the stepping down from the government in January 1978, however, MSP started to pursue a policy of Islamization through a bottom-up process by strengthening and consolidating the social movement. Nevertheless, there was also a disappointment on the side of the social movement for the Islamization strategy of the political elites through parliamentary politics. There was now a new tendency which aimed to develop a social movement centered political thought which would include the party as well, but also go beyond the party. Under the new circumstances where the area of armed violence

was expanding and intensifying, the representatives of the Akinji Association was on one hand trying to keep Islamist youth away from political violence, and on the other hand to consolidate Islamist demands and desires by opening up some space to the recent revolutionary Islamist demands at least in the discourse level.

I defined the 11 months period between February 1979 and December 1979 as ‘the active struggling’ period. The Iranian Revolution which took place in February 1979 left Islamist social movement in Turkey confronted with a responsibility that it has never experienced before so intensely, that is, to embrace its own ‘agency’. The Islamic revolution in Iran was not won under the leadership of a party-like organization. This led the Islamist social movement in Turkey to develop a sense of confidence and faith to develop plans for the goals they themselves determined. Thus, the Sakarya Meeting that was organized in April 1, 1979 established the potential the Islamist social movement as an agency. Yet, although they organized various meetings until they were officially shut down by the state in December 1979, Akinji Association failed to realize its political agency potential due to internal weaknesses and external pressures. I think that there were mainly three reasons for this failure. Firstly, the intellectual production that would emerge from the resources of the movement that could give the movement a direction was very limited. Although the existing intellectual resources gathered around Akinji-Power journal (Akıncı-Güç), the failure of Akinji-Power to become a comprehensive platform to transform the basis of the movement as well as its scope for a narrower type of organization left the movement largely deprived of an ideological content. Secondly, the movement failed to determine the proper character of its relations with the MSP. The representatives of Islamist youth movement never had the role to transform the party from inside because they never really became a part of the party bureaucracy. At the same time, it was not possible for them to stay outside the party and pursue a more independent path considering their material and spiritual dependency on the party. For this reason, the youth movement remained as a body that defends its autonomy at times, but as a body that knows that it should act within the borders set by the party. Thirdly, the state pressure on the Islamist youth movement was another factor. Being faced with an intense pressure coming from the political system following the Sakarya Meeting, the Islamist youth movement could not find the time and space needed for the ideological and political organization until it was officially shut down by the state in December 1979 along with all its branches.

Following the shutting down of the organization, the Islamist youth were left without an organization, but soon after they established the Akinji Youth Association in Konya in March 1980. Although it showed a significant success in terms of organization, there was very little time left until the September 12 military coup. The Jerusalem Meeting in September 6, 1980 was the last and the most impressive meetings the Turkish Islamists organized before the September 12, 1980 military coup. Being organized openly by MSP and supported by Akinji Youth Association, the meeting was a significant final for Turkish Islamism in the period before the September 12, 1980, by demonstrating the capacity of the party to be a guide and organizer for the Islamist movement in Turkey.

ÖZET

Bu tez 12 Eylül 1980 askeri darbesi öncesi bir toplumsal-siyasal hareket olarak akıncılar hareketini ele almaktadır. Tezin ana hipotezi 1976-80 yılları arasında İslamcı gençlik hareketinin dönemin hâkim İslamcı aktörü olan Milli Selamet Partisi'nin yanında ve siyasi sistem, sosyalist ve milliyetçi gençlik hareketleri karşısında bir siyasi özne olduğu ve buna bağlı olarak bir faillik oluşturduğudur.

'İslamcılık' ve 'toplumsal hareketler' bu tezin ağırlıklı üzerinde durduğu kavramlardır. Bu çalışmada İslamcılığın belirli bir tanımı esas alınmıştır. İslamcılık, İslam'ı sadece bir akide ya da bireysel ahlak olarak ele almaz, İslam, İslamcıya göre hayatın siyasi, toplumsal veya iktisadi tüm alanlarını düzenlemeye yetkin bir ideolojidir. 1970 sonrasında öznenin bilinçli eylemliliğini merkeze alan Kaynak Mobilizasyonu ve Politik Olanaklar yaklaşımları İslamcı toplumsal eylemi anlamak için önemli kuramsal ve kavramsal araçlar sağlamıştır. Kaynak Mobilizasyonu Kuramı toplumsal hareketlerin faillliğini, hareketlerin mobilizasyon ve kaynak yaratma kabiliyetine odaklanarak çözümlerken, Politik Olanaklar (ya da Politik Süreçler) Kuramı toplumsal hareketin gelişimini devlet başta olmak üzere diğer politik aktörlerle ilişkisi içerisinde ele alır.

Türkiye İslamcılığı literatürü de uzun bir süre İslamcı taleplerin ortaya çıkışını aktörlerin toplumsal ve siyasi fiilleriyle ilişkilendirmez. Bu yaklaşıma göre İslamcılar kendi siyasi süreçlerine sahip 'özneler' değil kendilerini aşan siyasi süreçlerin başarı ya da başarısızlığının sonucu olarak ortaya çıkan nesnelere sahiptir. Söz konusu literatürde İslamcılığın ortaya çıkışı Kemalist ulus devletin modernleşme ve ekonomik kalkınma vaatlerini yerine getirememesiyle ilişkilendirilmiştir. Türkiye İslamcılığı literatüründe İslamcı öznenin, içinde bulunduğu yapısal şartlar içerisindeki fiillerine odaklanan kuramsal açılım, toplumsal hareketler yaklaşımının Türkiye İslamcılığına uygulanmasıyla gerçekleşecektir. Bu tez, İslamcı hareketi bir toplumsal-siyasi fail olarak ele alan ve dolayısıyla İslamcı kolektif eylemin nasıl tasarlandığı ve yürürlüğe konulduğu sorusunu merkeze alan İslamcı toplumsal hareketler literatürüne bir katkı olarak tasarlanmıştır.

Akıncılar hareketi üzerine yapılacak *anlamacı* bir epistemolojiye dayanan 'bilimsel' çalışmanın metodu olarak 'içerik analizi' benimsenmiştir. Analizin malzemesi olacak 'içerik', *Milliyet*, *Yeni Devir* ve *Milli Gazete* arşivlerinin 1976-1980 arasında yoğun olarak taranmasından, akıncılar hareketine katılmış aktivistlerle yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşmelerden ve İslamcı aktörlerin dönemi ilgilendiren hatıralarından elde edilmiştir.

1976-1980 arası İslamcı toplumsal-siyasal hareketi anlayabilmek için Türkiye siyasi tarihi içerisinde İslamcılığın gelişimini araştırmak ve incelemek gerekir. Türkiye İslamcılığı bir siyasi süreç içerisinde belirli politik olanaklar (ya da olanaksızlıklar) içerisinde gelişmiştir. 12 Eylül 1980 askeri darbesine kadar Türkiye İslamcılığının politik gelişiminde, 1924-25, 1949-50, 1969-1970 ve 1979-80 olmak üzere 4 önemli tarih dilimi mevcuttur. Bu tezde her ne kadar 1979-80 arasındaki İslamcı hareket merkeze alınmış olsa da kendisinden önceki 3 tarih kesiti ele alınmadan 1979-80 kesitinin anlaşılacağı açıktır.

Türkiye İslamcılığının siyasi, toplumsal ve kültürel alanlarda bir yoksunluk olarak kurulması 1924-25 arasında yaşanan bir dizi gelişmeyle olmuştur. 1924'de

halifeliğin kaldırılması İslamcılığın siyasi iddialarına ket vurmuştu. Ancak Türkiye İslamcılığı açısından esas belirleyici olan gelişme İslami faaliyetlilerde bulunanların vatana ihanetle yargılanmasını öngören Hıyaneti-i Vataniye Kanunu'nda yapılan değişiklik ve Takrir-i Sükun Kanunu ile beraber İslam'ın toplumsal-kültürel alandan çıkarılması ile oldu. 1949-50'ye kadar Türkiye'de İslamcılık kültürel alanda dahi kendisini ifade etme imkanından yoksundu. 1949'da İslamcı faaliyetlerde bulunmayı vatana ihanetten çıkararak olağan bir suça dönüştüren 163. Maddenin kabulü ve ardından 1950 yılında Demokrat Parti'nin iktidara gelişi İslamcılığın siyasi alanda değil ama toplumsal-kültürel alanda yeniden örgütlenmesini mümkün kılacaktı. 1950 sonrasında belirli bir iktisadi birikime kavuşan muhafazakar milliyetçi gruplar cemaatler ve dernekler aracılığıyla toplumsal-kültürel alanda hızlı bir şekilde varlık alanlarını genişlettiler.

Demokrat Parti iktidarı toplumsal-kültürel alanı her ne kadar İslami oluşumlara açmış olsa da bir siyasal hareket olarak İslamcılığın gelişimine izin vermedi. Siyasal alan Demokrat Parti iktidarı müddetince büyük oranda partili elitlerin denetimi altındaydı. Bu dönemde toplumsal oluşumların siyasi bir karakter kazanması arzu edilmiyordu. 27 Mayıs 1960 darbesi bu tabloyu değiştirecek, siyasi alanı toplumsal-ideolojik hareketlerin mücadelesine açacaktı.

1965'e kadar sol-Kemalist oluşumların ağırlıklı olduğu öğrenci örgütlenmesi alanı, 1965'de Milli Türk Talebe Birliği kongresinin muhafazakar milliyetçi öğrenciler tarafından kazanılmasıyla sağ-sol mücadelesine açılıyordu. 1967'de genel başkanlığa seçilen İsmail Kahraman dönemi MTTB'nin dışa açılma ve mücadele dönemi olacaktı. 1968'den itibaren anti-komünist cephenin liderliğini üstlenen MTTB 16 Şubat 1969'da yaşanacak "Kanlı Pazar" hadisesinin taraflarından biri olacaktır. Şubat 1969 itibariyle MTTB içindeki milliyetçiler ve İslamcılar arasında henüz bir ayrışma belirtisi yoktu ancak 12 Ağustos 1969 MTTB kongresinde İslam'ı Türklüğün bir niteliği olarak benimseyen gruplarla Türklüğü İslam'ın yedeğinde tutan onu İslam'ın bir parçası olarak benimseyen gruplar arasında yaşanacak mücadeleyi İslamcılar kazanacaktır. 1969'da sadece İslamcı gençlik hareketi için değil aynı anda İslamcı siyasi parti için de bir başlangıç yılıydı. Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği genel sekreterliğinden Adalet Partisi'nin baskısıyla ayrılmak zorunda kalan Necmettin Erbakan'ın başını çektiği bağımsızlar hareketi muhafazakar-dindar burjuvazinin temsilcisi olarak genel seçimlere girecekti. Genel seçimlerin hemen ardından 1950-1969 arasında gelişen İslami toplumsal-kültürel hareketin siyasi uzantısı olarak Milli Nizam Partisi 26 Ocak 1970'de resmen kurulacaktı.

1969 yılı siyasi sistemin de olanak tanınması ile Türkiye'de ilk İslamcı örgütlenmelerin doğduğu bir momentti. Ancak İslamcı örgütlerin nasıl bir söylem ve eylem stratejisi belirleyecekleri bu örgütlerin yetkili temsilcilerinin aktif arayış ve çabalarının sonucu olarak ortaya çıkacaktır. Diğer bir deyişle 1969 yılını Türkiye İslamcılığı açısından kritik bir eşik haline getiren, İslamcı elitlerin bu tarihi takip eden söylem ve eylemleridir. MNP'nin kuruluşunun ardından çeşitli açılış ve davetlerde yaptıkları konuşmalarda İslamcı söylemi inşa eden parti temsilcileri, 'hak' ve 'batıl' gibi Kuran kaynaklı kavramları siyasi teolojilerinin merkezine alacaktı. Parti cephesinde oluşan İslamcı söyleme paralel bir şekilde gençlik örgütü lideri Burhaneddin Kayhan da İslam'ın ibadet, ahlak ve adetlerle sınırlanamayacak bir "külli sistem" olduğunu iddia edecekti.

Burhaneddin Kayhan yönetimi MTTB'nin 12 Eylül 1980'e giden süreçteki ana stratejisini üç prensip üzerinden belirler. Bu üç prensip eğitim yoluyla iç bünyedeki gençlerin kültürel-siyasi anlayışlarını geliştirmek, bu gençleri hali hazırdaki

toplumsal-siyasi ağırları da kullanarak etkin bürokratik pozisyonlara getirmek ve tüm bunları yaparken herhangi bir siyasi partinin gençlik örgütü konumuna düşmemektir. Kayhan'ın belirlediği bu strateji 12 Mart 1971 askeri muhtırasıyla daralan toplumsal-siyasal alan içerisinde MTTB'nin varlığını kendi iç bünyesine çekilerek sürdürmesine olanak sağlayacaktır.

12 Mart muhtırası sonrası süreçte kapatılmaktan kurtulamayan İslamcı parti, kısa bir süre içerisinde bu sefer Milli Selamet Partisi ismiyle kurulacaktır. 1973 genel seçimlerine katılan ve beklentinin üstünde bir oy alarak parlamentoda 3. büyük parti konuma gelen MSP Ocak 1974'de CHP ile koalisyon hükümeti kurarak iktidara gelecektir. İslamcı siyasi parti 1970'de kurulduğunda toplumsal hareketin partisi hüviyetindeydi. Ancak 1970'deki parti oluşumuna destek veren toplumsal hareket siyasi değil kültürel karakterdeydi. Partiden beklentileri farklı olan Risale-i Nurcular, Nakşibendiler, din görevlileri, entelektüeller ve siyasi elitlerden oluşan bir koalisyon ile toplumsal-kültürel hareketin ortak bir siyasal içerik üretebilmesi kolay değildi. Özellikle 1973 seçim zaferi ve ardından CHP ile kurulan iktidar Necmettin Erbakan'ın başını çektiği siyasi elitlerin söz konusu heterojen toplumsal hareketin baskısından kurtulma iradesini güçlendirmişti. 12 Mart baskısının azaldığı 1975 itibarıyla toplumsal tabanda rakip milliyetçi ve sosyalist hareketlerin kitlesel bir güç ve yaygınlık kazandığı bir ortamda kendisini MSP'li olarak tanımlayan İslamcı toplumsal hareketin filizlendiğini görüyoruz. Söz konusu toplumsal hareket ile MSP'li siyasi elitlerin arzusu örtüşüyordu. Parti doğrudan kendi yönlendirme ve etkisine homojen bir toplumsal hareketin varlığını arzu ederken, İslamcı toplumsal harekette henüz örgütlenmesinin başında Parti'nin sağlayacağı maddi ve manevi desteğe ihtiyaç duyuyordu.

1976 yılı İslamcı toplumsal hareketin örgütlendiği yıl olacaktır. İslamcı işçiler Hak-İş sendikasında, İslamcı öğretmenler Mefkureci Öğretmenler Derneği'nde, İslamcı mühendis ve teknik elemanlar ise Teknik Elemanlar Birliği'nde örgütlenecekti. Aralık 1975'de kurulan İslamcı gençlik örgütü olarak Akıncılar Derneği, 1975 sonrası kitleselleşen İslamcı toplumsal hareketin gençlik örgütlenmesiydi. Akıncılar Derneği MTTB mensubu olmakla beraber MTTB genel merkezinin Parti'ye karşı mesafeli olma siyasetini benimsemeyen bir grup Ankara Devlet Mühendislik ve Mimarlık Akademisi öğrencisi tarafından kurulmuştu. Akıncılar Derneği kurulurken MSP'li siyasi elitler ile iletişim halinde olsa da çıkış noktası olarak bir gençlik inisiyatifiydi.

Akıncılar Derneği'nin organize ettiği ve yönlendirdiği İslamcı gençlik hareketinin politik gelişimi üç döneme ayrılabilir. Derneğin faaliyetlere başladığı Ocak 1976'dan Ocak 1978'e kadar olan dönem genel olarak bir yapılanma dönemidir. Bu yapılanma döneminin teşkilatlanma, ideolojik arayışlar ve siyasi farklılaşma çabaları olarak üç veçhesinden bahsedilebilir. Fiziki teşkilatlanma olarak şubeler yoluyla örgütlenme açısından büyük bir başarı elde edilen bu dönem içerisinde Akıncılar Derneği tüm Türkiye coğrafyasına il, ilçe ve kasaba örgütlenmeleriyle ulaşmıştı. İdeolojik arayış ve oluşum yönünden *Akıncı* dergisinin çıkarılması ve *Akıncı Şuralarının* geniş katılımıyla toplanması önemli gelişmelerdi. Dergi ve şuralar İslamcı harekete bir ideolojik yön çizmesi amacıyla organize edilmiş olsa da harekete yön verecek tatmin edici bir içerik ortaya çıkmadı. Bu durumda hareketin henüz teşkilatlanma aşamasında olması, İslamcı entelektüellerin belirli bir fikri bütünlüğe ulaşmamış olmaları ve belki de en önemlisi iktidardaki koalisyon hükümetinin parçası olan MSP'nin gençlik hareketine ve entelektüellere kısıtlı bir rol biçmesi gösterilebilir. Siyasi farklılaşma bakımından ise bu dönem içerisinde İslamcı gençlik hareketi

kendisini rakip milliyetçi ve sosyalist hareketler karşısında konumlandırmıştı. Özellikle milliyetçi hareketten kendisini ayırıştırma süreci İslamcı hareket için belirleyici bir süreçti. Nitekim milliyetçilerle alan mücadelelerinin ardından İslamcı genç Erdoğan Tuna'nın öldürülmesi anti-komünizm şemsiyesi altındaki milliyetçi-İslamcı gençlik yakınlaşması imkânını ortadan kaldırmıştı.

1978 Ocak ayından 1979 Şubat ayına kadar olan dönem İslamcı gençlik hareketinin pasif mücadele dönemi olarak adlandırılmıştır. 1978 Ocak ayı MSP'nin II. MC hükümetinin dağılmasıyla beraber iktidardan düştüğü tarihtir. Haziran 1977 seçimlerinde umduğu başarıyı gösteremeyen ve oy kaybına uğrayan MSP Ocak 1978'e geldiğinde muhalefete geçiyordu. MSP'nin iktidardan düşmesi hem kendi açısından hem de İslamcı toplumsal hareket açısından yepyeni siyasi arayışların gündeme gelmesi anlamına geliyordu. MSP, Ocak 1974'de CHP ile kurduğu koalisyon hükümetinden beri iktidarda kalarak, iktidar olanaklarını kullanarak kadrolaşma yoluyla yukarıdan aşağıya bir İslamileşme politikası izliyordu. Ocak 1978'de iktidardan düşmesiyle beraber toplumsal hareketi konsolide ederek ve güçlendirerek aşağıdan yukarıya bir İslamileşmenin patronluğunu yapma siyasetini izlemeye başlayacaktı. Diğer taraftan siyasi elitlerin parlamenter siyaset yoluyla İslamileşme stratejisinin itibarı toplumsal hareket nezdinde de sarsılmıştı. Parti'yi de kapsayacak ama aşacak, toplumsal hareket merkezli bir siyaset düşüncesine doğru bir yönelim belirmişti. Akıncılar Derneği temsilcileri gelişen şartlar içerisinde bir taraftan silahlı şiddetin alanının genişlediği ve yoğunlaştığı bir ortamda İslamcı gençleri politik şiddet sarmalına sokmamaya çalışırken diğer taraftan toplumsal tabanda oluşan devrimci İslamcı taleplere söylem düzeyinde de olsa yer açarak tabanda oluşan İslamcı arzu ve istekleri konsolide etmeye çalışıyordu.

Şubat 1979-Aralık 1979 arası 11 aylık dönem akıncılar hareketinin aktif mücadele dönemidir. 1979 Şubat ayında gerçekleşen İran İslam devrimi İslamcı toplumsal hareketi daha önce tecrübe etmediği kadar ciddi bir 'özneleşme' sorumluluğu ile karşı karşıya bırakıyordu. İran'da İslamcı devrim, parti benzeri bir örgüt öncülüğünde kazanılmamıştı. Bu durum Türkiye'de de İslamcı toplumsal hareketin kendi belirlediği amaçlar ışığında araçlar üretebilme olanağına dair bir inanç ve güvenin doğuşuna sebebiyet verecekti. Nitekim 1 Nisan 1979'da düzenlenen Sakarya Mitingi İslamcı toplumsal hareketin failliğini bir potansiyel olarak ortaya koyacaktı. Her ne kadar devlet tarafından kapatıldığı Aralık 1979'a kadar çeşitli miting ve eylemler gerçekleşirse de bir siyasi özne olma potansiyeli hareketin kendi iç bünyesinde yaşanan zaaf lar ve dış baskılar sebebiyle gerçekleştirilemedi. İslamcı toplumsal hareketin özneleşmemesinin üç sebebinden bahsedebiliriz. Birincisi harekete istikamet kazandıracak hareketin kendi öz kaynaklarından çıkacak bir entelektüel üretimin kısıtlı kalmasıdır. Var olan entelektüel kaynak *Akıncı-Güç* dergisi etrafında bir araya gelse de *Akıncı Güç*'ün hiçbir zaman hareketin tabanını dönüştürecek bir kapsayıcılığa ulaşamaması ve daha dar bir örgütlülük içerisinde kalması hareketi ideolojik bir içerikten büyük oranda mahrum bırakmıştır. İkinci sebep ise MSP ile kurulacak ilişkinin niteliğinin hiçbir zaman tam olarak belirlenememesidir. İslamcı gençlik hareketi temsilcilerinin Parti'ye karşı tavırları onu içeriden dönüştürecek bir hamle olmadı, çünkü hiçbir zaman Parti bürokrasisinin bir parçası olmadılar. Dışarıda kalıp daha bağımsız bir çizgi izlemeleri de Parti'ye maddi ve manevi bağlılıkları itibarıyla mümkün değildi. Bu sebeple gençlik teşkilatı zaman zaman kendi otonomisini savunan ama her zaman kendisine çizilen sınırlar içerisinde hareket etmesi gerektiğini bilen bir yapı olarak kaldı. Üçüncü sebep ise İslamcı gençlik hareketi üzerindeki devlet baskısıdır. Sakarya Mitinginden sonra yoğun bir şekilde siyasi sistem baskısına maruz kalan gençlik hareketi ve teşkilatı ideolojik ve siyasi

yapılanma için zaman ve alan bulamayacak, Aralık 1979 itibariyle bütün şubeleriyle beraber kapatılacaktı.

Teşkilatın kapatılması ile örgüt çatısından mahrum kalan İslamcı gençler çok geçmeden Mart 1980’de Konya merkezli olarak Akıncı Gençler Derneği’ni kurdular. Kısa sürede örgütlenme başarısı gösterilse de 12 Eylül’e giden süreçte yol artık çok kısalmıştı. 6 Eylül 1980 Kudüs Mitingi Türkiye İslamcılığının 12 Eylül öncesinde son ve en etkili gövde gösterilerinden birine sahne olacaktı. Akıncı Gençler Derneği’nin de destek verdiği ama açık bir şekilde MSP tarafından düzenlenen miting Parti’nin İslamcı hareket üzerindeki toparlayıcı ve yönlendirici kapasitesini göstermesi bakımından 12 Eylül 1980 öncesi Türkiye İslamcılığı için açıklayıcı bir final olacaktır.

GİRİŞ

6 Eylül 1980 günü, 12 Eylül 1980 askeri darbesinden 6 gün önce, Konya tarihi günlerinden birini yaşıyordu. O gün ileride “Kudüs Mitingi” olarak anılacak tam ismiyle “Kudüs’ü Kurtarma Günü Mitingi ve Yürüyüşü” bizzat Necmettin Erbakan’ın katılımıyla düzenlenecekti. Türkiye İslamcılığının 12 Eylül öncesi en ciddi toplumsal-siyasal görüntüsünü vereceği mitingi dönemin İslamcı gazetesi *Yeni Devir*’e göre “milli gençlik” düzenlerken¹ dönemin diğer önde gelen İslamcı gazetesi *Milli Gazete*’ye göre ise Milli Selamet Partisi (MSP) düzenliyordu.² *Cumhuriyet* gazetesi ise “milli gençliğin” ismini koyarak ve bu iki faili bir araya getirerek mitingin “MSP ve Akıncılar” tarafından gerçekleştirildiğini ifade edecekti.³ Kudüs mitingi ile ilgili haber metinlerinden anlaşılacağı üzere 12 Eylül öncesi ismi yan yana yazılabilen iki İslamcı aktörden; parti ve gençlikten bahsedebiliyoruz. Bu çalışmada bu iki aktörden ikincisi, bir toplumsal-siyasal hareket olarak İslamcı gençlik hareketi konu edinilecektir.

1924’de halifeliğin kaldırılması, 1925’de ise Hıyaneti-i Vataniye Kanunu’nda yapılan değişiklik İslamcılığın siyasal ve toplumsal örgütlenmesinin önüne geçmişti. Türkiye’de İslamcılığın dernekler ve cemaatler eliyle toplumsal olarak tekrar örgütlenmesinin tarihi tek parti iktidarının son yıllarına ve Demokrat Parti’nin iktidara geldiği 1950 yılına kadar geri götürülebilir.⁴ Ancak söz konusu İslami toplumsallaşma siyasal değil kültürel karakterlidir. Siyasi İslamcı siyasallaşmaya 1969’a kadar geçit vermeyecekti. 1969’da Milli Türk Talebe Birliği’nin 49. genel kurulunda Burhaneddin Kayhan’ın başkan olarak seçilmesi, aynı yıl Necmettin Erbakan’ın önderliğinde Bağımsızlar Hareketi’nin genel seçimlere katılma kararı alması ve ardından Ocak 1970’de Milli Nizam Partisi’nin kurulması İslamcı toplumsal harekete siyasi bir karakter kazandıracaktır. 1969’daki bu ilk siyasallaşma dalgasını 1975

¹ “‘Kudüs’ü Kurtarma’ Miting ve Yürüyüşü Yapıldı,” *Yeni Devir*, 7 Eylül 1980.

² “Yahudiler Lanetlendi”, *Milli Gazete*, 8 Eylül 1980.

³ “MSP’nin Kudüs Mitingi’nde Cübbe ve Feslerle Yüründü. İstiklal Marşı Söylenirken Bir Grup Yere Oturarak ‘Ezan Sesi İsteriz’ Diye Slogan Attı”, *Cumhuriyet*, 7 Eylül 1980.

⁴ Demokrat Parti’nin iktidara gelişi tek-parti döneminde baskı altına alınan İslam’ın bir toplumsal varlık olarak tekrar “inkışafı”nı beraberinde getirecekti. Bakınız; **Şaban Sitebölükbaşı, Türkiye’de İslamın yeniden inkişafı: (1950-1960)** İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi (İSAM), 1995.

sonrasında ikinci bir dalga izleyecek, toplumsal alanın mesleki, sendikal ve gençlik örgütleriyle teşkilatlandığı bir ortamda rakip toplumsal-siyasal hareketler olan ülkücü ve sosyalist hareketler karşısında İslamcı toplumsal hareket olarak akıncılar hareketi örgütlenecektir. Bu tezde 1975 Aralık ayında resmen kurulan Akıncılar Derneği bünyesinde 1976-1980 arası örgütlenen akıncılar hareketinin eylemine odaklanılacaktır. Tezin ana hipotezi ise 1976-80 arasında İslamcı gençlik hareketinin dönemin hâkim İslamcı aktörü olan Milli Selamet Partisi'nin yanında ve siyasi sistem, sosyalist ve ülkücü gençlik hareketleri karşısında bir siyasi özne olduğu ve buna bağlı olarak bir faillik oluşturduğudur.⁵ Bu hipotez tez boyunca İslamcı gençlik hareketinin teşkilatlanma, ideolojik yapılanma, siyasi farklılaşma ve toplumsal mobilizasyon kapasite ve etkinliğinin değerlendirilmesi yoluyla sınanacaktır.

Akıncılar Derneği toplumsal alanın ideolojik çizgiler etrafında siyasallaştığı 1975 sonrasında MTTB'nin öğrenci odaklı örgütlenmesini de aşacak şekilde memur, işçi veya öğrenci toplumun tüm kesimlerine yöneldi. 1979 yılı Aralık ayında Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı tarafından kapatılmasına kadar Türkiye genelinde il, ilçe ve kasabalarda olmak üzere 500'ü aşkın şubeye ulaşan Akıncılar Derneği'nin ardından Mart 1980'de Konya merkezli olmak üzere Akıncı Gençler Derneği kurulmuştur. 12 Eylül 1980 darbesinin ardından Akıncı Memurlar, Akıncı İşçiler ve Akıncı Sporcular Derneği ile beraber Akıncı Gençler Derneği'nin de kapatılmasıyla akıncılar hareketi fiilen son bulmuştur. 1976 yılını ağırlıkla teşkilatlanmayla geçiren Dernek, 1977 sonrasında İslamcı gençlik hareketinin örgütü olarak rakip siyasal hareketlerle alan mücadelesine girişti. Özellikle İran Devrimi sonrası faaliyetleri göz önüne alındığında İslamcı hareket içerisinde belirli bir otonomi ve etkinliğe sahip olduğu gözlemlenen hareketin failliği içinde bulunduğu politik ve toplumsal imkan ve kısıtlar içerisinde değerlendirilecektir.

---

⁵ Özneyi içinde bulunduğu toplumsal yapıyla ilişkisi içerisinde anlamaya çalışan örnek iki çalışma bakınız; Anthony Giddens, **Central problems in social theory: action, structure, and contradiction in social analysis**, Berkeley: University of California Press, 1979., s. 49-95. Alain Touraine, **A new paradigm for understanding's world today**, Cambridge, Polity Press, 2007. , s. 101-143.

Kavramsal Dizge: İslamcılık ve Toplumsal Hareketler

‘Akıncıların bir İslamcı toplumsal hareket olduğu’ iddiası en temelde akıncıların, bir kuşağın, bir gençlik grubunun, daha da basitleştirirsek bir topluluğun iki ayırıcı kavramla nitelenebileceği iddiasıdır: ‘İslamcı’ ve ‘toplumsal hareket’. Asef Bayat’ın İslamcılık tanımından yola çıkarak İslamcılığı en temelde bir siyasi teoloji olarak daha da yalın bir şekilde ifade edersek bir din yorumu olarak tanımlıyorum. Bayat’a göre İslamcılık, İslam’ı sadece Tanrı’yla kurulan metafizik bir bağ ya da bireysel ahlaki normlar bütünü ya da aşkın bir geleneğin sürüklediği bir kültür olarak değil toplumsal ve siyasal içerimleri olan bir ideoloji olarak tanımlar.⁶ Halil İbrahim Yenigün’ün temel İslamcı aksiom olarak tanımladığı bu yoruma göre İslam sadece inançlarla, ibadetlerle ve bireysel ahlakla ilgili değildir fakat o bütün bir hayat tarzı olarak toplumsal davranış kuralları (etik), iktisat ve öncelikli olarak siyasetle ilgili prensipler içerir.⁷ Bir İslamcı elbette Müslüman olması itibariyle Tanrı’yla metafizik bir bağ kurmuştur; kurduğu bu bağın neticesinde ahlaki hayatını düzenleyen İslami normlara da dikkat göstermesi beklenir. Gündelik hayat içinde oluşmuş İslam’ın ideolojik yönünü örttüğünü düşündüğü kimi geleneklere karşı çıksa bile İslam’ın kültürel yönünü büyük oranda benimser en azından yadsımaz; ancak İslamcının asıl vurgusu İslam’ın bir hayat görüşü (ideoloji) olduğudur. İslam, İslamcıya göre toplumsal, siyasal ve ekonomik hayata liberalizm ve sosyalizm gibi hitap eder dahası hayatı kendi doktrinleştireceği ilkelerle biçimlendirme ve dönüştürme yeterliliğine ve gücüne sahiptir.

---

⁶ Asef Bayat İslamcılığın ve post-İslamcılığın nihayetinde İslam’a dair Müslümanların yorumundan kaynaklandığını ifade ediyor: “Böylece İslamcılık, İslam’ı üstün tutan bir siyasi model, kültürel kural, yasal yapı ve iktisadi düzenleme ile eksiksiz bir ilahi sistem-kısaca bütün insanlık sorularına cevap veren bir sistem-olarak hayal etti.” Asef Bayat, **İslam’ı Demokratikleştirmek: Toplumsal Hareketler ve Post-İslamcı Dönüş**, İstanbul: İletişim Yayınları, 2015., s. 38.

⁷ Halil İbrahim Yenigün, “The Political Ontology of Islamic Democracy: An Ontological Narrative of Contemporary Muslim Political Thought”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Virginia University, 2013., s. 20-21.

Toplumsal Hareket

Charles Kurzman, 1970’lerde toplumsal hareketler teorisinde ve İslam çalışmalarında birbirine paralel paradigma dönüşümlerinin meydana geldiğini iddia eder.⁸ 1970’lere kadar toplumsal hareketler teorisine egemen olan kolektif davranış okulunun temel yaklaşımı toplumsal eylemi sosyo-psikolojik bir sapma olarak okumasıydı. Bu düşüncenin kurucu öncüllerinden olan Gustave Le Bon için kalabalıkların eylemi bir irrasyonellik durumudur. Elit ve kitle ayrımı üzerinden kitle hareketlerini değerlendiren Le Bon için kalabalıklar aşırılığı temsil eder.⁹ İkinci Dünya Savaşı sonrasında akademide etkinliğini artıran kolektif davranış okulunun toplumsal eylemi olumsuzlayıcı tavrı, modernleşmenin yaygınlaştıkça ‘şikayetçi’ kitleleri de içine alacağı, bu sayede de aykırı toplumsal eylemin sönümleneceğine dair bir ‘iyimserliğe’ dönüşmüştü.¹⁰

Henüz 1950’ler gibi erken bir tarihte kolektif davranış okuluna bilimsel ve objektif olmadığı yönünde eleştiriler gelmeye başlamıştı.¹¹ 1960’larla beraber toplumsal hareketlerin Amerika’da ve Avrupa’da yaygınlık ve etki kazanmasıyla beraber söz konusu hareketlere aktif olarak katılan ya da en azından sempati besleyen yeni bir akademisyen kuşağı ortaya çıktı.¹² Bu yeni akademisyen nesil o güne kadar hep bir yoksunluk hali karşısında bir tür yanlış ve eksik bilinçlilikle hareket ettiği varsayılan toplumsal hareketin öznesini kendi eylemini kurgulayan ve fiile çeviren bir rasyonel aktör olarak tanımladı. Bu tanım toplumsal hareketler çalışmasında bir paradigma değişimine işaret ediyordu. Rasyonel aktörün tercih edilmiş eylemlerini esas olan bu yaklaşım toplumsal hareketler yaklaşımına ciddi bir kuramsal açılım sağlamış olmasına karşın yeterli değildi. Rasyonel-aktör modeli öznenin kar-zarar hesabını toplumsal hareketin çıkış noktası olarak belirliyordu ancak, neden toplumdaki belirli huzursuzlukların kendilerini ifade edip toplumsal hareketlere dönüşürken diğerlerinin

⁸ Charles Kurzman, "Conclusion: Social Movement Theory and Islamic Studies", içinde **Islamic activism : a social movement theory approach**, Bloomington: Indiana University, 2004, s. 289.

⁹ Y. Doğan Çetinkaya, "Tarih ve Kuram Arasında Toplumsal Hareketler", içinde **Toplumsal Hareketler: Tarih, Teori ve Deneyim**, İstanbul: İletişim Yayınları, 2008, s. 20.

¹⁰ **A.g.e.**, s. 21.

¹¹ Charles Kurzman, **a.g.e.**, s. 290.

¹² Çetinkaya, **a.g.e.**, s. 23.

toplumsal bir dirence dönüşemediğini açıklamıyordu. Toplumsal rahatsızlıkların doğrudan ve zorunlu olarak bir toplumsal harekete sebebiyet vermediği açıktı.¹³ Bu durumda sadece öznenin rasyonel tercihine değil toplumsal hareketlerin organizasyon kabiliyetine, propaganda gücüne, seferber edebildiği para ve insan gücüne bakmak gerekiyordu.¹⁴ “Kaynak Mobilizasyonu Teorisi” bu aşamada toplumsal hareketi imkansız kılan toplumsal hareket organizasyonuna dikkat çekiyordu. Bu yaklaşıma göre toplumsal hareketin işlerlik kazanabilmesi onu mümkün kılan örgütün ya da teşkilatın kaynak toplama kapasitesine bağlıdır. Ancak söz konusu örgüt ve teşkilatlar boşlukta hareket etmezler. Kaynak toplayabilme kabiliyeti çoğu zaman örgütlerin konvansiyonel politik güçlerle, örneğin hükümetlerle olan ilişkisine bağlıdır. Otoriter bir hükümet yapısına karşı elde edilebilecek kaynaklar ile nispeten liberal bir siyasi ortamda toplanabilecek kaynakların aynı olması beklenemez. Kaynak Mobilizasyonu Teorisinin örgüt kabiliyetini öne çıkaran, siyasi bağlamı daha az vurgulayan teorik açılımını dengeleyecek şekilde “Politik Olanaklar Teorisi”, devletin kurumsal gücü ve etkinliği ile toplumsal hareket örgütlerinin organize olabilmeye kapasitelerini bir karşılıklı ilişki içinde ele almıştır.¹⁵ Doug Mc Adam’a göre bir toplumsal hareketin politik olanağı toplumsal hareketin karşısında bulunduğu siyasi sistemin görece açık ve kapalılığına bağlı olduğu gibi, elitlerin kendi içinde gruplaşmalarına ve kurdukları ittifaklara da bağlı olmuştur¹⁶

Bu noktaya kadar toplumsal hareketler teorisinin öznenin bilinçli eylemliliğini merkeze alarak 1970’ler itibariyle bir paradigma dönüşümü yaşadığını belirttik. Kaynak Mobilizasyonu ve Politik Olanaklar Teorileri ise politik öznenin akılcı kararlar alma kapasitesini reddetmeden onun örgütlenmesi ve eyleme geçebilmesinin imkan ve sınırlarını toplumsal ve siyasi süreçlere işaret ederek gösterdi. Toplumsal hareketler teorisinde yaşanan bu açılım ve gelişmelerin benzeri İslamcılık çalışmalarında da görülmektedir.

---

¹³John D. McCarthy ve Mayer N. Zald, “Resource Mobilization and Social Movements: A Partial Theory”, **American Journal of Sociology**, no. 82, 1977, s. 1214.

¹⁴ **A.g.e.**, s. 1218.

¹⁵David S. Meyer ve Debra C. Minkoff, “Conceptualizing Political Opportunity”, **Social Forces**, c. 82, no. 4, 2004, s. 1458.

¹⁶ Doug McAdam, “Conceptual Origins, Current Problems, Future Directions,” içinde **Comparative Perspectives on Social Movements: Political Opportunities, Mobilizing Structures, and Cultural Framings**, Cambridge: Cambridge University Press, 1996, s. 27.

İslamcılık çalışmaları 1980'lere kadar kolektif davranış okulunun hegemonyası altındaydı. Bu yaklaşıma göre İslamcı düşünce ve eylemler toplumun modernizasyonuna karşı verilen sosyo-psikolojik reaksiyonlardan ibaretti. İslamcılık çalışmalarında paradigma değişiminin yaşanması toplumsal hareketler kuramında yaşanan paradigma değişiminin İslamcılık çalışmalarına tatbik edilebilmesiyle mümkün olmuştur. Kaynak Mobilizasyonu ve Politik Olanaklar Kuramı, İslamcı hareketlerin çalışılmasında önemli açılımlar sağlama potansiyeline sahipti. Bu kuramların en büyük başarısı toplumsal hareketlerin failliğini, hareketlerin mobilizasyon ve kaynak yaratma kabiliyeti içinde kuramsallaştırarak gün yüzüne çıkarmasıdır. Ancak Toplumsal Hareketler Kuramı içerisindeki bu dönüşümler henüz İslamcılık çalışmalarına yönelmekte yeterli teorik zemini sağlamıyordu. Söz konusu teorik zemin sadece maddi kaynakların değil sembolik (fikri) kaynakların da analiz edileceği yeni bir kuramsal açılıma gereksinim duyuyordu.

Toplumsal harekete kaynak toplayan ve onu finanse eden toplumsal hareket örgütlerine dikkatini yönelten Kaynak Mobilizasyonu Kuramı iktisadi dile kendisini fazlaca kaptırmakla eleştirildi.¹⁷ Kaynak Mobilizasyonu Kuramının toplumsal hareketlerin insanları nasıl etkileyebildiğine, onları hangi çıkarımlarla ikna ettiklerine dair vurguları zayıf kalmıştı. Bu kuramsal eksikliğin doldurulmasına yönelik olarak 1980'lerin ortalarından itibaren toplumsal hareketler kuramında kültürün ve fikirlerin seferber edici etkilerine yönelik bir ilgi uyandı.¹⁸ O güne kadar literatürde ihmal edilmiş olan anlam dünyaları, inançlar ve değerler, 'çerçeveleme' (*framing*) sürecinin bir parçası olarak ele alındı.¹⁹ Çerçeveleme, seferber edici ve karşı seferber edici fikir ve manaların üretilmesi üzerine mücadele etme olarak tanımlandı.²⁰ Bu kuramsal açılımın analitik olarak ikiye ayrılabilir içerimi bulunur. İlk içerim, fikirlerin, değerlerin ve sembolik anlamların kendilerine ait failliklere ve öznelliklere sahip olduğu bunların herhangi bir yapısal ya da ideolojik dizgeye indirgenemeyeceğidir. İkinci içerim, bir süreç olarak çerçeveleme ya da anlam inşa etmenin, üzerinde

---

¹⁷ Çetinkaya, **a.g.e.**, s. 24.

¹⁸ **A.g.e.**, s. 26.

¹⁹ Robert D. Benford ve David A. Snow, "Framing Processes and Social Movements: An Overview and Assessment," **Annual Review of Sociology**, c. 26, s. 613.

²⁰ **A.g.e.**

mücadelenin hüküm sürdüğü dinamik bir alan olmasıdır. Fikirler, semboller veya değerler sabit değildir, toplumsal mücadele sırasında oluşturulur veya yıkıma uğratılırlar.²¹

İslamcı aktivizm uzun süre toplumsal hareketler kuramı içerisinde çalışılmamıştı. Ancak sosyal mobilizasyonun kültürel ve sembolik dayanakları üzerinde çerçeveleme kavramının etrafında düşünölmeye başlanması İslamcılığın da toplumsal hareketler kuramının kuramsal araçlarıyla çalışılmasını imkanı kıldı. Toplumsal hareketler teorisinin kuramsal araçlarının İslamcılığa ilk uyarlanması David Snow ve Susan Marshall'ın kültürel emperyalizm ile İslamcı hareketlerin ilişkisini analiz eden makaleleriyle oldu.²² Bu makalede din, kültürel emperyalizme karşı koyan mobilize edici ideoloji ve organizasyonların sembolik kaynağı olarak göröldü.²³

Benford ve Snow'a göre çerçeveleme'nin nasıl işlediğini anlamak için onun üç tezahürünü ortaya çıkarmak gerekir. İlki hareketler mevcut problemlerin teşhisini yapacak anlam çerçevesi oluştururlar. İkincisi hareketler problemlere çözüm üretirler buna problem çözölrken uygulanacak taktik ve stratejiler dahildir. Üçüncüsü ise hareketler katılımcılarını harekete geçirecek motivasyon kanallarını oluşturmalıdır. Sorunlar tespit edilmiş, çözüm önerileri sunulmuş olabilir ancak bir hareket katılımcılarını motive edecek araçları geliştiremezse harekete filli katılım sürdürölemez.²⁴ İslamcı hareketlerin başarısı mevcut sorunların tespit edilmesi ve çözölebilmesi yönünde aktivistlerine tutarlı anlam çerçevesi sunabilmiş olmalarına bağlıdır. Ancak Wickham'ın ifade ettiğı üzere sadece tutarlı ve güçlü anlam çerçevesi sağlıyor olması, bir toplumsal hareketin gelişimini açıklamaz, söz konusu anlam çerçevesi, bireylerin hayat deneyimlerine, kültürel değerlerine, düşünce ve alışkanlıklarına hitap etmelidir.²⁵

---

²¹ A.g.e., s. 613-614.

²² A.g.e., s. 5. Snow ve Marshall'ın makalesi için bakınız: Snow, David A., ve Susan E. Marshall, 1984. "Cultural Imperialism, Social Movements, and the Islamic Revival." **Research in Social Movements, Conflicts and Change**, v. 7, s. 131-152

²³ Wiktorowicz, a.g.e., s. 5.

²⁴ A.g.e., s. 16

²⁵ Wickham, a.g.e., s. 157.

Toplumsal hareket olarak İslamcılık yaklaşımı özellikle 90'larla birlikte literatürde ağırlık kazandı.²⁶ Wickham, Mısır'daki Müslüman Kardeşler hareketini söz konusu teorik çerçevede ele almıştır. Wickham, otoriter bir devlet yapısının egemen olduğu Mısır toplumunda İslamcılığın nasıl ortaya çıkabildiğini araştırır. Ona göre bu süreci anlayabilmek için devletin baskıcı politikaları karşısında İslamcı hareketi örgütleyen karşı elitlerin oluşumuna bakmak gerekir.²⁷ Karşı elit oluşumu, İslamcı özneye giden yolda insan kaynağını teşkil etmesi anlamında önemlidir. Ancak bu, hiçbir zaman muhalif bir hareketin gelişmesini zorunlu kılmaz. Esas kurucu moment, 'dava' olarak nitelendirilen özgün İslam yorumunun hareketçe ilan edilmesi ve yaygınlaştırılmasıdır. Bu nokta İslamcılığa bakışta kritik bir eşiğe işaret eder:

Mısır'da İslamcı önderler basitçe işsizlerin veya düşük işlerde çalışan gençlerin hayal kırıklıklarını sömürmedi. Fakat, potansiyel bağlarının kalplerini ve akıllarını ele geçirmek için yoğun bir ideolojik projeye meşgul oldular. Dava ya da "Hakk'a davet aracılığıyla her Müslümanın zorunlu (farz-ı ayn) olarak toplum ve devletin İslami reformuna katılacakları, yeni ve aktivist bir İslam kavramı öne sürdüler. Sonuç olarak İslamcılar fayda zarar hesabının ötesinde kamusal alana katılmayı zorunlu kılan yeni medeni yükümlülükler öne sürerek siyasi yabancılaşmanın ve siyasetten el etek çekmenin egemen örüntülerine karşı çıkar.²⁸

Wickham'ın tespitleri İslamcılığı toplumsal hareketler kuramı içerisinde çalışmanın sınırlarına dair önemli bir vurguyu içerir. Her ne kadar kendisi bu noktanın altını çizmemiş olsa da Müslüman öznenin İslamcı özneye dönüştüğü kökensel an "dava"nın dini bir vecibe olarak ortaya çıktığı andır. Dava ancak kamusal alan içerisinde eylemde bulunmakla mümkün olur. Siyasi eylem bu durumda dinselliğin dışarısında değil içerisinde yer alır. Wickham'ın işaret ettiği bu kurucu moment, anlam çerçevesi düşüncesini yararak aşar. Çünkü anlam çerçevesi oluşturma süreci kurulu

²⁶ Toplumsal hareketler metodolojisini İslamcılığa uygulayan çalışmaların dökümü için bakınız: Wiktorowicz, **a.g.e.**, s. 5.

²⁷ Wickham, **a.g.e.**, s. 8.

²⁸ "Through the medium of the dawa, or "call to God," they promoted a new, activist conception of Islam, claiming that it was a fard 'ayn, a duty incumbent on every Muslim, to participate in the Islamic reform of society and state. In sum, the Islamists challenged dominant patterns of political alienation and abstention by promoting a new ethic of civic obligation that mandated participation in the public sphere, regardless of its benefits and costs." **A.g.e.**, s, 120.

bir öznenin kendi anlam dünyasını telaffuz etmesiyle ilgilidir. Öznenin kurulduğu anı içermez. Toplumsal hareketler kuramının dayandığı gizli öncül kurulu öznenin fiilini merkeze almasıdır. Her ne kadar anlam çerçevesi oluşturmanın dinamik bir süreç olduğu kaydedilmişse de öznenin dinamik oluşumu ilk andaki kökensel (orijinal) kurulumu açıklamaz.

Bu aşamada öznenin kökensel kurulumunu gözetecek, öznenin tecrübe ettiği kırılma ile tevarüs ettiği anlam çerçevesini bütünleştirecek farklı bir kuramsal açılıma ihtiyaç duyuyoruz. Buradaki açılımın Toplumsal Hareketler Teorisi içindeki bir arayışın sonucu olması mümkün değildir çünkü ifade edildiği üzere Toplumsal Hareketler Teorisi özneleşme tecrübesinin kurucu momentine dair yeterince bir açıklama sağlamaz. Buradaki kuramsal arayışı karşılayacak katkı “özne”, “olay” ve “hakikati” bir arada ve birbirleriyle ilişki içerisinde ele alan Alain Badiou’nun siyaset felsefesinden gelir. Badiou “olay”ı birini “özne” olmaya çağıran şey, durumun içinde “alışılmış davranış biçimleriyle izah edilemeyecek şekilde ortaya çıkan bir şey” olarak tarif eder.²⁹ Burada olay, durum içinde temsil edilmemiş olanın, hegemonik düzenin yok saydığı tikelliğin kendisini görünür ve temsil edilebilir kılmasıdır. Hakikat ise “bir olaya sadık kalmanın gerçek sürecine bu sadakatin durum içinde *ürettiği şey*” olarak tanımlanır.³⁰ Özne ise “bir sadakatin taşıyıcısı, yani bir hakikat sürecini taşıyan kişi” dir. Bu durumda hakikatten önce bir öznenen bahsedemeyiz, tam tersine “hakikat süreci bir özneye *sebepe* olur.”³¹Olay ve hakikat kavramlarını Badiou birbirlerine bağımlı ve birbirlerini gerektiren şekilde kurgular:

Olaylar durumların indirgenemez tekillikleri, durum içinde “yasa-ötesi” olanlardır. Her sadık hakikat-süreci, bütünüyle icat edilmiş, içkin bir durumdan-kopuştur. Hakikat-sürecinin yerel oluşumları (hakikat “noktaları”) olan özneler, tikel ve kıyaslanmaz tümevarımlardır.³²

Sadece Badiou’nun özneleşme kuramına dayanarak bir toplumsal hareketin çıkışını kavramak da eksik bir çaba olacaktır. Badiou siyasi süreçleri ve toplumsal-

---

²⁹Alain Badiou, **Etik: kötülük kavrayışı üzerine bir deneme**, İstanbul: Metis Yayınları, 2004, s. 51.

³⁰A.g.e., s. 52.

³¹A.g.e.

³²A.g.e., s. 53.

yapısal koşulları olaya dayalı felsefesinde ikinci plana atar. Halbuki süreç ve yapısal koşulları göz ardı etmeyen ancak öznenin sorumluluk bilincini edindiği momentleri de öne çıkarabilen bir kuramsal bakış açısı bir toplumsal hareketin çıkış ve gelişimini daha iyi ifade eder. Bu tez çalışmasında akıncılar hareketinin politik olanaklar teorisinin öne sürdüğü gibi bir taraftan siyasi süreçlerin ürettiği olanaklar-kısıtlar içerisinde doğduğu ve geliştiği ileri sürülürken diğer bir taraftan da ‘akıncı’ olmanın belirli “olay” lara verilen tepkilere içkin belirli “sadakat” ler ile de doğrudan ilgili olduğu vurgulanacaktır. Özellikle İran İslam Devrimi, İslamcı toplumsal hareket için içinde geliştiği politik süreçleri kesintiye uğratan ve yepyeni politik imkanları açan bir olay niteliği taşıyacaktır. İran Devrimi, İslamcı özneye daha önce olmadığı kadar belirgin bir sorumluluk ve eylem alanı açacaktır.

Bağlam

Bir toplumsal hareket olarak İslamcı gençlik hareketi birincisi küresel gençlik hareketleri, ikincisi evrensel İslamcı hareket, üçüncüsü ise Türkiye İslamcılığı olmak üzere üç bağlamda tartışılabilir. İlk bağlamda küresel ölçekte etkili olan üçüncü dünya gençlik hareketine koşut olarak İslamcı gençlik hareketi ele alınabilir. Bu noktada üçüncü dünya gençlik hareketinin siyasal yönelimleri birinci dünya gençlik hareketlerinden ayırt edilmelidir. Emin Alper, birinci dünya gençlik hareketlerinden ayrılan bir şekilde üçüncü dünya gençlik hareketlerinin varlığını sorgulayarak üçüncü dünya gençlik hareketlerinin ayırt edici vasıflarını sıralar. Alper’e göre birinci dünya gençlik hareketleri ile üçüncü dünya gençlik hareketleri arasında temelde üç fark bulunur. İlk fark birinci dünya gençlik hareketleri milliyetçiliği, modernleşmeyi, kalkınma ve sanayileşmeyi eleştirel bir şekilde sorgularken üçüncü dünya gençlik hareketleri açık bir şekilde milliyetçi, modernleşmeci, kalkınmacı ve sanayileşmecidir. İkinci fark birinci dünya gençlik hareketlerinin karşı kültürcü yönü ağır basmasına karşın üçüncü dünya gençlik hareketleri kültürel konulara çok daha az önem vermiştir. Üçüncüsü, birinci dünya gençlik hareketleri siyasi iktidarın ele geçirilmesinden ziyade sivil toplumun dönüştürülmesini amaçlarken, geleneksel siyaset yapma biçiminin ana unsuru olan iktidarın bir siyasi kurum yoluyla ele geçirme arzusu üçüncü dünya

gençlik hareketlerinde baskındır.³³ Asef Bayat, Latin Amerika’da mevcut rejimlere karşı girişilen gerilla mücadelesiyle görünürlük kazanan sosyalist gençlik hareketi ve Ortadoğu’daki İslamcılık hareketini ideolojik formasyonları farklı olsa da benzer toplumsal dönüşümlere tepki olarak doğmaları açısından birbirine benzetir.³⁴ Üçüncü dünya gençlik hareketleri çok farklı ideolojik görünümlere sahip olmuştur ancak tümünün ortak özelliği yozlaşmış devlet elitlerine karşı gençliği ulusun bağımsızlığı ve kalkınması misyonunun meşru taşıyıcısı olarak görmeleridir.³⁵ Türkiye’de 1970’ler boyunca gelişen İslamcı gençlik hareketi de anti-emperyalist bir söyleme sahip olması, Türkiye’nin sanayileşme ve kalkınmasını desteklemesi bakımından milliyetçidir. İslam’ı bir kültürel nesne olarak almaması, bir sistem önerisi olarak sunması bakımından da karşı kültürcü değildir ve özellikle 1978 sonrasında doğrudan siyasi iktidarı amaçlayan bir söyleme sahip olmasıyla tipik bir üçüncü dünya gençlik hareketi olarak kabul edilebilir.

İkinci bağlamda Akıncılar hareketi Müslüman dünyadaki İslamcı hareketlerle paralel olarak ele alınabilir. Müslüman dünyada İslamcı siyasetin iki farklı metotla örgütlendiğini görüyoruz. Bunlardan ilki siyasal arzuları öne çıkan Müslümanları bir teşkilat etrafında örgütleyerek bir siyasi birlik meydana getirmektir. Özellikle nüfusu Sünni ağırlıklı Müslüman ülkelerde teşkilatlar yoluyla cemaatleşerek ülkenin siyasi, toplumsal ve ekonomik yapısına etki etmek amaçlanmıştır. Bu metodun en tipik ve kendisinden sonraki teşkilatlara da ilham verecek şekilde örneği 1928 yılında Hasan el- Benna tarafından Mısır’da kurulan Müslüman Kardeşler Cemiyetidir.³⁶ Müslüman Kardeşler özellikle Arapça konuşulan ülkelerdeki İslamcılar üzerinde son derece etkili olmuş birçok Arap ülkesinde “Müslüman Kardeşler” ismiyle birbirinden bağımsız cemiyetler kurulmuştur.³⁷ 1941 yılında Mevdudi tarafından Pakistan’da kurulan Cemaat-i İslami de Müslüman Kardeşler tarzında teşkilat yoluyla cemaatleşmeyi

³³ Emin Alper, “Student movement in Turkey from a global perspective, 1960-1971,” Yayınlanmamış Doktora Tezi, Boğaziçi Üniversitesi, 2009., s. 92.

³⁴ Asef Bayat, **a.g.e.**, s. 40.

³⁵ Emin Alper, **a.g.e.**, s. 110.

³⁶ Müslüman Kardeşler Cemiyeti’nin tarihi için bakınız; **Richard P. Mitchell, The Society of the Muslim Brothers**, Oxford University Press, 1969. Carrie Rosefsky Wickham, **The Muslim Brotherhood: evolution of an Islamist movement**, Princeton: Princeton University, 2013.

³⁷ Müslüman Kardeşler Cemiyetinin Arap coğrafyasındaki etki ve yayılımı için bakınız; Barry M. Rubin, ed., **The Muslim Brotherhood: The Organization and Policies Of a Global Islamist Movement**, New York, NY: Palgrave Macmillan, 2010.

amaçlamıştır.³⁸ İslamcı siyasetin ikinci ve İran İslamcılığına mahsus metodu ise Mısır ve Pakistan İslamcılığından farklı olarak ulemanın halk kitlelerine cami ve medrese vaazları ve yayınlar yoluyla doğrudan ulaşmasına dayanır. Bu İslamcı metotta, aracı bir teşkilatlanma ve kadro yetiştiriciliğine dayanmadan doğrudan halka seslenerek onu seferber etmeye yönelik bir strateji benimsenir.³⁹ Özellikle İran’da Şii ulemanın politik muhalefet geleneğinin temsilcisi olarak tarihsel varlığı ve diğer muhalif sosyal gruplarla ittifak kurabilme becerisi onu İran devrimci İslamcılığının ana aktörü yapıyordu.⁴⁰ Türkiye’de Diyanet İşleri Başkanlığı altında memur olarak çalışan din adamları Kemalist modernizasyonun yerleşik İslami kurumları tasfiye politikası neticesinde (ulema sınıfının kendisini yeniden üretebileceği medreseler başta olmak üzere) politik olmak bir yana İran ulemasına benzer bağımsız bir sosyal tabakalaşmaya bile sahip değildi. Türkiye İslamcılığı İran İslamcılığında olduğu gibi ulemanın başı çektiği bir hareket değil, Mısır ve Pakistan İslamcılıklarına benzer şekilde gelişmekte olan dindar orta sınıfların oluşturdukları teşkilat (parti, gençlik ve meslek teşkilatları) merkezli bir hareket olmuştur.

Akıncılar hareketi üçüncü bağlamda Türkiye İslamcılığı içerisinde tartışılabilir. Türkiye İslamcılığını Mısır ve Pakistan örneklerinden farklılaştıran durum Türkiye’deki cemaat oluşumlarının büyük bir kısmının kendi tarihsel oluşumları içerisinde İslam’dan kaynaklanan bir ideoloji önermemeleri, mevcut politik sistemi İslami bir düzen uyarınca dönüştürmeyi değil sistem içerisindeki Müslümanların kültürel varlıklarını korumaya ve geliştirmeye yönelmiş olmalarıdır. Bu, Süleymancılık ve Nurculuk gibi Türkiye çağında yaygınlık kazanmış cemaatlerin siyasetle içli dışlı olmadıkları anlamına gelmez ancak en azından hakim yorum itibarıyla bu cemaatler mevcut politik sistemin yapısını tamamen ya da kısmen değiştirmeyi arzu etmemişlerdir.⁴¹ Said Nursi’nin vefatının ardından farklı Risale-i

³⁸ Pakistan Cemaat-i İslami’sinin tarihi için bakınız; Seyyed Vali Reza Nasr, **The Vanguard of the Islamic Revolution: The Jama’at-I Islami of Pakistan**, Berkeley: University of California Press, 1994.

³⁹ Asef Bayat, a.g.e., s. 62.

⁴⁰ Humeynici ulemanın küçük burjuvazi ve öğrencilerle işbirliği içinde siyasallaşması için bakınız; Nikki R. Keddie, **Roots of Revolution: An Interpretive History of Modern Iran**, New Haven: Yale University Press, 1981., s. 239-258, Said Amir Arjomand, **The Turban for the Crown: The Islamic Revolution in Iran**, New York: Oxford University Press, 1988.,s. 94-100.

⁴¹ Nurculuğun merkez sağ partilerle olan ilişkisini sorunlaştıran, devrimci bir Nurculuk anlayışı öne süren gruplar 1980’lerin ortasında ortaya çıktı. İsmi Said Nursi’nin Medresetüz-Zehra projesinden alan Med-Zehra grubu sistem karşıtı Nurculuğun önde gelen örneğidir. Ancak Said Nursi’nin bu farklı anlaşılmasının Kürt bölgesiyle sınırlı kaldığını ana akım Nurculuk içerisinde daha marjinal bir yer

Nur yorumlarının yol açtığı bölünmelere karşı, ana damar Nurculuğu bir arada tutan Zübeyir Gündüzalp, siyasal İslam'ın Türkiye'deki ilk ciddi parti örgütlenmesi olan Milli Nizam Partisi'nin kuruluşuna destek vermemiştir.⁴² Risale-i Nur hareketinin 1970'ler boyunca hakim kanadı olan Yeni Asyacılar dindarların kültürel haklarını korumada daha yetkin olacağını düşündükleri Süleyman Demirel'in başında bulunduğu sağ-muhafazakar Adalet Partisi'ni desteklediler. Benzeri bir tavrı Süleyman Hilmi Tunahan'ın ölümünün ardından Süleymancılar da gösterdiler.⁴³ Kısaca cemaatler toplumda kökleşerek nüfuz alanlarını genişletseler bile kendi cemaatlerinin sistem içi gücünü arttırmanın dışında siyasal sistemi dönüştürmeyi amaçlayacak şekilde bir toplumsal-siyasal hareket haline gelmemişlerdir.⁴⁴

Türkiye İslamcılığının gerek Mısır ve Pakistan gerekse de İran tecrübelerinden farklılaşan tarihi seyri kendi içerisinde değerlendirilmeden İslamcı gençlik hareketi yeterince değerlendirilemez. Türkiye'de İslamcı gençlik hareketi 1924'de Hilafetin Kaldırılması ile başlayan Türkiye İslamcılığı tecrübesinin bir ürünüdür. Bu sebeple Türkiye'de İslamcı gençlik hareketinin Müslüman dünyadaki toplumsal hareketlerle ya da daha geniş ölçekte küresel gençlik hareketleriyle karşılaştırılmadan önce Türkiye İslamcılığının bir parçası olarak incelemek gerekir. Diğer taraftan 12 Eylül 1980 öncesi İslamcı hareketin siyasal partiyle beraber başat aktörü olan İslamcı gençlik

---

işgal ettiğini belirtmek gerekir. Yine de genel olarak apolitik okunmuş bir metnin (Risale-i Nur külliyyatının) sistem karşıtı bir siyasete imkan verebilmesi durumu metin ile bağlam arasındaki ilişkiyi düşündürmesi açısından ilginç bir durum. Med-Zehra Grubu için bakınız; Ruşen Çakır, **Ayet ve Slogan: Türkiye'de İslami Oluşumlar**, İstanbul: Metis Yayınları, 2012., s.130-132. Mehmet Ali Büyükkara, **Çağdaş İslami Akımlar**, İstanbul: Klasik, 2015., s. 299-301.

⁴² Metin Karabaşoğlu, "Text and Community: An Analysis of the Risale-i Nur Movement," in **Islam at the Crossroads : On the Life and Thought of Bediüzzaman Said Nursi**, Albany : State University of New York, 2003, s. 280. İslamcı siyasal oluşumla karşı bu olumsuz tavrına karşın Risale-i Nur hareketi içerisinde A. Tevfik Paksu, Sudi Reşat Saruhan, Gündüz Sevilgen gibi isimlerin Yeni Asyacıların Adalet Partisine verdiği desteğe karşın Milli Nizam Partisi'nin kuruluşuna destek verdiğini partide milletvekilliği dahil çeşitli görevler aldığını belirtelim. Ancak Milli Nizam Partisi içerisinde dahi ileride tartışılacağı üzere cemaat kimliğini aşacak şekilde bir parti kimliği oluşumuna muhalefet eden söz konusu Nurcu grubun desteği 1977 seçimlerine kadar sürdü.

⁴³ Süleyman Hilmi Tunahan'ın 1959'da vefatının ardından cemaatin başına geçen Kemal Kaçar 1969 seçimlerinde Adalet Partisi'nde milletvekili seçilmiştir. Süleymancıların Adalet Partisi'ne olan destekleri için bakınız; Ruşen Çakır, **a.g.e.**, s. 133.

⁴⁴ Toplumsal hareket kavramsallaştırmamda Charles Tilly'yi izliyorum. Tilly bir toplumsal hareketi oluşturan olmazsa olmaz üç unsuru harekete katılan iddia sahiplerinin faaliyetleri, amaçları ve kamusal alan olarak belirliyor. Tilly'ye göre toplumsal hareket kendiliğinden oluşmuş bir grubun organize olarak hedef alınan otoritelere karşı taleplerini çeşitli kamusal kampanyalar yoluyla ifade ettiği siyasal bir oluşumdur. Charles Tilly, **Social Movements, 1768-2004**, Boulder: Paradigm Publishers, 2004., s. 3-4.

hareketi kendi tarihsel koşulları altında çalışılmadan Türkiye İslamcılığı resminin tam olarak ortaya çıkamayacağı açıktır.

Türkiye İslamcılığının tam bir resmini elde etmeden de küresel ve bölgesel karşılaştırmalara imkan verecek malzeme tam olarak ortaya çıkmaz. Türkiye’de İslamcı gençlik hareketinin yapısı, söylemi ve eylemi, yanında ve karşısında yer aldığı diğer aktörlerle ilişkisi içerisinde yeterince ele alınamadığı için bu tez çalışmasında akıncılar hareketi Türkiye İslamcı tecrübesi bağlamında çalışılacaktır. Karşılaştırmalı bir analizden önce bir vaka analizi olarak Türkiye’de İslamcı gençlik hareketi ele alınarak ileride yapılabilecek karşılaştırmalı çalışmalara zemin hazırlanacaktır.

Literatür

Türkiye İslamcılığı ile ilgili akademik çalışmalar toplumsal hareketler literatürü ile aynı seyri takip eder. Kolektif davranış okulu nasıl toplumsal eylemi modernleşmeye karşı sosyo-psikolojik bir sapma olarak okumuşsa, literatürde Türkiye İslamcılığına ilk bakış açısı da onun ‘ilerleme yönünden bir sapma’ olduğudur. Söz konusu yaklaşımın önde gelen temsilcisi Tarık Zafer Tunaya, 1948 sonrası ortaya çıkan toplumdaki İslami talepleri ve hareketlilikleri çok partili hayatın bir faturası olarak görür:

Bu devre gerek İslamcı fikirler ve gerekse olaylar bakımından verimsiz bir devredir. 1923-1945 seneleri arasındaki, devrimci davranışları koruyan ceza hükümlerinin ve canlı devrimci tutumun etkisi kısmen bu devre içinde de görülür. Bu bakımdan, toplumda var olan gerici cereyanlar kendilerini cesaretle ortaya atamamıştır. Buna karşılık demokratik çok partili hayata geçiş, oy endişesini doğurmuş, yukarıdan aşağı doğru bir dini duyguları okşama taktiğine bağlanan dine dönüş fikri yayılmaya başlamıştır. 1948 yılından sonra, gerek iktidar, gerek muhalefet partileri içinde ortaya İslamcı gruplar çıkmıştır.⁴⁵

⁴⁵ Tarık Zafer Tunaya, **İslamcılık cereyanı : İkinci Meşrutiyet’in siyasi hayatı boyunca gelişmesi ve bugüne bıraktığı meseleler**, İstanbul : Baha Matbaası, 1962, s. 217.

Tunaya'nın ifadeleri İslamcı fikir ve hareketlere karşı çifte olumsuzlamaya dayanır. Bu çifte olumsuzlamanın ilki İslam'ın özüne ilişkindir. Tunaya toplumdaki İslamcı talep ve düşünürleri gericilikle özdeşleştirmiştir. Ona göre, İslamcı talepler modern olana, ilerlemeye karşıdır, bunlar eski rejimin unsurlarıdır, bugüne ait olamazlar. İkinci olumsuzlama ise İslamcılığın ortaya çıkışının siyasi ve toplumsal bir olumsuzluk halinden kaynaklanıyor olmasıdır. İslamcı fikir ve eylemlerin görünürlük kazanması modernleşme programından popülist bir vazgeçiş sebebiyle gerçekleşmiştir. Tunaya'ya göre eğer 1948'de söz konusu programdan taviz verilmeseydi, İslamcılık görünürlük kazanamayacaktı. Tunaya'nın ifadelerinde gerçek bir İslamcı nesnenin varlığı bile şüphelidir. İslamcılığın yükselişi popülist siyasetçilerin dini duygulara hitap etmesiyle gerçekleşiyorsa araştırmaya değer gerçek bir olgudan bahsetmek de güçleşir.

Tunaya'nın modernist yaklaşımını bir taraftan devam ettiren ama diğer taraftan İslamcı talep ve eylemleri gerçek bir sosyolojik nesne olarak araştıran yaklaşım Türkiye İslamcılığı literatürüne Şerif Mardin'in katkısıyla gelecektir. Mardin'e göre İslam'ın toplum genelindeki etkinliğini sürdürmesinin sebebi Kemalist rejimin laisist politikalarının başarısızlığıydı⁴⁶:

Bu noktada izah edilmesi gereken en çarpıcı davranış özelliği, 25 yıllık laik bir politikayı müteakiben, geniş Türk kitleleri arasındaki dini inancın devam eden koyuluğudur. Ben bunu, Cumhuriyet'in reform politikasından kaynaklanan Türk kültüründeki hissedilir fakirleşmeye ve 1923'den itibaren Türk toplumunda köyden yukarıya, şehirlere doğru insan ilişkilerinin hiç değişmemiş olmasına bağlıyorum. Cumhuriyet'in sembolizmi "kök salamayacak" kadar yüzeyseldi ve estetik zenginlikten yoksundu; kök salabileceği tek alan okul çocukları arasında beklentilerin üretilmesi gibi en yapmacık mana da oldu ve yetişkin hale geldiklerinde söz konusu bu nesillerin beklentilerinin gerçekleşmesi mümkün olmadı.⁴⁷

⁴⁶ Mardin'in tartışmaya açtığı bir siyasi ideoloji olarak İslamcılıktan ziyade İslam'ın sosyolojik görünümleri olmuştur. İslam ile İslamcılık arasında yapılan ayırım çoğu zaman bulanıklaşmaktadır. Eğer İslamcılık, Tunaya'nın da ele aldığı şekliyle devrimci siyasete karşı halkın bir bölümünde oluşan dini talep, duyuş ve görüşlerin seslendirilmesi olarak ele alınacaksa Mardin'in İslam'ın görünümleri olarak ele aldığı durum ile aynı şeyden bahsettiğini söyleyebiliriz. Ancak yine de Mardin'de bir din olarak İslam ile siyasi ideoloji olarak İslamcılık ayrılmıştır. İslamcılık onda çok daha dar bir tanıma sahiptir.

⁴⁷ Şerif Mardin, **Türkiye'de Din ve Siyaset: Makaleler**, İstanbul: İletişim Yayınları, 1991, s. 82.

Mardin’i Tunaya’nın çifte olumsuzlamasından ayıran nokta onun İslam’ı özü itibariyle olumsuzlamıyor, onun toplum nezdindeki etkisini sosyolojik olarak inceliyor olmasıdır. Mardin İslam’ı özcü bir şekilde değerlendirerek ilerilik-gerililik ölçeğinde ona bir yer atfetmez, sosyolojik bir açıklamayla İslami sembolik değerlerin karşı reform programına rağmen hali hazırda geçerliliğini neden koruduğunu araştırır. Ancak Tunaya’ya benzer bir şekilde Mardin de İslamcı taleplerin ortaya çıkışını aktörlerin toplumsal ve siyasal edimlerine bağlamaz. Mardin’e göre İslamcılığın toplum içinde etkinliğini sürdürüyor olması Kemalist reform projesinin ‘olumsuz’ sonuçlanmasının sebebiyledir. Bu olumsuz sonuçlanma hali toplum içinde çeşitli ‘güvensizlik’ düzlemlerini ortaya çıkarmıştır. Bu düzlemlere yanıt olarak İslam(cılık), cevap verdiği güvensizlik düzlemine göre bazen psikolojik bazen ideolojik bazense ontolojik reçeteler sunar.⁴⁸ İslamcılar Mardin’e göre kendi siyasi süreçlerine sahip ‘özneler’ değil kendilerini aşan siyasi süreçlerin başarı ya da başarısızlığının sonucu olarak ortaya çıkan nesnelere sahiptir.

İslamcılığı ‘nesneleştirilen’ söz konusu yaklaşım Türkiye İslamcılığı literatürü içerisinde özellikle ekonomi-politik varyasyonu uzun bir süre hakim perspektif olarak kalmıştır. Türkiye’de İslamcı siyasi parti olarak Milli Nizam Partisi (ardından Milli Selamet Partisi) nin ortaya çıkışını ekonomik gerekçelerle açıklayan Haldun Gülalp’a göre “Türkiye’de ithal ikameci sanayileşmeye (İİS), dayalı büyüme döneminde İslamcı muhalefet yok olma tehdidi altında yaşayan küçük ve bağımsız iş sahiplerini temsil ediyordu. 1970’de ilk İslamcı siyasi parti olan Milli Nizam Partisi’nin kurulması, İİS’ye dayanan kentli büyük sanayiciler ve diğer işadamları ile taşradaki geleneksel, küçük ve orta boy işletmeler arasındaki çatışmanın bir sonucuydu.”⁴⁹ Gülalp’ın İslamcılığın bir iktisadi bölüşüm çatışmasının sonucu ortaya

⁴⁸ **A.g.e.**, s. 79-80. Her şeye rağmen, İslamın, kişinin bu dünyadaki varlığına, onun asli ontolojik güvensizliğine seslenen, kendisini psikolojik dürtülere tutunmasını sağlayan bir yönü olagelmişti. Sosyal hareketliliğin, geleneksel çerçevelerinden fırlatılıp atılan insanların güvensizliğini azaltmadığı, aksine arttırdığı için Türkiye’de İslam’ın daha güçlü hale geldiği, herkesçe bilinen, fakat üzerinde durulmaya değer bir gerçektir. Bu güvensizlik, bazen bilinçsel’dir ve inandırıcı bir siyasi liderlik veya cömert bir iktisadi sistem arayışı olarak ortaya çıkar. İşte bu noktada İslam ideolojik bir biçime bürünür ve Marksizmle rekabete girer. Pek çok durumda, güvensizlik daha derindir, gerçekten daha fazla ontolojiktir ve İslam bir kozmoloji ve uhrevi (eschatology) yönleriyle ortaya çıkar.

⁴⁹ Haldun Gülalp, **Kimlikler Siyaseti: Türkiye’de Siyasal İslamın Temelleri**, İstanbul: Metis, 2003., s. 45.

çıkıldığı tezinin ilk savunucusu Ahmet Yücekök'tür. Yücekök'e göre "sanayileşme karşısında bazı bölgelerde sönmekte olan esnaf ve sanatkar çevrelerinin temsilcisi olarak Türk siyasal hayatında beliren Milli Nizam Partisi, atlarında hızla kayan sosyo-ekonomik tabanı dinsel bir ideolojiyle tutmaya çalışanların örgütü olarak belirlemektedir."⁵⁰Yücekök'ün dinselliği sosyo-ekonomik gerilemenin telafisi olarak gören yaklaşımını takip eden⁵¹ Ali Yaşar Sarıbay'a göre "MSP olgusunun kendisi modernleşme sürecine özgü farklı yapısal dinamiklerin doğurduğu bir sonuçtur."⁵²Sarıbay'la aynı görüşte olan Binnaz Toprak'a göre İslamcı siyasi davranış modernleşme sürecinden olumsuz etkilenen iktisadi ve sosyal şartlar itibariyle marjinal konumda bulunan kişi ve grupların reaksiyonu olarak ele alınabilir.⁵³

İster Şerif Mardin ve Binnaz Toprak gibi kültürel yönü, ister Ahmet Yücekök, Ali Yaşar Sarıbay ve Haldun Gülalp gibi iktisadi yönü ağır bassın Türkiye İslamcılığını 'nesneleştirilen' söz konusu yaklaşım öznenin içinde bulunduğu yapısal şartlar içerisinde kendisini nasıl inşa ettiğine, nasıl bir eylem stratejisiyle yapısal koşulları dönüştürmeyi çabaladığına cevap vermez. Türkiye İslamcılığı literatüründe 'İslamcı özne'ye odaklanan kuramsal açılım toplumsal hareketler kuramının Türkiye İslamcılığına uygulanmasıyla gelecektir. Nitekim, Türkiye'de İslamcı hareketi toplumsal hareketler kuramı içerisinde tartışan Hakan Yavuz, İslamcı hareketin metinsel (özcü) ve ekonomik indirgemeci (bağlamcı) okumalarını reddederek, İslamcı toplumsal hareketin karmaşık doğasının bu yaklaşımlarla anlaşılmadığını söyler. Ona göre alternatif bir yaklaşım gündeme getirilmelidir⁵⁴:

Bu kitap bu gibi yorumlamalara karşı çıkar, bunun aksine, İslamcı hareketin ekonomik genişleme, demokratikleşme ve modernitenin birçok yönünün halk nezdinde kabul edilmesinde motive edecek güç olacağını iddia eder.⁵⁵

⁵⁰ Ahmet N. Yücekök, **Türkiye'de Örgütlenmiş Dinin Sosyo-Ekonomik Tabanı (1946-1968)**, Ankara: Ankara Üniversitesi, 1971., s. 102.

⁵¹ Ali Yaşar Sarıbay, **Türkiye'de modernleşme, din, ve parti politikası: Milli Selâmet Partisi örnek olayı**, İstanbul: Alan Yayıncılık, 1985., s. 105.

⁵² **A.g.e.**, s. 217.

⁵³ Binnaz Toprak, **Islam and Political Development in Turkey**, Leiden: Brill, 1981., s. 123.

⁵⁴ M. Hakan Yavuz, **Islamic political identity in Turkey**, Oxford; New York: Oxford University Press, 2003, s. 15.

⁵⁵ **A.g.e.**, s. 15.

Yavuz, toplumsal hareketlerin ilksel dini bağılıkları İslamcı siyasal kimliğe dönüştürme yönünde köprü vazifesi gördüğünü belirtiyor.⁵⁶ Yeni Toplumsal Hareketler teorisinin kuramsal açılımlarına dikkat çeken Yavuz, “İslamcı hareketlerin katılımında bulunarak, etkileyerek veya kültür, eğitim ve ekonomi alanlarını kontrol ederek kimliklerin, kurumsal yapıların, hayat tarzlarının ve toplumun ahlaki kodunun yeniden tesisini amaçladığını iddia eder.”⁵⁷

1980 öncesi Türkiye’de İslamcı hareketi toplumsal hareket kuramı çerçevesinde inceleyen İpek Gencil Sezgin İslamcı siyasi kimliğin a) düşünce öncesi, kolektif eylem öncesi ve siyasal öncesi bir varlığının olmadığını b) aksine sadece ulusal seviyede değil yerel ortam ve güç ilişkileri neticesinde şekillendiğini c) bilinçli eylem ve bilinç dışı süreçlerle doğduğunu iddia eder.⁵⁸ Sezgin, bir taraftan merkez-çevre ilişkileri de dahil olmak üzere nesnel güç ilişkilerinin İslamcı hareketin şekillenmesindeki rolünü ortaya koyarken bir taraftan da İslamcı kolektif eylemin nasıl tasarlandığı ve yürürlüğe konulduğuna odaklanmaktadır. Sadece Sezgin’in Milli Nizam-Selamet hareketinin siyasal katılım ve bağılılık örüntüsünü incelediği çalışması⁵⁹ değil Türkiye İslamcılığı üzerine yayınlanan son dönemdeki çalışmalar İslamcı öznenin eylemini içinde bulunduğu sosyo-politik süreç içerisinde araştırma eğilimindedir. Banu Eligür ise Türkiye’de İslamcılığın gelişiminde devletin kötü işleminin (*malfunction*) yeterli bir açıklama olmadığını belirtir. Eligür’e devletin yetersiz işleyişinin tarihi siyasal İslam’ın ortaya çıkmasından çok daha öncedir. Eligür’e göre devletin yetersizliği toplumda çeşitli huzursuzlukların ortaya çıkmasına sebebiyet verebilir ancak bu huzursuzluk ve şikayetler hareket öncüleri (ya da girişimcileri) tarafından kitleleri ikna edici bir siyasal retoriğe dönüştürülmelidir.⁶⁰

⁵⁶ A.g.e., s. 23

⁵⁷ A.g.e.

⁵⁸ İpek Gencil Sezgin, “Islamist Party Identity in Right-Wing Milieus: The Case of the National Outlook Movement in Kayseri (1960 – 1980),” in **Contemporary Turkey at a Glance : Interdisciplinary Perspectives on Local and Translocal Dynamics**, Wiesbaden: Springer VS, 2014., p. 95.

⁵⁹ İpek Gencil Sezgin, “Political Engagement Patterns of Islamist Movements: The Case of the Nizam/Selamet Movement”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Bilkent Üniversitesi, Ecole des Hautes Etudes en Sciences Sociales, 2011.

⁶⁰ Banu Eligür, **The Mobilization of Political Islam in Turkey**, New York: Cambridge University Press, 2010., s. 7.

Jenny White Fazilet Partisi gönüllüleri üzerinde yaptığı etnografik çalışmada siyasal İslam'ın ulusal siyasete ait yalıtılmış bir olgu olarak değil kültürel inançların, yerel pratiklerin ve çoğu zaman gönüllülerin çelişkili motivasyonlarına bağlı bir siyasi süreç olarak ele alınması gerektiğini belirtir.⁶¹İstanbul Sultanbeyli'nde İslamcı gruplar üzerine etnografik araştırma yapan Cihan Tuğal, toplumun kendi kendini idame ettiren bir entite olmadığını fakat sürekli yeniden entegrasyonun sonucu olduğunu belirtir.⁶² Entegrasyonun imkanının kalmadığı durumda “organik kriz” ortaya çıkar. Tuğal organik krizi aşarak toplumu yeniden entegre edecek faileri çalışmasının merkezine alır.⁶³

Bu tez çalışması da Türkiye İslamcılığı literatüründeki fail merkezli çalışmaların oluşturduğu külliyata bir katkı olarak tasarlanmıştır. Türkiye İslamcılığı literatürü içerisinde Milli-Nizam ve Selamet Partilerinin politik gelişimine odaklanan Ali Yaşar Sarıbay ve Binnaz Toprak'ın temsilcisi olduğu geleneksel anlatı söz konusu partilerin İslamcı toplumsal hareketle olan ilişkilerini sorunsallaştırmamıştır. Parti ve bağlıları arasında köprülerin nasıl kurulduğu, Parti'nin toplumsal hareketi ne dereceye kadar yönlendirebildiği ya da ne dereceye kadar toplumsal hareket tarafından yönlendirildiği soruları gündeme getirilmemiştir. İpek Gencil Sezgin'in “*Political Engagement Patterns of Islamist Movements: The Case of the Nizam/Selamet Movement*” (İslamcı Hareketlerin Siyasete Katılma Örüntüleri: Nizam/Selamet Hareketi Örneği) adlı doktora tezi çalışmasında Milli Nizam Partisi sadece bir siyasi parti olarak değil aynı zamanda bir toplumsal hareket olarak tanımlanarak önemli bir teorik açılımda bulunulmuştur. Ancak Sezgin ağırlıklı olarak 1969-71 arası İslamcı toplumsal hareketin siyasallaşması ve neticesinde partileşmesi üzerinde durmuştur. 1969'u İslamcı toplumsal hareketin birinci siyasallaşması olarak tanımlarsak 1976 sonrasında ikinci bir siyasallaşma meydana gelecektir. İlk siyasallaşma MNP ve MTTB'yi İslamcı kurumlar olarak ihdas ederken ikinci siyasallaşma MSP patronluğunda meydana gelecektir. Bu tezde bu siyasallaşmanın özellikle gençlik

⁶¹ Jenny B. White, **Islamist Mobilization in Turkey: A Study in Vernacular Politics**, Seattle: University of Washington Press, 2002., s. 5.

⁶² Cihan Tuğal, **Passive Revolution: Absorbing the Islamic Challenge to Capitalism**, Stanford, Calif: Stanford University Press, 2009)., s. 23-24.

⁶³ A.g.e., p. 24.

hareketi özelindeki mahiyeti incelenecektir. Dahası 1979 İran Devrimi ile beraber İslamcı toplumsal harekete Parti'den otonom bir öznellik alanının açıldığı vurgulanacaktır.

Türkiye’de İslamcı gençlik hareketi üzerine yapılan çalışmaların sayısı kısıtlıdır. Özlem Bayraktar Akkaya’nın kitaplaştırdığı yüksek lisans tezidoğrudan akıncılar hareketine odaklanan tek akademik çalışmadır.⁶⁴ Söz konusu çalışmada Akkaya 1970’lerdeki İslamcı hareketi merkez-çevre yaklaşımı⁶⁵ bağlamında değerlendirmiştir. Akkaya çevrenin özü itibariyle “İslami” olarak tarih dışılaştırılmasına (*ahistoricization*) karşı çıkar. İslami çevrede bütün aktörler türdeş bir toplum ve devlet tanımına sahip değildir.⁶⁶MSP yöneticileri devlet mekanizmasıyla yakın bir ilişki kurarak İslamcı hareket içerisinde merkezde yer alırken, İslamcı hareketi içerisinde çevrede bulunan akıncılar devrimci bir söylemi benimsemiştir.⁶⁷

Akkaya’nın İslamcı gençlik hareketinin otonomisinin altını çizmesi literatüre önemli bir katkı olmakla beraber bu otonomiye merkeze (MSP’ye) karşı çevreyi oluşturma iddiasına kadar götürmesi abartılıdır. MSP ile akıncılar hareketi hiçbir zaman diyalektik bir karşıtlığın tarafları olmamıştır. MSP ile akıncılar ilişkisi bir birlikte var oluş ilişkisidir. Bu birlikte var oluş ilişkisi içerisinde Parti çoğu zaman gençlik hareketinin enerjisini kendisine devşirerek onu yönlendirmiş ancak İran Devrimi sonrasında Parti’ye karşı gelerek değil ama kendi failliğini inşa ederek gençlik hareketi belirli bir otonomi geliştirebilmiştir. Ancak bu otonomi de ileride

⁶⁴ Özlem Bayraktar, “The National Outlook and Its Youth in the 1970s” (Boğaziçi Üniversitesi, 2007). Kitap olarak basılı versiyonu için; Özlem Bayraktar Akkaya, **The National Outlook and Its Youth in the 1970s in Turkey: At Periphery or Outside the Social Order?**, Saarbrücken [Germany]: Lambert Academic Publishing, 2010.

⁶⁵ Edward Shils’in merkez-çevre kavramsallaştırması için bakınız; Edward Shils, “Centre and Periphery,” in **The Logic of Personal Knowledge : Essays Presented to Michael Polanyi on His Seventieth Birthday IIth March 1961**, London: Routledge and Kegan Paul, 1961, s. 117–30., p. 117-130. Merkez-çevre yaklaşımının Türkiye siyasetine uygulanması için bakınız; Şerif Mardin, “Türk Siyasetini Açıklayabilecek Bir Anahtar Merkez-Çevre İlişkileri,” içinde **Türk Siyasal Hayatının Gelişimi** (İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım, 1986), s. 109–33.

⁶⁶ Özlem Bayraktar Akkaya, **The National Outlook and Its Youth in the 1970s in Turkey: At Periphery or Outside the Social Order?**, s. v-vi.

⁶⁷ A.g.e, s. 91.

bahsedileceği üzere politik olanak yapı ve süreçleriyle kısa sürede sınırlanacak ve Parti tarafından içerilecektir.

1970’lerde İslamcı gençlik hareketi üzerindeki çalışmaların kısıtlı olmasının sebebi bir genel bir de özel sebebinden bahsedebiliriz. Genel sebep 1970’lerdeki sağ ve soldaki toplumsal hareketlere ilişkin popüler hatıra kitapları ve biyografi çalışmaları haricinde, bilimsellik iddiası taşıyan, olguları belirli mesafe ile değerlendiren akademik literatürün yeni yeni oluşmakta olmasıdır.⁶⁸ 1978 nesli yoğun şiddet içeren bir siyasi mücadelenin sonunda 12 Eylül’ün ardından yine bu sefer devlet tarafından şiddetli cezalara mahkum edilmişti. Bu durum dönemin büyük oranda ‘unutulmak istenmesine’, hatırlanırsa da yoğunlukla duygusal ve sert siyasi tercihler doğrultusunda hatırlanmasına sebebiyet verecekti. Bu duygusal ve yoğun psikolojinin akademik çalışmaların sayı ve kalitesine yansımaları kaçınılmazdır.

1970’lerde İslamcı gençlik hareketi üzerindeki çalışmaların kısıtlı olmasının özel sebebinin ise teorik olduğu söylenebilir. Politik Olanaklar ve Kaynak Mobilizasyonu yaklaşımlarının kuramsal açımları İslamcı hareketlere uyarlanmadan Yeni Toplumsal Hareketler (YTH) yaklaşımı Türkiye İslamcılığı literatüründe gündeme gelecekti. YTH yaklaşımını İslamcı hareketlere uyarlayan önde gelen isimlerden biri olan Nilüfer Göle’ye göre İslamcı hareketler Müslüman kimliğin kamusal alanda değişen temsilleriyle ilgilidir:

Sosyal hareketler yaklaşımı İslamcı hareketlerin güncel boyutlarına, dolayısıyla oturmamış, dinamik ve değişim içindeki karakterine vurgu yapar. Müslüman kimliğin yeniden tanımlama ve kolektif olarak talep edilme yollarını teşhis etmeye; din ve geleneğin, laik ve modernleşme yanlısı seçkinlerin kültürel programına karşı koyarak ve bu programla çatışarak nasıl yeniden benimsendiğini ve yorumlandığını görmeye yardım eder.⁶⁹

⁶⁸ Ülkücü hareket konusunda Ali Erken’in doktora tez çalışması Milliyetçi Hareket Partisi’nin ve ülkücü gençliğin 1970’ler boyunca örgütsel, ideolojik ve siyasi oluşumunu ele alması bakımından önemli bir çalışmadır. Bakınız; Ali Erken, “The Construction of Nationalist Politics in Turkey: The MHP, 1965-1980,” Yayınlanmamış Doktora Tezi, (St. Antony’s College, 2013). Sosyalist toplumsal hareketin 1970’ler boyunca gelişimini ve farklı sosyalist siyasi programların karşılıklı incelenmesini esas alan bir araştırma için bakınız; Ergun Aydınoglu, **Türkiye Solu (1960-1980)**, Versus, 2011.

⁶⁹ Nilüfer Göle, **Melez Desenler: İslam ve Modernlik Üzerine**, İstanbul: Metis, 2002., s. 14.

Göle'nin yaklaşımına göre İslamcı mücadele son tahlilde Müslümanların kültürel alanda laiklere karşı alan açma mücadelesidir. Devrimci, topyekün değişimi hedef alan bir İslamcı hareket 'toplumsal' olarak kabul edilemez:

İslamcı hareketlerin sosyal hareketler yaklaşımından dışlanmasını açıklayan en önemli nedenlerden biri bu hareketlerin hala bütünlükçü bir değişim stratejisine sahip çıkmalarıdır. Geçmişe yönelik bir ütopyadan esinlenmiş topyekün değişim arayışı İslamcı hareketleri yeni sosyal hareketlerden ayıran temel özelliktir. Yeni sosyal hareketler "kendini sınırlayan bir radikalizmle" dolayısıyla çeşitlilik ve çoğulculuğu tanımasıyla nitelenirken, bunun tersine İslami hareketler bütünlükçü bir değişim amaçlamaktadırlar.⁷⁰

Toplumsal hareketleri temelde kültürel hareketler olarak tanımlayan yaklaşımın 12 Eylül 1980 öncesi Türkiye İslamcılığına bakışta bilinçli ya da bilinçdışı bir engel oluşturduğu iddia edilebilir. Buna göre topyekün değişim talep eden hareketler toplumsal değil siyasal hareketlerdir, Türkiye siyasi tarihi içerisinde ifade edilecek olursa son tahlilde parti hareketleridir. Bu durumda akıncılar nihayetinde MSP'nin gençlik hareketidir ve üzerinde çalışılması, anlaşılması gereken esas aktör partidir. Nitekim MTTB üzerine yapılan çalışmalar onu bir toplumsal hareket olarak ele almaktan ziyade bir kurum olarak ele almaya tercih etmiştir.⁷¹ MSP üzerine yapılan çalışmalarda ise İslamcı gençlik kendi başına bir aktör olarak kurgulanmamıştır. Akkaya'nın çalışması İslamcı gençliği bir toplumsal kategori olarak ele alabilmesi yönünden öncüdür.

⁷⁰ A.g.e., s. 26.

⁷¹ MTTB üzerine yapılan çalışmalar için bakınız; Zülküf Oruç, **Bir Öğrenci Hareketi Olarak Milli Türk Talebe Birliği**, İstanbul: Pınar Yayınları, 2005. M. Çağatay Okutan, **Bozkurt'tan Kur'an'a Millî Türk Talebe Birliği (MTTB), 1916-1980** İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2004. Doğan Duman ve Serkan Yorgancılar, **Türkçülükten İslamcılığa Milli Türk Talebe Birliği**, Ankara: Vadi Yayınları, 2008.

Metodoloji

Türkiye İslamcılığı içerisinde akıncılar hareketini ele alacak bu çalışma ontolojik olarak konstrüktivizme dayanacaktır. Bir araştırmanın ontolojisi araştırmacının sosyal gerçeklikle kurduğu ilişkinin mahiyeti tarafında belirlenir. Bizlerin (insanların) bilgisinden bağımsız bir dış gerçekliğin var olup olmadığı sorusuna verilecek cevap iki farklı ontolojik geleneği açığa çıkarır⁷²:

...adlandırma değişse de iki genel ontolojik konum vardır: temelcilik / nesnelcilik / gerçekçilik, bilgimizden bağımsız 'orada', 'gerçek' bir dünyayı varsayar; ve temelcilik karşıtlığı / konstrüktivizm / görecelilik dünyayı toplumsal olarak inşa edilmiş olarak kabul eder.⁷³

Ontolojik konum olarak nesnelcilik, (*objectivism*) toplumsal davranışın *nedenlerini* farklı zaman ve mekan bağlamlarında geçerli olabilecek pozitif bilimlerin yasalarına benzer 'bilimsel' yasalarla *açıklamaya* dayalı bilgi anlayışı olan pozitivizmi doğurur.⁷⁴ Ontolojik konum olarak konstrüktivizm ise toplumsal davranışların *anlamına* odaklanarak *anlamacı* (understanding) ve *yorumsamacı* (interpretivism) bir epistemoloji ve metodolojiyi benimser.⁷⁵ Bu metodolojik yaklaşıma göre 'Türkiye İslamcılığı' ve kavramın işaret ettiği bütün olgular, aktörler, devrimler, siyasal söylemler kapsayıcı ve zorunlu bilimsel bir yasayla *açıklanamaz*. Bunun sebebi tarihin yapıcısı olarak insan eyleminin doğa bilimlerinin olguları gibi zorunlu bir yasaya göre hareket etmemelidir. Bunun yerine çoklu aktörlerin, içinde buldukları yapısal koşullar altında ortaya koydukları amaç-eylemlerinin *anlamına* yönelmek gerekir. *Açıklama* ve *anlama* farkı sadece iki farklı metodolojiye, doğal bilimlerin ve tin bilimlerinin metodolojisine gönderme yapmaz. Ayrıca iki farklı tarih felsefesine de göndermede bulunur. Bu felsefelerden ilki, tarihsel-toplumsal

⁷² Paul Furlong and David Marsh, "A Skin Not a Sweater: Ontology and Epistemology in Political Science," in **Theory and Methods in Political Science**, Hampshire: Palgrave Macmillan, 2010., s. 185.

⁷³ "...there are two broad ontological positions, although the nomenclature changes: *foundationalism/objectivism/realism*, which posits a 'real' world out there, 'out there' independent of our knowledge of it; and *anti-foundationalism/constructivism/relativism*, which sees the world as *socially constructed*." **A.g.e.**, s. 185.

⁷⁴ **A.g.e.**, s. 191.

⁷⁵ **A.g.e.**, s. 192.

gerçekliğin doğa bilimlerine benzer şekilde kendisini aşan ve kurgulayan bir *yasa* ile açıklanabileceğidir.⁷⁶Bu tarih felsefesinin örnekleri olan Alman İdealizmi, Comte Pozitivizmi ve Marksizm tarihin genel-geçer bir ilerleme yasası doğrultusunda zorunlu olarak bir “telos” a doğru ilerlediğini öne sürmüşlerdir.⁷⁷ Tarihin gitmek zorunda olduğu bir yönü vardır, buna bağlı olarak tarihçiler ve sosyal bilimciler tarihin ilerleme yasasını keşfettikleri anda tarihin akışının da bilgisine sahip olacaklardır. Bu yaklaşım tarihçiyi özne olarak tarihin dışında ve üzerinde konumlandırmıştır. Tarihçi bir kere genel yasayı keşfettiğinde tarih onun açıklayacağı anlamlı bir bütüne dönüşür.

Bu tarih felsefesine alternatif olarak Herder'den Alman Tarih Okulu ve Dilthey'a kadar uzanan ikinci eğilim, tarihin bir yasanın olmasının mümkün olmadığını, tarihin belirlenmiş bir telosa doğru ilerlemesinden söz edilemeyeceğini ortaya koymuştur. Bu ikinci eğilime göre tarihsel-toplumsal gerçeklik alanı tamamen farklı bir oluşum sürecine bağlıdır ve bu sebeple toplumsal-tarihsel gerçeklik doğa bilimsel ya da diyalektik yöntemlerle kavranamaz. Ancak bu durum tarihin, bilimsel açıklanmasından vazgeçileceği, onun gelişi güzel gelişmeler yığını olarak görülebileceği anlamına gelmemektedir. Tarihsel-toplumsal gerçeklik alanını kendi özgüllüğü içerisinde ele alabilecek başka bir *bilime* ihtiyaç vardır.⁷⁸Bu *bilim* kuşkusuz doğa bilimlerinin hedeflediği zorunlu ve kesin bilgiyi amaçlamayacaktır. Ancak bunun ötesinde bilen özne ile bilinen nesne arasındaki ayrımın sınırlarına işaret etmektedir. İnsanlar aslında içinde doğmuş oldukları değerlere, normlara, kurallara, kurumlara, inançlara, eğilim ve fikirlere bunları mümkün kılan insani ilişki ağıyla bağlıdır.⁷⁹Tinsel bir bilimin metodolojisi ancak söz konusu ilişkiler ağında var olan öznenin niyet, düşünce, amaç ve eylemlerini *anlama* çabası olabilir. Bu çabanın mutlak ve bütünsel bir sonuca ulaşması ise en başından mümkün değildir. Bu imkansızlığın boyutları tarihsel çalışmanın nesnesi ve öznesine dair kısıtlılıklar olmak üzere iki başlıkta toplanabilir:

⁷⁶ Doğan Özlem, **Metinlerle Hermeneutik (Yorumbilgisi) Dersleri**, c.1, (İstanbul: Notos Kitap, 2012), s.16.

⁷⁷ **A.g.e.**, s. 15.

⁷⁸ **A.g.e.**, s. 16.

⁷⁹ **A.g.e.**, s. 29.

Tarihsel çalışmanın nesnesi, üzerine çalışılan dönem boyunca üretilmiş metinler, dergiler, gazeteler ve günlükler, kısaca dönemin arşivi ile söz konusu tarihsel zamanı yaşamış ve buna dair bugün tanıklıklarını açıklayan kişilerin ifadelerinden oluşur. Nesneye dair bilgi ne kadar geniş ve detaylı gözükmüşse gözüksün zorunlu olarak *anlamanın* belirli kısıtlılıkları vardır. Geçmiş hakkında elimizdeki bilgi, geniş arşivlere sahip olsak ve çok sayıda tanığın şahitliğine müracaat edebilsek bile eksiktir. En nihayetinde arşiv belirli olay ve olguların öne çıkarıldığı bir derlemedir, geçmişe dair tanıklıklar ise hem hafızanın nisyanıyla maluldür hem de bugüne dair düşünce, tavır ve eylemlerin etkisi çoğu zaman ise güdümü altındadır. Kısıtlılık sadece çalışılan nesne dolayısıyla ortaya çıkmaz ayrıca araştırma nesnesi üzerine çalışan özne, araştırmacı ya da akademisyen, kendisinden önce üretilmiş kanonun içinden çıkmıştır. Kendisine kadar üretilmiş metinlerle karşılaşmış, onlardan etkilenmiş, etkilenmenin ötesinde söyleyeceği sözün ancak yine bu kanonun içinden olabileceğinin ayırda varmıştır. Sadece maruz kaldığı metinler değil bunun da ötesinde kendisi de hali hazırda bir ilişkiler ağı içinde yaşaya gelmiştir ve bütün *nesnel* tercihleri bu anlamda *öznel* belirlenimlerin etkisi altındadır.

Bütün bu kısıtlılık kayıtları tarihin anlaşılacak bir malumatlar yığını olduğuna dair bir çıkarımı gerektirmez. Bu, Koselleck'in, "her sosyal tarih ile onun kavranışının tarihi arasında kapatılamaz bir fark bulunduğunu"⁸⁰ söylemesidir. Ancak söz konusu kısıtlılıkların kabulü "tarih" in bir *bilim* olarak ele alınabilmesinin ön şartıdır; bu kabul *bilimin* hangi metodolojiyle işlerlik kazanabileceğine dair bir başka kabulü ortaya çıkarır:

Geçmiş bize ancak seçilmiş motifleri başat etkenlermiş gibi kullanarak inşa ettiğimiz kurgusal yorumlar içinde açıktır ve 'bilim' olarak tarih, daima, ana yorum malzemesi olarak dilsel örnekler üzerine çalışan bir *hermeneuia* etkinliği olarak kalacaktır.⁸¹

⁸⁰ Reinhart Koselleck, **Kavramlar Tarihi: Politik Ve Sosyal Dilin Semantiği Ve Pragmatigi Üzerine Araştırmalar**, İstanbul: İletişim Yayınları, 2009, s. 13.

⁸¹ A.g.e., s. 25.

Hermeneuia ya da başka bir tabirle ‘yorumlama’ üzerinden tarihin ‘bilimsel’ olarak incelenebilmesi mümkündür. Burada bir başka metodolojik öncülü kabul etmemiz gerekir, yorumlama yorumlayıcının aktif bir etkinliğidir. Yorumlama basit bir yansıma değildir, yorumlanan nesne *dilde* kayıt altına alınmıştır ve *dil* aracılığıyla tekrar kurulur. Gadamer’in belirttiği şekliyle:

Anlama kendinde şeyleri tarafsız bir noktadan görmek değildir fakat “ufukların kaynaşmasıdır”: Bütün anlamalar yorumlamadır ve bütün yorumlamalar nesnelere sözcüklere dönüşmesini ve yorumlayıcının kendi lisanını var eden dilin aracılığıyla olur.⁸²

Akıncılar hareketi üzerine yapılacak *anlamacı* bir epistemolojiye dayanacak olan ‘bilimsel’ çalışmanın metodu ‘içerik analizi’ olacaktır. Analizin malzemesi olacak ‘içerik’, *Milliyet*, *Yeni Devir* ve *Milli Gazete* arşivlerinin 1976-1980 arasında yoğun olarak taranmasından, akıncılar hareketine katılmış aktivistlerle yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşmelerden ve sayıca az da olsa da İslamcı aktörlerin dönemi ilgilendiren hatıralarından elde edilecektir.

Gazete taramaları akıncılar tarihinin ‘kurgulanmasında’ en tutarlı ve doğru malzemeyi sunar. Her ne kadar söz konusu gazetelerin taraflı bakış açısıyla malul olsa da günlük olaylara verilen günlük tepkilerin yansımasının takip edilebildiği metinler olan gazete haberleri olayların üzerinden uzun bir süre geçtikten sonra geriye dönük bir okumayla yapılandırılan metinler olan röportaj ve hatıratlardan daha somut ve anlık bilgileri içerisinde taşır. Ancak gazeteler tek başlarına gerçekliği içerisinde barındırdığı çelişkiler ile bir bütün içerisinde yansıtmaktan uzak kaynaklardır. Akıncılar hareketi ile ilgili gazetelere yansıyan basın açıklamaları genellikle başkan ya da basın sözcüsü tarafından verilen resmi açıklamalardan ibarettir. Halbuki hiçbir toplumsal hareket için söyleyemeyeceğimiz gibi akıncılar hareketi de tek bir resmi söylemden ibaret, hareket içerisinde herkesin fikir birliği içerisinde olduğu bir hareket

⁸²Gadamer’den alıntılan, Roxanne L. Euben, **Enemy in the mirror: Islamic fundamentalism and the limits of modern rationalism**, Princeton, N.J.: Princeton University Press, 1999, s. 52.
 “Understanding is thus not a matter of seeing things-in-themselves from a neutral vantage point, but a “fusion of horizons”: “All understanding is interpretation, and all interpretation takes place in the medium of a language that allows the object to come into words and yet is at the same time the interpreter’s own language.”

değildir. Bir toplumsal-siyasal hareketin resmi sözcüleri tarafından ilan edilen istikametinin takibi önemlidir ancak bu istikamet oluşurken içeride ne gibi farklı arayışların, tartışmaların hatta kavgaların verildiği de gün yüzüne çıkarılmalıdır. Derinlemesine görüşme yöntemiyle ucu açık sorularla gerçekleştirilen röportajlar aktörlerin hareket içerisindeki ‘öznel’ duygu ve düşüncelerinin ortaya çıkarılması bakımından işlevsel olacaktır.

Bu çalışma bünyesinde akıncılar hareketi içerisinde etkin bir biçimde yer almış Mehmet Şahin, Mehmet Kartın, Mehmet Tezel, Mehmet Telliöğlü, Akif Eme, Halis Özdemir, Ali Çelik, Yusuf Akdoğan, Salih Hakverdi, Bekir Alyüz, Mehmet Fazıl Aslantürk, Hüsnü Kılıç, Hasan Güneş, Metin Köse, Mehmet Güney, Osman Aydın, Sadri Eriş, Yılmaz Ensaroğlu, Ali Öztürk, Mehmet Ali Bulut ile görüşülmüştür. Ayrıca Akıncılar Derneği’nin kuruluşuna destek veren MSP’de I. Milliyetçi Cephe (MC) hükümetinde Adalet Bakanlığı görevini de yapmış olan İsmail Müftüoğlu ve 1965 sonrası MTTB’deki gelişmeler için ise Rasim Cinisli ve Mehmet Niyazi Özdemir ile görüşmeler yapılmıştır. Görüşmeler Ali Öztürk’le Trabzon’da yapılan görüşme istisna edilirse İstanbul ve Ankara şehirlerinde gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerde konuşmacılar sorulara cevap verme konusunda büyük oranda istekli ve açık olmuştur. Olay yüz yüze yapılan bu görüşmeler haricinde araştırmacı Serkan Yorgancılar’ın hareket içerisinde faaliyetleriyle öne çıkmış Metin Külünk, Ersönmez Yarbay, Yahya Düzenli, Nevzat Arabacı, Hüsnü Kaymaz ve Yakup Kaldırım ile yapmış olduğu röportajlardan istifade edilmiştir.⁸³

Akıncılar hareketini konu alan aktivistlerin yayınlamış oldukları hatıratların sayısı son derece sınırlıdır. Halis Özdemir’in 12 Eylül sonrası hapisane tecrübesini merkeze alan hatıratı doğrudan akıncılar hareketi üzerine bir ‘akıncı’ tarafından yazılmış tek hatıratır.⁸⁴ 12 Eylül sonrası İran ve Afganistan’daki ‘cihad’ deneyimin merkeze alan hatıratında Yakup Aslan çeşitli geri dönüşlerle 12 Eylül öncesi akıncılar hareketiyle ilgili çeşitli anekdotlara yer vermiştir.⁸⁵ Edip Yüksel otobiyografisinde

⁸³ İlgili çalışma için bakınız; Serkan Yorgancılar, **Akıncılar**, Ankara: Otorite Kitap, 2016.

⁸⁴ Halis Özdemir, **Mamak Zindanlarında Bir Akıncı**, İstanbul: Ravza Yayınları, 2010.

⁸⁵ Yakup Aslan, **Bir Rüyanın Ardından Gerçekleşen Sessiz Devrim**, İstanbul: Ozan Yayıncılık, 2014.

kendi ‘İslamcılık deneyimine’ ışık tuttuğu gibi kardeşi Metin Yüksel’in politik faaliyetlerine ilişkin de önemli gözlemlerde bulunmaktadır.⁸⁶ Mehmet Metiner de otobiyografisinde MTTB ve akıncılar hareketiyle ilgili gözlem ve analizlerini paylaşmıştır.⁸⁷

Derinlemesine görüşmelerde genel olarak aktivistlerin harekete nasıl ve hangi motivasyonla katıldıkları, hareketi nasıl tanımladıkları, hareket içerisinde ne gibi dönüşümler yaşadıkları, hareketten beklentileri ve bu beklentilerin ne ölçüde karşılanıp karşılanmadığı gibi kendi öznel deneyimlerini ortaya çıkaracak sorular üzerinde durulmuştur. Gerek yapılan görüşmelerin gerekse de ‘akıncı’ hatıratlarının içerikleri incelendiğinde aktivistlerin büyük oranda örtüşmekle beraber bazı yönlerden farklılaşan bir akıncılar hareketi anlatısına sahip olduğu görülmüştür. Söz konusu farklılıklar bir hareketin içerisinde farklı görüş, anlayış ve bakış açılarının olması bakımından doğal karşılanabilir. Ancak bu doğallık aynı zamanda akıncılar hareketi tarihinin farklı ‘okumalara’ da açık olduğu tespitini de yapmayı gerektirir. Bu farklılıkları da içerisinde barındıracak ve kapsayacak şekilde gazete taramaları, görüşmeler ve hatıratları çapraz okumaya tabi tutarak akıncılar hareketinin failliğini *anlama* çabası bu tezin ana amacı olacaktır.

Bölüm İçerikleri

Türkiye’de bir toplumsal-siyasi hareket olarak İslamcı gençlik hareketinin çalışılması için Türkiye siyasi tarihi içerisinde İslamcılığın fikri ve örgütsel yapılanma imkanı ve kısıtlılığının ne olduğu tartışılmalıdır. 1. Bölümde bu minvalde toplumsal-siyasal hareket olarak Türkiye İslamcılığın parti ve gençlik örgütü eliyle kurumsallaştığı 1969 öncesi ele alınacaktır. 1924-69 arasında Türkiye İslamcılığının fikri ve toplumsakültürel örgütlenmesinin imkanları siyasi sistemle olan ilişkisi içerisinde araştırılacaktır. 2. Bölümde 1969-70 İslamcı teşkilatları olan Milli Nizam

⁸⁶ Edip Yüksel, **Norşin’den Arizona’ya: sıradan bir adamın sıradışı öyküsü**, İstanbul: Ozan Yayıncılık, 2015.

⁸⁷ Mehmet Metiner, **Yemyeşil Şeriat Bembeyaz Demokrasi**, İstanbul: Doğan Kitapçılık, 2004.

Partisi ve MTTB'nin sosyo-ekonomik ve politik oluşumları incelenecektir. Demokrat Parti yıllarında oluşmaya başlayan muhafazakar milliyetçi burjuvazinin bir kısmının hangi siyasi süreçler içerisinde, hangi karar ve eylemlerle 'İslamcılaştığı' incelenecektir. 3. Bölümde akıncılar hareketinin teşkilatı olarak Akıncılar Derneği'nin kuruluş süreci Milli Selamet Partisi'nin kendi patronluğunda bir toplumsal hareket inşası çabası, MTTB'nin güncel siyasetle araya mesafe koyma stratejisi ve toplumsal tabanda oluşmaya başlayan İslamcı arzu ve arayışların kesişmesinin süreci olarak ele alınacaktır. Ocak 1978'de II. MC hükümetinin düşmesine kadar olan süreçte akıncılar hareketinin kurumsallaşma çalışmaları, fiziki örgütlenme, ideolojik yapılanma ve siyasi farklılaşma başlıkları altında incelenecektir. 4. Bölümde, 5 Ocak 1978 sonrası siyasi iktidarın koruyuculuğundan mahrum kalan İslamcı toplumsal hareketin siyasi sisteme ve rakip siyasi hareketler olan ülkücü ve sosyalist hareketler karşısında özneleşme çabası ele alınacaktır. Şubat 1979'da İran İslam Devrimi İslamcı toplumsal harekete o güne kadar var olmayan bir faillik alanı açacak, bu inisiyatif alanının akıncılar hareketi tarafından ideolojik yapılanma ve siyasi farklılaşma bakımından ne derece doldurulabildiği araştırılacaktır. 5. Bölümde akıncılar hareketinin toplumsal mobilizasyonun imkan ve sınırları harekete dahil olan aktivistlerin sosyo-kültürel kökenlerine, harekete dahil olma motivasyonlarına, örgütlenme ve eylem kapasitelerine odaklanılarak ele alınacaktır.

BÖLÜM 1

YOKSUNLUKTAN MUHAFAZAKAR MİLLİYETÇİLİĞE:

1969 ÖNCESİNDE İSLAMCILIĞIN VAR OLUŞ ARAYIŞI

Bir siyasal-toplumsal hareketin ortaya çıkabilmesi kanun çıkarma erkini elinde tutan siyasal iktidarın söz konusu harekete alan açmasıyla mümkün olur.⁸⁸İktidarı elinde bulunduran siyasal güçler toplum içinde filizlenebilecek bir harekete çeşitli yaptırımlar uygulayarak alan açmıyorsa söz konusu potansiyel hareket ya terörize olarak legal sınırların dışında hareket edecektir ya da siyasal iktidarın kabul etmediği formdan çıkarak legal sınırlar içerisinde başka bir formda kendisini ifade etmeye çalışacaktır. Türkiye İslamcılığı için 1924 sonrasında tecrübe edilen ikinci ihtimal oldu. Bir siyasal görüş olarak İslamcılık, 1924-1925’de çıkarılan kanun ve düzenlemelerle siyasal rejim tarafından baskılanınca kendisini muhafazakar milliyetçi düşünce ve sembolik dünyası içerisinde ifade edebildi.

1924’de Halifeliğin kaldırılması, 1925’de Hıyanet’i Vataniye Kanunu’nda yapılan değişiklik ve aynı yıl Takrir-i Sükun Kanunu’nun ilan edilmesi Türkiye İslamcılığının fikri, toplumsal ve siyasal örgütlenme imkanının önüne geçmişti. 1949’a kadar olan bu ilk dönem İslamcılığın toplumsal ve siyasal görünümünün ortadan kaldırıldığı bir yokluk/yoksunluk dönemidir. Bu dönemin analizinin önemi Türkiye İslamcılığının nasıl bir olanaksızlığın üzerine tekrar inşa edildiğinin ve bu söz konusu olanaksızlığın esasen Türkiye İslamcılığı açısından sonraki dönemler için ne kadar belirleyici olduğunun açığa çıkarılmasıdır. 1949’da Hıyanet-i Vataniye Kanunu’nda yapılan değişiklik ve Demokrat Parti’nin 1950 yılında iktidara gelişiyle beraberin rejimin “düşman” kategorisinden çıkan İslamcılığın toplumsal-kültürel alanda örgütlenebilecekti. Demokrat Parti iktidarı İslamcılığı bir siyasal değişim talebi olarak değil bir kültürel varoluş talebi olarak olumlayacaktı.

---

⁸⁸ Meyer David S. and Debra C. Minkoff, “Conceptualizing Political Opportunity,” **Social Forces** c. 82, no. 4, 2004, s. 1458–59.

1969'da kültürel varoluş talebini aşacak şekilde bir siyasal ideoloji olarak İslamcılığın doğuşunu işaretleyen birbirine paralel iki hadise yaşandı. 12 Ağustos 1969 tarihinde Milli Türk Talebe Birliği (MTTB) başkanlığını İslamcıların adayı Burhaneddin Kayhan, milliyetçilerin adayı Mustafa Ok'a karşı kazandı ve hemen 2 ay sonra 12 Ekim tarihinde İslamcı siyasi birliktelik Bağımsızlar Hareketi mensubu Necmettin Erbakan Konya'dan milletvekili seçilerek parlamentoya girdi. Bu iki seçim İslamcılığın tarikat-cemaat yapılarını ve kısıtlı bir entelektüel çevreyi aşacak şekilde bir toplumsal-siyasal hareket olarak örgütlenmesine kapı aralamıştır. İlk seçimin sonucunda İslamcılık toplumsal-kamusal alanda bir açık örgütlenme modeliyle kendisine zemin bulurken, ikinci seçimle birlikte ise kısa sürede Milli Nizam Partisi'nin (MNP) kurulacağını (26 Ocak 1970) da akılda tutarsak, bir siyasal-kamusal örgütlenme alanı bulmuştur. Söz konusu kurumsal oluşumlar İslam'ın bir siyasal aidiyet ve kimlik olarak kamusal alanda ilanından daha öte bir durumu ifade eder.⁸⁹ Bu kurumlarla beraber İslamcılık sadece bir düşünce ve söylem olmanın ötesine geçecekti. 1969 yılındaki gelişmelerle beraber İslamcılık toplumsal ve siyasal alanı değiştirme/dönüştürme amacıyla milliyetçi ve solcu/sosyalist rakiplerinin karşısına bir ideolojik mücadelenin tarafı olarak çıkacaktı.

Bu bölümde İslamcılığın bir toplumsal hareket olarak örgütlenmesinin imkanını 1924-69 tarihleri arasında araştıracağım. Burada aslında bir fikir olarak, Badiou'nun tabiriyle ifade edersek bir hakikat aksiyomu olarak İslamcılık ile onun örgütlenişi arasında bir ayrıma gidiyorum. İslamcılığın toplumsal olarak örgütlenmesinin 1950'ye kadar siyasi iktidarın baskısı altında mümkün olmadığını savunacağım. Ancak İslamcılık fikir olarak 1943 yılında *Büyük Doğu* dergisinde Necip Fazıl aracılığıyla savunulmaya başlanmıştı. Ancak Necip Fazıl'ın savunduğu "bir nizam olarak İslam" fikrinin 1949 sonrasında bile siyasi iktidar baskısı sebebiyle örgütlenme imkanı bulamadığını; bu sebeple ayrı ve müstakil bir ideoloji olarak İslamcılığın 1969'a kadar vücut bulamadığını ileri süreceğim.

⁸⁹ Hakan Yavuz, Türkiye'de ilk defa İslami kimliğin milli görüş hareketiyle beraber siyasal alanda ifade edilebildiğini belirtmiştir. Bakınız; M. Hakan Yavuz, **Islamic political identity in Turkey**, Oxford; New York: Oxford University Press, 2003, s. 208.

1.1 1924-25 Arası Kanuni Değişiklikler ve Bir Yoksunluk Olarak Türkiye İslamcılığının Kuruluşu:

3 Mart 1924'de TBMM'ce kabul edilen üç yasayla sırasıyla Şeriyye Evkaf Vekaleti kaldırılmış, vakıf malları Vakıflar Genel Müdürlüğüne devredilmiş, Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile medreseler kapatılmış, İslami eğitim devlet kontrolünde sınırlandırılmış ve daraltılmış; en önemlisi halifelik kurumu kaldırılarak İslam'ın devletin hakim kimliği olma niteliği ortadan kaldırılmıştır. Bu gelişmelerin ardından Cumhuriyet'e karşı ilk ayaklanma çok geçmeden Nakşibendi tarikatı şeyhi ve Kürt lider Şeyh Sait tarafından Bingöl'de 13 Şubat 1925'de başlatılmıştı. İsyanın Kürt ayrılıkçılığını mı amaçladığı yoksa laisist reformlara karşı dini bir niteliğe mi sahip olduğu tartışmalıdır.⁹⁰ Ancak isyan hareketi rejim tarafından “gerici” ve “karşı devrimci” olmakla suçlanmıştır. Ayaklanmaya karşı hükümetin ilk siyasi-hukuki tepkisi sıkıyönetim ilanı ve Hıyanet-i Vataniye Kanununun ilk maddesinin dinin siyasete alet edilmesini engelleyici bir hükümlerle değiştirilmesi olmuştur. Değişen ilk madde şu şekilde ilan olunur:

Dini ve mukaddesat-ı diniyeyi siyasi gayelere esas veya alet ittihaz maksadiyle cemiyetler teşkili memnudur. Bu kabil cemiyetleri teşkil edenler veya bu cemiyetlere dahil olanlar hain-i vatan addolunur. Dini veya mukaddesat-ı diniyeyi alet ittihaz ederek şekl-i devleti tebdil ve tağyir veya emniyet-i devleti ihlal veya dini veya mukaddesat-ı diniyeyi ittihaz ederek her ne suretle olursa olsun ahali arasına fesat ve nifak ilkası için gerek münferiden ve gerek müctemian kavli veya tahriri veyahut fiili bir şekilde veya nutuk iradı veyahut neşriyat icrası suretiyle harekette bulunanlar kezalik hain-i vatan addolunur.⁹¹

Hıyanet-i Vataniye kanununda yapılan bu değişiklik Fethi Okyar kabinesinin istifası ardından göreve gelen İsmet Paşa kabinesi tarafından yeterli bulunmamış 6 Mart 1925'de Takrir-i Sükun kanunu çıkarılmış ve iki tane de İstiklal Mahkemesi

⁹⁰ Mete Tunçay, **Türkiye Cumhuriyeti'nde Tek-Parti Yönetimi'nin Kurulması, 1923-1931**, İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, 1999, s. 129. Tunçay'a göre Şeyh Sait İsyanı Kürt milliyetçi başkaldırısıdır. Mustafa Kemal Paşa, İsmet Paşa ve arkadaşlarının hareketi “gericilik” ve “karşı devrimci” olarak lanse etmeleri İslami referansla rejime muhalefet etme potansiyeli taşıyan kesimlere yönelik daha genel bir karşı hareketi örgütlemek amacıyla.

⁹¹ Mete Tunçay, **a.g.e.**, s. 135

kurulmuştur. Takrir-i Sükün Kanunu ile irticanın önlenmesi vazifesi yargıya değil hükümete verilmiştir:

İrticaa ve isyana ve memleketin içtimai nizamını, huzur ve sükununu ve emniyet ve asayişini ihlale bais bilumum teşkilat ve tahrikat ve teşvikat ve teşebbusat ve neşriyatı, hükümet, reis-i cumhurun tasdiki ile, re'sen ve idareten men'e mezundur.⁹²

3 Mart 1924'de geçen üç yasa İslamcılığın Kemalist rejime bir alternatif, rakip ya da engel teşkil etmesinin önünün alınmasını amaçlıyordu. Burada söz konusu olan İslamcılığın siyasal, toplumsal ve ekonomik iddialarının geriletilmesiyle ilgili bir siyasi karardı. Ancak Şeyh Sait ayaklanması sonucu Hıyanet-i Vataniye kanununda yapılan değişiklik ve Takrir-i Sükun kanunu sadece bir iktidar ya da düzen söylemi olarak İslamcılığa değil, İslam'ın kamusal alanda temsil edecek herhangi bir örgütlenme ya da ifade aracının ortadan kaldırıldığı yeni bir durumu ortaya çıkardı. Bu yeni karar İslam'ın siyasi ifade biçimlerini yok etmeyi hedefleyen bir karar olmanın çok ötesinde İslam'ın kamusal-toplumsal görünümünün ortadan kaldırılmasını hedefleyecektir. Nitekim bu hedef doğrultusunda Kasım 1925'de 5 gün arayla Şapka Kanunu⁹³ (25 Kasım) ve Tekke ve Zaviyelerin kapatılmasına ilişkin kanun (30 Kasım) parlamentoda kabul edildi. Bu kanunları takiben Aralık 1925'de resmi takvim olarak Miladi takvim kabul edildi. Bu reformları Ağustos 1928'de Latin harflerine dayalı alfabenin Arap harflerine dayalı alfabenin yerini alması izledi. Toplumsal sembolizmi açısından önemli adımlardan birisi ise 1932 yılında ezanın Türkçeleştirilmesi oldu.⁹⁴1935 yılı Şubat ayında Ayasofya camiden müzeye çevrilirken, bir başka önemli

⁹² **A.g.e.**, s. 139.

⁹³ Mete Tunçay Şapka Kanunu'nu "Takrir-i Sükun Kanununun gölgesi altında, çeşitli toplumsal düzeltim girişimlerinden" biri olarak değerlendirir. Mete Tunçay, **a.g.e.**, s. 149. Şapka çağdaşlığı temsil ederken fes ve sarık ise dini gelenekle ilişkilendirilmiştir. (**A.g.e.**, s. 158) Kanunun çıkmasından önce Kastamonu gezisinde şapkayı halka tanıtan Mustafa Kemal "Yaptığımız ve daha yapacağımız devrimlerin hedefi Türkiye Cumhuriyeti halkını tamamıyla modern ve tam anlamı ve bütün şekilleriyle medeni bir toplum haline getirmektir" diyecekti. Alıntılayan; Gotthard Jaschke, **Yeni Türkiye'de İslamlık**, Ankara: Bilgi Yayınevi, 1972., s. 28. Dini görünüm hem Osmanlı geçmişiyle hem de gayr-ı medenilik anlamında gerilikle özdeşleştirilmişti. Nitekim toplumun kavuşacağı "medenî" görünümüne karşı muhalefet edenler İstiklal mahkemeleri aracılığıyla katı bir tutumla bastırılmıştır. Mete Tunçay, **a.g.e.**, s. 152-159.

⁹⁴ Gottharda Jaschke ezanın Türkçeleştirilmesini "İbadetin ve Kuran'ın Türkçeleştirilmesi" genel başlığı altında ele almıştır. Bu minvalde ele alınırsa ezanın Türkçeleştirilmesi dini metinlerin Türkçeleştirilmesi projesinin bir parçasıydı. Ezan ilk defa 3 Şubat 1932'de Ayasofya camisinde Türkçe olarak okunurken, 29 Aralık 1932'ye kadar süren bir geçiş döneminde sonra ezanın Arapça okunmasına Demokrat Parti iktidarına kadar müsaade edilmemiştir. Bakınız; Gotthard Jaschke, **a.g.e.**, s. 45-47.

reform ise 27 Mayıs 1935’de haftanın tatil günü olarak Cuma yerine Pazar günü belirlenmesiydi. Halifeliğin kaldırılması İslam’ı devletin niteliği olmaktan çıkararak bir adımken Hıyanet-i Vataniye Kanunu ile toplumdaki İslami oluşumların önüne geçilmişti. 1920 ve 30’lar boyunca zikredilen reformlarla birlikte İslam’ın kültürel-sembolik alanı son derece daraltıldı. Vatandaşların dinle kurdukları ilişki siyasi iktidarca aşama aşama kamusal alandan çıkarılarak özel alanla sınırlandırıldı.

Kemalist rejim laiklik ve milliyetçilik ilkelerini temel alan bir modernleşme projesi olarak inşa edildi.⁹⁵ Onu, II. Meşrutiyet dönemi süresince devam eden İslamcılık-Batıcılık mücadelesinin, Batıcılık adına kesin zaferi olarak değerlendirmek gerekir. II. Meşrutiyet sonrası dönemde gayrimüslim cemaatlerin imparatorluktan adım adım koştukları bir süreçte geriye kalan Müslüman topluluğun bir toplum olarak yeniden nasıl intizam edileceği sorusuna Batıcılar ve İslamcılar cevap verdiler. İslamcılar, Kemalist hegemonyanın açık zaferine kadar yeni kurulacak düzenin İslami referansla inşa edilmesi taleplerinden vazgeçmediler. Said Halim Paşa’nın 1921 tarihinde milli mücadele sürerken Malta’da sürgünde kaleme aldığı “İslam Devleti’nin Siyasi Yapısı” isimli layihasında savaş sonrası kurulacak rejimin Şeriatı (İslam hukukunu) esas alması gerektiği belirtilecekti.⁹⁶ Kemalizm ise buna karşı sadece siyasi bir laikleşmeyle, devletin İslami niteliğinin silinmesiyle yetinmeyecek toplumun ve kültürün de topyekün Batılılaşmasını amaçlayacaktır. Bu durum Gökalp’in *hars ve medeniyet* ayrımına dayalı İslam’ı kültürel ve toplumsal düzeyde tutmayı amaçlayan sentezci anlayışının yıkımı anlamına gelmektedir.⁹⁷ Laiklik, Kemalistlere göre sadece dinin devletten ayrılması şeklinde formüle edilecek siyasi bir prensibi değil Niyazi

⁹⁵ Kemalizmin hegemonik bir söylem geliştirip geliştiremediğini sorgulayan Mesut Yeğen onun özel bir eklemlenmeyi gerçekleştirdiğini söyler. Ona göre, “Kemalizm, radikal bir sekülerizm, etnisist bir milliyetçilik ve kapsamlı otoriter bir merkezîyetçiliğin bir şimdi genel göstereninde düğümlenmesiyle mümkün olmuştur.”, Mesut Yeğen, “Kemalizm ve Hegemonya”, **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: Kemalizm**, c. 2, İstanbul: İletişim Yayınları, 2002, s. 57. Nuray Mert’e göre, “1923’de kurulan Türkiye Cumhuriyeti; modern bir devlet olarak, öncelikle, laiklik ve milliyetçilik ilkeleri üzerine kuruldu.” Nuray Mert, “Cumhuriyet Türkiye’inde Laiklik ve Karşı Laikliğin Düşünsel Boyutu”, **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: Kemalizm**, c.2, İstanbul: İletişim Yayınları, 2002, s. 197.

⁹⁶ Said Halim Paşa, ilginç bir biçimde layihasında halifelikten ya da imparatorluktan bahsetmez, onun hedef aldığı siyasi yapı ulus devlet yapısıdır. Ancak bu yapı milli egemenlik kavramı üzerine değil Şeriat’ın mutlak egemenliği şiarı üzerine tesis edilmelidir. Paşa, “İslam’ın sosyal yapısı bütünü ile Şeriat’ın tam hakimiyeti esası üzerine kurulmuştur. Gerçek İslam milleti, bu hakimiyete uyan ve bağlanan bir toplumdur”, diyecektir. Said Halim Paşa, **Buhranlarımız ve Son Eserleri**, İstanbul : İz Yayıncılık, 2002, s. 220.

⁹⁷ Niyazi Berkes, **Türkiye’de Çağdaşlaşma**, İstanbul: Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık, 2002, s. 524.

Berkes'in ifade ettiği üzere "kutsallaşmış gelenek boyunduruğundan kurtulma" şeklinde nitelendirilebilecek bütün toplumun sekülerleşmesini hedefleyen bir süreci içerir.⁹⁸

Hıyanet-i Vataniye Kanun'nda yapılan değişiklik ve Takrir-i Sükun Kanununun çıkarılması bir olağan üstü hal ilanıdır. Yürürlükteki olağan hal yasalarının yeterli olmadığı anda egemen, Schmittçi kavramsal çerçeveyi kullanırsak olağan üstüne (istisnaya) karar vermiştir.⁹⁹ Devlet istisnaya karar verdiği anda kendisini egemen olarak kurar. Çünkü bu kararı verebilecek olan ancak egemenin kendisidir. Bu anlamda egemenin alameti farikası onun hukuk düzeninin hem içinde hem dışında olmasıdır. Kararın kendisi anayasa düzeninin hem içinde hem de dışındadır. İçindedir çünkü anayasanın askıya alınma kararı hükümete yine anayasaca verilmiştir. Ancak bu kararın ne zaman verileceği, neye karşı verileceği belirsizdir, egemenlik bu anayasal belirsizlik üzerine kendisini açığa çıkarır.¹⁰⁰

Devlet istisnanın ne olduğuna Şeyh Sait İsyanı neticesinde karar vermiştir. İstisna, "gericilik" ve devrim karşıtlığıdır. Bu durumda, "gericiliğin" kendisini ortaya çıkardığı, görünür olduğu noktada hukuk kendi normlarının dışına taşar. İstisna, Schmitt'e referansla devam edersek kuraldan daha açıklayıcıdır çünkü o sadece kuralı teyit etmez onu var eder.¹⁰¹ Devlet laikliği, İslami her hangi bir toplumsal ve siyasal talebin ifade edilmesinin karşısında kurar. Normal olan bu ilkeye göre belirlenir, aykırı bir talep ya da görüş vatana ihanet suçlamasıyla karşı karşıya kalmak durumundadır. Vatana ihanet ithamı her durumda normal bir hukuk düzeni içerisinde anlaşılabilir bir itham değildir. Vatana ihanetin söz konusu edildiği yerde siyasal bir karşıtlık ortaya çıkmıştır. Bu siyasal karşıtlık dost-düşman ayrışmasında kendisini ifade eden saf siyasal andır. Bu siyasal karşıtlığın çözümlenmesi ancak "ölüm" ile mümkün olabilir. Vatana ihanet edenin cezası ölümdür. Öldürme, her hangi bir mücadele etme biçimi

⁹⁸ A.g.e., s. 19.

⁹⁹ Carl Schmitt, **Political theology: four chapters on the concept of sovereignty**, Cambridge, Mass: MIT Press, c1985), s. 5.

¹⁰⁰ A.g.e., s. 7

¹⁰¹ "The exception is more interesting than the rule. The rule proves nothing; the exception proves everything: It confirms not only the rule but also its existence, which derives only from the exception." A.g.e., s. 15.

değildir, çünkü öldürme doğrudan muhatabın varoluşunun sonlandırılmasını amaçlar.¹⁰² Bu düşmanın ortaya çıktığı yerdir, ölme ve öldürmenin söz konusu olduğu bir mekanda saf bir dost-düşman ayrışması vuku bulur.

25 Kasım 1925 tarihinde “Şapka İktizası Hakkında Kanun” un mecliste kabul edilmesinden sonra Ankara İstiklal Mahkemesi şapka giymeye muhalefet eden gruplara karşı hızlı bir şekilde yıldırma harekâtına girişti. Mahkeme, Erzurum, Maraş, Rize ve Trabzon’a çıkarma yaparak Aralık 1925’de 3, Ocak 1926’da 41, Şubat 1926’nın ilk yarısında 13 kişinin şapka kanuna muhalefet suçundan idamına karar verdi.¹⁰³ İskilipli Atıf Hoca’nın savcı tarafından hapsi istenmesine rağmen idam edilmesi daha sonra İslamcı muhayyileyi besleyen en önemli kolektif hatıralardan biri olmuştur.¹⁰⁴

Her ne kadar Takrir-i Sükun Kanunu 1927’de bir kere daha uzatılarak 1929’da yürürlükten kaldırılmış olsa da 10 Haziran 1949 tarihinde Türk Ceza Kanununa eklenen 163. Maddeyle¹⁰⁵ beraber siyasi bir duruş ve eylem olarak İslamcılık rejimin düşmanı olmaktan çıkarılmış, “suçlu” pozisyonuna indirgenmiştir. Suçlu vatan haini değildir, suçlunun bedenini ortadan kaldırmak zorunlu değildir, onun iç denetim mekanizmalarıyla “ıslahı” mümkündür. 1991 yılında kaldırılana kadar İslamcıların korkulu rüyası olacak olan 163. madde aslında bir paradoks olarak düşmanlıktan suçluluğa terfi etmenin ve bu sayede kısıtlı da olsa toplumsal örgütlenme imkânına kavuşmanın olanağını vermiştir. 1951 yılında Demokrat Parti’nin iktidara gelmesiyle

¹⁰² “*The friend, enemy and combat concepts receive their real meaning precisely because they refer to the real possibility of physical killing.*” Carl Schmitt, **The Concept of the Political**, Chicago: University of Chicago Press, 1996, s. 33.

¹⁰³ Orhan Koloğlu’na referansla, Mete Tunçay, **a.g.e.**, s. 158. Ayrıca bakınız; Orhan Koloğlu, **İslamda başlık**, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1978, s. 116.

¹⁰⁴ Mete Tunçay, **a.g.e.**

¹⁰⁵ Madde 163: Layikliğe aykırı olarak, devletin içtimai veya iktisadi veya siyasi veya hukuki temel nizamlarını, kısmen de olsa dini esas ve inançlara uydurmak amacıyla cemiyet tesis, teşkil, tanzim veya sevk ve idare eden kimse iki yıldan yedi yıla kadar ağır hapis cezasıyla cezalandırılır... Layikliğe aykırı olarak, devletin içtimai veya iktisadi veya hukuki temel nizamlarını, kısmen de olsa, dini esas ve inançlara uydurmak maksadıyla veya dince mukaddes tanınan şeyleri alet ederek her ne suretle olursa olsun propaganda yapan veya telkinde bulunan kimse bir yıldan beş yıla kadar ağır hapis cezalarıyla cezalandırılır. **Türk Ceza Kanunu ve Buna Ait Seçilmiş Yargıtay Kararları**, haz. Sadık Perinçek, Cahit Özden, İstanbul: Güven Basımevi, 1950., s. 156.

141.¹⁰⁶ ve 142. Maddede yapılan deęişiklikle¹⁰⁷ “suçlu” kategorisine sosyalistleri de dahil eden siyasi sistem İslamcılığa toplumsal-kültürel alanda bir örgütlenme alanı ve imkânı açmış ama onun siyasallaşarak devrimci bir görünüm alma ihtimaline karşı hukuki sınırını çizmiştir.

Kemalist tek parti rejimi sadece İslamcılar ya da dindarlar üzerine baskı uygulamadı. Kürt kimliğinin Sünni (Şeyh Sait İsyanı) ya da Alevi (Dersim isyanı) görünümüne karşılık son derece sert bir tutum izledi. Bir halk hareketi haline gelmemiş olmakla beraber sosyalizmin aydın düzeyindeki temsilinin önüne henüz 1925 yılında geçilmişti.¹⁰⁸ Üstelik 1931 yılında *Türk Ocaklarının* milliyetçilik anlayışı rejimin milliyetçilik anlayışıyla örtüşmesine rağmen “sivil” bağlantılarına göz yumulmamış rejim ve partinin sorgusuz sualsiz uzantısı olarak *Halk Evleri* kurulmuştu.¹⁰⁹ 1935’de parti-devlet özdeşleşmesi sonucu devlet ideolojisinden kısmen ayrışabilecek her türlü cemiyetçilik faaliyetlerinin önüne geçilmişti.¹¹⁰ Kemalizm’in İslamcılığa olan “düşmanca” tutumu genel otoriter yapısıyla bu doğrultuda örtüşürülebilir. Türkiye’de 1930’ların resmi ideolojisi dışında kalmış sosyalist, İslamcı, Alevi, Kürt milliyetçisi hatta Türk milliyetçisi grupların tarihleri üzerinde çalışacak araştırmacıların bu grupların Kemalist devlet aygıtıyla olan ilişkisini tartışmaları kritik önem taşır. Ayrıca bu gruplarla karşı karşıya gelmenin Kemalist

¹⁰⁶ 141. Madde şu şekildedir: “Sosyal bir sınıfın diğer sosyal sınıflar üzerinde tahakkümünü tesis etmeye veya sosyal bir sınıfı ortadan kaldırmaya veya memleket içinde müesses iktisadi veya sosyal temel nizamlardan herhangi birini devirmeye matuf cemiyetleri her ne suret ve nam altında olursa olsun kurmaya tevessül edenler veya kuranlar veya bunların faaliyetlerini tanzim veya sevk ve idare edenler veya bu hususta yol gösterenler sekiz yıldan on beş yıla kadar ağır hapis cezası ile cezalandırılırlar. Bu kabil cemiyetlerin birkaçını veya hepsini sevk ve idare edenler hakkında ölüm cezası hükmolunur.” Halit Çelenk, **141-142 üzerine**, Ankara: Anka Yayınları, 1976., s. 89. 141. Maddeyle beraber devletin düşman algısının İslamcılıktan sosyalizme kaydığı görülür. 163. Maddede İslamcı eylem ve propaganda hapis cezasıyla cezalandırılmaktayken 141. Madde ile sosyalist eylem ve propagandanın nihai cezası ölümdür.

¹⁰⁷ 142. Madde şu şekildedir: “Sosyal bir sınıfın diğer sosyal sınıflar üzerinde tahakkümünü tesis etmeye veya sosyal bir sınıfı ortadan kaldırmaya veya memleket içinde müesses iktisadi veya sosyal temel nizamlardan herhangi birini devirmek veya devlet siyasi ve hukuki nizamlarını topyekûn yok etmek için her ne suretle olursa olsun propaganda yapan kimse beş yıldan on yıla kadar ağır hapis cezası ile cezalandırılır” Halit Çelenk, **a.g.e.**, s. 90.

¹⁰⁸ Mete Tunçay, **Türkiye’de Sol Akımlar, 1908-1925**, Ankara: Ankara Üniversitesi, 1967., s. 15.

¹⁰⁹ Füsün Üstel, “Türk Ocakları,” içinde **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: Milliyetçilik**, c. 4, İstanbul: İletişim Yayınları, 2002., s. 266

¹¹⁰ Cumhuriyet Halk Partisi’nin 9 Mayıs 1935’te yapılan parti-devlet bütünleşmesinin sağlandığı 4. Kurultayından sonra ideoloji olarak rejimle uyumlu olmalarına rağmen Kadınlar Birliği, Mason Locaları, Talebe Birliği ve Türk Spor Kurumu’nun faaliyetlerine son verilmiştir. Bakınız; Ahmet Demirel, **Tek Partinin İktidarı: Türkiye’de Seçimler ve Siyaset (1923-1946)**, İstanbul: İletişim Yayınları, 2013., s. 209-210.

ideoloji açısından oluşturucu yönünün de açığa çıkarılması gerekir. Sözelimi Kemalist halkçılık ya da devletçilik ilkesinin sosyalist halkçılık ve devletçilik anlayışıyla arasında koyduğu fark Kemalizm açısından da belirleyici olmuştur. Ya da Kürt kimliğine karşı sert tutumun yanı sıra yayılmacı bir Türk milliyetçiliğine sapılmaması da Kemalist milliyetçilik tanımına içkindir. Bu noktada Kemalist rejimin genel otoriter karakteri akılda tutularak hangi grubun daha fazla baskıya maruz kaldığının tartışılmasından ziyade bu gruplardan doğacak siyasi-toplumsal oluşumların bu dönemin izini ne derece ve ne yönde taşıdığı üzerinde durulmalıdır. İslamcılık açısından benim burada altını çiziceğim nokta, İslamcılığın tek parti döneminde salt siyasal bir grup olarak değil, toplumsal görünürlük düzeyinde de düşmanlaştırıldığı diğer bir deyişle sadece siyasal muhalefet unsurlarının değil kültürel bir kimlik olarak İslami olanın da baskıya maruz bırakıldığı ve bu sebeple yer altına çekildiğidir.

1.2 Osmanlı Bakiyesi İslamcıların Siyasi Sisteme Karşı Muhalefeti: Halidi Nakşibendilerin Varoluş Arayışları

1924-25 düzenlemelerinden önce Türkiye İslamcılığının iki aktörü iki farklı İslamcılığı temsil etseler de Halidi Nakşibendiler ve entelektüellerdi. Kemalist rejime karşı en büyük direncin hem sahip olduğu bağlılarının sayısı olarak hem de siyasetle dini ayırmayan, siyasete müdahil olmayı dinin bir gereği olarak kavrayan ontolojisiyle Halidi Nakşibendiliğın Türkiye kolundan gelmesi beklenirdi. Naksibendilik Türkistanlı Hacı Bahaeddin Nakşibend (ölümü 1389) tarafından kurulmuş şeriata ve Sünni kimliğe sıkı bağlılığıyla kısa sürede yayılma göstermiştir.¹¹¹ Bahaeddin Nakşibend'den sonra Nakşibendi silsilesindeki en önemli şahsiyet ikinci bin yılı müceddidi (din yenileyicisi) de olarak kabul edilen İmam Rabbani olarak da bilinen Şeyh Ahmet Sirhindi'dir.¹¹² Sirhindi, Hindistan'daki hükümetle yakın ilişkiler kurarak dönemin Hindistan'ında İslam dışı hareketlere karşı mücadele vermiştir. Siyaseti dışlamayan hatta onu İslami mücadele için önemli bir araç olarak gören Sirhindi'nin, "sufinin dünyayı terk etmesini sıkı sıkı İslam'a yapışıp emir ve nehiyelerine riayet

¹¹¹ Hamid Algar, **Nakşibendilik**, İstanbul: İnsan Yayınları, 2007, s. 231.

¹¹² **A.g.e.**, s. 232.

etmektir diye yorumlaması,¹¹³ bu dünyayı öte dünya karşısında ikincilleştirmeye yönelik inzivacı yaklaşımları reddettiğinin bir ifadesidir.¹¹⁴ Din ile siyasetin iç içeliğini kendi kişisel yaşam öyküsünde de ortaya koyan Sirhindi inanç ile aksiyonu birleştiren bir siyasi ontolojiye sahip olmuştur.

Sirhindi'nin dini içinde bulunduğu şartlarda yeniden yorumlamasıyla Nakşibendi-Müceddidiler (Sirhindi'den sonra bu adla anılacaktır) Hakan Yavuz'un ifadesiyle "güçlü iman ve cemaat duygularını, "yabancı" yönetimine karşı sosyal aktivizm ve mukavemet stratejileriyle bütünleştirmişlerdir."¹¹⁵ 19. yüzyılın başında Hindistanlı Şeyh Ahmet Dihlevi'den Hindistan'ın Batısındaki bütün topraklarda halifesi olarak hareket etmesi için izin alan¹¹⁶ Şeyh Mevlana Halid-i Bağdadi (1776-1827) İmam-ı Rabbani'ye benzer olarak Müslüman cemaatin bir kriz içinde olduğunu bu sebeple "sünnet ve şeriatın restorasyonunun"¹¹⁷ gerektiğini ileri sürdü. Mevlana Halid'in vefatından sonra Halidiyye olarak anılacak tarikat kısa sürede Kürdistan'a, Doğu ve Güneydoğu Anadolu'nun yanı sıra Suriye, Irak, Dağıstan, Kazan ve Kırım'a kadar yayılmıştır.¹¹⁸ Osmanlı halifesi etrafında teşekkül edecek İslam birliğini savunan Şeyh Halid, İstanbul'a ilk halifesini 1822 yılında yollamıştır.¹¹⁹

İstanbul'da kısa sürede yayılan Halidi-Nakşibendilik dönemin önde gelen devlet adamları, aydın ve sanatçılar arasında kendisine müritler bulmuştur.¹²⁰ Halidiliğin bu hızlı yayılışı II. Mahmut tarafından başlangıçta şüpheli bulunmasına karşın tarikatın Osmanlı hilafetini savunması, Şeriat'e olan sıkı bağlılığı gibi sebeplerle kısa sürede İstanbul'daki en etkili tarikatlardan biri olmuş, 1837'de

¹¹³ İbrahim Edhem Bilgin, **Devrimci sufi hareketleri ve İmam-ı Rabbani**, İstanbul: Kültür Basın Yayın Birliği, 1989, s. 69.

¹¹⁴ İmam-ı Rabbani'nin hayatı için bakınız; Hayreddin Karaman, **İmâm-ı Rabbânî ve İslâm tasavvufu**, İstanbul: İz Yayıncılık, 2009. Yohanan Friedmann, **Shaykh Ahmad Sirhindi: an outline of his thought and a study of his image in the eyes of posterity**, New Delhi: Oxford University Press, 2000.

¹¹⁵ Hakan Yavuz, **Modernleşen Müslümanlar: Nurcular, Nakşiler, Milli Görüş ve AK Parti**, İstanbul: Kitap Yayınevi, c2005, s. 184.

¹¹⁶ Hamid Algar, **a.g.e.**, s. 233

¹¹⁷ Hakan Yavuz, **a.g.e.**, s. 184.

¹¹⁸ Hamid Algar, **a.g.e.**

¹¹⁹ **A.g.e.**, s.234.

¹²⁰ **A.g.e.**

kendisi de Halidi olan Mekkizade Asım Efendi şeyhülislam olarak atanmıştır.¹²¹ Bu tarihten sonra Halidilerin nüfuzu halk ve devlet nezdinde Cumhuriyet'e kadar giderek artmıştır.¹²² 1925 öncesinde İstanbul'da bulunan 658 Sufi tekkesinden 305'i Nakşilere aittir.¹²³

Halidi-Nakşibendilerin özgün bir siyasi ontoloji geliştirdiklerini belirtmiştim. Bu siyasi ontoloji dinin siyasi aktivizmi imkanlı kılacak yeniden yorumunu ihtiva eder.¹²⁴ Bu yorum aslında İslam'ın özünün yeniden takdimi iddiasını içinde taşır. Buna göre Hz. Muhammed sahabesinin sadece uhrevi değil dünyevi hayatının da kurtulmasıyla ilgilenmiştir. O, içinde bulunduğu toplumu dönüştüren, “cahili toplumu” yerine “medeni toplumu” kuran bir liderdi.¹²⁵ Bu siyasi ontolojinin Osmanlı dünyasındaki tezahürü bir ana amaç ve o amaca ulaşmak için ana stratejiyi içerir. Ana amaç, “dış saldırılara karşı ittifadını güçlendirmek için, Osmanlı halifesi etrafında toplanan Müslüman cemaatin ahlaki ve manevi yeniden doğuşunu desteklemektir.”¹²⁶ Bu amacı gerçekleştirmek için seçilen ana strateji ise Sirhindi'yi izleyerek “idarecileri etkilemek ve onları şeriat kurallarına sevk etmek”¹²⁷ olmuştur. Bu sebeple Halidi şeyhleri Cumhuriyete kadar, ulema ve yüksek bürokraside kendilerine destekçiler arayarak bu şekilde siyasete nüfuz etme yöntemini benimsediler.

Kurtuluş Savaşı'na aktif olarak destek vermiş olan Nakşibendiler¹²⁸ yeni kurulan rejim tarafından İslamcı gruplar arasında kendisine karşı en tehlikeli grup olarak görüldü.¹²⁹ Bunun sebebi kuşkusuz Nakşibendilerin sadece niceliksel

¹²¹ **A.g.e.**, s. 235.

¹²² **A.g.e.**

¹²³ Hakan Yavuz, **a.g.e.**, s. 188.

¹²⁴ **A.g.e.**, s. 184

¹²⁵ **A.g.e.**, s. 186.

¹²⁶ **A.g.e.**, s. 185.

¹²⁷ **A.g.e.**, s. 184.

¹²⁸ Özellikle Özbekler Tekkesi Şeyhi Ata Efendi'nin İstanbul'da milli mücadeleye verdiği destek bilinmektedir. Özbekler tekkesinde İngilizler tarafından aranan birçok kişi saklanmıştır. Bunlardan biri de İsmet İnönü'dür. Nakşibendilerin Kurtuluş Savaşı'na verdiği destek için bakınız, Hamid Algar, **a.g.e.**, s. 259.

¹²⁹ Emekli Orgeneral Fahrettin Altay'ın naklettiği üzere Menemen Hadisesi (1930)'nden sonra, meclis başkanı Kazım Özalp ile Atatürk arasında şu konuşmalar geçer:
Kazım Paşa:- Bitlis'de büyük bir isyan oldu idi. Bozkır isyanını yapanlarda da Nakşibendiler vardır.

hacimleriyle ilgili değildi. Halidi Nakşibendilerin siyaseti zorunlu kılan ontolojileri sebebiyle yeni kurulan rejime karşı muhalefet potansiyelini en çok taşıyan grup olması öngörülebilirdi.¹³⁰Bu durum ilk bakışta sadece bir öngörü olarak kalmamış 1924 ile 38 arasında Kemalist rejime karşı gerçekleşen 18 ayaklanmanın büyük çoğunluğu Nakşibendiler tarafından gerçekleştirilmiştir.¹³¹ Ancak söz konusu isyanların hiçbiri İstanbul merkezden idare edilmiş, Türkiye'deki bütün Nakşibendilerin katıldıkları ve sahip çıktıkları ayaklanmalar olmamıştır. İsyancılar büyük ölçüde yereldir hatta belirgin olarak Kürt yerelindedir. Menemen hadisesini resmi tarih yazımında olduğu gibi bir Nakşibendi ayaklanması olarak değerlendiresek bile 18 isyanın sadece biri iddia edildiği üzere batıda Menemen'de olmuş diğer 17'si Kürt nüfusun çoğunluğu oluşturduğu Anadolu'nun doğusunda gelişmiştir.¹³² Bu durum isyanların Kürt milliyetçiliği amacını mı güttüğü yoksa İslami bir kalkışma mı olduğu sorusunu gündeme getirir.

Nakşibendilerin neden Kemalist devlete yönelik bütünlüklü bir karşı devrimci kalkışmaya yeltenmedikleri sorusu aslında Türkiye İslamcılığını anlamada anahtar sorulardan biridir. Türkiye İslamcılığının ana-hakim gövdesi ilerleyen dönemlerde ne kadar radikal bir üslup geliştirirlerse geliştirsün devlete isyan etme yönünde bir şiddet politikasına meylenmemiştir. Bunun sebebine dair açıklayıcı tek bir yargıda bulunmak güçtür. Halidi-Nakşibendiliğin kendi geleneği içinde zaten her zaman devlete (devlet adamlarına) yardımcı-uyarıcı pozisyon aldıkları, çatışmacı taraflarının sınırlı kaldığı üzerinde durulabilir. Her şeyden evvel onlar bir köktenci-muhalif geleneğe sahip değillerdi. Laik devlet idaresi altında kendilerine yeniden pozisyon alabilmeleri kısa zamanda güçtü. Ayrıca pratik olarak ellerinde birikmiş maddi-silahlı bir güç olmadan isyana kalkışmak devlet tarafından tamamen ortadan kaldırılmayı getirebilirdi.

Gazi Paşa:- Bu teşekkülde kadın mensuplar meselesi de mühimdir, bunlara müsamaha etmek doğru değildir. KUMANDANLAR BİLMELİDİRLER Kİ BU TARİKAT YOK EDİLECEKTİR, siyasi irtibat aranacaktır.

Kazım Paşa: - Bu tarikat muzır bir yılandı, mahvedilmelidir. (vurgu alıntının)

Menemen Vakası üzerine devletin zirvesinin konuşmalarının dökümü için bakınız, Fahrettin Altay, **10 yıl savaş ve sonrası : (1912-1922)**, İstanbul: İnsel Yayınları, 1970, s. 434-437.

¹³⁰ Nakşibendilerin muhalifliği sadece Kemalist devlete yönelmemiştir, Osmanlı idaresindeki sekülerleşmeye karşı da aktif bir muhalefet sürdürmüşlerdir. Bakınız Hamid Algar, **a.g.e.**, s. 258.

¹³¹ Hakan Yavuz, **a.g.e.**, s. 189.

¹³² Mete Tunçay, **a.g.e.**, s. 128.

Nitekim Menemen Hadise'sinden sonra rejim tarafından büyük bir Nakşibendi kıyımı gerçekleşmişti.

Nakşibendiliğin Kemalizm'e karşı stratejisini belirleyen Cumhuriyetin ilk yıllarında içinde bulunduğu bütün bu kuramsal ve pratik sınırlıklardan belki daha da önemli olarak bir parçasını oluşturdukları Türkiye toplumunun sahip olduğu "kök paradigma"dır. Kök paradigma kavramını Victor Turner'dan ödünç alan Şerif Mardin kavramı "bireyler için kültürel "haritalar" olarak işlev gören anlam kümeleri"¹³³şeklinde tanımlamıştır. Bu kök-paradigmanın işlevi Mardine'e göre "dil" olarak tanımlanabilecek özel bir renk edinerek Müslüman cemaate nüfuz etmesidir."¹³⁴Dili bir kavramlar topluluğu olarak görebiliriz bu kavramlar alet çantası gibi gerektiği yerde ve zamanda kullanılır. Müslüman halk tabakaları her ne kadar zaman zaman kötü yönetime, zorbalığa ve olumsuz ekonomik şartlara isyan etseler de Sultan-Halife tarafından temsil edilen devletin meşruiyetini sorgulayacak bir "anlam" zemini inşa etmiş değillerdir. Tam tersi Nakşibendiler de dahil olmak üzere İslami teşekküller devleti Müslüman cemaatin koruyucusu kollayıcısı olarak gören bir anlam dünyasına sahipti. 'Gazi' Mustafa Kemal Paşa'nın 'kafiri' ülkeden kovmak gibi halk nezdinde güçlü meşruiyetini de hesaba katarsak savaş yorgunu geniş halk kitlelerin hem de kendi anlam dünyasında yer etmeyen bir çağrıyla isyana kalkışmasını beklemek hayalcilik olurdu. Bütün bu kaydedilen hususların ışığında Türkiye'de Nakşibendiliğin bu şekilde bir topyekün isyan niyetinin ve buna dair bir programının pratikte de olmadığını söyleyebiliriz.

Türkiye Nakşibendileri devlete karşı vurguladığım şekilde topyekün bir isyana kalkışmamakla beraber yerel isyanlar ve Menemen hadisesi göz önüne alındığında İslami gruplar içerisinde devletin en çok rahatsızlık duyduğu ve bu sebeple devletin en ağır hışmına uğrayan gruptu. 1925 sonrasında tekke ve zaviyelerin hükümetçe kapatıldığını 1930 sonrası da Nakşibendiler üzerinde devletin sıkı takibi olduğunu düşünürsek bu dönemde devlete karşı bir mücadele ya da muhalefet örgütlemek bir yana Nakşibendilerin sadece 'yok olmamak' stratejisi yürüttükleri söylenebilir. Bu stratejinin gereği olarak Halidi Nakşibendiler 1930 ve 40'lı yıllarda siyasi iktidarın

¹³³ Şerif Mardin, **Bediüzzaman Said Nursi olayı: Türkiye'de din ve toplumsal değişme**, İstanbul: İletişim Yayınları, 1997, s. 14.

¹³⁴ **A.g.e.**, s. 19

dikkatini çekmeden sohbet ve zikir gibi faaliyetlerini olabildiğince dar gruplarla, özel meskenlerde ve dışarıya kapalı buluşmalarla gerçekleştirdiler. Ancak 1949-50 sonrasında faaliyetlerini kontrollü bir şekilde dışarı açabildiler.

Nitekim İstanbul'da faaliyet gösteren Halidi Nakşibendiliğin önde gelen dergâhlarından Kelami dergâhı şeyhi Esad Erbili'nin Menemen hadisesinden sonra tutuklu bulunduğu cezaevinde ölümünün ardından yerine geçen Mahmut Sami Ramazanoğlu öncelikle Adana'da ikamet etmeyi tercih etmiş, İstanbul'a geldiği 1950'li yıllarda dini faaliyetlerini yoğunlukla Erenköy'deki evinde devam ettirmiştir.¹³⁵ İstanbul'da faaliyet gösteren bir başka önemli tekke olan Gümüşhanevi Dergâhı ise dergâhın şeyhi Mustafa Feyzi Efendi'nin 1926 yılında ölümünün ardından halifesi Hasib Efendi (1856-1949) döneminde çok kısıtlı faaliyet imkânı bulabilmişti.¹³⁶ Tekkelerin kısmi de olsa dışarı açılabilmesi ancak Demokrat Parti iktidarından sonra olacaktır. İslami oluşumlar üzerindeki baskının yumuşamaya başladığı 1949 yılında şeyhlik vazifesini alan Abdülaziz Bekkine dikkatini üniversite gençliği ve bürokratlara yöneltirken dergâhın etki alanını genişletmeyi amaçladı.¹³⁷ Bekkine'nin vefatının ardından yerine geçen Mehmet Zahit Kotku özellikle 1958 yılında İstanbul Fatih'teki İskenderpaşa Camii'ne imam-hatip olarak atanmasının ardından Bekkine'nin yöntemini takip ederek dergâhın öğrenci, akademisyen ve bürokratlar üzerindeki etkisini daha da geliştirerek devam ettirdi.¹³⁸

1930 ve 40'lı yıllarda geleneksel Nakşibendi dergâhlarının yanı sıra yine Nakşibendi gelenekle ilişkili ama klasik tarikat örgütlenmesinin dışında hareket eden iki dini figürün ortaya çıktığını görüyoruz. Kendisi de bir Nakşibendi şeyhi olan Süleyman Hilmi Tunahan (1888-1959) Tevhid-i Tedrisat Kanunu çıktığında İbtida-i Hariç medresesinde müderristi. Söz konusu medrese kanun uyarınca İmam-Hatip

¹³⁵ Necdet Tosun, "Ramazanoğlu, Mahmut Sami (1892-1984)," **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, İstanbul: Diyanet Vakfı, 2007., s. 442

¹³⁶ Emin Yaşar Demirci, **Modernisation Religion and Politics in Turkey: The Case of the İskenderpaşa Community**, İstanbul: İnsan Publications, 2008., s. 98.

¹³⁷ **A.g.e.**

¹³⁸ Mehmet Zahit Kotku'nun faaliyetleri için bakınız; **a.g.e.**, s. 99-101. Ayrıca bakınız; Ersin Nazif Gürdoğan, **Görünmeyen Üniversite**, İstanbul: İz Yayıncılık, 2011.

Mektebi'ne çevrilince müderrislik görevinden istifa etti.¹³⁹ Süleyman Efendi medreselerin kapatılmasının ardından işsiz kalan 500'ü aşkın müderrisin fahri olarak öğrenci yetiştirmesini istemişti. Ancak Tunahan'ın bu fikrini diğer müderrisler yeni şartlarda tehlikeli buldular.¹⁴⁰ 1937'de vaizlik görevine dönene kadar serbest ticaret ve çiftlik işleriyle uğraşan Süleyman Hilmi 1941'den itibaren gayri resmi ve gizli olarak Kuran okutma ve kurs faaliyetlerine başlar. Çok küçük bir çevre içinde kalan bu çalışmaları Demokrat Parti'nin iktidara gelişinin ardından resmîyet kazanır. 1952'de ilk resmi kursun açılış ardından çok kısa süre içerisinde kurs faaliyetleri yaygınlaşır henüz 1956'da kurs sayısı 400'ü bulur.¹⁴¹

1930 ve 40'lı yıllarda siyasi iktidarın baskısına rağmen kısıtlı dini faaliyetlerde bulunmuş bir başka önemli isim ise Said-i Nursi'dir.¹⁴² Said Nursi'nin siyasetle ilgisi II. Meşrutiyet yıllarına uzanır. 1908 Temmuz devrimine destek vermiş olan Said Nursi'nin¹⁴³ en önemli arzusu pozitif bilimlerle İslami ilimlerin beraber okutulacağı *Medresetü'z-Zehra*¹⁴⁴ adını verdiği üniversite projesini siyasi iktidara kabul ettirmektir. Birinci Dünya Savaşı sonrasında Anadolu direnişine destek veren¹⁴⁵ Said Nursi 1922 yılında Mustafa Kemal'in davetiyle Ankara'ya ulaştı. Mecliste yaptığı görüşmelerde *Medresetü'z-Zehra* projesi için girişimlerde bulunan Said Nursi yeni kurulacak devlette İslam'a iç ve dış politikada merkezi bir rol verilmesi gerektiğini düşünüyordu ancak bu düşünce yönetici elite karşılık bulmadı.¹⁴⁶ Said Nursi, Şeyh Sait İsyanna destek vermemesine rağmen önce Burdur'a sonra Isparta'ya daha sonra ise "Risale-i

¹³⁹ Reşat Öngören, "Tunahan, Süleyman Hilmi," **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 2012., s. 375.

¹⁴⁰ Mustafa Aydın, "Süleyman Hilmi Tunahan," **Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: İslamcılık**, İstanbul: İletişim, 2005., s. 315.

¹⁴¹ Mustafa Aydın, "Süleymancılık," **Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: İslamcılık**, İstanbul: İletişim, 2005, s. 311.

¹⁴² Said Nursi'nin Nakşibendilikle kurduğu bağ Süleyman Efendi'ye nispetle bakıldığında daha zayıftır. Her ne kadar Şerif Mardin'in altını çizdiği üzere Said Nursi hem Sirhindi hem de Mevlana Halid'i kendisini etkileyen kişiler olarak saysa da, Hamid Algar'ın gösterdiği üzere dönemin Nakşibendi şeyhlerine bağlanarak klasik bir şeyh-mürit ilişkisi içerisine girmemiştir. Bakınız; Şerif Mardin, *a.g.e.*, s. 99-100. Said Nursi'nin tasavvufu ile ilgili düşünceleri ve Nakşibendilikle irtibatı hakkında geniş bir analiz için bakınız; Hamid Algar, *a.g.e.*, s. 277-304.

¹⁴³ Said Nursi Selanik'te Temmuz 1908 devriminin 3. Gününde "Hürriyete Hitap" adını vereceği bir nutuk atacak kadar İttihatçılara yakınlaşmıştı. Bakınız; Mary F. Weld, **Bediüzzaman Said Nursi : Entelektüel Biyografisi**, İstanbul: Etkileşim Yayınları, 2006., s. 76

¹⁴⁴ Şerif Mardin, Said Nursi'nin çağdaş pozitif bilimlerle İslami ilimlerini bir arada okutulacağı *Medresetü'z-Zehra* projesini öne sürerken aynı dönemde Kahire'de bulunan *El-Ezher* üniversitesini model aldığını belirtiyor. Bakınız; Şerif Mardin, *a.g.e.*, s. 131.

¹⁴⁵ *A.g.e.*, s. 153.

¹⁴⁶ *A.g.e.*, s. 154.

Nur” külliyatını yazmaya başlayacağı Barla’ya gönderildi.¹⁴⁷ Risaleleri Said Nursi söylüyor talebeleri yazıya geçiriyordu. Daha sonra orijinal metin başka katip-talebeler tarafından el yazısıyla çoğaltılıyordu.¹⁴⁸ Risale-i Nurların bu şekilde elle yazılması risalelerin kopya edilmesi, okunması ve dağıtılması ile ilgilenen bir cemaatin ortaya çıkmasına sebep verecekti.¹⁴⁹ 1940’lı yıllarda en kalabalık ve siyasi iktidar açısından en dikkat çekici İslami grup Risale-i Nur cemaatiydi. Nurcular 1930 ve 40’lar boyunca çok yoğun siyasi-hukuki baskı altında kaldılar. Said Nursi ve öğrencileri bu yıllarda aralıklarla Eskişehir, Denizli ve Afyon’da hapis cezaları aldı.¹⁵⁰ Demokrat Parti’nin iktidara gelişi nispi bir rahatlama getirse de kovuşturmalar devam etti. 1956 yılında Risale-i Nurların Latin alfabesiyle yayınlanması, Osmanlıca harflerin iktidar kanadında uyandırdığı olumsuz kanaati yumuşatarak cemaatin yaygınlığını arttırdı.¹⁵¹

Demokrat Parti döneminde toplumsal-kültürel alanda hareket imkanı bulan dergah ve cemaatlerin herhangi bir İslami siyasallaşmaya yeltenemediklerini ya da yeltenmediklerini vurgulayalım. Genel siyasi tercihleri Cumhuriyet Halk Partisi’ne karşı Demokrat Parti’yi desteklemek gibi son derece pragmatik ve kısıtlı bir tavırla sınırlıydı. Said Nursi ve Süleyman Efendi’nin başını çektiği cemaat oluşumları 1950’li yıllarda her ne kadar azımsanmayacak bir yaygınlığa ulaşılar da özellikle 1960 sonrasında kendisini gösterecek yeni dindar elitleri kontrol altında tutabilecek ya da onları yönlendirebilecek bir güce hiçbir zaman erişemediler. 2. Bölümde detaylı bir şekilde ele alacağımız bu yeni muhafazakar-dindar kuşağın ortaya çıkışı o döneme kadar ki dergah ya da cemaatlerin kontrol edebileceğinden çok daha büyük bir insan dalgasını oluşturuyordu. Bu yeni nesille en etkili iletişimi kurabilen ve üzerinde belirli bir nüfuz kurabilen Mehmet Zahit Kotku’nun etkili kişiliğinin öncülüğündeki Gümüşhanevi dergahı olacaktır. Ancak buradan toplumsal-siyasal hareket olarak Türkiye İslamcılığının Gümüşhanevi dergahı aracılığıyla Halidi Nakşibendiliğin bir uzantısı olduğu sonucu çıkarılmamalıdır. Türkiye İslamcılığının esas öznesi 1950’lerle beraber yaşanan taşra modernleşmesiyle iktisadi ve kültürel kaynaklara çok daha fazla

¹⁴⁷ A.g.e., s. 249.

¹⁴⁸ Risalelerin yazımı ve kopyalanması ile ilgili detaylı bir anlatım için Mary F. Weld, a.g.e., s. 255.

¹⁴⁹ M. Hakan Yavuz, “Bediüzzaman Said Nursi ve Nurculuk,” **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: İslamcılık** İstanbul: İletişim, 2005, s. 267.

¹⁵⁰ A.g.e.

¹⁵¹ Şerif Mardin, a.g.e., s. 163.

erişme imkanı bulan nesil olacaktır. Dergah ya da cemaatlerin etkisi söz konusu kuşakları etkileyebilme kabiliyetleri ile sınırlı kalacaktır.

1.3 Rejim Karşısında İslamcı Entelektüeller: İçer Kapanma, Uyum Sağlama ve Şartlı Eklemlenme

Bazı araştırmacıların Cemaleddin Afgani'yle bazısının Genç Osmanlılarla başlattığı¹⁵², bazılarının ise başlangıç noktası olarak II. Meşrutiyeti dönemini aldığı¹⁵³ imparatorluk dönemi İslamcılığı metin merkezli bir aydın-ulema hareketiydi. Mesajını dergi ve gazete gibi yazılı materyallerle ulaştırır ve daha ziyade bu metinleri okuyabilecek yetkinliğe sahip elit bir zümreye hitap ederdi. Müslüman toplum üzerindeki etkileri sınırlı kalsa da özellikle metin üretme yetkinliği ve kendisine devlet karşısında özerk bir konum sağlayabilmesiyle 1924 öncesi Türkiye İslamcılığının fikri taşıyıcısının İslamcı entelektüeller olduğunu söyleyebiliriz.¹⁵⁴ Ancak bu imparatorluk dönemi İslamcı aydınların dini kimliği İslamiyet olan bir ülkede yaşadıklarını unutmamak gerekir. Devletin başındaki padişahın aynı zamanda halife olduğu, ulemanın hem eğitim hem de hukuk alanında önceki dönemlere nazaran daraltılmış olsa bile ciddi bir etki alanının olduğu, İslam hukukunun medeni hukuk seviyesinde olsa bile hala geçerli olduğu bir düzende yaşıyorlardı. Bu noktada devletin kimliği üzerinde bir mücadele içinde olmalarına gerek yoktu. İdeolojik formülasyonları bu sebeple "ittihad-ı İslam" kavramıyla özetlenecek biçimde siyasal birlik ve iktisadi kalkınmayı içeriyordu. İttihad-ı İslam kavramı yükselen milliyetçiliğe ve Batı emperyalizmine karşı ümmetin ve devletin birliğini, geri kalmışlık problemlerine karşı

¹⁵²Mümtaz'er Türköne'ye göre İslamcılığa "mutlaka bir başlangıç noktası seçilecekse bu Cemalettin Afgani değil, Yeni Osmanlı düşüncesidir çünkü, "Cemaleddin Afgani, kendisine takaddüm eden Yeni Osmanlılarla mukayese edildiği zaman, ortaya attığı fikirlerde hiçbir orjinallik bulunamayacağı gibi Yeni Osmanlıların ondan önce daha kapsamlı ve tutarlı görüşler geliştirdikleri de görülebilir." Mümtaz'er Türköne, *Siyasî ideoloji olarak İslâmıcılığın doğuşu*, İstanbul: İletişim Yayınları, 1991, s. 35.

¹⁵³ İsmail Kara bir fikir hareketi olarak İslamcılığın itttihad-ı İslam siyasetinden ayrıştırılması gerektiğini ifade eder. Kara'ya göre İslamcılığın bir fikir hareketi olarak ortaya çıkmasının başlangıç tarihi Sırat-ı Müstakim dergisinin yayın dünyasına girdiği 14 Ağustos 1908 tarihidir. Kara, Türkiye'de İslamcılık düşüncesini derlediği kitaba Namık Kemal ile değil bir II. Meşrutiyet düşünürü olan Filibeli Ahmet Hilmi ile başlamıştır. İsmail Kara, ed., *Türkiye'de İslâmıcılık Düşüncesi: Metinler, Kişiler I*, (İstanbul: Risale, 1986), s. 1-44.

¹⁵⁴ Benzer bir metin merkezliliği Batıcılık ve Türkçülük için de söyleyebiliriz İslamcılar, *Sırat-ı Müstakim, Sebülürreşat, Beyanül-Hâkim* dergilerinde toplanırken Türkçüler ağırlıklı olarak *Türk Yurdu* dergisinde, Batıcılar ise Abdullah Cevdet'in *İçtihat* dergisinde toplanmışlardı.

ise bilimsel ve teknolojik ilerlemenin sağlanmasını içeriyordu. Geri kalmışlık problemi İslamcılar açısından hayati bir problemdi ve bu problemin çözülebilmesi için geleneksel İslami anlayışın dışına taşacak şekilde içtihat kapısının açılması benzeri dini yenilenme fikri ortaya atılıyordu.¹⁵⁵ 1970'ler İslamcılığından farklı olarak II. Meşrutiyet İslamcılığı, İslam akidesinin siyasi içeriğinden ziyade akidenin (teolojinin) modern epistemolojiye vereceği cevap üzerine kuruluydu çünkü siyasallık ilerilik-gerilik meselesinde düğümlenmişti; ilerlemeye uyum sağlayamayan siyasal olarak da yok olmaya mahkûmdu.¹⁵⁶ 1924 öncesi entelektüel İslamcılık en nihayetinde başında İslam halifesinin olduğu bir imparatorluk İslamcılığıydı ve devletin İslami kimliğinin ortadan kalktığı bir durumda ne yapılacağı sorusuna hazırlıklı değildi. Milli mücadele yıllarında önceki sayfalarda zikredilen Said Halim Paşa'nın yeni kurulacak devletin bir "İslam devleti" olması gerektiği konusundaki layihası¹⁵⁷ hariç tutulduğunda Türkiye'de İslamcı aydınların 1924 sonrası karşılaştıkları devletin kimliğini esas alan salt siyasal probleme cevap üretebildiklerini söylemek mümkün değildir.

1924-25 sonrasında Türkiye'de İslamcı entelektüelleri Kemalist rejime çeşitli tepkiler verdiler. Mehmet Akif ve Elmalılı Hamdi Yazır gibi isimler yeni kurulan siyasi rejimin baskıcı tutumuna karşı Türkiye dışına çıkarak ya da Türkiye'de ikamet etmeye devam ederek sessiz kalmayı tercih ettiler. Yurtdışına çıkan Mehmet Akif, Mısır'da yaşadığı 11 yıl boyunca¹⁵⁸ rejime karşı yayın bazında bile olsa aktif bir direniş

¹⁵⁵ İsmail Kara, **a.g.e.**, s. XLI-LXVII.

¹⁵⁶ II. Meşrutiyet dönemi İslamcılarını halifelik, meşrutiyet, kanun-u esasi gibi "siyasi" konuları gündemlerine almışlar ve bu konular üzerinde görüşlerini belirtmişlerdir. Bakınız; İsmail Kara, **İslamcılarının Siyasi Görüşleri**, İstanbul: İz Yayıncılık, 1994, s. 143-224. Bu tartışmalar öncelikle sistem içi tartışmalardı, Devletin İslami yapısı içerisinde nasıl bir idari rejim kurulacağı meşrutiyetçi mi mutlakiyetçi mi bir idare benimseneceği, halifenin konumunun ne olacağı İslami argümanlarla tartışılıyordu. Ancak İslam'ın devlet düzenine hakim ilkesi olmaktan çıkarıldığı bir yapıda İslamcılarının ne yapması gerektiğine dair soru farklı bir paradigmanın sorusudur. Bir başka husus ise İslamcılarının siyasi pozisyon olarak geleneksel ulemeden farklı olarak meşrutiyetçi bir pozisyon almaları saltanat rejiminin baskıcı yönüyle fikri ilerlemenin önünü kesmesi sebebiyledir. Bu durum İslamcılarının siyasi duruşunun dahi bir ilerilik-gerilik meselesiyle ilintili olduğunu gösterir. Bakınız; Ali Bulaç, "İslam'ın Üç Siyaset Tarzı Veya İslamcılarının Üç Nesli," **Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: İslamcılık**, İstanbul: İletişim Yayınları, 2006, s. 59.

¹⁵⁷ Said Halim Paşa, "İslam Devletinin Siyasi Yapısı," içinde **Buhranlarımız ve Son Eserleri**, İstanbul: İz Yayıncılık, 1998, s. 225-89.

¹⁵⁸ Birinci Meclisin dağılmasından sonra maddi zorluklar çeken üstelik polis tarafından takip edilen Mehmet Akif 1923 yılı Ekim ayında Abbas Halim Paşa'nın daveti üzerine Mısır'a gider. 1925 kışına kadar yazları Türkiye'de kışları Mısır'da geçiren Mehmet Akif 1925 kışından sonra vefat ettiği yıl olan 1936'ya kadar Türkiye'ye dönmez. Mehmet Akif'in Mısır yıllarının ayrıntılı bir anlatımı için bakınız; M. Ertuğrul Düzdağ, **Mehmed Akif Mısır Hayatı ve Kur'ân Meali**, İstanbul: Şule Yayınları, 2003.

sergilemez.¹⁵⁹ Akif'in suskunluğunu ülkeyi terk etmeyen İslamcılarda da görürüz. Elmalılı Hamdi Yazır'ın Kemalist siyasete verdiği yanıt eve kapanmak olmuştur.¹⁶⁰ Elmalılı ve Akif'in bir diğer benzerliği ilkinde hükümetçe Kuran tefsiri yazması önerilirken ikincisine meal ısmarlanmasıdır. Elmalılı tefsiri bitirirken, Akif meali ilk başta kabul etse de Kemalistlerce Türkçe ibadet için kullanılabileceği gerekçesiyle daha sonradan bu teklifi geri çevirmiştir.

Sayıları az olsa da bir kısım İslamcı aydın Kemalist Şemsettin Günaltay örneğinde görülebileceği gibi rejime kolayca intibak ederek, devlet kademelerinde önemli görevler üstlenmiştir.¹⁶¹ Günaltay kadar çarpıcı bir biçimde olmasa bile üniversitedeki memuriyetinin kesintisiz devam etmesi ve jübilesini Kadıköy Halkevi'nde yapabilmesi ile İzmirli İsmail Hakkı'da cumhuriyet dönemine karşı uyumlu bir görüntü sergilemiştir.¹⁶² Cumhuriyet Döneminin ilk kabinesinde Adalet Bakanı olarak görevi yapan Seyyid Bey de yine rejimle uyum içerisinde gözükten İslamcı entelektüellerdendi; her ne kadar Medeni Kanun hazırlıklarında muhafazakar bulunarak görevinden uzaklaştırılsa da hilafetin kaldırılmasına sürecine getirdiği şer'i delillerle ciddi katkıda bulunmuştu.¹⁶³

Kemalistlerin din siyasetine karşı bir başka tepki ise Kemalist devlet bünyesine eklenerek onu içeriden yumuşatma stratejisine dayanır. 1947-51 arasında başkanlık olmak üzere 1924-51 yılları arasında Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde çalışan Ahmet Hamdi Akseki, Kemalizm siyasi sisteme karşı söz konusu stratejinin en önde gelen temsilcisidir. Görev yaptığı dönem laisist politikaların en şiddetli şekilde

¹⁵⁹ Bu tavrı Mustafa Sabri Efendi'nin tavrından ayrılır. Mustafa Sabri Efendi Mısır'a zorunlu göçünden sonra halifeliğin kaldırılmasını eleştiren ve yeni kurulan rejimi yeren kitaplar yayınlamıştır.

¹⁶⁰ Yasin Aktay, "Halife Sonrası Şartlarda İslamcılığın Öz-Diyar Algısı," **Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: İslamcılık**, İstanbul: İletişim Yayınları, 2006, s. 81.

¹⁶¹ II. Dönem'de (1923) TBMM'ye giren Günaltay Demokrat Parti'nin iktidara gelmesinden evvelki son CHP hükümetinde (15.1.1949-22.5.1950) başbakanlık görevi yaptı. Aynı zamanda Türk Tarih Kurumu'nun kurucu üyelerinden olan Şemsettin Günaltay, Türk tarih tezinin yazılımına önemli katkılar yaptı. Şemsettin Günaltay'ın kısa biyografisi için bakınız; İsmail Kara, **Türkiye'de İslâmıcılık Düşüncesi: Metinler, Kişiler II**, İstanbul: Risale, 1987., s. 403-405.

¹⁶² İzmirli İsmail Hakkı (1869-1946) 'nın kısa biyografisi için bakınız; İsmail Kara, *a.g.e.*, s.91-93. M. Sait Özerverli, "İsmail Hakkı İzmirli," **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 2001., s. 530-535.

¹⁶³ Seyyid Bey (1873-1925) 'in kısa biyografisi için bakınız; İsmail Kara, ed., **Türkiye'de İslâmıcılık Düşüncesi: Metinler, Kişiler I**, s. 175-240. Sami Erdem, "Seyyid Bey," **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, c.37. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 2009., s. 54-56.

hissedildiği dönem olmasına rağmen İsmail Kara'nın ifadesiyle “diplomatça”¹⁶⁴ davranarak İslami açıdan birçok “kazanım” elde etmiştir. 1947'den sonra imam hatip kursları/okullarının ve ilahiyat fakültelerinin açılması, Diyanet personelinin genişletilmesi gibi konularda belirleyici rol üstlenmiştir.¹⁶⁵

Cumhuriyete geçişte II. Meşrutiyet Dönemi İslamcılarının rejim karşıtı bir muhalefetin içine girememelerinin psikolojik, örgütsel ve ideolojik sebeplerinden bahsedilebilir. İdeolojik ya da siyasi mülahazalardan önce 1870 civarlarında doğmuş olan bu İslamcı neslin 1924 sonrasında 50 yaş üzerinde olduğunu kaydetmek gerekir. Hayatları riskli siyasi mücadeleler ve savaşlarla geçmiş bu nesil her şeyden önce yorgun bir nesildi. Ülke yabancı işgalinden kurtarıldıktan ve bağımsızlık elde ettikten sonra Milli Mücadelenin baş aktörlerine karşı bir çatışmaya girmeleri psikolojik olarak çok mümkün değildi İkincisi İslamcıların bir araya toplandıkları yazılarını neşrettikleri *Sebilürreşad* dergisi Şeyh Sait İsyanı gerekçe gösterilerek kapatılmıştı, 1925 tarihli Takrir-i Sükun kanunu ile İslami oluşum ve söylemlere karşı sert tedbirler alınmış İslamcılara herhangi bir örgütlenme alanı bırakılmamıştı. Örgütlenme imkanının kalmadığı bir ortamda verilecek tepkiler bireysel olmaktan ileri gidemezdi. Bu durumda İslamcılar kendi lokal koşullarında mümkün olduğunca eser ve ders vererek pasif bir tutuma girdiler. Üçüncüsü ise İslamcılar ideolojik olarak dinin devletten ve toplumdan kademe kademe ayrıştırıldığı yeni duruma hazırlıklı değildi. İmparatorluk döneminde devletin siyasi birliğinin İslami aidiyet etrafında tutulması ve korunmasını öneriyor, İslam'ın ilerlemeye mani olmadığını çeşitli teolojik çalışmalarla göstermeye çalışıyorlardı. Ulus devlet ise bambaşka bir bağlamdı. İslam'ın siyasi aidiyetin temeli olması fikri özellikle I. Dünya Savaşı'yla beraber Arap halklarının çoğunlukta olduğu ülkelerin kaybedilmesiyle maddi zeminini kaybetmişti. Toplumun yeni birleştirici unsurunun milliyetçilik olacağı ortaya çıkmıştı. İlerleme fikri ise milliyetçi Kemalistler tarafından geleneği çağrıştıracak herhangi bir kavramsal yük olmadan zaten aşırıca savunuluyordu. İslamcıların bu durumda yeni bir İslamcı siyaset

¹⁶⁴ İsmail Kara, **Cumhuriyet Türkiye'sinde bir mesele olarak İslam**, İstanbul: Dergah Yayınları, 2010, s. 201

¹⁶⁵ Ahmet Hamdi Akseki'nin “hizmet ve mücadele” tarafını gösteren faaliyetleri için bakınız; **a.g.e.**, s. 199-202.

önerebilmeleri yukarıda saydığım psikolojik ve örgütsel engelleri de birlikte düşündüğümüzde mümkün gözüküyordu.

II. Meşrutiyet İslamcılarının saydığımız tüm bu sebeplerle yeni kurulmakta olan Kemalist rejime karşı aktif bir muhalefetin içinde olmamaları anlaşılabilir bir durumdu. Fakat bu durumun söz konusu İslamcı nesil açısından trajik sonucu 1960 sonrası Türkiye İslamcılığının hiçbir şekilde bu neslin bir devamı olmamasıdır. Diğer bir deyişle bu neslin 1960'lardan sonra kitleleşecek ve siyasallaşacak Türkiye İslamcılığına katkısı son derece sınırlı olmuştur. Bu durumun nedenini sadece söz konusu İslamcı neslin Kemalizm'e karşı muhalif bir ideoloji geliştirememeleri sebebine bağlamak doğru olmaz. Kendileri yeni koşullara uygun bir ideoloji inşa edememiş olsalar da kendilerinden sonra gelecek İslamcı kuşaklar onların birikimlerinden istifade ederek yeni bir ideolojik terkibe gidebilirdi. Bunun gerçekleşmemesinin sebeplerini 2 aşamada açıklayabiliriz. Öncelikle bu nesille bu neslin eserlerini alımlamaya talip olabilecek İslami duyarlılığı yüksek olan, asgari lise eğitimi almış ve belirli bir siyasi bilinç geliştiren nesil arasında, *Sebilürreşad*'ın 1925 yılında kapatıldığını düşünürsek ve yeni İslamcı neslin ortaya çıkışının 1960'ların ortasını bulduğunu hesap edersek yaklaşık 40 yıllık bir zaman dilimi vardır. Bu 40 yıllık zaman diliminde zaten örgütlü bir İslamcı hareketin olmadığını düşünürsek ve İslami yayıncılığın 1960'ların ortasına kadar gelişmediğini kaydederek bu neslin fikirlerini aktarabileceği ne örgütsel ne de yayımsal bir zemin olmadığını söyleyebiliriz.

İkinci aşamada II. Meşrutiyet dönemi İslamcılarının eserleri 1960'ların başından itibaren ve 1970'lerde yoğunlaşarak sadeleştirilerek yayınlanmasına¹⁶⁶ rağmen gelişmekte olan İslamcı nesildeki etkisi yine sınırlı oldu. Bunun ilk sebebi bu eserlerin gittikçe politikleşen toplumsal ortamda güncel problemlere hazır cevap

¹⁶⁶ Mehmet Akif'in şiirlerini topladığı *Safahat* adlı eserinin Ömer Rıza Doğrul tarafından 1943 yılında Latin harfleriyle basılmasını bir kenara koyarsak, (İsmail Kara, **a.g.e.**, s. 312) II. Meşrutiyet dönemi İslamcılarının kitaplarının sadeleştirilerek basılması 1960 sonrasındadır. Bu Latin harfleriyle tekrar basımlardan bir kaç örnek vermek gerekirse; Babanzade Ahmet Naim'in *İslam'da Dava-yı Kavmiyet* adlı eseri İslam Irkçılığı Menetmiştir adı altında ilk defa 1963 yılında yayınlanmıştır. (**A.g.e.**, s. 276) Şehbenderzade Filibeli Ahmed Hilmi'nin (1865-1914) *Tarih-i İslam* adlı eseri 1971 yılında Ziya Nur tarafından *İslam Tarihi* adıyla yayınlandı. (**A.g.e.**, s. 4)

vermekten uzak bir içeriği olmasıdır. Teolojik-felsefi bir dille kaleme alınan bu eserler sadeleştirilseler bile ağıdalı bir içeriğe ve dile sahiptiler. Birçoğu ulemadan olan bu isimlerin¹⁶⁷ müktesebatı hayli gelişkindi ve İslami ilimlerle iştigal eden/etmiş çok daha seçkin bir zümreye hitap eden teknik bir dile sahiptiler. Bu sebeple 1960'lardan ortasında itibaren kendisini muhafazakar milliyetçilikten ayırıştıran İslamcılarının bu metinleri okuyabilmesi ve anlayabilmesi metinlerin içeriği bakımından çok zordu. Ama belki de daha önemli bir faktör, ortaya çıkmakta olan İslamcı kitlenin ideolojilerin yükselmekte olduğu bir çağda çok daha kolay okunarak hazmedilecek, güncel problemlere kısa, açık, aceleci ama etkili yanıtlar verecek İslami bir dil ve içeriğe ihtiyaç duymasındı.

1960'lı yılların sonlarında ortaya çıkan İslamcı siyasi hareketin fikri kökenlerinin II. Meşrutiyet İslamcılığından gelmediğini belirttim. Söz konusu 'İslami uyanışı' fikrinsel olarak besleyen iki ana damar olduğunu belirtmek gerekir. Bu damarlardan ilki Necip Fazıl Kısakürek'in başında bulunduğu *Büyük Doğu* dergisi ikincisi ise 1960'ların başından itibaren Arapça ve Urducadan çevrilmeye başlayan Seyyid Kutup ve Mevdudi gibi önde gelen "İslami uyanış"¹⁶⁸ düşünürlerinin eserleridir. *Büyük Doğu* ve tercümele, 1960 sonrasında dindar-muhafazakar nesle, İslam'ın güncel siyasi, toplumsal ve iktisadi sorunlara liberalizm ve sosyalizm gibi bir sistem içerisinde yanıt verdiği fikrini aşılıyordu. 1970'lerin ortasından itibaren çok daha kolay ulaşılır ve tüketilebilir olan tercümele Türkiye'de giderek radikalleşen siyasi ortama uygun bir dil önerebiliyordu. Nitekim söz konusu politik dil 1970'lerin

¹⁶⁷ II. Meşrutiyet dönemi İslamcılarının hepsi İslami ilimlere hakimdi. Şeyhülislam Musa Kadri, Seyyid Bey, İskilipli Mehmet Atıf, Babanzade Ahmed Naim, Elmalılı Hamdi Yazır, Şemsettin Günaltay, Ferid Kam, Mehmet Ali Ayni, İsmail Hakkı İzmirli, Bediüzzaman Said Nursi Ahmed Hamdi Akseki, Şeyhülislam Mustafa Sabri doğrudan ilmiye sınıfı içinde görev alırken Mehmet Akif Ersoy, Şehbdenderzade Filibeli Ahmed Hilmi, İsmail Fenni Ertuğrul, Said Halim Paşa gibi isimler ise müderrislik yapmamalarına rağmen İslami ilimler konusunda son derece bilgiliydiler. (Bu sınıflandırmayı yukarıda referans verdiğim İsmail Kara'nın **Türkiye'de İslamcılık düşüncesi: metinler, kişiler I ve II** kitaplarındaki biyografileri inceleyerek yaptım.)

¹⁶⁸ John Voll'a göre İslami Uyanış (İng. *Islamic Revival*) bir taraftan İslam geleneğinin bir parçasıyken bir taraftan da 20. Yüzyıl koşullarında ortaya çıkan çatışma ve mücadelelerin sonucu olarak aktüel bir olgudur. İslami uyanışçılar modernistlerin tersine İslami gelenekle ilişkisi olmayan modern kavramları İslam'la uyumlulaştırmaya çalışmadı. Uyanışçılar demokrasi, sosyalizm ve kapitalizm gibi modern Batılı sistemleri eleştiriye tabi tutarak İslam'ın söz konusu formlardan farklılığını vurguladılar. Voll'ın belirttiği üzere İslam'ın temellerine yeniden dönerek İslami devlet, İslami toplum, İslami ekonomi gibi modern kavram ve olguları İslamlaştırmaya giriştiler. John Obert Voll, "The Revivalist Heritage," in **The Contemporary Islamic Revival: A Critical Survey and Bibliography**, London: Greenwood Press, 1991, s. 23-24.

ortasından itibaren İslamcı gençlik nezdinde popülerleşerek kitlesel bir ifade zemini bulacaktı.

1925 sonrasında II. Meşrutiyet İslamcılığı kesintiye uğradı. İslam'ın meşru bir kategori olarak erken cumhuriyet dönemi düşünce dünyasına girişi İslamcılık üzerinden değil muhafazakar milliyetçi düşünce içerisinden oldu. İslam'ın bir devlet ve toplum düzeni teklif ettiğine dair İslamcı aksiyom ise 1940'ların başında Necip Fazıl'ın *Büyük Doğu* dergisindeki yazılarıyla tekrar gündeme gelecekti. Ancak Necip Fazıl'ın bu erken dönem İslamcılığı müstakil bir İslamcı düşüncenin 1940'lardan itibaren var olduğunu ispatlamaz. Necip Fazıl'ın poetik dili ve düşüncesi içerisindeki muhafazakar milliyetçi ve anti-komünist öğeler İslamcı mesajının belirginliğini zayıflatmıştır. Onun ortaya attığı İslamcı aksiyom bu erken dönemde her hangi bir toplumsal karşılık bulamadı. Onun temsil ettiği İslamcılık muhafazakar milliyetçi fikir, sembol ve temaların bir parçası olarak 1960'ların ortasına kadar varlığını sürdürdü. Türkiye'de İslamcı hareketin 1960'ların ortasından itibaren örgütlenmeye girişmesiyle Necip Fazıl fikriyatı da müstakil yerine oturacaktır.

Cumhuriyet dönemi İslamcılık düşüncesi ve eylemi muhafazakar milliyetçi düşünce ve eylemle kurduğu ilişkiyle tanımlanabilir. İslamcılık kendi siyasi söylem ve eylemini muhafazakar milliyetçilikten ayırıştırabildiği ölçüde müstakil bir varlık kazanabilmiştir. Muhafazakar milliyetçilikle örtüştüğü yerde ise, bu genellikle varoluş endişesinin yükseldiği dönemlerde vuku bulmuştur, siyasallıktan kültürelliğe dönüş yapmış, milliyetçi söylemin kültürel içeriği halini almıştır.¹⁶⁹ Bir sonraki alt bölümde

¹⁶⁹ İslamcılık, muhafazakarlık ve milliyetçiliğin içiçe geçen ve birbirini tahkim eden “haller” olduğu görüşü için bakınız. Tanıl Bora, **Türk Sağının Üç Hali: Milliyetçilik, Muhafazakarlık, İslamcılık**, İstanbul: Birikim Yayınları, 1998., s. 1-11. Bora'ya göre “İslamcı akım 70'lerin sonuna dek milliyetçi muhafazakar çizgiye tahkimat sağladı-bir hayli de hararetli bir tahkimat. Bu dönemin İslamcılığı, anti-komünist seferberliğin hizmetinde, etno dinsel topluluğu (toplulukları) koruma refleksi etrafında belirleniyordu; İslami kimlik olarak esas itibarıyla etno-dinsel toplulukları yücelten, şoven ve ırkçı damarı güçlü bir *ethos* yeniden üretiliyordu.” (Tanıl Bora, **a.g.e.**, s. 130) Bora'nın Türk sağının kültürel tahkimatı olarak İslamcılık görüşüne kısmen katılıyorum ama bu görüşü eksik buluyorum. Bora'ya katıldığım nokta Demokrat Parti iktidarından sonra sadece toplumsal-kültürel alanda faaliyette bulunabilen İslamcılar sol-Kemalist sosyalist cepheye karşı açık bir şekilde milliyetçi kampta yer almıştır. Ancak İslamcılığın milliyetçi muhafazakarlıkla örtüşen bu tezahürü tek tezahürü değildir. İslamcılık bu bölümde açıklayacağım üzere 1940'ların başı gibi erken bir tarihte kendisine ayrılan kültürel alanı aşan, bu alandan taşan siyasal bir düzen teklifi olarak tekrar gündeme gelecektir. Bu siyasal girişimin başarısız olduğu yerde kültürel alana çekilecek ancak 1969'da müstakil bir siyasi proje olarak kurumsallaşacaktır.

Türkiye İslamcılığının 1924-69 arasındaki düşünce çizgisi muhafazakar milliyetçilikle ilişkisi içerisinde ele alınacaktır.

1.4 Muhafazakar Milliyetçiliğin Parçası Olarak İslamcılık

Mütareke yıllarına (1918-1922) geldiğimizde Arap coğrafyasının da kaybedilmesiyle beraber Yusuf Akçura'nın 1904 yılında kaleme aldığı eserde ele aldığı “üç tarz-ı siyaset”¹⁷⁰ ten Osmanlılık ve İslamcılığın maddi zeminleri zayıflamıştı. İmparatorluktan cumhuriyete geçerken Türk milliyetçiliği görüşü hem devlet politikası olarak hem de entelektüel zeminde bir seçenek olmaktan çıkmış siyasal ve entelektüel alanı belirleyen bir “zatiyet” kazanmıştı.¹⁷¹Devletin temeli olarak belirlenecek kimlik tartışması artık Osmanlılık-Müslümanlık-Türklük üçlüsü arasında değil Türklüğün kendi içerisinde yapılacaktır. Mütareke yılları tam da yeni bir siyasi yapıya geçiş noktasında farklı milliyetçilik anlayışlarının ortaya atıldığı bir dönem olmuştur. Bu yıllarda Türkçülüğün Orta Asya Türk coğrafyasını siyasal ve kültürel vizyon olarak alan Turancı¹⁷² yorumunun karşısında coğrafi ve kültürel içeriği ile Anadolu'yu esas alan bir muhafazakar Türkçülük anlayışı gelişti. Hilmi Ziya Ülken

¹⁷⁰ Yusuf Akçura Osmanlı Devleti'nin dayanacağı toplumsal aidiyetinin Osmanlılık, İslamcılık ve Türklük üçlüsünden birine dayanabileceğini belirtiyordu: “Birincisi, Osmanlı Hükümetine tabi muhtelif milletleri temsil ederek ve birleştirerek bir Osmanlı milleti vücuda getirmek. İkincisi hilafet hakkının Osmanlı Devleti hükümdarlarında olmasından faydalanarak, bütün İslamları söz konusu hükümetin idaresinde siyaseten birleştirme (Frenklerin “Panislamisme” dedikleri). Üçüncüsü ırka dayanan siyasi bir Türk milleti teşkil etmek.” Bakınız; Yusuf Akçura, **Üç Tarz-ı Siyaset**, Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1976),s. 19.

¹⁷¹ Orhan Gazi Ertekin, “Cumhuriyet Döneminde Türkçülüğün Çatallanan Yolları,” **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: Milliyetçilik**, İstanbul: İletişim Yayınları, 2002., s. 348.

¹⁷² Güney Göksu Özdoğan Turancılığı şu şekilde tanımlıyor: “Radikal Türk ulusçuluğunun en temel siyasi ayırım noktalarından biri olan “Turancılık” temelde Osmanlı ve daha sonra Türkiye coğrafyasında yaşayan Türklerle siyasi sınırları dışında kalan, özellikle de doğu da, Asya’da Sovyet topraklarında yaşayan Türk dilli toplulukları ortak ırk-kan, kültür ve tarih iddiası temelinde birleştirmeyi arzulayan Pantürkçü bir eğilim olarak belirlemiştir.” Güney Göksu Özdoğan, “Dünya’da ve Türkiye’de Turancılık,” **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: Milliyetçilik**, İstanbul: İletişim Yayınları, 2002., s. 388. Jacob Landau Turancılığın Türk milliyetçiliğinin bir ürünü olarak onunla eş zamanlı olarak ortaya çıktığını belirtir. Jacob M. Landau, **Pan-Turkism: From Irredentism to Cooperation**, London: Hurst & Company, 1995., s. 31. Buna göre ikisini ayırt edecek teorik bir çalışmanın uzun süre ortaya çıkmaması iki kavramın birbiriyle karıştırılmasına sebebiyet vermiştir. (s. 36) Ziya Gökalp’in *Türkçülüğün Esasları* kitabının Pantürkçülüğe (Turancılık) en sistematik yaklaşım olduğunu belirten Landau’ya göre Gökalp her ne kadar üç Türkçülükçükten, Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde yaşayan Türkleri esas alan Türkiye Türkçülüğünün gerçekleşme imkanı bulabildiğini ifade etse de İran ve Azerbaycan civarlarında yaşayan Oğuz Türklerini içerecek Oğuz Türkçülüğünü ve Türkçe konuşan uzak Türkler olarak Turan Türklerini içerecek Turan Türkçülüğünü bir siyasi vizyon olarak takdim etmişti.

ilk dönem muhafazakar milliyetçiliği “memleketçilik” olarak kavramsallaştırırken, memleketçiliği de daha en başında kültürel ve ideolojik Anadoluçuluk olarak ikiye ayırıyordu:

Fakat milliyet anlayışında iki görüş daha başlangıcında birbirinden ayrılmaya başladı. Anadolu’yu doğacak kültürün kaynağı ve hedefi olan kültürcü Anadoluçuluktur...İkincisi ona siyasi ve fiili bir şekil vermek isteyen ideolojik Anadoluçuluktur. Bu ikincisi Monroe’nin “Amerika Amerikalıdır” düsturunu örnek alıyordu ¹⁷³

Andrew Heywood’a göre 19. yüzyılın başlarında Avrupa’da muhafazakarlar büyük siyasi ve toplumsal alt üst oluşları çağrıştıran milliyetçiliği kendilerine karşı bir tehdit olarak görüyorlardı. Ancak yüzyıl sonlarında ulus devletlerin güçlenmesiyle beraber Disraeli, Bismark ve Çar III. Aleksandır gibi devlet adamları muhafazakarlar milliyetçiliği toplumsal düzeni sağlamlaştırmak ve geleneksel kurumları savunmak için elverişli bir müttefik olarak görmeye başladılar.¹⁷⁴Tanıl Bora muhafazakarlıkla milliyetçiliğin Fransa’da buluşmasını muhafazakarların “devletin geleneği ve otoriteyi hiçe sayan bir devrim organı değil, nihayetinde kutsal ve “aslolan” ın bakiyesini cisimleştiren bir kurum olduğunu” görmeleriyle açıklıyor.¹⁷⁵ Türkiye örneğinde muhafazakar milliyetçilik henüz cumhuriyetin ilk yıllarında Kemalist iktidarın seküler-milliyetçi uygulamalarına karşı din, tarih ve coğrafyanın sentezi olan ‘Gelenek’in yaşatıcısı olarak ‘Devlet’ fikrine sarılıyorlardı.

Mütareke yıllarında oluşmaya başlayan muhafazakâr milliyetçi düşüncenin ilk defa *Anadolu Mecmuası* altında kurumsallaştığını görüyoruz. Hilmi Ziya Ülken, Mükrimin Halil Yinanç, Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu, Remzi Oğuz Arık gibi muhafazakar milliyetçiliğin önde gelen isimlerinin yazdığı bu dergide¹⁷⁶Anadolu odaklı bir tarih ve vatan kavrayışı ortaya çıkar. Mükrimin Halil Bey, Sibirya’dan Balkanlar’a geniş bir coğrafyayı kültürel kimliğin referans noktası olarak kabul eden

¹⁷³ Hilmi Ziya Ülken, **Türkiye’de Çağdaş Düşünce Tarihi**, İstanbul: Selçuk Yayınları, 1966., s. 796.

¹⁷⁴ Andrew Heywood, **Political Ideologies: An Introduction**, Basingstoke: Palgrave, 1998., s. 173.

¹⁷⁵ Tanıl Bora, **a.g.e.**, s. 63.

¹⁷⁶ 1924 yılında çıkmaya başlayan ve ancak 12 sayı yayımına devam edebilen *Anadolu Mecmuası* ’nı Türk Tarih Kurumu 2011 yılında bir kitapta topladı. Bakınız; **Anadolu Mecmuası**, haz. Arslan Tekin ve Ahmet Zeki İzgöer, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 2011.

Turancılığı eleştirirken, 1071’de Türkmenlerin Anadolu’ya girmesinden 1922’de Sakarya zaferine kadar tarih aralığı içindeki Müslüman Anadolu’yu “...toprağıyla, imanıyla, kaderiyle ve gerçek iradesiyle” milli kimliğin temeli olarak ele alır. Buradaki millet anlayışı İslamcılığın ırk ve coğrafyaya değil akidevi bağlılığa dayalı millet anlayışından da, tarihi ve coğrafi birlikteliği ırksal temelde ve Anadolu dışında ele alan Turancı millet anlayışından da ayrılır. Anadolu tarihinin Selçuklu ve Osmanlı dönemlerine bölünmesine karşı çıkan coğrafya ve dinin iç içeliğini vurgulayan erken dönem muhafazakar milliyetçiliğin tarih kurgusu ilk ortaya çıktığı zaman Turancı ve İslamcı tarih kurguları kadar özgündür. Bu özgün tarih kurgusunun sonraki muhafazakar milliyetçi kuşaklarda da korunduğunu göreceğiz.

Kemalist milliyetçiliğin de aslında Kurtuluş Savaşı süresince Hilmi Ziya Ülken’in işaret ettiği “ideolojik milliyetçiliğe” uygun şekilde Türklüğü “Arap aksanı dışarıda kalmak kaydıyla Osmanlı-İslam sınırları” içerisinde tanımladığını görüyoruz.¹⁷⁷1923 öncesinde milli kimlik inşasında Kürtler, Lazlar ve Çerkezler gibi çeşitli Müslüman etnik unsurları milli birliğin parçası olmaları konusunda ikna etme için dini sembollere yer veriliyordu.¹⁷⁸ Ancak Cumhuriyetin ilanı ve Kemalist liderliğin siyasi pozisyonunu sağlamlaştırdığı 1925 sonrasında “ideolojik milliyetçiliğin” bir “kültürel milliyetçiliğe” (ya da buradaki anlamıyla bir muhafazakar milliyetçiliğe) dönüşmeyeceği açıklık kazanacaktı. İslam’ın siyasi ve toplumsal görünürlüğüyle mücadele yoluyla İslami cemaat bağlarından özgür kılınmış “bireyi” yaratmayı amaçlayan Kemalist modernizasyonun milli kimliğin oluşumunda dine referans vermesi beklenemezdi.¹⁷⁹

Anadolu Mecmuası’nın Eylül 1925’de yayımlanan 12. Sayısıyla kapanmasından sonra muhafazakar milliyetçilerin uzun bir süre yayın faaliyetlerine girişemediğini görüyoruz. Bundaki en önemli etkenin Kemalist milliyetçiliğin 1920’lerin sonunda artık kemikleşmeye başlayan, dini ulusal birliğin parçası olarak görmeyi reddeden anlayışı olduğunu söyleyebiliriz. Türk Tarih Tezi’nin Halk Evleri

¹⁷⁷ Orhangazi Ertekin, **a.g.e.**, s. 353.

¹⁷⁸ Ahmet Yıldız, “Kemalist Milliyetçilik,” **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: Kemalizm**, İstanbul: İletişim Yayınları, 2009., s. 219-220.

¹⁷⁹ **A.g.e.**, s. 221.

aracılığıyla devletin resmi milliyetçi görüşü olarak ortaya atıldığı bir ortamda¹⁸⁰ Anadolu'nun Türkiye tarihini İslami referanslı 1071 tarihiye başlatan anlayışın kurumsal bir ses bulması mümkün gözüküyordu. Nitekim Yahya Kemal gibi muhafazakar isimlerin bu dönemde açıktan bir muhalefete girişmeyerek sessizliğe gömüldüğünü görüyoruz.¹⁸¹ Bu sessizliğin kısmen milliyetçi muhafazakarlığın önde gelen düşünürlerinden Remzi Oğuz Arık'ın *Dönüm* dergisindeki yazılarıyla kırıldığını söyleyebiliriz. Ancak, Remzi Oğuz tarih, vatan ve millet gibi resmi ideolojiyle çatışabilecek kavramları gündeme getirmek yerine bir iktisadi form olarak Anadolu köylülüğünü yücelten bir çaba içinde olacaktı. Daha sonra *Hareket* dergisinde iyice belirginlik kazanacak Anadolucuların iktisadi görüşleri, köyü sadece iktisadi üretim birimi olarak değil milletin değerlerini içinde barındıran bir ahlaki yaşam birimi olarak keşfedecekti.¹⁸²

Muhafazakar milliyetçilik gerçek gür sesini 1939 yılında çıkmaya başlayan Nurettin Topçu¹⁸³'nun *Hareket* mecmuasında buldu. Nurettin Topçu'nun yanı sıra Mehmet Kaplan, Hüseyin Hatemi gibi isimlerin de yazdığı dergide muhafazakar milliyetçiliğin *Anadolu* mecmuasında yazmış olan birinci neslinden Mükrimin Halil Yınanç, Hilmi Ziya Ülken, Ziyaeddin Fahri Fındıkoğu ve birinci ve ikinci nesil arasında geçişi sağlayan Remzi Oğuz Arık gibi isimler de yer almıştır. Topçu *Hareket* dergisinin izleyeceği muhafazakâr milliyetçi düşüncüyü, İslamcılık, Osmanlıcılık ve Türkçülükten ayırt eder. Topçu'ya göre milliyeti ortaya çıkaran maddi ve manevi unsurlar vardır:

¹⁸⁰ Soner Çağaptay, "Otuzlarda Türk Milliyetçiliğinde İrk, Dil ve Etnisite," **Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: Milliyetçilik**, İstanbul: İletişim Yayınları, 2002., s. 248

¹⁸¹ Beşir Ayvazoğlu, "Tanrıdağı'ndan Hıra Dağı'na Uzun İnce Yollar," **Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: Milliyetçilik, İstanbul: İletişim Yayınları, 2002.**, s. 573.

¹⁸² Mithat Atabay, "Anadoluculuk," **Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: Milliyetçilik**, İstanbul: İletişim Yayınları, 2002., s. 518.

¹⁸³ Nurettin Topçu (1909-1975) İstanbul Erkek Lisesi'ni iyi derecede bitirdikten sonra 1928 yılında yüksek tahsil için Fransa'ya gider. Fransa yıllarında Remiz Oğuz Arık, Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu, Cevdet Perin, Bedrettin Tuncer gibi entelektüellerle tanışan Topçu Anadolucu aydınlar olan Remzi Oğuz Arık ve Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu'ndan etkilendi. Nurettin Topçu ileride yayımlayacağı dergiye de adını koyacağı Blondel'in "hareket felsefesi" etkisi altında doktorasını hazırladıktan sonra 1934 yılında Türkiye'ye dönecektir. Nurettin Topçu'nun biyografisi üzerine bir çalışma için bakınız; Fırat Mollaer, "Nurettin Topçu İçin Entelektüel Biyografi Denemesi," içinde **Nurettin Topçu**, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2009.

Maddi diyebileceğimiz soy, toprak ve emek unsurlarının zengin terkibi üzerinde din ve dil gibi manevi denem kuvvetlerin çiçeklenmesi dilek birliğini meydana çıkarıyor ve tamamlayıcı oluyorlar.¹⁸⁴

Topçu maddi unsurlardan bağımsız şekilde manevi unsurların milleti oluşturamayacağını ifade ederek soyla, toprak ve emeği birleştirenin dil, din ve dilek bağıllığı gibi manevi unsur olmadığını ifade ediyor. Topçu'ya göre milletin esas unsuru paylaşılan soy, ve emek unsurunun oluşturduğu topraktır. Öyle ki toprağın kendisi ruhunu seçmiştir, ruh bedenini değil:

Belki bir soy halinde kaynaşan aynı görünüş ve seviyedeki insanların toplandıkları bir toprak üstünde el ele vererek bir mukadderat uğruna çalışmaları onların arasında bir dil ve bir sanat doğurmuş, beraberce ilerledikleri mukadderata onları selametle kavuşturacak bir ahlak yaratmış ve onlar bir dini seçmişlerdir.¹⁸⁵

Topçu'ya göre İslamcılar işte bu bedenini yani emek ve toprağın hakkını unutmışlar, maddi zemini olmayan soyut ideallere kapılmışlardır. Osmanlıcılar ise bakışlarını hanedanın azametine dikmişler, halkın tarih ve emeğini göz ardı etmişlerdir. Türkçüler ise daha en başta soyu milleti karıştırmışlardır. Halbuki soy Topçu'ya göre milleti oluşturan maddi kuvvetlerden yalnız birisidir. Maddi birliğin unsurları olarak toprak ve emek birliğini göz ardı eden Türkçülüğün, soy üzerinden dil, din ve dilek birliğini ulaşma çabası maddi temelden yoksundur.¹⁸⁶

Topçu'ya göre coğrafi sınırları içinde Anadolu'nun kültürel bir yapı olarak varlık kazanması Müslüman Türklerden önceye gitmesine rağmen buradaki halkı bir ülkü (mefkure) altında toplayan İslam dini olmuştur. İslam, Anadolu'da mevcut bulunan iktisadi kuvvetle kaynaşarak Anadolu'ya kendi rengini vermiştir. Ancak burada ilişki tek taraflı bir belirleme ilişkisinden çok iki taraflı bir kaynaşma ilişkisidir.

¹⁸⁴ Nurettin Topçu, "Bizde Milliyet Hareketleri," **Hareket**, no. 3, Nisan 1939, s. 76

¹⁸⁵ **A.g.e.**, s. 75.

¹⁸⁶ Topçu'nun İslamcılık, Osmanlıcılık ve Türkçülük değerlendirmesi için bakınız; **A.g.e.**, s. 76-77.

İslam Anadolu'ya rengini verdiği kadar, Anadolu da İslam'a rengini vermiş ve Anadolu İslam'ı, Arap ya da Orta Asya İslam'ından farklı bir İslam olmuştur.¹⁸⁷

1939 yılına geldiğimizde *Hareket* dergisinin de yayın hayatına başlamasıyla Kemalist milliyetçilik, Türkçü-Turancı milliyetçilik ve muhafazakar milliyetçilik olarak üç tip milliyetçilik görüşü rekabet halindeydi. Mustafa Kemal 1928 yılında milleti ortaya çıkaran 6 unsuru; siyasal varlıkta birlik, dil birliği, yurt birliği, soy ve köken birliği, tarihsel yakınlık ve ahlaksal yakınlık olarak tarif etmişti. 1935 yılında Cumhuriyet Halk Partisi kongresinde “ulus, dil, kültür ve ülkü birliği ile birbirine bağlı yurttaşlardan meydana gelen sosyal ve siyasal bir bütündür” olarak tanımlandı.¹⁸⁸ 1928 Kemalist millet tanımında yer alan soy ve köken birliği ile tarihsel yakınlık ve ahlaksal yakınlık yerini 1935 yılındaki tanımında ülkü ve kültür birliğine bırakırken dil birliği, yurt birliği, siyasal birlik ise aynı şekilde korunuyor. Tarihsel ve ahlaksal yakınlık gibi 1928'deki muğlak içeriklerin 1935'de yerini başka muğlak içerikler olarak ülkü ve kültür birliğine bıraktığını görüyoruz. Dil, yurt ve siyasal birliği ise Kemalist milliyetçiliğin daha somut içerikleri olarak gözüküyor.

	Vatan	Tarih	Millet
Kemalist Milliyetçilik	Anadolu	Evrensel İnsanlık Tarihi	dil+yurt+kültür+ülkü+siyasal birlik
Türkçü-Turancı Milliyetçilik	Orta Asya-Turan	Türklerin Kadim Tarihi	dil+soy+ülkü
Muhafazakâr Milliyetçilik	Anadolu	Anadolu'nun İslamlaşma Tarihi	Soy+Toprak+Din+Dil+Ülkü

Tablo 1.4 Milliyetçilik Sınıflandırması

¹⁸⁷ “İslam dini, Anadolu'daki hususiliğini bu çiftçi ve toprağa bağlı yaşayan halkın esaslı seciyelerinden aldı, buradaki maddi unsurların muayyetine büründü” Bakınız; **A.g.e.**

¹⁸⁸ Cemil Koçak, “Kemalist Milliyetçiliğin Bulanık Suları,” **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: Kemalizm**, İstanbul: İletişim Yayınları, 2002, s. 38.

Tablo 1.4’de de görüleceği üzere Kemalist milliyetçiliği, Türkçü-Turancı ve muhafazakar milliyetçilikten ayırmanın Lozan sonrasında oluşan siyasal birliğe olan gerçekçi bağlılık olduğunu belirtebiliriz. Muhafazakâr milliyetçiler de Anadolu’yu kendi milliyetçilik kurgularında merkez alsalar da Anadolu onlar için siyasal bir entiteden daha fazla olarak kültürel bir entitedir. Muhafazakârlar Anadolu’yu diliyle diniyle, örfüyle, tarihiyle, insanıyla, mevcut tarım ekonomisiyle kimlik devşirici bir aidiyet kaynağı olarak görüyorlardı. Kemalistler ise her şeyden önce modernleşmecidir. Anadolu insanı milli mücadeleyi başarıyla gerçekleştirdiği için elbette saygıyı hak eder ancak bu Anadolu’nun olduğu şekliyle kalmasını gerektirmez. Kemalistler açısından Anadolu’nun dönüştürülmesi, çağdaş medeniyete taşınması gereklidir öyle ki inkılaplar muhafazakârların çok önemseydiği geleneğin dönüştürülmesi için yapılmıştır.¹⁸⁹

Muhafazakâr milliyetçiler Türkçü ve Kemalist milliyetçilerden farklı olarak dinin milleti oluşturan unsurlardan biri olduğunu kabul ettiler. Dinin millet tanımında yer alması Kemalistler ve Türkçüler açısından kabul edilemezdi çünkü iki grup da milliyetçiliklerini dinsel bağa değil etnik kimliğe dayandırmıştı. İslamcıların 1924-25’deki yenilgilerinden sonra din ilk defa bütünlüklü bir düşüncenin parçası haline geliyordu. İslam’ın bu şekilde tekrar kucaklanması onun meşru bir kategori olarak geri dönmesi açısından önemliydi. Ancak bu geri dönen İslam’ın salt ve soyut İslam olmadığı bir toprağın ve halkın, Anadolu insanını geleneğinin bir parçası olarak somut Anadolu İslam’ı olduğunu unutmamak gerekir. Diğer bir deyişle 1939’da geri dönen İslam, Cemaleddin Afgani’nin, Mehmet Akif’in, Said Halim Paşa’nın ve diğer ikinci meşrutiyet İslamcılarının algıladığı ilerlemeci ve ümmetçi İslam değil, 1925’de yayımlanmasına son verilmiş *Anadolu Mecmuası*’nın İslam’ıydı. II. Meşrutiyetçiler tarafından yenilenmenin (ilerlemenin) kaynağı haline getirilen İslam, bu iddialardan yalıtılarak milli şuurun, tarihsel bilincin, Anadolu geleneğinin parçası olarak geri

¹⁸⁹ Peyami Safa Kemalist inkılabın iki büyük prensibini medeniyetçilik ve milliyetçilik olarak gösterir. Safa’ya göre “medeniyetçilik kökü bizi Avrupa ve garp metoduna, düşüncesine ve muaşeretine bağlar; milliyetçilik kökü bizi Orta Asya ve şark menşe’lerimize, tarihimize, dil birliğimize götürür.” Bakınız; Peyami Safa, **Türk İnkılabına Bakışlar**, İstanbul: Ötüken Neşriyat, 1997., s. 92. Cumhuriyet dönemi milliyetçiliğin modernleşmeci karakteri için ayrıca bakınız; Ayhan Akman, “Milliyetçilik Kuramında Etnik/Sivil Milliyetçilik Karşıtlığı,” **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: Milliyetçilik**, İstanbul: İletişim Yayınları, 2002.

dönüyordu. Kısacası dönen ideolojik anlamda bir İslam değil tam tersi modernleşmeci ideolojilere karşı bir direnç ve süreklilik menşei olarak kültürel İslam'dı.

Bu kültürel zemin İslam'ın siyasi ve toplumsal düzenin kurucu ilkesi olarak tekrar yorumlanmasını kısa süre içerisinde mümkün kılacaktı. Eylül 1943'de yayın hayatına başlayacak olan Necip Fazıl¹⁹⁰'ın *Büyükdoğu* dergisi muhafazakar milliyetçiliğin sınırlarını kısa sürede zorlayacak ve İslam'ın siyasal yorumuna yönelecekti. *Büyük Doğu* Necip Fazıl için alelade bir dergi isminden daha fazla anlam ihtiva ediyordu. Nitekim "Büyük Doğu" ismini ilk defa "Büyük Doğu Marşı" şiirinin başlığı olarak görüyoruz. Mehmet Akif'in ölümünün ardından 1937'lerin ilk aylarında İstiklal Marşı tartışmaları alevlenmişti.¹⁹¹ Akif'in güftesi olan İstiklal Marşı yönetici elit tarafından beğenilmiyordu. 1938 başlarında İstiklal Marşı'nın değiştirilmesi için bir yarışma düzenlenmekle yetinilmedi; Necip Fazıl'a yeni İstiklal Marşını yazması teklif edildi. Necip Fazıl yarışmanın iptal edilmesini kendi güftesini yazmak için şart koşarak "Büyük Doğu Marşı" nı kaleme alacaktı. 1938 yılı içinde Atatürk'ün rahatsızlığının artması sonucu milli marş tartışması gündemden düştü; Mehmet Akif'in güftesi değiştirilmedi ama "Büyük Doğu" ismi ortaya çıkmıştı.¹⁹²

Necip Fazıl "Büyük Doğu" yu bir mefkure olarak ele alıyordu. Büyük Doğu onun için Türkiye'den başlayan doğuya doğru açılan coğrafi anlamda büyüyen bir 'Doğu' değildir. Necip Fazıl'ın Büyük Doğusunun coğrafi sınırları Türkiye vataniyle sınırlanmıştır. Necip Fazıl Turancılık benzeri siyasi bir yayılmacılığa ya da ümmetçilik benzeri milletler üstü bir cemaate aidiyet teklif etmiyordu. Büyük Doğu'nun öznesi

¹⁹⁰ Köklü bir ailenin çocuğu olan Necip Fazıl Kısakürek (1904-1983) ilk eğitimini Maraş müftülüğü de yapmış olan Mehmet Hilmi Efendi'den almıştır. Deniz Harp Okulu ve İstanbul Darülfünunu'nda öğrencilik hayatını devam ettiren Necip Fazıl 1924 yılında Maarif Velaketi'nin açtığı sınavı kazanarak Paris Sorbonne Üniversitesi'nde Felsefe bölümünü kazanmıştır. Paris'teki eğitimini devam ettiremeyen Necip Fazıl 1934'e kadar bohem şair olarak tanınıyordu. 1934 yılında Nakşibendi şeyhlerinden Abdülhakim Arvasi ile tanışması hayatını değiştirdi. Tasavvufla ilgisi öncelikle metafizik bir arayışken 1943 yılında yayınlanmaya başlayacak olan *Büyük Doğu* ile sadece metafizik değil politik arayışlar içerisinde olacağını da gösterecektir. Necip Fazıl biyografisi için bakınız; Mehmet Çetin, "Türk Edebiyatında Fırtınalı Bir Zirve," içinde **Doğumunun 100. Yılında Necip Fazıl Kısakürek**, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğü, 2004, s. 8-49.

¹⁹¹ Necmettin Türinay, "İki İktidar Değişimi Döneminde Mehmet Akif ve İstiklal Marşı (1937-11 Kasım 1938)," içinde **Mehmet Akif Türkiye'de Modernleşme ve Gençlik Bilgi Şöleni**, Ankara: Türkiye Yazarlar Birliği, 2007, s. 79.

¹⁹² Necip Fâzıl Kısakürek, **O ve Ben**, İstanbul: Büyük Doğu Yayınları, 1998., s. 177-178.

Türk milletidir ve amacı Türk milletini Tanzimat'tan beri kaybettiği “tam bir asliyet ve şahsiyet ahengine” vardır. ¹⁹³

Necip Fazıl'da Doğu ve Batı karşıtlığı mekânsal bir karşıtlığa denk düşen simgesel bir karşıtlıktır. Doğu, mana ve ruhu temsil ederken Batı, madde ve akli temsil eder. Çin ve Hint medeniyetlerinin ruhun maddeye üstünlüğünü gösteren önemli katkılarına rağmen, Necip Fazıl'a göre Doğu “en son eserini” İbrahim Peygamberden hatta Adem'den başlayarak Müslümanlıkta buldu. ¹⁹⁴Müslümanlığın üç büyük temsilcisi olan Arap, Fars ve Türk milletlerinden en son olarak Türk milleti Batıya karşı İslam'ın bayrağını taşıyarak Doğu'nun Batı'yla mücadelesinin “baş örnekliliğini” tutmaktadır. ¹⁹⁵

Necip Fazıl'ın Büyük Doğu'ya kastettiği Hint, Çin ve İslam medeniyetlerinin bir bileşimi değildir. Büyük Doğu'yu öncelikle kendi nizam ve mefkuresi içinde genelde Müslümanlar özelde ise Müslümanlığı Batı'ya karşı bir vurucu güç haline getiren Türkiye vatanı dahilindeki Türkler temsil eder. Necip Fazıl'a göre Türklerin tekrar bir tarihsel aktör haline gelmesi devlet ve cemiyetiyle İslam'la buluşmasına bağlıdır:

Maddi ve manevi bütün planları ile Türk vatanını, Anadolu'yu, Trakya'yı, köyü, kasabayı, şehri, evi, mektebi, sokağı, meydanı, dükkanı, resmi daireyi, her şeyi, her şeyi içine alan yekpare bir cemiyet ve devlet şuuru ile İslam ahlakının kapısını çalmak; işte kurtuluşumuzun sırrı... ¹⁹⁶

Burada karşımıza çıkan Anadoluçuluk benzeri bir Türk-İslam sentezi fikri midir? Necip Fazıl'ın bu düşüncelerinde Nurettin Topçu'da olduğu gibi Türk devlet ve cemiyetiyle İslam'ın kaynaşmasından çıkan bir aidiyet kaynağı olarak bir muhafazakar milliyetçilikten mi bahsediyoruz? Necip Fazıl'ın bu tarz bir sentez

¹⁹³ Büyük Doğu, “Büyük Doğu,” **Büyük Doğu**, no. 1, Eylül 1943, s. 2.

¹⁹⁴ Büyük Doğu, “Doğu'nun Mizanı,” **Büyük Doğu**, no. 5, Ekim 1943, s. 2.

¹⁹⁵ **A.g.e.**

¹⁹⁶ Büyük Doğu, “Ahlakımız: 3,” **Büyük Doğu**, no. 16, Aralık 1943, s. 2.

düşüncesine karşı çıkmayacağını açıkça ifade edebiliriz. Ancak Necip Fazıl'ın "Büyük Doğu" kavramsallaştırmasının her hangi bir milliyetçilik anlayışından daha fazlasını ifade ettiğini de söylememiz gerekir. Evet, Necip Fazıl'ın öznesi Nurettin Topçu'nun bahsettiği Anadolu'da yaşayan Müslüman Türk'tür ancak bu "Anadolu" sadece toplumsal birliğin temeli olarak Anadolu değildir. Nurettin Topçu Anadoluçuluğu, İslamcılık, Türkçülük ve Osmanlıcılık gibi milliyetçilik biçimleriyle rekabete sokuyordu. Necip Fazıl'ın Büyük Doğu'su ise komünizm, Nazizm ve liberalizm gibi ideolojiler ile rekabet halindedir. Necip Fazıl'a göre komünizm kendi koyduğu umdeleri kendisi çiğnemiş, Nazizm bir ideoloji haline gelemeyerek kaba güç gösterisi halinde kalmıştır. Liberalizm ve demokrasi rakip ideolojilerin zaafalarında iyi yararlanarak başarılı olmalarına rağmen başarıları ruh zemininde gerçekleşmemiş madde zemininden ibaret kalmıştır.¹⁹⁷ Bu durumda Necip Fazıl'a göre insanlığın sorunlarına çare olmaktan uzak olan ideolojiler karşısında yepyeni bir ruh, mefkure ve nizama yani "Büyük Doğu" ideolojisine ihtiyaç vardır.¹⁹⁸

Büyük Doğu ideolojisini bu haliyle bir İslamcı ideoloji olarak ele alabilir miyiz? Büyük Doğu'yu bir İslamcı ideoloji olarak kabul etmenin lehine ve aleyhine argümanlar geliştirilebilir. *Büyük Doğu*'yu bir İslamcı ideoloji olarak ele almaya ilk itiraz *Büyük Doğu* ideolojisinin ümmetçi değil açık bir şekilde milliyetçi olduğu argümanı ile gelebilir. II. Meşrutiyet İslamcılarının ittihad-ı İslam düşüncesinin benzerine Necip Fazıl'ın düşüncelerinde rastlamayız. Milliyetçilik hususunda Büyük Doğu'nun Müslüman Anadolu'yu merkeze alan muhafazakarların yanında olduğu açıktır. Ancak milliyetçilik konusundaki muhafazakar tutumu Necip Fazıl'ı ideolojik olarak muhafazakar yapmaz. Necip Fazıl çağın ideolojilerine karşı Türkiye merkezli, İslam'dan ilham almış karşı bir düzen (nizam) önerir. Bu tutumu onu muhafazakarlığın sınırlarından çıkararak İslamcılığa yaklaştıracaktır.

Büyük Doğu ideolojisi ruhçuluk, ahlakçılık, milliyetçilik, şahsiyetçilik, cemiyetçilik, keyfiyetçilik, nizamcılık, müdahalecilik, sermaye ve mülkiyette tahditçilik olmak 9 ilkeye dayanır. Büyük Doğu'nun milliyetçilik ilkesi her kadar

¹⁹⁷ Büyük Doğu, "Bir Dünya Doğuyor," **Büyük Doğu**, no. 18, Şubat 1944, s. 2.

¹⁹⁸ Büyük Doğu, "Dünya Kıyameti ve Biz," **Büyük Doğu**, no. 17, Şubat 1944, s. 2.

muhafazakar milliyetçiliğin Anadolu milliyetçiliğiyle örtüşse de¹⁹⁹ cemiyetçilik, nizamcılık ve müdahalecilik ilkeleri toplumun ideolojik ilkelerce yeniden düzenlenmesini öngörür. Cemiyetçilik bir ferden bile başıboş kalmadan toplumun düzenlenmesini arzu eder. Nizamcılık dönüştürülecek toplumun belirli bir düzene uygun şekilde dönüştürüleceği, müdahalecilik ise dönüştürmenin yukarıdan aşağıya fiili müdahale yoluyla yapılacağını ifade eder.²⁰⁰

Her ne kadar toplumu ve devleti yeniden düzenlemeye yönelik bu ilkeler Necip Fazıl tarafından açık bir şekilde ideolojik ilkeler olarak koyulsa da söz konusu olanın bir İslamcı ideoloji mi sorusu olduğu yine de yeterince cevaplanmış sayılmaz. Her ne kadar cemiyetçilik ilkesine İslam Peygamberi'nin bir hadisine atıfta bulunarak girilmişse²⁰¹ de nizamcılık ve müdahalecilik ilkelerinde böyle açık bir atfa rastlamayız. İslam'a açıktan atfa rastlamayışımızı sadece Kemalist tek parti döneminin getirdiği şartları içerisinde bir oto-sansür olarak okumak eksik bir okuma olur. Necip Fazıl'ın daha en başından itibaren kendi ideolojik formülasyonlarıyla dinin kendisini örtüstürmediğini görüyoruz. *İdeolocya Örgüsü*'nin 1968 yılında Kayseri Yüksek İslam Enstitüsü tarafından yapılan baskısında İslam ile Büyük Doğu arasındaki bağ açık ve net bir şekilde ortaya konsa da ikisi yine de tamamıyla özdeşleştirilmeyecektir. Bu, Necip Fazıl'ın İslam'ın bir ideoloji olmaktan çok daha geniş içerimlerine duyduğu saygıya bağlanabilir. Ayrıca yazar kendi öznelliğini sonuna kadar muhafaza ederek kendi alanını korumuş, *Büyük Doğu* ideolojisinin İslam'la bağını kurmuş ama doğrudan özdeşlik iddiasında olmamıştır. Eserleri 1960'larla beraber Türkçe'ye çevrilmeye başlanacak olan Seyyid Kutup ve Mevdudi gibi İslamcı uyanış

¹⁹⁹ Necip Fazıl Türk'ü muhafazakar milliyetçi düşünceye uygun olarak etnik olarak tanımlamamıştır. En nihayetinde Türk maddi zemini Anadolu olan, dil birliğine dayalı kültürel bir kategoridir. "Türk bizim nazarımızda, belli başlı bir inanış, bağlanış, düşünüş, seziş, hatırlayış, duyuş, davranış ve bildiriş hususiyetleri içinde, belli başlı bir iman, mukaddesat, tefekkür, tahassüs, hayal, hatıra, meşrep, eda ve lisan birliğinin ördüğü, tek nüshalı ve şahsiyetli bir ruh nescinden ibarettir; mutlak ve müstakil bir vahit temsil eden bu ruh nescinin zarfı da Anadoludur." Necip Fazıl'ın milliyetçilik anlayışı için bakınız; Büyük Doğu, "9 Anahtardan Üçüncüsü: Milliyetçilik," **Büyük Doğu**, no. 21, Mart 1944, s. 2.

²⁰⁰ Necip Fazıl'ın "cemiyetçilik" anlayışı için bakınız; Büyük Doğu, "9 Anahtardan Beşincisi: Cemiyetçilik," *Büyük Doğu*, no. 23 (Mart 17, 1944), s. 2. "Nizamcılık" tanımı için bakınız; Büyük Doğu, "9 Anahtardan Yedincisi: Nizamcılık," *Büyük Doğu*, no. 25 (Mart, 1944), s. 2. "Müdahalecilik" için bakınız; Büyük Doğu, "9 Anahtardan Sekizincisi: Müdahalecilik," **Büyük Doğu**, no. 26, Nisan 1944, s. 2.

²⁰¹ "Hiç ölmeyecekmiş gibi bu dünyaya hemen ölecekmiş gibi öbür dünyaya çalışınız!" ölçüsü, cemiyetçiliğimizin bütün ruhunu misallendirir; zira ferden yeryüzü planında fani olduğu dünya, kendisi, ebedi olduğu dünya da cemiyetidir" Büyük Doğu, "9 Anahtardan Beşincisi: Cemiyetçilik," **Büyük Doğu**, no. 23, Mart 17, 1944., s. 2.

düşünürlerinin böyle bir dolayımaya lüzum görmeyeceğini İslam'la doğrudan temel kaynaklara referans vererek bir özdeşlik ilişkisi kuracağını ileride göreceğiz.

Necip Fazıl 1943'den beri fikri inşasına giriştiği *Büyük Doğu* ideolojisini sadece bir doktrin olmaktan öteye geçirerek politik bir örgütlenmeye girişti. Büyük Doğu Cemiyeti'ni 28 Haziran 1949'da kuran Necip Fazıl kuruluş nizamnamesinde "Büyük Doğu Cemiyeti" nin partileşmeye giden yolda bir kadrolaşma aşaması olduğunu belirtir.²⁰² Büyük Doğu dergisinde tek tek üzerinde durduğu 9 ilkeyi cemiyet nizamnamesine koyan Necip Fazıl, cemiyetin amacını Batının madde alanında elde ettiği kazanımları Doğu'ya (yani Türkiye'ye taşıyarak) ona kendi ruhunu (yani İslam'ı) vermek olarak belirtir.²⁰³ Necip Fazıl'ın *Büyük Doğu* ideolojisi her ne kadar dönemin şartlarının zorlaması ve Necip Fazıl'ın şiirsel dilinin de etkisiyle muğlak bir içeriğe sahip olsa da İslamcı bir ideolojydi. Onun İslamcılığı İslam'dan ilham alarak toplumun dönüştürülmesi gerektiği fikrinde yatar. Bu sebeple Büyük Doğu Cemiyetini kısa tarihine, etki alanının kısıtlılığına ve tek adama dayanan kadrosuna rağmen Türkiye Cumhuriyeti tarihinin ilk İslamcı toplumsal örgütü olarak ele almak gerekir.

Merkezi kadro oluşturmada yaşanan sıkıntılara rağmen Şubat 1950'de Kayseri'de ilk Büyük Doğu Cemiyeti şubesi açılır.²⁰⁴ 1950 seçimlerinde Cemiyeti Kayseri, Malatya, Samsun ve Maraş şehirlerinden birinde seçime sokmak isteyen Necip Fazıl, "Türklüğe Hakaret Davası" yargılamasında hakkında verilen beraat kararının Yargıtay'ca bozulmasıyla tutuklanacaktır.²⁰⁵ Seçimlerden sonra hapisten çıkan Necip Fazıl, cemiyeti tekrar canlandırmak için çalışmalara başlar. Nitekim Kayseri ve Malatya'dan sonra kısa sürede Afyon, Soma, Kütahya ve Diyarbakır şubeleri açılır,²⁰⁶ ancak derneğin iç bünyesinde yaşanan çatışmalara, Necip Fazıl'ın

²⁰² Derneğin ana nizamnamesinde derneğin şekline ilişkin 2. Madde şu şekildedir: "Cemiyet evvela bir çekirdek halinde teşekkül edecektir. Hedef, ruhunu bütün vatan ağacına aşılacak için başlangıçta sadece fikri ve harsi sahada faaliyet göstermektir. Buna rağmen bütün hak ve imtiyazlarıyla bir siyasi partinin kanun çerçevesinde malik bulunduğu iş ve aksiyon yolunu da dilediği zaman ve mekanda faydalanmak üzere elde tutar." Necip Fâzıl Kısakürek, **Rapor 1/2**, İstanbul: Büyük Doğu Yayınları, 2009., s. 129.

²⁰³ **A.g.e.**, s. 130.

²⁰⁴ Suat Ak, **Necip Fazıl Kısakürek ve Büyük Doğu Sistem Karşısında Gerçek Muhalefet**. (İstanbul: Rasyo Yayınları, 2009)., s. 56

²⁰⁵ **A.g.e.**, s. 57.

²⁰⁶ **A.g.e.**, s. 66

“kumarhanede basıldığı” ithamı da eklenince Büyük Doğu Cemiyeti’ni sürdürmenin imkanı kalmaz ve dernek 1951 Mayıs’ında kapatılır.²⁰⁷

Necip Fazıl’ın kendi doktrini ışığında kendi öz kadrosu içinde bir siyasal harekete kalkışması 1950’lerin ruhu içinde ayrıksı bir yerde durur. Nitekim Necip Fazıl çeşitli nedenlerle kadrolaşma ve siyasallaşma aşamalarında başarılı olamamıştı. Ancak bu başarısızlığı topyekün bir başarısızlık olarak addetmemek gerekir. Nitekim kısa süreli de olsa söz konusu toplumsallaşma hamlesi Türkiye İslamcılığı açısından bir milat teşkil ediyordu. Nitekim Necip Fazıl’ın 1970’lerin ortasına kadar Türkiye İslamcılığı üzerindeki güçlü ve yönlendirici etkisini fikirleri ve hitabetinin keskinliğinin yanı sıra örgütlülüğe verdiği önemde aramak gerekir.

Demokrat Parti’nin iktidara gelişi muhafazakar milliyetçiler ve Türkçüler için yeni bir toplumsal-siyasal alanın açılması demek olabilirdi. Nitekim milliyetçiler 1951 Nisan’ı itibariyle “Türkiye Milliyetçiler Derneği” bünyesinde toplanmışlardı.²⁰⁸ Bu toplanma iki eşit kütlenin birbirlerini etkilemeden müstakil varlıklarıyla yan yana gelmesi şeklinde bir toplanma olmadı. Milliyetçi muhafazakârlarla Türkçülerin ittifakı muhafazakar temaların Türkçü temalar aleyhine artmasına yol açtı. Nitekim dernek nizamnamesi bu ağırlığa dair işaretler veriyordu. Dernek nizamnamesini ikinci maddesi derneğin amacını şu şekilde koyuyordu:

Allah, Vatan, Soy, Tarih, Dil, an’ane, Sanat, Aile, Ahlak ve Hürriyet ve Milli Mukaddesat esaslarına dayanan Türk milliyetçiliğinin işlemek, Türk milletini meydana getiren unsurları muhafaza etmek ve bütün milliyetçileri teşkilatlandırmaktır.²⁰⁹

Derneğin 24 Temmuz 1952 tarihinde gerçekleştirilen birinci kurultayında nizamnamesine “mevzuu” adıyla yeni bir madde ekleniyordu:

---

²⁰⁷ A.g.e., s. 76-77.

²⁰⁸ İlhan Darendelioğlu, **Türkiye’de Milliyetçilik Hareketleri**, İstanbul: Toker Yayınları, 1977., s. 273.

²⁰⁹ A.g.e., s. 277

A)Türkler arasında içtimai tesanüt fikirlerini yaymak, B) Türk adet, ahlak ve an'anelerine uygun yaşamayı ve milli mukaddesata hürmeti telkin etmek, C) Türk harsına yönelen tecavüzler ve milliyetçiliğe aykırı cereyanlarla fikir yolu ile mücadele etmek, Ç) Gençliğin örnek Türk milliyetçileri halinde yetişmelerine çalışmak, haklarını müdafaa etmek ve isteklerine tercüman olmak²¹⁰

Dernek nizamnamesinde Türkçü-Turancı çizgiler yerine muhafazakar milliyetçilerin mukaddesatçılık vurgusunun ağır bastığı görülüyor. Halbuki 1940'ların ilk yarısında Türkçülük açık bir şekilde dominant muhalif milliyetçilikti. Anadolu'da açılan teşkilatlar taban bulma kaygısıyla ırkçı-Turancı bir Türkçülük anlayışı yerine İslami vurguları ağır basan bir Türkçülük anlayışına evrilmek zorunda kalıyordu.²¹¹Bu evrilmenin sembolik isimlerinden biri Osman Yüksel Serdengeçti'dir. Nihal Atsız-Sabahattin Ali Davası sırasında aktif bir Türkçü olan Osman Yüksel üniversiteden atıldıktan sonra Nisan 1947'de yayın hayatına başlayan *Serdengeçti* dergisini yayınlamaya başladı. Serdengeçti'nin milliyetçilik anlayışı Türkçülükle İslam'ı telif etmeye çalışan 1950'ler boyunca yürürlükte olacak uzlaşının en net ifadesini oluşturur:

Allah'tan başka kimseden korkmuyoruz. Bizler münkir değiliz. Tanrıdağı kadar Türk, Hıra dağı (Cebelinur) kadar Müslümanız. Bütün gayemiz, Küçük Asya insanının o bilinmez, o görünmez, bir avuç toprak kadar mütevazı, fakat o kadar manalı ruhunu anlamak, 'bu topraklar için toprağa düşenlerin' çocuklarını bu topraklar üzerinde mesut ve bahtiyar görmektir²¹²

"Tanrıdağı kadar Türk, Hıra dağı kadar Müslümanız" ifadesi 1960'ların ortasından itibaren hızla partileşmeye doğru yol alan milliyetçi hareketin mottosu olacaktır. Serdengeçti'nin Türkçülükle muhafazakâr milliyetçiliği (mukaddesatçılığı) telif eden anlayışı *Serdengeçti* dergisinin yazar kadrosuna da yansiyacaktır. *Serdengeçti*'nin Mayıs-Haziran 1952 tarihli sayısına Ali Fuat Başgil, Zeki Velidi Togan, Nurettin Topçu, Necip Fazıl Kısakürek, Nihal Atsız, Cevat Rifat Atilhan, Eşref Edip gibi Turancısından muhafazakârına, İslami vurgusu ağır basandan ırk vurgusunu

²¹⁰ A.g.e., s. 278.

²¹¹ Beşir Ayvazoğlu, a.g.e., s. 568.

²¹² Osman Yüksel Serdengeçti'de alıntılan Beşir Ayvazoğlu, a.g.e., s. 567.

öne geçirene milliyetçiliğine neredeyse her renginden isimler yazı verecektir.²¹³Bu çoğulcu ve telifçi anlayış sadece *Serdengeçti* dergisine özgü değildir, mesela 1950'lerin entelektüel haritası içerisinde ideolojik bir figür sayılabilecek Necip Fazıl'ın *Büyük Doğu* dergisinde 1950'ler boyunca yazan aydınların siyasi kimliğine baktığımızda milliyetçiliğin muhafazakârlıktan Türkçülüğe uzanan renklerinden örnekler görebiliyoruz.²¹⁴

1950'lerin ilk yılları muhafazakar milliyetçiler için 1920'lerin başından beri en faal dönem oldu. Demokrat Parti'nin iktidara gelişiyle beraber, dinin rejim tarafından halk kültürünün bir parçası olarak olumlanmaya başlanması muhafazakarlara psikolojik bir rahatlama getirmişti. Bu psikolojik hareket alanı milliyetçi derneklerin kurulmasıyla beraber toplumsal bir hareket alanına kavuşmuş gözüküyordu. Kamusal alanda hareket imkanı bulan milliyetçi dernekler çok geçmeden kendilerine politik bir atılım hayal edeceklerdi. Beklenen politik atılımın tarihi ise kronolojik bir doğallıkla gelecekti. 29 Mayıs 1953 İstanbul'un fethinin 500. Yıldönümüydü. 24 Temmuz 1952'de Ankara'da toplanan Türkiye Milliyetçiler Derneği'nin birinci büyük kurultayında Ayasofya'nın ibadete açılması talebinde bulunulmuştu.²¹⁵ 1950'ye doğru "İstanbul'un Beşyüzüncü ve Müteakip Fetih Yıllarını Kutlama Derneğinin 1952'de gerçekleştirilen olağanüstü kongrede ismi "İstanbul Fethi Derneği" olarak değiştiriliyor başkanlığa da İsmail Hami Danişment getiriliyordu.²¹⁶ Aynı zamanlarda birçoğu Nihal Atsız'ın öğrencileri olan Türkçü gençler İstanbul'un fethinin 500. Yıldönümü görkemli bir şekilde kutlamak için "Fetih Yıllarını Aydınlatma Derneği" ni kuruyorlardı.²¹⁷ 1952 yılında Nihal Atsız ve "Fetih Yıllarının Aydınlatma Derneği" mensubu gençler Ayasofya'nın yeniden "fethedilerek" ibadete açılmasını

²¹³ A.g.e., s. 568.

²¹⁴ 27 Mart 1959 tarihli *Büyük Doğu* dergisinde Necip Fazıl Kısakürek ve Nurettin Topçu gibi önde gelen muhafazakar milliyetçilerin yazıları olduğu gibi, Türkçülüğün 1930'lardan itibaren liderlerinden Nihal Atsız'ın da imzası var. Peyami Safa, gibi Türk muhafazakarlığının önde gelen isimlerinden birinin de makalesini görebildiğimiz sayıda bir başka dikkat çeken isim de şair Cahit Sıtkı Tarancı. Bakınız; **Büyük Doğu**, c. 10, no. 4, 27 Mart 1959.

²¹⁵ Beşir Ayvazoğlu, a.g.e., s. 570.

²¹⁶ Necdet Sakaoğlu, "İstanbul Fetih Cemiyeti," *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, İstanbul, Ankara: Tarih Vakfı, Kültür Bakanlığı, 1994.

²¹⁷ Altan Deliorman, **Tanıdığım Atsız**, İstanbul: Orkun Yayınları, 2000, s. 63.

planlıyordu.²¹⁸ Nihal Atsız İslami bir görüş olarak değil ancak milli gurur gereği Batı emperyalizmine karşı bir hamle olarak Ayasofya'nın yeniden açılmasını istiyordu.²¹⁹

Milliyetçi çevrelerde İstanbul'un Fethinin 500. Yıldönümünün siyasi bir ivmeye dönüştürme isteği önleyici bir darbeye Demokrat Parti iktidarı tarafından durdurulacaktı. *Vatan* gazetesi sahibi ve başyazarı Ahmet Emin Yalman'a 22 Kasım 1952'de Malatya'da düzenlenen suikastın ardından suikastın azmettiricilerinden olduğu iddia edilen Osman Yüksel Serdengeçti ve Cevat Rifat Atilhan 24 Ocak 1953'de Necip Fazıl Kısakürek ise 30 Ocak 1953'de tutuklandı.²²⁰ Başbakan Adnan Menderes Osman Yüksel'i gizli komünist olmakla suçlamasının ardından 23 Ocak'ta Türkiye Milliyetçiler Derneği'nin 73 şubesi bir günde kapatılarak derneğin mallarına el konuldu.²²¹ Bunlarla da yetinilmeyerek 500. yıldönümünü görkemli bir şekilde kutlamaya hazırlanan İstanbul Fethi Derneği'ne baskı yapılarak kutlama töreninin beklenildiğinden çok daha sönük geçmesi sağlanacaktı.²²²

1953 darbesi, 1944'de Türkçülere vurulan darbeden sonra milliyetçilere devlet tarafından vurulan ikinci darbeydi. Demokrat Parti iktidarı popüler düşünce, talep ve kaygılara tek parti dönemi CHP iktidarından daha fazla açıktı; ancak Demokrat Parti'nin bu "hoşgörüsü" nün belirli şartlar ve sınırlar içerisinde kalacağı 1953 yılı itibariyle muhafazakar milliyetçiler açısından belli olmuştu. Evet, Demokrat Parti milliyetçi cemiyetleşmeye müsamaha gösteriyordu ama bu cemiyetleşmenin siyasi bir hareket dönüşmesine sıcak bakmıyordu. Türkçülerin ve muhafazakar milliyetçilerin amansız İnönü-CHP ve komünizm düşmanlığı Demokrat Parti açısından kullanılması gereken bir silahtı ancak bu silah Demokrat Parti'nin ellerinde olmalıydı. Demokrat Parti'nin izin verdiği ölçüde ve ona rakiplerine karşı destek olacak bir siyasi retoriğe (CHP ve komünizm karşıtlığı olarak) izin verilebilirdi ama

²¹⁸ A.g.e., s. 73-74.

²¹⁹ A.g.e., s. 73.

²²⁰ Suat Ak, a.g.e., s. 90.

²²¹ Beşir Ayvazoğlu, a.g.e., s. 571.

²²² A.g.e.

kendi başına, kendine özgü ve kendine yeter bir muhalif siyasal harekete geçit verilemezdi.²²³

1953 darbesi her ne kadar Türkiye Milliyetçiler Derneği'nin kapanmasına neden olduysa da milliyetçi dernekleşmenin önüne DP çizgisi dışında politikleşmemek şartıyla set çekmedi, 1950'ler boyunca milliyetçi dernekler anti-komünizm vurgusuyla kurulmaya devam etti.²²⁴ Nitekim 1954 Nisan ayında muhafazakâr milliyetçilerin ağırlıkta olduğu "Milliyetçiler Derneği" Nurettin Topçu'nun öncülüğünde faaliyetlerine başlayacaktı.²²⁵ Her ne kadar "Fethin 500. Yıldönümü" benzeri siyasal bir seferberliği 1950'ler boyunca bir daha göremeyeceksek de milliyetçi aydınlar topluma açılabilme için dernekleşmeyi önemseyeceklerdi. Milliyetçi aydınlar dernekler yoluyla toplumu (özellikle arayış içindeki gençlik kesimlerini) etkilemeye çalışıyor, kadrolaşma çalışmalarına giriyor, toplumun muhafazakar kesimiyle etkileşime geçiyordu. Henüz yapılandırılmış bir ideolojik propaganda meydana yoktu, muhafazakar milliyetçi mesaj "Allah, Vatan, Soy, Tarih, Dil, an'ane, Sanat, Aile, Ahlak ve Hürriyet ve Milli Mukaddesat"²²⁶ gibi çeşitli kavramların resmi ideoloji ve komünizm karşıtlığı çerçevesinde bir "nebula" halinde bir araya getirilmesinden ibaretti.²²⁷ Ancak 1960 sonrası siyasallaşmanın ve ideolojik yol ayrımlarının bu nebuladan devşirileceği düşünülürse 1960 öncesi Türkçü-muhafazakar milliyetçi birikimin hem milliyetçi hem de İslamcı harekete önemli ölçüde kaynaklık ettiğini söyleyebiliriz.

²²³ Necip Fazıl'ın Adnan Menderes'le olan ilişkisi Demokrat Parti'yle muhafazakar milliyetçilerin ilişkisini anlamak için önemli doneler sunuyor. Necip Fazıl Menderes'i "bu vatanın şiddetle muhtaç olduğu ve en hassas dakikada başında bulunduğu ender zeka ve ruhlardan biri" olarak görüyordu. Amacı yazılarıyla Menderes'i parti içindeki ve dışındaki rakiplerine karşı müdafaa etmek ve Menderes'i kendi çizgisine çekmekti. Bu düşüncelerle 1952 sonbaharına doğru *Büyük Doğu* gazetesine destek sağlamak için Menderes'le görüşmek üzere Ankara'ya giden Necip Fazıl ummadığı bir cevapla karşılaşır. Menderes, Samet Ağaoğlu aracılığıyla "büyük politika" gereği *Büyük Doğu*'yu kapatmasını gerektiğini söyler. Bakınız; Suat Ak, **a.g.e.**, s. 80-82.

²²⁴ "Komünizmle Mücadele Derneği" ilk defa 1950 yılında Zonguldak'ta kuruldu. Faaliyetlerini 1953 yılında durduran dernek yerine aynı misyonla İstanbul'da 7 Aralık 1956'da "Türkiye Komünizmle Mücadele Derneği" kuruldu. Bu dernek 27 Mayıs 1960 darbesine kadar yaşadı. TKMD üçüncü defa 1963 yılında kuruldu. 1965 yılında derneğin şube sayısı 110'a çıkmıştı. 1965-69 arasında "Komünizmi Telin Mitingleri" ile sesini duyuran dernek 1977 yılında kendisini feshetmiştir. Türkiye Komünizmle Mücadele Derneği için bakınız; **Hakkı Öznur, Ülkücü Hareket : Milliyetçi Kuruluşlar, Ülkücü Kuruluşlar, Şehitlerimiz**, c. 2 (Ankara: Alternatif Yayınları, 1999), s. 97-106.

²²⁵ Milliyetçiler Derneği için bakınız; İlhan Darendelioğlu, **a.g.e.**, s. 282-286.

²²⁶ **A.g.e.**, s. 249. Bu kavramlar "Türkiye Milliyetçiler Derneği" nizamnamesinde yer alıyordu bakınız; 166 numaralı dipnot.

²²⁷ "Milliyetçi muhafazakar nebula" kavramsallaştırması için bakınız Tanıl Bora, **a.g.e.**, s. 131.

Demokrat Parti'nin 29 Mayıs 1950'de Adnan Menderes tarafından okunan ilk hükümet programında “aşırı sol” ile mücadelenin bir devlet politikası olarak kabul edildiği belirtilmişti.²²⁸1951 yılında “komünist tevfikatı” sonrasında Cumhuriyet Halk Partili milletvekillerinin aşırı solla mücadele edildiği gibi aşırı sağla da mücadele edilmesi gerektiği yolundaki itirazlarını başbakan Adnan Menderes “din propagandası ve ırkçılık komünizmle bir tutulamaz” diyerek reddederek “açık konuşmak lazımsa sağcılığın memleket için tehlikeli olduğu görülmemiştir” diyecekti.²²⁹Bir devlet politikası olarak anti-komünizmi benimsemek, aşırı sol karşısında sağcılık içerisinde kalmak muhafazakar milliyetçiler açısından devlet gücüyle yeniden irtibatlanmak anlamında bir strateji olarak da okunabilir. 1930'lar ve 40'lar boyunca devlet nüfuzunun dışında kalan muhafazakarlar Demokrat Parti iktidarını, merkez devlet çekirdeğiyle yeniden ilişki kurmak, siyasal sistem tarafından tekrar meşru görünmek için değerlendirecekti; anti-komünizm bu minvalde meşrulaştırıcı bir söylem olarak da elverişliydi. Demokrat Parti yönetimi her ne kadar kendi çizdiği sınırları aşacak bir siyasallaşmaya 1953 darbesinde görüleceği üzere sıcak bakmamışsa da muhafazakarların ürettiği CHP ve komünizm karşıtı milliyetçi ve dinsel sembollerini kullanmaya devam etti.²³⁰

Muhafazakarların devlet desteğini arkasına almış bu “konforlu” hali 27 Mayıs'ta askerinin yönetime el koymasıyla sona erecekti. Nitekim “aşırı sol” olarak değerlendirilen sosyalist sol tek parti döneminin baskıcı politikalarının Demokrat Parti tarafından da sahiplenilmesiyle 1960'lara kadar daha çok illegal bir aydın örgütlenmesi görünümündeydi.²³¹ 27 Mayıs o güne kadar baskılanmış sosyalist fikir

²²⁸Adnan Menderes'in “aşırı sol” ile mücadeleyi öncelikli gündem olarak aldığı konuşma şu şekildedir: “Biraz yukarıda millete mal olmuş inkılaplarımızın korunmasından bahsetmiştik. Bu konuda bilhassa üzerinde duracağımız mesele, memleketi içinden yıkıcı aşırı sol cereyanları kökünden temizlemek icap eden kanuni tedbirleri almaktır. Biz günün şartları altında aşırı sol cereyanları fikir ve vicdan hürriyeti mevzuunda mütalaa etmek gafletinde bulunmayacağız. Bugün aşırı sol cereyanlara mensup olanların mücerret bir fikir ve kanaat sahibi olmaktan ziyade yıkıcı cereyanların aletleri olduklarına şüphemiz yoktur.” Alıntılayan İlhan Darendelioğlu, **a.g.e.**, s. 235.

²²⁹ **A.g.e.**, s. 273.

²³⁰ Yüksek Taşkın muhafazakar milliyetçiliğin ürettiği fikir ve sembollerden Demokrat Parti'nin etkin biçimden yararlandığını ancak muhafazakar milliyetçilerle güç paylaşımına dayalı aktif bir işbirliğinden uzak durduğunu belirtiyor. Bakınız; Yüksel Taşkın, **Anti-Komünizmden Küreselleşme Karşılığında: Milliyetçi Muhafazakâr Entelijansiya**, İstanbul: İletişim, 2007., s. 118.

²³¹ 1960 yılında Türkiye solu denildiğinde ilk akla gelen aktör Türkiye Komünist Partisi (TKP) kadrolarıdır. 10 Eylül 1920'de Bakü'de kuruluş kongresini yapan TKP kadroları 1925'ten sonra sürekli tutuklamalara maruz kalmıştır. Legal kitlesel örgütlenme imkanı siyasal sistem tarafından engellenen illegal TKP'nin 1960'a gelindiğinde yurtiçindeki kadroları sempatanlarla beraber birkaç yüz kişiden ibarettir. Bakınız, ; Ergun Aydınoglu, **Türkiye Solu (1960-1980)**, Versus, 2011., s. 46-52.

ve hareketlerin kendilerine meşru bir hareket alanı bulabilmesi için önemli bir fırsat teşkil edecekti. 27 Mayıs darbesini destekleyen koalisyonu oluşturan asker-bürokrat-aydın ve öğrenci kesimleri çok geçmeden “Atatürkçülük” şemsiyesi altında saflaşacaktı.²³² Sosyalist olarak bilinen aydınların Atatürkçülük/Kemalizme kucaklaşması Atatürkçülük ile solun eş anlamlı kullanılabileceği bir ideolojik bütünleşmeyi yansıtıyordu.²³³1960-65 arasındaki konjonktürde sosyalist aydınlarla sivil ve askeri yüksek bürokraside görev alan Kemalistlerin bu yakınlaşması, o güne kadar bir aydın hareketi olarak kalmış sosyalist hareketin kitleselleşmesine zemin hazırlayacaktı. Nitekim Şubat 1961’de İstanbul’da bir grup sendikacı tarafından kurulan Türkiye İşçi Partisi (TİP), Mehmet Ali Aybar’ın içinde olduğu bir grup sosyalist aydının dahil olmasıyla ve 1962 Nisan’ın da yapılan tüzük değişikliğiyle beraber sosyalistleşme sürecine girerken,²³⁴1963-64’e kadar Kemalist reformcu sivil ve askeri bürokrasinin müttefiki olarak üniversitelerde hakim grup haline gelmiş olan gençlik, “27 Mayıs devrimini” sonuçlandırmamakla eleştirdiği Kemalist elitlere tepki olarak sosyalizme yönelmişti.²³⁵

Sosyalizmin bürokrasinin ideolojisi olan Kemalizm’le kurduğu bu yakın ilişki Türkçüler ve muhafazakar milliyetçiler için yepyeni bir durum ortaya çıkarmıştı. Demokrat Parti’nin ortadan kalkışı devletle kurulan yakın ilişkinin 27 Mayıs’la beraber sosyalistlere kaptırılması anlamına geliyordu ve bu durum tahmin edileceği üzere ciddi bir güç yitimi anlamına geliyordu. Ancak ortaya çıkan yeni durum aynı zamanda yeni imkanlar da demektir. Her şeyden önce Türkçüler ve muhafazakârlar askeri darbeye beraber Demokrat Parti’nin güdümünden çıktılar. 27 Mayıs sonrası Kemalizm ve sosyalizmin birer ideoloji olarak yükselişi muhafazakar milliyetçi ve Türkçülerin oluşturduğu sağ cephede sola benzer şekilde ideolojik formasyon arayışını güçlendirdi. Demokrat Parti’nin yedeğinde ve onun izin verdiği ölçüde dernekleşebilen milliyetçiler şimdi prangalarından kurtularak Kemalizm’e ve sosyalistlere karşı ideolojik mücadele verebilirdi. Nitekim siyasal sistem 1961

²³² Tanel Demirel, “1946-1980 Döneminde ‘Sol’ ve ‘Sağ,’” **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: Dönemler ve Zihniyetler, 2009**), s. 419.

²³³ **A.g.e.**, s. 420.

²³⁴ Artun Ünsal, **Umuttan Yalnızlığa Türkiye İşçi Partisi (1961-1971)**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2002., s. 3.

²³⁵ Emin Alper, **a.g.e.**, s. 243.

anayasasının getirdiği örgütlenme özgürlükleriyle beraber cumhuriyet tarihinde olmadığı kadar ideolojik mücadeleye yer açmıştı.

Muhafazakar milliyetçilerin ve Türkçülerin oluşturduğu milliyetçi burcun 27 Mayıs sonrası şartlara tepkisi ilk bakışta 1950’lerde başlayan dernekleşmeye yeni bir soluk getirmek oldu. 1950’lerden itibaren anti-komünizm ve CHP karşıtlığı üzerinden sürdürülen dernekler 1960 sonrasında yükselmekte olan Kemalizm ve sosyalizme karşı oluşturulacak ideolojinin tezgahları olacaklardı. 1962 yılında 7 milliyetçi aydın tarafından “Aydınlar Kulübü” kurulacak;²³⁶1963 yılının sonlarında Nihal Atsız’ın başını çektiği Türkçü ağırlıklı kadro “Türkiye Milliyetçiler Birliği”ni kuracak, aynı yıl içerisinde “Türkiye Komünizmle Mücadele Derneği” tekrar aktif olacaktı.²³⁷ Aydınlar Kulübü’nün kısa süre içerisinde atıl duruma düşmesinin ardından 1969 sonlarında Aydınlar Ocağı kuruldu.²³⁸

Demokrat Parti döneminin soyut anti-komünizmi çizgisinde kendini konumlandırmış milliyetçi burç 27 Mayıs sonrasında toplumsallaşan ve siyasallaşan sosyalizmin ortaya çıkardığı somut mücadele içerisinde kısa sürede ideolojik çizgilere bölünecekti. 1950’lerin milliyetçi ittifakı, Türkçüler, muhafazakar milliyetçiler ve rüşeym halinde bile olsa (*Büyük Doğu* ile temsil edilen) İslamcılardan oluşmaktaydı. 1961 anayasasının açtığı ideolojik mücadele alanı, dernekleşme yoluyla gerçekleşecek bir mücadeleden çok daha fazlasını vaat ediyordu. Nitekim kısa süre içerisinde siyasal partiler ideolojik mücadelenin araçları haline gelecektir.

---

²³⁶ Aydınlar Kulübü, Süleyman Yalçın, Asım Taşer, Faruk Kadri Timurtaş, Ayhan Songar, İsmail Dayı, Kemalettin Erbakan ve Mahmut Ayla tarafından kuruldu. Aydınlar Kulübü için bakınız; İlhan Darendelioğlu, **a.g.e.**, s. 372-374.

²³⁷ Komünizmle mücadele derneği için 181 numaralı dipnota bakınız.

²³⁸ **A.g.e.**, s. 375. Aydınlar Ocağı kurucular listesi için bakınız; **a.g.e.**, s. 376-378.

1.5 Darbe, Siyasallaşma ve Tercümelere: 1960 Sonrası Türkiye İslamcılığının Entelektüel Doğuşu

Demokrat Parti dönemi milliyetçi ittifakı içinde İslamcılık embriyo halinde mevcuttu. 1943 yılında *Büyük Doğu* mecmuasını çıkarmaya başlayan Necip Fazıl Kısakürek kendi İslami ideolojisini doktrine etmeye başlamıştı. Sadece entelektüel üretimle yetinmeyen Necip Fazıl 1949 yılında Büyük Doğu Cemiyetini kurarak İslamcı düşüncelerinin toplumda destek bulmasını amaçladı. Ancak bütün bu çabaları İslamcılığın 1940 ve 50'ler boyunca muhafazakâr milliyetçilikten ayrışmasına kendi müstakil varlığına erişmesine yetmedi. İslamcılık bir tohum olarak, iddia olarak, fikir olarak ortaya çıkmış ancak çeşitli iç ve dış sebeplerle olgunlaşamamış, toplumsal alanda katmanlaşamamış, siyasi bir statü kazanamamıştı. Bu olamama halinin dış sebebi mevcut politik sistemin 1960'lara kadar İslam'ın ideolojik görünümüne karşı teyakkuz halinde olmasıyla açıklanabilir. Tek Parti iktidarı döneminde İslam'ın siyasallaşması CHP'nin laisist politikası sebebiyle mümkün değildi. Demokrat Parti kültürel kod olarak İslam'a karşı olmamakla beraber onun toplumsal-siyasal biçimlenişine karşı mesafeliydi. Nitekim Necip Fazıl Kısakürek Demokrat Parti döneminde çeşitli defalar hapse mahkûm edildi. DP milletvekili Hasan Fehmi Ustaoglu *Büyük Doğu*'da laiklik karşıtı yazılar yazması sebebiyle partiden ihraç edildi, Cevat Rifat Atilhan'ın İslam Demokrat Partisi 1952'de, İslami eğilimler taşıyan Millet Partisi 1953 yılında kapatıldı.²³⁹

İslamcılığın 1950'ler boyunca muhafazakar milliyetçi payda içerisinde sıkışıp kalmasını sadece siyasal baskılarla açıklamak da öbür taraftan mümkün değildir. Siyasal baskı, İslamcılığın neden özgür(n)leşemediğini açıklama konusunda ipuçları verir ancak neden muhafazakar milliyetçi ittifakın gönüllü bir bileşeni olduğunu tek başına anlatmaz. Bu durumu anlamak için öncelikle 1950'lerin toplumsal koşullarına bakmak gerekir. Türkçülüğün 1950'lerle beraber taşrayla kurduğu ilişki sonucunda muhafazakarlaştığını ifade etmiştik, Anadolu insanında hayali bir Turan fikrinin karşılığı yoktu ve İslami renklerinden sıyrılmış bir Türklük soyut bir Türklüktü. İslamcılık açısından bakarsak bu durumun ilk bakışta bir avantaj olduğunu düşünebiliriz. İslam, halk kültürünün bir parçasıysa bu kültürün en azından İslami bir

²³⁹ Yüksel Taşkın, *a.g.e.*, s. 124.

siyasallaşma için zemin işlevi görmesi beklenebilirdi. Ancak bu ilk bakış son derece yanıltıcıydı çünkü halkın dinle kurduğu ilişki formal, Kitap ve Sünnet gibi dinin ana kaynaklarıyla kurulan, metin odaklı, rasyonalizasyona açık bir ilişki değildi. Tam tersine yüzyılların biriktirdiği ritüel, gelenek ve adetlerin içiçe girdiği neyin kültür neyin din olduğunun birbirine karıştığı, dinin kültürleştiği (ya da gelenekleştiği) bir ilişkiydi. 1960 öncesi Nurculuk ve Süleymancılık gibi cemaat oluşumları da her ne kadar, Nurculuk kitabı, merkezinde bir metnin (Risale-i Nur külliyatının oluşturduğu) olduğu bir cemaatse de, toplumdaki hakim din anlayışını yerinden etmedi. Cemaatlerin halkın din anlayışı üzerindeki etkileri başlı başına bir araştırma konusu olup bu çalışmanın sınırlarını aşsa da en azından cemaatleşmelerin bir politik kalkışmaya, bir karşı düzen önerisine dönüşmediğini söyleyebiliriz. Cemaatler kendi rasyonalitelerine uygun olarak kendi alanlarını koruyup genişletme mücadelesine giriştiler, bu sebeple çoğu zaman politik mobilizasyona uzun vadeli kazanımları riske atacak “maceralar” olarak şüpheli baktılar.

1943-1960 arasındaki döneme İslamcılığın embriyonik dönemi dersek, 1960-69 arasındaki döneme, embriyonun geliştiği, şekil aldığı ancak henüz doğmadığı dönem olarak fetüs dönemi diyebiliriz. İslamcılığın embriyodan fetüse geçişinin siyasal sistemdeki değişim gibi dış dinamiklerle ilişkisi olduğu gibi, özellikle 1950’den sonra eğitim kurumlarının nicel genişlemesi ve Demokrat Parti döneminde zenginliğin görece olarak tarım kesimine aktarılmasıyla ortaya çıkan yeni toplumsal tabakalaşmayla yakından ilgisi vardır. Siyasal sistemdeki dönüşüme İslamcı gelişmenin birinci faktörü, toplumsal tabakalaşmaya ikinci faktörü dersek, üçüncü faktör de İslamcı ideolojinin üretici ve kaynaklarının 1960’larla beraber çoğullaşmasıdır. 1960 sonrasında Mısır ve Pakistan İslamcılığı tecrübesinden gelen eserlerin Türkçeye tercümesiyle Türkiye İslamcılığı ilk defa İslam coğrafyasındaki belli başlı İslamcı fikir hareketleriyle teması geçmiş oldu.

1960 öncesi siyasi sistem çok daha dar bir elitin elindeydi, bu dar elit ideoloji odaklı siyasallaşmaya, siyasal alanın genişlemesine izin vermiyordu. 27 Mayıs ordu hiyerarşisi dışında hareket eden subayların gerçekleştirdiği Ergun Aydınoglu’nun

ifadesiyle bir hükümet darbesiydi.²⁴⁰ Hükümet darbelerinde söz konusu operasyonu gerçekleştiren kurum olarak ordu değil ordunun içerisindeki azınlık bir gruptur. Darbe gerçekleşikten sonra darbecilerin bir programı olsun ya da olmasın darbeciler, darbeyi yasallaştırmak ve bir toplumsal taban sağlamak adına daha önceden sahip olmadıkları ittifakları kurma peşine düşerler. Bu çabalar da ister istemez toplumda daha önceden siyasallaşmasına müsaade edilmemiş kesimlerin siyasallaşması anlamına gelecektir.²⁴¹ Toplumun bu siyasallaşması darbeci subayların önceden planladıkları bir gelişme değildir ancak siyasallaşma yolunun bir kez açılması, o yolun farklı aktörlerce kullanımına açılması demektir.²⁴²

Politik sistemdeki bu açılma bir dış-gerek şart olarak İslamcılığın doğuşuna alan açıyordu ancak bu durum açılan alanın doldurup doldurulamayacağı, doldurulabilecekse hangi toplumsal gruplar tarafından ve hangi ideolojik içerikle doldurulacağını önceden belirlemez. Siyasal sistemdeki bu açılımın öncelikle toplumsal bir karşılığı olması gerekir. Bu toplumsal karşılığın mercii Demokrat Parti dönemi iktisadi politikalarının ortaya çıkardığı muhafazakar milliyetçi burjuvazidir. Bu muhafazakar milliyetçi burjuvazi yine 1950'lerde artan okullaşmayla beraber çocuklarını lise ve üstü kullara gönderme imkanına kavuştu. 1950'lerin ortasından itibaren okula başlayan bu yeni nesil 1960'ların ortasından itibaren milliyetçi (ülkücü) siyasallaşmanın faileri oldukları kadar İslamcı siyasallaşmanın da faileri olacaktır.

Söz konusu okullaşmanın Türkiye İslamcılığı açısından en önemli sacayağı hiç şüphesiz İmam-Hatip Okulları'dır. 1951'de 7 ilde açılmaya başlayan meslek okulu statüsündeki İmam-Hatip okullarının sayısı 27 Mayıs darbesinden 19'a yükselmişti.²⁴³

²⁴⁰ Ergun Aydınoglu hükümet darbeleriyle ordu müdahalelerini birbirinden ayırır. Aydınoglu'na göre ordu müdahaleleri ordu hiyerarşisi içerisinde gerçekleşen, ordu yasallığına bağlı ve programı açık müdahalelerdir. Askeri darbeler ise ordu hiyerarşisi içinde gerçekleşmeyen, bir kurum olarak ordunun değil, ordu içinde bir grubun yönettiği ve darbe sonrası program açık olmayan hükümet darbeleridir. Aydınoglu askeri darbelerin sadece birinin başarılı olduğunu (27 Mayıs 1960) diğerlerinin ise (22 Şubat 1962, 21 Mayıs 1963 ve 9 Mart 1971) başarısız olduğunu belirten Aydınoglu, 12 Mart 1971 ve 12 Eylül 1980'nin ise başarıyla gerçekleştirilen ordu müdahaleleridir. Aydınoglu'nun askeri darbelerle ordu müdahaleleri karşılaştırması için bakınız; Aydınoglu, **Türkiye Solu (1960-1980)**, s. 53-58.

²⁴¹ **A.g.e.**, s. 56.

²⁴² **A.g.e.**, s. 57.

²⁴³ Mehmet Ali Gökaçtı, **Türkiye'de Din Eğitimi ve İmam Hatipler**, İstanbul: İletişim Yayınları, 2005., s. 190.

İlk mezunlarını 1957-58 yılında veren İmam Hatip okullarından mezun olanları gidecekleri bir yükseköğretim kurumu olmadığı için (1949 yılında açılan İlahiyat Fakülteleri genel lise mezunlarını kabul ediyordu) 1959 yılında Yüksek İslam Enstitüleri kuruldu.²⁴⁴ İlk açılan İmam-Hatip okullarının İslami ilimleri (hadis, fıkıh, kelam, tefsir, İslam felsefesi) içeren mesleki dersleri 1924 Tevhidi Tedrisat Kanunuyla kapatılan darülmilafe medreseleri mezunlarından hayatta kalanlar veriyordu. Her ne kadar meslek derslerinin dışında kalan kültür derslerini çevre okullarda öğretim yapmakta olan laik düşünce yapısına sahip öğretmenler veriyorsa da²⁴⁵ imam-hatip okullarının Osmanlı medreseleriyle kurduğu bu bağ Türkiye İslamcılığı açısından önemli bir dönüm noktası olacaktı. İmam-Hatip okulları ve Yüksek İslam Enstitüleri mezunları 1960'ların ortasından itibaren yükselen İslamcı doktrinin alımlayıcısı olmakla kalmayacak özellikle 1970'lerin ortasına geldiğimizde Türkiye İslamcılığı içerisinde yeni bir damar oluşturacak uluslar üstü 'İslami uyanış'ın Türkiye'de taşıyıcısı olacaklardır.

1950'lerin sonuna kadar ideolojik olarak Büyük Doğu inhisarında kalmış olan Türkiye İslamcılığının entelektüel kanalları 1950'lerin sonu 1960'ların başı itibarıyla çoğullaşmıştır. Erken bir tarih olarak 1956 yılında *İslam* mecmuası yayınlanmaya başlar. Salih Özcan'ın Kasım 1958'de çıkmaya başlayan *Hilal* dergisini, merkezi Konya'da olmak üzere İmam-Hatip Okulu Mezunları Cemiyeti tarafından 1961 Mart'ında çıkarılmaya başlayan *İslam'ın İlk Emri Oku* dergisi takip etmiştir. İmam-Hatip Okulları Mezunları ve Mensupları Derneği tarafından Ekim 1963'te İstanbul merkezli olarak *Tohum* dergisi çıkarılmaya başlanır. 1960'da bir sayı olarak çıkan Sezai Karakoç'un *Diriliş*'i, 1966 yılında tekrar çıkamaya başlar. Bu dergileri 1969'da yayın hayatına başlayan Nuri Pakdil'in *Edebiyat* dergisi takip eder.

1960'lar boyunca süren İslamcılığın entelektüel kaynaklarının çoğullaşmasının Türkiye İslamcılığı açısından niceliksel ve niteliksel iki etkisi oldu. Niceliksel olarak 1960'lar boyunca çok sayıda yeni isim İslamcı doktrine katkıda bulunmaya başladı.

²⁴⁴ Halis Ayhan, **Türkiye'de Din Eğitimi**, İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı (İFAV), 1999., s. 224.

²⁴⁵ Mehmet Ali Gökaçtı, **a.g.e.**, s. 195.

Sezai Karakoç, Mehmet Akif İnan, Rasim Özdenören, Nuri Pakdil ve Erdem Beyazıt gibi birçok yeni kalem 1960'lar boyunca gelişen İslami dergilerde kendilerine yer buldular.²⁴⁶ Ayrıca Muhammed et-Tancı²⁴⁷ ve Muhammed Hamidullah²⁴⁸ gibi İlahiyat Fakültelerinde ve Yüksek İslam Enstitülerinde ders vermeye gelen İslam dünyasının önde gelen alimlerinin de yazıları yeni çıkan dergilerde yayımlandı.

Söz konusu niceliksel çoğalmanın çarpıcı niteliksel etkileri oldu. *Hilal* dergisinin yayın hayatına başladığı 1958'e kadar Türkiye'deki İslami neşriyatın ilgisinin merkezini Türkiye siyasi coğrafyası ile sınırlıydı.²⁴⁹ Her ne kadar Türkiye dışı İslam coğrafyası ile ilgili zaman zaman haber verseler de esas vurgu ve önemi her zaman Türkiye içi gelişmelere verdiler. *Hilal* dergisinin büyük yeniliği küresel İslami hareket ve mücadelelere dair gündemi doğrudan Türkiye Müslümanlarının gündemine sokmayı bir yayın politikası olarak belirlemesi olmuştur.²⁵⁰ *Hilal* dergisi ve

²⁴⁶ 1950 ve 60'lar boyunca Büyük Doğu'da yazan Sezai Karakoç esas çıkışını *Diriliş* dergisini 1960 yılından itibaren çıkarmaya başlayarak yapmıştır. 1992 yılına kadar çıkmaya devam eden dergi toplam 396 sayı yayımlanmıştır. 1960 ve 70'ler boyunca birçok İslamcı dergide yazılarını gördüğümüz Mehmet Akif İnan'ın ilk yazılarının Hilal Dergisi'nde yayımlandığını görüyoruz. Nuri Pakdil ve Rasim Özdenören ile beraber *Edebiyat* dergisini çıkaran grubun içerisinde olan İnan, yine aynı grupla beraber 1976 yılında *Mavera* dergisini çıkarmaya başlamıştır.

²⁴⁷ Muhammed et-Tancı Fas kökenli bir ilim adamıdır. Arap Dili Bölümü mezunu olan Tancı 1951'de İstanbul'da düzenlenen XXII. Milletlerarası Müsteşrikler Kongresi'ne katıldı. 1953 yılında Türkiye'ye yerleşen Tancı Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde İslâm Felsefesi Kürsüsü profesörlüğüne tayin edildi. Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi ve İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü'ndeki genç akademisyenleri derinden etkileyen Tancı 1974 yılında İstanbul'da vefat etti. Tancı'nin makaleleri İslam, İslam Medeniyeti ve Hilal gibi dergilerde yayımlanmıştır. Muhammed et-Tancı için bakınız; Bekir Topaloğlu, "Tancı, Muhammed," **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 2010.

²⁴⁸ Muhammed Hamidullah 19 Şubat 1908'de Hindistan'ın Haydarabad şehrinde dünyaya geldi. İslam hukuku ve devletler hukuku alanlarında sırasıyla Almanya'da Rheinische Friedrich Wilhelms ve Fransa'da Sorbonnes üniversitelerinde doktora yapan Hamdiullah 1952 yılından itibaren yirmi üç yıl boyunca İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi İslam Araştırmaları Enstitüsü'nde misafir profesör sıfatıyla ders verdi. Aynı süre içinde Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi ile Erzurum Atatürk Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi'nde görev alan Hamidullah ayrıca İstanbul, İzmir, Konya ve Kayseri'de çok sayıda konferans verdi. Hayreddin Karaman, Bekir TopaJoğu, Suat Yıldırım, Yusuf Ziya Kavakçı ve İhsan Süreyya Sırma gibi sonradan *Nesil* (1976-1980) dergisinde yazacak bir grup Yüksek İslam Enstitüsü mezunu ilim adamını etkiledi. Hamidullah'ın yazıları 1960'lar ve 70'ler boyunca *Diriliş*, *Hilal*, *İslam Medeniyeti*, *İslam*, *Kriter*, *Nesil* gibi dergilerde yayımlandı. Muhammed Hamidullah için bakınız; "Muhammed Hamidullah," **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi** Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 2005.

²⁴⁹ *Hilal* dergisine zemin hazırlaması bakımından 1956'da çıkmaya başlayan *İslam* dergisini burada not etmeliyiz. Salih Özcan, Kemalettin Şenocak ve Ali Kemal Belviranlı'nın çıkardığı *İslam* dünya üzerindeki Müslümanların durumuna ilişkin yazı ve yorumlarıyla ulus-üstü bir siyasal kategori olarak "ümme" i Türkiye Müslümanlarının gündemine getirmiştir. İslam dergisinin öncü rolü için bakınız; Alperen Gençosmanoğlu, "Hilal Dergisi ve Hilal Yayınları: Yerli Bir Neşriyat Harekatı Olarak Çeviri Faaliyetleri," içinde **1960-80 Arası İslamcı Dergiler: Toparlanma ve Çeşitlenme**, İstanbul: Nobel, 2016., s. 298-299.

²⁵⁰ Ahmet Köroğlu, "Türkiye'de İslamcılık Düşüncesinin Seyrini Dergiler Üzerinden Okumak," içinde **1960-80 Arası İslamcı Dergiler: Toparlanma ve Çeşitlenme**, İstanbul: Nobel, 2016., s. 20.

yayıncılığının Müslümanları ilgilendiren küresel gelişmeleri Türkiye'ye taşımasının yanı sıra ikinci ve büyük etkisi başta Mısır ve Pakistan başta olmak üzere İslamcı hareketlerin entelektüel birikimini Türkiye Müslümanlarına taşımak oldu. 1959 yılına kadar Mevdudi'den üç kitap Hilal Yayınları tarafından çevrildi.²⁵¹ Hindistanlı alim Hasan El-Nedvi'den iki kitap Ali Ulvi Kurucu tarafından çevrildi ve Hilal Yayınları'nca basıldı.²⁵² Hilal Dergisi'nde Seyyid Kutup'tan ilk çeviri 1963 yılında yayımlandı, Hilal Yayınlarından çıkan ilk Seyyid Kutup kitabı ise 1964 yılında Lütfi Doğan'ın çevirdiği *Din Dediğin Budur* kitabı oldu.²⁵³

Tercümeleler 1960'lar sonrası yükselmekte olan sosyalizme karşı o güne kadar muhafazakar milliyetçilikle yetinmiş sağ entelektüel cemahta yeni bir ideolojik açılımı getirecekti. Milliyetçi söylem doğrudan insanların gündelik sorunlarına hitap eden ve onlara çözüm arayan sol-sosyalist söylem karşısında reel bir alternatif getirmekten uzaktı.²⁵⁴ 27 Mayıs sonrası açılan toplumsal-siyasal alanı kısa bir süre sonra yeni entelektüeller, gençlik hareketleri ve partiler dolduracaktı, muhafazakar milliyetçiliğin bu yeni açılmaya karşı önerebileceği anti-komünizm odaklı reaksiyoner ve kurgusal bir tarih anlatısıydı. Halbuki 60 sonrasında *Yön* dergisi etrafında buluşan sol-sosyalist aydınlar “köklü sosyoekonomik dönüşümlere özlem duyuyordu”²⁵⁵Bu durumda 1960 öncesi milliyetçi kampın içerisinde yer alan bir grup entelektüel ve çevirmen sosyalizm karşısında bir alternatif olarak İslam'ı tercümeleler yoluyla keşfettiler. *Hilal*

²⁵¹ Alperen Gençosmanoğlu, a.g.e., s. 299. Mevdudi'nin eserlerinin Türkiye'ye girişi ve tercümelelerin niteliği için bakınız; Abdülhamit Birişik, “Mevdudi İslamcılığının Türkiye'ye Giriş Biçimi ve Türkiye İslamcılığına Girişi,” içinde **Türkiye'de İslamcılık Düşüncesi ve Hareketi: Sempozyum Tebliğleri**, İstanbul: Zeytinburnu Belediyesi, 2013., s. 390-394. Mevdudi'nin Türkçe'ye çevrilen eserlerini bir dökümü için bakınız; Yücel Bulut, “Türkiye'de İslamcılık ve Tercüme Faaliyetleri,” içinde **Türkiye'de İslamcılık Düşüncesi ve Hareketi: Sempozyum Tebliğleri**, İstanbul: Zeytinburnu Belediyesi, 2013, s. 358-359.

²⁵² Alperen Gençosmanoğlu, a.g.e., s. 299.

²⁵³ Çağaloğlu yayınlarının bastığı Seyyid Kutup'un Türkçe'ye tercüme edilen ilk kitap ise 1962 yılında M. Adnan Mansur ve Yaşar Tunagür'ün çevirdiği *İslam'da Sosyal Adalet* kitabıdır. Alperen Gençosmanoğlu, a.g.e., s. 301. Seyyid Kutup'un Türkçe 'ye çevrilen kitaplarının bir dökümü için bakınız; Yücel Bulut, a.g.e., s. 361.

²⁵⁴ İsmail Kazdal milliyetçiliğin yükselmekte olan sosyalizm karşısındaki pozisyonun zayıflığına işaret ediyor: “İçeride boş bir hamasiyat duygusu olan milliyetçilik tek başına, doğrudan iki ayaklı yaratıkların bedensel ihtiyaçlarına cevap veren Marksizm karşısında bir şey yapamazdı. Aç bir topluma “karnın aç, bunun sebebi üst yapıdır, kompradorlardır. İş adamları devletle birlik olmuş, sizin olan mülkü yağma ve talan ediyor. Size de açlık kalıyor” gibi yalın ve reel söylemlere karşı, “bir zamanlar sen aslandın, kartaldın. Önüne kimseler çıkamazdı. Bir emir verdin mi Frenk kafirlerinin yüreği titrerdi. Viyana bizim kapı komşumuzdu. Atımı Çaldıran'a çek evlat, Mohaç'a sefer muradımızdır dedi büyük sultanımız” gibi, yurttaşımızın günlük ihtiyaçlarına bir fayda sağlamayan hamasiyat sökmeydi elbette.” İsmail Kazdal, **Serencam**, İstanbul: Pınar Yayınları, 2004., s. 270-271.

²⁵⁵ Ergun Aydınoglu, a.g.e., s. 89.

dergisinde 1965 sonrası yayın yönetmenliği yapan ve birçok tercüme kitabın önüne takdim yazısı yazarı olan İsmail Kazdal Marksizm karşısında kimlik arayışını tercümelerin keşfine yol açtığını iddia ediyor:

Ne yapabiliriz diye düşünmek oldu ilk işimiz. Yerli düşünürlerin ve yazarların çok büyük bir kısmı resmi güçlere hizmet verip idare ediyordu. Hizmet vermeyen vatan ve milletseverler ise, hem dinin asıl kaynaklarından haberdar olmadığı, hem de sistemin takibinden kurtulamadığı için, medeniyet kavgası bağlamında suya sabuna dokunmaz şeyler söylüyor ve yazıyordu. Daha çok kişiyi ahlaklandırmak (nefsi terbiye etmek) gibi, bir güç tarafından benimsenmeyip desteklenmedikçe ve tek başına mücerret planda kaldıkça hiçbir işe yaramayan laflar söylenip yazılıyordu. Düşmanlıklar da dostluklar gibi duygusaldı. Hiçbir gerçek veriye dayanmayan sakat yaklaşımlardır.

Böyle çorak bir sosyal, siyasal, kültürel şartta ne yapılabilir, doğrudan beşerin ihtiyaçlarına hitap eden Marksizm nasıl önlenebilirdi, sorusuyla kavrulan beyinlerimiz, bizi yurtdışına itti nihayet. Bizde olmayan çağdaş İslami düşünce eserleri başka İslam ülkelerinde olabilir miydi? Bu sorunun cevabını bulmak için yöneldik İslam coğrafyasına. Bir de baktık ki özellikle de Pakistan ve Mısır'da çok gelişmiş mühim beyinler vardı. Bu beyinler İslam dininin bir sosyal ve siyasi din hüviyeti taşıdığını, çağa hakim güçlerin kurduğu dünyaya alternatif olacak tek dünya görüşü olduğunu vurguluyordu. Hem de doğrudan doğruya dinin temel kaynağı olan Kuran ile irtibatlandırarak yapıyorlardı bu işleri. Tabii bunlara sarıldık büyük bir heyecanla ve böylece tercümeler devrini başlatmış olduk. Artık Mevdu'di'ler, Kutup'lar, Nedvi'ler gibi çağdaş Müslüman düşünür ve yazarların kitapları tercüme ediliyor ve insanlarımızın sunuluyordu.²⁵⁶

Tercümeleri bir ideolojik arayışın parçası olarak ele almak gerekir. Bu ideolojik arayış boşlukta kendiliğinden gelişen bir arayış değildi. 1960 sonrası ideolojik düşünce ve hareketlere açılan siyasal sistemi doldurmaya ilk talip Türkiye'de 2. Bölümde daha geniş tartışılacağı üzere sol Kemalist-sosyalist cenah olmuştu. Bu cenaha karşı muhafazakar milliyetçilik Komünizme Karşı Mücadele Derneği vasıtasıyla bir karşı tepki olarak anti-komünist bir seferberliğe girişti. Antikomünist propaganda 1960'ların sonuna gelindiğinde Aydınlar Ocağı eliyle devletçi, milli kültürcü, ordu yanlısı ve elitist bir ideolojik dile evrildi.²⁵⁷ Ancak bu ideolojik çizginin sosyalizmin iktisadi eşitlikçi, toplumun gündelik sorunlarına yönelen karşı düzen

²⁵⁶ İsmail Kazdal, **a.g.e.**, s. 274-275.

²⁵⁷ Etienne Copeaux'nun Türk-İslam sentezi düşüncesini F.K. Timurtaş'ın "Milliyetçilik ve Türk Milliyetçilerinin Vasıfları" adlı makalesi üzerinden değerlendirmesi için bakınız; **Türk Tarih Tezinden Türk-İslam Sentezine: Tarih Ders Kitaplarında, 1931-1993**, (İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1998), s. 73-75.

teklifi karşısındaki cevabı bir “milli kültür ve tarih” söylemiyle sınırlı kalıyordu. Bu durumdan rahatsız olan 1950’lerin muhafazakar milliyetçi cenahı içerisinde yer alan İslami tandansı güçlü yayın yönetmeni ve tercümanlar yeni bir alternatif iktisadi, sosyal ve siyasal bir ideolojik kimlik arayışına yöneldiler bu kimliği çok geçmeden İslamiyet’te keşfedeceklerdi.²⁵⁸

Türkiye’de 1960 öncesi ideolojik içerikli metin üretimi rejimin tekeli tutumu nedeniyle son derece sınırlıydı. Bu durum sadece İslamcılık için geçerli değildir, sosyalist hareket de 1960 sonrası ideolojik dil arayışında çeviri kitaplarla yönelecekti.²⁵⁹ Yerli entelektüel üretimin 60 sonrası yaşanan hızlı siyasal mobilizasyona cevap vermesi mümkün değildi, bu durum bütün ideolojik akımlar açısından dışa açılmayı gerektiriyordu. Bu dışa açılma sadece metin tercümesi ile sınırlı kalmıyor dünyanın farklı yerindeki ideolojik mücadelelerin de Türkiye kamuoyuna duyurulmasını kapsıyordu.²⁶⁰ İslami neşriyat *Hilal* yayınları başta olmak üzere 1960’lar sonrasında Türkiye dışı İslamcı mücadeleye yöneldi, İslamcı klasiklerin tercüme edilerek basılması bu yönelişin tezahürüydü.

Türkiye’de İslami klasiklerin basılmasının tarihi 1960’larla başlamaz. Hasan Ali Yücel’in Milli Eğitim Bakanı olduğu dönemde çevrilen 1100 çeviri eserin 39 tanesi Şark klasikleriydi.²⁶¹ Cumhuriyetin ilk yıllarında Ömer Rıza Doğrul tarafında çeşitli İslami eserlerin çevrildiğini görüyoruz.²⁶² 1950’lerde çevrilen eserlerde ise öncelik sırası edebi-tasavvufi eserlere verilmişti.²⁶³ 1960’larla *Hilal* dergisi ve yayıncılığıyla başlayan ise ideolojik bir kimlik arayışın parçası olarak İslamcı kaynakların çevirileriydi. Sosyalist hareketin yükselişe geçtiği bir dönemde İslam’ın sosyalizm ve

²⁵⁸ İsmail Kazdal, **a.g.e.**, s. 274

²⁵⁹ 1960’ların ortasına doğru Marksizmi öğrenme çabalarının bir karşılığı olarak Muzaffer Erdost’un önderliğinde kurulan Sol ve Onur Yayınları Marx, Engels ve Lenin’in eserleri başta olmak üzere teorik kurucu metinleri çeviriyordu. 1968-71 arasında sosyalist hareketin artan ihtiyacına göre Ant yayınları önderliğinde sol tercüme Güney Amerika tecrübesi başta olmak üzere güncel Marksist mücadelelere yöneldi. Türkiye’de sol-sosyalist düşüncüyü etkileyen tercüme konusunda bakınız; Erkan Ünal, “Sol Düşüncenin Ortasında ve Kıyısında Çeviri Kitaplar,” **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: Sol**, İstanbul: İletişim, 2007., s. 418-431.

²⁶⁰ İslamcı cemahta *Hilal* dergisi 1960’larda bu rolü üstlenmişken solda *Yön* dergisinin Türkiye dışı sol-sosyalist gelişmelere açıldığı görülüyor. Bakınız; Ergun Aydınoglu, **a.g.e.**, s. 194.

²⁶¹ Yücel Bulut, **a.g.e.**, s. 349.

²⁶² **A.g.e.**, s. 350

²⁶³ **A.g.e.**, s. 353

kapitalizme alternatif bir üçüncü sistem olduğu tezi tercümelerde işleniyordu. 1960'lardaki ilk çevirilerin sosyalizm ve İslam ilişkisi üzerinde durması bu noktada anlamlıdır.²⁶⁴Çevirilerle vurgulanmayı çalışılan öncelikle İslam'ın sadece öte dünyaya yönelik bir din olmadığı öncelikle bu dünyayı değiştirmeye ve dönüştürmeyi amaçladığıdır. İslam'ın öncelikle bu dünyaya yönelik bir din olduğuna dair akidevi yorum Cemaleddin Afgani'den beri İslamcı teolojinin kurucu aksiyomudur. İslamcılığın bir sonraki kurucu aksiyomu ise İslam'ın bir bütün olarak bir siyasi, toplumsal ve iktisadi nizam teklif ettiğidir. İslamcılığın bu ikinci aksiyomunu Said Halim Paşa'ya kadar geri götürebiliriz.²⁶⁵ 1940'ların *Büyük Doğu*'sunda da şiirsel, soyut ve örtülü bir dile bürünse de bir nizam olarak İslam fikri seçilebiliyordu nitekim Necip Fazıl'ı muhafazakar milliyetçi cephe içerisinde farklılaştıran da bu vurguydu. 1960'larla başlayan tercümelerle Yücel Bulut'un ifadesiyle "İslam'ın yalnızca ahlaki buyruklardan ibaret olmadığı, bunun yanı sıra sosyal adalet mekanizmalarına, bir iktisat sistemine, bir devlet idare anlayışına da sahip olduğu" vurgusu güçlendirilmiştir.²⁶⁶

İslam'ın bir hayat nizamı olduğu kabulü 1920'lerde *Anadolu* mecmuasıyla başlayan 1950'li yıllarda güçlenen muhafazakar milliyetçiliğin İslam'a ayırdığı rolün aşılması anlamına geliyordu. Muhafazakar milliyetçilikte İslam Türklüğü niteleyen bir ruhtu, buna karşılık İslam'ın bedeni Türklüktü, İslam'ı bir fikirden, akideden aksiyona dönüştüren Türklerdi. Türk-İslam sentezi son tahlilde Malazgirt'te başlayan Anadolu'nun Türkler eliyle İslamlaşmasının tarihi anlatısına dayanıyordu. Bu tarih anlatısı 1950'lerden 60'lara geçilirken bir milli kültür inşasına tahvil edilmişti. Muhafazakar milliyetçilerce İslam, devletin koruması altında olan milli kültürün önemli bir parçası olarak kabul ediliyordu. 1950'lerle Anadolu tarihinin parçasıyken milli kültüre dönüşen İslam, 60'ların ortasından itibaren bütüncül bir düzen teklifi

²⁶⁴ Yücel Bulut İslamcı tercümelerin sadece sosyalizm karşıtlığına indirgenemeyeceğini belirtir. Bulut'a göre tercümeler, sosyalizm ve kapitalizm kutuplaşmasının dışında İslam'ın siyasal ve toplumsal karakteriyle bir alternatif olduğu iddiasını taşımıştır. Nitekim sosyalizm ve İslam'ın yakınlığı hususunda İslami kanatta Seyyid Kutup'un *İslam'da Sosyal Adalet* (Cağaloğlu Yayınları 1962 ve Mustafa Sıbai'nin *İslam Sosyalizmi* (Dergah Yayınları, 1974) başta olmak üzere birçok eser çevrildiği gibi sol cemahtan da Doğan Avcıoğlu Roger Graudy'nin Sosyalizm ve İslamiyet eserini çevirmiştir (Yön Yay. 1965) Aynı dönemde Hikmet Kıvılcımlı gibi İslamiyet ile Sosyalizm arasında uyum arayan sol-sosyalist aydınlar görmekteyiz. Yücel Bulut, **a.g.e.**, s. 354-355

²⁶⁵ Yeniğün, "The Political Ontology of Islamic Democracy: An Ontological Narrative of Contemporary Muslim Political Thought", s. 21.

²⁶⁶ Yücel Bulut, **a.g.e.**, s. 355.

olarak ideoloji görünümü alacaktı. Bu İslam'ın toplumsal bütünlüğün bir parçası olma rolünden çıkararak, toplumsal ve siyasal bütünlüğü sorgulayan bir sistem eleştirisi halini alması demekti.²⁶⁷

Tercümeleler Türkiye Müslümanlarının zihni coğrafyasını genişletti. Mısırlı, Pakistanlı Müslüman düşünürlerin yazdıkları Türkiye'de de okunmaya başlamış, muhafazakar milliyetçiliğin Misak-ı Milliyle sınırladığı siyasal harita genişlemişti. Dahası Hasan El-Benna, Seyyid Kutup, Mevdudi, Nedvi gibi İslamcılarla temsil edilen İslamcı mesaj herhangi bir ulusal sınırla çerçevelenmemiş 'ümmeççi' bir çağrıydı. Bütün Müslüman toplumları hangi koşullarda olursa olsunlar İslamcı aksiyona çağırıyordu. 'Ümmet', II. Meşrutiyet dönemi İslamcı entelektüellerin yenilgisini ifade eden 1924-25 dönemi sonrasında neredeyse unutulmuş bir siyasal terimdi. 1940 ve 50'ler boyunca Necip Fazıl dahil Türkiyeliler Müslüman entelektüeller Türkiye dışında diğer Müslüman toplumlarla kültürel düzeyde bile olsa bir birliktelik tahayyül etmiyordu. Tercümelerle beraber ümmet, bir siyasal terminoloji ve ufuk olarak İslamcılar tarafından yeniden keşfedildi.

Ümmetin yanı sıra şeriat, şirk toplumu, cahiliye, cihat, hak ve batıl, tağuti düzen gibi Kuran kaynaklı kavramlar tercümelerle yeniden keşfedildi. Bu keşif hem teolojik olarak hem de siyasal açıdan devrimci bir durumdu. Teolojik olarak devrimciydi çünkü Kurani kavramlara doğrudan müracaat, dinin kaynaklarıyla daha önce kurulmamış bir ilişkinin kurulması demekti. 1960'lara kadar dinle kurulan ilişki tasavvuf kaynaklıydı.²⁶⁸ 1960'lı yıllarla beraber özellikle Yüksek İslam Enstitülerinin açılmasıyla Kuran'ı kendi dili olan Arapça'dan okuyup yorumlayabilecek bir nesil ortaya çıkacaktı. Bu yeni nesil İslam'la bağımlı tasavvuf üzerinden (bir şeyh aracılığıyla) değil doğrudan hadis, kelam, fıkıh ve tefsir gibi İslami

²⁶⁷ **A.g.e.**, s. 363.

²⁶⁸ İsmail Kazdal *Hilal* Dergisi'nin yayın yönetmeni olmadan derginin tasavvufi merkezli bir İslam anlayışı savunduğunu belirtiyor. (İsmail Kazdal, **a.g.e.**, s. 267. Alperen Gençosmanoğlu makalesinde Kazdal'ın bu yorumunun abartılı olduğunu onun yayın yönetmenliğinden önce de *Hilal*'in tercüme odaklı bir yayın politikası olduğunu belirterek derginin sahibi Salih Özcan'ın tercümelerdeki rolünü vurguluyor (Bakınız Alperen Gençosmanoğlu, **a.g.e.**, s. 306-307. Ancak Özcan'la ya Kazdal'da başlatılsın *Hilal* dergisinin kendisinden önceki tasavvufi İslam anlayışından farklılaşan bir İslam yorumunu gündeme getirdiğini ifade edebiliriz.

ilimler üzerinden kuracaktı. Bu da dinin yorumlanmasında tasavvufi yorumun dışında yeni bir yorum alanının açılması anlamına geliyordu.

Bu yeni kavramsal terminoloji özellikle 1970'lerin ikinci yarısından itibaren İslamcı gençliğin siyasal söylemini şekillendirecekti. 12 Eylül'e uzanan süreçte siyasal ve toplumsal alanın ideolojik pozisyonlarca parçalanması, kitlesel ayrışma ve çatışma ortamının körüklenmesi, tercümelemlerle gelen dost-düşman ayrımına dayalı çatışmacı dilin zemin kazanmasını kolaylaştıracaktı. İslam'ın teolojik yorumunun cihat eksenli dost-düşman ayrımına evrilmesi İslam devleti ve toplumu gibi devrimci siyasal projelere eşlik edecek, bu da en azından söylem düzeyinde radikal (mevcut düzen ve anlayışları yıkmaya yönelmek anlamında) bir dilin sahiplenilmesine neden olacaktı.

Ancak tercümelerin bu teolojik ve siyasal etkilerinin bir anda gerçekleştiğini söylemek mümkün değildir. 1960'ların ortasında henüz kurulu bir İslamcı parti ve kendisini İslam'la niteleyen bir gençlik teşkilatı mevcut değildir. Bu durumda tercümelerin ilk planda etkilerini kitlesel örgütlerin olmadığı bir ortamda çok daha kısıtlı bir çevrede aramalıyız. Bu çevrelerden ilki daha öncede ifade edildiği üzere İmam-Hatip Okulu ve Yüksek İslam Enstitüsü öğrencileri ve mezunlarıdır. Nitekim İslamcı eserlerin tercümelerini sistematik olarak başlatan *Hilal* dergisi ve yayınevi sahibi Salih Özcan bir röportajında tercümelerin hedef kitlesini söz konusu öğrenciler olduğunu vurgular:

O günlerde yeni açılan İmam Hatip Okullarından yetişen gençler yeni bir bina yapacaklardı. Ama malzemeleri yoktu. Onların ufkunu açacak, onlara malzeme olacak yeni kitaplar ve yeni yorumlar lazımdı. Ve bir gece tüm İslam ülkelerindeki yaşayan İslam alimlerinin eserlerini çevirtip Türkiye'de yayınlamaya karar verdim. Böylece onlara yapacakları bina için malzeme sağlamış olacaktım. Sanırım bunda da başarılı oldum.²⁶⁹

Tercümelerden etkilenmesi beklenen diğer bir kitle hâlihazırdaki yerli İslamcı entelektüeller olabilirdi. Tutumlarını daha sonradan değiştirecek olsalar da yerlilik

²⁶⁹ Aktaran Abdülhamit Birişik, **a.g.e.**, s. 391-392.

vurgusu yüksek olan Necip Fazıl ve Sezai Karakoç gibi Türkiyeli İslamcılar tercümeleleri (ve tercümelelerle gündeme gelen Seyyid Kutup gibi İslamcı düşünürleri) sıcak karşıladılar. Bu sıcak karşılaşmanın en önemli sahnelerinden biri Seyyid Kutup'un idam edilmesinin ardından 1966 Eylül'ü içinde yapılan MTTB'nin Çağaloğlu'ndaki salonunda "Seyyid Kutup'u anma toplantısı" dır. Toplantının konuşmacıları Türkiye İslamcılığının önde gelen iki ismi olan Sezai Karakoç ve Necip Fazıl Kısakürek'tir. Sezai Karakoç, Seyyid Kutup'un asılmasının İslam'ın "tam anlamıyla, çağın içinde, çağın aksiyonunun ortasında olduğunu" gösterdiğini belirtirken Necip Fazıl, Kutup'u "İslam ideolojyasının asrımızda en saf ve cevherli müdafaalarından biri" olarak selamlar.²⁷⁰

1960'ların ortası İslamcılığın entelektüeller arasında mayalanma dönemidir, İslamcı söylem nereden ve nasıl gelirse gelsin kabul edilir. *Diriliş* dergisinde 1966'da bir ideoloji olarak İslamcılığa geçişte Türkiyeli Necip Fazıl'ın yanında Mısırlı Seyyid Kutup'u, Pakistanlı Mevdudi ve Nedvi'yi Cezayirli Malik Bir Nebi'yi öne çıkarır.²⁷¹ *Diriliş* 'te Muhammed Hamidullah'tan, Malik Bin Nebi'den çeviriler yayınlanırken, tercümeleleri yayınlamasıyla meşhur *Hilal* yayınlardan 1959 yılında Necip Fazıl'ın *İdeolojya Örgüsü* (tam metin 1968'de Kayseri Yüksek İslam Enstitüsü) kitabı basılır.²⁷²

Tercümelelerle gelen İslamcı mesaj yerli İslami kalemlerin ideolojik oryantasyonunu güçlendirmiştir. *İdeolojya Örgüsü*'nün, Seyyid Kutup'un İslamcılığın manifestosu niteliğindeki *Yoldaki İşaretler*'inin Türkçeye 1967'de tercüme edilmesinden bir yıl sonra tam metin olarak 1968'de basılması tercümelelerle oluşan atmosferden bağımsız değerlendirilemez.²⁷³ Ancak tercümelelerle yerli İslamcı entelektüellerin birlikteliği çok uzun süreli olmayacaktır. Mevdudi'nin *İslam'da İhya Hareketleri* (Hilal Yayınları, 1967) ve Seyyid Kutup'un *Fi-Zilal-il Kuran* (Hikmet

²⁷⁰ Hamza Türkmen, "Seyyid Kutup Türkiye'de Nasıl Algılandı," içinde **Türkiye'de İslamcılık Düşüncesi ve Hareketi: Sempozyum Tebliğleri**, İstanbul: Zeytinburnu Belediyesi, 2013, s. 372-373.

²⁷¹ Asım Öz, "Kenetlenmenin İmkansızlığı: 1960-80 Dönemi İslamcı Dergiciliğin Macerası Üzerine Bir Değerlendirme," içinde **1960-80 Arası İslamcı Dergiler: Toparlanma ve Çeşitlenme**, İstanbul: Nobel, 2016., s. 118

²⁷² **A.g.e.**, s. 97.

²⁷³ **A.g.e.**, s. 102.

Neşriyat, 1970) isimli tefsirinin tercümesiyle söz konusu İslami uyanışçıların din anlayışıyla Türkiye İslamcılarının tasavvufi ve ehli-Sünnetçi din anlayışları arasındaki fark açığa çıkmıştır. Bu duruma tercümelerin yaygınlık kazanmasıyla yerli İslamcı entelektüellerin yaşadıkları statü ve alan kaybını ekleyebiliriz.²⁷⁴1967'den sonra Sezai Karakoç *Diriliş*'de tercümelere yer vermeyi keser.²⁷⁵Necip Fazıl 12 Mart 1971 sonrası Mevdudi ve Kutup'a eleştirilerini yüksek sesle ifade etmeye başlarken 1974 tarihli İstanbul Yüksek İslam Enstitüsü müdürü Ahmed Davutoğlu'nun Cemaleddin Afgani'den Abduh'a, Kutup'tan Mevdudi'ye İslamcı çizgideki düşünürleri reformistlik, vehhabilik, mezhepsizlikle suçladığı *Dini Tamir Davasında Din Tahripçileri* isimli kitabına önsöz yazar.²⁷⁶

Bütün bu ayrışma durumları parti ve gençlik hareketinin ortaya çıkacağı1969 momentini etkilemedi, 1969'da hakim olan ayrışma değil birlikteliktir; bu birliktelik İslamcılığı dört başı mamur bir doktrin olarak inşa etmemiş olsa da İslam'ın alternatif bir düzen teklifi olarak kapitalizm ve sosyalizm karşısında üçüncü bir yol olduğu fikri ikna edici derecede yaygınlaştırılmıştı. Tercümeler bu mesajın ortaya çıkacağı düşünsel atmosferi oluşturmuştu belki ama hala tek başlarına 1969'a giden yolda bir aktör olduklarını söyleyemeyiz. Türkiye İslamcılığını 69'a taşıyan entelektüel damar Necip Fazıl'ın aktif temsiliyle hala yerlidir.

Tercümelerin neden bir aktör olamadığı sorusunun cevabı aslında 'tercüme' kelimesinin kendisinde saklıdır. Tercümeler bir siyasal ve toplumsal yapının ürettiği bir metnin başka bir siyasal ve toplumsal yapıya aktarılmasıdır. Bu aktarımın elbette son derece ufuk açıcı, tahrik edici, galeyana getirci sonuçları olabilir. Ancak bu sonuçların ortaya çıkabilmesi için tercümelere tevarüs eden aktörlere ihtiyaç vardır. Tercümelerle gelen Kuran merkezli teolojii tevarüs ederek onu politik bir dile dönüştüren ve hepsi Yüksek İslam Enstitüsü mezunu olan Ali Bulaç, Beşir Eryarsoy, Ahmet Ağırakça ve Sait Şimşek gibi isimler 1976 yılında *Düşünce* dergisini kuracaklardı. *Düşünce*, İslamcılığın teolojik zemininin inşa edildiği bir dergiyken,

²⁷⁴ A.g.e., s. 122.

²⁷⁵ A.g.e., s. 118.

²⁷⁶ Hamza Türkmen, a.g.e., s. 374.

doğrudan gençliğe yönelen ve çok daha angaje politik bir dil kullanan Yılmaz Yalçınar'ın öncülüğünde *Şura* ise 1978 Ocağı'nda yayın hayatına girecekti. Diğer bir deyişle tercümelemlerin yerli aktörlerce tam olarak içselleştirilmesi ve politik bir dile dönüştürülmesi (siyasal kutuplaşmanın da etkisiyle) 1970'lerin ikinci yarısında gerçekleşecektir.

1960'ların ortasından 1970'lerin başına kadar Hasan El-Benna'dan Seyyid Kutup'a, Mevdudi'den Nedvi'ye bir çok İslamcı düşünürün kitapları Türkçe'ye çevrildi. Ancak Türkiye dışı İslamcı düşünürlerle kurulan ilişkinin bir benzerini örgütsel anlamda göremiyoruz. "Müslüman Kardeşler" ya da "Cemaati İslam"i benzeri İslami örgütlenmelerin Türkiye İslamcılığına doğrudan etkisi olmamıştır. Bu örgütlenmelerin bir Türkiye temsilciliği açılmadığı gibi Türkiye-Mısır ve Pakistan gibi ülkelerdeki İslamcı Örgütlenmeleri birbirine bağlayan bir platformdan da bahsedemiyoruz. *Hilal* dergisinin sahibi Salih Özcan'ın Mevdudi'yle olan kişisel ilişkileri²⁷⁷, Dünya İslam Kongresi'nin çeşitli toplantılarına Türkiye'ye temsilen katılması²⁷⁸, 1962'de kurulan Suudi Arabistan kralı Faysal'ın öncülüğünde kurulan Dünya İslam Birliği'nin (Rabita) kurucularından biri olması²⁷⁹ 1960'lar İslamcılığı açısından kuşkusuz çok önemli ağ çalışmalarıydı. Ancak Salih Özcan'ın bu çalışmaları İslamcı düşünülerin Türkçe'ye tercümesini sağlamanın ötesinde Türkiye içinde etkili olabilecek bir örgütsel yapıya dönüşmedi.

Türkiye İslamcılığının Mısır ya da Pakistan İslamcı örgütlenmeleriyle teşkilat bazında ilişki kur(a)mamasının birçok sebebinden bahsedebiliriz. Öncelikle Türkiye Devleti'nin laik karakteri siyasal sistemin ayırt edici bir niteliğiydi, özellikle tek parti döneminde İslam'ın sadece politik tezahürlerine değil toplumsal görünümüne karşı da devlet teyakkuz halindeydi. Her ne kadar 1960'larla beraber ideolojik yapılanmaların önü siyasal sistemce açılmış olsa da radikal İslamcı örgütlenmelerin Türkiye içinde faal olmalarına siyasal sistemin izin vermesi mümkün değildi. Siyasal sistem bu

²⁷⁷ Salih Özcan ve Mevdudi'nin tanışması için bakınız; **Ahmed Özer, Bediüzzaman'ın Hariciye Vekili: Seyyid Salih Özcan**, İstanbul: Işık Yayınları, 2011., s. 133.

²⁷⁸ Özcan 1962'de Irak, 1963-64 ve 65'de Suudi Arabistan ve 1967'de Pakistan'da gerçekleştirilen Dünya İslam Kongreleri'ne katılmıştır. Ayrıca Libya, Kuveyt, Bahreyn ve Tunus gibi müslüman ülkelere ziyaret gerçekleştirmiştir. Bakınız; **a.g.e.**, s. 97-240.

²⁷⁹ **A.g.e.**, s. 235-239.

şekilde bir örgütsel bağa izin verse dahi Türkiye Müslümanlığının kendi iç şartları dolayısıyla ciddi engeller söz konusuydu. Her şeyden önce Türkiye’de İslami tabanı geleneksel olarak Nurculuk, Nakşibendilik, Süleymancılık gibi cemaatler tutuyordu, bu cemaatler de genel olarak 1950’lerin muhafazakar milliyetçiliğiyle yoğrulmuştu, ümmetçi bir siyasi ajandaya bu kesimlerin sıcak bakması mümkün değildi. İkincisi ise dil engeli önemli bir sorundu, Türkiye’de 1960’larda Arapça konuşabilen kişi sayısının az olduğunu tahmin edebiliriz. Nitekim Salih Özcan’ın Arapça biliyor olması 1960’lar boyunca kurabildiği ilişkilerde yardımcı bir faktör olarak önemliydi. Üçüncüsü uluslararası insan hareketliliğinin kısıtlı olduğu bir dönemden bahsediyoruz. Her ne kadar İslam dünyasından çeşitli alimler Yüksek İslam Enstitüsünde ders verse, bazı Türk öğrenciler El-Ezher’de, bazı Arap kökenli öğrenciler Türkiye’de eğitim alsalar da bu etkileşimler çok daha sınırlı bir alanda, eğitim alanında cereyan ediyordu.²⁸⁰

Bütün bu saydığımız faktörlerin test edilebileceği bir örnek olay olarak Ürdün merkezli Hizbu’t Tahrir’in Türkiye’de örgütlenme girişimini ele alabiliriz.²⁸¹ Türkiye’ye gelen Ürdünlü öğrencilerin temas kurduğu başta Ercüment Özkan olmak üzere bazı İslamcı entelektüeller, Hizbu’t Tahrir’in İslam Devleti ve Anayasası merkezli siyasi programından etkilendiler.²⁸² Tasavvuf merkezli İslam anlayışından fıkıh merkezli İslam anlayışına kayan ve İslami bir devlet ve toplum tahayyülüne dayalı bir devrim programı öneren Hizbu’t Tahrir’in Türkiye örgütlenmesi kısa süre içinde polis takibatına uğrayacaktı. Kısa sürede yakalanan 16 kişiden oluşan Hizbu’t Tahrirciler 20 Kasım 1967’de mahkemeye çıkarılarak çeşitli cezalara çarptırıldılar.²⁸³

²⁸⁰ Daha öncede belirtildiği gibi Muhammed Hamidullah, Tayyip Okiç, Muhammed et-Tanci gibi Müslüman ülkelerden gelen isimler İlahiyat Fakülteleri ve Yüksek İslam enstitülerinde ders veriyordu.

²⁸¹ Hizbu’t Tahrir, başbakan Süleyman Demirel’e, ana muhalefet partisi lider İsmet İnönü’ye ve CHP milletvekili Cihat Baban’a yazmış oldukları açık mektuplar, dağıtılan beyannameler ve özellikle 182 maddelik anayasa tasarısı ile gündeme gelmişti. Bakınız; **Alev Erkilet, “Ercüment Özkan,” Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: İslamcılık**, İstanbul: İletişim, 2004., s. 686

²⁸² Alev Erkilet Hizbu’t Tahrircilerin siyasal programlarını şu şekilde özetliyor: Halkı Müslüman olan devletleri Dar’ül İslama çevirmek iddiasında olan, hilafeti önceleyen, hüküm vermede temel ölçü olarak Kuran-Sünnet-İcma-Kıyas’ı benimseyen, yönetim anlayışı itibarıyla Şura Meclisi ile onun seçeceği başkanın (halife) otoritesine dayanan, valiler idaresindeki bir eyalet sisteminden söz eden ve şer’i mahkemelerin yeniden kurulmasını öneren HT’cilerin belki de en önemli özelliği, yabancılara ekonomik imtiyazlar verilmesine ve NATO benzeri ittifaklarla, üslerin yabancılara kullandırılmasına karşı çıkmakta oluşlarıydı.” Bakınız; **a.g.e.**

²⁸³ “İslam Devleti Kurmak İsteyenler Dün Yargılandı,” **Milliyet**, 21 Kasım 1967., s. 3.

Hizbu't Tahrir olayı siyasal sistemin İslamcı teşkilatların Türkiye'de örgütlenmesinin önünü açmayacağını göstermiştir. Ancak bunun ötesinde Türkiye'deki yerleşik İslami teşekküller de bu oluşuma sıcak bakmamıştır. Türkiye'de muhafazakar İslami çevrelerin karşı çıktığı örgütlenmeye,²⁸⁴ *Hilal* dergisi gibi İslamcı eserlerin tercümelerinin yayınlandığı dergi bile eleştirel yaklaşmıştır.²⁸⁵ Kısa süren Hizbu't Tahrir deneyimi küçük bir grup içerisinde kalsa da fıkıh temelli İslamcılığın Türkiyeli bir grup tarafından sahiplenilmesi ve İslamcı bir siyasal programın Türkiye'ye taşınabilmesi açısından önemliydi.²⁸⁶ Ancak belirtildiği üzere 1967 tarihi Türkiye İslamcılığı açısından bu tarz bir örgütlenme ve programın karşılığının alınabileceği bir zemini vaat etmiyordu.

Bölüm Sonucu

Türkiye'de İslamcı toplumsal-siyasal hareketi anlayabilmek için onun siyasi sistemle olan ilişkisinin incelenmesi gerekir. Hıyanet'i Vataniye Kanunu'nda 1925'de yapılan değişiklikle siyasi sistem İslam'ın toplumsal-kültürel alanda bile örgütlenmesini önlemek istemişti. Osmanlı Devleti bakiyesi İslamcı aktörler olan İslamcı entelektüeller ve Nakşibendi kökenli tarikat-cemaatler bu durumda içe kapanarak en azından iktidarın doğrudan hedefi olmamayı amaçladılar. 1949'da 163. Maddenin kabulü ve 1950'de Demokrat Parti'nin iktidara gelişi İslam'ın muhafazakar milliyetçilik şemsiyesi altında toplumsal-kültürel alanda örgütlenmesine kapı açtı ancak Türk Ceza Kanunu'na eklenen yine 163, 141 ve 142. Maddelerle Demokrat Parti iktidarı dar bir elit kesim dışında İslamcılar dahil farklı ideolojik grupların siyasallaşmasını engelledi. 1960 ihtilali siyasi sistem de köklü değişikliklere yol açtı. İhtilal, ordunun kendi iç hiyerarşisi içerisinde gerçekleştirdiği bir darbe değildir. Darbeyle iktidarı ele alan askerlerin darbe sonrası hakkında izlenecek yol hakkında birbirinden farklı düşünceleri vardır. Bu durum ve askerinin kendi pozisyonunu

²⁸⁴ Ahmet Kabaklı, İsmail Giritli, Fahmi Anlaroğlu ve Kemal Yaman gibi isimler sistem karşıtı görüşleri sebebiyle Hizbu't Tahrir'i "komünist" bir örgüt olarak tanımladılar. Bakınız; Alev Erkilet, **a.g.e.**, s. 687.

²⁸⁵ İsmail Kazdal *Hilal*'de Türkiye'deki Hizbu't Tahrircileri basiretsizlik ve cehaletle suçlar. Bakınız; Alperen Gençosmanoğlu, **a.g.e.**, s. 308

²⁸⁶ Ercüment Özkan 1970'de örgütle bağıni kopararak yine aynı fikri çizgide kendi çevresinde çalışma grupları oluşturarak, tartışılan meseleleri kitapçık halinde basmıştır. Özkan 1980 sonrasında *İktibas* dergisini yayımlayacaktır. Bakınız; Alev Erkilet, **a.g.e.**, s. 688.

meşrulaştırma arayışları siyasi alanın kısa sürede dar bir elit zümrenin inhisarından çıkarak genişlemesine sebebiyet verdi. Bu genişleme hem niceliksel, o güne kadar siyasi alana sokulmamış gruplar (öğrenciler, sendikalar, aydınlar gibi) siyasallaşmaya başladılar; hem de niteliksel, o güne kadar devlet tarafından meşru görülmeyen ideolojik hareketler görünür olmaya başlayacaklardı.

Türkiye’de İslamcılığın bir siyasal ve toplumsal harekete dönüşmesinin arkasında İslamcı hareketin aktörlerini, amaç ve stratejilerini belirleyen bir doktrinin olduğunu söylemek güçtür. Necip Fazıl ve Sezai Karakoç gibi yerli İslamcıların üretimi İslam’ın bir düzen fikri içerdiğini söylemeleri bakımında önemliydi. Keza İslami uyanış düşünürlerinin eserlerinin tercümesi özellikle eğitimli genç dindarlar arasında etkili oluyordu. Ancak tüm bu fikirleri toplumsal-siyasal alana taşıyacak ve onu siyasi sistem içerisinde belirli bir stratejiyle temsil edecek bir örgütün ihtiyacı açıkça hissediliyordu. Bir sonraki bölümde 1969’da İslamcı siyasal hareketin doğuşunu örgütler üzerinden (Milli Nizam-Milli Selamet Partileri ve Milli Türk Talebe Birliği) ele alacağız.

BÖLÜM 2**TÜRKİYE’DE İSLAMCI TOPLUMSAL-SİYASAL HAREKETİN
DOĞUŞU**

1960 sonrasında Türkiye’de İslami aktörlerin (kendilerini tanımlarken İslam’a öncelikli ve ayırt edici referans veren aktörlerin) bir haritası çıkarılsa aslında karşımıza çok dağınık bir tablo çıkar. Hepsi kendi başına bir düşünce örgüsüne, yazma ve konuşma stiline sahip, kendi karizmatik kişiliklerini ve etki alanlarını fazlasıyla önemseyen, başta Necip Fazıl Kısakürek olmak üzere, Eşref Edip Fargan, Sezai Karakoç, Osman Yüksel Serdengeçti ve Mehmet Şevket Eygi gibi entelektüeller bu haritanın bir kısmını oluşturur. Bu haritanın diğer bir kısmını oluşturan İslami cemaatlere baktığımız zaman 1950’lerle kitlesellenen ve nüfuz alanını arttıran Nurculuk ve Süleymancılık gibi oluşumların özellikle cemaat liderlerinin ölümüyle (Süleymancılığın kurucusu Süleyman Hilmi Tunahan 1959’da, Said Nursi 1960’da vefat etmişti) kendi içlerinde bir liderlik problemiyle karşı karşıya kaldıklarını, İslamcı bir siyasallaşmadan ziyade kendi cemaat bütünlüklerini dışarıdaki ve içerideki tehditlere karşı korumayı amaçlayan muhafazakar bir tutum içerisine girdiklerini görüyoruz. Aynı dönemde İstanbul’da faaliyet gösteren Halidi Nakşibendi geleneğe bağlı Gümüşhanevi ve Kelami dergahları ise her ne kadar Demokrat Parti iktidarı sırasında önceki dönemin baskılarından sıyrılmış olsa da şeyhlerin karizmatik kişiliği etrafında oluşan halkalardan ibaret kısıtlı bir etki alanı içerisinde faaliyet gösteriyordu.

Türkiye’de İslamcı toplumsal-siyasal hareketi ortaya çıkaran entelektüel, cemaatsel veya tasavvufi kaynaklardan bahsedebiliriz. Ancak bu kaynaklara tek tek konsantre olmak bu kaynaklara verilen rolün abartılması riskini içinde taşır. Mesela Türkiye İslamcılığını bir Nakşibendi hareketi olarak görmek ya da bütün bir İslamcı hareketin ‘kurucu babası’ olarak Necip Fazıl’ı zikretmek ya da İslamcılığın tercümelerle var olduğu gibi yargılar aceleci yargılardır. Türkiye’de İslamcı hareketin doğuşunu analitik bir çerçevede ele almak için İslamcı toplumsal-siyasal hareketin öznesinin yapısal koşullar altında soy kütüğünün çıkarılması gerekir. Burada bahsedilen yapısal koşul siyasal sistemdir. Siyasal sistemin 1950’ye kadar katı laisizmi

herhangi bir formel İslami oluşuma (Nurculuğun 1950 öncesindeki varlığı informal bir şekilde rejimin baskıcı tutumuna rağmen) imkan tanımıyordu. Demokrat Parti'nin iktidara geldiği 1950 yılından sonra siyasal sistemin 1969'da İslamcı toplumsal-siyasal hareketin doğuşuna zemin hazırlayan üç önemli açılımı oldu. Bu açılımlardan ilki Demokrat Parti'nin iktisadi politikalarının sonucu muhafazakâr milliyetçi burjuvazinin ortaya çıkışıdır. İkincisi muhafazakâr milliyetçilerin kolektif bir aktör haline dönüşebilecekleri sivil toplum örgütlerinin kurulmasıdır. Üçüncüsü ise bu yeni muhafazakar milliyetçi burjuvazinin çocuklarını gönderebilecekleri genel olarak eğitim kurumlarının sayısının artırılması özel olarak ise Kuran Kursları, İmam-Hatip Okulları ve Yüksek İslam Enstitüleri gibi formel İslami eğitim kurumlarının açılmasıdır. Bu üç açılım 1969 sonrası İslamcı toplumsal-siyasal hareketin öznesi olacak kadroların iktisadi ve kültürel oluşumlarını hazırlayacaktı. 1969 yılında Necmettin Erbakan'ın öncülük ettiği İslamcı hareket Demokrat Parti döneminde ekonomik kazanımlar elde etmiş, çeşitli dernekler ya da cemaatler yoluyla örgütlenmiş gruplardan oluşmaktaydı. Bu grupların eğitim imkanlarının artmasıyla beraber toplumsal mobilizasyon umudu artmıştı. Türkiye'de İslamcı hareketin öznesi söz konusu kadrolardır; buna bağlı olarak Türkiye'de İslamcı hareketin tarihi bu kadroların sosyolojik ve politik oluşumunun tarihidir.

1960'a kadar Türkiye'de siyasal mücadele alanı parlamentoda temsil edilen DP ve CHP gibi merkez partilere hapsedilmişti. 1960 darbesi askeri ve sivil bürokrasinin DP döneminde dışlanmış olduğu siyasal alana tekrar dönme ve dahası bu alanı denetime alma çabasıydı. 1965'den itibaren üniversite gençliğinin siyasallaşmasıyla beraber Türkiye'de siyasal mücadele alanı genişledi. 12 Mart 1971 muhtırası genişleyen bu siyasal alanı tekrar eski dar parlamanter ve bürokratik alanla kısıtlamayı gaye edinmişti. 12 Mart'ın etkisi uzun sürmedi, 1975 sonrasında bu sefer çok daha büyük kitlelerin katılımıyla siyasetin alanı sokağa diğer bir deyişle topluma doğru genişledi. 12 Eylül 1980 darbesi, 12 Mart muhtırasının başarısızlığını örtbas edecek şekilde siyasallaşan toplumsal alanı askeri bürokrasi eliyle ortadan kaldırdı.

1965 seçimlerinde Türkiye İşçi Partisi parlamentoda temsil edilmeye başlanması parlementer siyasetin ideolojik mücadeleye açıldığını göstermesi

bakımında önemli bir gelişmeydi. 1965 sonrasında sadece parlamenter siyaset değil gençlik alanı da ideolojik mücadeleye açıldı. Bu iki alan her ne kadar belirli bir etkileşim içinde bulunsalar, siyasi alandaki mücadeleler gençliği etkilese ya da karşılığında gençlik hareketleri siyasi-bürokratik alana sirayet etse de iki alan kendi iç örgütlenme mantığı, koşulları ve sahip oldukları aktörlerin niteliği bakımından müstakil alanlardı. İslamcı hareketin de bu duruma uygun olarak en başından itibaren siyasi parti ve gençlik örgütü olarak iki müstakil alana denk düşecek şekilde iki müstakil örgütü oldu. Diğer bir ifadeyle 1969 yılı itibariyle doğduğunu söylediğimizi İslamcı hareketin kendi otonomisine sahip iki kanadı vardır. Bunlardan ilki parlamento merkezli mücadelesini sürdüren Milli Nizam (sonrasında Milli Selamet) parti hareketi, ikincisi ise bir öğrenci teşkilatı olarak Milli Türk Talebe Birliği bünyesindeki İslamcı öğrenci hareketidir. İslamcı hareketin bu iki kanadının uyum arayışları ve çelişkileri 1976 Ocak ayında Akıncılar Derneği örgütlenmesine yol açacaktır.

Örgütlenme parlamenter siyasi ve gençlik alanları içerisinde ayırt edici momentleri oluştururlar; çünkü örgütlenmeler basit ve doğal bir şekilde kendiliğinden meydana gelen gelişimler değildir. Necmettin Erbakan'ın söz gelimi 1966'daki siyasi görüşleri 1969'dan farklı olmayabilir ya da MTTB'nin İslamcı çizgiye çekilmesinde kilit rol oynayan Burhaneddin Kayhan olaylı MTTB seçimini kazandığı anda İslamcı bilinci dolaysızca elde etmemiştir; ancak Erbakan'ın örgütlediği Bağımsızlar Hareketi ve Kayhan'ın kazandığı seçim İslamcılığa formel, kurumsal ve en önemlisi kamusal bir temsiliyet kazandırmıştır. Bir toplumsal siyasal hareketin varlığı siyasi süreçlere etkide bulunabilmesiyle ilişkilidir. Siyasal hareket bireysel bilinçlerin toplamından fazlasını içerir bireysel bilinçlerin bir kolektif bilince dönüşmesini gerekli kılar. Bu sebeple örgütler kolektif bilincin temsil edildiği, görünürlük kazandığı ve kamusal bir iddia haline geldiği yerlerdir. Bu noktada entelektüeller ya da cemaat-tarikat yapıları elbette bir siyasal hareketin parçası olabilirler ancak onların siyasal hareketin parçası olmaları kolektif temsili tutan örgütlenmelerle olan ilişkileri çerçevesinde ele alınabilir. Kolektif aidiyetlerde kendilerini ancak kamusal temsillerle açığa çıkarabilir. Örgütler ile hareketler arasında teorik bir fark mevcuttur; 1970'ler İslamcılığına bakmak için sadece siyasal partinin ya da gençlik derneğinin resmi söylemlerine bakmak yeterli değildir; ancak resmi söylemler kolektif bilinci temsil güçleri dikkate alındığında hareketin anlaşılması için başlıca bilgi kaynağını oluşturur. Nihayetinde

İslamcı harekete hareket kimliği veren formel biçimde örgütlülüğü, kamusalılığı ve kitlesel kolektif temsil gücüdür. Bu noktada söz konusu İslamcı örgütlülüğü tutan ve işlevselleştiren kurumların tarihi ve resmi söylemlerinin analizi 1969 sonrası İslamcı hareketinin anlaşılmasında başat öneme sahiptir.

“İslamcı hareketin doğuşu” adlı bu bölümü üç ana başlığa ayıracağım. İlk olarak İslamcı hareketin öznesi olan İslamcı elitin sosyo-ekonomik doğuşunu Demokrat Parti sonrası iktisat, eğitim ve dernekleşme politikaları çerçevesinde inceleyeceğim. İkinci olarak İslamcı hareketin parlamento ayağı olan Milli Nizam ve Milli Selamet Partisini (bundan sonra MNSP) doğuşu ve gelişimini ilgili literatür içerisinden tartışacağım. Üçüncü olarak İslamcı gençlik hareketinin doğuşu olarak MTTB'nin İslamcılışması gençlik alanının kendi iç mücadele dinamikleri içinde ele alacağım. 3. Bölümde detaylarıyla tartışacağımız 1970'lerin ortasında güçlenen İslamcı toplumsal-siyasal hareketin örgütü olarak Akıncılar Derneği MNSP ve MTTB hareketlerinin diğer bir deyişle siyasi hareketle gençlik hareketinin tam ortasında doğmuştur.

2.1 İslamcı Hareketin Sosyo-Ekonomik Kökenleri

Demokrat Parti'nin kuruluşuna giden yolda en önemli aşamalardan biri Haziran 1945 tarihli büyük çiftliklerin küçük üreticiye dağıtılması öngören “Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu” üzerine yaşanan tartışmalar olmuştur. Kanunun çıkma süreci CHP içerisinde ciddi bir muhalefetin doğmasına sebebiyet verir. Kanuna muhalif grup bunun ekonomiye bir fayda getirmeyeceğini, üretimin düşeceğini, vergi gelirin azalacağını savunur. Muhalifler ayrıca özel mülkiyet hakkının çıkarılacak bir yasayla ihlal edilmesinin anayasaya aykırı olduğunu, devletin bu tarz müdahalelerinin üreticiler arasında belirsizlik ve güvensizliğe yol açacağını bunun da ayrıca ekonomik maliyetlerinin olacağını iddia ederler.²⁸⁷ Kendisi de toprak sahibi olan Adnan Menderes'in yönettiği muhalefet, hükümetin sert tutumu karşısında eleştirilerinin boyutunu genişleterek parlamentoda hükümetten “anayasanın tam uygulanmasını ve

²⁸⁷ Feroz Ahmad, *The Making of Modern Turkey*, London; New York: Routledge, 1993., s. 103.

demokrasinin kurulmasını isteyen bir önerge²⁸⁸ sunar. Türk siyasi tarihine *Dörtlü Takrir* diye geçen bu olayın ardından imzacılar Adnan Menderes, Celal Bayar, Refik Koraltan ve Fuat Köprülü öncülüğünde 7 Ocak 1946 tarihinde Demokrat Parti kurulur.

İkinci Dünya Savaşı yıllarında CHP iktidarı, ticaret burjuvazisinin savaş koşullarında artan kazançlarını hedef alan vergilendirme yollarına gitti. Varlık Vergisi İstanbul merkezli gayrimüslim burjuvaziyi rahatsız ederken, Toprak Mahsulleri Vergisi ve Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu büyük toprak sahibi burjuvaziyi tedirgin etmişti.²⁸⁹ Söz konusu vergiler tek parti devletçi politikalarının dayandığı yüksek burjuvazi bürokrasi ittifakını zedelemişti. Burjuvazi Şevket Pamuk'un ifadesiyle "ayrıcalıklı ancak bağımlı bir kesim konumundan kurtulmak istiyordu."²⁹⁰ Yeni kurulan DP burjuvazinin otonomisinin artacağı, özel sektörün kalkınmada payını yükselten ve tarıma dayalı büyümeyi öne çıkaran bir iktisat politikası öneriyordu.²⁹¹ Demokrat Parti'nin teklif ettiği iktisadi liberalizm politikaları savaş sonrası uluslararası konjonktürle de uyum içindeydi. Nitekim Demokrat Parti iktidarı beklenmeden Sovyetler Birliği'nin yakın tehdidini hisseden CHP hükümeti ABD'nin dünya ölçeğinde savunduğu iktisadi liberalizasyon politikalarına geçit verecekti.²⁹²

Demokrat Parti'nin 1950'de iktidara gelmesi 1947 sonrası iktisadi liberalizm siyasetinin daha büyük bir şevkle benimsenmesine sebebiyet verecekti. 1950-53 yılları arasındaki dönem, uluslararası piyasaların yol açtığı ihracat talebi, Marshall yardımların etkisiyle tarımda makineleşmenin artırılması, tarıma elverişli devlet mülkiyetindeki toprakların küçük üreticiye açılması gibi faktörlerin katkısıyla tarıma dayalı büyümenin gerçekleştiği yıllar oldu.²⁹³ Bu yıllarda hızlı büyüme sürecinin etkisiyle toplumdaki tüm grup ve tabakaların reel gelirlerinin arttığı bir dönem olmakla beraber²⁹⁴ milli gelirin paylaşılmasında tarım kesiminin aldığı payın ücretli-kentli

²⁸⁸ Erik Jan Zürcher, *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi: Turkey, a Modern History*, İstanbul: İletişim Yayınları, 1993., s. 306.

²⁸⁹ Korkut Boratav, *Türkiye İktisat Tarihi 1908-2007*, Ankara: İmge Kitabevi, 2009., s. 95.

²⁹⁰ Şevket Pamuk, *Türkiye'nin 200 Yıllık İktisadi Tarihi*, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, s. 225.

²⁹¹ *A.g.e.*, s. 226.

²⁹² 1947 yılında CHP iktidarı Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planından vazgeçerek, özel sektöre ve tarım kesimine daha fazla ağırlık vermeye başladı. Bakınız; *a.g.e.*, s. 226-227.

²⁹³ *A.g.e.*, s. 227.

²⁹⁴ Korkut Boratav, *a.g.e.*, s.102.

çalışan karşısında yükseldiği bir dönem olmuştur.²⁹⁵ Tarıma dayalı kalkınma tarım dışı kesim içindeki ücretli çalışanların milli hasıladaki paylarının azalmasıyla neticelendi.²⁹⁶ Ücretli kentli çalışanların durumu görece olarak bozulurken görece olarak durumu düzelen tarım ürünlerinin ihracatını gerçekleştiren ticaret burjuvazisi ile bu burjuvazi etrafında örgütlenmiş küçük tüccar ve esnaf oldu.²⁹⁷

1954 sonrası dönemde ilk dört yıldaki uluslararası piyasalarla eklemlenme ve tarıma dayalı iktisadi büyüme politikaları sürdürülemez hale gelmişti. Bundaki temel etken dış piyasaların tarımsal ihraç mallarına talebindeki azalmanın getirdiği fiyat düşüşünün ihracat hacmine vurduğu darbeydi.²⁹⁸ Demokrat Parti bu duruma iki tepki verdi. İlk olarak tarım kesiminde oluşan ilk dört yıldaki refah artışını korumaya yönelerek buğday ve tütün gibi tarım ürünlerinde yüksek fiyatlarla alımları devreye soktu ancak Merkez Bankası'ndan açılan kredilerle finanse edilen bu alımlar enflasyon dalgasına yol açtı.²⁹⁹ İkinci tepki düşen ihracatın dengelenmesi için ithalat hacminin düşürülmesi oldu; 1952 ve 53 yıllarında 550 milyon dolara ulaşan ithalat hacmi 1956, 1957 ve 1958 yıllarında 400 milyon doların altına indi.³⁰⁰ İthalattaki bu gerileme tüketim malları açığına sebep olunca iktisadi liberalizasyon iddiasıyla yola çıkan Demokrat Parti iktidarı kamu yatırımlarına tekrar yönelmek zorunda kaldı.³⁰¹ Kamu yatırımlarının milli hasıla içinde payının arttığı bu dönemde özel sektörde de paralel bir büyüme görüldü.³⁰² Korkut Boratav'a göre kamu sektörünün genişlemesi ve ithal ikameci büyüme modelinin devletçiliği hatırlattığı bu dönem; kamu yatırımlarının özel sektöre destek niteliği göz önüne alındığında bir "karma ekonomi" modelidir.³⁰³

Demokrat Parti döneminde her ne kadar 1954 sonrası büyüme oranı yıllık ortalama % 4.4'de kalsa da 1954 öncesinde ağırlıklı olarak tarım kesimi, 1954 sonrası

²⁹⁵ Öyle ki tarım kesiminin milli hasıla içindeki payı 1946-47 ortalamasında % 42 iken 1952-53'de bu rakam % 45.2'ye çıkmıştır. Aynı dönemde sanayi sektörünü payı % 15.2'den %13.5'e düşmüştür. Bakınız; **a.g.e.**, s. 101.

²⁹⁶ Bu tür gelirlerin milli hasıladaki payı 1950'de 19.5'ken 1953'de % 16.1 oldu. Bakınız; **a.g.e.**, s.103

²⁹⁷ **A.g.e.**, s. 104.

²⁹⁸ Şevket Pamuk, **a.g.e.**, s. 231.

²⁹⁹ **A.g.e.**, s. 231, 232.

³⁰⁰ **A.g.e.**, s. 232.

³⁰¹ Korkut Boratav, **a.g.e.**, s. 108.

³⁰² **A.g.e.**

³⁰³ Korkut Boratav, **a.g.e.**, s. 109.

da ağırlıklı olarak sanayi kesimi büyüyen milli hasıladan payını aldı. Bu dönemde büyüyen milli hasıladan payını alamayan artan enflasyon sebebiyle maddi durumu kötüleşerek gelir düzeyi dağılımındaki yerini kaybeden kesim asker ve sivil bürokrasi oldu.³⁰⁴1950’li yılında fert başına düşen milli gelirin dört mislinden fazlasını alan memurların payı 15 yıl içinde yarı yarıya düşmüştür.³⁰⁵ Bürokrasinin kaybı bu dönemde sadece ekonomik olmakla kalmamıştır toplumsal statü olarak da tek parti dönemindeki ayrıcalıklı ve üstün konumunu kaybetmiştir. Bu kayıp hem millet meclisindeki devlet memuru oranının düşmesinden hem de siyasal karar verme yetkisine sahip bürokratların sayısındaki düşüştten izlenebilir.³⁰⁶

1950’ler boyunca tarım ve küçük sanayici kesimlerinde ciddi bir burjuvazi oluşumunu görüyoruz. Bürokrasiyle karşılaştırıldığında gelişen burjuvazinin iktisadi gücü daha iyi anlaşılmalıdır. 1960’da devlet memurları çalışan nüfusun % 2.82’sini meydana getirerek milli gelirin % 1.5’una sahip olurken özel sektör girişimcilerinin faal nüfusa oranı % 0. 67 milli gelirden aldıkları pay ise % 24.9’dur.³⁰⁷ Söz konusu özel girişimlerin yapılan bir araştırmaya göre % 2.4’ü 1923’den önce %16.2 si 1923-1939 arası, % 18.4’ü 1940-45 arası ve % 59.7’si 1946-1960 yılları arasında kurulmuştur.³⁰⁸ Bu veriler Demokrat Parti döneminin tarım ve sanayi burjuvazisi oluşumundaki ağırlığını ortaya koymaktadır.

Geniş tabana dayalı ekonomik kalkınma modeli hükümetin kaynakları kendisini siyasal olarak destekleyebilecek gruplara dağıttığı patronaj ilişkileri üzerine kuruluydu.³⁰⁹ Tarıma dayalı büyüme politikası, ”kamu iktisadi teşebbüslerinin çoğalması, devlet sübvansiyonlarının ve himayeciliğin artması”³¹⁰ kır ve kasabalarda tarımsal üretim yapan halk tabakalarında kısa vadede zenginleşmeye yol açmış;

³⁰⁴ Gencay Şaylan, **Türkiye’de Kapitalizm Bürokrasi ve Siyasal İdeoloji**, Ankara: Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü, 1974., s. 85.

³⁰⁵ Gencay Şaylan, **a.g.e.**, s. 86.

³⁰⁶ **A.g.e.**, s. 84-85.

³⁰⁷ J. L. Enos’dan aktaran **a.g.e.**, s. 86.

³⁰⁸ Arif Payaslıoğlu’ndan aktaran **a.g.e.**, s. 83

³⁰⁹ İlkay Sunar patronaj sistemini şu şekilde tanımlamıştır “Patronaj sistemi, kaynak dağılımı ve gelir bölüşümü politikalarını siyasal desteğe yönelik biçimde etkileyen bir yaklaşımdır.” Bakınız; İlkay Sunar, “Demokrat Parti ve Populizm,” **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi**, İstanbul: İletişim Yayınları, 1983., s. 2083

³¹⁰ **A.g.e.**, s. 2082

bürokratik merkeze karşı hükümete sadakat duyan yeni bir burjuvazi ortaya çıkarılmıştır.

Arif Payaslıoğlu'nun özel girişimlerin sermaye teşekküllerine dair hazırladığı 1961 tarihli envanterden³¹¹ yola çıkan Gencay Şaylan'a göre Türkiye'de sermaye oluşumu henüz anonim şirket oluşturacak güçte görünmemekte ve egemen girişim tipi aile girişimi (ortaklar arasında kan bağının olduğu girişimler) olarak gözükmektedir.³¹² Ağırlıklı olarak Demokrat Parti döneminde oluşan küçük ve orta boy işletmelerin ideolojik yönelimlerine dair doğrudan bir çalışmaya rastlanılmamışsa da söz konusu yeni burjuvazinin Demokrat Parti'nin temsil ettiği siyasi çizgiye yakınlığı aldığı oyların yapısal analizinde ortaya çıkmaktadır. CHP 1950 seçiminde ülkenin daha kalkınmış olan batısından tek il dahi kazanmamıştır.³¹³ Ergun Özbudun'a göre DP ticari orta sınıflar, kentteki yoksullar ve kırsal kesimin modern olan bölümü tarafından desteklenirken, CHP ise memurlar, büyük toprak sahipleri ve onların yönlendirdiği geri durumdaki yoksullar tarafından desteklenmektedir.³¹⁴ Bürokrasinin sosyal statüsüne indirilen darbeler DP'ye gelişmiş bölgelerde olan ilginin artmasına sebebiyet vermiştir.³¹⁵

Demokrat Parti Kemalist-bürokratik merkeze karşı çevrede yer alan dini değerlere bağlı muhafazakar milliyetçi burjuvazi oluşumunu destekledi. Bu desteğin politik açılımı popülist³¹⁶ program ve uygulamalardır. Demokrat Parti popülizminin sınıfsallığı Marksist anlamda bir sınıfsallıktan farklı olarak İlkay Sunar'ın ifadeleriyle "laik, çağdaş ve siyasal gücün tekelleştiği siyasi merkez ile ekonomik yükün taşındığı geleneksel toplum" arasındaki statü farkının üzerine kurulmuştu. 1950 sonrasında

³¹¹ 1961 tarihli envantere göre girişimci örgütlerinin %66.6'sı firma sahibi aileden % 47.1'i ise firma sahibinin eşinin ailesinden gelen sermaye ile kurulmuştur. Ayrıca mevcut sermayenin % 18.8'i biriktirme, % 21'i kredi ve % 39'i eski işten gelen kazanç yoluyla elde edilmiştir. Arif Payaslıoğlu'ndan aktaran Gencay Şaylan, **a.g.e.**, s. 83.

³¹² **A.g.e.**

³¹³ Ali Eşref Turan, **Türkiye'de Seçmen Davranışı, önceki Kırılmalar ve 2002 Seçimi**, İstanbul: Bilgi Üniversitesi, 2004., s. 28.

³¹⁴ **A.g.e.**, s. 29.

³¹⁵ **A.g.e.**

³¹⁶ "Populizmi, iktidarı elinde tutan hakim ittifakı ve ideolojii sorgulayan, bu ittifaka karşı iktidar-dışı kalmış kitleleri harekete geçiren ideolojiler ve akımlar olarak nitelendirebiliriz." İlkay Sunar, **a.g.e.**, s. 2076.

bürokratik merkezin karşısında yer alan muhafazakar taşra ve kent burjuvazisinin İslami inanç ve pratikler ile yoğrulan değerleri Demokrat Parti'nin nezdinde devlet tarafından "yasallaştırılacaktı."³¹⁷

Demokrat Parti döneminde anti Kemalist ve anti-komünist muhafazakâr milliyetçilik yükselmekte olan dindar-muhafazakar burjuvazinin desteğini almak üzere hükümetin resmi görüşü halini almıştı. Demokrat Parti'nin muhafazakar milliyetçiliği 1. Bölüm'de de tartışıldığı üzere herhangi bir muhalefet hareketine yol açacak ideolojik bir harekete açık kapı bırakmıyor muhafazakar milliyetçilik DP için kendi oy tabanını konsolide etmek üzere gerektiğinde yararlanılacak bir söylemsel araçlar bütünüydü.

Söz konusu muhafazakar-dindar milliyetçi burjuvazi geniş tabanlı büyüme ve patronaj ilişkileri çerçevesinde sadece maddi imkanlarını genişletmekte kalmadı Demokrat Parti döneminde genel olarak artan öğrenim kurumları ve özel olarak da yeni açılan İslami eğitim kurumlarına çocuklarını gönderme imkanı buldu. Demokrat Parti döneminde 1950-51 ders yılında 17.428 olan ilkokul sayısı 1960-61'e gelindiğinde 24.398'e çıkarken, 440 olan ortaokul sayısı 716'ya, 88 olan lise sayısı ise 194'e çıkmıştır. Yüksek öğretimde ise 1950'de 34 kurumda 25.00 öğrenci eğitim görürken 1960'da kurum sayısı 55'e öğrenci sayısı ise 65.000'e çıkmıştır.³¹⁸ 1950 öncesinde, İstanbul Üniversitesi (1933), İstanbul Teknik Üniversitesi (1944) ve Ankara Üniversitesi (1946) olmak üzere üç üniversite varken Demokrat Parti döneminde bu üniversitelere Karadeniz Teknik Üniversitesi (1955), Ege Üniversitesi (1955), Atatürk Üniversitesi (1957) ve Orta Doğu Teknik Üniversitesi (1959) olmak üzere 4 yeni üniversite eklenmiştir.³¹⁹ Demokrat Parti döneminde yükseköğretim alanındaki önemli gelişmelerden birisi de 15 Haziran 1959 tarihli kanunla ticaret yüksekokullarının bilimsel özerkliğe ve tüzel kişiliği kavuşturularak "akademi" adını

³¹⁷ "Demokrat Partinin seçim kampanyaları değişim ve geçiş halinde bulunan birçok kırsal bölgeye yaşam tarzlarının küçük görülecek bir şey olmadığı inancının aşılacak için tam zamanında işin içine girdi. Böylece Demokrat Parti, İslamiyeti ve kırsal değerleri yasallaştırdı [resmileştirdi]" Şerif Mardin, **Türkiye'de Toplum ve Siyaset**, İstanbul: İletişim Yayınları, 2012., s. 72.

³¹⁸ Necdet Sakaoğlu, **Cumhuriyet Dönemi Eğitim Tarihi**, İstanbul: İletişim Yayınları, 1992., s. 120-121.

³¹⁹ Aydoğan Ataünel, **Türkiye'de Yükseköğretim (1923-1998): Yasal Düzenlemeler ve Değerlendirmeler**, Ankara: M.E.B, 1998., s. 22

almasıdır. Bu gelişmeyi 1969 yılında Devlet Mimarlık ve Mühendislik yüksekokullarının akademiye dönüştürülmesi izleyecektir.³²⁰

Demokrat Parti döneminde genel olarak eğitim kurumlarının niceliksel artışının yanında özel olarak İslami eğitim kurumlarının da açıldığını ve yaygınlık kazandığını görüyoruz. İslami Eğitim Kurumlarının ortaöğrenim ayağını teşkil eden imam-hatip okulları Tevhid-i Tedrisat Kanununun ardından taşra medreselerinin yerine açılmıştı.³²¹ 1924’de 29 olan bu okulların sayısı 1928-30 yıllarında 2’ye düşmüş, 1930’da ise “öğrencisizlikten” tamamen kapatılmıştır.³²² Çok partili siyasal hayata geçişin ardından dini eğitim konusundaki katı tutumundan muhafazakar kitleleri tekrar kazanmak için vazgeçen CHP’nin 7. Kurultayında imam-hatip yetiştirme konusunda ortaya çıkan yetersizlik değerlendirilerek imam-hatip okullarının tekrar açılması tartışıldı.³²³ 10 Şubat 1948 tarihinde ilkokullara din dersi koyulması ve imam ve hatip yetiştirmek için Diyanet İşleri Başkanlığı’na bağlı meslek okulları açılmasıyla ilgili CHP içinde bir komisyon oluşturuldu. Komisyonun olumlu raporun rağmen hükümet Diyanet İşleri Başkanlığına bağlı imam-hatip okulları yerine Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlı İmam-Hatip kurslarının açılmasına karar verdi.³²⁴ Demokrat Parti iktidarı öncesinde Ocak 1949’da İstanbul ve Ankara’da 10 ay süreli iki imam-hatip kursu açılmıştır.³²⁵

Demokrat Parti’nin iktidara gelişi CHP iktidarının son yıllarında dini eğitimde yaşanan ‘çekingen’ açılımı kararlılıkla devam ettirdi. 1930’da kapatılan İmam-Hatip okulları 1951 yılında 4 yıllık ortaokul olacak şekilde Adana, Ankara, Isparta, İstanbul, Kayseri, Konya ve Maraş olmak üzere 7 ilde açıldı. İlk mezunlarını 1954-55 yılında veren imam hatip okullarına 3 yıllık lise eğitimi de eklenerek okulların eğitim süreleri 7 yıla çıkarıldı.³²⁶ 1958-59 ders yılında İmam Hatip okulları sayısı 19’a ulaşmıştı.³²⁷ 27

³²⁰ A.g.e., s. 50.

³²¹ Doğan Duman, **Demokrasi Sürecinde Türkiye’de İslamcılık**, İzmir: Eylül Yayınları, 1999., s. 150

³²² A.g.e., s. 151.

³²³ A.g.e., s. 153.

³²⁴ A.g.e., s. 154.

³²⁵ Mustafa Öcal, **Osmanlı’dan Günümüze Türkiye’de Din Eğitimi-Mukaddime Kitap**, İstanbul: Düşünce Kitabevi, 2011., s. 176.

³²⁶ A.g.e., s. 188.

³²⁷ A.g.e., s. 207.

Mayıs 1960 ihtilalinin gerçekleştiği dönemde 19 imam-hatip okulunun orta kısmında 191 öğretmen ile 2922 öğrenci bulunmaktaydı. O güne kadar imam-hatiplerin orta kısmından 2463 mezun verilmiş ve 19 imam-hatip okulunun 16'sının lise kısmı açılmıştı.³²⁸ 27 Mayıs darbesinden sonra okullara getirilen eleştirilere³²⁹ rağmen okulların nitel ve nicel gelişiminde herhangi bir aksaklık olmadığı gibi 1962 yılında okulların sayısı 26'ya çıkmıştır.³³⁰ Adalet Partisi'nin iktidara gelişi İmam-Hatip Okullarının kuruluşunu hızlandırmış, 1965 yılında okulların sayısı 45 iken 1967-68'de 84'e öğrenci sayısı da 13.478'den 29.132'ye yükselmiştir.³³¹

1951'de açılan İmam-Hatip Okulları 1957-58 yılı sonunda ilk mezunlarını vermişti ancak İmam-Hatip Okulları mezunları meslek lisesi mezunu olarak kabul edildikleri için üniversitelere kabul edilmiyordu. İmam-Hatip mezunları için gidebilecekleri bir yükseköğretim kurumu olarak Yüksek İslam Enstitüleri 1959 yılında ilk olarak İstanbul'da açıldı.³³² İstanbul Yüksek İslam Enstitüsünü, 1962 yılında Konya, 1965'de Kayseri, 1966'da İzmir, 1969'da Erzurum, 1975'de Bursa, 1976'da Samsun, 1980'de ise Yozgat takip edecektir.³³³ 1982 tarihi itibarıyla Yüksek İslam Enstitüleri 14 bin civarında öğrenci kabul ederken bunların 9.206'sı mezun olmuştur.³³⁴

İslami eğitim kurumları içerisinde önemli yer tutanlar biri de Kuran kurslarıdır. 1932 yılında İmam-Hatiplerin kapatılmasından sonra imam yetiştirmek üzere faaliyet yapan sadece Kuran Kurları kalmıştı.³³⁵ 1950'de 122 Kuran kursunda 8.677 öğrenci bulunurken bu sayı 1960'da 527 Kuran kursunda 26.542'ye 1969'da ise 1298 Kuran kursunda 56.169 öğrenci sayısına çıkmıştır.³³⁶ Bu rakamlar Diyanet'e bağlı resmi

³²⁸ **A.g.e.**

³²⁹ 7 Kasım 1960 tarihli Milli Eğitim Planı'nın hazırlığı ile ilgili bakanlıkça kurulan komisyon raporunda İmam-Hatip okulları "plansızlık ve keyfilik" eleştirilerine maruz kalmış İstanbul, Ankara, İzmir ve Erzurum dışındaki 15 okulun kapatılması istenmişti. Halis Ayhan, **a.g.e.**, s. 172-175.

³³⁰ Doğan Duman, **a.g.e.**, s. 157

³³¹ **A.g.e.**, s. 159.

³³² Mustafa Öcal, **a.g.e.**, s. 409.

³³³ **A.g.e.**, s. 415.

³³⁴ **A.g.e.**, s. 422.

³³⁵ Doğan Duman, **a.g.e.**, s. 182.

³³⁶ Milli Eğitim Hareketleri 1942-1972, s. 97. Ahmet Yücekök resmi Kuran kursları sayısı ve mevcut öğrenciler hakkında daha farklı sayılar vermektedir. Yücekök'ün araştırmasına göre 8.5.1969 tarihinde 994 Kuran kursunda 35.311 öğrenci bulunmaktadır. Ahmet N. Yücekök, **Türkiye'de**

Kuran kurslarını içermektedir. Bunların yanı sıra fahri Kuran kursları da dini eğitimde önemli bir yer kaplamaktadır. 1951 yılında 237 tane Fahri Kuran kursu³³⁷ bulunmaktayken bu sayı 1960'da 1117'ye, 1968'de ise 2510'a yükselmiştir.³³⁸

İslami eğitim kurumlarının açılması sadece 1950 sonrası muhafazakâr milliyetçi halk tabakasının çocuklarının dindarlaşmasına/dini söyleme duyarlılıklarının artmasına sebebiyet vermediler. Diğer bir deyişle bu kurumlar sadece 10-15 yıl sonrasının kuşaklarını etkilemediler, aynı zamanda bu kurumları kurma ve yaşatma adına açılan derneklerin etkisiyle açıldıkları zaman diliminde ciddi bir toplumsal ağ oluşturdular. Dini eğitim veren okulların açılması bu okulların finansmanını sağlayacak derneklerin açılmasını beraberinde getirmiştir.³³⁹ Özellikle Fahri Kuran kursları ile İmam Hatip Okullarının arsa, bina, lojman masrafları söz konusu dernekler tarafından karşılanmıştır.³⁴⁰

1938'de 3512 sayılı Cemiyetler Kanunu yasası ile dernek kurmak zorlaştırılmış, derneğin açılış izni yürütmenin iznine verildiği gibi yürütmeye dernekleri denetlemek ve kapatmak konusunda büyük yetkiler verilmişti.³⁴¹ 1946'da çok partili yaşama geçişle beraber 1938 Cemiyetler Kanununun dernek kurmayı zorlaştıran şartları yumuşatıldı, dernek kurmak yürütmenin iznine bağlı olmaktan çıkarıldı.³⁴² Dernekleşmenin hız kazanması burjuvazi oluşumunun hız kazandığı 1950 sonrasında olacaktır. DP dönemiyle başlayan ekonomik mobilizasyon toplumsal mobilizasyonu da sebebiyet verecek, iktisadi bağımsızlıklarını elde eden gruplar görece liberal örgütlenme ortamında sınıfsal ve kültürel çıkarları uyarınca dernekleşmeye gideceklerdir.³⁴³ Yücekök 1946-68 arasında dernekleşmeyi incelediği

---

Örgütlenmiş Dinin Sosyo-Ekonomik Tabanı (1946-1968), Ankara: Ankara Üniversitesi, 1971., s. 143.

³³⁷ Fahri Kuran kurslarını Yücekök "halkın kendi öz girişimi ile gerçekleştirdiği ve mali sorunlarını kendisinin çözümlediği kuruluşlar" olarak tanımlıyor. **A.g.e.**

³³⁸ **A.g.e.**, s. 144-145

³³⁹ **A.g.e.**, s. 118.

³⁴⁰ S. 145. Bu derneklerin önde gelenlerinden biri İlim-Yayma Cemiyeti'dir. 1 Ekim 1951 tarihinde İstanbul'da kurulan İlim-Yayma Cemiyeti özellikle İmam-Hatip okullarının lojistik ve finansmanına ciddi katkılarda bulunmuştur. Derneğin erken dönem bir faaliyet raporu için bakınız; **İlim Yayma Cemiyeti Gaye ve Faaliyetleri**, İstanbul: İlim Yayma Cemiyeti, 1964.

³⁴¹ Ahmet Yücekök, **a.g.e.**, s. 106.

³⁴² **A.g.e.**, s. 109.

³⁴³ **A.g.e.**, s. 118.

çalışmasında söz konusu dönemde dernekleri sosyal yardım, spor, din, işveren, yabancı, tarım, kültür, işçi, diğer, serbest meslek, kamu personeli, esnaf, komünizmle mücadele ve güzelleştirme dernekleri olmak üzere 14 kategoriye ayırmıştır.³⁴⁴ Söz konusu 22 yıl boyunca bu kategoriler arasında en büyük gelişmeyi din dernekleri sağlamıştır. 1946'da toplam 11 tane din derneği varken bu sayı 1968 yılında 10.730'u bulmuştur. Söz konusu 10.730 din derneğinin 8419'unu cami yaptırma dernekleri oluştururken 2311'ini ise Fahri Kuran kursuna yardım dernekleri, imam-hatip yardım dernekleri, din görevlileri yardımlaşma dernekleri, adı geçen din derneği türü dışında kalanlarla İslam'ı yüceltme ve ilahiyatla ilgili dernekler oluşturmuştur.³⁴⁵

1950-68 arasında sayıları artan din derneklerinin yanı sıra esnaf dernekleri,³⁴⁶ komünizmle mücadele dernekleri³⁴⁷ küçük ve orta ölçekli muhafazakar burjuvazinin örgütlenebileceği bir toplumsal ağ meydana getirdiler. 1965 seçimlerinde Adalet Partisi'nin başarıyla parti tabanına eklemeyeceği bu toplumsal ağın birlikteliği 1969'a gelindiğinde AP içerisindeki muhafazakar milliyetçilerle liberaller arasında yaşanan çatışmaya paralel olarak bozulacaktı. Erbakan'ın başını çekeceği Bağımsızlar Hareketi dindar-muhafazakar bu toplumsal ağın bir kısmının desteğini yanına çekecekti.

2.2. İslamcı Hareketin Siyasal Örgütlenmesi: Milli Nizam ve Milli Selamet Partisi Olayları

Çok partili siyasi yaşama geçişle başlayan, Demokrat Parti'nin iktidara gelişiyle hızlanan 'geniş tabanlı burjuvalaşma'³⁴⁸ siyasal sitemin de onayıyla kendisine muhafazakar-İslami bir toplumsal-kültürel³⁴⁹ alan açtı. Bu toplumsal-kültürel alanı

³⁴⁴ A.g.e., s. 118.

³⁴⁵ A.g.e., s. 119-120.

³⁴⁶ Yücekök çalışmasında esnaf dernekleri ile din dernekleri arasında büyük bir korreleasyon olduğunu belirtmektedir. Yücekök'ün bulgularına göre esnaf örgütleri en gelişmiş olan iller aynı zamanda en fazla din derneğine sahip illerdir. A.g.e., s. 178

³⁴⁷ Komünizmle mücadele dernekleri sayısı 1968 yılında 141'e ulaşmıştı. Yücekök, a.g.e., s. 119.

³⁴⁸ Burjuvalaşmayı kişi ve grupların piyasayla bağımlılık ilişkisi içinde kendi iktisadi sermayelerini oluşturmaları olarak tanımlıyorum.

³⁴⁹ Buradaki muhafazakârlık vurgusunun iki yönü var. Birincisi bu oluşan kültürel alan İslam'ın geleneksel-Sünni bir yorumunu benimsiyordu. Dönemin dindarlarının bu hâkim yorumu sarsabilecek herhangi bir tartışmaya giriştiklerini görmüyoruz. İkincisi ise toplumsal mobilizasyonun arttığı köy ve

domine eden tek bir örgütlenmeden bahsetmek mümkün değildir. Esnaf ve cami yaptırma derneklerinden, komünizme karşı mücadele cemiyetlerine, Kuran kurslarından, İmam Hatiplere, yerel Nakşibendi-Kadiri tekkelerinden, Nurcu, Süleymancı cemaatlere, geleneksel kültürün bir devamı olarak “oturmalar”³⁵⁰ kadar çeşitli ‘ağlar’ bu muhafazakar-İslami toplumsal-kültürel alanı oluşturmaktaydı. Bu ağlar içinde bulunan muhafazakar-dindar milliyetçilerin bir kısmı 1969 tarihinde başlayan İslamcı siyasi mobilizasyona destek verecekti.

MNSP hareketini ele alan literatürde hakim yaklaşım partileşmenin muhafazakar-milliyetçi toplum tabanındaki iktisadi huzursuzlukların otomatik bir sonucu olduğu yönündedir. Bu bakış açısının erken dönem temsilcilerinden olan Ahmet Yücekök’e göre DP ticaret, toprak ve sanayi burjuvazisi koalisyonunu sağlayabilmişken AP devraldığı bu ittifakı burjuva sınıfının kendi iç çelişkilerinden dolayı 1960’ların sonuna geldiğinde sürdürülemez hale gelmişti.³⁵¹Büyük ölçekli sanayi burjuvazisi 1960’ların ortalarından itibaren küçük sanayi işletmelerinin, toprak ve küçük ticaret burjuvazisinin aleyhinde büyümeye başlamıştı.³⁵² Büyük ve küçük burjuvazi arasında oluşan bu çıkar kavgası AP içerisinde de bir kırılmaya yol açmış küçük burjuvaziyi temsil eden siyasi elitler yeni arayışlara girmişlerdir.³⁵³Yücekök’ e göre AP döneminde çıkarları zedelenen hükümetin dağıttığı kaynaklardan yeteri kadar yararlanamayan küçük burjuvazi içerisinde yer alan bir kitle bu durumun sorumluluğunu ahlaki yozlaşmada görmüştür. Söz konusu toplum kesimlerinde oluşan yozlaşma duygusu ve huzursuzluk dini bir partinin kurulmasına sebebiyet verecektir:

---

kasaba gibi yerel cemaat aidiyetlerinin aşındığı bir durumda söz konusu kültürel alanın bir muhafazakâr bir tutumla inşa edildiğidir.

³⁵⁰ İpek Gencil Sezgin’in Kayseri yerelinde anlattığı ancak Anadolu’nun başka büyük şehirlerinde de var olduğunu tahmin edebileceğimiz “oturma” geleneği farklı yaş ve meslek gruplarından muhafazakar-dindarların bir araya gelerek dönemin muhafazakar aydınlarının kitapları başta olmak üzere kitap okudukları, güncel siyasi meseleler hakkında görüş alışverişinde buldukları ya da sadece gündelik olaylar üzerine konuştukları sohbet gruplarıdır. Bu gruplar İpek Gencil’e göre sağcı politik aidiyetin ortaya çıkmasında önemli rol oynamışlardır. Bakınız; İpek Gencil Sezgin, “Political Engagement Patterns of Islamist Movements: The Case of the Nizam/Selamet Movement”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Bilkent Üniversitesi, Ecole des Hautes Etudes en Sciences Sociales, Eylül 2011., s. 147-148.

³⁵¹ Ahmet Yücekök, **a.g.e.**, s. 98.

³⁵² **A.g.e.**, s. 100.

³⁵³ **A.g.e.**, s. 101

Gelişen kapitalizm karşısında tutunamayan ve giderek kaybettiği çıkarları korumak için direnişe geçen küçük burjuvazinin tümünün dinsel bir cephe arkasında sosyo-ekonomik sisteme muhalefet ettiklerini önermek gerçekçi bir yorum olmaz. Başka bir ekonomik sistem içerisinde, kapitalist planlamayı yavaşlatarak dengeli, ağır ve uzlaştırıcı bir politikanın izlenmesi küçük burjuva arasında birçok taraftar bulabilir. Fakat gelişen kapitalizmin kendilerinde yarattığı statü ve gelir kaybını ahlaksızlık, yiyicilik, üç kağıtçılık gibi unsurlara bağlayıp, çöküntüyü batı ekonomik sistemine açılmada gören ve çoğunluğu esnaf ve küçük çiftçi olan kitleler dinsel bir muhalefete katılacaklar, ekonomik çıkarlarını din aracılığı ile savunacaklardır. Sanayileşme karşısında bazı bölgelerde sönmekte olan esnaf ve sanatkar çevrelerinin temsilcisi olarak Türk siyasal hayatında beliren Milli Nizam Partisi, altlarında hızla kayan sosyo-ekonomik tabanı dinsel bir ideoloji ile tutmaya çalışanların örgütü olarak belirmektedir.³⁵⁴

Ali Yaşar Sarıbay, Yücekök'ün sınıfsal analizlerini takip etmiş bu analize 1961 Anayasasının sağladığı görece özgürlük ortamının sosyalist ve milliyetçi ideolojilerin yanısıra İslamcı ideolojiye de geçit verdiğini eklemiştir.³⁵⁵ Binnaz Torak ise Milli Nizam-Selamet Partilerinin toplum içindeki marjinal gruplar tarafından desteklendiğini iddia ederek bu marjinalliğin ekonomik veya toplumsal olarak anlaşılabilirliğini belirtmiştir.³⁵⁶

Yücekök'ün, Sarıbay'ın ve Toprak'ın yaklaşımları İpek Gencil Sezgin'in dikkat çektiği üzere toplum içindeki eşitliksizlerin ürettiği memnuniyetsizlikleri muhalif toplumsal ve siyasal hareketlerle eşitlemektedir.³⁵⁷ Diğer bir deyişle söz konusu bakış açısına göre toplum içindeki çeşitli katmanlardaki grupların iktisadi ve sosyal talepleri aracısız ve failsiz bir şekilde doğrudan bir siyasal harekete dönüşmektedir. Halbuki Sezgin'in saha çalışmasının da gösterdiği üzere MNŞP muhafazakar milliyetçi burjuvazinin ve muhafazakar-dindar toplumsal ağların tamamından değil bir kısmından destek alabilmiş ve bu destek aracısız ve failsiz elde edilmemiştir.³⁵⁸ Sezgin, Adalet Partisi içindeki liberallerle ters düşen muhafazakar-milliyetçi siyasi elitin Milli Nizam partisinin kuruluşu sürecindeki failliğinin altını

³⁵⁴ A.g.e., s. 101-102.

³⁵⁵ Ali Yaşar Sarıbay, **Türkiye'de Modernleşme, Din, ve Parti Politikası: Milli Selâmet Partisi Örneği Olayı**, İstanbul: Alan Yayıncılık, 1985.

³⁵⁶ Binnaz Toprak, **Islam and Political Development in Turkey**, Leiden: Brill, 1981., s. 104-105.

³⁵⁷ İpek Gencil Sezgin, a.g.e, s. 28.

³⁵⁸ Siyasi elitlerin partiye giden süreçte oynadıkları aktif rolün detaylı bir analizi için bakınız; İpek Gencil Sezgin, a.g.e., s. 122-167.

çizerek 1969'da İslamcı bir parti kurmayı zorunlu ve aracısız bir toplumsal tabakalaşma ve ayrışmanın sonucu olamayacağını ifade eder.³⁵⁹

Sezgin'in alan araştırması MNŞP'nin doğuşunu açıklarken toplumsal-kültürel tabakalaşma ile siyasi kadroların belirleyici rolünü tamamlayıcı bir ilişki olarak ele almasıyla mevcut literatürdeki iktisadi belirlenimcilik anlayışının dışına çıkmaktadır. Sezgin'in çalışması her ne kadar doğrudan bu şekilde bir ayrıma gitmese de toplumsal-kültürel hareketle toplumsal-siyasal hareket arasında fark üzerine düşünmek için önemli bir fırsat sunuyor.

1924-1949 Arası Dönem	1949-1969 Arası Dönem	1969-1980
Devlet	Siyasal Alan	Siyasal Alan
Özel Alan	Toplumsal-Kültürel Alan	Toplumsal-Kültürel Toplumsal-Siyasal Alan

Tablo 2.2 İslamcılık vs. Toplumsal-Kültürel ve Toplumsal Siyasal Alan

1949-50 öncesinde İslami kültürel ve siyasi taleplerin kamusal alanda ifade edilebilmesi mümkün değildi. Devlet ve parti özdeşliğinin geçerli olduğu bu dönemde siyasi alanın kendisi 1946'da Demokrat Parti'nin kuruluşuna kadar rekabete açık değildi. 1946'nın devrimci yanı parti-devlet özdeşliğini ortadan kaldırması oldu. 1950'de Demokrat Parti'nin iktidara gelmesiyle beraber siyasi alanın parlamenter rekabete olan açıklığı tescillenmiş oldu. Buradaki siyasi alanın son derece dar bir elit mücadelesinin alanı olduğunu ve parti rekabetçiliğiyle var olduğunu belirtelim. Siyasi mücadelenin seçimler yoluyla da olsa toplumsal rızayla ilişkilenebilirliği baskı altındaki toplumsal alandaki aktörlerin kendilerine yakın siyasi elitlerle işbirliğine girmelerine,

³⁵⁹ “The new party, as the sum of a new political network of individual activists and members producing and carrying a collective identity, was not a direct and aggregate result of an existing discontent at the societal level against economic or secular policies. Nor were the local branches of the party autonomous initiatives of the citizens in different localities who then articulated their collective endeavor with that of the party entrepreneurs at the administrative center, as had been the case of the establishment of the Democrat Party in 1946. This subsection argues that in a very competitive political environment with eight political parties (four being right-wing party and one being in power), the formation of party networks and identity began with labor-intensive political action on the part of the party entrepreneurs” **A.g.e.**, s. 127.

bu şekilde kültürel faaliyet alanlarını genişletmelerine yarayacaktı. Bu şekilde 1950 sonrası dernekleşme tarzı İslami toplumsal-kültür oluşumlar siyasal alandaki rekabetten de istifadeyle kendilerine alan bulabildiler. Ancak buradaki ilişki çift taraflıydı bir taraftan toplumsal gruplar siyasi elitler eliyle kendilerine alan açıyorlar ama diğer taraftan da söz konusu siyasi elitlerce hareket alanları 'kültürelleştiriliyordu'.

Demokrat Parti'nin iktidara gelişi 1950'ye kadar baskılanmış toplumsal grup ve oluşumların desteğiyle oldu. Demokrat Parti bu grupların kültürel taleplerini büyük ölçüde yerine getirdi ancak karşılığında kendi siyasi üstünlüğünü tehlikeye düşürecek, kendisine rakip olabilecek veya kendisinin yönlendirmesi dışında hareket edecek, herhangi bir toplumsal-siyasal harekete geçit vermedi. Demokrat Parti döneminde İslam'ın toplumsal alana kabulü alt bölümünde ele aldığımız üzere bir siyasi aktör olarak değil bir kültürel aktör olarak olmuştur. Muhafazakar milliyetçiliğin ürettiği söylem ve semboller DP elitlerince tevarüs edilmiş ancak 'aşırı' giden (siyasallaşmaya yeltenen) ve parti güdümünden çıkmaya yeltenen hareketlerin önü kesilmiştir.

1960 sonrasında siyasal alan 1960 öncesi dar siyasi kadroların tekeline çıkarak nicelik ve nitelik olarak çoğullaşmaya başladı. 1961 anayasasının da sağladığı imkanlarla daha önce siyasetin dışında kalmış gruplar parlamenter mücadele içerisine girebildiler. 1965 seçimlerinde Türkiye İşçi Partisi'nin %3 oy alarak meclise 15 milletvekili göndermesi bu açıdan önemli bir göstergedir. İslamcılık açısından 1965 seçimlerinde Milli Nizam Partisi'nin kurulduğu 26 Ocak 1970'e kadar uzanan süreç kendisini, Adalet Partisi içerisinde örgütlenmiş olan muhafazakar milliyetçilikten ayırtırmakta olan siyasal kadrolarla toplumsal-kültürel hareketin kurduğu yeni bir ilişkinin tezahürüdür. Buradaki teorik soru siyasi elitlerin mi yoksa toplumsal kültürel hareketin mi İslamcı toplumsal-siyasal hareketi ortaya çıkardığıdır. Diğer bir deyişle siyasal elitlerin örgütlenmesi mi (partileşme mi) İslamcı toplumsallaşmaya yol açtı yoksa İslami kültürel oluşumlar mı bir noktadan sonra siyasallaşmaya yol verdi? MSNP literatüründe yukarıda da tartıştığım üzere bu soruya verilen iki cevap var. Bunlardan ilki Yücekök, Sarıbay ve Toprak'ın belirttiği üzere toplumsal alandaki iktisadi eşitsizliklerin MSNP hareketine doğrudan yol açtığıdır. Sezgin'in alan

araştırması ise siyasi elitlerin örgütlenme becerileri ve söylem üretme kapasitelerinin toplumsal-kültürel alandaki potansiyel ile kurduğu ilişkinin dönüştürücü etkisine dikkat çeker.³⁶⁰ Bu noktada söz konusu siyasi elit ve parti oluşumunun kısa kronolojisi üzerinde durmak partiyi oluşturan toplumsal koalisyonun niteliğini çözümlmek ve söz konusu koalisyonun süreç içerisinde ne gibi söylemsel araçlarla sabitlendiğini anlamak için önemlidir.

2.2.1. 1975 Öncesi MNŞP'nin Kısa Kronolojisi

Adalet Partisi 27 Mayıs darbesinden sonra kapatılan Demokrat Parti'nin ardılı olarak emekli orgeneral Ragıp Gümüşpala³⁶¹ tarafından 11 Şubat 1961'de kuruldu. Kısa süre içerisinde örgütlenen Adalet Partisi 15 Ekim 1961 tarihli genel seçimlere katılarak % 34. 8 oy toplayarak 450 üyeli TBMM'de 158 milletvekilliği kazanmıştı. 1960 öncesi DP'ye oy veren toplum kesimleri desteklerini 1961 seçimlerinde AP'ye vermişti.³⁶² 1961 seçimleri CHP'nin tek başına iktidar olmasını yetmemiş ve CHP-AP koalisyon hükümeti kurulmuştur. 1964'de Ragıp Gümüşpala'nın ani ölümü neticesinde AP'nin başkanlığı için muhafazakar milliyetçi Saadettin Bilgiç, parti içindeki askerleri temsilen Tekin Arıburun ve genç partililerin desteklediği liberal eğilimli Süleyman Demirel aday oldu. Süleyman Demirel'in parti başkanlığını ezici bir çoğunlukla kazanması ve ardından gelen parlak 1965 seçim zaferi parti içindeki liberal-milliyetçi muhafazakar çekişmesini bitirmedi. 1966'ya gelindiğinde liberaller parti yönetiminde açık bir üstünlüğe sahip olmuşlarsa³⁶³ da muhafazakar milliyetçiler parlamento dışı sağ örgütlerin de desteğiyle liberalleri sıkıştırıyordu.³⁶⁴ 1967'de parti içindeki önde gelen muhafazakarlardan Osman Turan ve Osman Yüksel Serdengeçti'nin partinin Demirel önderliğindeki liberal kanadı tarafından ihraç

³⁶⁰ MNŞP elitlerinin toplumsal taban kazanmak için ürettikleri söylemlerin geniş analizi için bakınız; İpek Gencil Sezgin, a.g.e, s. 168-211.

³⁶¹ Ragıp Gümüşpala 27 Mayıs sırasında Üçüncü Ordu komutanıydı. 3 Haziran 1960'da Genelkurmay Başkanlığına getirilen Gümüşpala 2 ay bu görevi sürdürdükten sonra Milli Birlik Komitesi ile anlaşmazlığa düşerek görevden alındı. Ali Eşref Turan, a.g.e., s. 53.

³⁶² A.g.e., s. 57

³⁶³ İpek Gencil Sezgin, a.g.e, s. 80.

³⁶⁴ Sezgin, 1966 yılındaki liberallerle muhafazakarlar arasındaki çatışmanın iki dışavurumunu Diyanet İşleri Başkanı İbrahim Elmalı'nın Demirel tarafından görevden alınması ve 1966 Genel Affına 163 maddenin 1. Fıkrasından hüküm giyenlerin de dahil edilmemesi üzerine ortaya çıktığını belirtiyor. İki olayda da liberal kanat muhafazakarların itirazlarını bakınız; a.g.e., s. 80-81.

edilmesi muhafazakar kanatta yeni parti arayışlarını hızlandırdı.³⁶⁵ Yeni Türkiye Partisi milletvekili Süleyman Akif Emre, yazar Osman Yüksel Serdengeçti ve Risale-i Nur cemaatine bağlı Ahmet İhsan Genç ve Hacı Tevfik Paksu gibi isimler 1967 yılı içerisinde yeni parti için görüşmelere başladı. Kurulacak partini liderliği önce Ali Fuat Başgil'e, onun kısa süre içinde vefatı üzerine Osman Turan'a teklif edildi ancak Osman Turan'ın siyasi hareketi yönlendirmek için fazla entelektüel bulunması üzerine ibre Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği'nde (TOBB) faaliyetleriyle dikkat çeken Necmettin Erbakan'a yöneldi.³⁶⁶

1926 doğumlu Necmettin Erbakan'ın biyografisi Türkiye'de İslamcı hareketin oluşumu açısından önemli ipuçlarını barındırmaktadır. Cumhuriyetin ilk yıllarında aktif görev almış bir ağır ceza hakiminin oğlu olan Erbakan 1937 yılında İstanbul Erkek Lisesi'ne bu okuldan mezun olmasının ardından 1943'de İstanbul Teknik Üniversitesi Makine Fakültesi'ne girmişti.³⁶⁷ Aile kökenleri ve okuduğu okullar itibariyle Necmettin Erbakan bir cumhuriyet elitiydi. Buna rağmen tek parti dönemi yüksek bürokrasisinin ideolojik tercihlerinden farklı bir yerde durduğu anlaşılıyor. Bu durum babasının dindar oluşuyla ya da erken yaşta Gümüşhanevi dergahına bağlanmasıyla açıklanabilir³⁶⁸ ancak her durumda Erbakan'ın siyasi tercihleri Kemalist ideolojinin yüksek sınıflar açısından ikna ediciliğinin sınırlarını gösteriyor. 1951 yılında Aachen Teknik Üniversitesi'ne bilimsel araştırmalar yapmak için yollanan Erbakan, 1953 Kasım ayında İstanbul Teknik Üniversitesi'ne döndü.³⁶⁹

1950'ler ve 60'lar Necmettin Erbakan'ın dindar milliyetçi burjuvazinin bir parçası olarak hareket ettiğini gösteriyor. Demokrat Parti'nin iktidara gelmesi ile devletin kültürel baskısını çeşitli patronaj ilişkileri ile kıran dindar milliyetçiler yine 1950 ortalarından itibaren yürürlüğe giren yerli sanayi üretimini destekleyen ithal-

³⁶⁵ A.g.e., s. 88.

³⁶⁶ A.g.e., s. 90.

³⁶⁷ Ahmet Akgül, **Dünyanın Değişimi ve Erbakan Devrimi**, Konya: Milli Çözüm Yayınları, 2007.,s. 64

³⁶⁸ Necmettin Erbakan'ın Gümüşhanevi dergahına intisabı 1946 yılında dergahın postnişini Hasib Efendi ile başlar. Hasib Efendi'nin vefatından sonra Abdülaziz Bekkine'ye intisap eden Erbakan 1952'de Abdülaziz Bekkine'nin ölümüyle şeyliği devralan Mehmet Zahit Kotku'ya intisap edecektir. Bakınız; Sedat Özgür, **Necmettin Erbakan ve Gümüş Motor**, İstanbul: İlke Yayıncılık, 2014., s. 51-54.

³⁶⁹ Ahmet Akgül, **a.g.e.**, s. 64-65.

ikameci politikaların kendilerine açtıkları iktisadi alanı kullanmak istediler. Mehmet Zahit Kotku'nun etrafında bir araya gelen Gümüşhanevi dergahına bağlı iş adamları yerli motor üretimi amacıyla 23 Ocak 1956 tarihinde Gümüş Sanayi ve Türk Ticaret Anonim Şirketi'ni kurdular.³⁷⁰ Genel müdürlüğünü Necmettin Erbakan'ın yaptığı Gümüş Motor'un kurucuları olan iş adamı ve bürokratlar aynı zamanda 1951 yılında kurulan İlim-Yayma Cemiyetinin ve 1969 Yılında kurulacak olan Türkiye Milli-Kültür Vakfı'nın kurucuları arasında yer almışlardır.³⁷¹ Gümüşhanevi dergahı önce toplumsal-kültürel bir organizasyona hemen ardından da iktisadi bir organizasyona girişmiştir. Söz konusu dergahın mikro örneğinde görülebileceği gibi dinsel aidiyet, toplumsal-kültürel örgütlenme ve iktisadi sermaye birikimi 1960'ların ortalarına gelindiğinde ciddi bir siyasallaşma potansiyelini içinde biriktiriyordu. Nitekim 1966'da Odalar Birliği Sanayi Başkanlığını üstlenen Erbakan'ın kısa sürede Odalar Birliği içinde yükselerek Mayıs 1969'da Odalar Birliği Genel Başkanlığı'na seçilmesi onu Anadolu küçük ve orta sanayi burjuvazisinin temsilcisi olarak bir siyasi aktör haline getirmiştir.

Necmettin Erbakan Gümüşhanevi dergahının dışı bakan parlak yüzüydü ancak Milli Nizam Partisi'ne giden yolda tek aktör Gümüşhanevi dergahı değildi. Dergah haricinde en az üç grubun da partileşmeye giden yolda etki ettiğini söylemek gerekir. Bunlardan ilki Necip Fazıl Kısakürek³⁷², Eşref Edip Fergan³⁷³ ve Osman Yüksel Serdengeçti³⁷⁴ gibi İslamcı entelektüellerdi. İkinci grubu Ahmet Tefvik Paksu ve Ahmet İhsan Genç'in başını çektiği nır kısım Risale-i Nur cemaati mensubu

³⁷⁰ Sedat Özgür, **a.g.e.**, s. 59.

³⁷¹ Söz konusu kişilerin dökümü, meslekleri ve çeşitli dernek ve vakıf yöneticilikleri hakkındaki bilgi için bakınız **a.g.e.**, s. 59-60.

³⁷² Necip Fazıl Kısakürek Milli Nizam Partisi'nin kuruluşuna partinin açılışında ve 1. Büyük kongresinde konuşma yapacak kadar aktif destek vermişti. Necip Fazıl'ın söz konusu konuşmaları için bakınız; Necip Fazıl Kısakürek, **Hitabeler**, İstanbul: Büyük Doğu Yayınları, 1999., s. 199-205.

³⁷³ Süleyman Arif Emre Mehmet Emin Gerger'le yaptığı bir röportajda 'Milli Nizam' ismini önce Ali Fuat Başgil'in sonrasında ise Eşref Edip'in teklif ettiğini söylüyor: "Önce Prof. Dr. Ali Fuat Başgil; Partinin adı "Milli Nizam" olsun dedi. Biz MNP'nin kuruluş beyannamesini hazırladık, ancak ismi hala yok, tartışıyoruz! Bu sırada Eşref Edip (Fergan) bey pat diye toplantıya girdi. Hemen "Milli Nizam Partisi" yazın dedi. Biz de bu ismi kabul edip yazdık." Mehmet Emin Gerger, **Bilinmeyen Yönleriyle Necmettin Erbakan**, İstanbul: Gerger Yayınları, 2011.,s. 18.

³⁷⁴ Osman Yüksel Serdengeçti, Hacı Tefvik Paksu ve Hasan Aksay'la beraber 1965 seçimlerinde Adalet Partisi'nden milletvekili seçilse de kısa süre içinde İslami bir siyasi parti arayışına girmiştir. İpek Gencel, **a.g.e.**, s. 73. Ayrıca Süleyman Arif Emre'nin hatıralarında Osman Yüksel'in parti kurma arayışı içindeki faaliyetleri için bakınız; Mehmet Emin Gerger, **a.g.e.**, s. 27-28.

oluşturuyordu.³⁷⁵ Üçüncü grup ise Süleyman Arif Emre, Hasan Aksay, Fehmi Cumalıoğlu, Abdurrahman Şeref Laç gibi milletvekilliği ve senatörlük görevlerinde bulunmuş siyasi elitlerdi.³⁷⁶Söz konusu siyasi eliler 1960'ların sonuna gelindiğinde İslami bir parti arayışı içine girerek çeşitli girişimlerde bulundu.³⁷⁷ Ancak girişimleri Ekim 1969'da yapılacak genel seçimleri kadar parti kurlmalarına yetmedi. Bunun üzerine milletvekilliği seçimlerine bağımsız adaylarla girilmesine karar verildi;³⁷⁸ancak Konya'dan milletvekili seçilen Erbakan haricinde meclise girebilen olmadı.

Konya'dan Necmettin Erbakan, Adana'dan M. Hulusi Özkul, Kahramanmaraş'tan A. Tefvik Paksu, İzmir'den Ö. Lüfti Bozcalı, Aydın'dan Süleyman Karagülle, İstanbul'dan Ö. Faruk Yeğin, Balıkesir'den Rifat Boynukalın, Adapazarı'ndan İsmail Müftüoğlu, Ankara'dan Osman Kirişçioğlu, Mardin'den Fehim Adak ve Çankırı'dan İsmail Coşar gibi isimlerin başını çektiği bağımsızlar hareketinin³⁷⁹ önemi, aslında tam da bir siyasi aktör olarak ortaya çıkma kararı ve edimi içerisinde anlaşılabilir. Sayısı 35'i bulan söz konusu bağımsız adayların bir ideolojik bütünlük içerisinde oldukları söylenemez. Söz konusu öncü isimleri herhangi bir cemaat de bir araya getirmiş değildir. Gümüşhanevi dergahının, Risale-i Nurcuların bir kısmının İslami bir siyasi oluşuma destek verdikleri aşikardır; ancak bu destekleri oluşmakta olan siyasi yapıyı tek başına belirlemekten uzaktır; söz konusu olan daha ziyade Nakşibendilerin, Risale-i Nurcuların, İslamcı entelektüellerin ve siyasi elitlerin oluşturduğu bir koalisyonudur.³⁸⁰ 1969'da meydana gelen bu siyasi girişimin bütün

³⁷⁵ İpek Gencil Sezgin, a.g.e, s. 90. Nurcuların Yeni Asya kolu Adalet Partisi'ne destek vermeye devam ederken Hüsrev Altın Başak'ın başını çektiği Yazıcı Nurcular Milli Nizam Partisi'ne destek verdiler. Bakınız; a.g.e., s. 91.

³⁷⁶ 1965-69 döneminde Süleyman Arif Emre, Yeni Türkiye Partisi'nde, Fehmi Cumalıoğlu ve Abdurrahman Şeref Laç Millet Partisi'nden, Hasan Aksay ise Adalet Partisi'nde milletvekilliği yapmıştır.

³⁷⁷ Süleyman Arif Emre ve Hasan Aksay'ın parlamento içinde İslami bir parti kurma çabaları için sırasıyla bakınız; Mehmet Emin Gerger, a.g.e., s. 27-29; s. 38-39.

³⁷⁸ Hasan Aksay birlikte hareket eden toplam 35 bağımsız milletvekili adayı olduğunu belirtiyor. Bakınız; a.g.e., s. 39.

³⁷⁹ M. Gündüz Sevilgen, **MSP'de Dört Yıl**, Yüksel Matbaası, 1980., s. 19

³⁸⁰ Fehmi Çalmuk'un iddiasına göre Erbakan'ın MNP'nin başına geçmesi bir 35 kişilik bir şura heyetinin kararıyla olmuştur. Çalmuk'a göre söz konusu şura heyetinde Mehmet Zahit Kotku, Eşref Edip, Necip Fazıl Kısakürek gibi isimlerin yanı sıra Nakşibendi, Süleymancı ve Nurcu gruplar da bulunmaktadır. Bakınız; Fehmi Çalmuk, "Necmettin Erbakan," **Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: İslamcılık**, İletişim Yayınları, 2004, s. 563-563. Çalmuk'un bu iddiasını başka bir kaynakla doğrulayamama rağmen MNP hareketinin bir koalisyon hareketi olduğunu işaret etmesi bakımından ilginç bir anekdot olarak kaydetmek istedim.

eklektikliğine rağmen belirleyiciliği onun dindar müslümanlar adına yapılmış bir girişim olmasıdır. Bu girişim tek başına din ile siyaset arasında doğrudan bir ilişkinin kurulduğunu ima eder.³⁸¹ Demokrat Parti ve Adalet Parti iktidarları İslam'ın kültürel ve toplumsal varlığını onaylamakla beraber onun siyasi bir pozisyon olarak savunulmasına mesafeliydiler. Bağımsızlar hareketi ve genel seçimlerden üç ay sonra kurulacak olan Milli Nizam Partisi'yle İslam ilk defa toplumsal ve kültürel alanın dışında siyasi alanın da meşru bir referans kaynağı haline gelecektir. Bu durumda 1969'un önünü açtığı şey 1969 öncesi dini toplumsal ve kültürel oluşumların siyasi bir ufuk kazanmasıdır. 26 Ocak 1970'de Milli Nizam Partisinin kurulması siyasi alan ile toplumsal alan arasında İslam üzerinden yeni bir ilişkiyi yapılandıracaktır.

Her ne kadar İslamcı mesaj Erbakan tarafından yapılan ilk açıklamalarda satır aralarında okunsa bile Milli Nizam Partisi yola “İslamcı parti” sloganıyla çıkmadı. Bunu sadece 163. Maddenin yürürlükte olmasının getirdiği hukuki zorunlulukla açıklamak mümkün değildir. İdeolojik bir İslamcı programın teklif edilmesi dönemin şartlarında elbette hukuki olarak mümkün değildi ancak hukuken mümkün olsa bile hitap edilen kitle bunu alımlayacak bir düşünsel müktesebattan uzaktı. 1969 böyle bir ideolojik ayrışma ve keskinlik için çok erken bir tarihtir. Nitekim Erbakan tarafından henüz daha 1969 Ekiminde verilen ilk mesajlarda kurulacak partinin sanayileşmeye dayalı bir kalkınma programı sunacağı, komünist ve mason karşıtı olduğu, dindarların üzerinde baskı oluşturan 163. Maddeyi kaldıracağı ve eğitim sisteminde reform talep edeceği belirtilmekteydi.³⁸² Erbakan, mukaddesatçılığın (muhafazakar-dindar milliyetçiliğin) partinin birleştirici unsuru olacağını belirtmekteydi. Öyle ki yaptığı bir

³⁸¹ Nitekim Necmettin Erbakan bağımsız adaylık çalışmaları sırasında Konya'da düzenlediği “İmanlı Büyük Türkiye Mitingi”nde “Bizim din ile devlet anlayışımız, Fatih ile Akşemsettin arasındaki din ile devlet anlayışının aynısıdır” diyecektir. Bakınız; “Konya'da ‘İmanlı Türkiye’ Mitingi Yapıldı,” **Milliyet**, 9 Ekim 1969, s. 11. Mitingin ertesi günü Demirel'in eleştirilerine verdiği cevapta Erbakan Adalet Partisi ile bağımsızlar hareketinin İslam'a bakış açısındaki farkı ortaya koymaktadır: “Bugün Demirel gelmiş ve bir sual sormuş. Bu adam Konyalılardan ne istiyor, camiler açık, Kur'an okutuyorlar, başka ne istiyor diye sorun demiş. Şimdi cevap veriyorum. Eskiden eczanelerde kartal kuşu olurdu. Vitrinlerde canlı gibi dururdu ama içi samanla doluydu. Hani eczanelerde kartal kulu var ya; gagası, pençesi var ama içi saman dolu. İşte bunun canlısını, ruhunu istiyoruz” Ali Güneri'den alıntılan Serkan Yorgancılar, **Milli Görüş : 1969-1980**, İstanbul: Pınar Yayınları, 2012., s. 78.

³⁸² “Konya'da ‘İmanlı Türkiye’ Mitingi Yapıldı,”

basın açıklamasında siyasi arzusunun dönemin sağ partilerini “milliyetçilik ve mukaddesatçılık” şemsiyesi altında birleştirmek olduğunu açıklayacaktı.³⁸³

İslamcı aksiyomun, İslam’ın bir toplumsal ve siyasal düzen olduğu fikrinin, Cumhuriyet döneminde Necip Fazıl tarafından 1940’lı ilk formüle edilmesinden 1960’ların ortasına kadar muhafazakar milliyetçilik içinde bir ruşeym olarak kaldığını, kendisini ifade edecek siyasi ve toplumsal kadro ve araçlardan mahrum kaldığını tartışmıştım. Bir açıdan bakıldığında Ocak 1970’de parti programında İslamcı aksiyom yine bağımsız bir şekilde kendini göstermez. Parti programının ‘Esas Gaye’ bölümünün üçüncü maddesi partinin gayesini şu şekilde ifade eder:

Partimiz, Milletimizin geçirdiği büyük tarihi tecrübeler ve kazandığı olgunluk sayesinde, milli ve manevi değerlerimize halel getirmeden demokratik hukuk nizamı içerisinde manevi ve maddi kalkınma hareketlerinin basiretli ve isabetli bir sentezini yapacağını ve bu suretle beşeriyete ışık tutacak, refah ve saadet getirecek, yeniden dünyaya örnek üstün bir medeniyet kuracağını kabul eder ve bu büyük gayeye erişmek için vatandaşlarımızı hizmete çağırır.³⁸⁴

Parti programı bu haliyle II. Meşrutiyet İslamcılığının maddi kalkınma ile maneviyat arasında kurduğu sentezi hatırlatır ancak ondan farklı olarak Milli Nizam Partisi ümmetçi değildir. Muhafazakar milliyetçiliğin 1920’lerdeki öncülerinden Nurettin Topçu ve Necip Fazıl’ın tevarüs ettiği şekilde 1000 yıllık Türk-İslam coğrafyası olarak ‘Anadolu’ politik referans olarak alınır.³⁸⁵ Nitekim ümmetçi bir siyasi vizyonun 1970’lerin başında İslam coğrafyasında da bir karşılığı yoktur. 1970 Ocak itibarıyla Mısır’da milliyetçi-sosyalist Cemal Abdül Nasır iktidardadır. Abdül Nasır’ın Eylül ayında vefat etmesinin ardından Nasır’a göre daha liberal bir siyasetçi olan Enver Sedat başa geçecektir. Suriye ve Irak’ta 1970’lerin başında sosyalist Baas partisi egemendir. İran’da seküler ve liberal politikalarıyla bilinen Şah Muhammed

³⁸³ “Necmettin Erbakan mitingten sonra kendisiyle yaptığımız görüşmede “Milletvekili seçilmesi halinde kuracağı partinin milliyetçilik ve mukaddesatçılığa giden bir parti olacağını” açıklamış ve “YTP, MHP MP’yi birleştirmeye çalışacağım. Bu partiye AP’nin sağ kanadı ile CHP ve GP’den bu fikirde inançta olanları toplamak için gayret göstereceğim” demiştir.” **A.g.e.**

³⁸⁴ **Milli Nizam Partisi : Program ve Tüzük**, Ankara: As Matbaası, s. 5.

³⁸⁵ Erbakan Milli Nizam Partisi’nin açılış gününde partinin kurucuları arasında Anadolu Selçuklu-Osmanlı tarihinin önde gelen isimlerini sayar: “Partimizin kurucuları Fatih’tir. Yıldırım, Murat, Melikşah, Akşemsettin, Yavuz, Orhangazi, Kılıçarslan ve Sultan Abdülhamit’tir. “Erbakan: ‘MNP’yi Sultanlar Kurdu,” **Milliyet**, 9 Şubat 1970., s. 1.

Rıza Pehlevi iktidarı sürmektedir. Suudi Arabistan Kralı Faysal'ın İslam Dünyasında işbirliğini arttırmaya yönelik öncülük ettiği Türkiye'den Salih Özcan'ın üyesi olduğu Dünya İslam Birliği (Rabita el-Alem-el İslam) örgütünün Türkiye'ye etkisi yine Salih Özcan'ın aracılığıyla Mevdudi gibi İslamcı düşünürlerin eserlerinin Türkiye'ye aktarılmasından ibarettir. Her ne kadar Yüksek İslam Enstitüsü gibi çevrelerde söz konusu eserler okunmaya başlansa da bu eserlerin kitlesel etkisi ancak 1970'lerin ikinci yarısında görülebilecektir.

Parti programının muhafazakar milliyetçi çizgiden kendisini ayırt eden yönü ise sanayileşmeye verdiği önemdir. Muhafazakar milliyetçilik özellikle Nurettin Topçu'da öne çıkan şekilde tarım merkezli bir iktisadi düşünceye bağlıdır. Toprak, gelenek ve din iç içe geçen Anadolu kimliğinin ayırt edici ve birbirini besleyen unsurlarıdır. Sanayileşme yoluyla kalkınma Anadolu'nun iç ahengini bozucu ve yozlaştırıcı görülmüştür. Halbuki Milli Nizam Partisi programının en belirgin yönlerinden biri milli ve ağır sanayici bir kalkınma programını benimsemesidir.³⁸⁶

Milli Nizam Partisi ismindeki “nizam” kavramına atıfla programında “ahlak nizamı”ndan bahseder. Ahlak nizamı parti programının “iktisadi politika” başlığı altında ele alınmıştır. Komünist ve kapitalist iktisadi sistemlerin aşırılıkları eleştirilirken “insanı maddi ve manevi hayatıyla kavrayan iki buudlu bir iktisadi gelişme” benimsenmiştir.³⁸⁷ Ahlak nizamı burada bir yanıla iktisadi yapının etik boyutunu teşkil eder. İktisadi aktörler belirli bir etik kod dahilinde hareket ederlerse ne devletçiliğin baskıcı ve ferdi gelişmeyi engelleyici yönü ortaya çıkar ne de serbest piyasanın sınırsız sermaye birikimini hedef alan ölçsüzlüğü meydana gelir.³⁸⁸ Ancak ahlak nizamına yapılan bu soyut ve sınırlı atıf *Büyük Doğu* külliyyatının ve 1960'ların ikinci yarısında dolaşıma giren İslamcı tercümelerin altını sert bir şekilde çizdiği

³⁸⁶ MNP programının Sanayileşme Başlıklı 53. Maddesinin ilk paragrafı şu şekildedir: “Ülkemizin sahip olduğu zengin yeraltı ve yerüstü kaynakları kudretli bir ağır sanayi kurmamıza müsaittir. Bugün milletlerin siyasi ve iktisadi bağımsızlığının teminatını ağır sanayi teşkil etmektedir. Kalkınmamızın muharrik gücü, motor sanayidir. Milletimizin her bakımdan kuvvetlenmesi ve yarının dünya siyasetinde nazım rolü oynayacak Büyük Türkiye'nin doğması sanayileşmede göstereceğimiz muvaffakiyete bağlıdır.” **Milli Nizam Partisi : Program ve Tüzük**, s. 22-23

³⁸⁷ **A.g.e.**, s. 20.

³⁸⁸ **A.g.e.**

İslam'ın bir dünyevi nizam olduğu fikriyle beraber düşünülürse bunun çekingen de olsa İslamcı mesaja yapılan bir atıf olduğunu söyleyebiliriz.

Toparlamak gerekirse Milli Nizam Partisi programı İslamcı bir program olmadığı gibi tam anlamıyla muhafazakar milliyetçi bir program da değildir. Muhafazakar milliyetçi tarih anlayışını benimseyen, sanayileşmeyi kalkınma programı olarak seçmiş, dindarların sistem içi haklarını savunmaya talip ve çekingen de olsa “nizam” fikrini öne süren bir parti görünümündedir. Ancak bu ilk bakıştaki eklektik programın İslamcı unsurları partinin önde gelen siyasi elitleri aracılığıyla teşkilatlanma çalışmaları sırasında geliştirilerek ön plana çıkarılacaktır.

Milli Nizam Partisi hakkında Cumhuriyet Başsavcılığının Anayasa mahkemesine açtığı 4 Mart 1971 tarihli kapatma davası iddianamesinden öğrendiğimiz kadarıyla Ocak 1970'de kurulan parti hızlı bir örgütlenme sürecine girmiştir.³⁸⁹Bu örgütlenme çalışmaları sırasında yapılan konuşmalarda Milli Nizam'ın diğer partiler gibi bir parti sayılamayacağı bir müslüman partisi olduğu ifade edilmiştir.³⁹⁰ Bunun da ötesinde Kuran kaynaklı kavramlar olan ‘hak’ ve ‘batıl’ karşıtlığı siyasi bir terminoloji olarak yaygınlıkla kullanılmıştır.³⁹¹ Burada Türkiye İslamcılığı açısından belirleyici ve ayırt edici olan toplumsal-siyasal bir hareketin Kurani kavramları bir siyasal-teolojik dil oluşturmak için istihdam etmesidir. Harekete katılan siyasal öznenin hem kendisini hem de etrafındaki dünyayı anlamlandıracağı kilit kavramlar ‘hak’ ve ‘batıl’ karşıtlığı olmuştur. Milli Nizam Partisinde siyaset

³⁸⁹ İddianameye göre 1970 yılı içerisinde parti Ankara, Adana, Ağrı, Bursa, Diyarbakır, Edirne, Gaziantep, Hakkari, İstanbul, İzmir, Erzurum, Kayseri, Konya, Mardin, Sakarya, Samsun, Sinop, Trabzon, Urfa, Van ve Zonguldak illeri ve bir kısım ilçelerde kuruluş ve açılış toplantıları yapılmıştır. Bakınız; **Milli Nizam Partisi Niçin Kapatıldı**, Ankara: Vesika Yayınları, 1990., s. 14.

³⁹⁰ İddianame metnine göre Boyabat İlçesinin Sümer kahvesinde Erbakan “Türkiye’de sekiz parti olduğunu, kendilerinin bunlardan ayrı bir parti olduklarını, AP ve CHP gibi sağcı ve solcu diye milleti kandırmayıp Türkiye’ye yeni bir müslüman partisi kurulmasını lüzumunu hissederek MNP’ni kurduklarını” söylemiştir.” **A.g.e.**, s. 15.

³⁹¹ Hak ve batıl ikiliği kurucuların birçok konuşmasında geçmektedir. Birinci Büyük Kongre Genel İdare Kurulu tarafından okunan faaliyet raporunda Milli Nizam Partisi’nin 1969 seçimlerinden sonra milletin 1000 yıllık hak davasına şuurla sarılıp ortaya çıktığı... milletin hak ve batılın ne olduğunu bildiği... milletin 60 yıldır parti adında kurulan çeşitli batıl fikirli teşekkülleri denedikten sonra hakka dönüşü ile MNP’nin doğduğu...” gibi ibareler geçmektedir. Bakınız, **a.g.e.**, s. 27. İddianame metninin kasıtlı bir dezenformasyon yapıp yapmadığı tartışılabilir. Bu sebeple MNP avukatlarının söz konusu iddialar hakkında yaptıkları savunma da incelenmiştir. Söz konusu savunmada hak ve batıl terimlerinin kullanımı reddedilmemiş Türk Dil Kurumu Sözlüğü ve Hukuk ve Sosyal Terimler Lugatı’na referansla bu kullanımların doğallığı üzerinde durulmuştur. Bakınız; **a.g.e.**, s. 34.

yapmak bir ‘Hak’ davasına iştirak etmektir.³⁹² Bu sebeple siyaset sıradan gündelik bir uğraş değil tam tersine gündeliği aşan “kaçınılmaz bir vazifedir.”³⁹³

5 Mart 1971 tarihinde açılan kapatma davasının içeriğine bakıldığında MNP’nin parlamento içi faaliyetlerinden ziyade örgütlenme sürecinde üretilen söylemin siyasal sistem açısından tehdit olarak algılandığı anlaşılıyor.³⁹⁴ 1969 seçimlerine parti olarak katılamayan Ocak 1970’de kurulabilen MNP şartların gereği olarak parlamento odaklı değil toplumsal hareket odaklı bir örgütlenmeye girişti. MNP’nin bir parti olarak değil toplumsal hareket olarak değerlendirilmesi gerektiği vurgusu özellikle bu 15 aylık dönem için doğrudur.³⁹⁵ Bu dönemde Müslüman kimliğinin bir siyasi aidiyet olarak inşa edilmesi ve buna bağlı olarak siyasi kadrolaşma 1970’ler boyunca MNP ve MSP’yi Türkiye İslamcılığı içerisinde belirleyici hale getirecektir. Nitekim bu kısa dönemin ürünü olan kadro ve söylem çok büyük bir değişikliğe uğramadan 1973 seçimin sonucunda MSP’yi ülkenin en büyük 3. Partisi yapacaktır.

1969 Ekim ayında yapılan genel seçimler sonucunda Adalet Partisi 1965’de olduğu gibi tek başına iktidara gelecek parlamento çoğunluğunu elde etmişti.³⁹⁶ Ancak

³⁹² Erbakan’ın 13/11/1970 günü yaptığı konuşmadan alıntılanmıştır. **A.g.e.**, s. 17. Burada Hak kelimesi büyük harfle yazıldığında Allah’ın isimlerinden birisi olan Cenab-ı Hak anlamına gelmektedir. Küçük harfle yazılan ‘hak’ ise haklı ve doğru anlamına gelir. Her ne kadar Erbakan kelimesinin ilk anlamında kullanılmadığını belirtse de (Bakınız; “Erbakan Partisini 1, 5 Saat Savundu,” **Milliyet**, 16 Nisan 1971., s. 9.) ‘hak’ kelimesinin bu ikili anlaşılabilirliği 1970’ler İslamcılığının siyasal-teolojisinin en önemli unsurlarından biri olacaktır.

³⁹³ Milli Nizam Partisi kurucularından ve ideologlarından olan Hasan Aksay’ın Mart 1971 gibi erken bir tarihte MNP İzmir Gençlik Teşkilatı tarafından 10.000 basılan *Milli Nizam Davamız* kitabında siyaset anlayışını İslami bir dille anlatmaktadır: “Politika iyiliği emretmek, kötülükten nehyetmek için yaratılmış, seçilmiş ümmetin; emaneti ehline vermek gibi en ağır vazifeyi üzerine almış, mahlukatın ekmeli ve eşrefi olan insanın kaçınılmaz vazifesidir”

³⁹⁴ 1969 seçimlerinde Erbakan bağımsızlar hareketi üyesi olarak meclise girebilen tek kişi oldu. Adalet Partisi’nde istifa eden Hüsamettin Akmumcu ve Hüseyin Abbas MNP’ye katılmalarına rağmen parlamento içi faaliyetlerin Erbakan’ın çeşitli çıkışları tarafından idame ettiği anlaşılıyor. Necmettin Erbakan’ın parlamento çalışmasında özellikle Ortak Pazar’ın sakıncaları üzerinde durmuştur. Bakınız; “Erbakan: ‘Ortak Pazar Büyük Tehlike Getiriyor,’” **Milliyet**, 20 Kasım 1970., s. 1

³⁹⁵ MNP’ye ilişkin ilk metinlerden biri olan İstanbul İl Teşkilatı Kongresi faaliyet raporunda Milli Nizam parti olarak değil hareket olarak adlandırılıyor. Bakınız; **Milli Nizam Partisi İstanbul İl Teşkilatı: Kongre 1971**, İstanbul: Fatih Matbaası, 1971. Hasan Aksay MNP’yi zaman zaman parti olarak nitelendirse de hareket ve dava sıfatlarını ağırlıklı olarak kullanıyor. Bakınız; Hasan Aksay, **a.g.e.**

³⁹⁶ 1969 milletvekili seçimleri sonucunda Adalet Partisi % 46.55 oy oranıyla 256 milletvekili, Cumhuriyet Halk Partisi % 27.37 oyla 143 sandalye, Turhan Feyzioğlu’nun başında olduğu Güven Partisi % 6.58 oy oranıyla 15 sandalye, Osman Bölükbaşı’nın Millet Partisi % 3.04 oy oranıyla 6

Adalet Partisini toplumsal ve iktisadi ciddi problemler bekliyordu. Bir taraftan 1968 yılında başlayan öğrenci hareketleri hızla siyasileşerek ve şiddete yönelerek devam ederken,³⁹⁷ ülkenin genel ekonomik durumu da kötüye gidiyordu.³⁹⁸ Öğrenci olaylarına işçi olayları da eklenerek, 15 Haziran 1970’de başlayan işçi yürüyüşü askeri birliklerle işçiler arasında sıcak çatışmaya dönüştü. Hükümet bunun üzerine İzmir ve İstanbul’da sıkıyönetim ilan etti.³⁹⁹ Ancak sıkıyönetim de ülke genelindeki sorunların çözümü olmadı. 1971 Şubatında öğrenci olayları tekrar alevlenirken⁴⁰⁰ Mart ayının başında 4 Amerikalı askerin Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu örgütü tarafından kaçırıldığı duyuruldu.⁴⁰¹ Bütün bu gelişmeler içerisinde 12 Mart 1971 tarihinde Genel Kurmay Başkanı Memduh Tağmaç ve kuvvet komutanları parlamento ve hükümetin icraatlarıyla ülkeyi ”anarşi, kardeş kavgası, sosyal ve ekonomik huzursuzluklar içine soktuğu” gerekçesiyle bir muhtıra yayınladı.⁴⁰² Demirel’in muhtıraya cevabı istifa etmek oldu. Demirel’in istifasından Ocak 1974’te kurulacak olan Cumhuriyet Halk Partisi Milli Selamet Partisi koalisyonuna kadar Türkiye, “parti-üstü veya parti-dışı”⁴⁰³ hükümetler tarafından yönetilecekti.⁴⁰⁴

---

milletvekili, Alparslan Türkeş’ın Milliyetçi Hareket Partisi % 3.2 oyla 1 milletvekili, Hüseyin Balan’ın Birlik Partisi 2.80 oy oranıyla 8 milletvekili, Mehmet Ali Aybar’ın Türkiye İşçi Partisi 0.28 oy oranıyla 2, Yusuf Azizoğlu’nun Yeni Türkiye Partisi ise 1.54 oy oranıyla 6 milletvekili çıkarmıştı. 1969 seçimlerinin analizi için bakınız; Ali Eşref Turan, **a.g.e.**, s. 69-78.

³⁹⁷ Öğrenci olayları bir sonraki alt bölümde ayrıntılı olarak tartışılacaktır. Ancak yine de 1969-71 arası belirli başlı öğrenci olaylarını saymak gerekirse Ekim seçimlerinin hemen ardından 19-22 Aralık 1969 tarihlerinde 6. Filo aleyhinde yürüyüş ve gösteriler yapıldı. 18 Mart 1970’de öğrenci örgütleri tarafından düzenlenen ‘Bağımsızlık Haftası’nda öğrencilerle polis arasında çatışmalar çıktı. 6 Nisan 1970’de sağ-sol çatışması sebebiyle İstanbul Üniversitesi kapatıldı. 22 Mayıs’ta devrimci öğrencilerden Mustafa Kayserioğlu öldürüldü. Ankara Hukuk Fakültesi süresiz olarak kapatıldı. 6 Haziran’da İstanbul Edebiyat Fakültesinde çıkan bir çatışmada Yusuf İmamoğlu isimli bir öğrenci öldürüldü. 24 Aralık’ta Dev-Genç üyesi Nail Karaçam Ankara Fen Fakültesi’nin önünde öldürüldü. 20 Ocak 1971’de ODTÜ Akademik Konsey kararıyla süresiz kapatıldı. 23 Ocak’ta Ankara’daki SBF öğrenci yurdunu polis bastı 307 öğrenci yakalanıp götürüldü. Bakınız; Feroz Ahmad ve Bedia Turgay Ahmad, **Türkiye’de çok Partili Politikanın Açıklamalı kronolojisi,1945-1971**, Ankara: Bilgi Yayınevi, 1976., s. 381-406.

³⁹⁸ CHP Genel Sekreter yardımcısı Prof. Besim Üstünel *Milliyet* gazetesinde yaptığı analizde 1968 Eylül ayına kıyasla 1969 yılında Türkiye’de sigortalı işçi sayısının 100 bin kişi azaldığını belirtirken aynı dönemde tüketim malları fiyatlarının % 45 arttığını belirtmektedir. “Üstünel: İşsizlik Arttı Fiatlar % 45 Pahalılaştı,” **Milliyet**, 6 Nisan 1970., s. 11.

³⁹⁹ Feroz Ahmad ve Bedia Turgay Ahmad, **a.g.e.**, s. 390.

⁴⁰⁰ 16-20 Şubat 1971 tarihleri arasında öğrenciler ve polis arasında çıkan olaylar sebebiyle İstanbul üniversitesi Edebiyat Fakültesi ve Hacettepe Üniversitesi kapatıldı. Hacettepe Üniversitesi yurtları polis tarafından tahrip edildi. Bakınız; **a.g.e.**, s. 408

⁴⁰¹ **A.g.e.**, s. 409.

⁴⁰² Muhtıra metninin tamamı için bakınız; “Silahlı Kuvvetler Sunay’a ve Meclislere Muhtıra Verdi,” **Milliyet**, 13 Mart 1971., s.1.

⁴⁰³ Feroz Ahmad ve Bedia Turgay Ahmad, **a.g.e.**, s. 390.. s. 411.

⁴⁰⁴ Muhtıranın ardından 26 Mart’ta eski CHP milletvekili Nihat Erim tarafından kurulan partiler üstü hükümet 11 Aralık 1971’e kadar görevde kaldı. 11 Aralık’ta kurulan 2. Nihat Erim hükümeti 22 Mayıs 1972’ye görevde kalırken daha sonra Ferit Melen (22 Mayıs 1972-15 Nisan 1973) ve Naim Talu (15 Nisan 1973-26 Ocak 1974) hükümetleri görev yaptı.

12 Mart muhtırasını izleyen ilk günlerde Kemalist-sosyalist aydınlar arasında muhtıranın ordu içindeki radikal-reformist kanat tarafından verildiği ümidi hakimdi.⁴⁰⁵ Ancak beklenenin aksine 12 Mart muhtırasının ordu içindeki radikal subayların 9-10 Mart'ta yapmayı planladıkları darbeye karşı bir hareket olduğu anlaşılacaktı.⁴⁰⁶ Muhtırayı veren subaylar devrimci reformların devamını değil kanun, düzen ve istikrar istiyordu.⁴⁰⁷ Nisan ayında "Türk Halk Kurtuluş Ordusu" tarafından gerçekleştirilen adam kaçıırma ve banka soyma eylemleri ordu destekli hükümetin kanun ve düzen yanlısı politikaları için elini güçlendirecekti.⁴⁰⁸ 27 Nisan'da 67 ilde sıkıyönetim ilan edildi. Sıkıyönetimin ilk günlerinde gençlik örgütleri kapatılırken, meslek gruplarının ve sendikaların siyasi toplantı ve çalışmaları yasaklandı.⁴⁰⁹

12 Mart rejimin öncelikli hedefi radikal solu sindirmektir. Nitekim *İşçi-Köylü*, *Proleter Devrimci Aydınlık*, *Aydınlık*, *Türkiye Solu*, *Devrim* ve *Ant* gibi önde gelen devrimci-sosyalist dergiler yayından kaldırılırken *Durum* ve *Yeniden Milli Mücadele* gibi sağcı dergiler yayımlarına devam ettiler.⁴¹⁰ Türkiye İşçi Partisi 20 Temmuz'da lağvedilirken, Milli Nizam Partisi haricindeki diğer sağ partilere (Demokrat Parti, Milliyetçi Hareket Partisi ve Milli Güven Partisi) dokunulmadı.⁴¹¹ Milli Nizam Partisi Anayasa Mahkemesi tarafından 20 Mayıs 1971'de kapatıldı ancak parti yöneticileri her hangi bir cezaya çarptırılmadı.

Milli Nizam Partisi'nin 12 Mart rejimi tarafından kapatılmasını aşırı sola karşı gösterilen sert tavrın aşırı sağa da gösterildiği izlenimini uyandırma çabası olarak ele alınabilir.⁴¹² Ancak bu bakış açısının göz ardı ettiği nokta daha 12 Mart'a gelmeden 19 Eylül 1970 gibi erken bir tarihte Bafra Savcılığı Erbakan'ın "Cumhuriyet ve laiklik

⁴⁰⁵ Feroz Ahmad, *The Turkish Experiment in Democracy, 1950-1975*, Boulder, Colo: Westview Press, for the Royal Institute of International Affairs, London, 1977., s. 288.

⁴⁰⁶ 17 Mart'ta ordu içindeki devrimci subayların tasfiyesi bu durumun işaretlerini veriyordu. Bakınız; **A.g.e.**, s. 292.

⁴⁰⁷ **A.g.e.**

⁴⁰⁸ **A.g.e.**, s. 293.

⁴⁰⁹ **A.g.e.**, s. 294.

⁴¹⁰ **A.g.e.**

⁴¹¹ **A.g.e.**, s. 317.

⁴¹² **A.g.e.**

ilkelerine aykırı olarak konuşmalar yaptığı” iddiasıyla dokunulmazlığının kaldırılmasını ve partinin kapatılmasını istemesiydi.⁴¹³ Anayasa mahkemesinin parti kapatma davası ise 12 Mart muhtırasından bir hafta önce 5 Mart günü açılmıştı. Kısacası siyasal sistem İslamcı mesajın açıkça savunulmasına karşı savunma mekanizmalarını 12 Mart’tan çok önce başlatmıştı. 12 Mart rejimi de MNP’yi diğer sağ partilerle bir tutmamış sözgelimi MHP gibi öğrenci olaylarıyla doğrudan ilgili bir siyasi partiyi kapatmazken MNP’yi kapatmıştır. Kısaca 1970 ortalarında başlayan siyasal İslam’a karşı rejimin tutumunu onaylamıştır. Ancak 12 Mart rejiminin TİP’e müdahalesiyle kıyaslandığında MNP’ye karşı ikircikli bir tutum sergilediği iddia edilebilir. TİP’li yöneticiler 6 yıldan 15 yıla kadar hapis cezasına çarptırılırken⁴¹⁴ MNP yöneticileri için siyasetten men ya da hapis cezası gibi yaptırımlar gerçekleşmedi.⁴¹⁵ Bu durum MNP çizgisindeki bir devam partisine (siyasi söylemi yumuşatılmış bile olsa) siyasal sistemin izin verebileceği olarak okundu nitekim Milli Selamet Partisi MNP’nin kapatılmasından yaklaşık bir buçuk yıl sonra 11 Ekim 1972 tarihinde kuruldu.

Necmettin Erbakan yeni parti kurma çalışmalarında aktif olarak yer alsada dikkat çekmemek için kurucular arasında yer almadı. 21 Ocak’ta yapılan Milli Selamet Partisi 1. Büyük Kongresi’nde Erbakan’ın itimadını kazanmış Süleyman Arif Emre genel başkanığa seçildi.⁴¹⁶ 14 Ekim’deki genel seçimlere parti Süleyman Arif Emre’nin liderliğinde girdi. Seçimlerde büyük bir başarı elde eden MSP oyların 11,8’ini alarak 48 milletvekili 3 de senatör çıkardı.⁴¹⁷ MSP bu sonuçlarla % 33,3 oy oranıyla 185 milletvekili çıkaran CHP ve 29,8 oy oranıyla 149 milletvekili çıkaran AP’nin ardından üçüncü büyük parti haline gelmişti.⁴¹⁸

⁴¹³ Bakınız; “Bafra Savcılığı Erbakan Hakkında Soruşturma Açtı,” **Milliyet**, 19 Eylül 1970., s. 9.

⁴¹⁴ Bakınız; “TİP’ Lilerin Cezasını Yargıtay Onayladı,” **Milliyet**, 27 Nisan 1973., s. 1.

⁴¹⁵ Halbuki Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı Anayasa Mahkemesi tarafından kapatılan TİP yöneticileriyle birlikte MNP yöneticileri hakkında da soruşturma açılması için askeri savcılığa talimat vermişti. Erbakan ile milletvekillerinin dokunulmazlıklarının kaldırılması ile ilgili dosya TBMM Başkanlığına verilse de dosya komisyondan geçmedi. Bakınız; Sadık Albayrak, **Türk Siyasi Hayatında MSP Olayı**, İstanbul: Araştırma Yayınları, 1989., s. 74.

⁴¹⁶ Sevilgen, **a.g.e.**, s. 43-44.

⁴¹⁷ 1973 seçimlerinde MSP’nin aldığı oyların dağılımı ve kaynakları üzerine detaylı bir analiz için bakınız; Ali Yaşar Sarıbay, **a.g.e.**, s. 143-161. Ayrıca bakınız Binnaz Toprak, **a.g.e.**, s. 96-121.

⁴¹⁸ 1973 seçimlerinde Demokratik Parti % 11,9, Cumhuriyetçi Güven Partisi % 5,3 ile 13 MHP % 2,2 ile 3 Türkiye Birlik Partisi % 1,1 ile 1 ve bağımsız adaylar 6 milletvekili kazanmıştı. 1973 seçimleri analizi için bakınız; Ali Eşref Turan, **a.g.e.**, s. 89-103.

Seçimlerden çıkan sonuç 1965 ve 1969 seçimlerinin aksine tek partinin iktidarına elverişli bir sonuç vermiyordu, bu durum koalisyon seçeneklerini masaya getirdi. Adalet Partisi lideri Süleyman Demirel seçim sonuçları açıklanır açıklanmaz halkın kendilerine muhalefet görevi verdiğini ve herhangi bir koalisyon seçeneğine sıcak bakmadıklarını söyledi. Ferruh Bozbeyle'nin Demokratik Partisi ise Demirel ve Ecevit'in partileriyle koalisyon yapmayacağını açıkladı.⁴¹⁹ Bu durum MSP'yi olası bir koalisyon için kilit parti haline getirmişti. Ancak MSP içerisinde CHP ile koalisyon konusunda bir uzlaşma yoktu. Seçimlerden hemen sonra partinin başına geçen Necmettin Erbakan'ın çevresindeki mühendisler⁴²⁰Süleyman Arif Emre, Hasan Aksay ve Fehmi Cumalıoğlu gibi eski parlamenterle ittifak halindeydiler. MNP'yi kuran koalisyon içerisinde yer alan başını Ahmet Tevfik Paksu'nun başını çektiği Risale-i Nurcular ise 1973 seçimlerinde meclise giren *Diyanetçiler* olarak adlandırılan meslektan din görevlileri ile ittifak halindeydi.⁴²¹Koalisyon yanlıları partinin siyasal sistemle uyum ilişkisi içerisinde olduğunu göstermek için iktidar sorumluluğunu alması gerektiğini düşünüyorlardı.⁴²² Üstelik partinin ihtiyacı olan maddi kaynaklar parti taraftarlarına ancak iktidar olunarak sağlanabilirdi.⁴²³Koalisyon karşıtları ise tek parti dönemi CHP politikalarını hatırd tutarak tarihsel olarak İslami ve muhafazakar oluşumların en büyük rakibi olarak CHP'yi görüyorlardı. CHP ile yapılacak olası bir koalisyonun partinin oy tabanını eriteceği düşüncesindeydiler.⁴²⁴

Söz konusu grupların koalisyon konusundaki fikir ayrılığı kısa sürede bir parti içi iktidar mücadelesi halini alacaktı. Parti içindeki Risale-i Risale-i Nurcular Erbakan'ı en fazla 'eşitler arasında birinci' olarak görüyorlardı.⁴²⁵ Onlara göre parti geniş İslami toplumsal ağların bir dışavurumuydu, Necmettin Erbakan politika sahnesinin önünde yer alma konusunda becerisiyle başkanlık vazifesini görüyordu

⁴¹⁹ Koalisyon görüşmeleri için bakınız; Ahmad, **The Turkish Experiment in Democracy, 1950-1975.**, s. 331-335

⁴²⁰ Erbakan'ın çevresindeki İstanbul Teknik Üniversitesi kökenli ve Gümühanevi dergahında bulunmuş kişilerin başlıcaları Recai Kutan, Fehim Adak, Temel Karamollaoğlu, Korkut Özal, Ahmet Tekdal, Cevat Ayhan gibi isimlerdi. Daha sonra bu isimlere Oğuzhan Asiltürk'de eklenmiştir. Bakınız; Çalmuk, "Necmettin Erbakan," s. 565.

⁴²¹ Diyanetçilerin önde gelen isimlerinde birisi Adana Milletvekili M. Hulusi Özkul'du. Diyanetçiler için bakınız; İpek Gencel Sezgin, **a.g.e.**, s. 236.

⁴²² **A.g.e.**, s. 245.

⁴²³ **A.g.e.**, s. 232.

⁴²⁴ **A.g.e.**, s. 240.

⁴²⁵ **A.g.e.**, s. 242

daha fazlası değildi. Seçimlerde elde edilen beklenmedik başarı siyasetin (diğer bir deyişle partinin) toplumsal ağırları baskılaması anlamına gelebilirdi. Belirleyici olanın toplumsaldan siyasala kaydığı bir durum sözkonusuydu. Erbakan ve çevresindekiler için ise cemaat oluşumları siyasal alandaki mücadele için gerekli itimadı vermiyordu.⁴²⁶ Cemaatler kendi varoluş amaçlarına sahiptiler ve bu amaçların siyasetle ters düştüğü yerde siyasi harekete destek verecekleri şüpheliydi. Erbakan ve çevresindekiler hem partininin yerini sağlamlaştırmak hem de parti içinde kendi pozisyonlarını garanti altına almak için cemaatler üstü bir asabiye olarak toplumsal-siyasal harekete dayanmak durumundaydılar.

Günün sonunda mücadeleyi Erbakan'ın başını çektiği koalisyon taraftarları kazandı. CHP-MSP hükümeti 26 Ocak 1974'te göreve başladı.⁴²⁷ 12 Mart rejimi 1968 sonrası hızla siyasallaşan toplumsal alanı tekrar siyasal sistemin denetimine almayı, ideolojik çizgilerce parçalanma istidadı gösteren siyasal sistemi ise yeniden merkezileştirmeyi hedeflemişti. CHP-MSP hükümeti 12 Mart'ın amaçladığı söz konusu siyasi vizyondan son derece farklı bir tabloyu ortaya çıkarmıştı. İsmet İnönü'nün 12 Mart sonrasında kurulan "partiler üstü" Nihat Erim hükümetine destek vermesini protesto eden Bülent Ecevit CHP'nin İsmet İnönü önderliğindeki muhafazakar kanadına karşı verdiği mücadeleyi 14 Mayıs 1972'de genel başkanlığa seçilerek kazanmıştı. Şimdi 12 Mart rejimine açıkça karşı olan Bülent Ecevit ile 12 Mart'tan sonra kapatılan Milli Nizam Partisi'nin devamı olan Milli Selamet Partisiyle koalisyon kuruyordu. Nitekim bu iki parti 12 Mart rejiminin toplumsal faturasını hafifletecek bir af kanunu gündemlerine aldılar. Koalisyonun kurulmasından kısa süre sonra 12 Mart rejimi sırasında tutuklanan düşünce suçlularını da kapsayacak bir genel af çıkarılması gündeme geldi.⁴²⁸ Ancak söz konusu af gündemi Milli Selamet Partisi içerisinde koalisyon yanlıları ve karşıtlarını bu sefer çok daha sert bir mücadele sürecine sokacaktı.

⁴²⁶ **A.g.e.**, s. 243.

⁴²⁷ CHP-MSP hükümeti programı için bakınız; "Program Okundu," **Milliyet**, 2 Şubat 1974., s. 1.

⁴²⁸ Gündüz Sevilgen CHP'nin 1973 genel seçimlerinden önce af kanununu gündeme getirdiğini, MSP'nin gündemine ise seçimlerden sonra Ocak ayı içerisinde geldiğini ifade ediyor. Sevilgen, **MSP'de Dört Yıl.**, s. 109-111

Ahmet Tevfik Paksu ve Gündüz Sevilgen önderliğindeki parti içindeki Nurcu kanat af kanununun çoğu 12 Mart muhtırasından sonra 141. ve 142. Maddelerden hüküm giymiş sosyalistleri (Gündüz Sevilgen'in ifadesiyle "komünist ve anarşistleri") kapsamasını istemiyordu.⁴²⁹ Parti içinde Erbakan'ın başını çektiği grup ise koalisyonun devamı için CHP'nin arzusu olan af kanununa 141 ve 142. Maddelerin eklenmesi gerektiğini savunuyordu. İki taraf arasındaki mücadele bu sefer Nurcu kanadın zaferiyle sonuçlanacaktı. 14 Mayıs 1974 tarihindeki meclis oturumunda af kanununa 141 ve 142. Maddelerin eklenmesine 20 MSP milletvekili karşı oy verecek ve söz konusu maddeler af kanuna eklenemeyecektir.⁴³⁰ Parti içindeki Risale-i Nurcuların ana gövdesini oluşturduğu grupla Erbakan'ın başını çektiği grup arasındaki gerilim 1976 tarihli MSP'nin Üçüncü Büyük Kongresine kadar devam edecek 1976 Kongresi Erbakan taraftarlarının zaferiyle sonuçlanacaktır.⁴³¹ Kongrede genel idare kurulundan dışlanan MSP içindeki muhalifler 1977 seçimleri öncesinde Nizam Partisi'ni kurarak MSP ile yollarını ayıracaklardı.⁴³²

Ekim 1969'da Necmettin Erbakan ve arkadaşlarının genel seçimlerde bağımsız milletvekili adaylıklarını koymaları ile başlayan ve kısa sürede Milli Nizam Partisinin kurulmasına giden süreç Türkiye'de İslami toplumsal hareketin siyasal alanda bir dışavurumuydu. Ancak söz konusu İslami toplumsal hareket homojen bir ideolojik grup olmaktan çok uzaktı. Söz konusu hareket içerisinde Risale-i Nurcular, Nakşibendiler, cemaat aidiyeti olmayan dindarlar, çeşitli muhafazkar-milliyetçi derneklerde çalışanlar, Adalet Partisi döneminde iktisadi büyümeden istediğini alamayan zanaatkarlar, küçük esnaf ve sanayiciler bulunmaktaydı. Her bir grubun siyasi partiden kendilerine has beklentileri, farklı toplumsal aidiyet ve çıkarları vardı. 12 Ekim 1969 seçimlerinden 12 Mart'a kadar geçen sürede parlamentoda Necmettin Erbakan'ın kişisel etkinliği bir kenara koyulursa MNP örgütü söz konusu heterojen toplumsal hareketi sınırları çizilmiş ilkeleri ve vizyonu belirli bir ideolojik formasyona sokma amacındaydı. Diğer bir deyişle parti elitleri partinin kurulmasından

⁴²⁹ **A.g.e.**, s. 109.

⁴³⁰ Karşı oy verenlerin listesi için bakınız; **a.g.e.**, s. 137.

⁴³¹ 141 ve 142. Maddelere ilişkin ret oyu veren Ahmet Tevfik Paksu haricinde hiç kimse Genel İdare kurulu listesine alınmadı. Tevfik Paksu'nun listeye dahil edilmesi ise Sevilgen'e göre taktik icabıydı. Nitekim Paksu Genel İdare Kurulu'na seçilmesinde 2 gün sonra (26 Ekim 1976) söz konusu kurul ile uyumlu çalışmayacağını ifade ederek kurul azalığından ve ve Çalışma Bakanlığında istifa edecekti. Gündüz Sevilgen, **a.g.e.**, s. 219.

⁴³² İpek Gencil Sezgin, **a.g.e.**, s. 247.

kapanmasına kadar geçen 15 ay gibi kısa bir süre içerisinde siyasal yönü yeterince belirginleşmemiş bir toplumsal hareketi siyasal vizyonu ve hedefi olan bir toplumsal-siyasal harekete evirmeye çabalamıştı. Bu çaba MSP'nin kurulmasından kısa bir süre sonra 1973 seçimlerinde gösterdiği büyük başarıyla hedefine ulaşmış gözüküyordu. Ancak şimdi MSP elitleri yeni bir durumla karşı karşıyaydılar. 1969-71 arasındaki dönemden farklı olarak 48 kişilik bir parti grubu söz konusuydu ve ülkede ciddi bir iktidar bunalımı yaşanıyor. Bu durum ister istemez parlamenter siyasetin buna bağlı olarak meclis grubunu önemini arttırıyordu. 1970-71 arasında toplumsal hareket odaklı bir siyasi oluşum olan *hareket-partiden* 1973 sonrasında parlamenter siyasetin sunacağı imkanları değerlendirmeye yönelmiş parti siyasetini öne çıkaran bir *parti-harekete* dönüşüm sürecine girildi. Söz konusu dönüşüme direnen, Erbakan'ın başını çektiği parti odaklı siyasete karşı kuşkuları olan gruplar partiden 1973-1977 arasında tasfiye edildiler.

1974 sonrasındaki dönem hareketin partisinden partinin hareketine dönüşüm yılları oldu. Erbakan ve çevresindekiler koalisyon ve af süreçlerinde partiyi cemaat yapıları üzerine kuramayacaklarını gördüler. Çünkü cemaat aidiyetleri partiye aidiyetin önüne geçme riskini her zaman barındırıyordu. Bu durumda doğrudan partiye sadakata dayanan, siyasi vizyonu partinin vizyonu ile eşleşmiş bir toplumsal harekete dayanılmalıydı. Bu toplumsal hareket partinin ve parti liderinin siyasi önderliğine tabi olacak ancak partinin topluma açılan, topluma nüfuz eden kanalları olacaktı. Bu şekilde siyasi partinin önderliği korunurken toplumsal sahada mücadele de etkin bir şekilde yapılabilecektir.

Partinin toplumsal hareketin patronluğuna yönelmesi bir yandan belirtildiği üzere partiyi cemaat aidiyetlerinin ötesinde bir aidiyet olarak toplumsallaştırma çabasının bir ürünüken bir taraftan da 1974 sonrasında hızla siyasallaşan/ideolojikleşen toplumsal mücadeleye de bir cevap üretme kaygısını içinde taşıyordu. Toplumsal alanın ideolojik gruplara hızla bölüneceği 1970'lerin ikinci yarısında toplumsal mücadeleyi bir kenara bırakmak partinin potansiyel mensup ve sempatanlarını diğer ideolojik gruplar karşısında savunmasız bırakma anlamına gelirdi. Toplumsal örgütlenmeyi dışlamanın ikinci bir riski de partinin otoritesi ve

yönlendiriciliği dışında bir takım radikal örgütlenmelerin ortaya çıkma ihtimaliydi. Böyle bir durum hem partinin hukuki durumunu riske edebilir (toplum içindeki İslamcı aktörlerin fiilleri partiye mal edilebilir ve parti kapatma davasıyla karşı karşıya kalabilirdi) hem de parti otoritesini sorgulayacak bir toplumsal örgütlenme partinin siyasi alanda belirleyiciliğini de tehlikeye atabilirdi.

1960'ların ortasından itibaren ideolojik mücadeleye açılan gençlik ve sendikal alan olarak iki toplumsal mücadele alanı vardı. 1967'de kurulan Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu (DİSK) 12 Mart askeri müdahalesine kadar ki 4 yıl içinde sendikal mücadeleyi sol-sosyalist toplumsal hareketin önemli bir bileşeni olarak örgütlemişti.⁴³³ DİSK'in milliyetçi harekette bir muadili olarak kurulan Türkiye Milliyetçi İşçi Sendikaları Konfederasyonu 23 Haziran 1970 (DİSK'in örgütlediği 15-16 Haziran işçi eylemlerinden bir hafta sonra) tarihinde kurulmuştu. İslamcı kanatta ise sendikal mücadele çok daha geç bir tarihte I. MC hükümeti sırasında 22 Ekim 1976 tarihinde Hak İşçi Sendikaları Konfederasyonu'nun (Hak-İş) kurulmasıyla başlayacaktır. Ancak işçi hareketi doğası gereği daha ziyade sosyalist ideolojinin bir bileşeni olarak Türkiye'de de 1970'ler boyunca etkili oldu. MİSK ve Hak-İş'in DİSK ile karşılaştırıldığında örgütlenme kapasitesi ve ideolojik mücadeledeki işlevinin çok daha mütevazı olduğu söylenebilir.⁴³⁴

Gençlik hareketleri 1960'ların ortalarından itibaren sosyalist, milliyetçi ve İslamcı bütün siyasi ve ideolojik pozisyonlar için karşılaştırılabilir gelişim, önem ve ağırlıklara sahip olsa da yadsınamaz bir mücadele alanını oluşturuyordu. 1970'lerin ortalarında gelindiğinde MSP İslamcı gençlik hareketiyle iletişim kurmayı, bu hareketi geliştirmeyi ve yönlendirmeyi amaçlıyordu. Bu hem rakip siyasi pozisyonlarla

⁴³³ DİSK, Türk-İş'in aksine "aktif, militan ve sınıf çıkarlarını öne çıkararak sendikal mücadele" verdi. Konfederasyon 1970 sonu itibarıyla kendisine bağlı işçi sendikalarının üye sayısını 88.650 olarak bildirdi. 12 Eylül 1980'e gelindiğinde DİSK'in 568.298 üyesi vardı. DİSK hakkında geniş bilgi için bakınız; "DİSK (Türkiye Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu)," **Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi**, c. 1, Ankara: Kültür Bakanlığı, 1996., s. 307-317

⁴³⁴ MİSK'in Ağustos 1971 itibarıyla üye sayısı 4.766'ydı. Bu sayı 1977 Şubat ayında 225.571 olarak kaydedilirken 1979 sonunda 289.496 idi. MİSK için bakınız; "MİSK (Milliyetçi İşçi Sendikaları Konfederasyonu)," **Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi**, c. 2, Ankara: Kültür Bakanlığı, 1998., s. 423-426. Hak-İş'in ise üye sayısı 27 Haziran 1979 itibarıyla 27.311'i kadın olmak üzere 135.311 olarak açıklanmıştır. Hak-İş için bakınız; "HAK-İŞ (Türkiye Hak İşçi Sendikaları Konfederasyonu)," **Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi**, c. 1, Ankara: Kültür Bakanlığı, 1996., s. 526-534.

mücadele hem de partiye ve liderine sadakat duyacak bir toplumsal güç oluşturmak için önemliydi. MSP'nin örgütsel muhatabı 1969 yılında İslamcıların eline geçmiş olan bir öğrenci teşkilatı olan Milli Türk Talebe Birliği'ydi.

2.3. İslamcı Hareketin Gençlik Örgütü Olarak Milli Türk Talebe Birliği

Türkiye'de gençlik hareketlerinin tarihi II. Meşrutiyet dönemi öncesine kadar çekilebilir.⁴³⁵Cumhuriyet sonrasında ise ilk örgütlenme 1922 kurulan Darülfünun ve Mekatib-i Aliye Cemiyet-i Merkeziyesinin (Üniversite ve Yüksekokullar Öğrenci Birliği) 1924'te 'Milli Türk Talebe Birliği' ismini almasıyla oldu.⁴³⁶ Dönemin gençliğe ilişkin hakim imgesi Mustafa Kemal Atatürk'ün "Gençliğe Hitabe"⁴³⁷ sinde vurguladığı üzere cumhuriyetin emanet edileceği sorumluluk sahibi, vatansever ve devrimci gençliktir. Ancak bu 'devrimci' gençlik imgesi pratikte tek parti rejiminin çizdiği siyasi vizyona uygun davranan bir gençlik arzusuna dönüşür.⁴³⁸ Takrir-i Sükun kanunundan sonra faaliyetlerini durduran dönemin gençlik örgütü MTTB 1930'larda iktidarın denetimi ve yönlendirmesi içinde hareket etse de zaman zaman Turancı çizgiye yaklaşarak iktidarın kendisine çektiği "sınırı aştı."⁴³⁹Razgrad Hadisesi⁴⁴⁰'nden sonra kapatılmaktan zor kurtulan MTTB, izinsiz düzenlediği Hatay Mitingi⁴⁴¹'nden sonra kapatıldı. Razgrad hadisesi sonrası Mustafa Kemal'in MTTB'ye hitaben yazdığı mektup iktidarın gençlik algısını göstermesi bakımından açıklayıcıdır:

⁴³⁵ Alpay Kabacalı II. Meşrutiyet öncesinde II. Abdülhamid'in baskıcı yönetimine karşı ilk olarak Askeri Tıbbiye'de örgütlenen Jön Türk hareketini bir gençlik hareketi olarak değerlendirir. Bakınız; Alpay Kabacalı, **Türkiye'de Gençlik Hareketleri**, İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi, 1992., s. 26-28

⁴³⁶ **A.g.e.**, s. 78

⁴³⁷ "Gençliğe Hitabe" Atatürk'ün 15-20 Ekim 1927'de okuduğu cumhuriyetin kuruluş sürecini anlatan *Nutuk*'unun sonunda yer alır.

⁴³⁸ Demet Lüküslü, **Türkiye'nin 68'i Bir Kuşağın Sosyolojik Analizi**, Ankara: Dipnot Yayınları, 2015., s. 93.

⁴³⁹ M. Çağatay Okutan, **Bozkurt'tan Kur'an'a Millî Türk Talebe Birliği (MTTB), 1916-1980** (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2004)., s. 19, 84.

⁴⁴⁰ 17 Nisan 1933'de Bulgaristan'da bir Türk mezarlığının Bulgar öğrenciler tarafından tahrip edilmesi üzerine MTTB bir protesto mitingi düzenlemek istedi ancak mitinge izin verilmedi. Bunun üzerine yapılan izinsiz miting sonucunda 80 öğrenci gözaltına alındı. Bakınız; M. Çağatay Okutan, **a.g.e.**, s. 28-29.

⁴⁴¹ Hatay Mitingi MTTB tarafından izinsiz olarak 21 Kasım 1936'da yapıldı. Bir gün sonra Dahiliye Vekaleti izinsiz gösteri düzenlediğini ve siyasi amaç doğrultusunda hareket ettiğini gerekçe göstererek MTTB'yi kapattı. Bakınız; **a.g.e.**, s. 30.

Gençliğin çalışkan, hassas ve milliyetçi yetişmesi esas dileklerimizdendir. Gençlik her türlü faaliyetlerinde Cumhuriyet kanunlarına ve Cumhuriyet kuvvetlerinin usul ve kaidelerine riayetkar bulunmaya da dikkatli olmalıdır. Cumhuriyet hükümetinin milli meselelerde vazifesini bilir olduğuna ve kanunların ve adli kuvvetlerin adaletine emin olunuz.⁴⁴²

Siyasi rejim kendisiyle uyumlu bir gençliği devrim kadroları olarak önemsiyor olsa da kendi milliyetçilik anlayışından (MTTB'nin temsil ettiği gençliğin milliyetçilik anlayışı çok daha agresif ve propandist bir içerik taşısa da ya da taşıdığı için) sapmasını hoş görmüyordu. Rejimin kontrol mekanizması 1940'lara geldiğinde gençlik siyaseti açısından gözle görülür biçimde gevşemişti. 1940'lı yıllar gençlik arasında ideolojik fraksiyonlaşmanın başladığı yıllar olmuştur. Sabahattin Ali-Nihat Atsız davasında bir grup ırkçı-Turancı genç Sabahattin Ali aleyhine gösterilerde bulundular. Söz konusu gençliğe karşı 1944 yılında sosyalist-komünist fikriyata sahip İleri Gençlik Birliği (İGB) kuruldu. İGB'ye göre İrkçı-Turancılar "Atatürk inkılabının milletimize sağladığı bütün kazançları baltalamak, Türkiye'yi Nazi emperyalistlerinin emri altında felaketli bir sergüzeşte"⁴⁴³ sürüklemek istiyordu. Türkiye tarihindeki ilk sosyalist öğrenci teşkilatının ömrü çok uzun sürmeyecek 1944 Şubat'ındaki Türkiye Komünist Partisi tevkifatından sonra 50 kadar İGB yöneticisi de tutuklanacaktı.⁴⁴⁴

1946 sonrasında çeşitli sağ ve sol öğrenci derneklerinin kurulduğu görülecekti.⁴⁴⁵ 1936 yılında kapatılan MTTB 1946 yılında "Türk Talebe Birliği" ismiyle faaliyete geçecek bir yıl sonra Bakanlar Kurulu kararıyla isminin önüne "Milli" sıfatının eklenmesiyle "Milli Türk Talebe Birliği" ismini geri alacaktı.⁴⁴⁶ 1946-60 arasında nispeten pasif bir dönem geçiren MTTB bir taraftan 1950'li yılların yükselmekte olan milliyetçi muhafazakarlığından etkilenerek Anadolu merkezli Osmanlı-Selçuklu odaklı tarih anlayışını benimsese de diğer taraftan ırkçı ve Turancı göndermelerden kaçınmayacaktı.⁴⁴⁷

⁴⁴² Alpay Kabacalı, **a.g.e.**, s. 82.

⁴⁴³ **A.g.e.**, s. 99.

⁴⁴⁴ **A.g.e.**, s. 101.

⁴⁴⁵ Söz konusu derneklerin dökümü için bakınız; **a.g.e.**, s. 108-111.

⁴⁴⁶ M. Çağatay Okutan, **a.g.e.**, s. 101.

⁴⁴⁷ 1946-60 döneminde MTTB içindeki fikri çalkantılar için bakınız; **a.g.e.**, s. 102-107.

1950’li yıllarda MTTB’nin nispi pasifliğine karşı öne çıkan öğrenci derneği Türkiye Milli Talebe Federasyonu (TMTF)⁴⁴⁸ oldu. TMTF ve MTTB gibi öğrenci dernekleri her ne kadar hükümetten hukuki olarak bağımsız olsalar da hükümetin gözetimi altındaydılar. Faaliyetleri milli meselelerde hükümetin pozisyonuna yakın tavır almakla en azından muhalefet etmemekle sınırlıydı.⁴⁴⁹ Hükümetin çizdiği sınırlar içinde hareket etmek karşılığında dernekler ekonomik destek alıyor, faaliyetleri gazetelerde yayınlanıyor, genel kurullarına Celal Bayar ve Adnan Menderes katılıyordu.⁴⁵⁰ 1956’ya kadar bu durum devam etti. 1956’dan sonra Turhan Feyzioğlu hadisesi⁴⁵¹, hükümetin gittikçe otoritleşen siyaseti, öğrenci derneklerinin hükümetin siyaset üstü kalma baskılarına karşı bağımsız siyaset arayış 27 Mayıs 1960 darbesine kadar süreçte öğrenci kesimini bir muhalefet odağı olarak ortaya çıkaracaktı.⁴⁵²

1950’li yılların ikinci yarısı daha önceden de tartışıldığı üzere hem okul hem de öğrenci sayısı bakımından ciddi bir artışın gözlemlendiği yıllar oldu. Özellikle orta ve yükseköğretim seviyelerindeki niceliksel artış⁴⁵³ eğitimi tek parti dönemine kıyasla toplumun farklı katmanlarını kapsayıcı hale getirdiyse de, (gelişmekte olan muhafazakar-milliyetçi burjuvazi çocuklarını yükseköğretime gönderme imkanı bulduysa da) yükseköğretimdeki tek-parti döneminden kalan Kemalist-milliyetçi hegemonya kendisini gelişen şartlarda yeniden üretti. Her ne kadar görece zenginleşen

⁴⁴⁸ 1948 yılında kurulan TMTF önce fakülte bazlı bir dernek olarak, sonra üniversite bazlı fakülte derneklerinin birliği olarak son olarak da üniversiteler arası öğrenci federasyonu olarak örgütlendi. Emin Alper, **a.g.e.**, s. 184.

⁴⁴⁹ 1950’lerin ilk yarısında TMTF ve MTTB öncülüğünde “Kore Şehitlerini Anma”, Kıbrıs, Atatürk büst ve heykellerinin kırılmasını protesto, Atatürk’e bağlılık miingleri gibi faaliyetler düzenlendi. Alp Kabacalı, **a.g.e.**, s. 124

⁴⁵⁰ Emin Alper, **a.g.e.**, s. 183.

⁴⁵¹ Ankara Fikir Kulübü’nün 23 Ocak 1956’da düzenlediği “Demokrasilerde parlamento hakimi mutlak değildir” konulu toplantıya Turhan Feyzioğlu dahil olmak üzere bir grup önde gelen akademisyen katılmıştı. Toplantıda Demokrat Parti’nin eleştirilmesi hükümeti kızdırdı. Ankara Üniversitesi Siyasal Fakülteleri Dekanı Turhan Feyzioğlu 1 Aralık’ta “politika yaptığı” gerekçesiyle Bakanlık emrine alındı. 3 Aralık gününd SBF’li öğrenciler derslere girmeyerek durumu protesto etti. Öğrencilerin protestosuna hükümetten sert bir karşılık geldi 300 öğrenci sorgulanmak üzere gözaltına alındı. Olayların ardından Turhan Feyzioğlu olmak üzere Doç Dr. Muammer Aksoy, Doç. Dr. Münci Kapanı, SBF asistanlarında Coşkun Kurca ve Şerif Mardin istifa etti. Alp Kabacalı, **a.g.e.**, s. 124-127.

⁴⁵² **A.g.e.**, s. 125. 27 Mayıs’tan önce DP’ye muhalif gençlik ile hükümetin en sert karşılaşması 28-29 Nisan 1960 tarihinde yaşandı. İstanbul ve Ankara’da polis ile öğrenciler arasında çıkan çatışmalar sonucunda sıkıyönetim ilan edildi. 28-29 Nisan olayları 27 Mayıs darbesine giden yolda önemli bir eşik olarak kabul edilmiştir.

⁴⁵³ Rakamları tekrar gözden geçirmek gerekirse Demokrat Parti döneminde 1950-51 ders yılında 17.428 olan ilköğretim sayısı 1960-61’e gelindiğinde 24.398’e çıkarken, 440 olan ortaokul sayısı 716’ya, 88 olan lise sayısı ise 194’e çıkmıştır. Yüksek öğretimde ise 1950’de 34 kurumda 25.00 öğrenci eğitim görürken 1960’da kurum sayısı 55’e öğrenci sayısı ise 65.000’e çıkmıştı. 1965’de üniversitede okuyan öğrenci sayısı 97.000’e çıkarken 1970’de bu sayı 159.000’e çıkacaktır. Bakınız; Emin Alper, **a.g.e.**, s. 134.

taşradan çiftçi-zanaatkar ve küçük işletmecilerin çocukları 10 sene önceye kıyasla daha kolay gidebilseler de oransal olarak bakıldığında 1960 yılında yapılan bir araştırmaya göre çalışan nüfusa oranı % 4-5 civarında olan bürokrat ve memurların çocuklarının üniversitede sayısal oranı bütün öğrenciler içerisinde % 50'yi teşkil etmekteydi.⁴⁵⁴ Üstelik siyasi görüş olarak Kemalist-milliyetçi ebeveynlerine yakın bir siyasi pozisyon içersindeydirler.⁴⁵⁵ Nitekim 1964-65 tarihinde Özer Ozankaya'nın Ankara Üniversitesinde yaptığı bir araştırmaya göre üniversite öğrencilerinin % 47.7'i CHP'liyken, tercih belirtmeyen öğrenciler çıkarıldığında bu oran % 70'i bulmaktadır; buna karşılık AP'li olduğunu söyleyen öğrenci sayısı % 12'de kalmaktadır.⁴⁵⁶

Demokrat Parti karşıtı gençlik 27 Mayıs darbesine etkin şekilde destek verdi. Gençlik kendisini, ordu, bürokrasi ve aydınlarla beraber 27 Mayıs rejiminin bir parçası olarak kabul ediyordu. Nitekim Emin Alper'e göre 12 Mart 1971'e kadar tırmanan öğrenci olayları öğrencilerin tarafısız bir sivil toplum içinde 27 Mayıs'ın getirdiği demokratik özgürlükleri kullanmaları ile açıklanamaz. 27 Mayıs'ın öğrencilere yeni bir inisiyatif alanı açtığı doğrudur. Ancak bu inisiyatif ona Kemalist bürokrasiyle ittifakı çerçevesinde kullanılmak üzere verilmiştir:

1960 öğrenci hareketleri için vurgulanması gereken öğrenci hareketinin 1960'ların demokratik ortamında kendiliğinden gelişmiş, sivil toplum içerisinde konumlanmış devlete ve kurulu otorite yapılarına karşı bir muhalefet gücü olmaktan ziyade Kemalist rejimi işçiler ve köylülerle koalisyon içerisinde ılımlı solcu bir söylemle konsolide etmeyi amaçlayan siyasi elitlerin hareketinin bir parçası olduğudur. Elbette ki, 1960'lar boyunca öğrenci hareketi bürokrasi içindeki kliklerden çok daha radikal ve otonom hale gelecektir; ancak onun yine de reformcu bürokrasinin müttefiki olarak doğduğunu not etmek gerekir. Öğrenci hareketi reformların gerçekleştirilmemesi gerekçesiyle radikalleşmiştir ve fakat en radikal ve otonom döneminde bile bürokrasiyle özellikle orduyla ittifak arayışında vazgeçmemiştir.⁴⁵⁷

⁴⁵⁴ Emin Alper, **a.g.e.**, s. 143-144

⁴⁵⁵ Özer Ozankaya'nın 1964-65 döneminde yaptığı araştırmaya göre üniversite öğrencilerinin % 74.8'i siyasi görüşlerinin ebeveynlerinin siyasi görüşleriyle kısmen uyumlu olduğunu söylerken % 12.3'ü ebeveynlerinden tamamen farklı siyasi pozisyonu savunduklarını % 12'si ise ebeveynleriyle tamamen aynı siyasi görüşü taşıdıklarını belirtmişlerdir. Bakınız; Özer Ozankaya, **Üniversite öğrencilerinin Siyasal Yönelimleri**, Ankara: Sevinç Matbaası, 1966., s. 49. Ayrıca Ozankaya'dan alıntılanan Emin Alper, **a.g.e.**, s. 158

⁴⁵⁶ Özer Ozankaya'dan alıntılanan a.g.e., s. 151. Bakınız; Özer Ozankaya, **a.g.e.**, s. 75.

⁴⁵⁷ **A.g.e.**, s. 208

27 Mayıs ittifakının bir parçası olan öğrenciler darbe sonrasında eski rejimin devamcısı olarak saydıkları eski DP'li gruplarla mücadeleye girişti. Gençlik, 27 Mayıs'ın getirdiği 'zafer' atmosferi içerisinde Kemalist-milliyetçi ordu ve CHP'yi savunuyor ve 27 Mayıs muhalifi olduklarını düşündükleri grupları yıldırma amaçlıyorlardı. Bu durum 1960 sonrasında üniversitelere giren muhafazakâr milliyetçi öğrenciler için ciddi bir baskı ortamı demekti. 1965'de MTTB'yi muhafazakâr milliyetçiler adına Kemalistlerden alacak olan İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi öğrencisi Rasim Cinisli "mukaddesatçı" öğrencilerin üniversitedeki konumunu şu şekilde anlatıyordu:

CHP darbeden önce ve sonra gençlik üzerindeki etkisini uzun süre devam ettirdi. Üniversitelerde güçlü bir şekilde örgütlenmişti. Demokrat Partililer ise dağılmış, ürkmüştü. Organize sivil örgütlere sahip değildi; okula, camiye, politikanın girmesini istemiyordu. Bize yardım edecek, elimizden tutacak hiçbir kaynak yoktu. Darbeci olmayan, devrimci olmayan öğrenciler dışlanıyordu. Üniversitede okuma şansımız zora düşmüştü. Hem kendimizi savunmamız, hem de üniversite ortamını saran haksızlıklara, yanlışlıklara karşı koymak lazımdı. Ama nasıl? Karşımızda devlet gücünü silahla elinde tutan darbe iktidarı, onu destekleyen CHP ve Sıddık Sami Onar'ın rektörü olduğu üniversite üçlüsü işbirliği yaparak devasa bir blok oluşturmuş, ordu-gençlik elele vermişti. Her an üniversiteden kovulma veya sorgusuz sualsiz Örfi İdare (sıkıyönetim) zindanlarına atılma tehlikesi başımızın üstünde bekliyordu.⁴⁵⁸

Muhafazakar milliyetçi öğrenciler üniversitedeki Kemalist milliyetçi öğrenciler karşısında ezilmemek ve konumlarını koruyabilmek için örgütlenmek zorunluluğu ile karşı karşıyaydılar. Darbeden sonra İstanbul Üniversitesi öğrenci derneklerinde faaliyet gösteren DP'ye yakın muhafazakar-milliyetçiler ihraç edilmişti. 1963'e gelindiğinde ellerinde herhangi bir fakülte derneği kalmamıştı.⁴⁵⁹Sıfırdan yeniden örgütlenmek zorundaydılar. En büyük şansları Anadolu'dan üniversiteye gelen öğrencilerin CHP'li öğrencilerin baskıcı tutumundan şikayetçi olmasıydı.⁴⁶⁰ İlk büyük mücadele 1963 Mart ayında CHP yanlısı "Devrimci Hukukçulara" geçen İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi derneğinin ele geçirilmesi için oldu. Muhafazakar ve AP yanlısı öğrencisi "Hür Hukuklular" ve Kadir Mısıroğlu'nun önderlik ettiği "Yıldırım Grubu" adları altında örgütlenirken diğer tarafta 27 Mayıs yanlısı "Devrimci Hukukçular" ve "Çağdaş Hukukçular" bulunuyordu. Seçimi "Hür

⁴⁵⁸ Rasim Cinisli, "Adım Adım Milli Türk Talebe Birliği'ne," Yayımlanmamış Eser, s. 1.

⁴⁵⁹ Emin Alper, **a.g.e.**, s. 228.

⁴⁶⁰ Rasim Cinisli, **a.g.e.**, s. 1.

Hukuklular” kazandı; bu mukaddesatçıların uzun süredir kazandıkları en büyük başarıydı.⁴⁶¹ Hukuk Fakültesinden sonra İktisat Fakültesi, Fen Fakültesi, Edebiyat Fakültesi, Tıp Fakültesi ve Orman Fakültesi de kazanıldı. Dönemin en etkili öğrenci çatı kuruluşları olan Milli Türk Talebe Birliği ve Türkiye Milli Talebe Federasyonunda söz sahibi olunacak bir örgütlenme düzeyine ulaşılmıştı.⁴⁶²

MTTB 1959’a kadar DP çizgisindeki öğrencilerin elindeyken 1959 kurultayında DP’nin doğrudan öğrenci derneklerinin iç işlerine karışma politikasına bir tepki olarak MTTB yönetimine DP’ye ya da CHP’ye mesafeli olduğunu iddia eden yeni bir yönetim geldi.⁴⁶³ Yeni seçilen yönetimin Kemalist milliyetçiliğe daha yakın bir pozisyonu savunduğu 27 Mayıs rejimine verdiği aktif destekle ortaya çıkacaktı. 27 Mayıs’ın ardından MTTB Anadolu insanına “devrimin anlamı ve önemi” ni anlatmak için kampanyalar düzenledi.⁴⁶⁴ Faruk Narin’den sonra başkanlığa gelen Yüksel Çengel döneminde MTTB, TMTF ile uyumlu olarak Kemalist çizgisini açıkça ve etkin bir şekilde sürdürdü.⁴⁶⁵ Çeşitli fakülte derneklerini kazanan muhafazakar milliyetçiler için MTTB sosyalist çizgiye çekilen TMTF’ye göre daha yakın bir hedefti. Nitekim 18 Mart 1965 MTTB 47. Dönem kongresini muhafazakarların temsilcisi Rasim Cinisli kazanacak ve MTTB’yi 1960 sonrası Kemalist milliyetçi çizgisinden koparacaktı. Muhafazakarlar için dönemin ikinci büyük talebe birliğinin (TMTF’den sonra) kazanılması 1960’ların ikinci yarısındaki ‘sağ-sol mücadelesi’ açısından düşünülürse çok önemli bir mevzinin kazanılması demektir.⁴⁶⁶

⁴⁶¹ A.g.e., s. 2.

⁴⁶² A.g.e., s. 3.

⁴⁶³ Emin Alper, **a.g.e.**, s. 193.

⁴⁶⁴ **A.g.e.**, s. 213-214.

⁴⁶⁵ **A.g.e.**, s. 309.

⁴⁶⁶ Rasim Cinisli MTTB seçimlerinin muhafazakar milliyetçilerce kazanılmasını şu sözlerle değerlendiriyor: “Milli Türk Talebe Birliği’nin alınması, sıradan bir dernek seçimini kazanmanın çok ötesinde anlamlı bir başarıydı. 27 Mayıs toplumun sağ kesimini iyice hırpalamıştı. CHP ve militan sol dışında büyük çoğunluk bunalmıştı. Daha ilk günden beri silahlı darbe korkusu milletin karşısında bekliyordu. Hukuk ve adalet rafa kaldırılmış, keyfilik alıp yürümüştü. 1961 ve 1965 genel seçimlerinde milli iradenin tercihine göre değil, askeri vesayet talimatları doğrultusunda hükümetler kurulmuştu. CHP ve sol kuruluşlar, silahların gölgesinde iktidarlarını sürdürmüşlerdi. Üniversite Öğrenci Teşkilatları da bu baskı altında idi. Seçimle işbaşında olan Samet Güldoğan 27 Mayıs’tan sonra makamından alınmış, yerine Ayhan Soysal getirilmişti. Bir süre sonra Ayhan Soysal da azledilmiş, ikinci tayinle Nurettin Sözen başkan olmuştu. Aynı yöntemle İstanbul Üniversitesi Talebe Birliği Başkanlığı’na devrimci öğrenciler el koymuş, Ayhan Toraman’ı da başkan seçmişlerdi. 27 Mayıs darbesi öncesi ve sonrası olaylarda önemli roller üstlenmiş MTTB’nin başında ise Yaşar Özdemir bulunuyordu. 1965 Mart ayına kadar bütün öğrenci teşkilatları solun elindeyken, ilk defa Milli Türk Talebe Birliği’nin biziz tarafımızdan kazanılmış olması farklı bir sinerji oluşturmuştu. Üniversite gençliği için bir ilk toplum için bir umut olmuştu. Bu yüzden büyük yankı yaptı. MTTB bizi sevenler ve sevmeyenler tarafından ilgiyle izlendi, popülaritesi arttı.” Rasim Cinisli, a.g.e., 7-8.

MTTB'nin ardından muhafazakar öğrenciler, dönemin en büyük öğrenci organizasyonu olan TMTF'ye ele geçirmek için harekete geçtiler. Ancak MTTB'deki büyük başarı TMTF'de elde edilemedi. TMTF 1964'den 1965'e geçilirken Kemalist milliyetçilikten sosyalist Kemalizme doğru yönelmişti.⁴⁶⁷ Yücel Akıncı 1965'de TMTF başkanı seçilmiş sosyalist Kemalistler muhafazakar milliyetçilere karşı MTTB'nin kaybını dengeleyecekleri bir mevzi kazanmışlardı.⁴⁶⁸ Ancak TMTF üzerinde mücadele devam edecek 1967'ye gelindiğinde sosyalist ve milliyetçiler TMTF başkanlığı için iki ayrı kongrede iki ayrı başkan seçeceklerdi.⁴⁶⁹ Öğrenci örgütlerinde yaşanan iç çekişmeler ve öğrenci hareketinin sınırlarından çıkarak toplumsal harekete dönüşme çabaları, sosyalist gençlik açısından 1968 sonrasında öğrenci derneklerinin önemini aşama aşama azaltacaktı. Ancak muhafazakar milliyetçiler açısından durum daha farklıydı. MTTB'nin İslamcılara geçtiği 1969'a kadar İslamcı, milliyetçi ve muhafazakar öğrenciler için çatı kuruluşu görevi yapan MTTB, 1969'dan 12 Eylül 1980 darbesine kadar İslamcılarının örgütlendiği gençlik teşkilatı olarak misyonunu devam ettirecektir.

Rasim Cinisli'nin başkanlığında MTTB (18 Mart 1965-26 Kasım 1966) adeta muhafazakar milliyetçi düşünce çizgisi içerisinde yeniden kuruldu. Her ne kadar dönemi içerisinde "Komünizmi Tel'in ve Gafletten Uyanma Mitingi"⁴⁷⁰ düzenlense de Cinisli yönetimi rakip Kemalist-sosyalist öğrenci örgütlerle mücadeleyi öncelikle kendine iç örgütlenmesini tamamlamayı amaçladı. Bu dönemde dikkat çeken faaliyetlerden ilki 29 Mayıs 1965'te düzenlenen "Fetih Mitingi" dir. 1. Bölümde tartışıldığı üzere İstanbul'un fethinin 100. yılı olan 1953 yılında muhafazakar milliyetçilerce büyük bir Fetih Mitingi toplanmak istenmiş ama dönemin DP iktidarı tarafından kendi çizdiği siyasi-düşünsel sınırları aşabilecek bir organizasyon olarak görülerek iptal edilmişti. 1953'ten 12 yıl sonra muhafazakar-milliyetçilerce bu sefer bir öğrenci teşkilatı öncülüğünde "Fetih Mitingi" düzenlenecektir. Fetih mitingleri bir MTTB geleneği halini alacak MTTB'nin İslamcılaştırmasının ardından da İslami vurgusu artırılarak sahiplenilecekti.

⁴⁶⁷ Emin Alper, **a.g.e.**, s. 286.

⁴⁶⁸ **A.g.e.**, s. 294.

⁴⁶⁹ **A.g.e.**, s. 298.

⁴⁷⁰ Rasim Cinisli, **a.g.e.**, s. 21-23

Cinisli döneminin dikkat çeken ikinci olayı ise 9 Eylül 1965'te düzenlenen Pakistan Mitingi'dir. Pakistan ve Hindistan arasındaki Keşmir meselesi üzerine Sultanahmet'te 50.000 kişinin katıldığı mitingte Hindistan'ın faaliyetleri kınanmıştır. Bu miting MTTB'nin Türk dünyası dışında İslam dünyasını konu edindiği ilk etkinlik olarak kaydedilebilir. Cinisli döneminin önemli gündem maddelerinden bir diğeri ise sağ ve sol öğrenci derneklerini birleştiren bir milli mesele olan Kıbrıs meselesi olmuştur.⁴⁷¹ MTTB tarafından 20 Aralık 1965'de "Kıbrıs Mitingi" düzenlenir, Kıbrıs'ın Türk geçmişi vurgulanır.⁴⁷² Cinisli dönemi milliyetçilik şemsiyesi altına alabileceği İslamcı, muhafazakar ve milliyetçi öğrenci gruplarını bünyesine dahil etmişti.⁴⁷³ Bu durum MTTB'nin sağ görüşlü öğrenci tabanını genişletmiş bu sayede sosyalist Kemalist öğrenci gruplarına karşı teşkilatın gücünü tahkim etmişti. Ancak 1969'a gelindiğinde muhafazakar milliyetçilik şemsiyesi altındaki birliktelik teşkilat içerisindeki farklı fikirdeki öğrenciler için artık tatmin edici olmayacaktı.

Rasim Cinisli'den sonra başkan seçilen İsmail Kahraman dönemi hem 2 yılı aşkın süresiyle (11 Mart 1967-19 Ağustos 1969) hem de içerdiği olayların yoğunluğuyla MTTB tarihinin en uzun dönemlerinden biridir. Rasim Cinisli dönemini muhafazakâr milliyetçi kurumsallaşma (kurumsallaşmayı teşkilatın kurumsallaşması olarak tanımladığım gibi teorik olarak muhafazakâr milliyetçi görüşlere bağlanma anlamında da kullanıyorum) olarak isimlendirirsek Kahraman dönemi bir dışa açılma ve mücadele dönemidir. Muhafazakâr milliyetçilik Cinisli döneminde farklı sağcı gruplar arasında bir çimento görevi görmüşken Kahraman döneminde sosyalist-Kemalist öğrenci gruplarıyla olan mücadeledenin düşünsel ayracı haline gelmiştir.

1965'e kadar, 27 Mayıs öncesi rejime ait olduğunu düşündüğü gruplarla (eski DP'li yeni AP'li, sağcı, muhafazakâr milliyetçi, ülkücü ya da İslamcı) mücadeleyi öne çıkarmış olan 27 Mayıs yanlısı milliyetçi-Kemalist gençlik 1965'e gelindiğinde bir dönüşüm yaşamaya başlamıştı. Özellikle 1965 yılı içerisinde düzenlenen "Milli Petrol

⁴⁷¹ Muhafazakar öğrenciler açısından "Türklük" ve "milli mesele" çerçevesinde Kıbrıs meselesi okunurken Kemalist öğrenciler açısından Amerika'nın Kıbrıs meselesinde Türkiye'nin çıkarlarını korumaması ve olası bir Türkiye müdahalesinin önüne geçmesi anti-empyalist ve anti-Amerikan söylemlerinin açıkça kullanılmasına yol açacaktır. Öğrenci gruplarının Kıbrıs meselesini algılayışları için bakınız; **a.g.e.**, s. 251-257.

⁴⁷² Rasim Cinisli 20 Aralık 1965'te yapılan Kıbrıs mitinginde yaptığı konuşmada "Kıbrıs tarihi geçmişi ile Türk'tür Türk kalacaktır. Kıbrıs bizim için milli haysiyet ve namus meselesidir" diyecekti. "Tarihi Boyunca Milli Türk Talebe Birliği," haz. Osman Burak, **Milli Gençlik**, Ocak 1969., s. 44.

⁴⁷³ Mehmet Niyazi Özdemir ile yapılan görüşme, 15 Ağustos 2016.

Kampanyası”⁴⁷⁴yla beraber o güne kadar 27 Mayıs karşısında yer alan gruplarla mücadeleyi söylem olarak benimseyen Kemalist gençlik yeni bir söylem olarak “ekonomik kalkınma söylemi” ni sahiplenmeye başladı.⁴⁷⁵ Aynı yıl içerisinde sosyalist kalkınma modelini öne süren Türkiye İşçi Partisinin % 3 oy alarak parlamentoya 15 milletvekili göndermesi ve siyasi yelpaze içerisinde etkili bir yer alması sosyalist düşüncenin gençlik arasında yaygınlaşmasına yardımcı olacaktı. Nitekim siyasi görüş olarak TİP’e yakın öğrenciler yerleşik öğrenci derneklerinden bağımsız otonom yapılar olarak “Fikir Kulüpleri Federasyonu” nu 16 Aralık 1965 tarihinde kuracaklardı.⁴⁷⁶ Ancak FKF’nin Kemalist sol ile ayırt edilebilecek bir etkinliğe ulaşması “Uyanış Mitingleri” ile olacaktı.⁴⁷⁷ TİP milletvekili Çetin Altan’ın meclis kürsüsünde Nazım Hikmet’in vatan şairi olduğunu söylemesi Adalet Partililerin tepkisini çekmiş muhafazakar kamuoyunun da baskısıyla süreç Altan’ın dokunulmazlığının kaldırılmasına kadar gitmişti.⁴⁷⁸ Bu durumu protesto eden TİP’li öğrenciler Taksim’de önce 8 Temmuz 1967’de “Birinci Uyanış Mitingi” ni 25 Şubat 1968 tarihinde ise “İkinci Uyanış Mitingi” ni gerçekleştirerek Çetin Altan’ın dokunulmazlığının kaldırılmasını protesto edecekti.⁴⁷⁹

Fikir Kulüpleri Federasyonunun bağlı TİP’li öğrencilerin öncülük ettiği “Uyanış Mitingleri” ne karşı MTTB 3 Mart 1968 günü “Şahlanış Mitingi” ni düzenledi. Şahlanış Mitingi MTTB’nin anti-komünist dernek ve kuruluşları⁴⁸⁰ kendi çatısı altında topladığı, milliyetçi-mukaddesatçı gençliğin Kemalist-sosyalistlere karşı gösterdiği reaksiyonun yürütücülüğü ve yönlendiriciliğine soyunduğu ilk büyük organizasyon olarak göze çarpar. 1 Ocak 1968’de yaptığı basın toplantında İsmail Kahraman

⁴⁷⁴ Milli Petrol Kampanyası Türkiye petrollerinin millileştirilmesi için açılan bir kampanyadır. Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı şirketinin yabancı petrol arama şirketlerine karşı alan ve yetkisini arttırma girişimine sol-Kemalist gençlik ve kamuoyu aktif destek vermiştir. Mili Petrol Kampanyası sırasında gençlerin faaliyetleri için bakınız; Harun Karadeniz, **Olaylı Yıllar ve Gençlik**, İstanbul: May Yayınları, 1977., s. 64-75

⁴⁷⁵ **A.g.e.**, s. 75.

⁴⁷⁶ Emin Alper, **a.g.e.**, s. 320.

⁴⁷⁷ **A.g.e.**, s. 321.

⁴⁷⁸ İlgili haber için bakınız; “Çetin Altan’ın Dokunulmazlığı Meclis’te Kaldırıldı,” **Milliyet**, 22 Temmuz 1967, s. 7.

⁴⁷⁹ “Birinci Uyanış Mitingi” için bakınız; “Çetin Altan Mitingi Olaylı Geçti,” **Milliyet**, 9 Temmuz 1967., s. 1. “İkinci Uyanış Mitingi” için; “TİP’in Vietnam Sergisinde 5 Kişi Yaralandı,” **Milliyet**, 26 Şubat 1968, s. 1.

⁴⁸⁰ “Şahlanış Mitingi” ne muhafazakar-milliyetçi öğrenci dernekleri, sendikalar, sivil toplum örgütleri ve Türkiye Komünizmle Mücadele Derneği Şubeleri katılmıştı. Katılan kuruluşların tam listesi için bakınız; **Milli Türk Talebe Birliği 15 Mart 1967-28 Nisan 1969 49. Genel Kurul Faaliyet Raporu**. İstanbul: Tan Matbaası, 1969., s. 113.

MTTB'nin üstlendiği anti-komünist cephenin liderliği misyonunun altını çizerken bir yıl sonra patlak verecek kanlı mücadelenin psikolojik altyapısını tasvir edecektir:

Bu şahlanış Türkiye'mizin huzur ve sükununu bozmak, manevi ve milli değerini tahrip etmek isteyen satılmışlara son fıkri ikazdır. Bu şahlanış binlerce şehidin kanıyla kazanılmış olan bu mübarek topraklarla sol baykuşların ötmesine artık tahammül edilmeyeceğini bildirecek son ihtardır. Bu şahlanış; inançları tam, milli cephenin yekvücut olarak her türlü muzır faaliyeti ve davranışı kahretmeye muktedir olduğunu gösterecek son nasihatı verecek bir harekettir. İnananlar mutlak galip gelecektir. İnananlar dağınık değildir. İnançlarımızın dışında ve karşısında olanlar ezilecektir. Azimli, kararlı ve muktedir bir milli cephe vardır. Satılmışlar, maceraperestler kapatılmalıdır. Kanunların boşluklarından alabildiğince istifade edenlerin, küstah faaliyetlerine son verilmelidir. Aksi takdirde millet bunu yapar. Türk milletinin tahammül gücünün bu kadar zorlanmasının sonu inançsızlar için yük olmayı bilerek talip olmaktır. Kanun ve inanç dışı komünizme ait, hususi bir kanun çıkarılmalıdır. Milli olmayan müesseseler hizaya getirilmelidir. Türkiye'de gayri milli müesseselere hayat hakkı tanımayacağız.⁴⁸¹

İsmail Kahraman'ın konuşmasında “milli” ve “inananlar” kavramları ön plana çıkıyor. Buna göre “komünistler” milletin ve inananların karşısında yer alır. “Millet” kavramı 1920'lerin başına kadar çekilebilecek muhafazakâr milliyetçi tarih anlayışından bağımsız olarak düşünülemez. Buna göre millet Türk-İslam sentezinin bir deşifresi olarak, Malazgirt'ten bugüne ortak geçmiş ve vatana sahip Türkçe konuşan müslüman insan topluluğudur. “İnananlar” kavramı ise henüz milliyetçi söylemden kendisini ayırmamış İslamcı söyleme bir referans olarak alınabilir. Nitekim mitingten atılan sloganlar “Türk” referanslı olmaktan çok “İslam” referanslıdır.⁴⁸²

Kahraman'ın basın toplantısındaki “kanun ve inanç dışı komünizme ait, hususi bir kanun çıkarılmalıdır” sözüne miting alanında yaptığı konuşmada açıklık getirmiş TİP'in kapatılmasını, Çetin Altan'ın ceza almasını komünist faaliyetleri yasaklayan 141. Maddenin uygulama alanının arttırılmasını talep etmiştir. Aslında bütün bu taleplerin muhatabının “Devlet” olduğunu kaydetmemiz gerekir. 27 Mayıs'ta şok yaşayan muhafazakar milliyetçiler 1968'e gelindiğinde devletin kendilerine karşı olan

⁴⁸¹ A.g.e., s. 114-115.

⁴⁸² Miting sırasında açılan pankartlardan öne çıkanlar şunlardır: “Bugün imanlı sinelerde şahlanış var”, Komünizmi ezeceğiz; Türkistan'da gezeceğiz”, “Tekdir ile uslanmayanın hakkı kötektir”; “Azgın sol defol”; TİP'li tipsizler, bir avuç ipsizler”; “Tek Yol: İSLAM”, “Aybarov Nazım Hikmetov'un yanına”; “Komünizme tek panzehir; İSLAMİYET”; “Dedemin vasiyeti: Moskof'tan İntikamını Al”, “Ezileceksiniz”. A.g.e., s. 116

siyasetinin dışlayıcı değil belirli sınırlar dahilinde içerici olduğunu kavramıştı. 27 Mayıs onlar için hiçbir zaman bir soyut devlet karşıtlığına yol açmadı çünkü muhafazakar milliyetçi kimlik bir millet-devlet özdeşliğine dayanıyordu. Ortaya çıkan sadece bu özdeşliği baltalayan “gayrı milli” güçler olan aydın ve bürokratların devlet üzerinde hak iddia etmesiydi. Bu durumda yapılması gereken Kemalist-sosyalist gençliğin aydın ve bürokratlarla beraber devleti 27 Mayıs’a benzer şekilde ele almasının önüne geçilmesiydi. Kemalizmi doğrudan hedef alabilmek dönem şartlarında imkansızken “komünizm tehlikesi” öne sürülerek devlet-millet özdeşliğini bozucu güçlerle çatışılabilirdi.

Tek parti döneminde Kemalist kadrolar kendilerini bir toplumsal harekete dayandırmamıştı. Toplumla kurulan ilişki daha ziyade bir öğretmen-öğrenci ilişkisi olarak dizayn edilmişti. Aşağıdan yukarı bir toplumsal hareketten ziyade siyasi ve bürokratik kadroların eğiteceği ve yönlendireceği bir toplum tasavvuru söz konusuydu. Demokrat Parti için toplumsal destek önemliydi ancak bu destek son tahlilde seçimlerde partiyi iktidara taşıyacak oy desteğinden ibaretti; siyasi kadrolardan rol çalacak ya da siyasi kadrolara kendisini empoze edecek bir toplumsal hareketliliğe düşünce dünyası kendisine yakın dahi olsa sıcak bakılmamıştı. 27 Mayıs’ı gerçekleştiren askeri bürokrasi ise kendisine toplumsal bir taban bulmak zorundaydı. Askeri müdahaleyi meşrulaştıracak, onun sivil dayanağını oluşturacak gruplar sol-Kemalist aydınlar, sivil bürokrasi ve öğrenciler olarak kısa sürede ortaya çıkacaktı. 1965’e kadar 27 Mayısçı koalisyon devam edebildi çünkü 1965’e kadar siyasi elitlerden nispeten bağımsızlaşmış, siyasi alanı dönüştürme potansiyeli taşıyan aşağıdan yukarıya hareket eden bir toplumsal hareket söz konusu değildi. Ancak 1965 sonrasında 27 Mayıs rejiminden bekledikleri reformların bir türlü hayata geçmemesi, Adalet Partisi’nin tek başına iktidara gelmesi, muhafazakar-milliyetçi gruplarla çatışma, Kemalist gençleri siyasi elitler dışındaki toplumsal gruplarla ittifaka yöneltmişti. Nitekim *Dev-Güç* 11 Nisan 1968 tarihinde aralarında TMTF, TMGT (Türk Milli Gençlik Teşkilatı) , TÖDMF (Türkiye Öğretmen Dernekleri Milli Federasyonu), DİSK ve FKF gibi önde gelen 26 Kemalist sosyalist derneklerin katılımıyla toplumsal hareketin çatı örgütü kuruldu.⁴⁸³ Kemalist-sosyalist toplumsal hareketin karşısında MTTB’nin önderlik ettiği muhafazakar milliyetçi toplumsal hareket konumlandı. Nitekim MTTB’nin organize ettiği Şahlanmış Mitingi’ne çeşitli

⁴⁸³ Emin Alper, *a.g.e.*, s. 349-350.

öğrenci dernekleriyle beraber sendikalar, milliyetçi kuruluşlar ve Türkiye Komünizmle Mücadele Derneği şubeleri katıldı. 1968 Mart ve Nisan aylarına gelindiğinde Kemalist-sosyalist ve muhafazakar-milliyetçi olmak üzere iki toplumsal hareket birbirleriyle mücadele halindeydiler.

Aslında söz konusu toplumsallaşma kendi içerisinde ciddi bir demokratikleşme imkanı barındırıyordu. Türkiye tarihi boyunca ilk defa siyasi elitlerin dışında toplumsal tabakalar (öğrenciler, sendikalar ve çeşitli sivil toplum kuruluşları) bir toplumsal-siyasal fail olarak ortaya çıkmıştı. Siyasal alanın parti siyaseti dışına açılması, demokratikleşmesi, sivil aktörlerin devlet karşısında kendi otonom alanlarını genişletmesi fırsatını yaratabilirdi. Uluslararası konjonktür söz konusu ‘demokratikleşmeye’ uygundu. Nitekim 1968 yılının Nisan ayında Almanya’da başlayan öğrenci olayları kısa sürede İtalya ve Fransa’ya yayılacaktı. Almanya’da Marksist öğrencilerin önderlik yaptığı üniversite reformuna yoğunlaşan öğrenci hareketi Fransa’da işçi hareketinin de katılımıyla daha geniş bir toplumsal-siyasal reform talebine dönüşmüştü.⁴⁸⁴ Avrupa’daki olayların Türkiye’ye sıçraması 10 Temmuz’da Ankara Üniversitesi Dil-Tarih-Coğrafya Fakültesi’nde üniversitede reform talebinden bulunan öğrencilerin işgaliyle oldu.⁴⁸⁵ İşgal ve boykotlar Haziran ayı içerisinde Ankara, İstanbul, İzmir ve Erzurum’daki üniversitelere yayıldı.⁴⁸⁶

MTTB 16 Haziran’da yayınladığı deklarasyonda “esas prensip meşru haklara evet, anarşiye hayırdır” rezervini öne sürerek üniversitelerdeki boykot ve işgal hareketlerini desteklediği açıkladı.⁴⁸⁷ MTTB’nin temel stratejisi öğrenci hareketlerini üniversite reformu sınırları içinde tutarak olayların bir Kemalist-sosyalist kalkışmaya dönüşmesinin önünü almaktı. İsmail Kahraman 16 Haziran’da düzenlediği basın toplantısında “Türkiye, süngülerin gölgesinde idare edilen bir ülke haline düşmemelidir. Türk gençliği bu hale düşülmesine müsaade etmeyecek müsamaha göstermeyecektir” diyerek Haziran olaylarının 27 Mayıs öncesinde 28-29 Nisan olaylarına benzer şekilde bir askeri darbeye yol açması kaygısını ifade ediyordu.⁴⁸⁸

⁴⁸⁴ “Dünya Gençliği Ne İstiyor,” **Milliyet**, 26 Mayıs 1968., s. 3.

⁴⁸⁵ “Öğrenciler Dil Tarih’i İşgal Ettiler,” **Milliyet**, 11 Haziran 1968., s. 1.

⁴⁸⁶ Emin Alper, **a.g.e.**, s. 358.

⁴⁸⁷ **Milli Türk Talebe Birliği 15 Mart 1967-28 Nisan 1969.**, s. 52-53.

⁴⁸⁸ **A.g.e.**, s. 51.

Öğrenci hareketini yönlendirmede insiyatif kısa sürede MTTB'ye rağmen sosyalist-Kemalist öğrencilere geçse de Haziran ayı boyunca sağ ve sol görüşlü öğrenciler arasında üniversite sistemini ve öğrencilerin ortak sorunlarını gündeme getirmede birliktelik korunacaktı.⁴⁸⁹ Öğrenciler Haziran 1968'le beraber gerçek bir siyasi aktör olarak ortaya çıkmışlardı. Siyasal alanın parti siyasetinin dışına taşarak demokratikleşmesi Haziran 1968'de farklı fikirlerdeki öğrencileri bir araya getiren öğrenci sorunlarına karşı bir hak arayışının doğal sonucuydu. Ancak bu 'barışçı atmosfer' çok uzun sürmeyecekti. Amerikan 6. Filosu 15 Temmuz 1968'de İstanbul'a geldi. İstanbul Teknik Üniversitesi ağırlıklı sosyalist öğrencilerle Amerikan askerlerinin yaşadığı arbede polis ile öğrenciler arasında çatışmaya dönüştü. Olaylar sırasında 27 Mayıs'tan sonra ilk defa bir solcu öğrenci öldürüldü.⁴⁹⁰ Vedat Demircioğlu'nun ölümü 6. Filo protestosunu şiddet ve kapsamını genişletti. Kemalist-sosyalist öğrencilerin bu hareketliliği karşısında muhafazakar milliyetçiler sokakta karşı bir güç oluşturdular. 23 Temmuz'da Konya'da sağcı gruplar sol Kemalist gruplara saldırdılar. 3 Ağustos'ta İstanbul Beyazıt Meydanında MTTB önderliğinde Komünizmi Tel'in Mitingi yapılırken MTTB yöneticilerinden Nurettin İspir "Türkiye'de sol hareketler yürürse Konya hadiseleri devam edecektir" diyordu.⁴⁹¹ Şiddet olayları Temmuz ve Ağustos aylarında sahneye Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi'nin özel olarak yetiştirdiği "komando"ların sahneye çıkmasıya artacaktı. Komandolar İstanbul, Ankara ve İzmir yakınlarında kurulan kamplarda Dündar Taşer ve Rıfat Baykal gibi CKMP'nin asker kökenli kanadı gözetiminde eğitiliyorlardı.⁴⁹² Alparslan Türkeş 18 Ağustos 1968'de verdiği bir demeçte "gençlik kolları çeşitli sportif ve kültürel faaliyetlerde bulunuyorlar. Bu arada kendilerine jodu öğretiliyor. Komünistler memleketi sahipsiz sanıp da sokak hakimiyetini kuramazlar. Onların anlayacağı dilde konuşacak memleketçi-milliyetçi çocuklar vardır" diyordu.⁴⁹³

Milliyetçilerle sosyalistler arasındaki cepheleşmenin ve çatışmanın zirve noktasına varacağı 16 Şubat 1969 tarihli "Kanlı Pazar" hadisesi öncesinde sağcı-milliyetçi kampta CKMP'ye bağlı paramiliter gruplar ve MTTB çatısı altında toplanmış muhafazakar milliyetçiler bulunmaktaydı. MTTB'nin sağ cemahta

⁴⁸⁹ Emin Alper, **a.g.e.**, s. 359.

⁴⁹⁰ **A.g.e.**, s. 371

⁴⁹¹ "Komünizmi Tel'in Mitingi Dün Yapıldı," **Milliyet**, 4 Ağustos 1968., s. 1.

⁴⁹² Alpay Kabacalı, **a.g.e.**, s. 218

⁴⁹³ **A.g.e.**, s. 217-218.

meşruluğu ve kapsayıcılığı belirgindi. MTTB’li ve CKMP’li gençler anti-komünizm şemsiyesi altında birleşmişti ve ilk bakışta aralarında ideolojik bir fark gözüküyordu. Ancak İsmail Kahraman’ın başkanlığındaki MTTB’nin Türkçü bir söylem yerine İslami tema ve sloganları ağırlıklı olarak kullanması İslam’ı Türklüğün yedeğinde tutan, İslam’ı Türklüğün bir niteliği olarak benimseyen gruplarla Türklüğü İslam’ın yedeğinde tutan onu İslam’ın bir parçası olarak benimseyen gruplar arasındaki potansiyel bir kırılmanın habercisiydi. Ancak belirtildiği üzere 16 Şubat sabahı henüz söz konusu kırılmanın işareti gözüküyordu; milliyetçilik şemsiyesi altında sağcılar anti-komünist mücadelede birleşmişti.

Sol cephede ise milliyetçilere karşı birlikteliklerini korusalar da esasen üç farklı siyasi pozisyon birbirinden ayırt edilebiliyordu. “Sosyalist Devrimi” (SD) savunan TİP çizgisinde hareket eden bir grup, “Milli Demokratik Devrimi” (MDD) savunan, 1968 Temmuz’unda başlayıp yilsonuna kadar süren polis ve sağcı gruplarla çatışmalar içinde etkin bir şekilde yer alan bir grup ve CHP içerisinde Bülent Ecevit’in başını çektiği sosyal demokrasi çizgisini takip eden sol Kemalist grup. Bu üç grubun yanı sıra Doğan Avcıoğlu’nun başını çektiği *Yön* hareketine sempati duyan askeri darbe yanlısı Kemalist bir grup da az olsa mevcuttu.⁴⁹⁴

TİP bu gruplar içerisinde en radikal söyleme sahip gruptu, aşamalı değil doğrudan işçi sınıfının önderlik edeceği sosyalist devrimi amaçlıyordu. Ancak bu amaca askeri darbe gibi parlamento dışı yollarla değil seçimler yoluyla ulaşılabileceğini düşünüyordu. Halkın sosyalist devrime ikna olarak, TİP’i seçimler yoluyla iktidara taşınmasıyla barışçıl bir sosyalist devrim gerçekleştirilecekti. MDDcilerin ise temel referans kaynağı Sovyetler Birliği Komünist Partisi’ne bağlı uluslararası resmi Stalinci komünist hareketti. MDDciler işçi sınıfı önderliğinde sosyalist devrimin üçüncü dünya ülkelerinde kısa vadede gerçekleşmesinin mümkün olmadığını sosyalist devrimden önce ilerici kuvvetlerin (askerlerin) önderliğinde anti-emperyalist devrimin yapılması gerektiği stratejisini benimsiyorlardı. *Yöncüler* ise milli demokratik devrimi daha sonraki bir komünist devrimin aşaması olarak değil kendi içinde bir amaç olarak görüyorlardı. Onlara göre Kemalizm sosyalizm ve kapitalizm gibi iktisadi sisteme sahip milli bir ideolojydi; başka bir ideoloji için araç değil amaçtı. MDDciler Kemalistleri daha sonraki bir devrim için ittifak kurulabilecek bir stratejik partner

⁴⁹⁴ Emin Alper, *a.g.e.*, s. 283.

olarak görüyorlardı. Bülent Ecevit'in sosyal demokrasisi ise devrimci değil reformcu bir program öne sürüyor TİP'in görüşlerine benzer şekilde parlamento dışı yollarla sağlanabilecek yukarıdan aşağıya bir dönüşüme sıcak bakmıyordu.⁴⁹⁵

Kendi içlerindeki farklılıklara rağmen 'sağcı' ve 'solcu' gruplar 1969 Şubat'ına geldiğimizde cephe mantığı içerisinde hareket ediyorlardı. Milliyetçi ve muhafazakâr gruplar sosyalistleri istisnasız bir şekilde darbeci ve komünist olarak görürken Kemalist-sosyalist gruplar için ise milliyetçiler gerici, şiddet yanlısı, reaksiyoner gruplardı.⁴⁹⁶ Amerikan 6. Filosu 10 Şubatta tekrar İstanbul'a geldi. 11 Şubatta 6. Filoyu protesto eden gruplar Beyazıt Kulesi'ne 6. Filonun Temmuz ayındaki gelişi sırasında öldürülen Vedat Demircioğlu'nun resminin olduğu kırmızı renkli bir flama çekti. Sağ ve sol arasındaki tansiyonun yükseldiği bu anda muhafazakar basın da etkisiyle milliyetçiler Beyazıt Kulesi'ne Sovyetler Birliğinin bayrağı olan kıvıllı bayrağın çekildiğini iddia ettiler. Bunun üzerine MTTB 14 Şubat'ta "Türk Bayrağına Saygı Mitingi" ni topladı. Kanlı pazardan önce "Müslüman Türk Gençliği" imzasıyla yayınlanan bildiride halka komünistlere karşı mücadele çağrısı yapıyordu.⁴⁹⁷

16 Şubat sabahı "Emperyalizme ve Sömürüye Karşı İşçi Yürüyüşü" için sosyalist-Kemalist öğrenci ve işçiler Taksim'e hareket etmek üzere Beyazıt meydanında toplandılar. MTTB öncülüğündeki milliyetçiler, protestocu grubu

⁴⁹⁵Sosyalist Devrim, Milli Demokratik Devrim, *Yön* hareketi, ve sosyal demokrasi gibi dönemin 'sol içi' tartışmalarını derinlemesine etüt etmek bu çalışmanın sınırlarını aşıyor. Ancak yine de bu çalışmayı ilgilendiren boyutlarıyla genel çizgileriyle de olsa ele almak gerekliydi. Söz konusu tartışmaları derinlikli ele alan bir araştırma için bakınız; Ergun Aydınöğlu, **Türkiye Solu (1960-1980)**, Versus, 2011., s. 39-213. Ayrıca Emin Alper, **a.g.e.**, s. 331-340. Bülent Ecevit ve "Demokratik Sol" görüşleri için bakınız; Emin Alper, "Bülent Ecevit," **Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: Sol**, İstanbul: İletişim Yayınları, 2007., s. 202-213.

⁴⁹⁶ Örneğın MTTB'nin gündeminde TİP'in kapatılması önemli bir yer işgal ediyordu. "MTTB'li Gençler TİP'in Kapatılması Gerektiğini Söyledi," *Milliyet*, Ağustos 1968. Halbuki TİP sol içinde Kemalist bürokrasiye ve ordu-aydın işbirliğine en mesafeli gruptu. TİP'in kapatılması parlamento dışı arayışları olan Kemalist-sosyalist gruplar için avantaj bile teşkil edebilirdi. MTTB açısından bütün bu ayrımların fazla bir önem taşımadığı anlaşılıyor.

⁴⁹⁷ Söz konusu bildiri şu şekildedir: "Aziz Türk Milleti! Amerikan 6. Filosunun İstanbul'a gelmesini vesile bilerek harekete geçen komünist sergedeler, son günlerde miting, yürüyüş gibi bahanelerle huzurunuz bozup proleterya ihtilalini gerçekleştirmeye çalışıyorlar. Bu militanların kuzeyden emir aldıklarından hiç şüphelenmesin. Bu gerilla taslakları malum merkezlerin himayesinde, gönderlerden Türk bayrağını indirip, yerine kıvıllı bayrak çekecek kadar ileri gittiler. Dinsizliği ve solculuğu ile öteden beri tanıdığınız gazeteler ise, Beyazıt Kulesi'ne çekilen bayrağın kıvıllı değil kırmızı bayrak olduğunu yazacak kadar bayağılaştılar. Bu arada üniversitede yuvalanan kara cübbeli muhbirler ise gözlerin önünde çekilen kıvıllı bayrağı görmezden geldiler. Aziz milletim, vatnın bu durumuna sen kayıtsız kalamaz, günlük işlerin ile meşgul olamazsın. Milli ve manevi değerlerine saygılı Türk gençliği olarak uyarma vazifemizi yapıyoruz. Sen bu memleketin sahipsiz olmadığını ispata muktedirsın." Alpay Kabacalı, **a.g.e.**, s. 318.

Taksim’de bekliyordu. İki grubun Taksim’de karşılaşması büyük bir kavgaya dönüştü. 2 kişinin öldüğü 114 kişinin yaralandığı⁴⁹⁸ ‘Kanlı Pazar’ olarak anılacak olaylar 1965’ten beri gittikçe artan ‘sağ’ ve ‘sol’ arasındaki gerilimin büyük bir şiddet olayıyla patlamasıydı. Kanlı Pazar olayları muhafazakar-milliyetçi cephede olduğu gibi Kemalist-sosyalist cephede de önemli kırılmaları beraberinde getirecekti.

16 Şubat’ta zirvesini bulan ondan sonra da milliyetçiler ve polis tarafından sosyalist gençlere yönelmeye devam eden şiddet sosyalist cephe içerisinde sokak mücadelesi ve şiddeti bir yöntem olarak benimseyen MDDcileri öne çıkardı.⁴⁹⁹ Öğrenci hareketlerinin şiddete yönelmesinin bir sağ darbeye yol açabileceği görüşünde olan TİPliler ve sosyal demokratlar etkinlik ve belirleyiciliklerini cephe içerisinde kaybetmeye başladılar. Bu durumun tescili 9 ve 10 Ekim 1969 tarihlerinde yapılan FKF’nin 4. Kongresinde MDDcilerin TİPlili sosyalist devrim yanlısı gençleri tasfiye etmesi oldu. Kongrenin ardından FKF’nin adı “Türkiye Devrimci Gençlik Federasyonu” kısaca bilenen ismiyle “Dev-Genç” olarak değiştirildi.⁵⁰⁰

Muhafazakar milliyetçi cephenin 1969 Şubat’ında çatı örgütü olan MTTB 28 Nisan’da başlayan genel kurul sürecinde öncelikli referansı din olanlarla öncelikli referansı milliyet olan gruplar arasında bir bölünme yaşayacaktı. Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi genel başkanı Alparslan Türkeş’in gençlik hareketlerine ilgisi büyüktü. Alparslan Türkeş 27 Mayıs Darbesi sonrası darbeci askerlerden oluşan 38 kişilik “Milli Birlik Komitesi” (MBK) nin üyelerinden biriydi. Darbeden sonra Alparslan Türkeş’in başını çektiği grup hükümeti hemen sivillere bırakmaya sıcak bakmıyor, askerlerin reformları tamamladıktan sonra ileri bir tarihte seçimlerin yapılmasını istiyordu.⁵⁰¹ Cemal Gürsel ve Cemal Madanoğlu gibi yüksek rütbeli subaylar Türkeş’in MBK içerisinde güçlenmesinden rahatsızdı. Türkeş’in önderliğindeki olası bir darbe ülkeyi Mısır’da Nasır örneğinde görüldüğü üzere bir askeri diktatörlüğe götürebilirdi.⁵⁰² Nitekim Gürsel ve Madanoğlu tarafından 14’ler olarak bilinen MBK içindeki Türkeş öncülüğündeki grup 13 Kasım 1960’da dış görevlere gönderilmek

⁴⁹⁸ “Taksim’de Arbede: 2 Ölü 114 Yaralı **Milliyet**, 17 Şubat 1969., s. 1.

⁴⁹⁹ Emin Alper, **a.g.e.**, s. 394

⁵⁰⁰ **A.g.e.**, s. 428

⁵⁰¹ Ali Erken, “The Construction of Nationalist Politics in Turkey: The MHP, 1965-1980”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, St. Antony’s College, 2013., s. 53.

⁵⁰² **A.g.e.**, s. 54.

üzere MBK'dan tasfiye edildiler.⁵⁰³ 23 Şubat 1963'te Türkiye'ye geri dönen Alparslan Türkeş'in arkasında bir kitle desteği olmasa da "Türk Ocakları" ve "Üniversiteliler Kültür Derneği" (ÜKD) gibi milliyetçi sivil toplum ve öğrenci örgütlerinden yoğun destek görüyordu.⁵⁰⁴ Nitekim bu destek onu 1965 Ağustos'unda CKMP'nin genel başkanlığına taşıyacaktı. ÜKD'li gençler parti programının yazımına katkıda buldukları gibi Türkeş'in isteğiyle doğrudan parti saflarında da görev yapmaya başlıyorlardı.⁵⁰⁵ Kitle siyaseti kadar belki daha da fazla olarak gençlik siyaseti Türkeş için önemliydi. 1965 Ağustos'unda genel başkanlığı elde ettikten sonra CKMP Gençlik Kolları kuruldu. 1967-68'den itibaren de partili gençliği anti-komünist şiddete hazırlamak ve yönlendirmek için 'komando' kampları kuruldu.⁵⁰⁶

1965'de sol-Kemalistlerden muhafazakar milliyetçilere geçen MTTB'de Rasim Cinsli dönemi, şiddet ve sokak olaylarından nispeten uzak durulduğu bir dönem olmuştu. Bunda öğrenci olaylarının dönem içinde henüz yaygınlaşmaması da etkiliydi. Cinsli dönemi bir kurumsallaşma dönemi olarak anılabilirse İsmail Kahraman dönemi öncelikle bir genişleme ve çatışma dönemi oldu. MTTB İsmail Kahraman döneminde 27 talebe derneğinin bağlı olduğu bir federasyon haline geldiği gibi teşkilatlanmasını sadece yükseköğretimle kısıtlamayıp yükseköğretimin olmadığı şehirlere de açılmak gayesiyle ortaöğretim komitesini açtı.⁵⁰⁷ Söz konusu teşkilatlanma ve dönemin yükselen ideolojik çatışma ortamı MTTB'nin Cinsli döneminde entelektüel yönü ağır basan muhafazakar milliyetçiliği bir kenara bırakarak Kahraman döneminde sokak siyasetine önem veren anti-komünist şiddeti onaylayan agresif milliyetçi bir tutuma evrilmesine sebebiyet verdi. Ancak MTTB'nin zannedildiği kadar bir bütünlük arzemediği kendi içinde iki farklı fraksiyona ayrıldığı 28 Nisan'da Kayseri'de başlayan kurultayda anlaşılacaktı. 1967-1969 arası dönem Türkeş'in önderliğindeki CKMP'nin milliyetçi grupları parti bünyesine entegre etme politikasını takip ettiği bir dönemdi.⁵⁰⁸ Bu politikaya uygun olarak 'komando' lakaplı

⁵⁰³ A.g.e., s. 55.

⁵⁰⁴ A.g.e., s. 55-56.

⁵⁰⁵ Mahir Kocaoğlu ve Namık Kemal Zeybek ÜKD'den CKMP'ye katılan isimler oldular. Hakkı Öznur, *Ülkücü Hareket : Milliyetçi Kuruluşlar ülkücü Kuruluşlar şehitlerimiz*, c. 2, Ankara: Alternatif Yayınları, 1999, s. 129.

⁵⁰⁶ Ali Erken, a.g.e., s. 97.

⁵⁰⁷ **Milli Türk Talebe Birliği 15 Mart 1967-28 Nisan 1969 49. Genel Kurul Faaliyet Raporu.**, s. 36.

⁵⁰⁸ Ali Erken, a.g.e., s. 99..

Mustafa Ok MTTB içindeki Türkesçi gençleri temsilen başkanlığa adaylığını koydu. Milliyetçi Mustafa Ok'un karşısına 'İslamcı' Burhaneddin Kayhan çıkacaktı.

1969 Nisan'ında Türkiye'de İslamcılığın bulunduğu durum hakkında belirli notlar çıkarmak gerekir. Öncelikle henüz İslamcı parti olarak Milli Nizam Partisi kurulmuş değildi. MNP'nin kurulması için Ocak 1970'i beklemek gerekecekti. Necmettin Erbakan Nisan ayında henüz Odalar Birliği başkanlığına bile seçilmemişti. Ekim 1969 seçimlerine Erbakan'ın koordinasyonunda girecek bağımsızlar bile henüz ortada yoktu. Kısacası Burhaneddin Kayhan'ın arkasında İslamcı bir siyasi teşekkül yoktu. Ancak Kayhan'ın öncülüğündeki 'İslamcıların' arkasında pozitif ve negatif motivasyonların olduğu söylenebilir. Birinci pozitif motivasyon her ne kadar siyasi bir teşekkül ortaya çıkmamışsa da anti-komünist milliyetçi cephenin içinde kalmaktan artık pek de memnun olmayan dine bağlılığı yüksek bir grup İslami bir siyasi çizgiye geçmek istiyordu. Daha önce tartışıldığı üzere söz konusu İslami hareket Risale-i Nurcular, Nakşibendiler, çeşitli İslami vakıf ve derneklere mensuplar, küçük ve orta ölçekli dindar burjuvazi gibi gruplardan oluşan heterojen bir bileşen görünümündeydi. Bu İslami hareketin arayışının bir tezahürünün de dönemin etkin gençlik derneği olarak MTTB olması kaçınılmazdı. Nitekim kısa süre içerisinde siyasette de benzer bir çıkış görülecekti. İkincisi, İslamcı aksiyom (İslam'ın bir siyasal, toplumsal ve iktisadi düzen olduğu) her ne kadar bir siyasi aktörün bedeninde ortaya çıkmamış olsa da fikir olarak dolaşımdaydı. 1965 sonrasında Seyyid Kutup ve Mevdudi gibi Arap dünyasından ve Pakistan'dan önde gelen İslamcı düşünürlerin eserleri çevriliyordu. Ancak tercümelere önce 1968 İslamcı nesli için esas 'kahramanın' Necip Fazıl Kısakürek olduğunu söylemek gerekir. Necip Fazıl 1960'ların ortasından itibaren 'İslamcı bir nesil yetiştirmek' arzusuyla 1965 Ocak ayında Kayseri merkezli olmak üzere "Büyük Doğu Fikir Kulübü"nü kurmuştu. Büyük Doğu Fikir Kulübünün kurulmasındaki amaç Büyük Doğu doktrinini yaymak ve doktrin etrafında kadrolaşmaktı.⁵⁰⁹ Necip Fazıl "Büyük Doğu Fikir Kulübü" daha henüz kurulmadan 1963 ilkbaharında Salihli'de başlattığı 1970'e kadar devam eden konferans serisi boyunca neredeyse tüm Anadolu'yu gezerek 50'nin üzerinde konferans vermişti. "Tarih Boyunca Ahlaki Gelişimimiz", "Yolumuz, Halimiz, Çaremiz", Türkiye ve Komünizma", "Dünya Görüşümüz", "Tarihimizde Sahte Kahramanlar", "Dünya İdeolojileri ve İslam", "Özlediğimiz Neslin Vasıfları" başlıklı konferanslar veren

⁵⁰⁹ Suat Ak, a.g.e., s. 143.

Necip Fazıl'ın Anadolu'nun muhafazakar milliyetçi gençliğine İslam'ı siyasal bir aidiyet ve görüş olarak tanıttığını söyleyebiliriz.

Necip Fazıl İslamcılığının bir manifestosu olan *İdeolocya Örgüsü* 1968 tarihinde eksiksiz bir şekilde basılmıştı.⁵¹⁰ N. Fazıl her dönem tartışmalı bir figürdü bir taraftan Şahlanış Mitingleri'nde konuşma yapacak kadar muhafazakar-milliyetçi cephenin parçasıyken bir taraftan da İslamcı siyaset konusundaki arayışlarını sürdürmekteydi. Necip Fazıl'ın MTTB gençliğiyle 1965'den beri yoğun temasları vardı⁵¹¹ ve MTTB kitlesi için açıkça bir 'idol' durumundaydı.

1969 seçimlerinde 'İslamcılar' açısından negatif motivasyon MTTB'yi Alparslan Türkeş'in etki ve denetim alanına sokmama düşüncesiydi. Türkeş MTTBliler için korkunç bir tarihi an olan 27 Mayıs İhtilalinin önde gelen isimlerinden biriydi ve açık bir şekilde seküler-Türkçü bir damardan geliyordu. Her ne kadar CMKP 1969 kongresinde ismini 'MHP' olarak değiştirip açık bir şekilde muhafazakar cepheye dahil olduysa da bu MTTB içindeki bir grup genç açısından hala yeterli ve güvenli bir dayanak olamıyordu. Daha da fazlası Türkeş'in gençleri anti-komünist askerler olarak sokak çatışmasına sürme isteği üniversite tahsilini kendi geleneği içerisinde her zaman çok fazla önemsemiş olan resmi bir üniversite derneği için kaçınılması gereken bir durumdu. MTTB'nin belirli bir siyasi görüşe yakın olması mümkündü ama belirli bir siyasi partinin gençlik organı olması kabul edilemezdi. MTTB'nin bu 'bağımsızlıkçı' refleksinin sadece MHP için değil 70'lerin ortasında MSP için de harekete geçtiğini göreceğiz. Kısaca 60'ların sonunda yönünü arayan İslami hareket, İslamcı düşüncelerin yaygınlık kazanmış olması gibi pozitif bir motivasyona ve sokak hareketlerini önceleyen bir siyasi yapının güdümüne girmeme

⁵¹⁰ *İdeolocya Örgüsü*'nü eksiksiz olarak ilk basan Kayseri Yüksek İslam Enstitüsü Talebe Derneği Milli Türk Talebe Derneği'ni oluşturan derneklerden biridir. Diğer bir deyişle *İdeolocya Örgüsü* MTTB'nin bünyesindeki derneklerden birisi tarafından ilk defa olarak basılmıştır. Nitekim *İdeolocya Örgüsü*'nün geniş bir özeti kitap basılır basılmaz MTTB'nin resmi dergisi olan *Milli Gençlik* dergisi tarafından basıldı. Bakınız; Mümtaz Oğuz, "İdeolocya Örgüsü-Büyük Doğuya Doğru," **Milli Gençlik**, Ocak 1969., s. 28-33.

⁵¹¹ Necip Fazıl MTTB'nin başına Rasim Cinisli'nin geçmesinin ardında MTTB'ye çeşitli konferanslar vermiştir. 19 Aralık 1965 tarihinde "Sosyalizm Konferansı", 1 Ocak 1966'da "Ayasofya Hitabesi", 18 Kasım 1967'de "Yolumuz-Halimiz-Çaremiz", 25 Aralık 1967'de "Sahte Kahramanlar" gibi. Necip Fazıl'ın 1965-69 yılları arası verdiği konferanslar için bakınız; Suat Ak, **a.g.e.**, 151-165. Necip Fazıl ayrıca 3 Mart 1968'de Şahlanış Mitingi'nde konuşma yapmıştır. Bakınız; **Milli Türk Talebe Birliği 15 Mart 1967-28 Nisan 1969**, s.115.

bir negatif motivasyon MTTB'nin aylarca süren bir çekişmenin ardından 1969'un 12 Ağustos'unda İslamcı çizgiye geçmesini sağlayacaktı. 1969'un Ağustos ayı Türkiye İslamcılığı açısından kurucu anların yaşandığı bir dönem oldu. Aynı ay içerisinde Adalet Partisi'ne Ekim seçimleri için yaptığı adaylık başvurusu reddedilen Erbakan Konya'dan bağımsız aday olarak seçimlere katılma karar verdi.⁵¹²

2.3.1. 12 Ağustos'tan 12 Mart'a MTTB'nin İslamcılaştırma Süreci

MTTB'nin İslamcılaştırması Milli Nizam Partisi'ne benzer şekilde sınırları inceliklerle çizilmiş amaç ve yöntemi belirginleşmiş bir doktrinin dışavurumu değildi. Evet, İslamcı fikirler gerek Necip Fazıl kanalından gerekse tercümler yoluyla dolaşımdaydı. Bu fikirlerin Burhaneddin Kayhan'ın önderliğindeki MTTB yönetici kadrosunun İslamcı çizgiye geçmesinde etkili olduğu açıktı. Ancak yine de bu fikirlerin belirli bir sistematik içerisinde belirli bir kadro tarafından tevarüs edilerek uygulamaya geçildiğini söylemek mümkün değildir. 1969 Ağustos'unda MTTB'nin İslamcı kimliğinin içeriği henüz net değildir. Burhaneddin Kayhan dönemi (12 Ağustos 1969-25 Mart 1971) MTTB'nin İslamcı kimliğini adım adım karşılaştığı çeşitli olaylar karşısında verdiği tepkilerle kuracağı bir dönem olacaktır.

Kayhan döneminde MTTB'nin izleyeceği çizgi henüz daha düzenlenen ilk programda kendisini belli edecekti. 4 Eylül'de Müslümanlar için sembolik önemi büyük olan Mescid-i Aksa'nın İsraili asker tarafından tahrip edilmesi üzerine "Mescid-i Aksa" haftası düzenlendi. Mescid-i Aksa haftası Kayhan'ın ifadesiyle "İslamcı gençlik tarafından gerçekleştirilen İslami bir hareketti".⁵¹³ Ancak MTTB'nin İslamcı kimliğini damgalayan esas olay 21 Eylül gecesine MTTB'ye atılan bomba sonucunda MTTB'li bir genç olan Mustafa Bilgi'nin ölmesi olacaktır. Mustafa Bilgi'yi öldüren bombayı atanın kimliği hiçbir zaman ortaya çıkmadı. Ancak MTTB'liler Kayhan'ın seçildiği olaylı kongreyi kaybeden ülkücülerden şüphelendiler.⁵¹⁴ Her halükarda "Şehit Mustafa Bilgi Olayı" 1969 sonrası İslamcı kimliğin kurucu

⁵¹² İlgili haberler için bakınız; "AP, Erbakan ve 13 Adayı Veto Etti," *Milliyet*, 28 Ağustos 1969., s. 1. "Erbakan, Konya'dan Bağımsız Aday Oluyor," *Milliyet*, 28 Ağustos 1969., s. 1.

⁵¹³ Burhaneddin Kayhan, *İslam Gençliğinin Stratejisi*, İstanbul: Sırdaş Yayınları, 1975., S. 152.

⁵¹⁴ Mustafa Bilgi'nin MTTB Ortaöğretim Komitesindeki en yakın arkadaşı olan Sedat Yenigün 10 yıl sonra Metin Yüksel'in öldürülmesinin ardından günlüğüne şu ibareleri yazacaktı: "Bu ülkücülerin şehid ettiği ikinci Akıncı veya İslamcı. Eğer Mustafa Bilgi hadisesi de aydınlatılabilseydi üçüncü olabilirdi. Demek ki İslamcılar mazlum durumuna iki belki de üç defa düşürüldüler. Mustafa Bilgi, Erdoğan Tuna, Metin Yüksel..."

momentlerin birisiydi. Her ne kadar ilk muhafazakar-milliyetçi “şehit” Ruhi Kılıçkırın olsa da⁵¹⁵ Mustafa Bilgi ‘İslam davası’ için ölen ilk kişiydi. Davanın ölüm olayıyla ilişkililmesi, onunla perçinlenmesi ve ‘olay’a duyulan bu ‘sadakat’ İslamcı aksiyomun olduğu gibi dışavurumunu beraberinde getirecekti.⁵¹⁶Nitekim Kasım 1969’da yayımlanan *Mustafa Bilgi Özel Sayısı*’nın başyazısında Burhaneddin Kayhan 1970’ler boyunca defalarca tekrarlanacak olan İslamcı aksiyomu ilk defa bir gençlik lideri olarak ilan edecekti:

İslam mücerret olarak ibadetler, sözde kalan inançlar ve adetler değildir. Gerçekten O, alemşümül külli bir sistemdir. Dünyadaki bütün sistemlerin en mükemmelidir. Bu yüzden yeryüzünde hüküm süren batıl ve zalim sistemleri yıkıp kökünden kurutmak, yerine insanların yararına olan adalet ve hakkaniyete dayalı kendi sistemini getirmek ister. Buhranlar içinde çırpınan, şer pençelere düşmüş, zavallı insanların dünya ve ahirette mesut olmalarını temin eder.

İslam, bütün gücüyle çürümüş yapıları yıkıp; içtimai adalete dayanan prensipleri hakim, Kuran’ın “Allah’ın nizamı” dediği sistemi getirmesi için çalışır.⁵¹⁷

“Olay”, “hakikat”, “özne” ve “sadakat” gibi kavramları Fransız filozof ve siyaset bilimci Alain Badiou’dan ödünç aldım. Badiou “olay”ı birini “özne” olmaya çağıran şey, durumun içinde “alışılmış davranış biçimleriyle izah edilemeyecek şekilde ortaya çıkan bir şey” olarak tarif eder. Burada olay, durum içinde temsil edilmemiş olanın, hegemonik düzenin yok saydığı tikelliğin kendisini görünür ve temsil edilebilir kılmasıdır. Hakikat ise “bir olaya sadık kalmanın gerçek sürecine bu sadakatin durum içinde ürettiği şey” olarak tanımlanır. Özne ise “bir sadakatin taşıyıcısına, yani bir hakikat sürecini taşıyan kişi” dir. Bu durumda hakikatten önce bir öznenen bahsedemeyiz, tam tersine “hakikat süreci bir özneye sebep olur.” “Mustafa Bilgi olayı”, İslamcı gençler açısından bir tarihsel kırılmaydı. İlk defa savundukları ideoloji için silahlı saldırıya maruz kalıyor ve bir arkadaşlarını kaybediyorlardı. Bu “olay” İslam’ın bir hayat düzeni olduğu şeklindeki İslamcı hakikatin Burhaneddin

⁵¹⁵ Ankara İlahiyat Fakültesi öğrencisi Ruhi Kılıçkırın Ankara “Site Talebe Yurdu” seçimlerinin milliyetçiler tarafından kazanılmasının ardından 4 Ocak 1968 tarihinde uğradığı silahlı saldırıyla öldürüldü. Ruhi Kılıçkırın hem Ülkücü hem de İslamcı gençlik tarihinde ilk “şehit” olarak kabul edilir. Bakınız; Hakkı Öznur, **Ülkücü Hareket : Milliyetçi Kuruluşlar Ülkücü Kuruluşlar Şehitlerimiz**, Ankara: Alternatif Yayınları, 1999., s. 148. **Milli Türk Talebe Birliği 15 Mart 1967-28 Nisan 1969 49. Genel Kurul Faaliyet Raporu.**, s. 151. “Akıncılar Olarak Şehitlerimiz,” **Akıncılar**, no. 1, 3 Ağustos 1979., s. 15.

⁵¹⁶ Badiou’nun “olay”, “hakikat”, “özne” ve “sadakat” kavramlarının tanımı için bakınız Alain Badiou, **Etik: kötülük kavrayışı üzerine bir deneme**, İstanbul: Metis Yayınları, 2004, s. 51, 52

⁵¹⁷ Burhaneddin Kayhan, “Şehidimiz,” **Milli Gençlik**, Kasım 1969., s 3.

Kayhan'ın ağızından otomatikman dökülmesine sebebiyet verecekti. Madem İslamcı öldürülebilir bir bedene sahiptir demek ki bu beden artık diğer bedenlerden farklı bir bedendir. İslamcı özne Mustafa Bilgi'nin ölü bedenine ve Burhaneddin Kayhan'ın İslamcı aksiyomuna sadakat gösteren kişidir artık.

Mustafa Bilgi'nin ölümü milliyetçilik için değil İslam davası (İslamcılık) için gerçekleştiren bir ölümdü. Bu 'şehadet'le beraber İslamcılığın milliyetçilikten ayrışması düşünce düzeyinin ötesine geçti. O güne kadar muhafazakar mukaddesatçı bir bulut kümesi içindeki bulutlardan biri olan İslamcılık kendisini Mustafa Bilgi'nin ölü bedeniyle milliyetçi bedenden ayırdı. Ancak burada unutulmaması gereken bu ayrışmanın 1969 kongresi ve Mustafa Bilgi'nin öldürülmesiyle başlayan bir süreç olduğudur. 1970'ler boyunca ülkücü hareket tarafından temsil edilecek milliyetçilikle İslamcılık arasındaki çatışmalı ayrışma süregidecektir. Ülkücüler tarafından uğranılan her şiddet İslamcı kimliğin yeniden ve yeniden kendisini ayırt etmesini sağlayacaktır.

İsmail Kahraman döneminde anti-komünist cephenin şemsiye örgütü olan MTTB, Burhaneddin Kayhan döneminde "Şahlanış Mitingi" ya da "Bayrağa Saygı Mitingi" nde olduğu gibi sağ tandanslı örgütleri bir cephe halinde anti-komünist faaliyet için bir araya getirmez. Ancak bu durum sosyalist gençlikle 'alan' mücadelesine girilmediği anlamına da gelmez. Eylül ayı içinde Işık Mimarlık Mühendislik Özel Yüksek Okulu Telebe Cemiyetini İslamcıların kazanmasının ardından başlayan tartışmalar sosyalistlerle İslamcılar arasında çatışmalar döner. Çatışmalar Aralık ayında Yıldız Akademisi olarak da bilinen İstanbul Devlet Mimarlık Mühendislik Akademisine de sıçrar. Olayların büyümesinin ardından MTTB ve Yıldız Akademisi polis tarafından aranır.⁵¹⁸

Kayhan döneminde sola karşı verilen talebe cemiyetlerinin elde edilmesine dayanan alan mücadelesinin yanında sağ cephede yer alan *Mücadele Birliği* ile bu sefer "Fetih Mitingi" nin düzenlenmesine ilişkin bir mücadele verilecektir. 1968'de resmi kuruluşunu gerçekleştiren *Mücadele Birliği* sağ cephede bir milli ideoloji arayışı içerisindeydi. Enetelektüel yönleri güçlü olan Mücadeleciler milliyetçiliğin daha ziyade bir reaksiyoner hareket, anti-komünizm olarak varolduğu bir zeminde İslam ile milliyetçiliği sentezleyerek aksiyoner bir "milli ideoloji" oluşturma gayretine girdi.

⁵¹⁸ Burhaneddin Kayhan, *İslam Gençliğinin Stratejisi*, s. 159.

1970’de yayın hayatına giren hareketin dergisi olan *Yeniden Milli Mücadele* bu ideolojinin sözcüsü olacaktı. 12 Mart 1971 muhtırasına kadar nispeten bağımsız ve etkili bir çizgi izlemiş Mücadeleciler muhtıradan sonra peyderpey devlet yüceltmesini merkeze alan bir milliyetçi çizgiye evrildi. 1970’lerin ortasından itibaren de dağılma sürecine girdiler.⁵¹⁹

İstanbul Fethinin yıl dönümü olan 29 Mayıs tarihi MTTB tarafından Rasim Cinisli’nin başkan olduğu 1965’ten itibaren her yıl Sultanahmet Meydanında bir mitingle kutlanıyordu. 1970 yılı 29 Mayıs’ına gelindiğinde Mücadele Birliği 2 ay evvelden Sultanahmet Meydanını kendisinin düzenleyeceği Fetih Mitingi için rezerve etmişti. Bunun üzerine MTTB Fetih Mitingini Sultanahmet’te değil Saraçhane’de düzenlemeye karar verdi. 29 Mayıs sabahına gelindiğinde MTTB’liler Mücadeleciler arasında afiş tartışması yaşandı. MTTB’liler kendi afişlerinin üzerine Mücadelecilerin afişlerini astığını iddia ettiler. Çıkan kavgada 3 MTTB’li yaralandı. Bunun üzerine 8 maddelik bir bildiri yayınlayan Burhaneddin Kayhan “Mücadele birliği mensupları ile aramızdaki ihtilaf şahsi çekişme değil fikir ayrılığından ileri gelmektedir” açıklamasında bulunacaktı. Kayhan, Mücadelecilerin MTTBlilere “yeşil komünist” dediklerini bunun kabul edilemez olduğunu söylemekteydi.⁵²⁰ Mücadelecilerin Kayhan’a yanıtı ise anti-komünist mücadeleyi MTTB’nin değil kendilerinin yürüttüğü MTTB’nin ise gittikçe pasifize olduğu şeklindeydi.⁵²¹

1969 Şubat’ında anti-komünist sağ cepheyi bir arada tutan MTTB, 1970 Mayıs ayına gelindiğinde ‘yeşil komünist’ olmakla suçlanıyordu. Burada sağ cephenin 1969 yılındaki birlikteliğini koruyamadığı ve kendi içerisinde bölündüğü açıkça ortaya çıkıyordu. Bir taraftan ülkücüler anti-komünist mücadelenin fiziksel kısmıyla, sokak mücadelesi kısmıyla ilgiliydi. Mücadeleciler anti-komünizmin reaksiyonerliğini aşacak şekilde (elbette anti-komünist mücadeleyi terk etmeden) bir milliyetçi ideoloji peşindeydiler. Kayhan’ın MTTB’si ise muhafazakar-milliyetçi damarın tarih ve coğrafya anlayışını tevarüs etse de ideolojik olarak İslamcı bir çizgiye geçiyordu.

⁵¹⁹ Mücadele Birliği’ni ayrıntılı bir şekilde ele alan çalışmalar için bakınız; Mustafa Aydın, “Bir Milli İslamcılık Serüveni: Mücadelecilik,” **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: İslamcılık**, İstanbul: İletişim Yayınları, 2004, s. 452–68. Hamza Türkmen, “Millileştirilmiş Din Anlayışı’nın Türkiye’de İlk Ciddi Örneği: Yeniden Milli Mücadele,” **Haksöz**, 1994.

⁵²⁰ Burhaneddin Kayhan, “Bir İhanetin İçyüzü,” **Milli Gençlik**, 1970., s. 33.

⁵²¹ “MTTB Hakkında Bir Açıklama,” **Yeniden Milli Mücadele**, Haziran 1970., s. 16.

MTTB'nin İslamcılaştırması belirtildiği üzere çizgileri belirginlikle çizilmiş netleşmiş bir ideolojik projenin yürürlüğü konması şeklinde vücut bulmadı. MTTB'nin İslamcılaştırması kısa bir süre içinde (bir yıldan az) yaşanan olaylara verilen tepkilerle bir oluş süreci içerisinde gerçekleşti. 'Şehit Mustafa Bilgi Olayı' ve Mücadelecilerle girişilen mücadele onu sağ cephe içerisinde ayrıksı bir konuma taşıdı. Ancak Işık ve Yıldız Akademisinde sosyalistlerle yaşanan çatışmalar MTTB'yi Kemalist-sosyalistlere karşı sağ cephede tutuyordu. Nitekim Burhaneddin Kayhan Mücadelecileri eleştirirken "sağ görünüp sağcıları hedef alanlar ancak ajan ve milli cephe bozguncuları olabilir" diyecektir.⁵²²

MTTB'nin İslamcı çizgisi içerisinde izleyeceği strateji bu aşamada önem kazanır. İsmail Kahraman döneminde olduğu gibi şiddete kayacak şekilde sokak mücadelesine mi önem verilecek ve ülkü ocakları gibi bir siyasi partinin yarı-resmi teşkilatı olarak mı davranılacaktır? Ya da dönemin MDDci gençlerin takip ettiği metot üzere gençliği aktüel bir siyasi aktör olarak değerlendirip silahlı-devrimci bir kalkışmaya mı yeltenecektir? Bu sorulara Burhaneddin Kayhan 1970 yılında çıkan *Milli Gençlik* dergisinde yanıt verecektir. Başlığı da "Milli Gençlik" olan yazıda Kayhan öncelikle "İnsanlığın, ezelden ebed'e kadar hayat zincirinin ilk halkası, Allah'a inanmakla başlayıp İslam dini ile son hakkını tamamlayarak kemal derecesine ulaşır" diyerek merkezine insanın İslam'la olan bağlantısını koyduğu bir ontoloji önerir. Bu ontolojiyi ortaya koyduktan Müslümanların 'bugün' yaşadığı deneyimlere yönelir. Bu deneyim son derece olumsuzdur. "İslam dünyasının perişan hali, Müslümanların eksikliğinden, hatalarından ileri gelmiştir."⁵²³ Bugün Müslümanın yaşadığı maddi olumsuzluklar ontolojik olarak diğer insanlara üstün olan müslümanın kendi dininden "uzaklaştırılmasından" kaynaklanmıştır. Burada devreye Batılılaşma eleştirisini merkeze alan bir tarih anlayışı devreye girer. "Çünkü o ecdadın torunları olan ve Türkiye topraklarında yaşayan insanlar çoğu zaman hain eller tarafından idare edilmiştir." Bu durumda millet özünde Müslüman ve sorumluluk kötü yöneticilerinse ne yapmalıdır? Milleti tekrar aslına döndürecek olan "milli bir eğitim sistemi" kurulmalıdır. Kayhan MTTB'nin kendi başkanlığında sonra izlenecek stratejiyi şöyle açıklar:

⁵²² Burhaneddin Kayhan, a.g.e.

⁵²³ Burhaneddin Kayhan, "Milli Gençlik," *Milli Gençlik*, 1970., s. 1.

Temennimizde, şüphesizdir ki bu davanın yumruk ve tabanca ile değil derinliğine ve genişliğine zengin bir fikir ideoloji zeminine oturtulmuş “MİLLİ BİR EĞİTİM” sisteminin kurulmasıyla mümkündür. Böyle tatbik eden Eğitim sistemimiz millilik vasfından tamamen yoksundur. Böyle millilik vasfından yoksun Eğitim fabrikasının imalatı solcu gençliktir. Milli ve manevi değerlere bağlı bir neslin bu ortamda yetişmesi mümkün değildir. Fakat ilahi bir lütuf olarak yine de yetişmekte, milli ve manevi değerlere bağlı imanlı gençler kadrosu kurulmakta, kaymak tuta tuta pekleşmekte, küfür bendini yıkarak sel gibi gelişmektedir. İşte MTTB ve ona gönül vermiş gençler olarak bizler, şahısların hele siyasilerin peşinde değil, hakikatlerin peşinde koşuran ve hakikatlerle hiç ayrılmayacak kadar sıkı rabitası olan, ölüme de bu hakikatler için bu hakikatlerle beraber büyük bir mesuliyet duygusu içinde seve seve gidebilen ve gitmeğe hazır manevi silahlar ordusunun öncüleriyiz.⁵²⁴

Burhaneddin Kayhan'ın serimlediği MTTB'nin hareket stratejisi 2 noktada düşünülmüştür. 1) MTTB sokak mücadelesi yoluyla rakip siyasi hareketlerle çatışmaya girmeyi değil orta ve uzun vadeli bir eğitim programıyla ülkede etkin pozisyonlara gelecek “siyasi-bürokratik” kadroların yetiştirilmesini amaçlar. Aktüel siyasi hareketin değil zamana yayılacak eğitim ve kadrolaşmanın önem kazandığı bir döneme girilmiştir. 2) Bu amaç doğrultusunda hareket edecek MTTB herhangi bir siyasi partinin veya liderin etkisi ve denetimi altına girmeyecek, parti siyasetiyle arasına mesafe koyacaktır. Kayhan'ın koyduğu bu ikili strateji neredeyse hiç değişmeden MTTB'nin resmen kapandığı 12 Eylül 1980'e kadar takip edilecektir.

MTTB'nin izlediği ‘kadro eğitimini’ önceleyen içe dönüş politikası onu hareket kimliğinden uzaklaştırarak cemiyet-cemaat kimliğine yaklaştıracaktır. Siyaset üstünlük söylemi her ne kadar teşkilatın anlık siyasi gelişmelere karşı direncini arttırsa ve nispi bağımsızlığını korumasına yardımcı olsa da 1975 sonrasında yeniden doğacak olan ideolojik çizgideki toplumsal hareketlere cevap verme kapasitesini büyük oranda düşürecektir.

2.3.2. 12 Mart 1971 Sonrası MTTB

12 Mart rejimi tarafından kapatılmayan tek büyük öğrenci derneği MTTB olmuştur. 12 Mart sonrasında MTTB haricinde TMTF, Dev Genç ve Ülkü Ocaklarına bağlı dernekler siyasi faaliyetleri nedeniyle kapatıldı. MTTB 12 Mart'tan kısa süre sonra 25 Mart tarihinde genel kurula giderek Burhaneddin Kayhan yerine Ömer

⁵²⁴ A.g.e., s. 2.

Öztürk'ü başkan olarak seçildi. Öztürk döneminin ilk ayları MTTB'nin de kapanma riskiyle karşı karşıya kaldığı bir dönem oldu. Ömer Öztürk yönetimi 12 Mart muhtırasına anti-komünist gerekçelerle açık bir şekilde destek vererek⁵²⁵ kapanmanın önüne geçmeye çalıştı. Söz konusu desteğin boyutu 12 Mart muhtırasını veren generalleri ziyaret etmeye kadar varacaktı.⁵²⁶ Ancak yine de ciddi bir kapanma riski atlatıldı. 22 Kasım 1971'de TBMM'de kabul edilen 1630 sayılı dernekler kanununun geçici 3. Maddesinde “eğitim ve öğretim müesseselerinde kurulu bulunan derneklerin infisah etmiş sayılacağı” na ilişkindi. Geçici 1. Madde ise “mevcut derneklerin altı aylık bir sürede yeni kanuna intibak etmesi gerektiği” belirtiliyordu. Geçici 3. Madde uygulanırsa MTTB kapatılacak, geçici 1. Madde uygulanırsa MTTB açık kalacaktı. Asliye 1. Hukuk Hakimliği söz konusu durumu bilirkişilere inceletmiş ve neticede MTTB'nin 1. Maddeye uygun şekilde açık kalması kararı çıkmıştı.⁵²⁷

MTTB 12 Mart'tan sonra açık kalabilmişse de İsmail Kahraman döneminin toplumsal hareket kabiliyetini kaybettiği gibi düşünsel olarak da Burhaneddin Kayhan dönemi İslamcılığına 1970'lerin ortalarına kadar geri dönemedi. Bu dönemde zaten Kayhan döneminde bile reddedilmeyen sağ cepheci anti-komünist söylem ‘devletle’ işbirliği içinde tekrar benimsenmişti. Bu durumun ortaya çıkmasında 12 Mart rejiminin toplumsal alanı denetim altına almaya yönelik icraatlarının yansımalarından biri olan dernekler kanununda yapılan değişikliğin etkisi büyüktü. Dernekler Kanunundan yapıla değişiklikle dernek genel kurullarına ait olması gereken yetki ve

⁵²⁵ 23 Nisan-11 Mayıs 1971 tarihli 2 No.lu MTTB bülteninde 12 Mart sonrası ilan edilen Örfi İdare'ye ilişkin yorum şu şekildeydi: “Nisan ayı içinde ilan edilen Örfi İdarenin Türkiye'nin geleceği üzerinde geniş tesirleri olmuştur. Anarşiden, devlet otoritesizliğinden bıkan halk kitlelerine getirdiği rahatlığın yanında bütün üniversitelerde öğretim başlamış, dersler muntazaman yapılmaktadır. Muhtar üniversite teraneleriyle laçka haline getirilmiş bir üniversiteye ilk defa “devlet” girmektedir. Üniversite eğitimini sabote eden komünist anarşistlerin hesaba çekildiği bir dönemde artık üniversitelerde sükûnet hakimdir. Bu yıllardan beri özlenilen ortamın avdetidir. Önemli şehirlerde bulunan devlet tesislerini havaya uçurma, banka soyma, Türkiye'yi parçalama gibi faaliyetlerinin hemen akabinde gelen Örfi İdare, devletin bütünlüğüne kasteden hainlere karşı gayet müteyakkız davranmaktadır. Şehir gerillasından kır gerillasına geçme arzusunda görülen Komünist faaliyetler şiddetle takip edilmektedir.” **Milli Türk Talebe Birliği : 51. Genel Kurul : Genel Merkez Faaliyet Raporu 26 Mart 1971-27 Mayıs 1973**, İstanbul: Özdemir Matbaası, n.d.), s. 361.

⁵²⁶ 25 Ocak 1972 tarihinde Ömer Öztürk'ün başkanlığındaki bir heyet; Başbakan Nihat Erim, Genel Kurmay Başkanı Org. Mahmut Tağmaç, Kara Kuvvetleri Komutanı Org. Faruk Gürler, Hava Kuvvetleri Komutanı Org. Muhsin Batur, Deniz Kuvvetleri Komutanı Org. Celal Eyiceoğlu, Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreteri Org. Emin Alpkaya ve ilgili bakanlıklar ve müsteşarları ziyaret etmişlerdir. **A.g.e.**, s. 337.

⁵²⁷ **Milli Türk Talebe Birliği 52. Genel Kurul : Genel Merkez Faaliyet Raporu**, İstanbul: Fatih Gençlik Vakfı Matbaa İşletmesi, 1974., s. 136.

mesuliyetler hükümet komiserine devredilmiş ve dermek para ve mallarının müsaderesine imkan hazırlanmıştı.⁵²⁸

MTTB’de 12 Mart sonrası değişmeyen hatta başka bir açıdan bakıldığında MTTB’yi 12 Mart rejimine uyum sağlayarak varlığını devam ettiren Burhaneddin Kayhan yönetiminin belirlediği iki strateji oldu. MTTB bu dönemde siyasi partilere uzak durarak siyasallaşma iddiasıyla kapatılma gerekçesine malzeme vermedi. Ama 12 Mart atmosferine uygun olarak daha da belirleyici olacak olan eğitim yoluyla kadrolaşmaydı. Eğitim yoluyla kadrolaşmanın iki veçhesi vardı. Birincisi muhafazakar-dindar öğrencilerin üniversiteye taşınması; ikincisi ise üniversiteye gelen öğrencilerin çeşitli okuma ve ders programlarıyla şekillendirilmesiydi. Birinci amaç için MTTB bünyesinde 1971-72 döneminden başlamak üzere üniversiteye hazırlık kursları ihdas edildi. Amaç özel dersanelerin yaygınlaştığı bir ortamda muhafazakar-dindar fakir öğrencilerin üniversiteye girişlerini sağlamaktı.⁵²⁹ İkinci amaç olan üniversiteye gelen öğrencilerin düşünce yapısının şekillendirilmesi için ise MTTB bünyesinde çok çeşitli kulüp ve enstitüler oluşturuldu. Tiyatro kulübü, sinema kulübü, kitap kulübü, fotoğrafçılık kulübü, spor kulübü gibi üniversite öğrencilerinin aktif katılım gösterebilecekleri kulüpler MTTB bünyesinde kuruldu. Ancak bunların arasında öğrencilerin düşünce dünyasını şekillendirmeye doğrudan aday olan en dikkat çekici kurum ‘Sosyal Bilimler Enstitüsü’ (SBE) olacaktır. Fikir olarak 1969’a kadar uzanan⁵³⁰ SBE, Ömer Öztürk döneminde yeniden ele alındı. Bir grup muhafazakar-dindar öğretim üyesinin⁵³¹ öncülük ettiği SBE projesi çeşitli tartışmalardan sonra 21 Kasım 1971 tarihinde hayata geçirildi. SBE’nin kurulma gerekçesinin ilki muhafazakar gençlerin genel kültürlerinin yükseltilmesidir.⁵³² Ancak geliştirilmesi gereken kültür herhangi bir kültür değil “milli kültür” dür. MTTB’li yetkililer göre

⁵²⁸ A.g.e., s. 137.

⁵²⁹ MTTB’nin açtığı üniversiteye hazırlık kursları için bakınız; **Milli Türk Talebe Birliği : 51. Genel Kurul**, s. 79-100.

⁵³⁰ A.g.e., s. 287.

⁵³¹ SBE projesine öncülük eden öğretim üyeleri şunlardır: Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu, Cevat Babuna, F. Kadri Timurtaş, A. Nihat Tarlan, Muharrem Ergin, Ayhan Songar, Selçuk Özçelik, Sabahattin Zaim, Ahmet Kabaklı, Adnan Ziyalar, Salih Tuğ. A.g.e., s. 289.

⁵³² “Bugün yüksek tahsil yapan gençler kendi branşlarına münhasır sosyal meselelerden ilmi seviyede haberdar olamıyor. Objektivitesini kazanamıyor. İş bölümü, kabiliyet esasına göre yetişme, bir şeyin en iyisini yapmak güzel şey. Ama çevre ile irtibatı kesmemek şart ile. Biraz iktisat, biraz tıp, biraz psikoloji, sosyoloji, edebiyat, biraz teknik, tarih, hukuk, biraz siyaset, din ve ahlak biraz da tiyatro, musiki ve hitabet bilmek lazımdır. Bu bilgiler, asrımızın atom füze tekniği içinde öyle konferans ve münferit sohbetlerle elde edilemez. Devamlı ve sistemli bir çalışmaya ihtiyaç gösterirler. Bu çalışmaya biraz da mecburuz.” A.g.e., s. 296.

“milli kültür” gençlere doğru bir şekilde aşılansaydı, “bugünkü çatışık ve anarşik ortam vücuda gelmezdi.”⁵³³Bu bakış açısına göre “gençlere doğru ve milli kültür verilmediğinde Marksizm, Leninizm ve Maoizm gibi yabancı doktrinlerce akılları çelinmeleri doğaldır”.⁵³⁴1971-72 döneminde ders veren isimlere bakıldığında⁵³⁵ders programının İslamcı bir endoktrinasyonla hiçbir ilgisi olmadığı 1950’li yıllardan 70’lere uzanan muhafazakar-milliyetçi birikimin bir ‘milli kültür’ paketi halinde öğrencilere verilmeye çalışıldığı anlaşılıyor.

Ömer Öztürk dönemi (26 Mart 1971-27 Mayıs 1973) MTTB’nin en zor ama bir taraftan kurumsallaşma açısından en faal dönemlerinden biriydi. Ömer Öztürk, Kayhan’dan aldığı teşkilat yapısını çeşitli kulüpler ve enstitüler açarak daha da güçlendirdi. Bunun yanısıra MTTB’yi İstanbul odaklı halden çıkararak taşra örgütlenmesine ağırlık verdi. Örgütlenme ağının gücüne bir örnek olarak üniversite hazırlık kurslarında kullanılan kitap vesair materyalden 250.000 adet basılarak 22 ildeki MTTB temsiliklerine gönderilebilmesi ele alınabilir.⁵³⁶ 22’ye ulaşan MTTB taşra temsiliklerinin yanısıra söz konusu dağıtımı yapabilecek ekonomik ve organizasyonel güç dikkate değerdir.

Bütün bu başarılı ve yaygın örgütlenme becerisinin kapalı-devre bir örgütlenme biçiminde işlediğinin altı çizilmelidir. Her MTTB birimi kendi içerisinde öğrenciler haricindeki diğer gruplara kapılarını kapatarak eğitim faaliyetlerine devam etmiştir. MTTB 12 Mart rejiminin baskısı altında işçi, memur ya da esnaf herhangi bir toplumsal grupta iletişime geçecek onu dönüştürecek, siyasi bir mücadele geliştirilebilecek imkandan mahrumdur. Bu duruma verilecek en tipik örnek 1965’ten beri miting ve yürüyüşlerle kutlanan Fetih Mitinglerinin 1972 yılı 29 Mayıs’ında Genel Merkez Konferans Salonunda yapılan bir törenle kutlanılabilesidir.⁵³⁷MTTB’nin çekingen de olsa dışa dönük faaliyeti için Raşit Ürper dönemini (27 Mayıs 1973- 7 Temmuz 1974) beklemek gerekir. Türkiye’nin Kıbrıs’a müdahalesinin arefesinde MTTB tarafından uzun bir aradan sonra kamusal bir eylem

⁵³³ A.g.e., s. 297

⁵³⁴ A.g.e.

⁵³⁵ 1971-72 yılında ders veren öğretim üyeleri; Ayhan Songar, Salih Tuğ, Nevzat Yalçıntaş, Mustafa Köseoğlu, Cevat Babuna, Faruk K. Timurtaş, Şehabettin Tekindağ, Muharrem Ergin, Adnan Ziyalar, Ahmet Kabaklı şeklindedir. A.g.e., s. 308.

⁵³⁶ A.g.e., s. 97.

⁵³⁷ A.g.e., s. 109.

olarak 11 Nisan 1974'te “Yunan’a İhtar Mitingi” düzenlenmiştir.⁵³⁸ İdeolojik bir yönü olmayan ‘milli bir mesele’ üzerine düzenlenen bu miting Rasim Cinisli döneminde düzenlenen Kıbrıs Mitingi’ni hatırlatır.

12 Mart 1971 muhtırasından sonra MTTB Burhaneddin Kayhan’ın sınırlarını henüz 1969’da çizdiği (her ne kadar onun İslamcı söylemi muhafazakar milliyetçi söyleme geri döndürülse de) ana stratejiyi takip etmiştir. Daha ziyade içe dönük eğitim faaliyetleriyle üniversite öğrencilerine ‘milli kültür’ ün aşılması amacı güdülmüştür. Ancak 1975 sonrasında MTTB iki yeni meydan okuma ile karşı karşıya kalacaktır. Bunlardan ilki ideolojik mücadelenin tekrar alevlendiği ve sokak hareketlerinin yeniden gündeme geldiği bir ortamda kapalı-devre örgütlenme mi sürdürülecektir yoksa İsmail Kahraman dönemine benzer şekilde toplumsal-siyasal harekete öncülük mü edilecektir? İkinci meydan okuma ise Milli Selamet Partisi’nin kendi toplumsal hareketini örgütlenme temayülünün muhatabı olarak MTTB siyasi partilerle Kayhan döneminden beri kurduğu mesafeli ilişkiyi sürdürebilecek midir? Yoksa MSP’nin önderlik ettiği siyasal İslam’ın bir gençlik hareketi bileşeni olarak mı ortaya çıkacaktır?

Bölüm Sonucu

Türkiye’de 1960’ların ortalarından itibaren yapılanmaya başlayan İslami toplumsal-kültürel hareket farklı grupların, farklı amaçlarla bir araya geldiği ideolojik olarak hetorejen bir hareketti. Kimisi en büyük düşman olarak CHP’yi görüyor, kimisi kendisini anti-komünist olarak tanımlıyor, kimisi İslami bir partinin dindarların yaşadıkları toplumsal ve iktisadi sorunları çözeceğini düşünüyordu. Kimisi tam tersine böyle bir partinin dindarların kazanımlarının da tehdit edebileceği öngörüsünde bulunuyordu. Ancak gelişmekte olan İslami burjuvazinin oluşturduğu hakim damar 1965 sonrasında siyasi arayışlara girişti. Muhafazakar-milliyetçi milletvekilleriyle iletişime geçilerek AP içerisinde liberallere karşı üstünlük kazanılması hedeflendi. Ancak bu başarısız oldu; bunun üzerine müstakil bir İslamcı parti fikri ortaya atıldı. 1969 seçimlerinde organize olan “Bağımsızlar Hareketi” 1960 sonrasında ilk İslami siyasal çıkışı temsil ediyordu. Nihayetinde İslami bir parti olarak Milli Nizam Partisi

⁵³⁸ “Yunan’a İhtar Mitingi” için bakınız; **Milli Türk Talebe Birliği 52. Genel Kurul : Genel Merkez Faaliyet Raporu**, s. 143-149.

Ocak 1970’de teşekkül etti. MNP aslında içerisinde Nakşibendilerin, Risale-i Nurcuların, muhafazakar-dindar küçük ve orta ölçekli burjuvazinin, İslamcı entelektüellerin, Diyanet İşleri Başkanlığı’nda ve Yüksek İslam Enstitülerinde görev almış din adamlarının oluşturduğu farklı siyasal tahayyül ve arayıştaki grupların bir araya geldiği bir koalisyondu. Bu İslami grupları (kendisini İslam’a referansla tanımlayan grupları) siyasallaştıran diğer bir deyişle İslamcı kılan, Müslümanların siyaset yapmakla yükümlü olduklarına dair inançlarıydı. İslam elbette siyasete indirgenemezdi ama siyaset en nihayetinde İslam’ın Müslümanlara yüklediği bir vazifeydi. Milli Nizam Partisi ilk başta bir toplumsal hareket partisiydi. İslami hareketin meydana getirdiği koalisyonun kurduğu ve desteklediği bir partiydi. Ancak 12 Mart sonrasında ortaya çıkan yeni şartlar, özellikle siyasal sisteme kendini kabul ettime çabası, başını Necmettin Erbakan’ın çektiği partiyi oluşturan bileşenlerden siyasal elitler ile Risale-i Nurcular arasında anlaşmazlığa yol açtı. CHP ile yapılan koalisyon ve sonrasındaki “Af Kanunu” iki büyük kırılmaya yol açtı. Erbakan’ın başını çektiği grup 1975’e gelindiğinde artık MNP’yi oluşturan İslamcı koalisyona güven duymuyordu. Arzuları parti elitlerinin önderliği ve yönlendiriciliğinde bir *parti harekete dönüşmekti*.

Burhaneddin Kayhan’ın Ağustos 1969 seçimerini kazanmasıyla İslamcılaşan MTTB İslamcı gençlik hareketinin örgütü olma potansiyelini 1975 yılına gelindiğinde taşıyordu. Ortaöğretim komisyonlarıyla beraber ciddi bir taşra örgütlenmesine ve yönetim geleneğine sahipti. MSP açısından MTTB, MSP’nin *parti harekete dönüşme stratejisinin hareket kısmını örgütlenme misyonuyla karşı karşıyaydı*. Bu durumda MTTB Burhaneddin Kayhan’ın koyduğu ilkeler doğrultusunda siyasal partilere mesafeli olma stratejisini MSP için de uygulayacak mıydı yoksa siyasetle yeniden bir ilişkilene mi girilecekti. Siyasal parti ile MTTB’nin farklı beklenti 3. Bölüm de tartışılacağı üzere siyasetle yeniden ilişkilene miş İslamcı gençlik hareketi olarak Akıncılar hareketi ve örgütünün doğuşuna sebebiyet verecektir.

BÖLÜM 3

HAREKET VE TEŞKİLAT: YAPILANMA SÜRECİNDE AKINCILAR HAREKETİ

20 Temmuz 1974’de başlayan Türkiye’nin Kıbrıs harekâtı⁵³⁹ henüz 1974 yılını Ocak ayında kurulmuş olan CHP-MSP koalisyonu için sonun başlangıcı oldu. Türkiye’nin kısa sürede adada duruma hâkim olması Bülent Ecevit’in ülke içindeki popülaritesini son derece yükseltmişti.⁵⁴⁰ Ecevit, olası bir erken seçimin CHP’yi tek başına iktidara taşıyacağı düşüncesindeydi. Diğer taraftan CHP-MSP hükümeti gerek Kıbrıs politikası gerekse iktisadi konularda görüş ayrılıkları içindeydi.⁵⁴¹ Ecevit, 18 Eylül 1974’te “Bakanlar Kurulunda zamanla artan görüş ayrılıkları içinde görevde kalmam sakıncalı olacaktır” diyerek istifasını cumhurbaşkanı Fahri Korutürk’e verdi.⁵⁴² CHP’nin kazanma ihtimali yüksek olan bir seçime parlamentodaki sağ partiler gitmek istemeyince Ecevit’in erken seçimle iktidara gelme düşüncesi karşılık bulmadı. Bülent Ecevit’in istifasının ardından 241 gün sürecek bir hükümet kurma krizi yaşanacaktı. Bu dönemde Fahri Korutürk’ün “partiler üstü” bir hükümet kurması

⁵³⁹ Kıbrıs 1878 tarihinde İngiltere’nin yönetimine geçmişti. Adanın Yunanistan’a bağlanması (*enosis*) yanlısı olan Kıbrıslı Rumların çabaları 2. Dünya Savaşı sırasında ve ertesinde yoğunlaştı. Türkiye 1955’e kadar Kıbrıs sorununda İngiltere’nin tutumunu desteklemekle yetiniyordu. 1950’lerin ikinci yarısında Türkiye *enosis* karşı “taksim tezini” ortaya attı. Buna göre ada Türkiye ve Yunanistan arasında ikiye bölünecekti. Bu sırada soruna dahil olan ABD ‘Bağımsız Kıbrıs Cumhuriyeti’ tezini ortaya attı. Yunanistan, Türkiye ve İngiltere arasındaki görüşmeler sonucunda 19 Şubat 1960 tarihinde Londra antlaşmasının imzalanmasıyla ‘Bağımsız Kıbrıs Cumhuriyeti’ kuruldu. Londra Antlaşması Türkiye, Yunanistan ve İngiltere’ye adanın bir devletle birleşmesi ya da devlet arası taksimine karşı garantörlük hakkı veriyordu. Londra Antlaşmasının ulaştığı çözüm kalıcı olamadı. Aralık 1963’de Türk ve Rum toplumları arasında çatışmalar tekrar başladı. Olaylar 1964 itibarıyla adanın fiilen ikiye bölünmesine yol açtı. 1967’de Kıbrıslı Türkler ‘Kıbrıs Geçici Türk Yönetimi’ ni ilan etti. Aynı yıl Yunanistan’da ‘Albaylar Cuntası’ yönetime el koymuştu. Cunta, Kıbrıs Cumhurbaşkanı Makarios’u düzenlediği bir operasyonla 15 Temmuz 1974’de devirdi. Makarios’un yerine *enosis* yanlısı Samson’un devlet başkanlığına getirilmesi ve Kıbrıs Helen Devleti’nin kurulduğunun ilan edilmesi sonucunda Türkiye tarafı garantör hakları uyarınca adaya 20 Temmuz’da asker çıkardı. 20-22 Temmuz’daki ilk harekattan sonra ikinci hareket 14-16 Ağustos’ta yapıldı. Türkiye’nin Kıbrıs politikası için bakınız; **Baskın Oran, ed., Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar**, İstanbul: İletişim Yayınları, 2006., 593-614; s. 716-749.

⁵⁴⁰ Feroz Ahmad, **The Making of Modern Turkey**, (London ; New York: Routledge, 1993), s. 165.

⁵⁴¹ Erbakan, Kıbrıs siyasetinde “taksim” yanlısıyken Ecevit taksime karşı olduğunu belirtiyordu. Ecevit yüksek faizle tasarrufları çekmeyi arzulayan bir iktisadi siyaset önerirken Erbakan faizsiz bir iktisadi kalkınma görüşü öneriyordu. **Feroz Ahmad, The Turkish Experiment in Democracy, 1950-1975**, Boulder, Colo: Westview Press, for the Royal Institute of International Affairs, London, 1977., s. 343

⁵⁴² “Ecevit’in İstifası Kabul Edildi,” **Milliyet**, 19 Eylül 1974.

için görevlendirdiği Sadi Irmak'ın kurduğu hükümet güvenoyu alamasa da 31 Mart 1975'e kadar iktidarda kaldı.⁵⁴³

31 Mart 1975 tarihinde Süleyman Demirel'in başkanlığını yaptığı Adalet Partisi'nin büyük ortağı olduğu Milli Selamet Partisi, Milliyetçi Hareket Partisi ve Cumhuriyetçi Güven partilerinin katılımıyla Türkiye siyaset tarihinde I. Milliyetçi Cephe (MC) hükümeti olarak bilinen hükümet kuruldu. Beklendiği üzere milliyetçi-muhafazakâr ve anti-komünist maddeler içeren hükümet protokolü genel olarak ekonomik kalkınma meselelerini önceliyordu. Protokole göre komünizme ve her türlü anarşiye karşı tedbir alınacak, TRT'nin tarafsızlığı sağlanacak, Cumhuriyeti tahrip edici ve ahlaka zararlı yayınlar yapması önleneyecek, seçim ittifakı kanunlaştırılacak, seçmen yaşının 18'e indirilmesine taraftar olunacak, gübre fiyatları indirilecek, enflasyonla mücadele edilecek, ahlak dersleri öncelikle İlahiyat Fakültesi, Yüksek İslam Enstitüsü ve İmam Hatip Okulları mezunu öğretmenler tarafından verilecekti.⁵⁴⁴

1975-80 arası Türkiye siyasi, toplumsal ve iktisadi tarihini, "Kanlı 1 Mayıs" olarak bilinen 1 Mayıs 1977'de Taksim'de yaşanan 36 kişinin öldüğü olayları bir dönüm noktası olarak alırsak iki ayrı döneme bölebiliriz. I. MC hükümetinin kurulduğu 31 Mart 1975 ile 1 Mayıs 1977 birinci dönem, 1 Mayıs 1977 ile 12 Eylül 1980 ise ikinci dönemdir. Bu iki dönem arasında siyasi istikrar, ekonomik göstergeler ve siyasi şiddet olaylarının yoğunluğu bakımından farklar mevcuttur. Öncelikle, birinci dönem geniş tabanlı bir sağ koalisyonun iktidarda olduğu nispi de olsa siyasi istikrarın olduğu bir dönemdir. 31 Mart 1975-21 Haziran 1977 arasında I. MC hükümeti 2 yıl 3 ay kesintisiz görev yaparken, 21 Haziran seçimlerinden sonra hükümette kalma süreleri kısalmış, 21 Haziran 1977-12 Eylül 1980 arasındaki dönemde tam 4 hükümet değişmiştir. Kısacası birinci dönem ikinci döneme kıyasla iktidarda bulunma süresi bakımından istikrarlı bir dönem olmuştur.

İki dönem arasında birinci lehine siyasi istikrardan sonra gelen ikinci fark ise 1975-77 arasının ekonomik göstergeler bakımından 1977-80 arası döneme kıyasla çok

⁵⁴³ Feroz Ahmad, **a.g.e.**, s. 165.

⁵⁴⁴ "Koalisyon Protokolü Açıklandı: Yeni Bakanlar Kurulu Belli Oldu," **Milliyet**, 1 Nisan 1975.

daha olumlu olmasıdır. Aslında 1970’li yıllar ABD Başkan Nixon’ın 15 Ağustos 1971’de “Bretton Woods anlaşması altına bağlı dolar” sisteminin (1 ons altın=35 dolar) sonlandırıldığını açıklamasıyla bir şokla başlamıştı. Böylece ABD doları serbest dalgalanmaya bırakılmış, fiyat artışları ve para dalgalanmalarına açık bir ekonomik sisteme geçilmişti.⁵⁴⁵ İkinci büyük şok 1973 yılının sonunda petrol karteli OPEC’in petrolün fiyatını dört katına çıkarmasıyla yaşandı. Bu durum Türkiye gibi petrol ithalatına bağlı ülkeler için ciddi bir finansal yükü karşı karşıya kalmak anlamına geliyordu.⁵⁴⁶ ABD uluslararası piyasalardaki bu daralmaya karşı bankalarındaki mevcut petrol fonlarını geliştirmekte olan ülkelere dış ticaretlerini serbestleştirmeleri şartıyla kredi olarak vermeye karar verdi.⁵⁴⁷ Kazgan’ın ifadeleriyle “bu projeye dahil olan Türkiye 1975 başından 1977 yılı sonuna kadar geçen üç yılı, diğer geliştirmekte olan ülkelerle birlikte yeni bir sanal büyüme ve zenginleşme sürecinde yaşadı.”⁵⁴⁸

Milliyetçi Cephe hükümeti 1975-77 yılları arasında toplam para piyasasında dolaşımda olan ‘petro-dolar’lara başvurarak 7 milyar dolar borç aldı.⁵⁴⁹ Dış borçlanmanın getirdiği “sanal refah” sayesinde milli gelir 1975’de % 6.3 artarken, 1976’da % 9.3 arttı.⁵⁵⁰ Ekonomideki tüm kesimleri kapsayan bu büyüme sayesinde oluşturulan iç pazar ithal ikameci koruma altındaki özel kesime yüksek karlılık ve rant gelirleri sunmaktaydı.⁵⁵¹ Söz konusu büyüme ve özel kesimin artan gelirleri, ücret politikasına yansımış, Erinç Yeldan’ın ifadeleriyle “işçi kesimi arasında sürekli reel gelir artışından kaynaklanan bir “sisteme uyum” ideolojisinin ve “egemen sınıfla çıkar işbirliği” yanılığının yerleşmesini kolaylaştırmıştı.”⁵⁵² Sermaye sınıfı ile ücretli kesim arasındaki bu uyum dönemi, kısa vadeli borçlanmayla sağlanan refah artışının 1977’den sonra sürdürülemeyeceğinin ortaya çıkmasıyla ortadan kalkacaktı. Büyüme

⁵⁴⁵ Gülten Kazgan, “Türkiye’nin 1970’li Yılları Öngörül(e)meyem Küresel Olaylar,” içinde **Modernizmin Yansımaları : 70’li Yıllarda Türkiye**, Ankara: Efil Yayınevi, 2014., s. 13.

⁵⁴⁶ **A.g.e.**

⁵⁴⁷ **A.g.e.**

⁵⁴⁸ **A.g.e.**

⁵⁴⁹ İlhan Tekeli, “1970’ler Türkiyesinde Modernleşme ve Planlama,” içinde **Modernizmin Yansımaları : 70’li Yıllarda Türkiye**, Ankara: Efil Yayınevi, 2014., s.118.

⁵⁵⁰ Gülten Kazgan, **a.g.e.**, s. 23.

⁵⁵¹ Erinç Yeldan, “Üretim, Bölüşüm ve Büyüme Dinamikleri Açısından 70’li Yıllarda Türkiye Ekonomisi,” içinde **Modernizmin Yansımaları : 70’li Yıllarda Türkiye**, Ankara: Efil Yayınevi, 2014., s. 41.

⁵⁵² **A.g.e.**

hızı 1977'de % 3'e, 1978'de %1.4'e, 1979'da ise nihayet negatife dönerek % -0.7'e inecekti.⁵⁵³

1975-77 yılları arasındaki ekonomik büyüme iyi değerlendirilemedi. Devlet kısa vadeli borçları uzun vadeli yatırımlara harcarken, popülist sübvansiyon politikalarına ağırlık verdi. Özel sektör hesapsızca tüketim malları ithal ederken, ihracat ithalatın gerisine düştü.⁵⁵⁴ Öyle ki 1977'de dış ticaret açığı 4 milyar doları bulmuştu.⁵⁵⁵ 1977'ye gelindiğinde hükümet 4.8 milyar dolar vadesi geçmiş borcu ödeyemiyordu. 1978'de tablo daha da ağırlaştı ödenmesi gereken vadesi geçmiş borç 10 milyar doları bulmuştu. Ecevit'in başında olduğu hükümet uzun vadeli kredi için IMF ile pazarlık masasına oturdu. Anlaşma sağlanamayınca tedbir olarak tüketim maddeleri ithalatında kısıtlamaya gidildi; bu da ihtiyaç maddeleri kıtlığına ve dolayısıyla karaborsaya sebebiyet verdi. Mart 1978'de IMF ile anlaşmaya varılırken IMF'den gelecek kredi karşılığında TL devalüe edildi.⁵⁵⁶

Kısacası 1975-77 yılları arasında daha sonra bedeli 1977-80 arasında ödenecek nispi bir ekonomik refah dönemi yaşandı. Siyasi istikrar ve ekonomik refah olarak iki dönem arasındaki birinci lehine olan fark toplumsal şiddet olayları bakımından da bekleneceği üzere birinci lehineydi. Can kaybıyla başlayan siyasi şiddet olayları 1960'ların sonlarında öğrenci olaylarıyla birlikte başlamıştı. 1969'da 9, 1970'de 19, 1971'de 22 kişi, 1972'de yine 22, 1973'te ise 15 kişi siyasi saldırı ve cinayetler sonucunda hayatını kaybetmişti. 1974'de bu sayı 27'ye 1975'de ise 37'ye çıkmıştı. 1976'da ise neredeyse üç katına çıkarak 108'e ulaşan bu rakam 1977'de ise 319'u bulacaktır.⁵⁵⁷ Görüldüğü üzere 1975-77 arası dönem ölümle sonuçlanan siyasi şiddet olayları bakımından kendinden önceki 12 Mart rejimine göre bir hayli olumsuz bir tabloyu sergiliyordu. Ancak yine de 1 Mayıs 1977'nin 12 Eylül'e giden süreçte önemli bir dönüm noktası olduğunu ifade etmek gerekir. Taksim'de DİSK'in düzenlediği İşçi Bayramı'nda Intercontinental Oteli'nin çatısından kalabalığa açılan ateş sonrasında

⁵⁵³ Gülten Kazgan, **a.g.e.**, s. 18.

⁵⁵⁴ Gülten Kazgan, **a.g.e.**, s. 23

⁵⁵⁵ Korkut Boratav, **Türkiye İktisat Tarihi : 1908-1985**, İstanbul: Gerçek Yayınevi, 1988., s. 115.

⁵⁵⁶ Gülten Kazgan, **a.g.e.**, s. 29.

⁵⁵⁷ Rauf Nasuhoğlu, "Anarşi ve Terör'ün Bilimsel Göstergeleri," **Milliyet**, 5 Mart 1980.

oluşan izdihamda 36 kişi öldü.⁵⁵⁸ Kanlı 1 Mayıs o güne kadar farklı siyasi grupların çatışmaları şeklinde işleyen şiddet olaylarının seyrini değiştirdi. Bir tarafta artık olağanlaşan siyasi çatışmalar devam ederken bir taraftan da 1978 yılında artan şekilde kitle kıyımları görülecekti.⁵⁵⁹ Bu durum ölü sayılarına da yansıtacak 1978 yılında 879 kişi toplumsal şiddet olaylarında ölümlerken bu sayı 1979-12 Eylül 1980 arasında ise 2.677'ye çıkacaktır.⁵⁶⁰

Toparlamak gerekirse 31 Mart 1975-21 Haziran 1977 arasında iktidarda kalan 1. MC hükümeti kendinden sonraki dönemle kıyaslandığında gerek hükümet istikrarı, gerek ekonomik şartlar gerekse de şiddet olaylarının niteliği ve niceliği bakımından daha avantajlı bir pozisyona sahipti. I. MC hükümetinin bir parçası olan MSP açısından bu dönem ideolojik çatışma veya ayrışma dönemi değildi.⁵⁶¹ Bu dönem iktidar nimetlerinin olabildiğince elverişli kullanılarak devlette kadrolaşma ve toplumsal sahada kitleselleşme dönemi idi. Diğer bir deyişle I. MC hükümeti MSP'nin kendi siyasal hegemonyasını devlet içerisinde ve toplumsal alanda gerçekleştirebileceği bir zemini vaat ediyordu.

31 Mart 1975'te kurulan koalisyon hükümetinde MSP bir Devlet Bakanlığının yanı sıra İç İşleri Bakanlığı, Tarım-Gıda Hayvancılık Bakanlığı, Çalışma Bakanlığı, Adalet Bakanlığı, Sanayi Bakanlığı ve Bayındırlık Bakanlığını elde etmişti. MSP yerleşik kadrolarla çalışmaktansa kendi kadrolaşmasını sağlamayı amaçladı. Siyasi ve bürokratik kadrolaşma MSP için kendi siyasi programını uygulamak ve parti mensuplarının bürokrasi içindeki ağırlığını arttırmak bakımından çok önemliydi.⁵⁶²

⁵⁵⁸ "Ölü Sayısı 36'ya Çıktı," **Milliyet**, 3 Mayıs 1979.

⁵⁵⁹ Malatya Belediye Başkanı Hamit Fendoğlu'nun 17 Nisan 1978 tarihinde bombalı saldırıyla öldürülmesi sonucunda çıkan Malatya olayları ve ardından 19-26 Aralık arasında Kahramanmaraş'ta meydana gelen olaylar şiddetin sadece gençlik grupları arasındaki çatışmayla sınırlı kalmadığını mezhepsel, sınıfsal ve ideolojik farklar üzerinden bu sefer kitlesel olaylarla patlak verdiğini gösteriyordu.

⁵⁶⁰ **Terör ve Terörle Mücadele Durum Değerlendirmesi**, Ankara: Başbakanlık Basımevi, 1983., s. 115.

⁵⁶¹ Erbakan 1975'te basılan **Milli Görüş** kitabında mümkün olduğunca ideolojik bir terminolojiden kaçınarak mutedil bir dil kullanıyor. Partinin amacının maddi ve manevi kalkınmanın bir sentezini gerçekleştirmek olduğunu belirten Erbakan: "Maddeten kalkınarak sanayi ve teknolojide dünyanın en ileri, en güçlü devleti haline gelmemiz mümkün ve çok kolay olduğu gibi manen kalkınarak dünyaya örnek bir ahlak ve fazilet nizamı kurmamız da yine mümkündür ve kolaydır" diyordu. Necmettin Erbakan, **Milli Görüş**, İstanbul: Dergah Yayınları, 1975., s. 24.

⁵⁶² Zafer Karib, **1975 Türkiyesinde Niçin MSP?**, İstanbul: İhya yayınları, 1975., s. 102

MC hükümeti CHP’li kadroları bürokrasiden tasfiye etme yolundaki ilk sembolik adımını TRT Genel Müdürü İsmail Cem’in görevden alınarak yerine MSP’ye yakın bir isim olan Nevzat Yalçıntaş’ın getirilmesi ile attı.⁵⁶³ Milli Eğitim Bakanlığında tasfiyeler yapıldı, MSP’nin elinde olan diğer bakanlıklarda da önemli sayıda yeni atamalar yapıldı.⁵⁶⁴ MSP, meslek okullarından mezun olanların polis olmasının önünü açtı. Bu karar, muhalefet tarafından İmam-Hatip okulları mezunlarının polis teşkilatında kadrolaştırılması olarak değerlendirildi.⁵⁶⁵

12 Mart rejiminin toplumsal alanı zapturapt atına alan uygulamaları CHP-MSP hükümetiyle beraber gevşemiş, ve toplumsal alan peyderpey siyasi mücadeleye açılmıştı. Nitekim 1965’den beri gençlik hareketiyle organik ilişki içerisinde hareket eden MHP 23 Aralık 1973’de Ülkü Ocaklarını tekrar kurdu.⁵⁶⁶ 1975’e gelindiğinde Ülkü Ocakları 12 Mart öncesi etkinliğine ulaşmıştı. 12 Mart rejiminden en büyük darbeyi yiyen sosyalist hareket ise 1974 sonrasında toparlanma sürecine girmişti. Henüz 1972’de sol-sosyalist düşünceli öğretmenleri örgütlemeyi amaçlayan TÖB-DER (Tüm Öğretmenler Birleşme ve Dayanışma Derneği) kurulmuştu. 1973 seçimlerinde 12 Mart Muhtırasına açıkça karşı çıkmış “ortanın solu” çizgisini benimseyen Bülent Ecevit liderliğindeki CHP’nin % 33.3’lük oy oranıyla birinci parti çıkması sosyalist hareketin özgüvenini yerine getirmişti. 1974’de ilan edilen genel affa parlamento oylaması sonucunda dahil edilmeyen sosyalistler Anayasa Mahkemesi’nin aldığı kararla af kapsamına girmiş, 12 Mart sürecinde hapsedilen aydın ve sosyalist önderler özgürlüklerine kavuşmuştu. Bütün bu gelişmelerin yanı sıra 12 Mart öncesinde sosyalist işçilerin örgütlendiği DİSK, 21-24 Mayıs 1975’de düzenlediği 5. Kongreyle beraber faaliyetlerini hızlandırmış ve kısa sürede sosyalist toplumsal hareketin merkezi gücü haline gelmiştir.⁵⁶⁷ DİSK önderliğinde 6 Eylül 1975’te İzmir’de, 14 Eylül’de ise “Demokratik Hak ve Özgürlük İçin Mücadele” adıyla

⁵⁶³ “Yalçıntaş Bugün Göreve Başlıyor,” **Milliyet**, 17 Mayıs 1975.

⁵⁶⁴ Zafer Karib, **a.g.e.**, s. 109

⁵⁶⁵ “Yeni Polis Kadroları İçin Meclis’te Tartışma Çıktı,” **Milliyet**, Haziran 1975. Haberin alt metni o sırada muhalefette olan CHP’nin bakış açısını yansıtmaktadır: İşçileri Bakanı, İmam Hatip Okulu Mezunlarının polis olacağını söyleyince CHP’li Uğur, “Cumhuriyetin temelinde dinamik koyuyorsunuz” diye bağırdı.”

⁵⁶⁶ Ülkü Ocakları 12 Mart Muhtırasını açıkça desteklemiş olsa da Ankara Sıkıyönetim Komutanlığının 27 Mayıs 1971’de yayınladığı bildiriyle, Dev-Genç ve Türkiye Komünizmle Mücadele Dernekleriyle beraber kapatıldı. Kapatılan Ülkü Ocakları Başkanı Ramiz Ongun Alparslan Türkeş’ten aldığı direktifle ilk olarak 15 Eylül 1973 tarihinde “Bursa Ülkü Ocağı” nı kurarken 23 Aralık 1973 Bursa Ülkü Ocağı, Ülkü Ocağı Derneği’ne dönüştü. Bakınız Hakkı Öznur, **a.g.e.**, s. 316, 346.

⁵⁶⁷ Ergun Aydınoglu, **a.g.e.**, s. 377.

düzenlenen mitinglerde “faşist tirmanışın durdurulması, MC’nin demokratik yollardan iktidardan uzaklaştırılması, demokratik hak ve özgürlüklerin genişletilmesi, bu arada 141 ve 142. Maddelerin kaldırılması” isteklerinde bulunulmuştu.⁵⁶⁸

Milli Nizam Partisi’nin 20 Mayıs 1971’de Anayasa Mahkemesince kapatılmasının ardından yerine kurulan Milli Selamet Partisi 1973 seçimlerinde % 11.8 gibi azımsanmayacak bir oy oranı yakalanmış, parlamentoda 48 milletvekiliği ile temsil edilen kilit parti konumuna gelmişti. 1974 yılında CHP ile yapılan koalisyon çeşitli parti içi çekişmelere yol açmış, çeşitli tasfiyelerin ardından MSP toplumsal hareketin sonucu/ürünü olan parti olmaktan çıkmıştı. 1. MC hükümetinin kurulmasıyla beraber MSP artık tamamen sistem içi bir parti hüviyetindeydi ve 1973 seçimlerinin gösterdiği üzere ciddi bir toplumsal tabana sahipti. Bu ciddi gelişime rağmen MSP’nin İslamcı toplumsal hareketin örgütlenmesi ile ilgili karşı karşıya olduğu bir meydan okuma söz konusuydu. MNP’yi meydana getiren özellikle Risale-i Nurcuların destek vermiş olduğu koalisyon 2. Bölümde tartışıldığı üzere CHP ile yapılan koalisyon ve Af Kanunu meselelerindeki fikir ayrılığı sebebiyle artık sürdürülemez haldeydi. Cemaatlerin desteğini kırılğanlığının ortaya çıktığı bir durumda Erbakan’ın şahsında Parti’ye sadakati önceleyecek bir toplumsal hareketin örgütlenmesi gerekiyordu. Aksi bir durum Parti’nin toplumsal tabanla olan ilişkisini gevşetebilir ve sağ cephedeki rakibi MHP karşısında oy oranları olarak da Parti’yi zaafa uğratabilirdi. 1975 yılında toplumsal alan 1977 sonrası kitleselleşme öncesinde daha çok bir öğrenci-gençlik hareketi ve sendikal hareket şeklinde organize olmuştu. Sendikal hareket işçi sınıfına erişmek için elbette önemliydi fakat işçi sınıfı bazlı bir toplumsallaşma en azından 1980 öncesi itibariyle MSP’nin temel stratejisi değildi. Halbuki gençlik hareketi MSP için hem ihtiyacı olan toplumsal dinamizmin kazanılması hem de ileriki dönemlerde yetişmiş kadro ihtiyacı için potansiyel bir önem arz ediyordu.

Bir toplumsal hareketin hangi başka siyasi aktörlerle ittifak kuracağı veya hangi siyasal hareket ve örgütlenmelerle bir karşıtlık ilişkisi kuracağı o toplumsal

⁵⁶⁸ “DİSK (Türkiye Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu),” **Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi**, s. 313.

hareketin içinden geçeceği siyasi süreçle ilgilidir.⁵⁶⁹Türkiye İslamcı gençlik hareketinin 1976 sonrası oluşumu, gelişimi, müstakil bir siyasi fail olarak ortaya çıkışı (ya da çıkamayışı) doğrudan Parti'yle kurduğu ilişkinin bir neticesiydi. Bu sebeple akıncılar hareketinin tarihi bir açıdan Parti'nin tarihinin izdüşümüdür. Parti'nin 1975-80 arasındaki tarihi ise Türkiye siyasi tarihi bağlamında şekillenmiştir. 31 Mart 1975'de I. MC hükümetiyle (31 Mart 1975-21 Haziran 1977) iktidara gelen MSP'nin 31 Mart 1975-12 Eylül 1980 arası tarihi 5 Ocak 1978 bir kırılma noktası olarak ele alınırsa iki dönemde incelenebilir. Birinci dönem, 31 Mart 1975'den II. MC hükümetinin sona erdiği 5 Ocak 1978'e kadar hükümet ortağı olduğu dönemdir. İkinci dönem ise 5 Ocak 1978'den 12 Eylül 1980'e kadar süren muhalefette kaldığı dönemdir. MSP'nin iktidarda olduğu 1975-77 arası dönem yukarıda belirtildiği gibi iktisadi büyüme ve dengeler, siyasi istikrar ve toplumsal ayrışma ve şiddet bakımından 1978-80 arasındaki döneme kıyasla şartların daha iyi olduğu bir dönemdi. 5 Ocak 1978'de iktidardan düşen Parti, sadece hükümet olma yoluyla yukarıdan aşağıya İslamcılaştırma siyasetinden mahrum olmamıştı, aynı zamanda gittikçe istikrarsızlaşan bir siyasi ortam ve ideolojik olarak kamplaşan toplumsal alanda oluşan İslamcı talep ve arzuların da baskısıyla karşı karşıyaydı.

Milli Nizam ve Selamet Partilerinin 1970-80 arasında toplumsal hareketle değişen ilişkilerini parti tipolojisi üzerinden ifade etmek açıklayıcı olacaktır. Ocak 1970'de kurulan Milli Nizam Partisi 2. Bölümde de tartışıldığı üzere parti ile toplumsal hareket arasındaki farkın belirsiz olduğu bir toplumsal hareket partisi hüviyetindeydi.⁵⁷⁰ Ancak önce 1973 seçimleri neticesinde 48 milletvekili çıkararak CHP ve AP'nin ardından parlamentoda 3. büyük gruba sahip olunması ardından Parti'yi oluşturan toplumsal hareket koalisyonunun CHP ile beraber hükümet kurma ve af kanunu dolayısıyla çatırdaması, MSP'li siyasi elitlerin Parti'yi toplumsal hareket partisi olmaktan çıkararak seçimci (*electoralist*) bir partiye dönüştürmesine sebep

⁵⁶⁹ Toplumsal hareketlere siyasi imkan yapıları (*political opportunity structures*) içerisinden bakan siyasi süreç (*political process*) yaklaşımı siyasi aktörlerin birbirleri arasındaki etkileşimlerin değişimine konsantre olmaktadır. Bakınız; David S. Meyer, "Protest and Political Opportunities," **Annu Rev. Social.**, no. 30, 2004, s. 139. Doug McAdam, **Dynamics of Contention**, New York : Cambridge University Press, 2001., s. 265.

⁵⁷⁰ "Hareket partileri, parti rekabeti alanında toplumsal hareketlerin örgütsel ve stratejik pratiklerini uygulamaya çalışan, toplumsal hareketler içerisinden çıkan siyasi aktivistlerin oluşturduğu bir koalisyon" olarak tanımlanır. Bakınız; Herbert Kitschelt, "Movement Parties," içinde **Handbook of Party Politics**, London: Sage Publications, 2006, s. 280.

oldu. Seçimci partiler organizasyonel olarak toplumsal hareket partilerinden farklı olarak genel merkez ağırlıklı, dar bir elit grubun yönlendirdiği ve asıl amacı seçimlerde başarı kazanarak iktidara gelmek olan partilerdir.⁵⁷¹ Ancak özellikle 1976 sonrasında toplumsal alanın hızla siyasallaşması, sosyalist ve ülkücü gençlik ve mesleki örgütlenmelerin ortaya çıkışı İslamcı toplumsal sektörün de örgütlenmesini gerektiriyordu. Nitekim bu dönemde İslamcı sendika olarak Hak-İş, İslamcı gençlik örgütlenmesi Akıncılar Derneği, İslamcı öğretmenlerin örgütlediği Mefkureci Öğretmenler Derneği (Mef-Der) ve mühendis ve teknik elemanların bir araya geldiği Teknik Elemanlar Birliği (Tek-Bir)'in kuruluş ve örgütlenmesine MSP destek verecekti.⁵⁷² 1976 sonrası söz konusu toplumsal örgütlenmeler Parti'yi sadece seçimci bir parti olmaktan çıkarıyor seçim odaklı bir kitle partisine (*mass-based party*) dönüştürüyordu.⁵⁷³ 1977 seçimlerinde yaşanan hayal kırıklığı ve devamında 1978 Ocak ayında iktidardan düşmesi Parti'nin seçim odaklı karakterine karşı kitle odaklı karakterini güçlendirecekti. Seçim yoluyla iktidara gelme umutları azalan Parti, parlamenter sistem içerisinde iktidar olma yoluyla yukarıdan aşağıya İslamcılaştırma siyasetini revize etmek zorundaydı. 1977 sonrasında gün geçtikçe güçlenmeye başlayan kitle hareketini içerecek eylem ve söylemlere ağırlık verilmeliydi. Bu durumda Parti'nin doğrudan desteğiyle örgütlenmiş akıncılar hareketi açısından yepyeni imkanları ve kısıtları beraberinde getirecekti. Dolayısıyla Akıncılar Derneği'nin kuruluş tarihi olan 23 Ocak 1976'dan 5 Ocak 1978'e kadar iki yıllık dönemi akıncılar hareketinin birinci dönemi, 5 Ocak 1978'den 12 Eylül 1980'e kadar olan dönemi ise akıncılar hareketinin ikinci dönemi olarak tanımlıyorum. Bu bölümde akıncılar hareketinin birinci dönem örgütsel kurumsallaşması, ideolojik yapılanması ve siyasi farklılaşması ve konumlanmasını (5 Ocak 1978'e kadar olan kısmıyla) ele alacağım. Söz konusu yapılanma etapları içinde gençlik hareketinin Parti'nin yanında ve rakip toplumsal-siyasi hareketlerin karşısında (ülkücü ve sosyalist hareket) müstakil bir siyasi aktör olarak ortaya çıkmasının imkanlarını ve sınırlarını değerlendireceğim.

⁵⁷¹ Richard Gunther and Larry Diamond, "Species of Political Parties: A New Typology," **Party Politics** vol. 9, no. 2 (2003), p. 185.

⁵⁷² Söz konusu toplumsal örgütler için daha detaylı bilgi için 5. Bölüm'e bakınız.

⁵⁷³ Kitle partileri, partilerinin ideolojilerini yaymak ve aktif bir mensubiyet tabanı oluşturmak için toplumsal alanın çeşitli sektörlerine nüfuz etmek isterler. Bakınız; **a.g.e.**, s. 178.

3.1 İslamcı Toplumsal Hareketin Örgütü Olarak Akıncılar Teşkilatının Doğuşu

1975 yılı aslında Parti'nin gençlikle kuracağı ilişkiler açısından bir deney yılı oldu. MSP'li siyasi elitler 1975'in ilk aylarında parlamentoda CHP'ye karşı oluşan 'milliyetçi cephenin' toplumsal izdüşümünü sol-sosyalist harekete karşı oluşturmak istediler. Nitekim MC hükümeti daha henüz kurulmadan MSP'nin gençlik faaliyetleriyle ilgili başkan yardımcısı İsmail Müftüoğlu milliyetçi gençlerin "komünistlere" karşı bir araya gelmeleri gerektiğini savunuyordu:

Günümüzün milliyetçi Türk gençleri, kendi ana grupları içerisinde dışa dönük mücadelede parçalanmadan birlik ve beraberlik içerisinde bulunmalıdır. Zira birlikten dirlik doğar, kuvvet doğar. Materyalist kalıplar içerisinde yetişen ve sosyalist, kolektivist, monopolistler, milli cephe karşısında tek cephe haline geldikleri için bir güç haline gelmişlerdir. Onlar aslında vefadan nasiptar olmadığı için içte birbirleri ile son derece muarız ve fakat dışa karşı ittifak halinde bulunmaktadırlar. Onlar dalalet ehli gaflet içinde oldukları halde ittifak ediyorlar da Milliyetçi Türk gençleri temelde, yapıda aynı değerlere sahip oldukları halde sırf nefsanîyetlerine yer verdikleri için ittifak edememekte ve zayıf vermektedirler.

Aziz milliyetçi ve mukaddesatçı Türk gençleri, örf ve adetleriniz aynı, birleşiniz. Kültürünüz aynı bir araya geliniz. Maneviyatınıza sahip çıkarak birbirinizle halkalanınız. Komünist tehlikesine karşı al bayrağın altında şahlanınız.⁵⁷⁴

İsmail Müftüoğlu'nun pratikte İslamcı ve milliyetçi gençleri ortak 'düşman' a karşı birleşmeyi teşvik eden yaklaşımının hükümetin ilk aylarında parti yönetimleri nezdinde de paylaşıldığı anlaşılmaktadır. Birlikte hareket etme fikri 12 Ekim 1975'de yapılacak olan Cumhuriyet Senatosu yenileme seçimi ve Millet Meclisi ara seçimleri öncesinde MC'yi oluşturan partilerin CHP'ye karşı birleşmesi arzusuna kadar varacaktır. Nitekim Necmettin Erbakan Eylül 1975'te Turhan Dilligil'e verdiği röportajda Milliyetçi Cephenin sadece bir koalisyon hükümeti olarak değerlendirilmemesi gerektiğini bu birlikteliğin "Milli Görüş" ile çelişmemek kaydıyla tek bir partiye dönüşebileceğini söylüyordu. Erbakan'a göre partiler arasında bu birleşme kısa vadede mümkün değilse daha kolay bir hedef olarak seçim ittifakı da

⁵⁷⁴ "Gençlik Meselelerine Bakış," **Milli Gazete**, 13 Ocak 1975.

mümkün olabilirdi.⁵⁷⁵ Seçim ittifakı gündeminin⁵⁷⁶ de gösterdiği üzere MC'yi oluşturan partiler arasında olumlu bir hava vardı. Ancak bu olumlu havanın somut bir sonucu olmadı. Partiler seçime ayrı ayrı girdiler.⁵⁷⁷

Seçim ittifakı gerçekleşemediği gibi MSP gençliği ile MHP gençliğini milliyetçilik cephesinde bir araya getirme düşüncesi de gerçekleşmedi. Parti'nin gençlik kolları sorumlusu olan İsmail Müftüoğlu Alparslan Türkeş'le görüşmüş ama Türkeş bu fikre sıcak bakmamıştı.⁵⁷⁸ Bu durumda MSP, İslamcı toplumsal hareketi kendi inisiyatifi altında örgütlemeye girişti. Bu aşamada kullanabileceği iki teşkilat MSP Gençlik Kolları ve 1969'dan itibaren İslamcı çizgiye geçmiş olan Milli Türk Talebe Birliğiydi. Milli Nizam Partisi kuruluşunun ardından gençlik kolları da faaliyete geçmişti. Ancak Parti açısından gençlik kollarıyla ilişki daha önce de tartışıldığı üzere MHP'de olduğu kadar merkezi bir fonksiyona sahip değildi. MSP gençlik kolları 29 Mayıs 1973'de kurulmuş olsa da 1975'e kadar olan süreçte gençlik kollarının ciddi bir etkinliğe sahip olduğunu söylemek güçtü. Bu durum 1975 yılı itibariyle değişecek, Parti'nin topluma açılan kanalları etkin bir şekilde kullanma politikası sonucu gençlik kolları faaliyetleri de önem kazanacaktır.

1975 yılı içerisinde gençlik kolları 1975 öncesine kıyaslanamayacak şekilde örgütlenme ve faaliyet çalışmalarına girişti. 1975 Ocak ayı içerisinde MSP Bursa İl Gençlik Kolu yeni çalışma devresine girdiğini ilan ediyordu.⁵⁷⁹ Yine MSP'nin resmi yayın organı olan *Milli Gazete*'ye yansıdığı şekliyle MSP Tatvan gençlik kolları Ocak ayı içerisinde "Mehmet Akif'i Anma Gecesi" düzenledi.⁵⁸⁰ İsmail Müftüoğlu 8

⁵⁷⁵ "MSP Genel Başkanı ve Başbakan Yardımcısı Prof. Dr. Necmettin Erbakan'la Adalet Gazetesi Sahip ve Başyazarı Turhan Dilligil'in Geçen Hafta İçinde Yaptığı Geniş Röportaj," **Milli Gazete**, 2 Eylül 1975.

⁵⁷⁶ MC'yi oluşturan partilerin seçim ittifakı Ağustos ve Eylül 1975'de kamuoyunun gündeminde kaldı. Erbakan, MHP Genel Başkanı Türkeş ve Bağımsızlar Grubu Başkanı Bilgiç'in seçim ittifakına yönelik isteklerini olumlu karşılamıştı. Eylül ayında Konya'da AP ve MSP birbirlerini seçim ittifakına çağırды. İlgili haberler için sırayla bakınız; "Erbakan: MSP, Ortak Seçim Planı Görüşmeye Hazır," **Milliyet**, 14 Ağustos 1975. "Konya'da MSP ve AP Birbirlerini Seçim İttifakına Çağırды," **Milliyet**, 2 Eylül 1975.

⁵⁷⁷ Seçim sonuçlarına göre AP 27 senatör 5 milletvekili kazanırken CHP 25 senatör 1 milletvekili, MSP ise 2 senatör kazanabilmişti. "Oyların Çoğunu CHP, Sandalyaların Çoğunu AP Aldı," **Milliyet**, 14 Ekim 1975.

⁵⁷⁸ İsmail Müftüoğlu ile yapılan görüşme, 5 Kasım 2015.

⁵⁷⁹ "Gençlik MSP'nin Topyekün Prensiplerini Bilmekte ve Uygulamakta," **Milli Gazete**, 13 Ocak 1975.

⁵⁸⁰ "MSP Tatvan Gençliği M. Akif Gecesi Yaptı," **Milli Gazete**, 16 Ocak 1975.

Şubat'ta Ordu'ya yaptığı gezide "MSP'nin akıncı gençliği Anadolu'da çığ gibi büyüyor" demecini verecekti.⁵⁸¹ 23 Mart 1975'te İstanbul ve İzmir merkez olmak üzere 1. ve 2. Bölge Gençlik Kolları toplantıları yapıldı.⁵⁸² 30 Mart 1975'de ise geri kalan dört bölgenin Gençlik Kolları toplantıları yapılacaktı. Toplantılara İsmail Müftüoğlu ve Oğuzhan Asiltürk başta olmak üzere MSP'li yöneticiler başkanlık yapmaktaydı.⁵⁸³ Örgütlenmenin yanı sıra kamuya açık eylemler de bu dönemde gerçekleştirildi 27 Nisan'da Erzurum Bölgesi Gençlik Kolları yürüyüş düzenlerken, 4 Mayıs'ta Sakarya'da, 11 Mayıs'ta ise Konya'da yürüyüşler düzenlendi.⁵⁸⁴

MSP Gençlik Kolları'nın hızlı örgütlenme çabaları 29 Mayıs 1975'te düzenlenen MSP Gençlik Teşkilatı Birinci Kongresi'yle meyvelerini verdi. Kongrede 66 il başkanı belirlenirken MSP Gençlik Komitesi üyeleri ve Gençlik Teşkilatı Genel İdare Kurulu üyeleri de tayin edildi.⁵⁸⁵ Kongrede gençler tarafından "Başbakan, mücahit ve akıncı" olarak karşılanan Necmettin Erbakan kendisine tezahüratta bulunan gençlere aynı şekilde "mücahit ve akıncı" olarak seslenmişti:

Mücahitler önce siz ahlak ve maneviyat bayrağını açarak yola çıktınız, çünkü siz milli, güçlü sanayileşme bayrağını açarak yola çıktınız, çünkü siz milli güçlü sanayi bayrağını, uçak fabrikası, motor fabrikası ve başka ülkelerde fabrika kuracağız diye bayrak açarak yola çıktınız. Siz ne güzel ve mutlu gençlersiniz.

Akıncılar, sizlere akıncılar diyorum çünkü, sizleri Malazgirt'te yağız atların üzerinde, mızraklarınızı öne dikmiş olarak görüyorum. Çünkü sizleri, Çanakkale'de 250 kilogramlık mermileri kaldırarak, bütün dünyaya meydan okurken, Sakarya'da düşmanı denize dökmek için atların üzerinde görüyorum...⁵⁸⁶

MSP'li siyasi elitler 1975 yılı içerisinde bir taraftan parti gençlik örgütünün gelişmesini amaçlarken eş zamanlı olarak MTTB'yi Parti patronajı altına almaya çalıştılar. MSP Gençlik Kolları ne kadar aktif olursa olsun 1975 yılı itibarıyla siyasi

⁵⁸¹ "İsmail Müftüoğlu Ordu'da: MSP'nin Akıncı Gençliği Anadolu'da Çığ Gibi Büyüyor," **Milli Gazete**, 9 Şubat 1975.

⁵⁸² "MSP Gençlik Kolları Bölge Toplantıları Pazar Günü Başlıyor," **Milli Gazete**, 21 Mart 1975.

⁵⁸³ "MSP Gençliği Bölge Toplantıları Yarın," **Milli Gazete**, 29 Mart 1975.

⁵⁸⁴ "MSP Gençlik Kolları Bölge Yürüyüşlerinin Sonuncusu Konya'da," **Milli Gazete**, 8 Mayıs 1975.

⁵⁸⁵ "MSP Gençlik Komitesi Üyeleri," **Milli Gazete**, 29 Mayıs 1975.

⁵⁸⁶ "Erbakan, Büyük Türkiye İçin 'İleri Marş Marş!' Dedi," **Milliyet**, 30 Mayıs 1975.

ve hukuki olarak birçok kısıtlayıcı şartla karşı karşıyaydı. Her şeyden önce parti gençlik teşkilatları yapıları itibarıyla partiye hiyerarşik bağlar ile bağlıydı. Parlamenter siyasetin birinci öncelik olarak kabul edildiği MSP gibi bir partide gençlik kollarının parti bürokrasisini aşarak toplumsal alanda etkili olabilmesi mümkün değildi. Halbuki toplumsal alanda rakipleri olan milliyetçi ve sosyalist hareketler parti bürokrasisinden bağımsız/özerk olarak faaliyetlerini yürütebiliyorlardı. 1960'ların sonuna kadar Türkiye İşçi Partisiyle patronaj ilişkisi içerisinde olan sosyalist gençlik hareketi 1970'lerle beraber TİP'in önce iç çekişmelerle güç kaybına uğraması daha sonra 12 Mart döneminde kapatılmasıyla beraber bir parti çatısından yoksundu. Ülkücü hareket-MHP ilişkisi ise sosyalist hareketten farklı olarak iç içe girmiş bir ilişkiydi ve MHP'li siyasi elitler için gençlik hareketi, parlamenter siyaset kadar önem taşıyordu. Bu durum da Ülkü Ocaklarına Parti içerisinde ciddi bir inisiyatif ve otonom hareket alanı açıyordu. Toplumsal alanın gittikçe siyasallaştığı bir ortamda sadece Gençlik Kolları ile yetinmek MSP'nin hareket alanını rakipleri karşısında sınırlayabilirdi. Üstelik Parti'ye kendisini yakın hissedenden ama parti hiyerarşisi içerisine girmeyi arzu etmeyen dinamik bir İslamcı gençlik oluşmaktaydı. Bu gençleri parti çatısı altında toplamaya kalkışmak pratik anlamda güç olduğu gibi ciddi bir gençlik kesimini kaybetmek anlamına da gelebilirdi. Parti gençlik kollarının daha az önemli olmayan başka bir kısıtı ise hukukiydi. Aktif gençlik teşkilatı siyasal sistemce her zaman göz önünde tutulan MSP gibi bir parti için bir risk unsuruydu. Kontrol edilebilmesi nispeten güç olan gençlik teşkilatının eylemleri Parti'yi sık sık kapatılma tehlikesiyle baş başa bırakabilirdi.

MSP yönetimi bu durumda kendi gençlik teşkilatının yanında görece kendisinden otonom hareket edebilecek ama bir taraftan da Parti'nin etki alanını gençlik kesimi üzerinde yayabilecek bir örgüt olarak dikkatini Milli Türk Talebe Birliği'ne yöneltti. MTTB, 12 Mart rejimi döneminde kamusal alanda İslamcı bir söylem kullanmamaya özen gösteriyordu. Bu dönemde MTTB yönetimlerinin esas amacı teşkilatın varlığını korumak ve taşra örgütlenmeleriyle etki alanını genişletmekti. Nitekim bu politika başarılı oldu.⁵⁸⁷ 12 Mart etkisinin dağılmaya başladığı Abit Özmen'in başkanlığı döneminde ise (7 Temmuz 1974-3 Ağustos 1975)

⁵⁸⁷ 1975'e gelindiğinde MTTB'nin 56 teşkilatı vardı. Bu sayı 53. dönem olan 1975-76 arasında 150'ye kadar çıkacaktır. Bakınız; **53. Döneminde Milli Türk Talebe Birliği**, Ankara: Zafer Matbaası, 1976., s. 114.

MTTB'nin İslamcı kimliğini yeniden ön plana çıkartmaya başladığını görüyoruz. Nitekim 1975 Ocak ayında MTTB'yi ziyaret eden Libya Başbakanı Abdüsselam Callud verdiği konferansta “kendi siyasetimizi, kendi ölçülerimiz, itikatlarımız ve ananelerimiz ve varlığımız üzerine kurmalıyız. Her türlü çözüm yolu ancak Kuran'dadır” diyecekti.⁵⁸⁸ Callud'un bu ziyareti ve açıkça verdiği “İslamcı” mesaj, MTTB'nin 1970'lerin ilk yarısındaki temkinli tutumundan ayrılmaya başladığını gösteriyordu. MTTB'nin İslam dünyasına açılması ve açıkça İslamcı söyleme yönelmesi Temmuz ayında ev sahipliği yaptığı “Dünya İslam Talebe Teşkilatları 3. Genel Kongresinde” Genel Başkan Abit Özmen'in “İnsanlığı ancak İslam nizamı kurtarabilir” ifadeleriyle tescillenecekti.⁵⁸⁹ Nitekim Aralık 1975'te MTTB'nin kuruluşundan beri ambleminde yer alan “Milliyetçilik” ve “Türkçülük” ün sembolü olan “Bozkurt” çıkartılacak, yerine Kuran'ı simgeleyen “Kitap” koyulacaktır.⁵⁹⁰

İslamcı ortaöğretim ve üniversite gençliğini bünyesinde barındıran ciddi bir yönetim geleneğine ve yaygın taşra örgütüne sahip MTTB, Parti'nin gençliğe ulaşmada kullanabileceği önemli bir örgütsel araç olabilirdi. Nitekim 25 Nisan 1975'de MTTB tarafından düzenlenen Necip Fazıl Kısakürek'in de katıldığı “Milli Gençlik” gecesine Necmettin Erbakan, Oğuzhan Asiltürk, İsmail Müftüoğlu ve Hasan Aksay gibi MSP'nin en seçkin siyasi kadrosu katılmış, Necmettin Erbakan bir de konuşma yapmıştı.⁵⁹¹ Ağustos ayında yapılacak olan MTTB Kongresi'ne doğru MSP'li siyasi elitlerin Parti'ye yakın olabilecek, Parti patronajı altında çalışabilecek bir yönetim kurulu arayışı hızlandı. Ancak MTTB içindeki çoğunluk siyasi görüş olarak MSP'ye yakın olsalar da MTTB'nin her hangi bir siyasi partinin etkisi ve denetimi altına girmesini istemiyordu. Nitekim 3 Ağustos 1975'de yapılan kongreyi MTTB

⁵⁸⁸ “Biz Türklerle Dost Değil Kardeşiz,” **Milli Gazete**, 11 Ocak 1975.

⁵⁸⁹ “İnsanlığı Ancak İslam Nizamı Kurtarabilir,” **Milli Gazete**, 16 Temmuz 1975.

⁵⁹⁰ MTTB faaliyet raporunda “Bozkurt” tan “Kitap” a geçiş yaşanan ideolojik dönüşümün sembolik izdüşümü olarak ele alınıyor. Buna göre “Türkçülük” ve “Milliyetçilik” Bozkurt amblemiyle kendisini özdeşleştirirken mukaddesatçı gençlik kendi sembollerine sahip olmalıdır: “...İşte böylece “bozkurt” tekrar sahneye çıkmış, tekrar sembolleştirilmiş. Artık Batıcısına kadar çeşitli görüşte her insanı içine alan-birleştikleri tek nokta komünizm düşmanlığı olan-ve bu derece muğlak ve tarif edilmemiş Türkçülük ve Milliyetçilik “bozkurt” a çok ehemmiyet atfetmeye başlar. Aralık 1975'te 60. Sene-i devriyesinde (artık iyice sütbeyaz bir renge kavuşan satlaşan, Alpaslan'ın Malazgirt'te kazandığı büyük cihadın ruhunu kavrayan) Türk gençliğinin yegane temsilcisi Milli Türk Talebe Birliği yine Alpaslan gibi “Bozkurt” u atıyor, yerine “KİTAB” ı koyuyordu. Böylece 1965'ten bu yana tekamülünü daha ileriye götürmüş oluyordu MTTB.“ **53. Döneminde Milli Türk Talebe Birliği**, s. 169.

⁵⁹¹ “Erbakan MTTB Milli Gençlik Gecesinde Konuştu: ‘Siz Türk Gençliğinin Hakiki Temsilcisisiniz,’” **Milli Gazete**, 27 Nisan 1975.

yönetiminde MSP etkisini arttırmak isteyenler değil, MTTB'nin gündelik siyasetten bağımsız olarak hareket etmesini arzulayanlar kazandı. Parti'nin desteklediği aday olan Mustafa Öztürk 26 oy alırken karşısında yer alan aday Rüştü Ecevit 101 oy almıştı.⁵⁹² Ancak MTTB içindeki mücadele Rüştü Ecevit'in başkan olarak seçildiği 3 Ağustos 1975'deki kongreyle sona ermeyecek, Cemalettin Tayla'nın başkan olarak seçildiği 16 Ekim 1976 tarihine kadar iç karışıklar sürecekti.

Önce Rüştü Ecevit'in daha sonra da Cemalettin Tayla'nın kazandığı seçimler MTTB'nin sadece Parti ile organik bağlar kurmasını engelleyen seçimler değildi. Bu seçimlerle beraber MTTB'nin bir toplumsal-siyasal hareket olarak açık örgütlenme modeline geçmesinin de önüne geçildi. Burhaneddin Kayhan'ın 1969'da MTTB için belirlediği temel ilkeler olan gündelik siyasetle ve siyasi partilerle mesafeli olma politikası geçerliliğini koruduğu gibi kapalı örgütlenme modeliyle eğitim yoluyla bürokratik kadrolar yetiştirme politikası da korundu. MTTB'nin bu kararının anlaşılır birçok yönü vardı. MTTB 1936'da Bakanlar Kurulu kararıyla Türk gençliğinin resmi temsilcisi olarak kurulmuş, 1 kez kapatılmasına rağmen 1970'lerin ortasına gelindiğinde Türkiye şartlarında çok az kurumun elde edebileceği bir tarihsel sürekliliğe sahip olmuştu. Bu süreklilik kurumun çeşitli dönemlerde çeşitli siyasi aktörlere yaklaşmasına rağmen kendi bağımsız hareket alanını muhafaza etme kültürünü de beraberinde getirmişti. 1969 sonrası özelinde değerlendirecek olursak MTTB ve Milli Nizam Partisi neredeyse eş zamanlı olarak iki İslamcı kurum olarak meydana çıkmıştı. MNP kurulduktan 1.5 yıl sonra kapanmış, MTTB ise 12 Mart şartlarında ayakta kalmaya yoğunlaşmıştı. Parti ve Talebe Teşkilatı ancak 1975'te kurumsal bir yakınlık sağlamış ancak bu yaklaşma MTTB'ye Parti patronajını kabul ettirecek seviyeye ulaşmamıştı. Bir siyasi partinin gençlik teşkilatı olarak anılmak hukuken tek resmi talebe derneği olan MTTB için ciddi bir ölçek daralması anlamına

⁵⁹²Bakınız; **53. Döneminde Milli Türk Talebe Birliği**, s. 62. Daha sonra İstanbul Akıncılar Derneği Başkanlığı da yapacak olan Yakup Kaldırım MTTB içindeki 53. Genel Kurulu öncesi mücadeleyi şöyle anlatacaktır: "Talebe Birliği hizmetlerine gayet güzel bir biçimde devam ederken, MSP'en özellikle Oğuzhan Asiltürk, MTTB'yi Parti'nin bir şubesi yapmaya çalıştı. Geldi, Talebe Birliği bizim emrimizde olacak dedi. İsmail Kahraman bunun yanlış olduğunu söylese de Oğuzhan Asiltürk "Hocam bana talimat verdi, böyle olacak" dedi. Mustafa Öztürk bizim arkadaşımız, ama partinin adayı olarak ortaya çıkacak. Biz de bölünme olsun istemiyoruz, bizim listemizde de Yaşar Karayel, Rüştü Ecevit vs var. Tabi sonuçta biz kazandık." Serkan Yorgancılar'ın Yakup Kaldırım ile yaptığı röportaj için bakınız; Serkan Yorgancılar, **Akıncılar**, Ankara: Otorite Kitap, 2016., s. 220-225.

gelebilirdi. Ayrıca gündelik siyasetle iç içe olmak kurumu gündelik siyasetin kısa vadeli gelgitlerine açmak demektir.

MTTB'nin 'parti siyasetiyle arasına mesafe koyma stratejisi' belirttiğim üzere ilk bakışta çeşitli 'haklı' gerekçelere dayansa da önemli bir gerçeği göz ardı ediyordu. 1975 yılı itibariyle toplumsal tabanda oluşmaya başlayan "akıncı" gençlik kendisine organize olacağı bir örgüt arayışındaydı. Akıncılar Derneği kurulmadan önce "akıncı" ismi İslamcı gençliğin ismi olarak kullanılıyordu. Henüz Şubat 1975'de Adalet Bakanı İsmail Müftüoğlu "MSP'nin akıncı gençliği Anadolu'da çığ gibi büyüyor" derken;⁵⁹³ 29 Mayıs'ta MSP Gençlik Teşkilatı Birinci Kongresi'nde Erbakan gençlere "akıncılar" diye hitap ediyordu.⁵⁹⁴ Akıncılar hitabı sadece siyasilerle sınırlı değildi. 15 Kasım 1975'te çıkacak olan Gölge dergisi potansiyel İslamcı okuyucularını "akıncılar" olarak isimlendiriyordu.⁵⁹⁵

"Akıncılar" hitabının muhatabı 1975 yılı itibariyle henüz ortaya çıkmakta olan bir toplumsal-siyasal hareket olarak İslamcı gençlik hareketiydi. İslam'ın bir hayat nizamı olduğu, komünizm ve kapitalizm gibi İslam'ın da yaşamın siyasi, toplumsal, iktisadi veçhelerini düzenlediği düşüncesine bağlı olan bu gençler MTTB ve MSP Gençlik Teşkilatı'nda örgütlüydüler. Nitekim Ocak 1976'da MTTB'nin düzenlediği meslek okulları mezunlarının (İslamcılar açısından daha ziyade imam-hatip mezunlarının) üniversiteye alınmamasını protesto eden "20 ilde ihtar yürüyüşü", İslamcı gençliğin 1970'li yıllardaki ilk kamusal eylemiydi.⁵⁹⁶ Ancak her ne kadar MTTB bu ilk kamusal İslamcı eylemi örgütleyebilmişse de 3 Ağustos 1975 kongresi ile başlayan yeni dönemde İslamcı gençlik hareketini kapsayacak ve yönlendirecek bir irade ve motivasyona sahip değildi. MTTB Başkanı Rüştü Ecevit "talebeler aslında politikayla değil fikirlerle uğraşmalıdırlar. Fikirlerle uğraşılmazsa günlük politika oyunlarından ayrılmak mümkün olmaz" görüşündeydi.⁵⁹⁷ Halbuki ortaya çıkmakta olan İslamcı gençlik gündelik siyaseti fazlasıyla önemsiyor ve kendisini MSP'ye yakın

⁵⁹³ "İsmail Müftüoğlu Ordu'da: MSP'nin Akıncı Gençliği Anadolu'da Çığ Gibi Büyüyor," **Milli Gazete**, 9 Şubat 1975.

⁵⁹⁴ "Erbakan, Büyük Türkiye İçin 'İleri Marş Marş!' Dedi," **Milliyet**, 30 Mayıs 1975.

⁵⁹⁵ "Gölge," **Milli Gazete**, 13 Kasım 1975.

⁵⁹⁶ "MTTB 20 İlde (İhtar Yürüyüşü) Tertiplendi," **Milli Gazete**, 6 Ocak 1976.

⁵⁹⁷ **53. Döneminde Milli Türk Talebe Birliği**, s. 253.

görüyordu. MTTB yetkilileri ise Teşkilatın bir öğrenci örgütü olduğu fikrinde ısrarcıydılar. Teşkilat yetkililerinin amacı MTTB'yi toplumsal hareketin örgütü haline getirmek değil öğrenci örgütü olarak muhafaza etmektir. Halbuki 1975 sonrası Türkiye'de, 1969 öncesindeki öğrenci hareketini aşacak şekilde bir kitleselleşme görülüyordu. Bu durumda MTTB yönetiminden beklediğini bulamayan İslamcı gençler farklı örgütsel arayışlara girdiler.

1975 sonrasında İslamcı gençlik MSP gençlik teşkilatında da örgütlenemedi, çünkü yukarıda belirtildiği üzere Parti hiyerarşisi içerisinde yer almak gençlere örgütlenme ve hareket esnekliği sağlamıyordu. MTTB'de istediği hareket alanını bulamayan, parti hiyerarşisi içerisinde de yer almak istemeyen İslamcı gençlerin 1975 yılı içerisinde çeşitli lokal dernekler kurduklarını görüyoruz. Recep Tayyip Erdoğan'ın yönetiminde olduğu Kasımpaşa Akıncılar Derneği, ayrıca Maltepe ve Adana Akıncılar dernekleri, Yakup Kaldırım'ın kurduğu Serhat Spor ve Kültür Derneği bu dernekler arasındadır.⁵⁹⁸Etkinlik alanlarını genişletemeyen bu dernekler kısa bir süre sonra, Ankara merkezli olarak kurulacak Akıncılar Derneği'ne katılacaklardı.

Akıncılar Derneği'nin Kuruluşu

Akıncılar Derneği Ankara merkezli olarak Ankara Devlet Mimarlık ve Mühendislik Akademisi'nde öğrenci olan 15 kişilik bir grup tarafından Aralık 1975'de kuruldu. Dernekler masasına sunulan kurucular listesi (ve aynı zamanda geçici yönetim kurulu) şu isimlerden oluşmuştu: Ali İhsan Kandemir, Baha Yastaş, Hayrettin Çelik, Mehmet Kartın, Mehmet Tezel, Mehmet Gevher, Mehmet Çakır, Mehmet Başar, Orhan Aydın, Servet Üst, Şahin Başol, Tefik Rıza Çavuş, Veli Kösal ve Zeki Karabayır. Tefik Rıza Çavuş geçici yönetim kurulunun başkanlığını üstlenirken, Mehmet Tezel başkan yardımcısı, Mehmet Kartın genel sekreter, Yahya Güler genel muhasip, Servet Üst genel veznedar diğer isimler ise üye olarak yönetim kurulunda yer aldılar.⁵⁹⁹

⁵⁹⁸ Serkan Yorgancılar, **a.g.e.**, s. 222.

⁵⁹⁹ **Akıncılar Derneği Tüzüğü**, 1975.

15 kişilik kurucu grup 1975'in ortalarından itibaren yükselmekte olan İslamcı gençliğin bütün özelliklerine sahiplerdi. Bir taraftan MTTB Ankara Şubesi'nde⁶⁰⁰ görev yaparken bir taraftan da Milli Selamet Partisi Gençlik Kollarında⁶⁰¹ sorumluluk üstlenmişlerdi. Akıncılar hareketinin örgütü olarak Akıncılar Derneği'nin kuruluşu bir yönüyle bir toplumsal hareketin örgüt çatısına kavuşmasıydı. Ancak söz konusu toplumsal hareket her ne kadar kendi inisiyatifiyle bir örgütlenmeye girişmiş olsa da Parti'den bağımsız örgütlenme gibi bir iddiada da değildi. Nitekim MSP'nin Gençlik Kolları sorumlusu İsmail Müftüoğlu'nun Akıncılar Derneği'nin kuruluşundan haberi vardı ve derneğin kuruluşunda bir takım maddi yardımlarda bulunmuştu.⁶⁰² Akıncılar Derneği, kendi siyasi duruşunu toplumun tüm katmanlarına yaymayı amaçlayan, bu şekilde kendisine bağlı bir toplumsal hareketi arkasına alarak bir *parti-harekete* dönüşmeyi amaçlayan MSP ile sosyalist ve milliyetçi hareketlere karşı toplumsal alanda var olmayı amaçlayan tabandan gelen İslamcı gençlik hareketinin amaçlarını birleştirebilecekleri bir çatı örgütü işlevi edindi.

3.2 Hareketten Teşkilata: İslamcı Gençlik Hareketinin Erken Dönem Örgütlenişi

Bir önceki altbölümde konu edildiği üzere 1975 yılının ortalarından itibaren İslamcı gençlik hareketi içinde bulunduğu şartlarda bir yeniden örgütlenme ihtiyacı

⁶⁰⁰ Akıncılar Derneği kurulduğunda Mehmet Tezel MTTB Ankara Şubesinde Basın Yayın Müdürüydü. Akıncılar Derneği 3. Genel Başkanı olacak olan Mehmet Telliöğlü 1973-1976 aralığında MTTB Ankara Şubesi Ortaöğretim Komitesi başkanıydı. Akıncılar Ankara Şubesi'nin kurucu başkanı olacak olan Ersönmez Yarbay, MTTB Ankara Şubesi'nde Trafik Müdürüydü. Akıncılar Derneğinin ilk kurucu kadrosu MTTB'de aktif bir şekilde görev almışlardı. Mehmet Tezel ile yapılan görüşme, 3 Ekim 2015; Mehmet Kartın ile yapılan görüşme, 6 Ekim 2015; Ersönmez Yarbay ile yapılan röportaj için bakınız; Serkan Yorgancılar, **a.g.e.**, s. 173.

⁶⁰¹ 29 Mayıs 1975 itibariyle Akıncılar Derneği kurucularından Orhan Aydın MSP Gençlik Teşkilatı genel idare kurulunda, teşkilatlanma başkan yardımcısı olarak görev almıştı. Bir başka kurucu olan Veli Kösal Gençlik Teşkilatı'nda genel muhasip yardımcılığı vazifesini üstlenmişti. Baha Yastaş üye Mehmet Kartın ise yedek üye olarak genel idare kurulundan yer almıştı. Mehmet Tezel MSP Ankara Gençlik Kolları başkanlığı yapmıştı. Akıncılar Derneği Ankara şubesi kurucusu olacak olan Ersönmez Yarbay MSP Gençlik Teşkilatı'nda Propaganda İşleri Başkan Yardımcısı görevini üstlenmişti. MSP Gençlik Komitesi üyeleri için bakınız; "MSP Gençlik Komitesi Üyeleri." Ayrıca Akıncılar Geçici Yönetim Kurulu Başkanı Tefvik Rıza Çavuş da henüz Milli Nizam Partisi kuruluş döneminden Necmettin Erbakan'la tanışıklığı olan MSP'ye yakın isimlerdendi. İpek Gencel, **a.g.e.**, s. 131.

⁶⁰² Mehmet Tezel ile yapılan görüşme, 3 Ekim 2015. Mehmet Kartın ile yapılan görüşme, 6 Ekim 2015.

duyuyordu. “Akıncılar” ismiyle kurulan çeşitli yerel derneklerin ardından nihayet Aralık 1975’de Ankara merkezli Akıncılar Derneği kuruldu. Derneği resmi açılışı ise 23 Ocak 1976 tarihinde gerçekleştirildi. Dernek kurucu başkanı Tevfik Rıza Çavuş 25 Ocak tarihinde Derneğin amaç ve misyonlarını açıkladığı ilk basın toplantısını düzenledi. Tevfik Rıza ilk basın toplantısında Necmettin Erbakan’ın 1975 tarihli *Milli Görüş* kitabında da yer aldığı şekliyle Türkiye’de üç farklı görüşün siyasal karşılık bulduğunu söyledi.⁶⁰³ Bu görüşlerden ilki liberal görüş, ikincisi sosyalist görüş üçüncüsü ise milli görüştür. Tevfik Rıza’ya göre üçüncü görüş “tarihi, milli ve ekonomik misyonumuzu muhafaza etmek şartıyla, Batı’nın teknolojik gelişmelerini takip edip daha üstün teknolojik bir gelişmeye, dolayısıyla manen ve maddeten büyük bir medeniyetin kurulmasına talip olan görüştür.”⁶⁰⁴ Çavuş’a göre Akıncılar Derneği’nin kurulma amacı mevcut ideolojik kavgalara bir yenisini eklemek değil gündün güne artmakta olan siyasi çatışmaları bitirecek bir bütünlüğü inşa etmektir:

İşte derneğimiz bu manzara içinde, kimsenin düşünemediği ve düşünülmesinin önlenmesi için kültür emperyalizmi ile adeta beyinlere kilit vurulan ve neticede akledilemeyen bir işi gerçekleştirmek istiyoruz: Derneğimiz, milletimizin coğrafi ve zümrevi kamplara bölünerek birbirlerine düşürülmesine karşıdır. Bu düşüncenin ışığı altında dünya üzerinde bağımsız bir devlet olan Türkiye’mizin iç kargaşalıklarla heder edilmek istenmesi işçisini, köylüsünü, esnafını, teknik elemanını, hakimini velhasıl hepsini belli bir gaye etrafında billurlaştırmak suretiyle önlenebilir ve bu derneğimizin en önemli kabule şayan görüşleri arasındadır. Ayrıca bu billurlaştırma ve kaynaştırma hareketini bütün yurt sathında gerçekleştirmek için azimlidir.⁶⁰⁵

1975-76 yıllarında Milliyetçi Cephe hükümetini oluşturan partiler arasındaki nispeten ılımlı havayı ve siyasal şiddetin 1977 sonrasına nispetle düşük yoğunluğu göz önüne alınırsa Milli Görüş’ün kuşatıcılığı argümanı daha iyi anlaşılabilir. Bu ‘kapsayıcı’ dil 1977 sonrasında yerini aşama aşama çok daha mutlakçı ve katı bir söyleme bırakacaktı. Ancak yine de akıncılar hareketinin sosyalist ve milliyetçi hareketlerin ideolojik çatışmalarının dışında olduğu, Akıncılar Derneği kapanana kadar derneğin sözcüleri tarafından sürekli vurgulandı. Derneğin bu noktada iki kurucu amacının var olduğunu söyleyebiliriz. Amaçlardan ilki İslamcı gençliği yükselen “anarşi”nin dışında tutmak ikincisi ise İslamcı gençliğin varlığını onu

⁶⁰³ Necmettin Erbakan, *Milli Görüş*, s. 25.

⁶⁰⁴ “İlmi Olmayan Millet Yok Olmaya Mahkumdur,” *Milli Gazete*, 26 Ocak 1976.

⁶⁰⁵ *A.g.e.*

örgütleyerek muhafaza etmekte.⁶⁰⁶ Örgütlenmekten kaçınmak, parti desteğini arkasına almış, sert bir hiyerarşi içerisinde yönetilen ülkücü hareket ve örgütlenme kültürü oturmuş, kitleselleşmiş sosyalist hareketler karşısında bir süre sonra toplumsal sahada rekabet edememek, baskılar karşısında kaybolmak demektir. Ancak bir yandan da silahlı şiddet yoluyla sahada kendini var etmek akıncıların bütünlük⁶⁰⁷ ve kuşatıcılık temalı çıkışlarını zaafa uğratabilir, bütünlüğü bozduğunu iddia ettikleri şiddet ortamına çekilmelerine sebep olabilir.

1976 yılı Mayıs ayına kadar Akıncılar Derneğinin kamuoyuna yansıyan faaliyetleri yerel dernek açılış ve etkinlikleri ile sınırlıydı.⁶⁰⁸ 23 Mayıs 1976'da düzenlenen İstanbul'un 22 kazasında birden kurulan şubelerin açılış toplantısı olan "Akıncılar Gecesi"⁶⁰⁹, teşkilatlanma başarısını gösterdiği gibi Akıncılar Derneği'nin kamuoyuna kuruluşundan beri bu genişlikte ilk defa takdim edilmesiydi. Geceye daha önceki ilanlarda her ne kadar Necmettin Erbakan'ın katılacağı söylene de, Erbakan toplantıya katılmadı. MSP'nin en yüksek düzeyde Adalet Bakanı İsmail Müftüoğlu tarafından temsil edildiği toplantıya hatip Ali Rıza Demircan, tarihçi Kadir Mısıroğlu, Akıncılar Genel Başkanı Tevfik Rıza Çavuş katıldı. Akıncılar Derneği İstanbul İl Başkanı Yakup Kaldırım yaptığı konuşmada "Artık bankaların soyulmadığı insanların öldürülmediği gün yok gibidir. 12 Mart öncesinde de durum böyle idi. Askeri bir müdahale suçluyu cezalandırıyor fakat bu imalatı yapan fabrika mevcut kapasitesini artırarak üretime devam etmektedir. Bu sistem halka rağmen yetiştirilmiş bir sistemdir. Yol binlerce ise de doğru yol bir tanedir. Aziz Akıncı, senin vazifen bu doğru yolu görebilmek ve göstermektir" diyordu.⁶¹⁰

⁶⁰⁶ İsmail Müftüoğlu ile yapılan görüşme, 5 Kasım 2015.

⁶⁰⁷ Bütünlük vurgusu Derneğin "gayesi" olarak tüzükte de yer almaktadır. "Derneğimizin maddi ve manevi ilimlerin ışığı altında ayırım göz etmeksizin; en sade vatandaşından en münevverine kadar bütün milleti, sosyal, kültürel, ekonomik ve sportif sahalarda eğitmeyi kendisine gaye edinmiştir. Bu gayesini gerçekleştirirken Türkiye Cumhuriyetinin birliğini bütünlüğünü korumayı ve güçlendirmeyi ana şiar edinmiştir." **Akıncılar Derneği Tüzüğü**, 1975., s. 3.

⁶⁰⁸ Söz konusu açılış ve etkinlik haberlerinden bazıları; şu şekildedir: "Kayseri'deki Akıncılar Gecesi Muhteşem Oldu," **Milli Gazete**, 6 Nisan 1976. "Adıyaman'da Akıncılar Derneği Şiir Okuma Yarışması Düzenledi," **Milli Gazete**, 27 Nisan 1976. "Akıncılar Derneği Seydişehir'de Kuruldu," **Milli Gazete**, 27 Nisan 1976.

⁶⁰⁹ "Akıncılar," **Sebil**, no. 22, 28 Mayıs 1976, s. 16.

⁶¹⁰ "Akıncılar Gecesi Dün Yapıldı," **Milli Gazete**, 25 Mayıs 1976.

Kuruluşundan 5 ay sonra 1976 yılı Mayıs ayına gelindiğinde Akıncılar Derneği İslamcı gençlik hareketinin örgütü olarak İslami kamuoyunda kendisini kabul ettirmişti. Akıncılar Derneği Başkanı Tevfik Rıza Çavuş ve MTTB Başkanı Rüştü Ecevit'in Kadir Mısıroğlu'nun sahibi olduğu Sebil dergisine verdikleri röportajda MTTB ve Akıncıların 'iş bölümünü' ortaya koyuyordu. Buna göre MTTB "talebe sıfatını haiz kimselerden müteşekkilen" MTTB'den "gaye bakımında hiçbir fark" ı bulunmayan Akıncılar Derneği ise genç, işçi ve memur tüm toplum kesimlerine hitap etme amacındaydı.⁶¹¹ Akıncılar Derneğinin tüm İslamcı toplumsal hareketi kuşatma iddiasına rağmen Mayıs ayında henüz 50 şube ile örgütlenme aşamasının başındaydı. Buna karşın MTTB'nin 96 yüksek talebe derneği 140 yerde ise mahalli şubesi vardı.⁶¹² Uluslararası öğrenci dernekleri toplantılarına ev sahipliği yapacak kadar güçlü bir örgütlenmeye sahipti.

Akıncılar Derneği'nin 22 Ağustos 1976 tarihinde düzenlenen 1. Genel Kuruluna kadar İslamcı gençlik hareketi üzerinde durulan hususları özetlersek iki çıkarımda bulunabiliriz. Birinci çıkarım; İslamcı gençlik, Milli Türk Talebe Birliği ve Milli Selamet Partisi Gençlik Teşkilatı haricinde bir örgütlenme çalışması içine girdi ve Akıncılar Derneği, MSP'nin de desteğiyle kuruldu. Bu dernek her ne kadar kısa süre içerisinde kayda değer bir örgütlenme başarısı gösterdiyse de Ağustos 1976 itibariyle hala en etkili ve güçlü İslamcı gençlik teşkilatı değildi. MTTB'nin İslamcı gençlik üzerinde nüfuzu devam ediyordu.

İkinci çıkarım Akıncılar Derneği, İslamcı hareketin sosyalist ve milliyetçi hareketlerden bağımsız olarak üçüncü bir yol olduğunu iddia ediyordu. Bu üçüncü yolun ideolojik sınırları henüz net bir şekilde çizilmemişti bu sebeple söz konusu üçüncü yolun ne olduğundan ziyade ne olmadığı öne çıkıyordu. Akıncı temsilcilerinin verdikleri ilk demeçlerde üzerinde durdukları yegane mesaj Akıncıların politik şiddetten uzak duracağıydı. "Anarşinin dışında olma" vurgusu Akıncılar hareketinin kendisini 12 Eylül'e kadar milliyetçi ve sosyalistlerden ayıracağı belli başlı argümanlardan bir tanesi olacaktı. Anarşiden uzak kalma politikası Akıncılara iki büyük avantaj sağlıyordu. Birincisi, akıncılar hareketi insan kaynağını dindar toplum

⁶¹¹ "MTTB ve Akıncılar Derneği Umumi Reisleriyle Bir Mülakat," *Sebil*, no: 22, 6 Haziran 1976., s. 9.

⁶¹² **A.g.e.**

kesimlerinden elde ediyordu. Türkiye’de dindar kesimler Cumhuriyetin başından beri baskı altında kaldıkları dönemler dahil şiddete başvurmamıştı. Politik şiddet dindar-muhafazakar halk tarafından meşru politik bir araç olarak görülüyordu. Bu sebeple anarşiden uzak kalma vurgusu akıncıların dindar halk kesimlerinden insan kaynağı devşirebilmesi açısından büyük bir avantajdı. İkincisi İslamcı gençliğin şiddet olayları içerisinde taraf olması onu milliyetçi ve sosyalist hareketlerin doğal hedefi haline getirebileceği gibi sivil ve askeri bürokrasinin de hedefi haline getirebilirdi. Bu da ciddi bir insan kaynağının sonu gelmeyecek bir savaşta kaybedilmesi anlamına gelebilirdi. Şiddetten uzak durma siyaseti bu bakımdan da İslamcı gençliğin insan kaybını en aza indirmek için etkili bir siyasetti. Ancak bu siyasetin getirdiği önemli bir açmaz söz konusuydu. Akıncılar teşkilatı toplumsal sahada rakip siyasi hareketlere karşı alan mücadelesi vermek için kurulmuştu. Bu alan mücadelesinin tarafları 1976 yılına kadar belirli bir düzeyde ama 1977’den itibaren ağırlıklı siyasi şiddeti bir araç olarak kullanmaktan çekinmiyordu. 1976 yılı Mayıs ayında Erzurum’da ülkücülerle verilen mücadele bu durumun erken örneklerinden biri olarak görülebilir.⁶¹³ Şiddetten uzak durma politikası sürekli karşı şiddete maruz kalma ve en sonunda alanda etkinliğini kaybetme riskini beraberinde getirebilirdi. Nitekim Erzurum’da ülkücü ve İslamcıların birbirlerine uyguladıkları şiddet teoride değil ama pratikte şiddetten uzak durma politikasının sınırlarını gösteriyordu. Bu açmaz- şiddete başvurmadan toplumsal alanda var olabilmek- akıncılar siyasetinin tanımlayıcı bileşenlerinden biri olarak 12 Eylül’e kadar süregidecektir.

⁶¹³ Ülkücüler ve İslamcılar ilk defa Nisan 1976’da Malatya’da karşı karşıya geldiler. İki grup arasındaki çatışmada iki İslamcı yaralanırken 15 kişi gözaltına alınmıştı. Daha büyük çatışmalar ise Mayıs ayında Erzurum Atatürk Üniversitesi’ne sıçrayacaktır. 10 MTTB’li öğrencinin afiş asarken Ülkücüler tarafından dövülmesi iddiasıyla başlayan olaylar, İslamcı öğrencilerin eşyalarının Ülkücüler tarafından yurttardan atılması büyümüştür. Buna karşılık İslamcılar ülkücülerin derslere girmesini engellemiştir. Erzurum halkının bir kısmının da dahil olduğu iki grup arasındaki çatışma polis ve jandarmanın müdahalesiyle yatıştırılabilmektedir. Olaylar sonucunda 30 kişi yaralanırken 30 kişi de gözaltına alınmıştır. İlgili haberler için bakınız; “Malatya’da Hadise,” **Gölge**, no. 5 1 Nisan 1976., s. 27. “Erzurum Halk Hareketi,” **Gölge**, no. 7, 1 Haziran 1976., s. 27. Ayrıca bakınız; “Erzurum’da MSP’li ve MHP’li Gençler Çatıştı,” **Milliyet**, 18 Mayıs 1976. “Erzurum’da Ülkücülerin Hareketi Halkı da Kızdırdı,” **Milli Gazete**, 18 Mayıs 1976.

3.3 Örgütsel, İdeolojik ve Siyasi Yapılanma ve Farklılaşma Sürecinde Akıncılar Hareketi (22 Ağustos 1976-5 Ocak 1978)

Akıncılar Derneği'nin 22 Ağustos 1976 tarihinde yapılan birinci genel kurulunda kurucu yönetim kurulu büyük oranda korundu. Geçici yönetim kurulunda başkan yardımcısı olarak görev alan Mehmet Tezel yeni yönetim kurulunda başkanlığa seçilecekti. Tezel'in yönetimi, görev dağılımı ile beraber şu isimlerden oluşuyordu: Mehmet Tezel (Başkan), Hayrettin Çelik (2. Başkan), Mehmet Gevher (Genel Sekreter), Zeki Karabayır (Muhasip), Baha Yastaş (Veznedar) ve üyeler Ali İhsan Kandemir, Mehmet Tellioglu, Mehmet Başar, Veli Kösal, Mehmet Kartın, Tevfik Rıza Çavuş, Orhan Aydın, Servet Üst, Şahin Başol, Yahya Güler, Yakup Kaldırım, Veysel Yıldız, Hikmet Akgül, A. Suphi Aydın, Mustafa Denктаş ve Hulusi Erdoğan. 15 kurucu üyeden Mehmet Çakır haricindeki 14 üye Mehmet Tezel yönetimine de girmişti. Genel kompozisyonu değişmeyen yönetim yine Ankara Devlet Mimarlık ve Mühendislik Akademisi kökenli isimlerden oluşmaktaydı.⁶¹⁴

Akıncılar Derneği genel kurulun ardından yoğun bir yapılanma dönemine girdi. Yapılanmanın bir yönü fiziki/örgütsel yapılanma diğer bir deyişle teşkilatlanmaydı. Yapılanmanın ikinci yönü fikri/ideolojik yapılanmadır. Ağustos 1976'ya kadar erken dönem örgütlenme sürecinde İslamcı hareketin ideolojik içeriğinin ne olacağı sistematik bir şekilde ele alınamamıştı. Genel Kurul sonrası dönem akıncıların fikri olarak da kendisini konumlandırma çalışmalarına şahit oldu. Yapılanmanın fiziki ve ideolojik yönlerinin yanı sıra üçüncü bir yönü ise siyasi farklılaşma ve konumlanmaya ilişkindi. Mehmet Tezel'in başkan olduğu Ağustos ayı itibariyle İslamcı gençlik MTTB ve Akıncılar Derneği tarafından temsil ediliyordu. Her ne kadar iki teşkilat arasında doğal bir işbölümü olduğu görülse de (MTTB bir öğrenci teşkilatıyken Akıncılar Derneği yönetim kurulu üyelerinin tamamı öğrenci olmakla birlikte toplumun tüm katmanlarına ulaşmayı hedefliyordu) İslamcı gençliğin bu iki çatı örgütü arasındaki ilişkilerin içeriği önemliydi. Akıncılar bir taraftan da MSP ile ilişkilerini düzenlemek zorundaydı. Parti ile Dernek arasında her ne kadar organik

⁶¹⁴ Genel olarak Devlet Mimarlık ve Mühendislik Akademileri özel olarak da Ankara Devlet Mimarlık ve Mühendislik Akademisi'nin İslamcılık hareketi içerisinde yeri ve önemi için 5. Bölüm'e bakınız.

bir bağ olmasa da Akıncılar Derneği'nin kurulması ve örgütlenmesinde MSP'nin açık bir desteği vardı. Akıncılar hareketinin ülkücü hareket gibi parti-geçlik özdeşliği çerçevesinde mi kendisini konumlandıracağı yoksa kendi otonom alanını mı açacağı hareketin yapısını belirleyecek önemli sorulardan biriydi.

3.3.1 Akıncılar Hareketinin Birinci Döneminde Örgütsel Yapılanması

Akıncılar Derneği kısa dönem içerisinde ciddi bir teşkilatlanma seferberliği gerçekleştirdi. Mehmet Tezel 11 Nisan 1977'de *Yeni Devir* gazetesinde yayınlanan röportajında Ağustos 1976'da 60 civarı olan teşkilat sayısının 200'e çıktığını söyleyecekti.⁶¹⁵ Bu sayı 1 yıl sonra 1978 Nisan ayında 398' ulaşacaktı. 8 Nisan 1978'de Genel kurulda yaptığı veda konuşmasında Tezel başkanlık görevini devraldığına mevcut teşkilat sayısını ve kendi döneminde gelinen noktayı şu şekilde açıklıyordu:

22 Ağustos 1976'dan bu yana Teşkilatımızın yurt içinde ve yurt dışında gönüldaşlarımızın tasvibi, desteği, maddi ve manevi yardımları ile deruhte eylediği hizmetleri, hepiniz yakinen takip ettiniz. O zaman 6 vilayet, 20 kaza, 23 mahalle ve 15 köyde olmak üzere toplam 64 adet olan şubelerimiz, Allah'ın inayeti, siz kardeşlerimizin fedakarlığı ile bugün toplam 398 adede ulaşmış olup, bunların 60'ı vilayette, 254'ü kazalarda; 48'i büyük mahallelerde ve 36'sı da büyük köylerimizdedir.⁶¹⁶

Teşkilatlanma çalışmaları 1977 Nisanı itibariyle bölge toplantıları düzenleyecek olgunluğa erişmişti. 3 Nisan-1 Mayıs tarihleri arasında Türkiye coğrafyası 9 bölgeye bölünerek her bir bölgede, genel merkezden gelen temsilcilerin de katıldığı teşkilat istişare toplantıları yapıldı.⁶¹⁷Fiziki yapılanmada yaşanan gelişmelerin bir sonucu olarak Akıncılar Derneği'nin organize ettiği ilk kamusal eylem Mart 1977 itibariyle gerçekleşecekti. Akıncılar Derneği'nin 26 Mayıs 1976'da

⁶¹⁵ "Gençlik Liderleri Konuşuyor: Halkımız Tehditle Benliğinden Koparılmak İstendi", *Yeni Devir*, Nisan 1977.

⁶¹⁶ Mehmet Tezel Tezel, "Muhterem Delegeler!", Yayınlanmamış Eser, 8 Nisan 1978.

⁶¹⁷ "Akıncılar Derneği Bölge Toplantısının Sonuncusu 1 Mayıs'ta Denizli'de Yapılacak," *Yeni Devir*, 29 Nisan 1977.

Kayseri’de gerçekleştirdiği “Fetih Yürüyüşü”nden⁶¹⁸ sonra düzenlediği ilk toplumsal eylem MTTB’nin de desteklediği 6 Mart 1977’de Ankara’da düzenlenen “Müslümanlar Kardeşir” mitingi olacaktır. Hz. Muhammed’in doğum günü dolayısıyla 28 Şubat-6 Mart 1977 arası “Müslümanlar Dayanışma Haftası” olarak ilan edilmişti. Haftanın bitiminde ise MTTB-Akıncılar ortaklığıyla miting gerçekleştirildi.⁶¹⁹ “Müslümanlar Kardeşir” mitingini 2 Nisan 1977’de Konya’da gerçekleştirilen “Vahdet’e Çağrı” mitingi izledi.⁶²⁰ Mayıs ayında İslamcı gençliğin katılım gösterdiği iki diğer büyük miting ise İstanbul’un Fethinin 524. Yıldönümün olan 29 Mayıs 1977’de gerçekleştirilen “Fetih Mitingleri” ile oldu. MTTB’nin düzenlediği “Büyük Fetih Mitingi” Sultanahmet Meydanı’nda düzenlenirken⁶²¹, MSP’nin 5 Haziran 1977 seçimleri öncesinde düzenlediği en büyük miting olan “Büyük Fetih ve Ayasofya’yı Açacağız” mitingi ise Taksim Meydanı’nda yapıldı.⁶²²

Söz konusu kamusal eylemlere rağmen akıncılar hareketinin bu birinci döneminde teşkilatlanmada gösterilen ideolojik ve siyasi yapılanmada gösterilebildiğini söylemek güçtür. Teşkilatlanma sürecini henüz tamamlamakta olan bir kurum için bu durumun doğal olduğu söylenebilir. Ancak yine de Akıncılar Derneği örgütlediği İslamcı gençlik hareketinin 1976-78 yılları arasında fiziki teşkilatlanma sorununun ötesinde açık bir konumlandırma sorunu ile karşı karşıya kaldığını söylemek gerekir. Bu konumlandırmanın bir vechesi ideolojik konumlandırma ise diğer bir vechesi siyasi konumlandırmadır.

3.3.2 Akıncılar Hareketinin Birinci Döneminde İdeolojik Yapılanma

İdeoloji kavramı çeşitli siyaset felsefesi ekollerince farklı şekillerde tanımlanmış bir kavramdır.⁶²³Bu çalışmada Akıncılar hareketinin ideolojisi Michael

⁶¹⁸ “Akıncı Gençliğin Fetih Yürüyüşü Bugün Kayseri’de Başlıyor,” **Milli Gazete**, 26 Mayıs 1976.

⁶¹⁹ “Pazar Günü, ‘Müslümanlar Kardeşir’ Mitingi ve Yürüyüşü Yapılacak,” **Milliyet**, 28 Şubat 1977.

⁶²⁰ “Akıncılar Teşkilatı’nın ‘Vahdet’e Çağrı’ Mitingi Dün Yapıldı,” **Yeni Devir**, 3 Nisan 1977.

⁶²¹ “MTTB’li Gençler ‘Maziyle Aramıza Giren Perdeyi Yırtacağız!’ Diye Haykırdı,” **Yeni Devir**, 30 Mayıs 1977.

⁶²² “Erbakan: ‘Ayasofya Hakkın Batıla Galebesinin Timsalidir,’” **Yeni Devir**, 30 Mayıs 1977.

⁶²³ Farklı siyaset teorisi ekollerince ideoloji kavramının tanımı için bakınız; Jan Rehmman, **Theories of Ideology: The Powers of Alienation and Subjection**, Chicago, Illinois: Haymarket Books, 2014.

Freeden'in ideoloji tanımı üzerinden incelenecektir. Freeden'a göre bir siyasal ideoloji yinelenen bir kalıp sergileyen, önemli gruplar tarafından desteklenen, kamu siyasasına planlar sağlayıp mevcut planları denetime almak için çabalayan fikirler, inançlar, görüşler ve değerler dizisidir.⁶²⁴ Freeden'ın tanımını açmak gerekirse bir ideoloji öncelikle bir kavramsal dizgeye sahip olmalıdır. Bu kavramsal dizge belirli kavramların belirli bir sırayla belirli bir anlam bütünlüğü oluşturacak şekilde kullanılmasıyla oluşur. Ancak sadece bir kavramsal dizgenin ortaya çıkması bir ideolojiyi mümkün kılmaz. O kavramsal dizgeyi aktif şekilde sahiplenecek ve kullanacak bir toplumsal aktörün alanda mevcut bulunması gerekir. Özne ve belirli bir kavramsal dizgenin buluşması bir ideolojinin ayırt edilmesinde kurucu öneme sahiptir ancak sadece bununla sınırlı kalan ideolojik pozisyonların reel düzlemde karşılığı olmayan bir 'söyleme' dönüşme riski vardır. İdeolojinin aynı zamanda kamu siyasetine ilişkin bir düşünce çerçevesine, teklif ve iddialara sahip olması gerekir. Kısacası bir ideoloji siyasi bir programa dönüştürülebilmelidir. Eğer dönüştürülemiyorsa bu durum söz konusu ideolojinin sadece bir anlam ve söylem üretme çabasından ibaret kaldığını gösterir.

1969 yılında toplumsal-siyasal bir hareket halini alan Türkiye İslamcılığı Necip Fazıl Kısakürek'in 1940'lı yıllardan itibaren *Büyük Doğu* dergisinde oluşturmakta olduğu ve 1960'lı yıllarda tercüme vasıtasıyla gelen iki kavramsal dizgeye sahipti. Milli Nizam Hareketi bu iki kavramsal dizgenin mezcedildiği bir kavramsal dizge üzerinden bir siyasi program önerdi. Kısa bir süre sonra "Milli Görüş" adını alacak bu siyasi program temelde bir İslami kalkınma projesiydi. Bir taraftan okullara "Ahlak Dersi" konularak ve İmam-Hatip Okulları açılarak toplumun İslamlaştırılması hedeflenecek diğer taraftan da milli sanayi inşa edilerek Türkiye'nin Batılı güçler karşısındaki gücü arttırılacaktı. "Maddi ve manevi kalkınma" formülü ile özetlenebilecek bu siyasi program 1976 Eylül'üne geldiğimizde MC hükümeti temsil ediliyordu.

İslamcı gençlik hareketi açısından karşı karşıya kalınan soru MSP'li siyasi elitlerin kullandığı kavramsal dizge ve önerdiği siyasi programın aynı şekilde tevarüs

⁶²⁴ Michael Freeden, **İdeoloji**, Ankara: Dost Kitabevi Yayınları, 2011., s. 48-49.

mü edileceği yoksa hem kavramsal dizge hem de siyasi programda yeni arayışlara mı girilecekti. İslamcı gençlik hareketi açısından yeni arayışlara girmenin önünde büyük engeller vardı. Engellerden ilki fiziki örgütlenmenin henüz gerçekleştirilmemiş olmasıydı. Akıncılar Derneği 1976-78 arasındaki dönemde büyük ölçüde Parti'nin desteğine borçlu olan fiziki örgütlenmesini tamamlamaya çalışıyordu. Engellerden ikincisi Dernek temsilcilerinin bir siyasi program üretecek yetkinlikten uzak olmalarıydı. Ağırlıklı olarak mühendislerden oluşan Dernek yönetici kadrosu gençlik hareketine yön verebilecek entelektüel donanımdan mahrumdu. Üçüncü bir engel ise İslamcı gençlik hareketinin örnek alabileceği, fikir devşirebileceği, istikamet çizebileceği başarıya ulaşmış dünya çapında bir İslami siyasi varlık mevcut olmamasıydı. Türkiye'de sosyalist gençlik hareketi Sovyetler Birliği Komünist Partisi, Çin Komünist Partisi hatta Arnavutluk Emek Partisi gibi örnek alabileceği başarıya ulaşmış siyasi modellere sahipken İslamcı gençlik İslam Dünyası'ndan çeşitli eserlerin tercümelerini okuyabilse de Türkiye deneyimi dışında başarıya ulaşmış somut bir deneyime başvuramıyordu.

İslamcı gençlik hareketinin bütün bu şartlar altında Parti'nin çizdiği ideolojik sınırlar içerisinde kalması anlaşılabilirdi. Ancak bütün bu koşullara rağmen akıncılar hareketi çekingen ya da yetersiz de olsa İslamcı hareketin teorisi ve pratiğine dair belirli araştırmalar içerisine girdi. Milli Nizam ve Milli Selamet Partileri bir siyasi program ortaya koymuşlardı; ancak ortaya koydukları siyasi program iktidar partisi için tasarlanmış bir programdı. İktidarı ele geçirecek bir partinin yukarıdan aşağıya uygulayabileceği bir İslamileştirme ve sanayileşme programıydı. Büyük oranda eklektik ve pragmatik bir programdı. Halbuki Akıncılar Derneği ve MTTB gibi gençlik örgütlerinin mensuplarına bir iktidar partisi diliyle hitap etmesi mümkün değildi. “Ağır sanayi hamlesi”, “Yeniden Büyük Türkiye”, “Önce Ahlak ve Maneviyat” gibi sloganlar siyasi partinin oy devşirirken kullanabileceği sloganlar olabilirdi. Ancak İslamcı gençliğin karşısında bütün teorik ve pratik problemlerine rağmen gündelik hayatın koşullarına dair getirdiği ekonomi temelli açıklamasıyla son derece etkili ve kitleleşmiş bir sosyalist hareket vardı. Gündelik iktisadi bölüşüm sorununa, adalet ve sömürü meselelerine teorik de olsa cevap üreten bir sosyalist ideolojik pozisyona karşı geliştirilecek “Yeniden Büyük Türkiye” ya da “Önce Ahlak ve Maneviyat” gibi

söylemler soyut, fazlaca parti siyasetine bulanmış ve kitlelerin gündelik hayatına hitap etmekten uzak söylemlerdi.

İslamcı gençler ideoloji bazlı hareketlerin gün geçtikçe önem kazandığı bir ortamda hayatı siyasi, toplumsal ve iktisadi tüm veçheleriyle ele alabilecek “mutlakçı” bir kavramsal dizgeye yöneldiler. Parti siyaseti çok daha eklektik ve pragmatikti ancak toplumsal siyaset gittikçe çok daha sert bir dost-düşman ayırımına dayanıyordu. Anti-komünist söylem Akıncılar hareketi temsilcileri açısından gençlik tabanını heyecanlandıracak onları bir arada tutacak, yönlendirecek bir söylem olmaktan artık uzaktı. Gençlik tabanına ‘pozitif’ bir dil ile yaklaşmak gerekirdi. Ancak edinilecek kelime-kavram dağarcığı aynı zamanda sosyalizm kadar mutlakçı olmalıydı. Müphem, esnek ya da eklektik açıklamaların siyasi olarak kutuplaşmış, karşılıklı diyalogun neredeyse ortadan kalktığı bir ortamda yaşama şansı yoktu. Nitekim İslamcı gençlik hareketinin temsilcileri tek bir paradigma çerçevesinde hayatı anlamlandıran çok daha mutlakçı bir kavramsal dizgeye yöneldi.

Mehmet Tezel yönetimi döneminde yayınlanan ilk beyanname söz konusu mutlakçı kavramsal dizgeye dönüşün işaretlerini taşıdığı gibi yeni dönemde teşkilatın takip edeceği metodu da ortaya koyuyordu. Beyannameye göre “çağlar üstü mutlak fikrin nümayişsiz ve gösterişsiz maden işçileri akıncılar, nefret ettirmeden kolaylaştırarak ve müjdeleyerek mesafe kat etmeyi kendilerine şiar edinmişti”⁶²⁵ Beyannameye “mutlak fikir” kavramının merkezi konumu düşünüldüğünde Akıncılar Derneği temsilcilerinin *Büyük Doğucu* kavramsal dile yaklaştıklarını görüyoruz.⁶²⁶ “Mutlak fikir” kavramı ile hayatı, gündelik, siyasi, iktisadi ve toplumsal bütün veçheleriyle kapsayan bir fikir olarak İslam’a gönderme yapılıyordu. “Mutlak fikir” kavramı akıncılar hareketinin birinci döneminde İslamcı düşünce ve eylemlerin tamamının kaynağı ve gayesi olarak defalarca kullanıldı. Örneğin Rize Akıncılar Derneği başkanı Saim Yumuşak Derneğin açılışında “mutlak fikrin akıncısı önce

⁶²⁵ “Tezel: Akıncı, Mutlak Fikrin Gösterişsiz Bir İşçisidir,” **Milli Gazete**, 2 Eylül 1976.

⁶²⁶ “Mutlak Fikir” terkinbine tespit edilebildiği kadarıyla “Çağlar Üstü Mutlak Fikir’e doğru” şeklinde ilk defa *Büyük Doğu* geleneğine bağlı Salih Mirzabeyoğlu’nun sahibi olduğu *Gölge* dergisinin Kasım 1975’te yayınlanan ilk sayısında rastlıyoruz. Necip Fazıl söz konusu terkinbi doğrudan kullanmasa da “mutlak” ve “fikir” terimlerini kendi kavramsal dizgesinde yoğun ve etkili bir şekilde kullanmıştır.

kendini kemale erdirecek”⁶²⁷ derken; 29 Mayıs Fetih haftası dolayısıyla açıklama yapan Mehmet Tezel, “Tarihin şan ve şerefle dolmasına, ecdadımızın dünya çapında üne kavuşmasına neden olan, mutlak fikir, şimdi o şerefli ecdadın torunları tarafından tam manasıyla benimsenilmediği ve yaşanılmadığı için buhranların yanında başarısızlıkların tokatlarıyla şaşkın vaziyettedirler” diyecekti.⁶²⁸ 29 Mayıs 1977’de çıkmaya başlayan Akıncılar Derneğinin yayın organı *Akıncı* dergisi “Mutlak fikrin, inancımızın hayata hakim kılınması mücadelesinde yeni bir silah”⁶²⁹ olarak takdim edilirken; akıncı gençlerin uğradıkları silahlı saldırıların ardından İstanbul Akıncılar Derneği tarafından yapılan açıklamada “Önderimiz ne Marx Yahudisi ne de dağlarda uluyan canavardır. Önderimiz çağlar üstü mutlak fikrin habercisidir”⁶³⁰ denecekti.

Akıncılar Derneği temsilcilerinin kullandıkları “mutlak fikir” merkezli kavramsal dizge otomatikman bir siyasi programı içermiyordu. Akıncıların karşı karşıya kaldığı en büyük sorunlardan biri kullanılan kavramsal dil ile siyasal ve sosyal gerçekliği bağdaştırmaktı. Ne kadar mutlakçı bir dil kullanılırsa kullanılsın kullanılan kavramsal terminoloji gerçeklikle bir ilişki kuramıyorsa, siyasi aktörlerin başvurabileceği bir siyasi programa evrilemiyorsa gerçek bir ideolojik pozisyona sahip olduğunu iddia etmek güçtü. Akıncılar hareketi temsilcileri bu durumun farkındaydılar. Nitekim Türkiye çapındaki İslamcı gençlik temsilcileriyle İslamcı hareketi yönlendiren diğer iki aktör olan Parti ve entelektüelleri bir araya getirerek mevcut siyasi konjonktürde neler yapılabileceği, nasıl bir siyasi program üzerinde anlaşılabilceğine yönelik 2 şura tertip edildi. Akıncılar Derneği temsilcilerinin, entelektüellerin ve parti temsilcilerinin bir araya geldiği 1. Akıncı Şurası 22/23 Ekim 1976 tarihlerinde yapılırken 2. Akıncı Şurası ise 9/10 Temmuz 1977 tarihlerinde yapıldı.

⁶²⁷ “Rize Akıncılar Derneği Açıldı,” **Milli Gazete**, 27 Ocak 1977.

⁶²⁸ “Tezel: Ayasofya’ya Vurulan Kilidi Akıncının Çelik Yumruğu Parçalayacak,” **Yeni Devir**, 27 Mayıs 1977.

⁶²⁹ “Akıncı, Aylık Fikri, Dava Dergisi,” **Milli Gazete**, 18 Mayıs 1977.

⁶³⁰ “Yoğunlaşan Saldırıları Üzerine Akıncılar Derneği Bir Bildiri Yayınladı,” **Milli Gazete**, 28 Aralık 1977.

Necmettin Erbakan'ın bizzat katılarak konuşma yaptığı 500'ü aşkın İslamcı gencin katıldığı 2. Akıncılar Şurası'nda İslamcı gençlik hareketinin siyasi programı şekillendirilmişti. Şura'dan çıkan kararlar şu şekildeydi:

1. Eğitimin millileştirilmesi ve bozuk eğitim düzeninin tahrip ettiği neslimize sahip çıkılması,
2. Ağır faiz ve vergi altında ezilen dar gelirli, esnaf, sanatkar, memur ve işçi kardeşlerimizin acil tedbirler alınarak bu zulümden kurtarılması
3. Cehalet ve materyalizmin her şekliyle mücadele edilmesi, mücadele şeklinin bombadan, dinamitten uzak tutulması,
4. Teşkilat olarak, eğitim faaliyetlerine ağırlık verilmesi
5. Mücadelemizin yaygınlaşması için köylere kadar teşkilatlanma ve mevcut teşkilatların daha çalışır hale getirilmesi.⁶³¹

Necmettin Erbakan Akıncılar Şurası'nda yaptığı konuşmada üç noktaya dikkat çekiyordu. Birincisi Erbakan'a göre Akıncılar Derneği teşkilatlanması henüz yetersizdir, akıncıların süratle teşkilatlanması gerekir. İkincisi akıncılar hareketinin metodu şiddet olmamalı, fikir yoluyla diğer gençlik gruplarıyla muhatap olunmalıdır. Erbakan, “Ancak bununla bize bir tokat vurana öteki yanağımızı çevireceğimizi kastetmiyorum. Tecavüz karşısında aciz kalmayacaksınız” diyordu. Üçüncü ve Akıncılar Derneğinin nihai amacını belirleyen nokta ise akıncı gençlerin çevrelerindeki gençlere dinlerini öğretmeleri gereği yani “tebliğ”dir.⁶³² Kısaca Erbakan'a göre İslamcı gençler örgütlenmeli, şiddetten uzak durmalı ve mümkün olduğunca İslam dinini tebliğ etmelidir.

Erbakan'ın konuşmasının içeriği ile alınan kararların uyumu da göz önüne alınarak iki tespitte bulunabiliriz. Öncelikle Akıncılar Temmuz 1977 itibariyle henüz teşkilatlanma sürecini bitirmemişti ve teşkilatlanmasını bitiremeyen bir örgüt olarak bir siyasi program önerebilecek güçten yoksundu. İkinci olarak MSP yetkilileri tarafından akıncı gençlere biçilen rol, akıncılar hareketini temsilcilerinin benimsedikleri mutlakçı kavramsal dille uyumlu olmayacak kadar pasifti. Akıncı liderler bütün bir toplumsal hayatı siyasi ve ekonomik yönleriyle biçimlendirme iddiası taşıyan bir söylem kullanıyordu. Ancak bu söylemin karşılığı Parti'nin gençlere

⁶³¹ “II. Akıncılar Şurası Ankara'da Yapıldı,” **Akıncı**, no.3, 1977., s. 21.

⁶³² **A.g.e.**

biçtiği rolde yoktu. Parti'nin gençlik teşkilatına ve hareketine biçtiği rol içeriği ve metodu belirsiz bir “tebliğ” ile sınırlıydı.

Entelektüellerle gençlik hareketi arasında bağ kurma çabasının Akıncılar Şurularından sonraki ikinci tezahürü *Akıncı* dergisinin Dernek bünyesinde çıkarılması oldu. *Akıncı* dergisinin *Milli Gazete*'de 18 Mayıs 1977'de ilk yayınlanan ilanında yazar kadrosu olarak Ahmet Selami, Ali Bulaç, Ali Rıza Demircan, Dr. Erman Tuncer, İsmet Özel, Kadir Mısıroğlu, Dr. Mustafa Tosun, Mustafa Yazgan, Prof. Dr. Nevzat Yalçıntaş, Osman Nuri Açıkgöz, Sami Şener, Sedat Yenigün ve Selahaddin Eş Çakırgil bulunuyordu.⁶³³ Söz konusu isimler 1977 yılı itibariyle İslamcı düşüncenin Türkiye'deki ilk akla gelen isimleriydi. Dernek yönetimi söz konusu isimleri *Akıncı* gençliğe teorik ve pratik istikamet çizmesi için bir araya getirmişti. Nitekim ilk sayının editörü olan Selahaddin Eş Çakırgil “çağımızın en güçlü silahı muhakkak ki matbuat silahıdır” tespitini yaptıktan sonra *Akıncı* dergisinin çıkma gayesini “fikir ve eylemde ve takınılacak tavırlarda birliği bütünleşmeyi sağlamak ve bu güç ile davalarının sancağını en yüksek burca dikmek” şeklinde açıklayarak fikir ve eylem bütünleşmesinin İslamcı hareket açısından önemini vurguluyordu.⁶³⁴

Akıncılar Derneği temsilcilerinin fikir ve eylem bütünleşmesine yönelik çabalarının 1977 yılı itibariyle sonuç verdiğini söylemek güçtür. 29 Mayıs 1977'de ilk sayısı çıkan *Akıncı* dergisi ancak 6 sayı o da düzensiz bir şekilde çıkabilmişti. Üstelik bu 6 sayıda da teorik bakışı ve siyasi programıyla bir ideoloji inşasına girişilebildiğini söylemek güçtür. Bu nispi başarısızlığın üç temel sebebinden bahsedebiliriz. İlk sebep Mayıs 1977 itibariyle Akıncıların fiziki teşkilatlanması belirli bir seviyeye gelmiş olsa da MSP'nin yanında ve ülkücü ve sosyalist hareketler karşısında kendini konumlandırma bakımından henüz bir kuruluş ve arayış sürecindeydi. Bu durumda fikri üretime ayrılacak enerji sınırlıydı. İkinci sebep ise ilk sebeple bağlantılı olarak İslamcı gençlik hareketi ile entelektüeller arasındaki farktan kaynaklanıyordu. Akıncılar hareketinin hem örgütlenmeyle meşgul olup hem de ideolojik üretim ile meşgul olabilecek kendi öz kadrosu henüz mevcut değildi. Bu durumda gençlik

⁶³³ “Akıncı, Aylık Fikri, Dava Dergisi,” *Milli Gazete*, 18 Mayıs 1977.

⁶³⁴ Selahaddin Eş, “Çıkarken,” *Akıncı*, no. 1, Mayıs 1977.

hareketi ideolojik yönünü çizmesi için dönemin entelektüellerine başvurmalıydı. Bu noktada da fikir ve eylem bütünleşmesinin gerçekleştirilememesinin üçüncü sebebi ortaya çıkıyordu. Dönemin Ali Bulaç, Selahaddin Eş, Sedat Yenigün gibi kendileri de akıncı gençlerle yaş itibarıyla yakın olan İslamcı entelektüeller gençlik hareketinden kopuk kendi fildişi kulesinde yaşayan kişiler değildi. Ancak bu isimler kendi entelektüel arayışlarının henüz başındaydılar, netliğe kavuşmuş bir düşünce yapıları yoktu ve gençlik hareketi nezdinde sözgelimi Necip Fazıl'ın 1970'lerin başında MTTB üzerindeki etkisine benzer bir meşruiyet ve güce sahip değillerdi. Bu durumda *Akıncı* dergisine yazı veren genç İslamcı yazarlar kendi düşünce çizgileri içerisinde fikirlerini beyan ediyor ancak bu çabaları kolektif bir etki ortaya çıkarmıyordu.

Toparlamak gerekirse 1978 Ocak ayına kadar olan birinci dönemde Akıncılar hareketi temsilcileri teşkilatlanmanın yanı sıra fikri ve ideolojik yapılanmasını da gündemlerine aldılar. Akıncılar Şuraları ve *Akıncı* dergisi fikir ve eylem bütünlüğünün sağlanması için girişilen iki büyük etkinlik oldu. Belirli fikir alışverişlerinin yapılması açısından değerli olan bu etkinlikler kullanılan mutlakçı dile karşın bu dilin gerektirdiği siyasi programı ortaya çıkaramadı. Yukarıda ayrıntılı olarak anlatılan sebeplerin başında gençlik hareketinin henüz örgütlenme safhasında olması gelir. 1977 yılı İslamcı entelektüeller açısından da henüz fikri olgunluğun ortaya çıkmadığı çeşitli kavramsal arayışların sürdüğü bir dönemdir. Ancak bunlar kadar önemli olan bir diğer faktör de gençlik hareketinin henüz kendi failliğini diğer aktörler karşısında inşa etmekte olduğu bir dönemden geçilmekte olduğudur.

3.3.3 Akıncılar Hareketinin Birinci Döneminde Siyasi Farklılaşma

22 Ağustos 1976'da Mehmet Tezel Akıncılar Derneği başkanlığına seçildiğinde İslamcı gençlik hareketi Milli Türk Talebe Birliği ve Akıncılar Derneği olarak iki örgüte sahipti. MTTB'nin 3 Ağustos 1975'de yapılan genel kurulunda "MSP'ye mesafeli olma" düşüncesindeki delegelerin aday olan Rüştü Ecevit MSP'nin desteklediği aday olan Mustafa Öztürk'ü mağlup etmişti. Rüştü Ecevit'in başına geçtiği MTTB'yi bekleyen en büyük meydan okuma gittikçe siyasallaşan ve alan mücadelesine dönen gençlik hareketleri sahasında nasıl bir politika izleneceğiydi.

Rüştü Ecevit'in seçilmesi MTTB'nin MSP etkisindeki bir gençlik örgütüne dönüşmesinin önünü kesmişti. Ancak bu durum MTTB yöneticileri açısından siyasallaşma sorununun ortadan kalktığı anlamına gelmiyordu. MTTB siyasi partinin çizdiği istikamette hareket etmeme kararını vermişti ancak bu durum bundan sonrası için nasıl bir politika izleneceğini kendiliğinden belirlemiyordu. 12 Mart muhtırası sonrasında siyasi riskin yüksek olduğu bir ortamda MTTB mümkün olduğunca teşkilat sayısını arttırmayı amaçladı. Teşkilatlara kazandırılan gençlerin eğitilmesi yoluyla orta ve uzun vadede bürokrasi ve özel sektörde yöneticilik yapacak İslamcı kadrolar yetiştirilecekti. İlk olarak Burhaneddin Kayhan'ın çizdiği ve 12 Mart dönemi şartlarında MTTB'nin varlığını sürdürebilmesinin dayanağı olan bu teşkilatlanmacı ve kadrolaşmacı tavır 1975 sonrası şartlar için yeterli politik vizyonu sağlayamıyordu. Ülkücü ve sosyalist gençlik hareketlerinin 12 Mart rejimi sonrasında yeniden canlandığı ve şiddeti de bir araç olarak kullanarak alan mücadelesine giriştiği bir ortamda MTTB'nin tavrı İslamcı gençlik açısından fazlaca sabırlı ve uzun vadeliydi. 'Partiyle araya mesafe koyma' tavrı MTTB geleneği içinden düşünülürse anlaşılabilirdi. Şiddetten uzak durma anlayışı da İslamcı gençliğin fiziksel varlığını koruma açısından makul bir siyasetti. Ancak MTTB 'nin MSP'ye mesafeli olma ve şiddetten uzak durma siyaseti ülkücü ve sosyalist hareketlere karşı alan mücadelesine girmekten kaçınan bir pasifizme de varabilirdi. Nitekim Rüştü Ecevit döneminde (3 Ağustos 1975-16 Ekim 1976) İmam-Hatip okulları mezunlarının üniversiteye alınmamasını protesto eden "İhtar Yürüyüşü"⁶³⁵ ve geleneksel 29 Mayıs Fetih Günü etkinlikleri⁶³⁶ haricinde MTTB'nin bir kamusal eylem düzenlemediği görülüyor. Bu pasif tutum MTTB'nin kendi mensupları arasında da eleştirilere sebep olacaktı.

MTTB içerisinde 16 Ekim 1976 genel kurulundan önce, örgütlenme sürecinin başında olan akıncılar hareketine katılmamış, MTTB'nin Parti'yle arasında mesafe koymasına itiraz etmemekle birlikte onun İslamcı gençliğin çatı örgütü olarak aktif bir kamusal siyaset ve eylemlilik ortaya koymasını bekleyen bir muhalif grup mevcuttu. Nitekim 16 Ekim seçimlerinden önce bu grubun görüşleri yazılı basına yansyacaktı.

⁶³⁵ "MTTB 20 İlde (İhtar Yürüyüşü) Tertiplendi,"

⁶³⁶ "MTTB Genel Başkanı Rüştü Ecevit 'Fatih İle Aramıza Giren Günahkar Eller, Koparılmaya Başlanmıştır,'" **Milli Gazete**, 3 Haziran 1976.

Dönemin önde gelen İslamcı entelektüellerden Selahattin Eş MTTB'nin o güne kadar takip ettiği metot ile genel kurul sonrası takip etmesi gereken metodu kıyaslayacaktır:

Bu zamana kadar içtimai hadiseler arasında koza içinde kendini tecrit etmek düşüncesi doğruydu. Ama artık kendi iç gelişmesini tamamladığını tespit edemezse; aksiyonu pratiğe dönüşemeyen bir tabana demir atılmış olunur ki bu, kendilerini bir hareket dini olan İslam'a izafe eden, her biri pırlanta gibi kardeşlerimizin içtimai mücadelelerden tecrid edilmesi gibi bir yabancı düşüncüyü de fiilen pekiştirmiş olur.⁶³⁷

Eş'e göre toplumsal mücadeleye yönelmekten kaçınılırsa "Anadolu'nun İslamcı potansiyelinin hakkı verilmemiş olur ve bu bir vebaldir."⁶³⁸ *Sebil* dergisinin konuştuğu İslamcı gençler de genel kurul öncesi MTTB'den beklentilerini "daha faal sahaya" geçmek olarak nitelendiriyorlardı.⁶³⁹ Gençler MTTB'nin teşkilatlanmasını önemsiyor fakat yerel teşkilatlara daha fazla yetki verilerek söz konusu teşkilatlanmanın aksiyona dönüştürülmesini talep ediyorlardı. Merkezîyetçilik teşkilatın bütünlüğünü sağlamada belki önemliydi ama karar verme inisiyatifinin sadece merkez yönetim kuruluna verilmesi örgüt dinamizmine zarar verebilir ve istenmeyen bir "bürokratlaşma temayülüne" yol açabilirdi.⁶⁴⁰

16 Ekim genel kurulu öncesinde MTTB'de aksiyon yanlıları ile statükoyu savunanlar arasında bir cepheleşme olduğu görülüyordu. Nitekim söz konusu cepheleşme genel kurul gününe da yansdı; aksiyon yanlısı birçok delege üye olmadıkları iddiasıyla toplantı salonuna alınmadı. İçeriye girebilen bir grup da üye olmadıkları iddia edilerek salon dışına çıkartıldı. Nihayetinde yapılan oylamada statüko yanlısı Cemalettin Tayla başkan seçildi.⁶⁴¹ Eylemlilik yanlıları genel kurulun ertesinde mahkemeye iptal başvurusunda bulundular ama netice alamadılar.⁶⁴² Bu şekilde MTTB'nin 12 Mart sonrasında ana stratejisi olan teşkilatlanma ve eğitim yoluyla orta ve uzun vadeli kadrolaşma stratejisi korunmuş oldu.

⁶³⁷ Selahaddin Eş, "MTTB ve Yeni Bir 'Durum Muhakemesi,'" **Milli Gazete**, 15 Ekim 1976.

⁶³⁸ **A.g.e.**

⁶³⁹ Abdülmuhsin es-Sebili, "Kabzayı Süsleyen Elmas: 'MTTB,'" **Sebil**, no. 42, 15 Ekim 1976., s. 16.

⁶⁴⁰ **A.g.e.**

⁶⁴¹ Abdülmuhsin es-Sebili, "MTTB Yeni Devrenin Eşiğinde," **Sebil**, no. 43, 15 Ekim 1976., s. 16.

⁶⁴² "MTTB Kongresinin İptali İçin Kongreye Başvuruldu," **Milli Gazete**, 20 Ekim 1976.

MTTB'deki ayrışmanın bir yüzü, merkezîyetçi yapıyı koruyarak İslamcı gençleri rakip siyasi gruplarla çatışmaya girmekten koruma yanlısı statükocularla, yerel inisiyatifini arttırarak alan mücadelesinin gereği olan dinamik hareketi savunan aksiyon taraflıları arasındaki metot farklılığıydı. Ancak MTTB'deki ayrışma sadece metot konusundaki görüş ayrılığından ibaret değildi; görüş ayrılığını da aşacak şekilde bir 'gruplaşma' söz konusuydu. Nitekim Selahaddin Eş, Kongre öncesi yazısında söz konusu gruplaşmaya işaret ediyordu:

Nitekim MTTB, bünyesinde her biri diğerinden daha üstün meziyetlerle süslenmiş genç kardeşlerimizi topladığı halde, inancımızın kavgasının ara hedef ve metotları bakımından aralarında ciddi hiçbir ayrılık yokken, bazı şahsi zaaf lar yüzünden, sanki birbirine küskün gruplar türemiş gibi bir nakise sergilemek durumuna da düşmüştür. Bunu MTTB'nin idaresini elinde bulunduran kıymetli kardeşlerimizin son Ramazan Bayramı tebrikleşme merasimindeki konuşmalarından da çıkarmak mümkündür.⁶⁴³

Selahattin Eş'in endişe ettiği gruplaşmanın sonuçları çok geçmeden ortaya çıkacaktı. Cemalettin Tayla'nın başını çektiği grubun seçimi kazanmasıyla muhalifler, MTTB'nin yönetici kadrolarından tasfiye edilecektir.⁶⁴⁴ MTTB yöneticileri İslamcı gençlik hareketinin taleplerini yeterince değerlendirememişti. Yaşanan tasfiyelerin ardından artık MTTB'nin bünyesinde hareket etmeyi reddeden özellikle İstanbul'daki yurtlarda kalan ciddi bir İslamcı öğrenci kitlesi mevcuttu. Söz konusu gençlerin büyük bir kısmı belirli istişareler sonucunda Akıncılar Derneği'ne geçmeye karar verdiler.⁶⁴⁵ MTTB'nin merkezîyetçilerin elinde kalması Akıncılar Derneği'nin hareket alanını özellikle taşrada arttırdı. Akıncılar temsilcilerinin alan mücadelesini önemsemesi 1977 yılı içerisinde sağlanan teşkilatlanma ivmesinde önemli bir etkendi. Nitekim İslamcı gençlik hareketinin çatı örgütü olma konumu 1977'ye kadar MTTB'nin uhdesindeyken bu durum 1977 yılı ve sonrasında Akıncılar Derneği lehine değişecektir.

⁶⁴³ Selahaddin Eş, "MTTB ve Yeni Bir 'Durum Muhakemesi,'"

⁶⁴⁴ Hasan Güneş ile yapılan görüşme, 29 Nisan 2015; Akif Emre ile yapılan görüşme, 20 Mayıs 2015.

⁶⁴⁵ Akif Emre ile yapılan görüşme, 20 Mayıs 2015.

3.3.3.1. Akıncılar Hareketinin Ülkücü ve Sosyalist Hareketler Karşısında Siyasi Farklaşma ve Konumlanması

MTTB ve Akıncılar Derneği altında örgütlenmiş olan İslamcı gençlik hareketi 1977 yılı itibariyle kendi içindeki örgütsel arayışları aşacak şekilde siyasal şiddetle yüzleşmek zorunda kaldı. Siyasal şiddet olayları 1977 yılı itibariyle artan bir ivmeyle devam etti. 12 Ocak 1977’de olaylar nedeniyle Erzurum Atatürk Üniversitesi süresiz kapatılırken⁶⁴⁶ 13 Ocak’ta İstanbul ve Tunceli’de 2 genç öldürüldü.⁶⁴⁷ 24 Ocak’ta bir öğretmen, bir öğrenci ve bir işçi olmak üzere 3 kişi daha öldürülürken İstanbul Teknik Üniversitesi açılmasına rağmen çatışmalar yüzünden ders yapılamadı, Ankara Üniversitesi’nin açılışı ise olay çıkma riski nedeniyle 31 Ocak’a bırakıldı.⁶⁴⁸ Şiddet olaylarına karşı tedbir almak için 25 Ocak’ta Milli Güvenlik Kurulu toplandıysa da⁶⁴⁹ şiddet olayları hız kesmedi. 31 Mart’ta Kızıldere Olayları’nı anmak için Site Yurdu’nda toplanan Dev-Genç’li öğrencilerle Sivas Yurdu’nda kalan ülkücü öğrenciler arasında başlayan silahlı çatışma sosyalist öğrencilerin kontrolündeki Niğde Yurdu ile ülkücü öğrencilerin kontrolündeki Sakarya Yurdu’na da sıçradı. Sabaha kadar süren çatışmalar sonucunda 460 öğrenci polis tarafından gözaltına alındı.⁶⁵⁰

Ülkücü ve sosyalist gruplar arasında çatışmaların rutinleştiği bir ortamda siyasal şiddetin nitelik ve niceliğini dönüştüren olay “Kanlı 1 Mayıs” ile yaşandı. 1 Mayıs 1977’de Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu’nun düzenlediği 1 Mayıs İşçi Bayramı sırasında, toplanan kalabalığa ateş edilmesi sonucunda oluşan izdihamda 36 kişi öldü. Kanlı 1 Mayıs sonrasında açıklama yapan DİSK Başkanı Kemal Türkler olayların sorumlusu olarak CIA ve Milliyetçi Cephe hükümeti yanlısı ülkücüleri ve Maocuları gösteriyordu.⁶⁵¹ Aynı gün Adalet ve İç İşleri bakanlığı 1 Mayıs olayıyla ilgili DİSK’e soruşturma açıyordu.⁶⁵² 1975-80 arası siyasal şiddet ve Kanlı 1 Mayıs’ın bu şiddet dönemi içerisindeki yeri ayrıca bir araştırma konusudur. Ancak Kanlı 1 Mayıs’la beraber siyasal şiddetin öznesinin kim olduğunun belirsizleştiği ve önemini

⁶⁴⁶ “Atatürk Üniversitesi Süresiz Kapatıldı,” **Milliyet**, 13 Ocak 1977.

⁶⁴⁷ “İstanbul ve Tunceli’de Dün İki Genç Öldürüldü,” **Milliyet**, 14 Ocak 1977.

⁶⁴⁸ “3 İlde 3 Kişi Daha Öldürüldü,” **Milliyet**, 25 Ocak 1977.

⁶⁴⁹ “Milli Güvenlik Kurulu Bugün Toplanıyor,” **Milliyet**, 25 Ocak 1977.

⁶⁵⁰ “Yurtlararası Savaş Sabaha Kadar Sürdü,” **Milliyet**, 1 Nisan 1977.

⁶⁵¹ “Türkler: Faşist ve Maocu Saldırganlar, MC ve CIA’nin Hizmetindedir,” **Milliyet**, 3 Mayıs 1977.

⁶⁵² “DİSK İçin Soruşturma Açıldı,” **Milliyet**, 3 Mayıs 1977.

kaybettiği bir sürece girildiği açıktır. 12 Mart döneminde yaşanan şiddet kır ve şehir gerilla mücadelesiyle sosyalist-komünist devrim sürecini başlatmak isteyen ‘devrimcilerle’, onların karşısında konumlanan rejim yanlısı ‘milliyetçiler’ arasındaki bir çatışma olarak anlamlandırılabilir. Ancak 1977 sonrasında iyice belirginleşen şiddet siyasi bir programa bağlı olmaktan uzaklaşan bir şiddettir.⁶⁵³ Şiddetin bir araç olmaktan çıkarak kendi için bir amaç haline geldiği ve kitlesel kısımlara dönüştüğü bir sürece girilmiştir.

İslamcı gençlik hareketinin temsilcileri yukarıda da belirtildiği gibi siyasi şiddeti amaçlarına ulaşmak için bir metot olarak benimsememişlerdi. İslamcı gençlik hareketinin iki önemli örgütü olan MTTB ve Akıncılar Derneği’nin başkanları Cemalettin Tayla ve Mehmet Tezel İslamcı gençlerden şiddete bulaşmamalarını istediler. Buna göre İslamcı gençlik şiddetin tarafı değildi ve tarafı olmadığı bir çatışmada yer almamalıydı.⁶⁵⁴

İslamcıların kendilerini doğrudan ilgilendirmeyen bir çatışmanın tarafı olmaması gerektiği mesajını MTTB Başkanı Cemalettin Tayla da kendi tabanına verecektir. Büyük Fetih Mitinginde yaptığı konuşmada “Bu kavga bizim inancımızın kavgası değildir. Bizim nizamımızın kavgası değildir, olamaz da! Bu kavga post kavgasıdır. Bu kavga küfrün kavgasıdır. Kurdukları düzenin ömrünü uzatmak için çıkardıkları suni kavgadır” diye açıklamalarda bulunan Tayla İslamcı gençliğe “önce nefsinden olmak üzere nizamına hazır ol, nefsinde İslam’ı ilan et” diyerek İslamcı gençliğin kendi öz olgunlaşması üzerinde durması gerektiğini belirtiyordu.⁶⁵⁵

İslamcı gençlik hareketi temsilcilerininin çatışmadan uzak durma söylemi çatışmanın sadece ülkücü ve sosyalistler arasında cereyan ettiği bir ortamda kolay anlaşılabilirdi. Ancak gençlik hareketleri arasındaki alan kavgaları kısa sürede akıncı gençliği de içerisine alacaktır.1977 yılı içerisinde alan mücadelesinin ilk tezahürü Erzurum Atatürk Üniversitesinde ülkücü ve İslamcı gençler arasında yaşanacaktır. İki

⁶⁵³ Özellikle sol içi şiddet bu ‘anlamsızlığın’ en önemli örneklerinden biridir.

⁶⁵⁴ “Kardeş Kanı Dökmeye Nihayet Verilmeli,” **Yeni Devir**, 5 Nisan 1977.

⁶⁵⁵ “MTTB’li Gençler ‘Maziyle Aramıza Giren Perdeyi Yırtacağız!’ diye Haykırdı.”

grup arasında çıkan çatışmada 7 kişi yaralanırken 132 öğrenci ise polis tarafından gözaltına alınacaktı.⁶⁵⁶ Gençlik hareketleri arasındaki çatışmanın bir izdüşümünü de parti siyasetinde gözlemlemek mümkündür. Milliyetçi Cephe hükümeti 1975-76 yılları arasındaki nispi uyum görüntüsünden gittikçe uzaklaşmaktaydı. Bunda dış borç yoluyla sağlanan iktisadi büyümenin 1977'ye gelindiğinde sürdürülemez hale gelmesinin de etkisi vardı. 1 Mart 1977'de MC hükümet tarafında Türk Lirası Amerikan Dolarına karşı devalüe edildi. MC hükümeti döneminde bu 6. devalüasyon kararıydı ve bütün bu süre boyunca Türk parası Amerikan doları karşısında % 26.35 oranında değer kaybetti.⁶⁵⁷ Aynı gün alınan kararla yurtdışı kaynaklı kısa vadeli yüksek faizli döviz girişi de kısa vadeli faizlerin düşürülerek uzun vadeli faizlerin yükseltilmesi ile denetim altına alınmaya çalışılıyordu.⁶⁵⁸ Ekonomik göstergelerin kötüye gidişi, artan şiddet eylemleri ve yaklaşan 5 Haziran 1977 genel seçimleri hükümeti oluşturan partiler arasındaki gerilimleri arttıran faktörlerdi.

İslamcı gençliğin kendi siyasi kimliğini ayırt etmesi bakımından sosyalistlerle girilen çatışmalardan ziyade ülkücülerle girilen mücadele daha belirleyici olmuştur. Sosyalistlerle girilen mücadele daha çok milliyetçi-muhafazakar cephenin mantığını oluşturuyordu. Cephe içerisinde ülkücüler ve akıncıları ayırt eden unsur sosyalistlerle mücadele olamazdı çünkü iki grup da neticede anti-komünistti. Muhafazakar-milliyetçi cephe içerisinde yer alan İslamcıların kendilerini bu cepheden ayırtması ülkücülerle mücadelesi sonunda oldu. Bu sebeple İslamcı siyasi ve ideolojik kimliğin kurulumunda ülkücülerle girilen mücadele çok daha belirleyici olmuştur. Tarihi tecrübe de bu durumu teyit ediyordu. 1969'da MTTB'nin İslamcılığa geçişi ülkücülerle mücadelesi, ülkücülerden kendisini farklılaştırması ile mümkün oldu. 12 Mart muhtırası Türkiye'de diğer ideolojik hareketleri olduğu gibi İslamcılığın da gelişimine ciddi bir sekte vurdu. İslamcı gençlik hareketinin tekrar aktif olarak alanda kendini gösterebilmesi 1976 sonrası olacaktı. Burada da ilk başta MC hükümetinin de etkisiyle CHP ve sosyalist hareket karşılığı ülkücüler ve akıncılar için yakınlaştırıcı bir unsurdu.

⁶⁵⁶ "Polis Akıncılara Karşı Sis Bombası Kullandı," **Milli Gazete**, 21 Nisan 1977.

⁶⁵⁷ "1 Dolar=17.85 TL.," **Milliyet**, 2 Mart 1977.

⁶⁵⁸ "Uzun Vadeli DÇM'lerin Faizi Arttırıldı, Kısa Vadelilerin İse Düşürüldü," **Milliyet**, 2 Mart, 1977.

Ülkücü ve İslamcı gençlik arasındaki geri döndürülemeyecek ve telafi edilemeyecek kırılma Edirneli İslamcı genç Erdoğan Tuna'nın ülkücüler tarafından öldürülmesi oldu. Erdoğan Tuna ülkücüler tarafından öldürüldüğü kesinleşen ilk İslamcıydı.⁶⁵⁹Bu durum İslamcı gençlik hareketi için son derece şok ediciydi. 1969'dan beri İslamcı gençlik hareketi ülkücü hareketten kendisini ideolojik olarak ayırtmıştı. Ancak anti-komünist cephe içerisinde yer alan ülkücüler ve İslamcılar birbirlerini 'düşmanlaştırmamışlardı'. Erdoğan Tuna'nın öldürülmesi akıncılar açısından ülkücülerle herhangi bir taktiksel yakınlaşma imkanını dahi ortadan kaldıran keskin bir ayrışmaya sebebiyet verecektir. Nitekim bu durum akıncılar hareketi temsilcilerinin söylemlerine doğrudan yansıtacaktı. Nisan 1977'de "ülkücü kardeşlerimiz" hitabını kullanan Mehmet Tezel Erdoğan Tuna'nın ölümünün ardından ülkücüleri sosyalistlerin kullandıkları hitapla "faşist" olmakla suçlayacaktı.⁶⁶⁰ Erdoğan Tuna'nın öldürülmesi üzerine *Yeni Devir* gazetesinde "İslamcı Gençlik" imzasıyla ülkücüleri "CIA tarafından teşkilatlandırılmakla" suçlayan çok sert bir üslupla bir bildiri yayınlanır:

Kardeşler! Kurulu olan bu zulüm düzeninin bekçisi ve savunucusu çapulcular vardır. Bunlar CIA gibi beynelmilel güçler tarafından sevk ve idare edilerek teşkilatlandırılmışlardır. Senin öz evlatların olan İslamcı Gençlik'i ve onun mukaddes davasını baltalamak, gayesinden saptırmak ve gelişimin başka yöne kanalize etmek için öne sürülmüşlerdir. Bunlar şeriat düşmanı ve düzen kuklaları. En ulvi davanın en süfli istismarcısıdırlar. Müslüman halkın sempatisini kazanmak için komünist düşmanı, milliyetçi görünüp birçok saf ve aldatılmış gencin kanına girmişlerdir. Açıkça söylüyoruz ki; bunlar düzenin kuklası, maşası hatta düzenin istediği biçimde kendilerinin kurttan geldiğini ilan eden zavallı oldukları kadar da gaddar kimselerdir.⁶⁶¹

⁶⁵⁹ 1969'da katledilen ilk İslamcı "şehit" Mustafa Bilgi'nin failinin ülkücüler olduğuna dair bir şüphe vardığına da bu hiçbir zaman ispatlanamadı.

⁶⁶⁰ Mehmet Tezel'in ülkücülere ağır ithamlarda bulunduğu konuşmanın haber metni şu şekildedir: "Sözde İslami değerlere saygıdan bahseden Ülkü Ocakları, eğer inandıklarını yaşayan bir grup olsaydı Müslüman öldürmenin hangi manaya geldiğini bilirlerdi diyen Tezel, "Hem cami imamını öldürüp hem de İslam'dan bahsetmek istismardır, düzenbazlıktır" şeklinde konuşmuştur. Tezel radyoda, gazetelerde, TV'de olayla alakalarının olmadığını söyleyen milliyetçilik maskesi altında asıl faşist çehreyi saklamak niyetinde olduklarına temas ederek, Müslümanların kardeş olduğunu kabul etmeyen, parçalayan, dağıtan ve Türkiye'yi sömürülen bir ülke görmek isteyenlerin hain ve gafil olduklarını söylemiştir. Kendi çatıları altına girmeyen herkesi düşman ilan eden bu istismarcı, düzenbaz grup hem barış çağrıları yaparak hem silahlanarak bu millettten gerçek faşist çehrelerini saklayamayacaklarını ileri süren Akıncılar Derneği Genel Başkanı Tezel..." "Tezel: Akıncılar İslam Dışı Güçlerle Mücadeleye Kararlıdır," *Yeni Devir*, 30 Aralık 1977.

⁶⁶¹ "Erdoğan Tuna'nın Şehadeti Üzerine: İslamcı Gençlikten Müslüman Türkiye Halkına," *Yeni Devir*, 5 Ocak 1978.

Ülkücüleri düşmanlaştıran “Erdoğan Tuna’nın Şehadeti Üzerine” bildirisinin yayınlandığı tarih olan 5 Ocak 1978 bildirisinden 5 gün önce 31 Aralık 1977’de 2. Milliyetçi Cephe hükümeti gensoruyla düşürülmüştü.⁶⁶² Artık ülkücü ve akıncı gençlik hareketlerini bağlayacak siyasi işbirliği ortamı ortadan kalkmıştı.

3.3.3.2 Akıncılar Hareketinin MSP’nin Yanında Siyasi Farklılaşması

MSP, İsmail Müftüoğlu aracılığıyla Akıncılar Derneği’nin kuruluşuna destek vermişti, Akıncılar Derneği’nin hızlı örgütlenmesinde iktidarda olan Parti’nin katkısı yadsınamazdı. Ancak Akıncılar hareketinin Parti iradesinin doğrudan bir sonucu olduğunu söylemek mümkün değildir. 1975-76’dan itibaren İslamcı gençlik hareketi tabanda oluşmaktaydı. İslamcı gençler açık bir şekilde MSP’li olsalar, MSP’nin seçim çalışmalarına, miting ve toplantılarına şartsız bir şekilde destek verseler de MSP Gençlik Kollarında Parti ile organik ilişki içerisinde çalışmayı tercih etmiyorlar, kendi otonom alanlarını oluşturmak istiyorlardı.

Parti açısından gençlik hareketine bakıldığında Akıncılar Derneğinin kurulması ve hızlı örgütlenmesi memnuniyet vericiydi. MSP’li siyasi elitler açısından öncelik parlamenter siyasetti, iktidarda olmak, yukarıdan aşağıya toplumu dönüştürmek birinci hedefti. Toplumsal hareket siyasi partiyi iktidar yolunda desteklediği müddetçe önemliydi. MSP’nin gençlik hareketine bu bakış açısı Haziran 1977 ve Ocak 1978’de iki kez kırılmaya uğradı. Haziran 1977 genel seçimlerinden önce MSP’li siyasi elitlerin beklentileri parlamentoda mevcut milletvekili sayısını 2 kata yakın bir sayıya ulaştırmaktı.⁶⁶³ Halbuki beklentilerin tam tersi gerçekleşti. Bir önceki genel seçim olan 14 Ekim 1973 seçimlerinde oy oranı %11.8, milletvekili sayısı ise 48 olan MSP’nin 5 Haziran 1977’de yapılan seçimlerde oy oranı %8.57’ye milletvekili sayısı ise 24’e düşmüştü.⁶⁶⁴ Seçim sonucunda MSP’nin parlamento grubu

⁶⁶² “1977 İle Birlikte MC de Bitti,” **Milliyet**, 1 Ocak 1978.

⁶⁶³ Süleyman Arif Emre, **Siyasette 35 Yıl**, c. 3, İstanbul: Keşif Yayınları, 2002., s. 108.

⁶⁶⁴ 5 Haziran 1977 seçimi sonucunda Cumhuriyet Halk Partisi % 41.39 oy oranı ile 213, Adalet Partisi % 36.89 ile 189, Milliyetçi Hareket Partisi % 6.42 ile 16, Cumhuriyetçi Güven Partisi % 1.87 ile 3, Demokratik Parti ise %1.85 ile 1 milletvekili kazanmıştı. Parlamento 3 de bağımsız milletvekili girdi. 5 Haziran 1977 seçim sonuçları için bakınız; Suavi Aydın ve Yüksel Taşkın, **1960’tan Günümüze Türkiye Tarihi**, İstanbul: İletişim, 2015., s. 283.

yarı yarıya azalmıştı. Seçim çalışmaları sırasında İslamcı gençlerin Parti'ye aktif destekleri Parti elitlerinin gençlik hareketinin önemini takdir etmesine yol açtı.⁶⁶⁵ Üstelik 1977 seçimlerine kadar öncelenen parlamenter siyasetin sınırları ortaya çıkmış, bir kitle partisine dönüşme umudu 77 seçimleriyle ortadan kalkmıştı.

MSP'li siyasi elitlerin toplumsal harekete bakış açısındaki ikinci kırılma ise Ocak 1978'de II. Milliyetçi Cephe hükümetinin gensoru ile düşürülmesi ile meydana gelecekti. 5 Haziran 1977 tarihindeki seçimlerden CHP birinci parti olarak çıksa da çıkardığı 213 milletvekili 450 mevcutlu parlamentoda tek başına iktidar olmasına imkan tanımıyordu. Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk'ten hükümeti kurma görevini alan Bülent Ecevit 21 Haziran 1977'de kurduğu azınlık hükümetini Cumhurbaşkanıya sundu. Ancak Ecevit'in kurduğu azınlık hükümeti 3 Temmuz 1977'de parlamentoda güvenoyu alamayınca hükümet kurma görevi bu sefer Adalet Partisi Başkanı Süleyman Demirel'e verildi. Demirel, 21 Temmuz 1977'de Adalet Partisi, Milli Selamet Partisi ve Milliyetçi Hareket Partisi'nin katılımıyla II. Milliyetçi Cephe (II. MC) hükümetini kurdu.⁶⁶⁶

Milli Selamet Partisi için ilk bakışta seçim öncesi ve sonrası arasında bir fark oluşmamıştı. Parti hala hükümeti oluşturan koalisyonun bir parçasıydı. Koalisyon içindeki güç dengeleri bakımından da bir zayıflama görülmüyordu. I. MC hükümeti sırasında 7 olan bakan sayısı II. MC hükümetinde de korunmuştu, iç işleri bakanı yine MSP'li bir milletvekili, Korkut Özal olmuştu. Ancak kısa sürede II. MC hükümetinin I. MC hükümetine kıyasla çok daha zorlu politik ve iktisadi şartlar içinde doğduğu anlaşılacaktı. Bir taraftan siyasi şiddet durmaksızın devam ederken, hükümetin ilk 15 gününde 26 kişi siyasi sebeplerle öldürülmüştü,⁶⁶⁷ diğer taraftan ise iktisadi tablo gün geçtikçe olumsuzlaşıyordu. Döviz darlığı petrol ithalini etkilemişti piyasada gaz ve mazot bulunamıyordu.⁶⁶⁸ Eylül 1977'de "Ekonomik istikrar önlemleri paketi" açıklandı. Söz konusu paketle demir, çimento, akaryakıt, kağıt, elektrik ve PTT gibi

⁶⁶⁵ Mehmet Kartın ile görüşme, 6 Ekim 2015.

⁶⁶⁶ Aydın ve Taşkın, **1960'tan Günümüze Türkiye Tarihi.**, 282-284.

⁶⁶⁷ Ahmad, **The Making of Modern Turkey.**, s. 170.

⁶⁶⁸ "Döviz Transferi Yapılmadığı İçin Bütüngaç Darlığı Başladı," **Milliyet**, 1 Eylül 1977.

temel mal ve hizmetlere büyük oranda zamlar yapıldı.⁶⁶⁹21 Eylül'de Türk parası devalüe edildi. 1 ABD doları 19.25 kuruş oldu.⁶⁷⁰

II. MC hükümetinin karşı karşıya kaldığı ağır şartlara direnç gösterecek bir bütünlüğe sahip olmadığı 11 AP milletvekilin CHP Genel Başkanı Bülent Ecevit'in bakanlık vaadi karşılığında partilerinden istifa etmesiyle ortaya çıkacaktı. Söz konusu istifalar sonucunda hükümet parlamentodaki aritmetik üstünlüğünü kaybetti ve verilen bir gensoru ile düşürüldü. 5 Ocak 1978'de Bülent Ecevit Demokratik Parti ve Cumhuriyetçi Güven Partisinin de desteğiyle CHP azınlık hükümetini kurdu.⁶⁷¹

Milli Selamet Partisi'nin selefi olan Milli Nizam Partisi İslami toplumsal hareketin partisi olarak Ocak 1970'de kurulmuştu. 1973 seçimlerinde elde edilen büyük kitlesel başarı ardından kurulan CHP-MSP iktidarı ve parti içerisinde özellikle Nurcularla yaşanan ayrışma Parti'yi toplumsal harekete bağımlı olmaktan çıkararak adım adım bir kitle partisine dönüştürdü. Seçmen desteğini arkasında hisseden MSP'li siyasi elitlerin amacı demokratik seçimlerle iktidara gelerek toplumu yukarıdan aşağıya dönüştürmekti. Öğretmenleri örgütleyen Mefkureci Öğretmenler Derneği (MEF-DER), mühendis ve teknik elemanları örgütleyen Teknik Elemanlar Birliği (TEK-BİR), gençleri örgütleyen Akıncılar Derneği (AK-DER), memurları örgütleyen Akıncı Memurlar Derneği (AK-MEM) Milli Görüş'ün toplumsal tabanda karşılığı olan örgütlenmelerdi. Ancak MSP'li siyasi elitler açısından bu örgütlenmeler MSP'nin siyasi iktidarını güçlendireceği, Milli Görüş'e toplumsal zeminde yaygınlık kazandıracağı ölçüde önemliydi. Parti'nin çizdiği sınırların dışında bir faillığe sahip değillerdi. Ancak 5 Haziran 1977 seçimlerinin sonucu MSP'lilerin bu kurgusunu altüst etti. Söz konusu örgütlenmelerden gelen ciddi desteğe rağmen oy kitlesinde bir önceki seçime göre oransal olarak ciddi bir kayıp gözleniyordu. Bu durum kimilerine göre CHP ile koalisyon yapmaktan kimilerine göre ise MC hükümetinde bulunmaktan kaynaklanmıştı.⁶⁷² Ancak ortada net olan tablo MSP'nin kısa vadede iktidarı tek başına ele geçirecek toplumsal destekten yoksun olduğuydu. Ocak 1978 itibarıyla II. MC

⁶⁶⁹ "Zamlar Belli Oldu," **Milliyet**, 9 Eylül 1977.

⁶⁷⁰ "1 ABD Doları=19.25 Kuruş," **Milliyet**, 22 Eylül 1977.

⁶⁷¹ "Bakanlar Açıklandı," **Milliyet**, 6 Ocak 1978.

⁶⁷² Süleyman Arif Emre, **a.g.e.**, s.109-112.

hükümetinin düşmesiyle beraber iktidar olma avantajını yitiren MSP için siyasi amaç ve araçların yeniden gözden geçirileceği bir durum ortaya çıkmıştı.

1978 başı itibarıyla Parti'nin İslamcı toplumsal hareketle ilişkilerini yeniden düzenleme ihtiyacı açıktı. İslamcı toplumsal hareket Akıncılar Derneği kanalıyla 1976-78 arası dönemde önemli ölçüde örgütlenmiş, kendisini sosyalist ve ülkücü hareketlerden ayıştırmıştı. Ancak Parti açısından İslamcı toplumsal hareketle olan ilişkileri güçleştiren bir gelişme vardı. *Şura* dergisinin çıkmasıyla beraber kendisini mevcut siyasi partiye bağlı görmeyen daha bağımsızlıkçı, evrenselci ve devrimci bir İslamcılık çizgisi ortaya çıkmaya başlıyordu. 1969-78 arasındaki süreçte Milli Görüş Türkiye İslamcılığının siyasi programı olarak tartışılmaz bir egemenliğe sahipti. Ancak özellikle 1976 sonrasında Ercüment Özkan ve İslam Partisi⁶⁷³, *Düşünce* dergisi⁶⁷⁴ ve *Kriter*, *Talebe Dergisi* ve *Aylık Dergi* çevrelerinde⁶⁷⁵ İslam'ı yeniden anlamaya onun toplumsal ve siyasal yönünü ortaya çıkarmaya yönelik entelektüel üretim başlamıştı.⁶⁷⁶ Ancak bu üretimin sonuçları ilk defa Yılmaz Yalçiner'in genel yayın yönetmenliğini yaptığı *Şura* dergisiyle popülerleşecek, gençlik hareketini etkilemeye başlayacaktı. Diğer bir deyişle *Düşünce* ve *Kriter* gibi dergilerde toplanan bağımsız İslamcı entelektüellerin İslam'ı yeniden anlama ve evrensel İslamcı birikimle irtibat kurma çabaları 1978 sonrasında *Şura* dergisiyle beraber doğrudan gençlik hareketine hitap eden siyasal bir dile kavuşacaktı. Söz konusu kavramsal dil Milli Görüş'ün kavramsal dilinden çok daha mutlakçı ve devrimciydi.

⁶⁷³ "Hizbu-t Tahrir davası" sonrasında cezaevine giren Ercüment Özkan 1970 yılında cezaevinden çıktı. Cezaevinden çıktıktan sonra çalışmalarını gayri-resmi İslam Partisi çevresinde sürdüren Özkan gerek yayınladığı bildirimler gerekse çevresinde toplanan gençlerle yürüttüğü toplantılarla dar bir çevrede de olsa geleneksel İslam anlayışının karşısında yer alan Kuran merkezli din anlayışıyla etkili oldu. Hamza Türkmen, **Türkiye'de İslamcılık ve Özeleştir** (İstanbul: Ekin Yayınları, 2008), s. 76-77

⁶⁷⁴ İlk sayısı Nisan 1976'da çıkan *Düşünce* Dergisi Kasım 1979'a kadar aralıklarla 36 sayı çıktı. Derginin yazarları arasında Ali Bulaç, Beşir Eryarsoy, Ali Kemal Temizer, Ahmet Ağırakça, Ahmet Kuru, Hüseyin Besli, Ömer Özbay, Mehmet Bekaroğlu gibi isimler bulunmaktadır. Bakınız; Hamza Türkmen, **a.g.e.**, s. 78. Ayrıca bakınız; <http://idp.org.tr/dergiler/dusunce>

⁶⁷⁵ Mayıs 1976'da Said Çekmegil'in öncülüğünde çıkan *Kriter* dergisi Ekim 1984'e kadar 48 sayı çıkmıştır. Dergide Said Çekmegil ha ricinde Hikmet Zeyveli, Ahmet Ertürk, Metin Önal Mengüşoğlu gibi isimlerde yer alırken Muhammed İkbâl, Ebu'l Ala Mevdudi, Hurşit Ahmet ve Said Ramazan gibi entelektüellerin çeviri yazıları yer almıştır. 1976'da çıkan ve yayın hayatı kısa süren *Talebe* dergisinde Mehmet Bekaroğlu, Ahmet Ertürk, Cahit Koytak ve Ömer Özbay gibi isimler yer alırken, Yaşar Kaplan'ın öncülük ettiği edebi çalışmalara ağırlık veren *Aylık* dergi ise 1978 yılında yayın hayatına başladı. Bakınız; Hamza Türkmen, **a.g.e.**, s. 79-80. *Kriter* dergisi için ayrıca bakınız; <http://idp.org.tr/dergiler/kriter>

⁶⁷⁶ Hamza Türkmen, **a.g.e.**, s. 76.

Kısacası MSP'nin 1978 Ocak ayından itibaren toplumsal hareketle irtibatlanması hem parlamentoda muhalefete düşmenin de gerektirdiği toplumla yeniden ilişkilene çabasının bir ürünüydü hem de tabandan yükselen hareketin kendi mutlak hegemonyasına alternatif üretme riskine karşı bir tedbirdi. MSP'li siyasi elitler 1970-73 arasında olduğu gibi toplumsal hareket partisi olmaya niyetli değillerdi, bu siyasi alandaki mücadelenin onlara verdiği meşruiyeti çok kolay bir şekilde gözden çıkarmak anlamına gelirdi; ancak özellikle 1973-77 arasında kısmen benimsenen seçim odaklı (*electoralist*) parti hüviyeti de sürdürülebilir değildi. Yeni koşullarda parti siyasi elitlerinin amaçları bir kitle partisi (*mass based*) haline gelerek toplumsal hareketle bütünleşmek ve bu şekilde onu çerçevelemektir, toplumsal hareketi partinin patronluğunda yönlendirmektir. Çerçevelemek ya da yönlendirmek toplumsal hareketi zayıflatmak ya da sindirmek anlamına gelmiyordu. Tam tersine Parti, toplumsal hareketi kendi kitleselleşmesi için önemli bir kaynak görüyordu ve kendi patronluğu altında bu kaynağı güçlendirmek istiyordu.

Bölüm Sonucu

Bu bölümde Akıncılar Derneği'nin resmi açılışının yapıldığı 23 Ocak 1976 ile MSP'nin iktidardan düştüğü 5 Ocak 1978 arası dönem akıncılar hareketinin yapılanma dönemi olarak ele alındı. Akıncılar hareketinin yapılanması Milli Selamet Partisi, ülkücü ve sosyalist gençlik hareketleri gibi farklı siyasi aktörlerle kurulan ilişkilerin sunduğu politik olanak ve kısıtlar içinde tartışıldı. Fiziki yapılanma açısından büyük başarı elde edilen bu dönemde ideolojik arayışlar bütünlüklü bir siyasi dil ve programa dönüşemedi. MSP ile kurulan ilişki akıncılar hareketinin siyasi yapılanması ve farklılaşması için belirleyiciydi. Parti, gençlik örgütü ve hareketine kısıtlı bir rol biçiyordu, buna karşın gençlik örgütünün kendi otonom alanını kullanmakla beraber Parti'nin kendisine biçtiği rolü aşacak bir siyasi farklılaşma ya gittiği tespit edilemedi. Rakip siyasi hareketlerle olan mücadelelerde alan mücadelesinin daha ziyade ülkücülerle yapıldığı çeşitli yerel mücadelelere rağmen Erdoğan Tuna'nın öldürülmesine kadar ülkücülerin anti-komünist cephenin bir parçası olarak görüldüğü,

Tuna'nın ölümünün ardından ise 2. MC hükümetinin dağılmasıyla beraber milliyetçi İslamcı işbirliğinin sona erdiği ifade edildi.

BÖLÜM 4**MÜCADELE VE ÖZNELEŞME SÜRECİNDE AKINCILAR
HAREKETİ**

5 Ocak 1978 tarihinde 2. Milliyetçi Cephe hükümetinin sona ermesi Türkiye İslamcılığı için bir dönüm noktasıydı. Parlamenter sistem içerisinde kitlesel oy desteğiyle iktidar olarak yukarıdan aşağıya bir İslamileşme stratejisinin başarılı olamayacağı anlaşılmıştı. 5 Ocak sonrası süreçte politik şiddetin ve alan mücadelesinin her geçen gün yoğunlaştığı bir ortamda tabandan gelen İslamcı toplumsal-siyasal hareketin konsolidasyonu ve güçlendirilmesi ile Türkiye İslamcı hareketinin rakip siyasi hareketlerle mücadele edebileceği fikri ortaya çıkacaktı. Bu fikrin somut karşılığının ortaya çıkacağı 5 Ocak 1978 tarihi ile ordunun yönetime el koyduğu 12 Eylül 1980 arasındaki dönemi tek bir parantez içerisinde değerlendirebiliriz. Ancak bu parantez içerisinde de mevcut İslami aktörlerin konumlarını ve eylem planlarını büyük oranda değiştiren bir 'olay' olarak İran İslam Devrimi yaşanacaktır. İran İslam Devrimi tecrübesi Türkiye İslamcılığının mevcut yapısıyla çelişen bir çok unsura sahipti. Türkiye İslamcılığı Şubat 1979'daki Devrime kadar açık bir hiyerarşi içerisinde örgütlenmişti. En tepede Necmettin Erbakan'ın lideri olduğu Milli Selamet Partisi yer alıyordu. Milli Selamet Partisi cemaatler, entelektüeller ve gençlik hareketinden oluşan İslamcı hareketi tamamen denetimi ve kontrolü altında tutamıyordu; bu aktörlerin kendi otonom eylem alanları mevcuttu. Ancak bu aktörlerin belirli bir otonomisinin olması İslamcılar siyasi alanda temsil eden ve bu alanda İslamcılar (ya da dindarlar) lehine sonuç alması beklenen yegane sorumlu aktörün MSP olduğu gerçeğini değiştirmez. İran İslam Devrimi kendine özgü yapısıyla söz konusu hiyerarşiyi açık bir şekilde tehlikeye düşürdü. İran Devrimi bir siyasi teşkilat marifetiyle değil doğrudan halkla ulemanın bütünleşmesiyle gerçekleştirildi. Ayetullah Humeyni bu bütünleşmenin sembolü ve lideriydi. İran İslam Devrimi parlamenter mücadele yoluyla, sistem içinden kotarılmış bir devrim değildi, doğrudan halk kalkışmayla gerçekleşen bir devrimdi. Devrimin bu şekilde elde edilmesi MSP'nin uzun vadeli sistem içi parlamenter sürece dayanan, halkı kendi başına bir siyasi aktör görmekten ziyade temsilin kaynağı olarak gören anlayışını ciddi şekilde

boşa düşürüyordu. Gençlik hareketi ve teşkilatı İran Devrimi sonrasında Türkiye’de politik çatışmanın her geçen gün arttığı bir ortamda büyük bir sorumluluk ve eylem imkanı ile karşı karşıyaydı. Gençlik hareketi her ne kadar Parti’nin yönlendirici etkisi altında olsa da İslamcı toplumsal hareketin en güçlü örgütü konumundaydı. İran Devrimi sonrası süreç, gençlik hareketine kendi koyduğu amaçlarla örtüşecek araçlar geliştirme imkanı sağlamasıyla bir taraftan özneleşmenin politik olanağını açarken diğer bir taraftan ise teşkilat içi tartışmalar, toplumsal hareketin patronluğunu sağlamaya çalışan Parti ile olan ilişkiler ve İran Devrimi sonrası artan devlet baskısı İslamcı gençlik hareketinin failliğini sınırlayacaktı.

Bu bölümde İslamcı gençlik hareketinin 5 Ocak 1978-12 Eylül 1980 arası macerası 11 Şubat 1979 tarihli İran İslam Devrimi bir kırılma noktası olarak alınacak şekilde iki altbölümde ele alınacaktır. 5 Ocak 1978-11 Şubat 1979 arasındaki dönem akıncıların özellikle siyasi sistemle olan mücadelesinin yoğunlaştığı ancak kamusal eylemden kaçınılan bir dönem olarak pasif mücadele dönemi olarak adlandırılacakken, 11 Şubat 1979-12 Eylül 1980 arasındaki dönem kamusal eylemin siyasi failliğin önemli bir unsuru olarak öne çıktığı aktif mücadele ya da özneleşme dönemi olarak ele alınacaktır.

4.1. Akıncılar Hareketinin Pasif Mücadele Dönemi (5 Ocak 1978-11 Şubat 1979)

Akıncılar hareketinin 3. Bölüm’de detaylı olarak tartışılan 23 Ocak 1976-5 Ocak 1978 arasındaki dönemi örgütsel, ideolojik ve siyasi bir yapılanma dönemiymi. Akıncılar hareketinin örgütü olan Akıncılar Teşkilatı’nda her siyasi kırılma anı İran İslam Devrimi sonrasında da göreceğimiz üzere bir genel kurula tekabül etmiştir. Nitekim MSP’nin muhalefete çekildiği 5 Ocak tarihinden üç ay sonra yeni bir genel kurul yapıldı. 8 Nisan 1978’de yapılan Akıncılar Derneği genel kurulu ile Mehmet Tezel yönetimi görevini Mehmet Telliöğlü başkanlığındaki yeni yönetim kuruluna devretti.⁶⁷⁷ Yeni yönetim kurulu ile birlikte Ocak 1976’dan beri Akıncılar Derneği’ni

⁶⁷⁷ Mehmet Telliöğlü yönetiminin görev dağılımı şu şekilde olmuştur: Genel Başkan: Mehmet Telliöğlü, Genel Başkan Yardımcısı Mehmet Ali Bulut, Genel Sekreter: Mustafa Denктаş, Genel

yönetmekte olan kurucu kadro büyük oranda görevi bırakmış oldu.⁶⁷⁸ Ankara Devlet Mimarlık Akademisi öğrencilerinden oluşan MTTB ve MSP’de bir arada görev almış ve 2 yılı aşkın süre Dernek yönetimin sürdürmüş bir yönetimden sonra siyasi şiddetin 2 yıl öncesiyle kıyaslanamayacak şekilde arttığı ve MSP’nin muhalefete çekildiği bir ortamda yeni bir kadro yapılanmasına gidiliyordu. Bir önceki yönetimde de yer alan Mehmet Tellioglu’nun başkan seçilmesi ve yönetim kurulunu oluşturan isimlerin bir önceki yönetimde olduğu gibi Ankara kökenli oluşu bir süreklilik arayışının da olduğunu göstermekteydi.

Tevfik Rıza Çavuş ve Mehmet Tezel yönetimlerinin yer aldığı akıncılar hareketinin Ocak 1976-Ocak 78 arası dönemi fiziki, ideolojik ve siyasi bir yapılanma dönemi idi. Tellioglu yönetiminin görevi devraldığı Nisan 1978 itibariyle bu yapılanmanın tamamlandığı söylemek güç olsa da önemli mesafeler kat edilmişti. Özellikle fiziki yapılanma bakımından Tezel yönetimi büyük başarı elde etmiş Türkiye çapında Akıncıların örgütlenmesini büyük oranda sağlamıştı. Tezel yönetimi Tellioglu yönetimine şehirlerde, ilçelerde, kasaba ve köylerde örgütlenmiş olarak 398 şube bırakmıştı. Tellioglu döneminde şube sayısı kademe kademe arttırıldı. Akıncılar Derneği’nin 400. Şubesi 30 Nisan 1978’de Balıkesir il merkezinde açıldı.⁶⁷⁹ Mehmet Tellioglu 11 Haziran’da *Milli Gazete*’de yayınlanan röportajında şube sayısını il, ilçe ve köy birimleri toplamı olarak 409 olarak verirken⁶⁸⁰, kendi başkanlık döneminin sonuna doğru 12 Şubat 1979’da yayınlanan bir açıklamasında bu sayının 457’ye çıktığını belirtiyordu.⁶⁸¹

Sekreter Yardımcısı: Ali Çelik, Genel Muhasip: Nurettin Gülerer, Genel Veznedar: Mehmet Kara, Üyeler: Ahmet Özçelik, Ersönmez Yarbay, Yahya Düzenli, Hikmet Akgül, Nevzat Arabacı, Abdullah Geyik, Ümit Yurtkuran, Ali Karaduman, İrşadi Yıldırım. Bakınız; “Akıncılar Genel Başkanlığına Tellioglu Getirildi,” **Yeni Devir**, 11 Nisan 1978.

⁶⁷⁸ Mehmet Tellioglu yönetiminde yer alan Mehmet Tellioglu ile birlikte Hikmet Akgül ve Mustafa Denктаş bir önceki yönetimde de görev yapmışlardı.

⁶⁷⁹ “Akıncılar Derneği’nin 400. Şubesi Balıkesir’de Açıldı,” **Yeni Devir**, 1 Mayıs 1978.

⁶⁸⁰ “Türkiye’nin Genel Durumu ve Akıncılar Derneğinin Çalışmaları,” **Milli Gazete**, 11 Haziran 1978.

⁶⁸¹ Ayrıca Türkiye’nin 28 noktasında Akıncı Memurlar 20 noktasında ise Akıncı İşçiler Derneği’nin faaliyet gösterdiği belirtilmekteydi. “Akıncıların Hedefi, Anadolu İnsanını Mutlak Nizam’a Götürmektir,” **Milli Gazete**, 12 Şubat 1979.

Mehmet Tezel dönemi “yapılanma” dönemi olarak adlandırıldı ise Mehmet Telliöglü dönemi bir “mücadele” dönemi olarak adlandırılabilir. Bu mücadele kamusal eyleme dayanmadığı daha ziyade İslamcı hareketi siyasi sistem baskısına kaşı muhafazaya dayandığı için pasif ve korumacı karakterlidir. Akıncılar hareketinin birinci döneminde rakip siyasi hareketlerle mücadele verildiği gibi Telliöglü yönetimiyle başlayan ikinci döneminde de yapılanmaya devam edildi. Ancak buradaki yapılanma/mücadele vurgu farkı Tezel yönetimi döneminde teşkilatlanma çalışmalarının öncelendiği, Telliöglü döneminde ise önceliğin artık fiziki yapılanmadan çıkarak siyasi mücadeleye geçtiğidir. Bu alt bölümde pasif mücadele döneminde Akıncılar hareketinin ideolojik ve siyasi şekillenışı/mücadelesi ele alınacaktır.

4.1.1 Pasif Mücadele Döneminde Akıncıların Siyasi Söylemi ve Programı

Bir önceki alt bölümde tartışıldığı üzere ideolojiyi Michael Freeden’e referansla, sadece bir kavramsal dizge, söylem ve dil olarak değil söz konusu kavramsal dizgenin somut karşılığı olan siyasi program ile oluşturduğu teori-pratik bütünlüğü içerisinde tanımlamıştık. 1969’a kadar üretilen kavramsal dizge Milli Nizam ve Milli Selamet Partileri ile birlikte “Milli Görüş” siyasi programını ortaya çıkarmıştı. 1976’dan sonra ise özellikle *Düşünce* dergisinde bir araya gelen Ali Bulaç, Ahmet Kuru, Ahmet Ağırakça, Beşir Eryarsoy, M. Sait Şimşek gibi Yüksek İslam Enstitüsü kökenli isimler tercümelele gelen kavramsal dizgeyi Türkiye İslamcı düşüncesine mal ettiler. Söz konusu kavramsal dizge ve söylem üzerinde çalıştılar, çeşitli araştırmalar yaparak evrensel İslamcı entelektüel üretimle bağ kurdular. Ocak 1978’de yayın hayatına “Şeriatçı Gazete Olabilir Mi” kapak başlığıyla çıkan *Şura* dergisi *Düşünce* dergisi çevresinin başını çektiği mahfillerde üretilen kavramsal dili popülerleştirdi. İslamcı gençlik *Şura* dergisini sahiplendi. Dergi, Akıncılar Derneği lokallerinde satıldığı gibi, İslamcı gençler tarafından şehirlerin stratejik noktalarında da satıldı.⁶⁸²

⁶⁸² Akif Emre ile yapılan görüşme, 20 Mayıs 2015.

Şura dergisinin yayın hayatına başladığı tarih olan 5 Ocak 1978 2. Milliyetçi Cephe hükümetinin düşmesinden 5 gün sonraya denk gelmektedir. Dergi Milli Selamet Partisi'nin yaklaşık iki buçuk yıllık koalisyon hükümeti ortaklığının sona erdiği bir konjonktürde yayınlanmaya başlamıştı. Daha önce de belirtildiği gibi Türkiye İslamcı hareketi 1969-70'den başlayarak daha ziyade siyasi partinin yönlendirdiği, içeriğini belirlediği ve sınırlarını çizdiği bir hareketti. Partinin iktidardan düşmesi Parti'nin İslamcı hareketin diğer unsurları olan gençlik hareketi ve entelektüeller üzerindeki etkisini azaltabilirdi. Nitekim Parti'nin iktidardan düşmesinin ardından *Şura* dergisinde toplanan Yılmaz Yalçınar, Selahaddin Eş Çakırgil, Mekki Yassıkaya ve Ömer Yorulmaz gibi isimler, kavramsal dağarcığı büyük oranda *Büyük Doğu* dergisi ve Necmettin Erbakan'ın konuşmaları çerçevesinde belirlenen muhafazakar milliyetçilikle iç içe geçen eklektik ve pragmatik bir İslamcı dile alternatif olarak, her hangi bir uzlaşımı kabul etmeyen, köktenci ve devrimci bir dil inşasına giriştiler.

Söz konusu kavramsal dilin siyasi mücadelenin çatışmacı karakterinin yoğunlaştığı bir ortamda İslamcı gençler açısından heyecan verici olduğunu tahmin etmek güç değildir. Milli Görüş'ün İslamcı dili kalkınmacı, ahlakçı ve medeniyetçi söylemlerin bir karmasıydı. Daha ziyade orta yaş üzeri neslin gerçekçiliğini taşıyan parti ve devlet merkezli bir söylemdi. Halbuki *Şura* dergisiyle popülerleşmeye başlayan yeni kavramsal dağarcık tabandaki mücadeleyi önceleyen, İslamcı hareket mensuplarına özellikle sosyalistler karşısında cesaretle savunabilecekleri hayatın tüm alanlarını kapsayan özgün ve devrimci bir anlam haritası sunuyordu.

Mehmet Tellioglu yönetiminin göreve geldiği Nisan 1978 itibariyle Akıncılar Derneği, İslamcı gençlik hareketinin çatı örgütlenmesi konumundaydı. Mehmet Tezel döneminde İslamcı gençliği örgütlenme misyonunu önceleyen dernek yönetimi şimdi örgütlenen İslamcı gençliği kontrol ve yönlendirme sorumluluğu içerisindeydi. Siyasi şiddet olaylarının kitlesel kısımlara dönüştüğü bir ortamda 1 yıl öncesine göre çok daha radikal ve devrimci bir söyleme sahip İslamcı gençliği siyasi şiddetin dışında tutmak son derece güçtü. 1976'da örgüt arayışında olan İslamcı gençlik hareketi 1977 sonunda Akıncılar Derneği bünyesinde konsolide olmuştu. Ancak 1978 itibariyle hareketin örgütün ona çizdiği sınırları aşma potansiyeli ortaya çıkmıştı. Bu durumun

farkında olan Tellioğlu yönetimi göreve gelir gelmez İslamcı hareketin metodu olarak “tebliği” ve örgüt disiplinini ısrarla vurguladı. 11 Nisan’da yayımlanan ilk kamuoyu açıklamasında Tellioğlu, “Üzerine ehemmiyetle parmak basarak Akıncılar olarak tekrar ediyoruz ki, İslam’dan başka kurtuluş yolu aramak boştur, sonu cehalet ve küfrün azgın dişlilerin de parçalanmak olacaktır. Akıncılar, bütün şartlar altında hak bildikleri yolda inançlı ve kararlı olarak “tebliğ” vazifelerini ifa etmekte bundan böyle daha da iştiyaklı ve yeni bir azimle devam edeceklerdir”⁶⁸³ diyerek İslamcı gençlerden “tebliğ” sınırları içerisinde hareket etmelerini isteyecekti.

Artan siyasi şiddet olaylarına karşı anarşinin dışında kalma çağrısı Akıncılar Derneği yöneticileri tarafından sıklıkla vurgulandı. Sağ-mukaddesatçı kesimin önemli isimlerinden biri olan Malatya Belediye başkanı Hamid Fendoğlu’nun 17 Nisan 1978 tarihinde evine gönderilen bombalı paket sonucunda gelini ve iki torunuyla beraber öldürülmesi sonucunda Malatya’da alevi-sünni ayrışmasına dayalı bir toplumsal çatışma ortamı ortaya çıkmıştı.⁶⁸⁴ Malatya Olaylarına ilişkin demeç veren Akıncılar Derneği Genel Sekreteri Mustafa Denктаş “Bu günkü anarşiyi sadece sömürülen veya az gelişmiş yurt bölgelerinin gelişmiş bölgelerle aralarındaki iktisadi ve sosyal uçurumların kapatılması veya halkın özgürlüğü halkın kurtuluşu mücadelesi sananlar büyük hata ve gaflet içindedirler. Çünkü bugünkü anarşi sistemli, planlı programlı bir dış müdahale ve istilanın hazırlık safhalarından başka bir şey değildir”⁶⁸⁵ diyerek İslamcı gençlerin çatışmanın dışında kalmasını istiyordu.

Mehmet Tellioğlu yönetiminin siyasal şiddetin olağanlaştığı ve kitlesel kısımlara dönüştüğü bir ortamda öncelikli amacı teşkilatın hitap ettiği İslamcı gençlik kitlesini çatışmaların dışında tutmaktı. Mehmet Tellioğlu Akıncıların sokağa çıkmayacağını açık bir şekilde belirtiyordu:

Zannedilmesin ki korktuğumuz için sokaklarda görünmüyoruz. Biz bugünkü ortamda İslami mücadelenin sokak kabadayılığı ile yapılmayacağına inanmışız. İslam’ın metodu sokak hareketleri değil tebliğdir. Tebliğimizde ise

⁶⁸³ “Akıncılar Genel Başkanlığına Tellioğlu Getirildi.”

⁶⁸⁴ Malatya Olayları için bakınız; “Malatya’da Bir Genç Öldürüldü, Yüzlerce İşyeri Tahrip Edildi, CHP İl Merkezi Yakıldı,” **Milliyet**, 19 Nisan 1978.

⁶⁸⁵ “Hamid Fendoğlu’nun Öldürülmesine Karşı Tepki Büyük Oldu,” **Milli Gazete**, 19 Nisan 1978.

hiçbir beşeri güç bize mani olamaz. Ne İslam dışı zorbalara ne de müşrik düzenler... Kafirler hainler ne kadar uğraşırlarsa uğraşsınlar Akıncıları sokağa çekmeye güçleri yetmeyecektir.⁶⁸⁶

Politik şiddet sarmalından uzak durmak için Akıncılar teşkilatının kısa vadeli taktik hedefi örgütün iç hiyerarşi ve disiplinini güçlendirmek oldu. Örgüt disiplini İslamcı hareketin tek bir kanaldan ve bir hiyerarşi içerisinde yönlendirilmesi için önemliydi. Disiplinin kaybolduğu bir durumda hiyerarşi dışı alınacak kararlar İslamcı gençlere şiddet olaylarının içine çekebilirdi. Nitekim *Yeni Devir* gazetesinde imzasız olarak yayımlanan “Kadro Disiplini ve Mücadelemizdeki Yeri” isimli yazıda disiplinin bir “İslami vecibe” olduğu vurgulanıyordu:

Nizam ve onun getirdiği disiplin, bir davanın manivelasıdır ve bu fikre malik olamayan bir başka hareket kolsuz ve ayaksız demektir. Bütün büyük oluş ve beceriler nizam sayesinde meydana gelir. İslami teşkilatın hususi vasfı onun en katı disiplindir, yani teşkilatın bütün mensuplarının teşkilat umumi merkezinden gelen bütün İslami emirlere kayıtsız ve şartsız tamı tamına uymasındır. Bir teşkilat mensubu şu veya bu teşkilat kararıyla aynı görüşte olmayabilir hoşlanıp hoşlanmayabilir. Fakat bu karar bir kere verildi mi, onun itaati İslami bir vecibedir. Teşkilat disiplinine uyulmaması emre itaat etmeme ve disiplinin bozulması Müslümanlarca teşkilata karşı en ciddi bir darbe olarak kabul edilmelidir ve Teşkilat disiplininin yerine getirilmemesi Teşkilattan atılmaya gidebilecek kadar ciddi bir şekilde cezalandırılmalıdır.⁶⁸⁷

Teşkilat disiplininin sağlanması için genel merkezle taşra örgütleri arasındaki iletişimin artırılması gerekiyordu. Söz konusu iletişim gerek il başkanlarının genel merkeze davet edilmesiyle⁶⁸⁸, gerekse de genel merkez üyelerinin katıldığı bölge toplantılarında genel merkezin siyasi gelişmelere yönelik fikir ve tutumlarının taşra temsilcilerine aktarılmasıyla sağlanmaya çalışılmıştır.⁶⁸⁹ Genel merkezin taşra örgütlerine verdiği mesaj akıncıların artan siyasi şiddet ve baskılar karşısında olayların

⁶⁸⁶ “Tellioglu: Müslümanlar Üzerinde Baskı Yoğunlaştı,” *Yeni Devir*, 30 Temmuz 1978.

⁶⁸⁷ “Kadro Disiplini ve Mücadelemizdeki Yeri,” *Yeni Devir*, 20 Ağustos 1978.

⁶⁸⁸ “Akıncı Bölge ve İl Başkanları 6-7 Ekim’de Ankara’da Toplanıyor,” *Yeni Devir*, 26 Eylül 1978.

“Akıncı Reisleri’nin Eğitim Çalışmaları Tamamlandı,” *Milli Gazete*, 21 Aralık 1978.

⁶⁸⁹ Mehmet Tezel döneminde birincisi yapılan bölge toplantılarının ikincisi Mehmet Tellioglu döneminde yapılmıştır. Bölge toplantıları için bakınız; “Akıncılar Marmara Bölge Toplantısı Yapıldı,” *Yeni Devir*, 1 Ağustos 1978. “Akıncılar Derneği Orta Anadolu Birinci Bölge Toplantısı Konya’da Yapıldı,” *Yeni Devir*, 3 Ağustos 1978. “Akıncıların 2. Ege Bölge Toplantısı İzmir’de Yapıldı,” *Milli Gazete*, 8 Ağustos 1978. Akıncılar Doğu Karadeniz bölge toplantısı için bakınız; “Akıncılar Çalışmalarını Hızlandırdı,” *Milli Gazete*, 29 Eylül 1978. “Akıncılar Güney Anadolu Bölge Toplantısı 28-29 Ekim’de Yapılacak,” *Yeni Devir*, 13 Ekim 1978.

içine çekilmemesi ve tebliğ metodunda ısrar edilmesiydi. Siyasi şiddetten uzak durma politikası o derece önemliydi ki Mehmet Telliöğlü yönetiminde Akıncılar bir provokasyona sebebiyet vermemesi için miting dahi düzenlemediler.⁶⁹⁰ Akıncıların birinci döneminde henüz kurulma safhasında, “Vahdet’e Çağrı” mitingini düzenleyen Akıncılar Derneği Genel Merkezi, Telliöğlü yönetiminde siyasi mücadelenin çok daha sertleştiği bir ortamda sokağa legal ya da illegal yollarla çıkmama kararındaydı. Ancak yukarıda belirtildiği gibi her ne kadar 1978 sonrasında Akıncılar Derneği İslamcı gençlik hareketinin çatı örgütlenmesi konumundaysa da örgütün hareketi tamamen kontrol altında tutabildiğini söylemek güçtür. Pasif mücadele döneminde genel merkezin onayı dışında bir eylem gerçekleştirilmedi. Buna karşın İslamcı gençliğin en azından bir kısmının gelişen olaylar karşısında genel merkezden daha aktif olma beklentisi gün geçtikçe artmaktaydı. *Şura* dergisiyle beraber İslamcı gençlik çok daha politik hatta devrimci bir söylemi gündelik hayatında kullanıyordu. Buna karşılık genel merkez kendisi de söz konusu dili söylemlerinde kullansa da eylem aşamasına geçince ‘pasif’ bir tutum takınıyordu. Siyasal şiddet ve alan mücadelesinin bu kadar yaygınlaştığı bir ortamda nasıl ve nerede yapılacağı çok da belirli olmayan, gerçekten bir stratejinin ürünü mü yoksa sadece bir tür yatıştırıcı söylem mi olduğu açıklık kazanmayan “tebliğin” İslamcı gençlik nezdinde tatmin edici olmadığı İran Devrimi sonrasında daha fazla açıklık kazanacaktı.

Akıncılar Derneği’nin yapılanma döneminde İslamcı entelektüellerin bir dergi çatısı altında toplanması amaçlanmıştı. Ancak *Akıncı* dergisi girişimi bir süreklilik kazanamamıştı. İslamcı gençlik hareketiyle entelektüellerin işbirliğinin somut bir siyasi dil ve programa dönüşmesinin önündeki, *Akıncı* dergisi girişiminin başarısızlığında kendisini gösteren, en önemli engel 1977 yılı itibariyle İslamcı entelektüellerin ve İslamcı gençlik hareketinin henüz bir ideolojik ve siyasi konumlanma arayışı içerisinde olmalarıydı. Bu sebeple *Akıncı* dergisinin ilk sayısında dönemin İslamcı düşünürleri olarak kabul edilen neredeyse kim varsa yazı göndermişti.⁶⁹¹ Ancak bu çapta bir ‘kapsayıcılık’ isteğinin olgun ve merkezleşmiş bir düşünce oluşturma ihtimali zayıftı. Nitekim *Akıncı* dergisi gençlik hareketine bir siyasi program sunamadı. 1978 yılına gelindiğinde ise şartlar belirli açılardan çok daha

⁶⁹⁰ Mehmet Telliöğlü ile görüşme, 4 Mayıs 2004.

⁶⁹¹ *Akıncı* dergisine yazı gönderen yazarlar ve ilgili tartışma için 3. Bölüm’e bakınız.

olgundu. Ocak 1978’de *Şura*, Şubat 1978’de ise İstanbul Kültür Ocağı’nın dergisi olan *İslami Hareket* yayın hayatına başlamıştı. Söz konusu dergiler doğrudan İslami harekete yön vermeyi hedefleyen ve gençliğe hitap eden dergilerdi. Dergilerin gençliğe ulaştırılmasında Akıncılar Derneği’nin katkısı büyüktü ancak bu aracılık misyonu dışında dernek yöneticileri ile dönemin İslamcı entelektüelleri arasında gençlik hareketine yön verme ve bir siyasi program oluşturma bakımından işbirliğinin son derece sınırlı olduğunu söylemek gerekir. Nitekim Mehmet Telliöğlü da söz konusu iletişim kopukluğunu kabul ediyordu.⁶⁹² Bu iletişim kopukluğunu aşmak için Akıncılar Derneği bünyesinde İslamcı entelektüeller davet edilerek çeşitli açık oturumlar düzenlendi. Daha sonra bu açık oturumlar yazılı olarak *Milli Gazete* ve *Yeni Devir* gazetelerinde yayımlandı.⁶⁹³ Ancak entelektüellerle gençlik hareketini buluşturmayı amaçlayan bu çabaların kısa vadede bir siyasi programa dönüşmesi güçtü. Bu güçlük sadece gençlik hareketi liderlerinin tutumları ile ilişkili değildi. 1978 yılı itibarıyla İslamcı siyasi mücadelenin temel aksı değişmişti. Bir taraftan Türkiye İslamcı hareketi İran’daki siyasi gelişmelerden etkilenerek ulus aşırı İslamcı hareketlerle fikri düzeyde de olsa etkileşime geçiyor diğer taraftan ise MSP’nin iktidardan düşmesiyle başlayan süreçte sivil ve askeri bürokrasinin baskılarını bundan önce olmadığı kadar üzerinde hissediyordu.

⁶⁹² Mehmet Telliöğlü Akıncılar Derneği ile İslamcı düşünürler arasındaki iletişim eksikliğini *Milli Gazete*’de yayınlanan röportajında anlatmaktadır: “Yazarlarımızın nizamımızın tekrar teessüsünde payının büyük olduğunu biz teşkilat olarak idrak ediyoruz. Buna rağmen kardeş teşkilatlar olsun biz olalım yazarlarımızla teması ihmal etmiş durumdayız. Bu bakımdan yazarlarımızı en kısa zamanda bir araya getirme faaliyetimiz vardır. Bu daha önce çeşitli yazarlarımızı ziyaretle olmuştur. Şimdi ikincisi bir brifing şeklinde olacaktır. Bu toplantıda biz kendi teşkilatımız ve çalışmalarımız hakkında bilgi vereceğiz. Ayrıca yazarlarımızın da tavsiyelerini alacağız. Bu arada Akıncı Yazarlar Derneğini de oluşturmak istiyoruz.” Mehmet Telliöğlü’nun ilgili röportajı için bakınız; “Konu: Türkiye’nin Genel Durumu ve Akıncılar Derneğinin Çalışmaları, Konuk: Mehmet Telliöğlü,” **Milli Gazete**, 11 Haziran 1978.

⁶⁹³ 7 Ekim 1978’de Demetevler Milli Görüş Sarayı’nda düzenlenen Tevhid Gecesi’nde gerçekleştirilen açık oturumu Mehmet Fahri yönetirken Erdem Beyazıt, Akif İnan ve Süleyman Kalkan oturuma konuşmacı olarak katılmışlardır. Açık oturumun yazılı deşifresi için bakınız; “Önce Müslüman Kafalar Batı Düşüncesinden Arındırılmalıdır,” **Yeni Devir**, 11 Ekim 1978. Eskişehir Akıncılar Derneği tarafından düzenlenen “Müslümanlar Dayanışma Haftası”nın beşinci gününde Mehmet Fahri’nin düzenlediği açık oturuma Erdem Beyazıt, Atasoy Müftüoğlu, Selahattin Eş ve Hüsnü Aktaş katılmışlardır. İlgili açık oturumun yazılı deşifresi için bakınız; “İslam’ın Diriliş Hareketi Bütün Dünyada Hızla Yayılıyor,” **Yeni Devir**, 14 Şubat 1979. Açık oturumun ikinci bölümü için bakınız; “Müslüman, Olayları Batılı Veya Marksist Yaklaşımlarla Değil, Kendi Yorumuyla Değerlendirmelidir,” **Yeni Devir**, 22 Şubat 1978.

4.1.2 Pasif Mücadele Döneminde İslamcı Gençlik Hareketinin Siyasi Mücadelesi

Nisan 1978’de görevi devralan Mehmet Tellioglu yönetiminin Mehmet Tezel yönetiminden farklı olarak sadece rakip siyasi hareketler olan sosyalist ve ülkücü hareketlerle değil Ocak ayında iktidar gelen CHP azınlık hükümeti döneminde kendi aleyhine dönen sivil ve askeri bürokrasiye karşı da mücadele etmesi gerekecekti. I. Ve II. Milliyetçi Cephe hükümetleri sırasında iç işleri bakanları Milli Selamet Partili milletvekilleri olan Oğuzhan Asiltürk ve Korkut Özal’dı. Haziran 1977 seçimlerinden sonra iktidara gelen CHP azınlık hükümetini göz önüne almazsak 31 Mart 1975’den 5 Ocak 1978’e kadar olan 2 yıl 9 aylık sürede içişleri bakanlıkları MSP’nin uhdesindeydi. Bu dönemde akıncılar hareketinin henüz yapılanma döneminde olduğu, faaliyetlerini “tebliğ” sınırları içinde tuttuğu da ayrıca hesaba katılırsa MSP’nin iktidarda olduğu bu dönemde devlet güçleriyle (emniyet ve yargı bürokrasisiyle) nispeten az karşı karşıya geldiği söylenebilir.⁶⁹⁴ Oysa Ocak 1978 sonrasında henüz genel kurul öncesinde Akıncılara karşı polis baskısının başladığını görüyoruz. 10 Şubat 1978’de Tepebaşı gazinosunda düzenlenen “Abdülhamid Han’ı Anma Haftası” için afiş asan 7 akıncı genç tutuklandı.⁶⁹⁵ Her ne kadar tutuklanan 7 gençten 6’sı serbest bırakıldıysa da⁶⁹⁶ CHP azınlık hükümeti döneminde akıncı gençler üzerindeki ‘devlet baskısı’ nın artacağı anlaşılmaktaydı.

Nitekim Tellioglu yönetiminin görevi devraldığı Nisan ayında Hamid Fendoğlu’nun öldürülmesini protesto amacıyla Şehzadebaşı Camii’nde toplanan akıncı gençler Fatih semtine yürümek istemişler ancak polis tarafından şiddet kullanılarak durdurulmuşlardır.⁶⁹⁷ 22 Nisan’da Fatih Akıncılar Derneği polis tarafından kapısı kırılarak aranmıştı. Polisin Akıncılar Derneği üzerindeki baskılarını protesto eden İstanbul Akıncılar Derneği CHP iktidarını hedef alarak “dün polis

⁶⁹⁴ MSP iktidarı sırasında polis ve Akıncıların karşı karşıya geldiği olayların en dikkat çekeni Erzurum Üniversitesi’nde yaşanan Ülkücü-Akıncı çatışması sırasında yaşandı. Polis ve İslamcı öğrencilerin karşı karşıya geldiği olaylarda 132 Akıncı genç gözaltına alındı. “Polis Akıncılara Karşı Sis Bombası Kullandı,” **Milli Gazete**, 21 Nisan 1977. Mehmet Tezel döneminde İslamcıların “devlet baskısı” nı yakından hissettikleri bir diğer olay ise yazar Selahaddin Eş Çakırgil’in bir yazısından dolayı mahkum edilmesi oldu. Bakınız; “Yazarımız Çakırgil Hapse Atıldı,” **Milli Gazete**, 1 Temmuz 1977.

⁶⁹⁵ “Akıncılar Yargılanıyor,” **Yeni Devir**, 3 Mart 1978.

⁶⁹⁶ “Tutuklanan Akıncıların Duruşmasına Devam Edildi,” **Yeni Devir**, 30 Mayıs 1978.

⁶⁹⁷ “Konya’da Akıncılar Derneği Şube Başkanı Saldırıya Uğradı,” **Yeni Devir**, 21 Nisan 1978.

zulmünden hançerelerini yırtanlar, bugün dünküne rahmet okutacak polis zulmü sergilemektedirler” açıklamasında bulunacaktı.⁶⁹⁸ Polis ile akıncı gençlerin karşı karşıya geldiği en dikkat çekici olaylardan biri ise Milli Selamet Partisi’nin 29 Mayıs 1978’de Konya’da düzenlediği “Fetih Mitingi” öncesinde afiş asan 163 gencin tutuklanmasıyla oldu.⁶⁹⁹ Polis ile akıncılar arasındaki çatışmalar mitingden sonra da devam etti. Hasan Sürel isimli bir Akıncı genç polislerin açtığı ateş sonucunda öldürüldü.⁷⁰⁰ Akıncılar, sosyalist ve ülkücülere karşı mücadelelerinde daha önce kayıplar vermişti ancak Hasan Sürel’in bir kamu yetkilisi tarafından öldürülmesi açık bir şekilde şok ediciydi. Nitekim Necmettin Erbakan Hasan Sürel’in katledilişinin ardından yaptığı açıklamadaki “bu silahlar devletin görevlilerine masum insanları öldürün diye verilmemiştir. Oynanan bu oyunu şiddetle kınıyoruz” ifadeleriyle iktidardaki CHP’yi değil doğrudan “devlet” i eleştirisinin merkezine koyuyordu.⁷⁰¹

Tarih	Olay
Nisan 1978	Hamid Fendoğlu’nun ölümünü protesto yürüyüşü polis tarafından bastırıldı
Nisan 1978	Fatih Akıncılar Derneği’ne polis baskını yapıldı
Mayıs 1978	Çorum Eğitim Enstitüsünde okuyan akıncılar sürgün edildi
Mayıs 1978	163 akıncı genç tutuklandı
Mayıs 1978	Hasan Sürel polis tarafından öldürüldü
Temmuz 1978	Akıncıların Desiyab’taki iş akitleri fesh edildi
Temmuz 1978	CHP Azınlık Hükümeti döneminde 1500 Akıncı memur sürüldü
Ağustos 1978	Akıncıların kaldığı 10’un üzerinde Vakıf Yurdu kapatıldı
Ekim 1978	Sivas Akıncılar Derneği kapatıldı
Kasım 1978	Konya’da 7 akıncı genç bomba yaptıkları gerekçesiyle tutuklandı
Ocak 1979	Konya’da 2 akıncı besmele-i şerifli kartpostalları ve duvar posterleri dağıttıkları için tutuklandı

Tablo 4.1.2 Mehmet Telliöglü döneminde Akıncıların siyasi iktidar ve bürokrasi tarafından maruz kaldığı belli başlı baskılar.

⁶⁹⁸ “Akıncılar: İktidar Polis Zulmü Uyguluyor,” **Yeni Devir**, 26 Nisan 1978.

⁶⁹⁹ “163 Akıncı Genç Tutuklandı,” **Milli Gazete**, 22 Mayıs 1978.

⁷⁰⁰ Hasan Sürel’in öldürülmesi üzerine Akıncılar Derneği İstanbul Şubesi’nin açıklamaları için bakınız; “Akıncılar: Sürel’ler Öldürmekle Mücadelemiz Söndürülemez,” **Milli Gazete**, 3 Haziran 1978.

⁷⁰¹ “Camiden Çıkan Masum Vatandaşları Kurşunlayanlardan Hesap Soracağız,” **Milli Gazete**, 31 Mayıs 1978.

Akıncıların Telliöğlü yönetimi döneminde maruz kaldığı baskılar sadece emniyet ve yargı bürokrasisi tarafından değil doğrudan yürütmenin inisiyatifıyla de gerçekleşti. Akıncılar Derneği'nde yöneticilik yapmış İslamcı mühendislerin bir kısmı Necmettin Erbakan'ın öncülüğünde 1975'de kurulan yurtdışındaki Türklerin sermayelerini ağır sanayi yatırımına dönüştürmeyi amaçlayan Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası'nda (DESİYAB) çalışıyordu. Sözleşmeli işçi statüsünde çalışan söz konusu mühendislerin iş akdi Temmuz 1978'de gerekçe gösterilmeden hükümet eliyle sonlandırıldı.⁷⁰² İktidarın baskısı sadece Akıncılar Derneği yöneticilerine karşı olmadı. Akıncılar taban örgütlenmesinin en önemli unsurlarından biri olan vakıf yurtları da CHP iktidarında mercek altına alındı. Anadolu'nu çeşitli yerlerinde muhafazakar-dindar öğrencilerin kaldığı Vakıflar Genel Müdürlüğüne bağlı 63 adet vakıf yurdu mevcuttu. Bu yurtların 10'dan fazlası CHP azınlık hükümeti tarafından kapatıldı.⁷⁰³

İslamcı gençlik hareketinin tepesine ve tabanına yönelen bu baskıların Akıncılar Derneği temsilcileri tarafından bir “devlet” baskısı olarak mı yoksa rakip siyasi iktidarın menfi eylemleri olarak mı değerlendirileceği sorusunun cevabı önemliydi. Türkiye İslamcılığı 1969 yılı itibariyle bir toplumsal-siyasal harekete evirildiğinde çıkış fikri İslam'ın bir dünyevi düzen (nizam) önerdiğiydi. Ancak ‘nizam’ kavramı bütün bir hayatı şekillendirecek sistem olarak tanımlandığında bir taraftan iddialı bir kavramken, diğer bir taraftan ise muğlaktır. Söz konusu muğlaklık ‘İslam nizamı’ olarak isimlendirilen olgunun gerçekte ne olduğunun bilinmemesi ile ilgilidir; İslam nizamı ya geçmişte çok farklı bir dünyada bugünden çok uzak bir mutlak ihtişam olarak hatırlanmış ya da Necip Fazıl'ın *İdeolocya Örgüsü* kitabında görüldüğü üzere bir tür totaliter toplum ve devlet yapısı öneren bir ütopya olarak belirmiştir. Bu durum aslında İslamcılar açısından bir açıdan avantaj olmuştu, çünkü ortada nesnel bir amacın ve o nesnel amaca yönelecek tayin edilmiş araçların olmadığı bir ortamda her İslami eylem bir anlamda ‘nizam’ a doğru atılan bir adımdı. Bu sebeple Milli Görüş siyasi programı bütün eklektikliğine rağmen İslamcı bir programdı çünkü

⁷⁰² Mehmet Tezel ile yapılan görüşme, 3 Ekim 2015. DESİYAB'tan ihraç edilen Akıncılar şunlardır: Mehmet Tezel (Makine Mühendisi eski Genel Sekreteri) Mehmet Gevher (Kimya Mühendisi eski Genel Sekreteri) Zeki Karabayır (Kimya Mühendisi eski Genel Mühâsip) Veli Köksal (Kimya Mühendisi Akıncı Memurlar Genel Sekreteri) Mehmet Kartın (eski Genel Sekreter) Ahmet Erdoğan (Makine Mühendisi) Mustafa Coşar (Makine Mühendisi Muhittin Adıbelli makine mühendisi, Osman Ecevit (İnşaat Mühendisi). Bakınız; “Telliöğlü: Küfrün Doruğa Tırmanması Mutlak Nizamın Doğuşunun Müjdecisidir,” **Yeni Devir**, 4 Temmuz 1978.

⁷⁰³ “Vakıf Yurtları Kapatılırken Tüzükten Söz Etmek mi?,” **Yeni Devir**, 20 Ağustos 1978.

en nihayetinde özünde/kökünde bir düzen fikri barındırıyordu. Söz konusu Milli Görüşçü İslamcı program ‘devlet’ i iç içe geçmiş üç daire içerisinde algılıyordu. Dairenin en merkezinde muhafazakâr milliyetçiliğin 1071’de Anadolu’da kurulan Türk-İslam devleti yer alıyordu. Bu devlet ebed-müddetti diğer bir deyişle Anadolu Müslümanlarının konjonktürle sınırlanamayacak zaman üstü devlet idealiydi (bu ideal devleti ayırt etmek için ‘ebedi devlet’ şeklinde isimlendireceğim). Dairenin bir dış çeperinde ebedi devletin bu zamandaki tezahürü olan Kemalist devlet yer alıyordu. Kemalizm bir devlet rejimiydi, devleti niteleyen bir sıfattı, devletin özü değildi. Bir taraftan ‘ebedi devlet’ ile bir süreklilik ilişkisi içerisindeydi, öyle ya da böyle onun bir görünümüydü ama diğer taraftan onunla bir yabancılaşma ilişkisi içerisindeydi. Ebedi devletin kökünde olan Türk-İslam aidiyetini tehdit eden icraatlarda bulunmuştu. İslamcılara göre devletin en dış çeperinde ise mevcut iktidar olarak devlet yer almaktadır. Bu devlet ebedi devlet gibi bir ideal entite olmadığı gibi siyasal rejim gibi tarihsel ve hukuksal bir çerçeve değildi. İktidar kanlı canlı bir yürütme mekanizmasıydı ve kolay yoldan, seçimler aracılığıyla değiştirilebilirdi. Devlet dairelerinin en dış çeperi olan mevcut iktidar çeperine yerleşmek demek bir iç çeper olan siyasal rejimi zaman içerisinde dönüştürerek ebedi devletle olan yabancılaşmayı bertaraf etmek anlamına geliyordu. Bu sebeple Milli Görüş açısından iktidarda kalmak her zaman için çok önemliydi çünkü Milli Görüş son tahlilde bir siyasi iktidar projesiydi.

Nitekim iktidardan düşmenin olumsuz neticeleri Türkiye İslamcılarını açısından kısa sürede açıklığa kavuşacaktı. 1976-77 eğitim yılında MSP’nin çabalarıyla MC hükümeti sırasında ortaöğretim son sınıf programına konan Ahlak Dersi⁷⁰⁴, CHP’nin iktidara gelişiyle ders programından çıkarılacaktı.⁷⁰⁵ Bu durum ilk bakışta henüz 2 yıldır yürürlükte olan bir dersin kaldırılması olarak küçümsenebilirdi ama sembolize ettiği şey çok daha önemliydi. İktidardan düşmek demek o güne kadar iktidarda kalınan dönemde alınan mesafenin bir anda kaybedilmesi riskinin ortaya çıkması demektir. Bu hem yukarıdan aşağıya toplumu İslamileştirmek hedefinden uzaklaşmak hem de mevcut siyasal rejimi dönüştürerek ebedi devlete ulaşma idealinden geri kalmak demektir. Nitekim Ahlak Dersi’nin kaldırılması Akıncılar Derneği başta olmak üzere

⁷⁰⁴ “Ortaöğretim Son Sınıfına Ahlak Dersi Kondu,” **Milliyet**, 6 Ekim 1976.

⁷⁰⁵ “Akıncılar Derneği Genel Başkanı Mehmet Telliöglü: ‘Ahlak Derslerinin Kaldırılması Dış Güçlerin Oyunlarının Yeni Bir Uzantısıdır,’” **Milli Gazete**, 16 Mayıs 1978.

21 İslamcı dernek tarafından sert bir şekilde kınanacaktı.⁷⁰⁶ Protesto sırasında 21 dernek adına konuşan Mehmet Tellioglu ahlak dersleri ile devlet yönetimini ilişkilendirecekti:

En ağır şartlarda senelerce yapılan mücadelelerle ahlak dersleri okullara sokulabilmiş ve neslimizin Yahudi zihniyetine göre değil, saf milli ahlaka göre yetiştirilmesi için mühim bir adım atılmıştı. Bütün kusur ve noksanlıklarına rağmen bu dersler, milletin nurlu istikbali için bir ümit ışığı idi. Milli ahlakla yetişmeye başlayan gençlerin emin ellerine devlet idaresi gönül rahatlığıyla teslim edilebilirdi.⁷⁰⁷

Tellioglu yönetiminin karşı karşıya kaldığı en büyük soru rakip siyasal iktidarla temsil edilen devlete karşı nasıl bir tavır takınılacağıydı. Akıncılar temsilcileri bu kısa dönemde neler olup bittiğini değerlendirmeye ve mümkün olduğunca temkinli olmaya çalıştılar. Fevri bir çıkış devlet (burada mevcut iktidar ve siyasal rejimin bütünleşmesi anlamında) karşısında İslamcılarını korumasız bırakabilirdi. Geliştirilen söylemler ikircikli ve çelişkiliydi. Bir taraftan Erbakan yukarıda da ifade edildiği şekilde Hasan Sürel'in öldürülmesi dolayısıyla devlet görevlilerini suçlarken diğer taraftan Akıncılar Derneği genel sekreteri Mustafa Denктаş verdiği bir demeçte "polisle Akıncıların karşı karşıya getirilmek istenmesi düzen adına utanç vericidir. Kesinlikle bilinmelidir ki Akıncılar Devletin güvenlik kuvvetlerine karşı son derece saygılıdır" diyecekti.⁷⁰⁸ Akıncılar Derneği yöneticileri bir taraftan emniyet müdürü ve valiyi olayların sorumlusu olarak gösterirken⁷⁰⁹ diğer taraftan ise mevcut iktidardan ayrıştırılan 'devlet'e karşı saygılı dili elden bırakmıyorlardı. Nitekim Akıncılar temsilcilerinin söylemlerinde devlet-iktidar ayrımı sıkıyönetim ilanı sonrasında da ortaya çıkacaktı. CHP azınlık hükümeti Maraş olayları sonrası 13 ilde sıkıyönetim ilan etmişti.⁷¹⁰ Askeri idarenin sıkıyönetim uygulanan illerde "anarşiyi" önlemede başarılı olduğunu

⁷⁰⁶ "Akıncılar ve 21 Dernek Ahlak Dersinin Kaldırılmasını Protesto Etti," **Milli Gazete**, 17 Mayıs 1978.

⁷⁰⁷ **A.g.e.**

⁷⁰⁸ "Akıncılar: Süren'ler Öldürmekle Mücadelemiz Söndürülemez," **Milli Gazete**, 3 Haziran 1978.

⁷⁰⁹ **A.g.e.**

⁷¹⁰ Resmi gazetede yayımlanan sıkıyönetim kararı metni şu şekildedir: "Anayasa'nın tanıdığı hür demokratik düzeni, temel hakları ve hürriyetleri ortadan kaldırmaya yönelik yaygın şiddet hareketlerinin kesin belirtilerinin ortaya çıkması üzerine Adana, Ankara, Bingöl, Elazığ, Erzincan, Erzurum, Gaziantep, İstanbul, Kahramanmaraş, Kars, Malatya, Sivas ve Urfa illerinde 26 Aralık 1978 günü 07.00'den başlamak üzere iki ay süre ile sıkıyönetim ilanı, Anayasa'nın 124. Maddesine göre Bakanlar Kurulu'na 26.12.1978 gününde kararlaştırılmıştır." Bakınız; "Sıkıyönetim Kararı Resmi Gazete'de Yayınlandı," **Milliyet**, 27 Aralık 1978.

iddia eden Akıncılar Derneği başkanı Mehmet Telliöğlu sivil iktidarın denetiminde olan yerlerde ise şiddet ve huzursuzluğun devam ettiğini belirtiyordu.

Evet, 13 ilde bu ülkenin askeri işe el koyduğu gündən beri öldürme yaralama ve çeşitli hadiseler son bulmuş yalnız idare mevcut iktidarın kapı kulluğunu yapan insanlara bırakıldığı il ve ilçelerde her gün yeni bir hadise ortadadır. Bu da gösteriyor ki bütün hadiselerin anarşinin ve huzursuzluğun kaynağı mevcut düzeni kuran mevcut iktidarın başlarıdır.⁷¹¹

Akıncılar Derneği temsilcileri “devlet” konusunda yukarıda da belirtildiği üzere iç içe geçen bu sebeple zaman zaman çelişkili görünen bir yaklaşıma sahiptiler. Mevcut CHP iktidarının elinde bulundurduğu ‘yürütme olarak devletin’ icraatlarına açık bir şekilde karşıydılar. Siyasi rejim (Kemalist devlet) olarak devlete karşı ise daha dengeli davranmak zorundaydılar. Bu zorunluluk bir bakıma hukuki bir zorunluluktu, çünkü rejime karşı açık bir söylemin ağır hukuki yaptırımlar doğurması kaçınılmazdı. Ancak Akıncılar Derneği temsilcilerinin tutumlarının sadece hukuki zorunlulukla açıklanamayacağı açıktır. Siyasal rejime kökten bir karşıtlık onu içeriden dönüştürme imkanının da reddi demektir. Kemalist devlet akıncılar açısından arzulanır değildi ancak bir taraftan da Kemalist devlet, Türk-İslam geleneğinin taşıyıcısı olan 1071 tarihli Anadolu Devleti’nin bir devamıydı. Kemalist devletle bağları koparmak Anadolu luğun önemli bir unsuru olan Devlet’le olan bağları da koparmak riskini de içerisinde taşıyordu.

Devlet’e olan Milli Görüşçü bu yaklaşımanın 1978 yılı itibariyle İslamcı gençlik hareketinin tek yaklaşıımı olduğunu söylemek mümkün değildir. Önce *Şura* dergisinin onun kapanmasıyla yayın hayatına giriş yapan *Tevhid* dergisinin⁷¹² temsil ettiği siyasi rejime tamamıyla karşı, parti gibi dolayimlarla ilgilenmeyen, ebedi devletle ilişkilenemeyi önemsemeyen, *şimdi* bir İslami rejim talep eden daha bağımsızlıkçı ve eklektik olmaması itibariyle daha yalın bir İslamcılık gençler arasında yaygınlık kazanıyordu. Bu yaklaşımanın en güçlü yanı Milli Görüş çizgisinden farklı olarak

⁷¹¹ “Telliöğlu: Anarşinin ve Huzursuzluğun Kaynağı Mevcut İktidarın Başlarıdır,” **Yeni Devir**, 20 Ocak 1979.

⁷¹² Ali Bulaç, Hüsnü Aktaş, Beşir Eryarsoy, Selahaddin Eş Çakırgil’in yazdığı *Tevhid* dergisinin ilk sayısı 17 Aralık 1978’de çıktı. Otuz ikinci ve son sayısı ise Ağustos 1979’da çıkmıştır. Dergi içeriği için bakınız; <http://idp.org.tr/dergiler/tevhid>.

kendisini (her üç haliyle) devlete endekslemiyordu sivil ve tabandan kaynaklanacak bir İslami hareketi inşa etmek onun için daha önemliydi. Ancak söz konusu alternatif İslamcı düşünce iki pratik problemle karşı karşıyaydı. Teorik olarak ne kadar köktenci bir söylem geliştirirse gelişsin kendi arzu ettiği devlet ve toplum biçiminin gerçekte ne olduğunu anlatma problemi vardı. Şeriat devleti ya da toplumu gerçekte neye benziyordu? İkinci olarak da söz konusu toplum ve devlete hangi araçlar kullanılarak ulaşılabilecekti. MSP bile onca siyasi mücadelesine rağmen son seçimde halktan % 8.56 destek almıştı. Parti dışında İslamcı hareketin unsurlarından olan gençlik teşkilatı Parti ile tamamen örtüşmüyor olsa bile büyük oranda Parti yönlendirmesi ve etkisine açıktı. Ordu içerisinde herhangi bir İslamcı devrimi destekleyecek bir grup bulunmuyordu.

4.1.3 İran İslam Devrimi ve İslamcı Harekette İdeolojik Arayışlar

Milli Görüşe alternatif İslamcı söylemin pratikteki problemlere rağmen gençlik tabanında belirli bir karşılık bulduğunu söyleyebiliriz. Bu alternatif İslamcı damarı daha da etkinleştirecek gelişme ise İran'daki siyasi gelişmeler olacaktır. Aslında Türkiye İslamcılarının Türkiye dışı İslamcı hareketlere duyduğu entelektüel ilgi 1960'lı yıllara kadar götürülebilir. Özellikle *Hilal* dergisinin yayınları bu açıdan önemlidir.⁷¹³ 12 Mart döneminden sonra Türkiye İslamcılığında yeniden bir içe kapanma yaşandı. Ancak 1975 sonrasında Müslümanların çoğunlukta olduğu coğrafyadaki İslami hareketlere karşı ilgi yeniden arttı. Bu ilginin öncülerinden biri Kasım 1975'de Salih Mirzabeyoğlu'nun çıkardığı bir İslamcı gençlik dergisi olarak *Gölge* dergisi oldu. *Gölge* dergisi Türkiye dışındaki İslamcı hareketleri Türkiye İslamcı hareketinden ayırt etmeden yoğunlukla konu ediniyordu.⁷¹⁴

⁷¹³ *Hilal* dergisinin Türkiye dışı Müslüman coğrafyayla ilgili yayınlarının dökümünü yapmak bu çalışmanın sınırlarını aşar. Ancak örnek olarak kaydetmek gerekirse henüz 1959 yılı gibi erken bir tarihte dergide Fransa'nın Cezayir işgaline tepki olarak "Cezayir Özel Sayısı"nın yayımlandığını belirtmek gerekir. Yine ayrıca Seyyid Kutup'un Mısır'da Nasır hükümeti tarafından idam edilmesini konu alan 56. sayısı da Türkiye İslamcılarının ulus sınırları dışındaki İslamcılara ilişkin önemli bir yayını olarak dikkat çekmiştir. İsmi geçen sayılar için sırayla bakınız; **Hilal**, no. 9, Eylül 1959. **Hilal**, no. 56, Mart 1966.

⁷¹⁴ *Gölge* dergisinin ilk sayısındaki isimsiz çıkan ilk yazı "Yeşil Enternasyonal'e Doğru" başlığını taşıyordu. Libya Devlet Başkanı Muammer Kaddafi'nin öne sürdüğü Amerika'nın başını çektiği kapitalist blok ve SSCB'nin başını çektiği komünist bloka karşı üçüncü bir yol olarak Müslüman devletlerin oluşturacağı "Yeşil Enternasyonal" fikri işleniyordu. Bakınız; "Yeşil Enternasyonal'e Doğru," **Gölge**, no.1, Kasım 1975. *Gölge* dergisinin bir İslami enternasyonal fikrine destek verdiği yayın politikasından anlaşılmaktaydı. Dergi yayın hayatı boyunca Filipinler'den Mora'ya, Patani'den

Ancak bütün bu dergi çalışmaları 1978'e kadar henüz İslamcı gençlik hareketi temsilcilerinin söylemlerine sirayet etmemişti. Milli Görüş geleneğine bağlı olan akıncılar hareketi temsilcileri Türkiye içi mücadeleye çok daha fazla yoğunlaşmış durumdaydı. Bu durum 1978'in ikinci yarısından sonra özellikle İran'daki İslamcı kalkışmanın etkisiyle değişmeye başladı. İslamcı gençlik hareketi temsilcileri evrensel İslamcı hareketi çok daha fazla gündemlerine aldılar. Henüz Mayıs ayı içerisinde Akıncılar Derneği yönetim kurulu üyesi Ersönmez Yarbay "dış güçler İslam ülkelerindeki uyanışı sindirmek ve çökertmek istiyor" açıklamasını yapacaktı. Yarbay, Mısır, İran, Afganistan ve Kamboçya'daki İslamcı mücadeleyi zikrederek "son yıllarda İslam ülkeleri için için kaynıyor. Bir taraftan anarşik hadiseler olurken diğer taraftan müşrik düzenler darağaçlarında Müslümanları idam ediyorlar" diyecekti.⁷¹⁵

"İslami uyanış" temasının gençlik örgütü temsilcisi tarafından bu ilk kullanılışı daha ziyade halkı Müslüman ülkelerdeki siyasi rejimlerce baskı altına alınan İslamcı hareketlere ilişkindi. Türkiye'deki İslamcı harekete henüz pozitif bir içerik katmıyordu. 'Ezilen ve sömürülen Müslüman' imajı Türkiye İslamcılarına yabancı değildi. Ancak söz konusu menfi imajdan yola çıkarak pozitif bir ideolojik ve politik yapılanma mümkün değildi. Ancak İran'daki Şah karşıtı hareketliliğin ortaya çıkması bu imajı kısa sürede değiştirecekti. Akıncı gençler İran'da başlayan olayları henüz Haziran 1978 itibariyle takip etmeye başlamışlardı. Nitekim Akıncılar Derneği'nde yapılan ilk açıklama TRT'nin İran'daki muhalif gruplar karşısında Şah lehine yayın yaptığına ilişkin oldu.⁷¹⁶

İran'daki İslamcı hareketin Türkiye'de algılanmasına ilişkin erken bir yazı *Yeni Devir* gazetesinin Üniversite-Gençlik sayfasında yayımlandı. Türkiye'deki kimi dindar-muhafazakar kesimlerin İran'daki İslami harekete karşı mesafeli tutumlarının eleştirildiği yazıda İslamcı tavır ile muhafazakar-dindar tavır arasındaki fark

---

Zengibar'a Türkiye İslamcı kamuoyunun aşına olmadığı ülkelerdeki İslamcı mücadeleyi nakletmeyi misyon edinmişti.

⁷¹⁵ "Akıncılar: Dış Güçler İslam Ülkelerindeki Uyanışı Sindirmek ve Çökertmek İstiyor," **Yeni Devir**, 13 Mayıs 1978.

⁷¹⁶ "İran'da Rejim Sarsılıyor," **Yeni Devir**, 10 Haziran 1978.

vurgulanıyordu. Yazara göre Türkiye’de kendisini Müslüman olarak tanımlayan ama “şeriat nizamı”na karşı olan gruplar İran’daki İslami hareketi Türkiye kamuoyuna kötülemektedirler halbuki yazara göre “İran Müslümanlarının meselesi Türkiye Müslümanlarının da meselesidir.”⁷¹⁷

Eylül ayına gelindiğinde İran’daki iç karışıklıklar artıyordu. İran siyasi tarihine “Kara Cuma” olarak geçen 8 Eylül 1978 tarihli olayda rejim karşıtı göstericiler ordu tarafından yayılım ateşine tutulmuş ve resmi rakamlara göre 84 kişi hayatını kaybetmişti. İran Şahı Muhammed Rıza Pehlevi olaylar üzerine sıkıyönetim ilan etti ama gösteriler ve protestolar devam etti.⁷¹⁸ Türkiye İslamcı kamuoyu İran’daki olayları yakından takip ediyordu. Akıncılar Derneği İran’da yaşanan olayları İslamcı entelektüellerin değerlendireceği bir açık oturum düzenlediler. 7 Ekim 1978’de Erdem Beyazıt, Mehmet Akif İnan ve Süleyman Kalkan’ın katıldığı açık oturum İran’da bir devrim gerçekleşip gerçekleşmeyeceği gerçekleşecekse de sosyalistlerin mi İslamcıların mı öncülüğünde gerçekleşeceğinin belli olmadığı bir konjonktürde yapılıyordu. Söz konusu açık oturumda ilk tartışılan konu İran’daki Şah karşıtı hareketin arkasında asıl aktörün İslamcılar mı yoksa Marksistler mi olduğuydu. Yazarların hemfikir olduğu konu her ne kadar Marksistler de katılmış olsa gösteri ve protestoların ana gücünün İslamcılardan kaynaklandığıydı. İkinci mesele İran’daki İslamcıların Şii mi olduğu Şia adına mı hareket ettiğiydi. Bu soruya verilen cevap İran’daki Müslümanların Caferi mezhebine mensup olduğu, Caferi mezhebinin Türkiye’deki Alevilerle bir ilişkisi olmadığı dolayısıyla İran’da yaşananları Türkiye’deki Sünni-Alevi meselesi gibi anlaşılamayacağıydı. Toplantıya katılanlara

⁷¹⁷ Müslim Şahin isimli bir konuk yazarın yazdığı yazının ilgili bölümü şu şekildedir: “İran Müslümanlarının Şah rejimine karşı ayaklanması karşısında Türkiye’de Müslüman görünömlü kesimler de paniğe kapıldılar. Müslüman olarak şeriat nizamından korkan bu kimseler İran’da gelişen bu hareketin Türkiye’ye de sıçramasından korkmuş olacaklar ki İran Müslümanları ile Türkiye Müslümanları arasındaki dayanışmayı bozmaya ve araya bazı şüpheler sokmaya çalıştılar. Son zamanlarda yayınlanan bir broşür kitapta İran Müslümanlarının hareketinin Türkiye Müslümanları tarafından desteklendiğine dikkat çekilerek bu hareketin yanlışlığını vurgulanmaya çalışıyor. Güya İran’daki hareket, Mısır’daki gibi, Afganistan’daki gibi gayri İslami bir hareketmiş. Hem gayr-ı İslami hem de komünist bir hareketmiş. Hal böyle olunca Müslümanlar (pardon sağcılar) bu oyuna alet olmamalıymışlar. Adı “Akıncı” olan bazı anarşistler bu oyundan zararlı çıkabilirlermiş. Halbuki bu düzen ve İran’daki düzende pekala Müslüman olarak yaşanabilirmiş. Yani demek istiyor ki neyine gerek Şeriat bırakın demokrasibilik oynayalım. Bak ne güzel adımız da sağcı.

İran Müslümanlarının meselesi Türkiye Müslümanlarının da meselesidir. Onların başarısı bizim de başarımızdır. Yenilgisi de yenilgimizdir. Bunun için elimizdeki tüm imkanları onların yanına vermek gayretine girelim.” Müslim Şahin, “İran Müslümanları ile Beraberiz,” **Yeni Devir**, 20 Ağustos 1978.

⁷¹⁸ Ervand Abrahamian, **A History of Modern Iran**, Cambridge : Cambridge University Press, 2008., s. 159-161.

göre İran'daki İslamcılar Caferi mezhebindedirler ama hareketler bir mezhep hareketi değildi, mezhepler üstü İslamcı hareketti. Açık oturumda ele alınan en önemli konulardan biri de Türkiye İslamcı hareketinin İran tecrübesinden ne öğrenebileceğiydi. Süleyman Kalkan bu soruya İran'daki cemaatleşme olgusunun Türkiye İslamcılarını tarafından doğru anlaşılması gerektiğiyle cevap vermiştir:

İran'daki Müslüman cemaatleşme olgusunu nasıl yapmışlar. Türkiye'deki Müslümanlar bunu nasıl başarabilecekler...İran'daki ulema ile halk arasında öylesine sıkı bir ilişki vardır ki işte bu günkü hareketin yönünü belirleyen bu sıkı ilişkidir. Marksistlerin de Müslüman görümlerinin İslami harekete katılmalarının nedeni de budur...Türkiye'de benzer bir cemaatleşme hadisesinin mutlaka olması gerekmektedir. Yani yönetici için ehli olan kişilerin vereceği emirler harfiyen yerine getirilmeli kitap, sünnet ve diğer icma kıyas gibi İslami toplumun esasları ne ise gündeme getireceğimiz harekete yönü onlar vermelidir. Diğer taraftan camilerin rolünü unutmamalıyım. Bizi diğer demokratik kuruluşlardan derneklerden, siyasi partilerden atabilirler ama camilerden asla kesinlikle atamazlar. Camiler Türkiye'nin her tarafında olduğuna göre örgütlenme açısından, İslami bir hareketi gündeme getirmek açısından çok büyük önemi vardır.⁷¹⁹

İran İslamcılığı ile Türkiye İslamcılığı arasında ciddi yapısal farklar mevcuttur. Türkiye İslamcılığının ana gövdesi olan Milli Görüş Hareketi bir ulema hareketi değildi bir mühendisler hareketiydi. Necmettin Erbakan dini vecibelere düşkünlüğü ile bilinen bir siyaset adamı olsa da parti tabanı ile kurduğu ilişki bir alim-cemaat ilişkisi değildi. Öbür taraftan İran Devrimi'nin lideri Ayetullah Humeyni Şii dini hiyerarşisi içerisinde fihri bir makamı dolduruyordu, dolayısıyla dindar İranlılar üzerinde tartışmasız bir manevi otoritesi vardı. Milli Görüş hareketi teşkilat bazlı bir hareketti, siyasi parti yoluyla iktidara gelmeyi ve bu şekilde yukarıdan aşağıya bir dönüşümü hedefliyordu. Humeyni hareketi ise teşkilat değil cemaat-cami bazlı bir hareketti. Partileşmeyi fraksiyonlaşma olarak görüyordu. Onun yerine toplumun dindar kesimlerini camiler yoluyla harekete geçirerek teşkilata değil kitle hareketine dayanmayı amaçlıyordu.

Süleyman Kalkan'ın Türkiyeli İslamcılara önerisi aslında radikal bir öneriydi. Türkiye İslamcılığının o güne kadarki ana stratejisini terk edip teşkilat yoluyla değil

⁷¹⁹ "Önce Müslüman Kafalar Batı Düşüncesinden Arındırılmalıdır."

camii cemaati yoluyla örgütlenme düşüncesi ciddi bir yapısal dönüşüm önerisiydi. Süleyman Kalkan'ın önerisi radikal bir öneriydi ancak nev-i şahsına münhasır bir öneri değildi. İran'daki İslamcı hareket mevzi kazandıkça İran modeli Türkiyeli İslamcı entelektüellere daha sıcak gelmekteydi. Nitekim dönemin önde gelen İslamcı entelektüellerinden Selahaddin Eş, Süleyman Kalkanla benzer şekilde İran İslamcılığının başarısını cemaatleşmede görüyordu. Cemaatleşme başarısının arkasında ise açık bir şekilde Şia teolojisi vardı:

O halde Müslüman cemaat olmak zorundadır. Cemaat ne demektir. Camide imamın arkasında namaz kılmak değildir. Aslında o cemaattir ama biz acaba camide imamın arkasında cemaat olabiliyor muyuz? Önemli olan budur. Cemaat demek bir imama uyan demektir. İmam ise Resulullahın vekili demektir...Ama biz kalabalık oluyoruz cemaat olmuyoruz. Çünkü cemaat imamlarla aynı düşünen demektir. Cemaat demek kendi hukukunu koyan demektir. Kendi hukukunu ortaya koymayan bir Cemaat veya bir topluluk esir demektir. Cemaat kendi kanunu koyamıyorsa oraya darül islam diyebilir miyiz? Üç kişiden cemaat olur ama 3 milyondan olmayabilir... Ehli-i sünnet Müslümanları uzun zamandan beri başsızdır. En üst makamımız hilafettir. Şia'nın en yüksek makamı ise imamettir. Ehl-i sünnet kendi en üst makamını koruyamadı Hilafet berhava oldu. Ama imamet sürmektedir. İşte İran'da başarının sırrı imamettir. İmam ne emrederse onu yaparlar.⁷²⁰

İslamcı entelektüellerin teşkilat yerine cemaati ön plana çıkaran bu çıkışlarının Türkiye İslamcılığının yapısını kısa vadede değiştirmesini beklemek fazlaca iyimserlik olurdu. Mevcut teşkilatların bu fikirlere direnç göstereceği İslamcı hareketin patronluğunu kolayına terk etmeyeceği açıktı. Ancak bu fikirler özellikle İslamcı gençlik tabanını etkiliyordu. Mehmet Tellioğlu yönetimi Milli Görüş geleneğine bağlıydı, hiyerarşiyi önemsiyor, Parti'nin İslami hareket üzerindeki etki ve gücünü kabul ediyordu. Siyasi mücadelesini çatışmadan uzak durmak ve "tebliğ" yapmak gibi pasif unsurlar üzerine kurmuştu. Ancak *Şura* dergisi gibi daha bağımsız devrimci bir çizgiyi savunan bir derginin çıkmaya başlaması ardından İran'daki İslami siyasi hareketliliğin devrimci çizgide başarıya yaklaşmış olması Milli Görüş geleneğinden farklı bir İslamcı çizginin olabileceği fikrini İslamcı gençlere aşıyordu. Akıncılar Derneği bir teşkilat olarak tabandan kaynaklanan söz konusu yeni İslamcı akım için çeşitli imkanlar barındırıyordu. 1979 başı itibariyle dernek Türkiye çapında

⁷²⁰ "Müslüman, Olayları Batılı Veya Marksist Yaklaşımlarla Değil, Kendi Yorumuyla Değerlendirmelidir."

örgütlenmiş, İslamcı gençlik hareketinin örgütü olarak kendisini kabul ettirmişti. MSP ile yakınlığına rağmen belirli bir otonomiye sahipti. Kendi örgüt hiyerarşisi ve işleyişine sahipti. Bu bakımdan gençlik tabanından kaynaklanacak yeni arzu ve taleplerin kendisini dışı vurabileceği bir örgütsel zemini oluşturabilirdi. Ancak diğer taraftan Akıncılar Derneği'nin kendisi de Parti gibi bir teşkilat mantığına sahipti, kendi kontrol edemeyeceği hareketlerin tabanda oluşmasını arzu etmesi mümkün değildi. Üstelik her ne kadar MSP'nin yanında belirli bir iç işleyiş ve otonomiye sahipse de bu durumu Parti'yle araya mesafe koymak şeklinde değerlendirmek güçtü. Gençlik teşkilatının kuruluş ve gelişimi Parti desteğiyle olmuştu, gücünü ve yaygınlığını Parti desteğine borçluydu. Parti'yle araya mesafe koymak gibi bir radikal kararın sonucunun neler olabileceğini kestirmek güçtü. İran Devrimi sonrası 12 Eylül'e kadarki süreç tüm bu gidiş-gelişlerin, yaklaşma ve uzaklaşmaların yaşanacağı kamusal eylemin meşru eylem tarzı olarak benimseneceği aktif mücadele dönemi olacaktır.

4.2 Özneleşme Sürecinde Akıncılar: İran Devrimi Sonrası Aktif Mücadele Dönemi (11 Şubat 1979-12 Eylül 1980)

Ecevit hükümeti artan şiddet olayları karşısında 26 Aralık 1978'de 13 ilde sıkıyönetim ilan etmek zorunda kalmıştı. Her ne kadar sıkıyönetim uygulamalarını denetim altında tutmak için Başbakanlığa bağlı bir "Sıkıyönetim Eşgüdüm Başkanlığı" kurulsa da Genelkurmay Başkanı Kenan Evren ordunun sivil hükümetin koyduğu sınırlamalara bağlı olmadığını belirtiyordu.⁷²¹Türkiye adım adım bir sıkıyönetim rejimine girerken Türkiye İslamcı kamuoyu bütün dikkatini İran'daki gelişmelere vermişti. 11 Aralık 1978'de Aşure gününde 2 milyonu aşkın İranlı Tahran'da Şah karşıtı Humeyni yanlısı gösteriye katılmıştı. İran'da devrim süreci artık sona yaklaşıyordu. 16 Ocak 1979'da İran Şahı Muhammed Rıza Pehlevi ülkeyi terk ediyor iki hafta sonra Humeyni sürgün dönüşünde 3 milyon kişilik bir kalabalık tarafından karşılanıyordu. 11 Şubat'ta ise devrim süreci nihayete eriyor İran devlet radyosunda İran İslam Devrimi'nin zaferi anons ediliyordu.⁷²²İran İslam Devrimi sadece Türkiye İslamcıları için değil dünya ölçeğinde İslamcılar için Badiou'cu anlamda bir 'olay'

⁷²¹ Suavi Aydın ve Yüksel Taşkın, **a.g.e.**, s. 293

⁷²² Ervand Abrahamian, **a.g.e.**, s. 161-162.

niteliği taşıyordu. Olay, birini “özne” olmaya çağıran şey, durumun içinde “alışılmış davranış biçimleriyle izah edilemeyecek şekilde ortaya çıkan bir şey olarak tanımlanır.⁷²³ İran İslam Devrimi ile mevcut Şah rejimi devrilerek İslami rejime geçiliyordu. Bu İslamcı ideolojinin devrimci bir siyasi programı *şimdi* yürürlüğe koyması anlamında dünya ölçeğinde İslamcılar için müthiş heyecan ve cesaret verici bir gelişmeydi. İran Devrimini Türkiye İslamcıları için “olay” haline getiren bir halk hareketinin başka hiçbir şeye gerek duymadan İslami bir rejimi elde edebileceğine örneklik etmesidir. Türkiye’de İslamcı gençlik hareketi 1975 sonrasında yönünü çizecek birçok hadiseyle karşılaşsa da İran Devrimi ile beraber ‘aniden’ bir siyasi özne olma potansiyeline kavuşacaktır.

Türkiye’de İslamcı gençlik hareketi İran İslam Devrimi’ne büyük bir içtenlikle Badiocu anlamda ‘sadakat’ duydu.⁷²⁴ İran devrimi Türkiye İslamcı gençlik hareketine üç türlü bir *şimdi* duygusu verdi. Bunlardan ilki *şimdi* İran devrimiyle realize olan evrensel İslami hareketin/uyanışın bir parçası olma duygusuydu. Bu duygu Türkiye İslamcı tecrübesi sınırlarının ötesinde farklı İslamcılık tecrübelerine açılma, o tecrübelerin bir parçası olma tahayyülünü de beraberinde getiriyordu. İkinci *şimdi* duygusu devletin tam da *şimdi* İslamileştirilebileceği idi. Milli Görüş hareketinin vaaz ettiği şekilde uzun vadeli parti mücadelesi ile değil *şimdi* bir halk hareketinin örgütlenmesi ile devrim gerçekleştirilebilirdi. Bu ikinci *şimdi*yle bağlantılı olarak üçüncü *şimdi* ise gençlik hareketinin bir siyasi özne olarak müstakil varlığıyla *şimdi* inisiyatif alabileceği, aksiyona geçebileceği idi.

Bu müstakillik duygusunu güçlendirecek ve muhafazakar-milliyetçilikle bağları tekrar ve kesin bir şekilde koparacak gelişme ise 23 Şubat 1979 günü Fatih Akıncılar Derneği eski başkanı, dönemin önde gelen İslam alimlerinden Sadrettin Yüksel’in oğlu Metin Yüksel’in Fatih Camii’nde Cuma namazı çıkışında bir grup ülkücü tarafından öldürülmesi oldu. Metin Yüksel eylemci yönüyle Akıncılar hareketinin simge şahsiyetlerinden biriydi, ülkücü bir grup tarafından camii çıkışında

⁷²³ Alain Badiou, **Etik: kötülük kavrayışı üzerine bir deneme**, İstanbul: Metis Yayınları, 2004, s. 51.

⁷²⁴ Badiou’ya göre özne “bir sadakatin taşıyıcısı, yani bir hakikat sürecini taşıyan kişi” dir. **A.g.e.**, s. 52.

organize şekilde bir suikasta uğraması İslamcılar açısından şok ediciydi. Ülkücü-akıncı çatışmasının tarihi 1976'ya henüz MSP ve MHP'nin aynı hükümette yer aldıkları tarihlere kadar götürülebilir. Ancak bu ilk çatışmalar daha ziyade Erzurum ve Malatya gibi illerde gerçekleşen alan mücadeleleri şeklindeydi. Akıncılarla ülkücüler arasında ilk büyük kırılma İslamcı genç Erdoğan Tuna'nın 23 Aralık 1977'de Ülkücü bir grup tarafından öldürülmesi oldu. Bu iki grup arasındaki çatışmada ilk ölüm vakasıydı ve muhafazakar milliyetçi gençlik cephesinde geri döndürülemez bir kırılmaya yol açmıştı. 1978 boyunca iki grup arasında çeşitli yerel alan mücadeleleri devam etti.⁷²⁵Metin Yüksel'in öldürülmesi, Erdoğan Tuna'nın öldürülmesi ile yaşanan akıncı-ülkücü ayrışmasının tasdiklenmesinden çok daha fazla anlama gelecek, akıncıların yalnız başına İslam'ın tek savunucusu olarak kendilerini görmelerine sebebiyet verecekti. İran Devrimi İslamcı gençlere *şimdi* harekete geçmenin sorumluluğunu yüklüyordu, Metin Yüksel'in öldürülmesi ise İslamcı eylemin tek öznesinin kendilerinin olduğu duygusunun keskin bir onayıydı.

Metin Yüksel'in öldürülmesinden sonra İslamcı kamuoyunda Ülkücülere ilişkin söylem beklendiği üzere son derece sertti. Ülkücüler İslami terminolojiyle "münafık" olarak yaftalanıyordu:

Onlar Metin'i vururken münafıkları bir kez daha ispatladılar...Erdoğanımızın kanı, Ahmedimizin kanı daha kurumamıştı. Ama içimizde hala onlar için, onlar da müslüman onlar da İslam için savaşıyor deyip onları mazlum durumuna düşürenler vardı. Ey gafil müslüman, bir gün seni de Metinimiz gibi vurdukları zaman mı uyanacaksın tanı Hitler hayranı Nasyonal Sosyalist uşaklarını. Metin şehid oldu en yüksek mertebeye ulaştı. İş o ki Metin'in ölümünden ibret alıp önce münafıkları iyi tanımak ve Metinin bıraktığı sancağı daha yükseklerle çıkarmak için kılıçlarımızı yeniden bilemek ve kıyama hazır hale gelmektir.⁷²⁶

Ülkücüleri "münafık" olarak nitelendirmenin son derece radikal sonuçları vardı. Bu ifade Müslümanlığın ikrar ile değil 'doğru' söylem ve eylemle

⁷²⁵ 1978 yılı içinde özellikle Malatya'da Ülkücü-Akıncı çatışması dikkat çekmektedir. İlgili haberler için bakınız; "Malatya'da Bir Müslüman Genç Vuruldu," **Yeni Devir**, 21 Haziran 1978. "Malatya'da Son 20 Gün İçinde 6 Müslüman Genç Silahlı Ülkücülerin Saldırısına Uğradı," **Yeni Devir**, 27 Haziran 1978.

⁷²⁶ "Metin Yolumuza Meşale Olacak," **Milli Gazete**, 14 Mart 1979.

tanımlanabileceğine dair bir gizli önermeyi içinde taşıyordu. Doğru söylem ve eylem ise içinde bulunulan şartlar içerisinde akıncılara göre kendi söylem ve eylemleridir. Bu söylem ve eylem ise belirgin bir şekilde siyasaldır. Bu durumda iman ile siyasal tavır arasında açık bir ilişkinin mevcut olduğu fikri ortaya çıkıyor. Bu da neredeyse İslamcılıkla (İslam'ın siyasal vizyonunu önemseyen ve önceleyen tavır ile) Müslümanlığın örtüştürüldüğünü gösteriyor. Burada sözü edilen “gafil müslüman halk” İslam'ın siyasal yönünü açık olarak anlayamamış halktır. Halk henüz “gafil” olduğu için halkı harekete geçirecek olan gençlik hareketidir. Nitekim Metin Yüksel'in öldürülmesinin ardından yayınlanan bildiride müslüman halka mevcut İslamcı harekete dahil olmaları çağrısında bulunuluyordu.

İrkçı münafıklara Müslümanlar üzerinde parsa toplatmamanın savaşını veren Metin'imizin şehadeti mücadelemizin dönüm noktadır. Son defa yapılan bir çağrıdır ki: Allah ve O'nun Resulüne ve getirdiği ahkama inanan bütün Müslümanları saflarımıza çağırıyoruz. Ya Allah nizamının vakarlı çizgisi ya da hiç biri...⁷²⁷

İran İslam Devrimi ve Metin Yüksel'in ölümü İslamcı gençlik için dönüm noktasydılar. İki olay da gençlik hareketine özne olma sorumluluğu yüklüyordu. İran İslam Devrimi İslami eylemin *şimdi* burada evrensel İslami uyanışın bir parçası olarak yapılan eylem olduğunu açığa çıkarırken, Metin Yüksel'in öldürülmesi ise bu İslami eylemin gerçek ve tek öznesinin İslamcı hareket olduğunu söylüyordu. Mehmet Tellioğlu yönetimi Milli Görüş'ün iktidardan düştüğü bir ortamda artan devlet baskısı altında hareketin birlik ve beraberliğini korumuş, gençlik teşkilatını manipülasyonlara kapatmaya çalışmıştı. Kitlesele kıyımlara dönüşen siyasal şiddet ortamında akıncı gençlerin rakip siyasal hareketlere karşı alan mücadelesi için birlikteliklerini korumalarını önemsemiş ve siyasal şiddete mümkün olduğunca bulaşmama stratejisini takip etmişti. Tellioğlu yönetimi kendi ‘mücadele’ anlayışı içerisinde başarılı olmuştu. Ancak bu ‘mücadele’ öyle ya da böyle pasif bir mücadeleydi. Gençlik hareketinin İslamcı hareket içerisinde bir siyasi özne olarak inisiyatif almasını, belirlenmiş bir amaç için aktif bir siyasi program takip etmesini amaçlamamıştı. İran Devrimi ve

⁷²⁷ “İslamcı Kuruluşlar Metin Yüksel'i Şehid Eden Saldırganları Kınıyor,” **Yeni Devir**, 26 Şubat 1979.

“Metin Yüksel’in Şehadeti” olayları gençlik hareketine artık Devrim öncesi ‘pasif mücadele’ kurgusunun dışına çıkmasını dayatıyordu.

Bu şartlar altında Metin Yüksel’in ölümünden 10 gün sonra 3 Mart 1979’da Akıncılar Derneği 3. Büyük Kongresi düzenlendi. Necmettin Erbakan’ın da konuşma yaptığı kongreye Akıncılar Derneği delegesi 1200 kişi katıldı.⁷²⁸Yeni seçilen yönetim kurulu arasında yaptığı görev dağılımdan sonra Mehmet Güney başkanlığa, Arif Altunbaş başkan yardımcılığına, Süleyman Cansız genel sekreterliğe, Mehmet Kara muhasipliğe, Yusuf Akdoğan veznedarlığa, Mehmet Fazıl Aslantürk teşkilatlanma başkanlığına getirilmişti. Hüsnü Kılıç, Osman Aydın, Abdülkadir Özkan, M. Ali Çitli, Nevzat Arabacı, Ali Çelik, Yümni Çetin, Mehmet Telliöglü ve Hikmet Akgül üye olarak yönetim kurulunda yer aldılar. 8 Nisan 1979’da yapılan yönetim kurulu toplantısında Mehmet Telliöglü ve Hikmet Akgül yönetim kurulu üyeliklerinden ayrıldılar.⁷²⁹

Yeni oluşan yönetim kurulunda bir önceki yönetim kurulundan Mehmet Kara, Nevzat Arabacı ve Ali Çelik yer alsa da ortaya çıkan kompozisyon daha önceki üç yönetim kurulundan oldukça farklıydı. Yeni oluşan yönetim kurulu Akıncılar Derneği geleneğinden farklı olarak Ankara (ve Ankara Devlet Mimarlık Mühendislik Akademisi) ağırlıklı değildi. Mehmet Güney Arif Altunbaş ve Hüsnü Kılıç İstanbul Akıncılar Derneği’nden merkeze gelmişlerdi. Osman Aydın Trabzon, Yusuf Akdoğan Samsun, Mehmet Fazıl Aslantürk Kahramanmaraş, Nevzat Arabacı Konya, Ali Çitli ise Bursa Akıncılar Derneklerinin önde gelen isimleriydiler. Mehmet Güney yönetimi bu itibarla önceki yönetim kurullarından çok daha fazla şekilde yerel çeşitliliğe sahipti ve çok daha fazla toplumsal tabandaki eğilimi yansıtıyordu. Yönetim kurulunu oluşturan söz konusu isimler tabandaki mücadeleye aktif bir biçimde katılmış, mücadele içerisinde öne çıkmış isimlerdi, içlerinde Hüsnü Kılıç⁷³⁰ gibi entelektüel donanımı güçlü isimler mevcuttu.

⁷²⁸ “Akıncı Gençlik, Barışı, Kardeşliği, Huzuru Temsil Etmektedir,” **Milli Gazete**, 4 Mart 1979.

⁷²⁹ T.C. Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı 1 Numaralı Askeri Mahkemesi, “Akıncılar-Akıncı Gençler Davası Gerekeçeli Hüküm,” 1982., s. 70-b.

⁷³⁰ 1959 Çaykara doğumlu olan Hüsnü Kılıç çocuk yaşında Doğu Karadeniz medreselerinde klasik İslami eğitim gördü. 1971’de dışarıdan ilkokulu bitirdi. 1974’de imam-hatip okulu 1. Devresini 1975’de 2. Devresini bitirdi 1976 Eylül’ünde lise diplomasını aldı. 1978 yılında İstanbul Üniversitesi

İran Devrimi sonrası süreçte tabandaki talepleri iyi bilen yeni bir yönetimin ortaya çıkması Akıncılar hareketinin ‘özneleşme’ sürecini başlatacaktı. Özneleşmeyi aşamalı bir süreç olarak ele alıyorum. Özneleşmenin ilk aşaması kendi sınırlarının ve bütünlüğünün ayırdına varma, ikinci aşaması ise kendi eylem potansiyelinin farkına varmadır. Üçüncü ve son aşama ise öznenin kendi koyduğu amaç uğruna araç (metot ve strateji) üretme kabiliyetidir. Akıncılar hareketi yapılanma ve pasif mücadele dönemlerinde kendi sınırlarının ve bütünlüğünün ayırdına vardı. Şubat 1979’da gerçekleşen İran Devrimi ve Nisan 1979’da gerçekleşen Sakarya Mitingi ile beraber de kendi eylem potansiyelinin farkına vardı. Aktif mücadele döneminde özneleşmenin üçüncü ve en son aşamasında amaç ve araç bütünlüğünü gerçekleştirilmeye çalışıldı. Bu aşamada da önemli mesafe kat edilmesine karşı gerek yönetim kurulunda yaşanan Akıncılar-Akıncı Güç kırılması gerekse de gün geçtikçe artan devlet baskısı üçüncü aşamada kesin bir başarıyı engelledi.

4.2.1 Sakarya Mitingi ve Evrensel İslami Uyanışın Parçası Olarak Akıncılar

Akıncılar hareketinin kendi gücünün farkına vardığı eylem 1 Nisan 1979’da Sakarya’da Sakarya Akıncılar Derneği tarafından düzenlenen “Dünya Müslümanları Katliamını Protesto Mitingi ve Yürüyüşü” oldu. 50 bini aşkın gencin katıldığı miting Akıncılar Derneği’nin kuruluşundan bu yana bizzat kendisinin organize ettiği en dikkat çekici eylem oldu. Mitingde ilk olarak dünya Müslümanları adına Filistinli bir temsilci konuştu. Filistinli konuşmacının ardından İran Müslümanları adına Ziya Rahim konuşma yaptı. Suriyeli Müslümanların konuşmalarının ardından Akıncılar Derneği Genel Başkanı Mehmet Güney topluluğa hitap ederken miting yazar Akif İnan’ın kapanış konuşmasıyla son buldu.⁷³¹ Gerek mitingdeki konuşmacı kompozisyonu (Filistinli, Suriyeli ve İranlı konuşmacılara söz verilmesi) gerekse de

Felsefe Bölümü’ne girdi. Hüsnü Kılıç 1975-77 yılları arasında Salih Mirzabeyoğlu’nun idaresinde çıkan *Gölge* dergisi ekibinin içindeydi.

⁷³¹ “Sakarya’da Şahlanan İslam Kardeşliği,” *Milli Gazete*, 4 Nisan 1979.

konuşmaların içeriği dünya ölçeğindeki İslami uyanış vurguluydu. Nitekim Mehmet Güney yaptığı konuşmada İslami uyanışın dünya ölçeğindeki tezahürlerini anlattı:

Eritre, Patani, Burma, Afganistan, Sovyetler Birliği, Kamboçya, Filipinler... ve dünyanın daha birçok yerinde milyonlarca müslüman küfre karşı mücadele veriyor. Yeryüzünün binlerce noktasına yayılmış savaş veren müslüman güçler, her geçen gün saflarını daha da sıklaştırarak, silahını bileyerek küfrün bayraklarını tek tek indiriyor. İşte İran... Kisra'nın binlerce yıllık saltanatı İslamın kılıçları altında yerle bir oldu. İşte Afganistan... Müslüman güçler Rus kuklası kızıl rejime karşı büyük bir cehdde İslami direnişin son örneğini veriyorlar.⁷³²

Şekil 4.2.1 Sakarya Mitinginde Açılan Kelime-i Tevhid Dövizi

Sakarya Mitingi ile akıncılar Türkiye'deki İslami uyanışın kendi başına, kendisiyle sınırlı bir uyanış olmadığını dünya İslami uyanışının bir parçası olduğunu göstermek istediler. Nitekim miting boyunca atılan sloganlar bu amaca uygundu. Bir başka amaç ise İslami devletin *şimdi* ve *burada* gerçekleşebileceği inancını kamuoyuna duyurmaktı. Miting sırasında "Dün Pakistan, Bugün İran, Sıra Bizde

⁷³² "Sakarya Mitingine Binlerce Kişi Katıldı," **Yeni Devir**, 2 Nisan 1979.

Müslüman”, “Tekbir Allahu Ekber”, “Şehidler Ölmez”, “Müşrik Devlet Yıkılacak Elbet, İslami Devlet Kurulacak Elbet”, “İslami Hareket Engellenemez”, “Akıncı Ölse de Zafer İslam’ın” sloganları atılmış, Arap harfleriyle yazılmış Şekil 4.2.1’de görülen “Kelime-i Tevhid” ve “Allah’ın Vaadi Haktır” dövizleri taşınmıştı.⁷³³ “Dün Pakistan, Bugün İran, Sıra Bizde Müslüman” ve “Müşrik Devlet Yıkılacak Elbet, İslami Devlet Kurulacak Elbet” sloganları açık bir şekilde İslam devleti talebini dillendiriyordu.

Sakarya Mitingi İslami gençlik hareketinin kendi potansiyelini idrak etmesiyle özneleşme yolunda ikinci aşamanın tamamlanması anlamına geliyordu. Sakarya Mitingi Akıncılar temsilcilerine gençlik ve halkın bütünleşeceği buluşmalar olarak mitinglerin ne kadar elverişli araçlar olduğunu göstermişti. Nitekim Sakarya Mitinginden bir buçuk ay sonra 15 Nisan’da Tatvan’da “Faşizm ve Komünizme lanet, Hak’ka Davet Mitingi”⁷³⁴, 29 Mayıs’ta doğrudan Akıncılar Derneği tarafından düzenlenmiş olmasa da teşkilatın yoğun destek verdiği “Büyük Yozgat Mitingi”⁷³⁵, 21 Haziran 1979’da da Trabzon’un Of ilçesinde “Zulüm ve Pahalılığı Protesto Mitingi”⁷³⁶ düzenlendi. Söz konusu mitinglerle beraber Akıncılar Derneği’nin İslamcı kitleye hitap etme, onu toplama ve yönlendirme kapasitesi ortaya çıkmıştı.

Tarih	Miting Adı
1 Nisan 1979	Sakarya Dünya Müslümanları Katliamını Protesto Mitingi
15 Nisan 1979	Tatvan Faşizm ve Komünizme lanet, Hak’ka Davet Mitingi
29 Mayıs 1979	Büyük Yozgat Mitingi
21 Haziran 1979	Of Zulüm ve Pahalılığı Protesto Mitingi
24 Kasım 1979	Kayseri Hicri 1400 ve Afganistanlı Müslümanların Kıyamını Destekleme Yürüyüş ve Mitingi
6 Eylül 1980	Kudüs’ü Kurtarma Mitingi

Tablo 4.2.1 Akıncılar Derneği’nin düzenlediği ya da aktif destek sağladığı mitingler

İran devriminin vermiş olduğu *şimdi* ve *burada* evrensel İslami uyanışın parçası olma duygusu “Afganistan cihadı” ve Suriye’de Baas rejimi ile “Müslüman Kardeşler” arasında başlayan çatışma haberleriyle güçlendi. 1979 yılı Mart ayında

⁷³³ “Müslümanlara Yapılan Baskı ve Zulüm Kınandı,” **Milli Gazete**, 3 Nisan 1979.

⁷³⁴ “Faşizm ve Komünizme Lanet, Hak’ka Davet Mitingi İçin Tatvan Bugün Ayakta,” **Yeni Devir**, 15 Nisan 1979.

⁷³⁵ “Büyük Yozgat Mitingi Yarın,” **Yeni Devir**, 28 Mayıs 1979.

⁷³⁶ “Zulüm ve Pahalılığı Protesto Mitingi 21 Haziran’da Of’ta,” **Milli Gazete**, 17 Haziran 1979.

Afganistan'da İslamcılarla iktidardaki Sovyetler destekli komünistler arasında başlayan iç savaş İslamcıların rejim güçlerini yenilgiye uğratmasının ardından Aralık ayında Sovyetler Birliği'nin Afganistan'ı doğrudan işgaliyle sonuçlanmıştı.⁷³⁷

Afganistan'ın bir siyasi gündem olarak akıncılar tarafından ele alınması erken bir tarihte henüz Sovyet yanlısı darbe ile komünistlerin iktidara gelmelerinin ardından olmuştu. Akıncılar Derneği Basın Sözcüsü Ersönmez Yarbay 13 Mayıs 1978'de *Yeni Devir* gazetesinde yayımlanan açıklamasında “darbe ile iktidara gelenlerin, gidenler gibi gene Müslümanları ezdiklerini belirtmiş “yeni rejim Müslüman alimleri susturmak için elinden geleni yapmaktadır” şeklinde konuşmuştu.”⁷³⁸ Genel Başkan Mehmet Tellioglu ise 3 Eylül 1978'de basına yansıyan açıklamasında “Afganistan'da iktidarı devralan kafir güçlerin on bin Müslümanı katlettiğini” söyleyecekti.⁷³⁹ Ancak Afganistan'ın Türkiye İslamcılarının gündeminde ağırlıklı olarak yer bulması Afganistan iç savaşının başlamasıyla birlikte olacaktı. Mehmet Tellioglu'nun ardından genel başkanlığa getirilen Mehmet Güney “Afganistan'da verilen mücadele peygamber davasını devlet kılma mücadelesidir”⁷⁴⁰ açıklamasında bulunurken 24 Kasım 1979'da Kayseri'de düzenlenen miting “Hicri 1400 ve Afganistanlı Müslümanların Kıyamını Destekleme Yürüyüş ve Mitingi” olarak isimlendirilmiştir.⁷⁴¹ Sovyetler Birliği'nin iç savaşın tarafı olmakla yetinmeyip 1979 Aralık ayında Afganistan'ı işgale başlaması Türkiye İslamcılarını tarafından protestolarla karşılanacaktı. Necmettin Erbakan İslam Konferansı Örgütü'nü işgal üzere toplantıya çağırırken,⁷⁴² İstanbul Yüksek İslam Enstitüsü 2 gün süreli boykot

⁷³⁷ 17 Temmuz 1973'de gerçekleştirilen askeri darbe ile Afgan monarşisi sona erdi, darbeden sonra iktidara gelen Sovyetler Birliği'nin ve Afgan komünistlerinin desteğini alan Prens Muhammed Davud bir süre sonra Afganistan'daki iç dengeleri gözetmeyi önceleyen bir politika izleyince önceki destekçileri Sovyetler Birliği ve Afgan komünistlerin tepkisini çekti. Nisan 1978'de Muhammed Davud Sovyet Birliğinin desteklemiş olduğu bir askeri darbe ile iktidardan düşürüldü ve ardından öldürüldü. Darbeden sonra iktidarı elde eden Halk Partisi 1978 yılı Aralık ayında Devlet Başkanı Muhammed Taraki'nin öncülüğünde Afganistan'ı Sovyetler modeline göre düzenlemek üzere Sovyetler Birliği ile anlaşmaya vardı. Henüz 1979 başında Afganistan'ın 28 şehrinin 25'inde rejime karşı silahlı direniş başlamıştı. 21 Mart 1979'da 5000 kişinin öldüğü Herat'taki anti-komünist ve anti-Sovyet ayaklanma sonrasında iç savaş başladı. Durumun rejim açısından kötüleşmeye başladığı 1979 yaz ve güz aylarından sonra Sovyet ordusu 27 Aralık'ta Afganistan'ı doğrudan işgale girişti. David Isby, *Russia's War in Afghanistan* (London: Osprey Publishing, 1986), s. 4-5.

⁷³⁸ “Akıncılar: Dış Güçler İslam Ülkelerindeki Uyanışı Sindirmek ve Çökertmek İstiyor.”

⁷³⁹ “5 Akıncı Gence Karakolda İşkence Yapıldı,” *Yeni Devir*, 3 Eylül 1978.

⁷⁴⁰ “Güney: Afganistan'da Verilen Mücadele Peygamber Davasını Devlet Kılma Mücadelesidir,” *Yeni Devir*, 30 Ekim 1979.

⁷⁴¹ “Müslümanlar Yarın Kayseri'de Toplanıyor,” *Yeni Devir*, 23 Kasım 1979.

⁷⁴² “Dün Tek-Bir Kongresinde Konuşan Erbakan: Türkiye İslam Konferansını Derhal Toplantıya Çağırmalıdır,” *Milli Gazete*, 31 Aralık 1979.

kararı aldı⁷⁴³, Erzurum ve Konya’da Afganistan işgalini protesto eden yürüyüşler düzenlendi.⁷⁴⁴

Afganistan cihadının yanı sıra Suriye’de İslamcı kalkışma 1979’un ikinci yarısında Türkiye İslamcılarının gündemine girecekti. Suriye Müslüman Kardeşler teşkilatının tarihi Hasan El-Benna’nın talebesi olan ve Mısır Müslüman Kardeşler’inde üst düzey faaliyetlerde bulunmuş Mustafa el-Sıbai’nin Suriye’deki yerleşik cemaatleri “Müslüman Kardeşler” adı altında 1945 yılında örgütlemesiyle başlar.⁷⁴⁵ 1963’de milliyetçi ve Nasırcı Baas Partisi’nin iktidara gelişi İslamcılarla Baas rejimi arasında 1982 Hama katliamına kadar devam edecek çatışmaları başlatacaktı. Özellikle dindar Sünni Suriye’lilerin yoğun olarak yaşadığı Hama ve Halep’in yerleşik halkı 1970’ler boyunca Baas rejiminin iktisadi ve siyasi uygulamalarından rahatsızdı.⁷⁴⁶ Ancak İslamcılar ile rejim arasında ipleri koparan ve geri döndürülemeyecek şiddetin başladığı olay 1979 Haziran ayında Halep Topçu Okulu’na muhalifler tarafından düzenlendiği iddia edilen saldırı oldu. Çok sayıda askeri okul öğrencisinin öldüğü saldırı sonrası Baas rejiminin İslamcılar üzerindeki baskısı arttı.⁷⁴⁷ Kasım 1979’da Halep Ulu Camii imamının tutuklanmasını dindar halkta yol açtığı öfke ile başlayan olaylar Mart 1980’e gelindiğinde Halep’de zirveye çıksa da taraflar henüz şiddete yönelmemişti.⁷⁴⁸ Şiddetin ortaya çıktığı yer ise rejime karşı cihadın ilan edildiği Hama şehrinde olacaktı. Baas iktidarının Müslüman Kardeşler’in örgütlediği muhalif halka yanıtı çok sert olacak, Hama’daki olaylar 1982 yılında ordunun sert müdahalesiyle (25.000-40.000 arası ölümle) yatışacaktı.⁷⁴⁹

Akıncılar Derneği’nin düzenlediği Sakarya Mitingi’nde bir Suriyeli öğrenci konuşmuş Müslümanların Kuran ve Sünnete sarılıp onun yolunda gitmeleri gerektiğini açıklamış, bu yolda mutlaka şehit verilmesi gerektiğini ve her Müslümanın şehit olmak

⁷⁴³ “İstanbul’da Çeşitli Fakülte ve Liselerde Müslüman Öğrenciler Sovyetlerin Afganistan’ı İstilasını Kınayan Forum ve Gösteriler Yaptı,” **Yeni Devir**, 12 Ocak 1980.

⁷⁴⁴ “Erzurum ve Konya’da Binlerce Öğrenci ve Halk Rusya’yı Protesto Etti,” **Milli Gazete**, 9 Ocak 1980. “Erzurum’da Halk ve Öğrenciler Afganistan’a Gitmek İçin Yürüdü,” **Yeni Devir**, 9 Ocak 1980.

⁷⁴⁵ Raphaël Lefèvre, **Ashes of Hama: The Muslim Brotherhood in Syria**, Oxford ; New York: Oxford University Press, 2013., s. 23

⁷⁴⁶ **A.g.e.**, s. 57.

⁷⁴⁷ **A.g.e.**, s. 58.

⁷⁴⁸ **A.g.e.**, s. 59.

⁷⁴⁹ **A.g.e.**

için sıra beklemesi gerektiğini” ifade etmişti.⁷⁵⁰ Akıncılar Derneği’nin Suriye’deki çatışmalara ilişkin Baas rejimini kınayan ilk resmi açıklaması ise 8 Haziran 1979’da basına yansyacaktı.⁷⁵¹ Suriye’de rejim güçleriyle Müslüman Kardeşler’in örgütlediği muhalif gruplar arasındaki çatışmanın hızlandığı Ekim ve Kasım aylarında Akıncılar Derneği yetkilileri tarafından doğrudan Suriye Müslüman Kardeşler Teşkilatına yönelik destek açıklamaları gelecekti.⁷⁵² Akıncılar Derneği Suriye İslamcılarına olan desteğini “Suriye’deki Müslüman Katliamını Protesto Mitingi” adı altında 21 Kasım 1979’da İskenderun’da düzenlenecek bir mitingle de tescillemek istedi ancak mitinge valilik izin vermedi.⁷⁵³

Evrensel İslami uyanış Türkiye İslamcılarının gündemine İran Devrimi’nin ardından yoğunlukla girdi. Söz konusu yoğunlaşmanın önemli bir kaynağı da dönemin önde gelen İslamcı gazeteleri olan *Yeni Devir* ve *Milli Gazete*’nin İslami uyanışa ilişkin bilgi üretimine verdiği katkıydı. Söz konusu gazetelerde Pakistan, İran, Afganistan ve Suriye’deki İslamcı hareketlerin temsilcileri ile yapılan röportajlar yer aldığı gibi⁷⁵⁴ aynı zamanda da İslamcı hareketlerin değerlendirildiği analiz yazıları da yer almıştır.⁷⁵⁵ Öyle ki *Milli Gazete* İran İslam Devleti’nin anayasasının tam metnini

⁷⁵⁰ “Sakarya’da Şahlanan İslam Kardeşliği.”

⁷⁵¹ Akıncılar Derneği Genel Başkanı Mehmet Güney yaptığı açıklamada “Suriye Müslümanları üzerinde artan baskı ve terör, asrımızın utanç tablolarından biri halini aldı” diyecekti. “Akıncılar Derneği Suriye Müslümanlarına Yapılan Baskıyı Kınadı,” **Milli Gazete**, 8 Haziran 1979.

⁷⁵² Akıncılar Derneği başkanı Mehmet Güney Suriye’de cihat ilan eden Müslüman Kardeşler teşkilatına desteğini 28 Ekim’de gazeteye yansıyan şu sözlerle açıklayacaktı: “Suriye’de hain Esad yönetimine karşı İslami mücadelelerini en şanlı bir direnişle sürdüren İhvan-ı Müslimin teşkilatımıza bağlı kardeşlerimiz çağdaş Neron Esad tarafından akla hayale gelmedik zulümle baskı altında tutulmaktadır.” “Güney: Esad’ın Müslümanlara Yaptığı Zulüm Neron’un Firavun’un Zulmünden de Beter,” **Yeni Devir**, 28 Ekim 1979. Dernek Genel Başkan Yardımcısı Arif Altunbaş Lübnan Müslüman Kardeşler Teşkilatı Başkanı Mahmud Fethi Yeğen’in Suriye polisi tarafından kaçırılması üzerine yaptığı açıklama “Ortadoğu ülkelerinde küfür nizamlarına karşı Müslümanların başkaldırmaları her gün daha da artmakta ve Müslümanların şanlı direnişleri, İslam nizamını kurma mücadeleleri her gün yeni boyutlar kazanmaktadır. İran, Pakistan ve Afganistan’dan sonra şimdi kıyam zamanının Suriye Müslümanlarına gelmiş olduğu görülmektedir. Özellikle Nasır döneminden sonra Mısır’da bin bir eza ve cefa içinde zulüm hücrelerinde öldürülen Müslümanların soylu davalarını kendilerine dava edinen İhvan-ı Müslimin Teşkilatının mensupları bugün Suriye’de akla hayale gelmedik zulümlerle sindirilmek istenmektedir” diyecekti. Bakınız; “Altunbaş: ‘İran, Pakistan ve Afganistan’dan Sonra Kıyam Sırası Şimdi Suriye’ye Gelmiştir.’” **Milli Gazete**, 11 Kasım 1979.

⁷⁵³ “Suriye’deki Müslüman Katliamını Protesto ve Hicri 1400 Mitingine İzin Verilmedi,” **Yeni Devir**, 21 Kasım 1979.

⁷⁵⁴ İslamcı gazetelerde yer alan evrensel İslami uyanışın temsilcileri ile yapılan örnek röportajlar için bakınız; “Pakistan Cemaat-I İslami Partisi Ortadoğu Temsilcisi Halil Hamidi ile Bir Konuşma: Müslümanlar Cemaatleşme Şuuruna Ermedikçe Zilletten Kurtulamazlar,” **Milli Gazete**, 23 Ocak 1980. “Hizb-i İslami Temsilcisi Rıdvan Muhammed ile Afganistan Üzerine Bir Konuşma: Cihad Müminin Hayat Faaliyetidir,” **Yeni Devir**, 17 Nisan 1980.

⁷⁵⁵ Evrensel İslami hareketle ilgili değerlendirme yazıları için bakınız; Abdurrahman Dilipak, “İran İslam Cumhuriyeti: Devrimle Birlikte, Cadde ve Meydan Hatta İnsan İsimleri Bile Değişmiş,” **Milli**

bile yayınlamıştır.⁷⁵⁶ Dergi ve gazete yayıncılığının kamuoyunu yönlendirmede çok etkili olduğu bir zeminde söz konusu yayınların özellikle genç İslamcılarının dikkatini ulus aşırı hareketlere yönlendirdiği açıktır. Bu durum İslamcı gençlik açısından yepyeni bir siyasi tahayyülün ortaya çıkmasına sebebiyet verecekti. İslamcı gençler kendilerini evrensel İslami uyanışın bir parçası olarak görmek ve göstermek istiyorlardı. Bu durum onlara ulusal sınırların veya yerel şartların getirdiğinden çok daha fazla bir eylem alanı ve sorumluluk yükliyordu. Yeni koşullar ve sorumluluklar altında Milli Görüş partilerinin o güne kadar getirdiği teşkilat merkezli, yukarıdan aşağıya İslamileşmeyi parlamenter siyaset yoluyla gerçekleştirmeyi amaçlayan stratejinin yerine evrensel İslami uyanışla doğrudan ilişkilenebilen isteyen parti hiyerarşisi dışında, taban örgütlenmesi odaklı yeni bir strateji arayışı İslamcı kamuoyunda doğacaktır.

4.2.2 Aktif Mücadele Döneminde İslamcı Gençlik Hareketinin İdeolojik Arayışları

Cami cemaatine ulaşmak ve İslamcılığı cami cemaati tabanından örgütlemek bu yeni strateji arayışının en önemli parçasıydı. İran Devrimi'nin açık etkisinin görüldüğü cami cemaati üzerinden kitleyi harekete geçirme düşüncesi Türkiye İslamcılığı açısından önemli bir teorik açılandı. İslamcı gençlik hareketinin öncü örgütü olan Milli Türk Talebe Birliği 1969'dan beri kitleleşmeye karşı mesafeli bir öğrenci örgütü olarak elit oluşumu ile ilgiliydi. Akıncılar Derneği 1976'da kurulduğunda MTTB'nin aksine kitleleşmeyi amaçladı. Ancak buradaki kitleleşme Sakarya Mitingi'ne kadar daha ziyade teşkilat tabelası etrafında bir kitleleşme arayışıdır. Akıncılar Derneği, Milli Selamet Partisi gibi yerelde açtığı teşkilat ofislerinin faaliyetleriyle etki alanını arttırmayı amaçladı. Sakarya Mitingi ile başlayan süreçte Dernek doğrudan halkı meydanlara toplayarak teşkilat halk bütünleşmesini sağlamayı amaçladı. Cami cemaatine yönelme fikri ise daha ileri bir

Gazete, 23 Şubat 1980. Dilipak'ın söz konusu yazısı İran İslam Cumhuriyeti'ni çeşitli veçheleriyle konu alan uzun bir yazı dizisinin ilkidir. Ayrıca; "Başlangıcından Bu Güne İran İslam İnkılabı," **Milli Gazete**, 17 Nisan 1979. Müslüman Kardeşler Teşkilatı hakkında örnek analiz yazıları için bakınız; "Hasan El Benna ve Müslüman Kardeşler Teşkilatı," **Yeni Devir**, 15 Temmuz 1979. "Müslüman Kardeşler ve Rejim," **Yeni Devir**, 7 Şubat 1980.

⁷⁵⁶ *Milli Gazete*'de bir yazı dizisi halinde yayımlanan İran İslam Cumhuriyeti Anayasası'ndan örnek bir bölüm için bakınız; "İran İslam Cumhuriyeti Anayasası," **Milli Gazete**, 11 Aralık 1979.

aşamayı dindar halkla doğrudan ve yakın bir ilişkinin geliştirilerek cemaat-teşkilat özdeşleşmesini amaçlıyordu. Edip Yüksel'in "Cami'de İhtilal" adlı *Yeni Devir* gazetesinde yayınlanan makalesi bu amacın detaylı bir dışavurumunu vermektedir:

Şuna inanın ki komünistlerin elinde cami gibi bir imkan olsa idi, ihtilal yapmışlardı bile..Ama en yakınımızdaki hazır nimetten istifade etmeyi düşünmüyoruz. Fakat düşünmek zorundayız. Hemen her köyde her mahallede bulunan, elektrik, su, kira vs. masrafı olmayan ve herkesin çekinmeden gelebileceği camileri birer İslamcı Akıncı gençlik derneği haline getirmeliyiz. Mahallemizdeki gençleri haftada en az bir akşam toplamalıyız buralarda. Eğer imam, düzene sadık bir namaz kıldırma memuru ise onu takmadan, yok aksi ise ona danışarak ve yardımlaşarak cemaatleşmelisiniz. Savaş günü yaklaşıyor. Türkiye'de İslami hareketin odağı camiler olmalıdır.⁷⁵⁷

Edip Yüksel cami odaklı İslamcı hareketin sadece bir söylem olarak kalmadığını Fatih akıncıları olarak kendilerinin de teşkilat olarak pratikte cami odaklı çalışmaya başladıklarını belirtir.⁷⁵⁸ Cami odaklı çalışma sadece Fatih özelinde kalmamıştır. Akıncılar Derneği'nin taşra örgütlerinde de söz konusu çalışma biçimi benimsenmiştir. Örneğin Tire Akıncılar Derneği Başkanı Ali İhsan Ayrancı yaptığı açıklamada "başkanlık döneminde ise daha ziyade cami cemaatine eğilmeyi tercih ettik. Elan üç yerde her gün Kuran dersi verilmekte ve bir yerde de haftada bir gün sohbet toplantımız oluyor" diyerek Derneğin cami faaliyetlerine dikkat çekmektedir.⁷⁵⁹ İstanbul Akıncılar Derneği Başkanı Dursun Özcan da yaptığı açıklamada camilere yönelmenin derneğin genel politikası olarak benimsendiğini ifade edecektir:

Kardeşlerimiz Türkiye'de mescitlerin camilerin önemini kavramış bulunmaktadırlar. İbadet yerlerimiz İslam'ın anlatılacağı halka tebliğ edebilme imkanının kolaylığının bulunduğu mekanlardır. Ramazandan itibaren bütün Akıncılar Teşkilatı mensubu kardeşlerimizi halka tebliğ etmek üzere mescitlerde faaliyetleri düzenli olarak hızlandıracak ve organize bir şekilde gençliğimizi camilere çekmeye çalışacaklardır.⁷⁶⁰

⁷⁵⁷ Edip Yüksel, "Camide İhtilal," *Yeni Devir*, 5 Temmuz 1979.

⁷⁵⁸ **A.g.e.**

⁷⁵⁹ "Tire Akıncılar Derneği Başkanı ve İdare Heyeti Gazetemizi Ziyaret Etti," *Milli Gazete*, 18 Kasım 1979.

⁷⁶⁰ "Akıncılar Derneği İstanbul İl Başkanı Dursun Özcan: Akıncılar Bugüne Kadar Büyük Bir Sabır ve Olgunluk İçerisinde Hareket Etmişlerdir," *Milli Gazete*, 6 Ağustos 1979.

İran Devrimi'nin ardından ifade edildiği üzere gençlik hareketi hiç olmadığı kadar kendisine bir eylem alanı bulmuştu. Bu alanın nasıl doldurulacağı hangi araç ve metotlarla kitleselleşmenin sağlanabileceği sorusuna cevap arayışları hızlanmıştı. Bu cevap arayışları cami odaklı örgütlenmede olduğu gibi tabandan yükselecek bir örgütlenmeyi önceliyordu. Ancak bütün bu taban örgütlenmesi modelleri Akıncılar Teşkilatı'nın öncülüğü ve önderliğine bağlanmıştı. İran Devrimi'nde İmam'ın oynadığı fonksiyonu Türkiye zemininde Teşkilat sağlamalıydı. Ancak Teşkilat'a verilen bu önceliğin ona aynı zamanda ciddi bir sorumluluk yüklediği aşıkardı. Teşkilat'ın bir taraftan o güne kadar yapılamayan fikri yapılanmayı gerçekleştirmesi gerektiği gibi aynı anda siyasi yapılanmayı da gerçekleştirmesi gerekiyordu. Fikri ve siyasi yapılanmada ise Teşkilat'ın Milli Selamet Partisi ile kuracağı ilişki son derece belirleyiciydi.

4.2.2.1 Akıncı Güç ve Akıncılar Dergileri Ekseninde İdeolojik Arayış ve Ayrışma

Şubat 1979 ile Aralık 1979 arasındaki 11 aylık dönem, bu dönem zarfında gerçekleşen olayların niceliği ve niteliği göz önüne alındığında akıncılar hareketinin en uzun dönemidir. Şubat ayında İran Devrimi gerçekleşmiş akıncılar hareketinin kamuoyu nezdinde en çok bilinen isimlerinden biri olan Metin Yüksel öldürülmüştü. Mehmet Güney yönetimi Mart ayında göreve gelirken Nisan ayında Sakarya Mitingi ile beraber Akıncılar Derneği o güne kadarki en etkili ve gösterişli kamusal eylemine imza atıyordu. İran Devrimi ve Sakarya Mitingi Akıncılar Derneği'ni MSP'nin yanındaki ve siyasi sistemin karşısındaki özne olma potansiyelini ortaya çıkarmıştı. Akıncılar hareketinin söz konusu potansiyeli değerlendirerek Türkiye İslamcı hareketi içerisinde kendi amaç ve araçlar bütünlüğü içerisinde gerçek bir fail olup olamayacağı siyasi süreçler karşısındaki tutumuna bağlıydı.

Sakarya Mitingi'nin ardından Nisan 1979'a gelindiğinde akıncılar hareketinin ihtiyaç duyduğu teori ve pratik bütünlüğünü sağlamak amacıyla Dernek bünyesinde

bir derginin ihdas edilmesine karar verildi.⁷⁶¹ Derginin çıkarılma görevi yönetim kurulu tarafından kendisi de yönetim kurulu üyesi olan Hüsnü Kılıç'a verildi.⁷⁶² Hüsnü Kılıç, İslamcı hareket içerisinde Necip Fazıl Kısakürek'in temsil ettiği *Büyük Doğu* çizgisine mensuptu.⁷⁶³ Necip Fazıl Kısakürek 1977 seçimleri öncesinde Necmettin Erbakan'ın başında bulunduğu Milli Selamet Partisi'yle anlaşmazlığa düşmüş ve Alparslan Türkeş'in davetiyle Milliyetçi Hareket Partisi'ne katılmıştı. Necip Fazıl'ın MHP'ye katılması İslamcı gençler açısından büyük bir hayal kırıklığıydı.⁷⁶⁴ Her ne kadar Necip Fazıl'a karşı saygısız bir dil kullanılmaktan kaçınılıyorsa da Necip Fazıl'ın MTTB üzerindeki etkisinin bir benzerini akıncı gençlik üzerinde görmüyoruz. Buna karşın İslamcı gençler içerisinde her şeye rağmen Necip Fazıl'a ve onun *Büyük Doğu* fikriyatına bağlılığını sürdürenler mevcuttu. Bu gençler içerisinde en önde gelenlerden biri kendisi de bir fikir adamı olan Salih Mirzabeyoğlu takma ismiyle tanınan İzzet Erdiş'tir. Mirzabeyoğlu Kasım 1975'de *Gölge* dergisini çıkarmaya başlamıştı. *Gölge* dergisinin sahibi olan Mirzabeyoğlu'nun yakınında bulunan Yalçın Turgut, Atilla Özdür, Kurtuluş Tezbi gibi genç entelektüeller mevcuttu. Hüsnü Kılıç da söz konusu *Gölge* dergisi çevresiyle irtibatlıydı.⁷⁶⁵ Mart ayındaki kongrede yönetim kuruluna seçildiğinde de halihazırda Kılıç *Büyük Doğu* ekolüne ve *Gölge* dergisi çevresine mensuptu.⁷⁶⁶ Kılıç dergi çıkarma yetki ve görevini yönetim kurulunda aldıktan sonra Haziran 1979'da *Akıncı Güç* dergisini çıkardı. 1. sayı kapağı Şekil 4.2.2.1(1) görülen derginin içeriğinde ilk bakışta dikkat çeken ayrıntı derginin genel başkan "Mehmet Güney" in ismiyle değil bir başka yönetim kurulu üyesi "Fazıl Aslantürk" ismiyle çıkmış olmasıydı. Ancak bu durumun önemsiz bir ayrıntı olmadığı kısa sürede anlaşılacaktı. Hüsnü Kılıç dergiyi kendisinin ve Fazıl Aslantürk'ün de içinde bulunduğu *Büyük Doğu* ekolüne mensup *Gölge* dergisi, diğer bir deyişle Salih Mirzabeyoğlu ve ekibi ile beraber çıkarmıştı. Daha önce *Gölge* dergisinde yazmış olan Zübeyir Yetik, Atilla Özdür ve Kurtuluş Tezbi *Akıncı Güç*'te de yazıyordu.

⁷⁶¹ Akıncılar Derneğinin dergisi olarak *Akıncı Güç*'ün ilanına 30 Nisan tarihinde *Yeni Devir*'de rastlıyoruz. Bakınız; "Hazırlan!...Akıncı Güç: Mayıs'ta Çıkıyor," **Yeni Devir**, 30 Nisan 1979.

⁷⁶² Mehmet Güney ile yapılan görüşme, 15 Ekim 2014. Hüsnü Kılıç ile yapılan görüşme, 18 Kasım 2014.

⁷⁶³ Hüsnü Kılıç ile yapılan görüşme, 18 Kasım 2014.

⁷⁶⁴ Akif Emre ile yapılan görüşme, 20 Mayıs 2015

⁷⁶⁵ Hüsnü Kılıç ile yapılan görüşme, 18 Kasım 2014.

⁷⁶⁶ Hüsnü Kılıç ile yapılan görüşme, 18 Kasım 2014.

Şekil 4.2.2.1(1) Akıncı Güç Dergisi'nin 1. Sayı kapağı

Akıncı Güç'ün bu şekilde çıkması Genel Başkan Mehmet Güney ve yönetim kurulunun çoğunluğu için şok edici bir gelişmeydi. Derginin “Fazıl Aslantürk” adıyla ve “Akıncılar” değil “Akıncı Güç” adıyla çıkması gibi ilk bakışta fark edilen şaşırtıcı gelişmelerden çok daha mühimi *Akıncı Güç*'ün o güne kadar Akıncılar Derneği tarafında takip edilen strateji ve metottan çok daha farklı ve kendine özgü bir hareket stratejisi ve metodu önermesiydi. Henüz *Akıncı Güç*'ün ilk sayısında “Akıncı Güç Çerçevesinde” yazısında *Akıncı Güç*'ün fikri yapısını detaylıca ortaya koyan Mirzabeyoğlu, tartışmasına “akıncıyı” tanımlayarak başlar:

İlk örneğini, “Mutlak Önderin” seriyelerinin gösterdiği akıncı, tarihimizde, aynı manaya bağlı aynı rolü, devletin silahlı kuvvetinin özel bir biçimi olarak göstermiş, günümüzde ise aynı manaya bağlı görevini-çağdaş sosyal siyasal şartlar gereğince daha geniş ve değişik olarak yüklenen bir gençlik ifadesine bürünmüştür. Tarihimizdeki görevi, devlete (tabi temsil ettiği fikirden dolayı) bağlılığı açısından, maddi kuvvet çerçevesinde görünür ve nizamdan karşı nizama doğru hareket diye belirtilirken, bugünkü görevinin, nizama bağlı değil “nizamına doğru” olduğu açıktır.⁷⁶⁷

⁷⁶⁷ Salih Mirzabeyoğlu, “Akıncı Güç Çerçevesinde”, *Akıncı Güç*, no. 1, 10 Haziran 1979, s. 2

Mirzabeyoğlu'nun İslamcılığı (ya da akıncılığı) nizam fikrine bağlaması yeni bir şey değildir. İslamcılık zaten daha ilk formüle edilmesinden itibaren Necip Fazıl'ın *Büyük Doğu*'sundan itibaren “nizam” fikri ile örtüştürülmüştü. Nitekim İran Devrimi sonrası ortamda “nizam” hiç olmadığı kadar ulaşılabilir bir hedef halini almıştı. Kısacası Mirzabeyoğlu'nun tanımını muhatabı olan İslamcıların karşı çıkmayacağı hatta hem fikir oldukları bir tanımdı. Ancak Mirzabeyoğlu tartışmasını sadece “akıncı” tanımıyla sınırlamaz çok daha bütünlüklü bir amaç ve araçlar birliği peşindedir. Bunu yaparken de önce akıncıyı (diğer bir deyişle İslamcı genci) kendince olması gereken yere İslami hareketin merkezine koyacaktır:

Buradan çıkan sonuç şudur ki; geniş bir cephe üzerindeki mücadelede “parça” görev yüklenmiş gibi olan akıncıların, esasta vücudun organlarını kendine bağlayıcı olma gibi merkezi bir görev ve sorumluluğu var. Bu merkezi görev belirttiğimiz gibi, olmuşluğun değil olunması gerekliliğinin ifadesi ve buna yatkın kesimi işaretleyici...⁷⁶⁸

Mirzabeyoğlu'na göre *Akıncı Güç* tam da İslamcı hareketin esas öznesini teşkil edecek olan gençliğin “hareket hedefini temellendirmek ihtiyacının sonucu” yayın hayatına başlamıştır.⁷⁶⁹ Bu durumda Parti değil cemaatler değil, entelektüeller değil ama gençlik İslamcı hareketin yürütücüsü ve taşıyıcısı olacak, bu gençliğe de *Akıncı Güç* dergisi yol gösterecektir. Ancak söz konusu İslamcı gençliğin amacı ne olacaktır? Evet, akıncı gençlik kendi “nizamına doğru” yol alacaktır ancak “nizam” kavramı daha önce de tartışıldığı üzere son tahlilde muğlak bir kavramdır. Mirzabeyoğlu bu muğlaklık sorununu aşmak üzere nizamı iktidar talebiyle eşitler. Bu durumda mesele iktidarın nasıl elde edileceğidir.⁷⁷⁰ Mirzabeyoğlu'na göre iktidar üç yolla elde edilebilir. Kişi önce hangi yolu tercih edeceğini belirlemeli ancak ondan sonra seçtiği yola uygun hareket tarzını belirlemelidir. İktidarın değişimini mümkün kılacak üç yol askeri darbe, hukuki yollarla (parlamentar sistem yoluyla) iktidara gelme ve halk ihtilalidir:

⁷⁶⁸ A.g.e.

⁷⁶⁹ A.g.e.

⁷⁷⁰ “Hayata hakim kılınmak istenen bir düşünceye mensup olanların, bunun tabii bir sonucu olarak, iktidara talip olduklarını söylemeye gerek yok. Öyleyse iktidar ve düzen nasıl gerçekleştirilecek sorusunun muhatabıyız.” A.g.e, s. 12.

- a) Askeri Darbe: Silahlı Kuvvetlerin hükümet darbesi ile yönetime el koyması ve inanılan sistem doğrultusunda iktidarın niteliğini (ve dolayısıyla) düzen değişimini gerçekleştirilmesi
- b) Hukuki yoldan gelme ve darbe yapma; Düzenin kuralları ile iktidara gelerek veya mevcut şartlar içinde iktidara gelindiği an (fevkalade iç ve dış meselelerin olduğu zamanlardaki gibi) düzen değişimi anlamında darbeyi gerçekleştirmek...
- c) Halk ihtilali: Mevcut düzenin otoritesine ve bunu koruyucu kuvvetine denk bir güç oluşumu ile otoritenin iptaline yönelik hareketin muvaffak olması ve düzen değişimi⁷⁷¹

Mirzabeyoğlu mevcut şartlar içerisinde “İslamcı devrimi” gerçekleştirebilecek ilk iki yolun kapalı olduğunu söyler. Özellikle parlamenter siyaset yoluyla iktidara gelerek ardından darbe yapma şıkkının elenmesi, *Akıncı Güç*’ün MSP’ye İslamcı harekette merkezi rolü vermediğini bir kere daha teyit eder. İlk iki şıkkın imkanı olmadığı durumda İslamcı gençlik hareketi üçüncü yolu İran Devrimi benzeri bir halk ihtilali yolunu tercih edecektir. Ancak bu durumda yeni bir soru ortaya çıkar. Akıncılar Teşkilatı ya da gençlik hareketi nasıl halk ihtilaline sebebiyet verebilecektir? Teşkilatın söz konusu halk ihtilalinde konumu ne olacaktır? İhtilalin nasıl gerçekleştirileceğine ve teşkilatın ihtilaldeki rolüne ilişkin problemin yazı ağırlığı bakımından Salih Mirzabeyoğlu’ndan sonra derginin ikinci etkin ismi Hüsnü Kılıç tarafından ele alındığını görüyoruz. Kılıç akıncı gençlerin misyonunu “davalarını legal-illegal kuruluşlarla, ciddi, seviyeli, kaliteli, hedefe yönelik, propaganda unsuru olabilecek nitelikte şahsiyetli eylemler sergileyerek kitlelere yaygınlaştırmaları ve kabullendirmeleri” olarak belirler.⁷⁷²Kılıç’a göre söz konusu dava için “tek çare güçlü olmak ve “her türlü silahla mücadeleye katılmaktır.”⁷⁷³

“Legal-illegal kuruluşlar”, “her türlü silahla mücadeleye katılmak” gibi ifadeler *Akıncı Güç*’ün o güne kadarki akıncılar hareketi geleneğinden ayrılan bir şekilde silahlı mücadeleyi bir araç olarak benimsediği izlenimini uyandırır. *Akıncı Güç* yazarları açık bir şekilde rakip siyasi-ideolojik gruplarla alan mücadelesini öncelmiştir. Buna göre alan mücadelesi sadece “tebliğ” yoluyla gerçekleştirilemez. *Akıncı Güç*’ün teorisyenlerinden Hüsnü Kılıç “tebliği haberdar etmek telkini ise

⁷⁷¹ A.g.e.

⁷⁷² Hüsnü Kılıç, “Akıncı Hareket ‘Güç’lenirken,” *Akıncı Güç*, no. 1, Haziran 1979.

⁷⁷³ A.g.e.

haberdar edileni tesir yoluyla zihniyet haline getirmek olarak tanımlayarak, tebliğ-telkin ayrımı yapar.⁷⁷⁴Sadece tebliğ aşamasında kalarak telkinin terk edilmesinin hareketi pasifliğe itmekle kalmayıp tebliğin de içeriğini zayıflattığını savunur. Kılıç'a göre İslam şeriatı tebliğ ve telkini beraber içerirken bugüne kadar akıncılar hareketini yönlendirenler bu gerçeği görmezden gelmektedirler, tebliğe vurgu yaparken telkinin önemini kaçırmaktadırlar:

Bizim metodumuz tebliğdir diyerek, sevdirmeden korkutmaya kadar olan telkin vasıtalarının iptali, telkin vasıtalarının yeri ve değerine bakmadan çizgi dışı ilan edilmesi tebliğin ruhuna ters bir anlam taşır ve bizzat resulün kullandığı vasıtaları gayrimeşru gösterici olması hasebiyle de mukaddes şeriatımızca da mahkum edilir.⁷⁷⁵

Telkinde bulunmak yani davayı duyurmanın ötesine geçerek onu sokakta, camide, mahallede, kısacası kamusal alandaki muhataplara etkili bir şekilde iletmek teşkilatın vazifesidir. Telkin İslamcı eylemde bulunmaktır; İslamcı eylemin ise Hüsnü Kılıç'a göre hareketin stratejisi bağlamında dokuz özelliği barındırması gerekir.⁷⁷⁶ İslamcı eylem öncelikle siyasi mahiyette olmalıdır, siyasi bir amaç gütmelidir, ikinci olarak dışarıya yani kitleyi etkilemeye yönelik olmalıdır, üçüncüsü güç toplamaya, gücünü arttırmayı hedeflemelidir. Dördüncüsü mevcut durumun tahlili yapılarak İslamcı eylem "mevzi-taktik" siyasetine uyacak biçimde şekillendirilmelidir, beşincisi maceracı olunmamalı henüz yeterince idrak edilememiş içselleştirilmemiş iddialar ortaya acelece atılmamalıdır. Altıncısı İslamcı (akıncı) içinde bulunduğu şartlarda daima militanca davranmalıdır. Militanca davranmak beden gücüne hitap edebileceği gibi kafa gücüne de hitap eder. Yedincisi militanlar tarafından mutlaka örgütün stratejisi ve taktikleri takip edilmelidir. Sekizincisi hareket her an ortaya konulmalıdır, bir kıyam günü, harekete geçilecek belirsiz bir tarih beklenmemeli hareket her an

⁷⁷⁴ "Misallendirmek gerekirse, "İslam'ın son din ve Hz. M... 'nin Allah'ın resulü" olduğunu bildirmek, buna davet ve iman tebliğidir. İyi, güzel ve doğruyu vasıtalarla hissettirerek sevdirmeye çalışmak ya da değerini anlayanlar engeller ve tecavüzkar tutumlar karşısında "iş zora dökülünce" ne olacağını, ne yapılması gerektiğini gösterici eda ve hareketleri kuşatan "zihniyetleştirme" çabaları ise, telkindir. Hüsnü Kılıç, "Tebliğ ve Telkin Üzerine," **Akıncı-Güç**, no. 5, Ağustos 1979, s. 3.

⁷⁷⁵ **A.g.e.**

⁷⁷⁶ Dizgi hatası nedeniyle orijinal metinde on madde gözükmemektedir. 5. Maddeden 6. Madde atlanarak 7. Maddeye geçilmiştir. Bu sebeple on değil dokuz madde olarak aldım. Hüsnü Kılıç, "Siyasi Şuur, Siyasi Hareket," **Akıncı Güç**, no. 2, Haziran 1979, s. 3.

sınanmalıdır. Dokuzuncusu ise *Akıncı Güç* dergisi hareketin yönünü ve içeriğini tayin edecek en etkin kaynaktır.⁷⁷⁷

Akıncı Güç'ün şiddet için şiddet yaklaşımını benimsemediğini ama “beden gücüne hitap eden militanca davranmak” telkinin bir parçası olarak politik şiddete kapı açtığını görüyoruz. Bu yaklaşıma göre politik şiddetten kategorik olarak kaçınmak sokak ve meydanlardan da kaçınmak anlamına gelir. Akıncılar hareketinin en azından teorik olarak uzak durduğu “şiddet” İslamcı eylemin bir içeriği olarak ilk defa olumlanmaktadır. Salih Mirzabeyoğlu'na göre ihtilalci bir durumda kanuni sınırların aşılması gerektiği yerde, “şiddet yolu” ihmal edilemez yol olarak belirlemektedir.”⁷⁷⁸

Akıncı Güç'ün bu şekilde ve bu içerikte çıkması Akıncılar Derneği yönetiminde kararlaştırılmış değildi. İçeriğe dair yapılabilecek tartışmalardan önce *Akıncı Güç*'ün çıkış şekli yönetim kurulunda bir hizbin belirdiğini gösteriyordu. Hizbin ilk dışa vurumu *Akıncı Güç* dergisinde yayınlanan “Akıncılar Derneği Teşkilatlanma Başkanlığı'nın Teşkilatlara Bildirisi” ile oldu. Akıncılar Derneği Teşkilatlanma Başkanı Fazıl Aslantürk'tü ve yönetim kurulu hiyerarşisi dışında bir bildiri yayınlıyordu. Bildiride Akıncılar Derneği'nin *Akıncı Güç*'ün çıkışına kadar “tabela dernekçiliği” ile iktifa ettiği ima ediliyordu.⁷⁷⁹ Ancak esas vurucu çıkış 15 Temmuz 1979 tarihli Genel Teşkilatlanma Başkanlığı Fazıl Aslantürk imzalı “Merkez'den Muhite” başlıklı teşkilatlara gönderilen tamimin *Akıncı Güç*'te yayımlanması olacaktı. Söz konusu tamim açık bir ayrışma ilanıydı:

“Sokağa gelmeme” veya “provokasyona gelmeme” gibi klişeleri, şahsiyetli bir izah getirmeksizin, ağızlarına dolayan, “miskin fikircilerin”, “miskin fikir”lerine aldanmadan, “gerçek ve mutlak” olan şeyi ortaya koymak için, AKINCILAR ın bütün teşkilatlarında genel bir kuvvet esprisi, fikirlere

⁷⁷⁷ A.g.e.

⁷⁷⁸ Salih Mirzabeyoğlu, “İhtilal ve Oluş Tekniği,” *Akıncı Güç*, no, 6, Eylül 1979., s. 2.

⁷⁷⁹ “Her geçen gün şablonculuk”tan, “ruhsuz kalıpcılıktan” ve sadece “üslup hayranlığından” kendini kurtararak; olması gereken çizgiye yaklaşan Akıncılar Teşkilatı üyelerinin, “tabela dernekçiliği” anlayışından ayrılarak “şahsiyetli teşkilatçılık anlayışına yönelerek gayelerine doğru kararlı bir biçimde yürümeye başladıklarını mutlulukla müşahade etmekteyiz.” Bakınız; Akıncılar Derneği Teşkilatlanma Başkanlığı'nın Teşkilatlara Bildirisi,” *Akıncı Güç*, no. 2, Haziran 1979.,s. 5.

nakşedilmeli ve “ısıрма yarışında” olanlara, “kolay lokma olunmayacağı gösterilmelidir.”⁷⁸⁰ (vurgu orijinal metne aittir)

Aslantürk’ün genelgesinden 2 gün sonra 17 Temmuz tarihli *Yeni Devir* gazetesinde yayımlanan Akıncılar Derneği Genel Başkanı Mehmet Güney imzalı açıklamada Fazıl Aslantürk ve Hüsnü Kılıç’ın yönetim kurulu üyeliklerinden çıkarıldığı ve *Akıncı Güç* dergisinin Akıncıları temsil etmediği belirtiliyordu. Temmuz 1979 itibariyle Akıncılar Derneği yönetiminde çatlak belirginleşmişti. Yönetim kurulu üyeleri Hüsnü Kılıç, Fazıl Aslantürk, Süleyman Cansız ve Yusuf Akdoğan *Akıncı Güç* tarafındaydılar. Geri kalan Genel Başkan Mehmet Güney başta olmak üzere Arif Altunbaş, Abdülkadir Özkan, Ali Çitli, Ali Çelik gibi yönetim kurulunun çoğunluğunu oluşturan isimler ise *Akıncı Güç*’ün çıkış şeklini ve içeriğini kabul edilemez buluyorlardı. 31 Temmuz’da yapılan yönetim kurulu toplantısında Süleyman Cansız genel sekreterlikten Yusuf Akdoğan genel veznedarlık görevlerinden azledildi. Genel sekreterliğe Ali Çitli, genel veznedarlığa ise Ali Yümni Çetin getirildi.⁷⁸¹ 31 Temmuz itibariyle yönetim içindeki *Akıncı Güç* taraftarları azledilirken, *Akıncı Güç*’e alternatif olması için Necmettin Erbakan’ın da teşvikiyle alelacele 3 Ağustos 1979’da *Akıncılar* dergisi çıkarıldı.⁷⁸²

Akıncı Güç cephesinden söz konusu azillere tepki gecikmeyecekti. 17 Ağustos tarihli *Akıncı Güç*’ün 5. Sayısında Akıncılar Derneği eski genel başkanlarından Mehmet Tezel ve İstanbul eski il başkanı Yakup Kaldırım da olmak üzere eski Genel Başkan Yardımcısı Nevzat Arabacı, Ümit Yurtkuran ve Yahya Düzenli’nin de imzaladığı “Akıncılar’ı Uyarıyoruz” başlıklı deklarasyonda mevcut Akıncılar yönetiminin Akıncılar camiasını değil “belli şahısları” temsil ettiği suçlamasına yer veriliyor, Dernek yönetim kurulunu kendi hür iradeleriyle değil dışarıdan aldıkları talimat neticesinde hareket ettikleri iddia ediliyordu.⁷⁸³ Artık iki grup arasındaki ayrışma geri döndürülemez bir sürece girmişti. *Akıncı Güç* dergisini çıkaran grubun

⁷⁸⁰ Fazıl Aslantürk, “Merkezden Muhite,” *Akıncı Güç*, no. 3, Temmuz 1979., s.3

⁷⁸¹ Yönetim kurulundaki değişiklik, değişiklikten 8 gün sonra dönemin iki İslamcı gazetesi olan *Yeni Devir* ve *Milli Gazete*’de aynı gün ve başlıkla yayınlanmıştır. “Akıncılar Derneği Genel İdare Kurulu, İcra Heyetinde Değişiklik Yaptı,” *Yeni Devir*, 8 Ağustos 1979. “Akıncılar Derneği Genel İdare Kurulu, İcra Heyetinde Değişiklik Yaptı,” *Milli Gazete*, 8 Ağustos 1979.

⁷⁸² Akif Emre ile yapılan görüşme, 20 Mayıs 2015

⁷⁸³ “Mevcut İcra Heyeti, “Akıncılar Camiasını” değil, “belli şahısları” temsil etmekte ve “yapılması lazım geleni” değil “bazı aldıkları talimatları” yapmak durumuna düşmüşlerdir. “Akıncıları Uyarıyoruz”, *Akıncı Güç*, no. 5, 17 Ağustos 1979, s. 7.

yine aynı ismin altında Akıncılar Derneği'yle yollarını ayırdığını ve mücadelelerine kendi başlarına devam edeceklerini 17 Ağustos sayısında “Deklarasyon” başlıklı yazıda açıkça görülmektedir:

Ruh hamurunu Büyük Doğu teknesinde ve onun mimarı elinde idrak eden AKINCI GÜÇ, Milli Selamet Partisinin teşkilatlandığı Akıncılar çevresi içinde fişkırmış; yolunu, hedefini, temelini ve kaynağını; hiçbir tereddüde fırsat vermeyecek şekilde açıkça belirtir hususiyettedir. Ve BÜYÜK DOĞU idealine bağlı, dar çerçevelerden kurtulmuş hususiyetiyle Akıncı Güç tek güdüm işareti olmaksızın yolunu bulmuştur.⁷⁸⁴ (vurgular orijinal metne aittir)

Akıncı Güç İslamcı gençlik hareketinin bir “özne” olarak siyasi sisteme karşı ortaya çıkmasını amaçladı. İran Devrimi'ne kadar gençlik hareketi örgütsel yapılanmasını tamamlamıştı. İran Devrimi sonrası ise özellikle Sakarya Mitingi'nde ortaya çıkan tablo gençlik hareketinin kitleye hitap edebilme, onu bir arada tutabilme ve yönlendirme kapasitesiyle MSP'den bile ayrıştırılabilecek şekilde başlı başına bir özneleşme sürecine girdiğini gösteriyordu. Ancak ifade edildiği üzere özneleşme bir süreçti bu süreç ancak gençlik hareketinin amacı ve bu amaç doğrultusunda kullanacağı strateji ve taktiklerin belirlenmesiyle neticeye varabilirdi. *Akıncı Güç* tam da bu mesele üzerine kendini tanımlayarak yayın hayatına girdi. *Akıncı Güç* her ne kadar *Büyük Doğu* doktrini üzerinden hareket ederek bir amaç ve araçlar bütünü önediyse de ulaşmak istediği sonuçlar açısından değerlendirildiğinde başarılı olamadı. *Akıncı Güç*'ün olumlu tarafları güçlü bir teorik içerik sunması ve doğrudan gençliği İslamcı hareketin öznesi olarak kabul etmesiydi. Ancak bütün bu pozitif yönleri zaafa uğratacak dezavantajları derginin çıkış şeklinden başlayarak içinde taşımaktaydı. Her ne kadar *Akıncı Güç* bütün akıncılar camiasını peşinden sürükleyecek bir ‘çıkış’ olarak kendisini tanımlamış olsa da⁷⁸⁵ daha en başta yönetim kurulunda bir hizip olarak belirmişti. Derginin “Akıncılar” yerine “Akıncı-Güç” ismiyle çıkması, sahibi olarak başkan “Mehmet Güney” in değil de “Fazıl Aslantürk” ün isminin yazılması bile yönetim kurulu içerisinde bir hizipleşme belirtisiydi. Ancak bunun ötesinde daha dergi henüz ilk sayıdan Akıncılar Teşkilatı'nın o güne kadar sürdürmüş olduğu sokak çatışmalarına bulaşmama politikasını çok sert bir dille eleştirerek köprüleri atıcı bir dil

⁷⁸⁴ “Deklarasyon,” *Akıncı Güç*, no. 5, 17 Ağustos 1979, s. 2

⁷⁸⁵ Hüsnü Kılıç ile yapılan görüşme, 18 Kasım 2014. Fazıl Aslantürk ile yapılan görüşme, 20 Ekim 2015.

kullanıyordu. Nitekim yönetim kurulunun *Akıncı Güç* dışındaki üyeleri bu durumu kendilerine tehdit olarak algıladılar ve kısa sürede yönetim kurulundaki *Akıncı Güç* yanlılarının tasfiyeleri gerçekleşti. *Akıncı Güç* grubunun bu tasfiyeye cevabı kitleye yönelmek yerine yer altına çekilmek oldu. Her ne kadar *Akıncı Güç*'ün etkilediği gençler Trabzon gibi bazı yerel teşkilatlarda bulunsalar da⁷⁸⁶ dergi yanlıları Türkiye genelinde bir örgütsel taban kazanamadı. Her hangi bir kitleselleşme çabası yerine dar bir grubun dahil olduğu illegal İslam Kurtuluş Partisi Cephesi (İKP-C) ve *Huruç* dergileri etrafında bir örgütlenme gerçekleştirildi.⁷⁸⁷

1. sayı kapağı Şekil 4.2.2.1(2) görülebilecek olan *Akıncılar* dergisi, *Akıncı Güç*'ün çıkışına bir tepki olarak Akıncılar Derneği'nin 'asıl' dergisi olma iddiasıyla yönetim kurulu üyesi Abdülkadir Özkan'ın yazı işleri müdürlüğü altında 3 Ağustos 1979'da çıkmaya başladı. Ancak derginin içeriği dergi için ciddi bir düşünsel hazırlığın yapılmadığını ortaya koyuyordu. *Akıncı Güç* ile karşılaştırmak gerekirse *Gölge* dergisinden itibaren bir arada bulunan hareketin teorisi ve pratiği ile ilgili düşünsel bir birikime sahip olan bir kadronun karşısında *Akıncılar* dergisi kadrosu açık bir şekilde 'toplama' görünümündeydi. Mart 1980'e kadar 12 sayı yayımlanan dergide en çok yazan isimler *Mavera* dergisi⁷⁸⁸ ekibi içinde yer alan Akif İnan (12 yazı) ile Rasim Özdenören (9 yazı) ve Akıncılar Derneği Genel Başkan Yardımcısı Arif Altunbaş'tı (9 yazı). Arif Altunbaş daha önce *Mavera* dergisinde yazıyordu dolayısıyla Akif İnan ve Rasim Özdenören ile tanışıyordu. Akif İnan ve Rasim Özdenören'in *Akıncılar* dergisinde yazması her hangi bir ideolojik sebepten ziyade bu tanışıklık üzerinden mümkün olmuştu.⁷⁸⁹

⁷⁸⁶ Trabzon akıncılarından Ali Öztürk ile yapılan görüşme, 16 Eylül 2013.

⁷⁸⁷ Hüsnü Kılıç ile yapılan görüşme, 18 Kasım 2014.

⁷⁸⁸ Aralık 1976'da yayın hayatına başlayan aylık edebiyat dergisi olarak *Mavera*, Rasim Özdenören, Cahit Zarifoğlu, Erdem Beyazıt, Akif İnan, Nazif Gürdoğan, Bahri Zengin ve Hasan Seyithanoğlu'ndan oluşan bir arkadaş grubu tarafından kurulmuştur. Bakınız; <http://idp.org.tr/dergiler/mavera>.

⁷⁸⁹ Akif Emre ile yapılan görüşme 20 Mayıs 2015. Ali Çelik ile yapılan görüşme 9 Ekim 2015.

Şekil 4.2.2.1(2) Akıncılar Dergisi'nin 1. Sayı kapağı

Akıncılar dergisinin *Akıncı Güç* benzeri bir siyasi program önerisiyle yola çıkmadığı açıktı. Teşkilata dönük yazılar neyin yapılacağından çok neyin yapılmayacağı üzerinde duruyordu. Buna göre Teşkilat henüz tebliğ aşamasındaydı ve tebliğ aşamasında siyasi şiddete başvurulmamalıydı:

...Anarşi ve huzursuzluğu çıkararak, mücadeleyi fikri platformdan kanlı sokak ve köşe oyunları haline getiren dünya siyonizmidir. Katiller emperyalizmin yerli uzantıları, besleme köpekleri, komünist ve faşist düşüncenin sahipleridir... İslam'da suçsuz insanların öldürülemeyeceği kaidelerini bilmeyenler İslam'da intikamın değil kısas müessesesinin varlığından haberi olmayanlar, Türkiye Müslümanlarının yegane ve tek temsilcisi Akıncılar teşkilatını İslamcı çizgide vermiş olduğu mücadeleden saptıramayacaklardır... Akıncılar bireysel terör eylemlerinin değil, zaman ve mekana sığmayan bütün insanlığın kurtuluşuna vesile olacak soylu eylemin teşkilatıdır.⁷⁹⁰

Akıncılar dergisine göre şiddet eylemlerine bulaşma negatif bir eylemdir, anarşiye anarşiyle karşı vermek var olan düzeni değiştirmek bir yana “düzenin

⁷⁹⁰ Akıncılar İstanbul İl Başkanlığı Basın Bürosu, “Basın Bildirisi,” *Akıncılar*, no. 7 (Kasım 1979): 6.

kökleşmesinin teminatı olmuştur”⁷⁹¹ *Akıncı Güç* salt politik şiddete karışmama söylemini pasif bir tutumun göstergesi sayıyordu. *Akıncılar*’a göre ise siyasi şiddete yönelmek İslamcı hareketin potansiyelini boşa çıkaran bir sapmadır. Nitekim Akıncılar Derneği Genel Başkanı Mehmet Güney doğrudan akıncı teşkilatlara mesaj verdiği yazısında, hiyerarşi, lidere bağlılık ve disiplin kavramlarını öne çıkararak, hiyerarşi dışında gerçekleşen bireysel şiddet eylemlerini dışlar.⁷⁹² Teşkilat mensuplarının yapması gerekenler, “tabana hâkim olup planla taban arasında uyum temin etmek”, “kontrollü bir şekilde tabana yayılıp, sayı ve fikir üstünlüğüne elde tutmak”, “etkin tebliğ metotlarını öğrenmek” dir. Bu aşamada şiddet eylemlerine kaymak, plansız, programsız hareket etmek hareketin mevcut potansiyelini zaafa uğratabilir.⁷⁹³

Akıncılar dergisinde şiddet karşıtlığı olarak tanımlanacak negatif eylem karşıtı temanın yoğun kullanımına karşı “soylu” diğer bir deyişle pozitif eylemin ne olacağı sorusuna cevap veren metotla ideolojiyi doğrudan ilişkilendiren kuramsal bir yazı bulmakta zorluk çekiyoruz. Az sayıdaki kuramsal yazıdan Ahmet Yüksel’in yazısı metot sorununa doğrudan gönderme yapıyor. Ahmet Yüksel, “Kuran’ın insanlara devlet çatısı altında hitap ettiğini” belirterek İslami hareketin amacını devlet sahibi olarak ifade ettikten sonra İran Devrimi’ni örnek göstererek devrim için önce teşkilat sahibi olmanın önemine dikkat çekiyor. Buna göre devrime ulaşmak için Müslümanların “birlik şuurunu” kendi içinde taşıyacak bir teşkilat yapılanmasını sağlamaları gerekir.⁷⁹⁴

Yüksel’in üzerinde durduğu kilit kavram şuurlu eylemdir. Şuurlu eylem ne vaktinden önce acelece girilmiş bedensel eylemle ne de salt teorik tartışmalara dalarak toplumsal olaylardan uzak kalmakla olur. Yapılması gereken “eylem bilincinin kitleye

⁷⁹¹ “Yıllardır akan genç kanları acaba düzenin hangi taşının yerinden oynamasına vesile olmuştur. Hayır aksine düzenin kökleşmesinin teminatı olmuştur. Ancak inanç erinin sabırlı, şahsiyetli mücadelesi karşısında deliye dönen düzen, mutluluk savaşçıların üstünde türedilerini göndermektedir ve kendisi de hakemlik yapmaktadır.” “Şehadet Yolu,” *Akıncılar*, no. 3, 3 Eylül 1979, s. 5.

⁷⁹² “Hedefe gündelik zabıta olayları, çapulcu hareketleri ile plansız programsız, ileriye, geriye, iyiyi, kötüyü hesaplamadan başıbozuk ve disiplinsiz bir şekilde varılmaz. Hareket itaat, disiplin ve ihlas üzerinde hedefe ulaşır.” Mehmet Güney, “Teşkilat,” *Akıncılar*, no. 3 (Eylül 1979): 2.

⁷⁹³ **A.g.e.**

⁷⁹⁴ Ahmet Yüksel, “Teşkilat ve Müslüman,” *Akıncılar*, no. 4 19 Eylül 1979, s. 5.

nakşederek” hareket bilincine ulaşmaktır. Bu da öncelikle teşkilatın kendisine mensup olan bireyleri “Kuran ilmi” ile şuurlandırması ile olur. Teşkilatın rolü sadece bireysel şuurlandırmayla bitmez; teşkilat hareketi bir programa dökmekle de yükümlüdür, ancak plan ve programla birlikte hedefe (İslam devleti) ulaşılabilir.⁷⁹⁵

Kasım 1979’da “Hicri 1400’de Sınırsız ve Sınıfsız Hicret Devletine Doğru” başlığıyla yayınlanan *Akıncılar*’ın “hicri 1400 özel sayısı” açık bir İslam devleti manifestosu gibidir.⁷⁹⁶ Dergide, El-Ezher Üniversitesi’nde İslam Anayasası Komisyonu’nun hazırlamış olduğu “İslam Anayasası Planı” tercüme edilerek yayınlanmıştır.⁷⁹⁷ *Akıncılar* ile *Akıncı Güç* arasında “İslam Devleti” ni arzu etme açısından bir fark yoktur. Ancak *Akıncılar*’da “İslam Devleti” belirli bir stratejiyle erişilecek gerçek bir amaç olmaktan ziyade daha çok bir söylemin parçası gibidir. Teşkilata verilen tebliğ rolü “İslam Devleti” gibi büyük bir amaç için çok muğlak ve sınırlı bir roldür. Cami odaklı kitleselleşme düşüncesi alternatif bir düşünce olarak dillendiriliyor ve çeşitli yerel akıncı derneklerinde pratiğe geçiyorsa da hiçbir zaman bütün teşkilatları seferber edecek ve bir hiyerarşi dâhilinde uygulanacak gerçek bir strateji olarak benimsenemedi. *Akıncı Güç* bir amaç ve araçlar bütünlüğü ortaya koymuştu. Amaç İslam devleti metot halk ihtilali strateji ise güç kullanarak sokaklara hâkim olma. *Akıncı Güç*’ün başarısızlığı bir hizip olarak doğmuş olması, kitleselleşmemesi ve İslamcı tabanı siyasi şiddetin gerekliliğine ikna edememesiydi. *Akıncılar* kitleyi tutma konusunda başarılıydı şiddete mesafe koyarak kitleyi riske atmıyordu ancak kitleyi yönlendirecek ve onu bir amaç için yönlendirecek entelektüel ve örgütsel yeterlilikten uzaktı.

Bir gençlik hareketi olarak akıncılar hareketi örgütlenme ve eylem potansiyelini ortaya koyarak kendisini ülkücü ve sosyalist hareketlerden ayırt etmeyi başarabilse de amaç ve amaca varacak metot ve stratejilerin bütünleşmesini sağlayamayarak özneleşmenin üçüncü aşamasını gerçekleştiremedi. Diğer bir deyişle İslamcı gençlik hareketinin siyasi özneleşmesi neticelenemeyen bir süreç olarak kaldı,

⁷⁹⁵ **A.g.e.**

⁷⁹⁶ *Akıncılar, Düşünce, Fikir ve Sanatta Hareket, Hicret, İslami Hareket ve Sebil* dergilerinin altında imzasının bulunduğu 10 maddelik manifesto için bakınız; “Bismillahirrahmanirrahim,” **Akıncılar**, no. 8, Kasım 1979, s. 3.

⁷⁹⁷ “İslam Anayasası Planı,” **Akıncılar**, no. 8, Kasım 1979, s. 7-8.

gençlik hareketi gerçek ve etkin bir siyasi özne olarak ortaya çıkamadı. Bu olamamanın üç ana sebebinden bahsedebiliriz. Birincisi Akıncılar Teşkilatı İran İslam Devrimi 'olayı' ile, Devrim'e sadakat gibi çok büyük bir sorumlulukla karşılaştı ancak bu sorumluluğu üstlenecek zamanı ve insan kaynağı sınırlıydı. Şubat 1979'a kadar MSP çizgisi doğrultusundan İslamcı gençliği siyasi şiddete karşı muhafaza etme ve mümkün olduğunca taban örgütlenmesini sağlamayla sorumlu olan gençlik örgütü İran Devrimi ve arkasından gelen Sakarya Mitingi ile kendisinin bile tahmin edemeyeceği bir siyasi özneleşme imkanı ile karşı karşıya kalmıştı. Ancak bu imkanı değerlendirecek entelektüel kaynak gençlik hareketi içerisinde Salih Mirzabeyoğlu ve Hüsnü Kılıç gibi isimlerle sınırlıydı. Bu isimler ise yukarıda detaylıca anlatıldığı üzere düşüncelerinin içeriğiyle akıncılar hareketinin iç hiyerarşisi içerisinde kitle hareketini yönlendirmek yerine müstakil ve kapalı bir örgütlülüğe yöneldi (ya da yönelmek zorunda kaldı). Geriye kalan İslamcı entelektüeller ise *Akıncılar* dergisinde yazan Akif İnan ve Rasim Özdenören örneğinde görüldüğü gibi değerli tespit ve analizler de bulunsalar bile gençlik hareketini yönlendirme misyon ve kabiliyetinden uzaktılar.

Gençlik hareketinin özneleşmemesinin ikinci sebebi ise MSP ile kurulacak ilişkinin niteliğinin belirlenememesidir. 2. Milliyetçi Cephe Hükümetinin düştüğü Ocak 1978'den itibaren gençlik hareketinin Parti için önemi artmıştı. Parti toplumsal hareketin güçlenmesini kendi patronluğu tehlikeye düşmeyecek şekilde destekliyordu. Ancak İran devrimi sonrası ortaya çıkan politik atmosfer parti patronluğu dışında hareket edebilecek bir İslami hareket arayışına kapı aralıyordu. İran Devrimi parti öncülüğünde değil ulema ve halk bütünleşmesiyle sağlanmıştı. Nitekim Haziran 1979'da Parti yerine Gençlik Teşkilatı'nın öncülüğünde devrim fikrini ortaya atan *Akıncı Güç*'ün çıkmasını MSP lideri Necmettin Erbakan olumlu karşılamadı.⁷⁹⁸ *Akıncı Güç*'ün karşısında *Akıncılar* dergisinin çıkmasının talimatını bizzat verirken⁷⁹⁹ *Akıncı Güç* ekibinin yönetim kurulundan tasfiye edilmesine destek verdi.⁸⁰⁰ Mehmet Güney yönetiminin *Akıncı Güç* çizgisinde Parti'ye mesafe koyabilmesi son derece güçlü. Her şeyden önce akıncılar hareketi o güne kadar büyük oranda Parti'nin aktif desteğiyle örgütlenmiş ve kurumsallaşmıştı. Her ne kadar kuruluşundan itibaren belirli bir özerkliğe sahip olsa da bu özerklik Gençlik Teşkilatı'na Parti'ye mesafe alacak ya da

⁷⁹⁸ Yusuf Akdoğan ile yapılan görüşme, 28 Eylül 2015.

⁷⁹⁹ Akif Emre ile yapılan görüşme 20 Mayıs 2015. Ali Çelik ile yapılan görüşme 9 Ekim 2015.

⁸⁰⁰ Hüsnü Kılıç ile yapılan görüşme, 18 Kasım 2014.

onu ikinci planda gösterecek bir imkanı tanımıyordu. Ülkücü ve sosyalist hareketlerle ve siyasi sistemle mücadelenin yoğunlaştığı bir ortamda Parti'nin desteğini kaybetmek Teşkilatın maddi zeminini dahi ortadan kaldırabilirdi. Ancak bütün bu 'haklı' gerekçeler gençlik hareketinin ne kadar örgütlenirse örgütlensin Parti'nin çizdiği sınırlar içerisinde hareket etme zorunluluğunu, diğer bir deyişle kendi belirlediği amaç doğrultusunda kendi seçeceği araçlarla hareket etmesinin imkansızlığını beraberinde getiriyordu. *Akıncı Güç* olayının Mehmet Güney yönetimini Parti'ye karşı iyice zor durumda bıraktığı anlaşılıyor. Nitekim *Akıncı Güç*'ün tasfiyesinin hemen ardından Mehmet Güney, Necmettin Erbakan'la beraber IIFSO'nun (Dünya İslam Talebe Teşkilatları Federasyonu) daveti üzerine Suudi Arabistan'a gitti.⁸⁰¹ Söz konusu gezi Gençlik Teşkilatı ile Parti arasında herhangi bir uyumsuzluğun olmadığını göstermesi açısından sembolik öneme sahipti.

Ülkücü harekette hareketin lideri Alparslan Türkeş ile gençlik hareketi bir hiyerarşi dahilinde ve organik bir bütünlük içinde hareket ediyorlardı. Gençlik temsilcilerinin Milliyetçi Hareket Partisi'nde görev almaları doğal bir süreçti, parti açık bir şekilde hareketin partisiydi.⁸⁰² MSP ise her ne kadar bir İslamcı koalisyonun (entelektüeller, cemaatler ve siyasi elitler) sonucu ortaya çıkmış olsa da siyasi elitler bir süre sonra mevcut İslami hareketi partinin hareketine (partinin yukarıdan aşağıya domine ettiği ve yönlendirdiği harekete) dönüştürmek istedi. Bu isteğinde kısmen başarılı olsa da Milli Selamet Partisi ve lideri Erbakan İslamcı hareketi ülkücü hareketten farklı olarak hiçbir zaman tam anlamıyla bir organik bütünlüğe ulaştıramadı (ya da ulaştırmayı tercih etmedi). MSP 1970'ler boyunca en güçlü İslamcı aktör olsa da ne İslamcı entelektüelleri ne de cemaatleri kendi varlığında birleştiremedi. Söz konusu aktörler müstakil aktörler olarak kalmaya devam ettiler. Benzer bir tespiti 1976 sonrasında gelişmeye başlayan gençlik hareketi ile Parti arasındaki ilişkiler için de söyleyebiliriz. MSP gençlik örgütü olan Akıncılar Derneği'ni "yan kuruluş" olarak adlandırıyordu.⁸⁰³ Bu durumda MSP asıl kuruluş, gençlik örgütü ise yan kuruluştur.

⁸⁰¹ "IIFSO'nun (Dünya İslam Talebe Teşkilatları Federasyonu) Daveti Üzerine Akıncılar Genel Başkanı Mehmet Güney S. Arabistan'a Gitmiştir," **Yeni Devir**, 2 Ağustos 1979.

⁸⁰² Ülkücü hareket içerisinde gençlik hareketi, parti ve Alparslan Türkeş arasındaki ilişkileri ele alan kapsamlı bir analizi için bakınız; Ali Erken, "The Construction of Nationalist Politics in Turkey: The MHP, 1965-1980," Yayınlanmamış Doktora Tezi, St. Antony's College, 2013., s. 138-147.

⁸⁰³ MSP parti bürokrasisi içerisinde akıncı gençlik ve Hak-İş, Mef-Der gibi çeşitli İslami kuruluşlarla ilgilenmesi beklenen bir yan kuruluşlar başkanlığı ihdas edilmişti. Necmettin Erbakan'ın yanında yan

Gençlik örgütü asıl kuruluş olan Parti ile organik değil mekanik bir ilişki içerisindeydi, gençlik örgütü temsilcileri hiçbir zaman Parti'nin doğal siyasi eliti sayılmamıştır. Parti ile gençlik teşkilatı arasındaki ilişki iki farklı vücut arasındaki ilişkidir. MSP Akıncılar örgütünü kendisinden ayrı bir vücut olarak tanıyor ancak bu vücudu son tahlilde kendi himayesi ve denetiminde görüyordu. MHP'de ise hiyerarşi organik bütünlük içindeki hiyerarşidir, Alparslan Türkeş hareketin beyni ise gençlik hareketi hareketin gövdesiydi.

Mehmet Güney yönetiminin Ağustos 1979 itibariyle durumu ikirciklidir. Teşkilat bir yandan Parti tarafından tanınmış belirli bir özerk alan içerisinde hareket edebiliyordu ancak diğer yandan Parti tarafından hoş görülmeyle hamleler yapmamaya özen göstermeliydi. Gençlik hareketinin ülkücü harekette olduğu gibi Parti'ye nüfuz ederek onu içeriden dönüştürme şansı yoktu, çünkü mevcut siyasi elitler söz konusu yukarı doğru hareketliliğin önünü özenle kapatmışlardı. Diğer bir taraftan ise ayrı bir tüzel kişilik olarak Akıncılar Teşkilatı'nın Parti'ye rağmen yapabilecekleri sınırlıydı. Teşkilat ne tam olarak Parti'nin Teşkilatıydı ne de ondan bağımsızdı. Bu ikircikli ve birbiriyle çelişkili hal gençlik hareketi ve teşkilatının ideolojik ve siyasi yapılanması güçlendirilerek aşılabilirdi. Gençlik hareketi İslamcı kitleyi seferber ederek alttan yukarıya taşınabilecek özgün bir siyasi program ortaya koyabilirdi. Ancak bunun için yukarıda belirtildiği gibi insan ve zaman kaynağı dardı.

4.2.3 Akıncılar Hareketi Üzerinde Siyasi Sistem Baskısı ve Derneğin Kapatılışı

Akıncılar hareketinin siyasi özleşmesini tamamlayamamasının üçüncü sebebi hareketin Sakarya Mitingi'nden sonra yoğun bir şekilde siyasi sistem baskısına maruz kalmasıdır. Bu baskı gençlik hareketi ve teşkilatına ideolojik ve siyasi yapılanma için zaman tanımayacaktı. MSP'nin iktidardan düştüğü 1978 Ocak ayından itibaren akıncılar hareketi üzerinde devlet baskısı artmıştı. 1975 Nisan ayından 1978 Ocak ayına kadar bir aylık Ecevit hükümeti dışında iktidarda kalan MSP (I. MC

---

kuruluşlar başkanı Recai Kutan ile Akıncılar Derneği genel merkezine yaptığı ziyaret için bakınız; "Erbakan Akıncılar Genel Merkezini Ziyaret Etti," **Yeni Devir**, 29 Eylül 1978.

hükümeti sırasında Oğuzhan Asiltürk II. MC hükümetinde ise Korkut Özal olacak şekilde) iç işleri bakanlıklarını elde etmişti. Bu durum sivil ve askeri bürokrasi karşısında İslamcı gençlere güvence veriyordu. Ancak Ocak 1978'den itibaren bu güvence ortadan kalktı. Nitekim siyasi sistem karşısındaki savunmasızlığın bir tezahürü olarak 29 Mayıs 1978'de MSP'nin düzenlediği Fetih Mitingi'nden önce afiş asan 163 akıncı genç tutuklanmıştı.⁸⁰⁴ Türkiye'de siyasi şiddetin hızla yükselmekte olduğu 1978 yılında CHP azınlık hükümeti üzerinde sıkıyönetim ilan etmesi baskısı vardı. Baskıya bir süre direnmeyi başaran Ecevit hükümeti Kahramanmaraş olaylarının ardından 26 Aralık 1978'de Adana, Ankara, Bingöl, Elazığ, Erzincan, Erzurum, Gaziantep, İstanbul, Kahramanmaraş, Kars, Malatya, Sivas ve Urfa olmak üzere 13 ilde sıkıyönetim ilanına karar verdi.⁸⁰⁵ Şubat 1979'da İran Devrimi gerçekleştiğinde Türkiye'de belirtilen illerde sıkıyönetim rejimi uygulanmaktaydı. Türkiye'nin sınır komşusu İran'da gerçekleşen İslam Devrimi, siyasi sistemin Türkiye İslamcılarına karşı 'tehlike' algısını arttırmış olmalıdır. Nitekim Sakarya Akıncılar Derneği tarafından 1 Nisan'da gerçekleştirilen 50 bin kişinin katıldığı mitingin ardından akıncılar hareketi üzerindeki baskılar daha önce görülmediği kadar artacaktı. Mitingin hemen ardından Tertip Komitesi'nde yer alan 3 akıncı genç yine mitingde katılan Suriye, İran ve Filistin uyruklu 3 genç ve mitingde konuşma yapan gazeteci yazar Akif İnan tutuklandı.⁸⁰⁶ Mitingin ardından Akıncılar Teşkilatı üzerindeki baskılar Teşkilat yetkililerini akıncılar hareketinin yerli bir hareket olduğunu, İran tipi bir devrim peşinde olmadıklarını açıklamaya zorladı:

1 Nisan 1979'da Sakarya'da düzenlenen miting son günlerde gittikçe artan inanan insanların kallesçe vurularak öldürülmelerini protesto etmek amacıyla yapılmıştır. Miting Akıncıların Sakarya'daki şubelerinden biri düzenlemiş, konuşmacılar için vilayete müracaat edilerek izin alınmıştır. Her mitingde olduğu gibi Sakarya mitinginde de kontrol altına alınmayan hareketlerde bulunanlar beyan slogan söyleyenler olmuşsa bu mesuliyet bizzat bu işi yapanlarındır. Akıncılar kurulduğu günden bugüne kadar hiçbir anarşik hadiseye karışmamıştır. Bundan sonra da anarşinin karşısında olacaktır...Akıncılara karşı yapılan silahlı saldırılara silahla mukabelede bulunmadık. Akıncılar tüzük ve programları doğrultusunda kanunlara saygılı faaliyet gösteren bir kuruluştur. Sakarya mitingi dolayısıyla Türkiye'yi İran'a benzetenlere milletimizin 1000 yıllık şerefli tarihi gereken cevabı verecektir.

⁸⁰⁴ "163 Akıncı Genç Tutuklandı."

⁸⁰⁵ Zafer Üskül, **Siyaset ve Asker : Cumhuriyet Döneminde Sıkı Yönetim Uygulamaları**, Ankara: İmge Kitabevi, 1997., s. 273-275.

⁸⁰⁶ "Gazetemiz Yazarı Akif İnan Tutuklandı," **Yeni Devir**, 18 Nisan 1979.

Türkiye İran değildir. Ve üç kıtada at koşturana ışık tutan ve Adalet dağıtan Akıncıların evlatlarının hiç kimseyi ve hiçbir topluluğu örnek almalarına hele TAKLİT etmelerine ihtiyaç yoktur. Biz Yavuz'ların Fatih'lerin torunlarıyız. Yürüdüğümüz yol 1000 yıllık tarih mirasımızın aydınlattığı Hak yoldur, doğru yoldur. Biz milli ve manevi değerlerimize bağlı büyük milletimizin evlatlarıyız. Vurmayla, kırmayla, öldürmeyle ilgimiz yoktur.⁸⁰⁷

Akıncıların şiddete karşı olduklarını, İran Devrimi'ne değil "1000 yıllık" Türk-İslam devleti geleneğine bağlı olduklarını açıklamaları üzerlerindeki devlet baskısını azaltmayacaktı. Nitekim Sakarya Mitingi sonrası süreçte akıncılar hareketi tutuklamalar, yurt kapatmaları ve şube kapatmalarına maruz kaldıktan sonra nihayet Aralık ayında Akıncılar Derneği resmen kapatıldı. Daha öncesinden başlayan süreçte, Mayıs ayında İstanbul Akıncılar Derneği Şubesi⁸⁰⁸, Ağustos ayında sırasıyla akıncı gençlerin kaldığı Fatih Vakıflar Yurdu⁸⁰⁹ ve Akıncılar Derneği Kayseri Şubesi kapatılmıştı.⁸¹⁰ Kasım ayında Türkiye'ye ziyaret gerçekleştiren Papa II. Jean Paul'ü protesto eden 209 akıncı genç gözaltına alındı.⁸¹¹ 27 Kasım'da Akıncılar Derneği genel merkezi 3 defa arandı⁸¹², aramalar sonucunda Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı yasaklı afiş, bildiri ve yayımlar ele geçirildiği iddiasıyla 12 Aralık'ta Akıncılar Derneği'nin faaliyetlerinin durdurulmasına karar verdi. Karar 13 Aralık 1979'da infaz edilerek Akıncılar Derneği resmen kapatıldı.⁸¹³ Dernek kapatılmasının ardından 17 Aralık'ta Ali Yümni Çetin, 19 Aralık'ta ise Dernek genel başkanı Mehmet Güney'in ve Dernek genel müfettişi Ali Bakaner'in evleri arandı. Genel başkan Mehmet Güney ve yönetim kurulu üyeleri Ali Yümni Çetin ve Ali Bakaner evlerinde yasaklı evrak bulundurma suçlamasıyla Ankara Sıkıyönetim Komutanlığınca 163. maddelerden yargılanmak üzere tutuklandı.⁸¹⁴

⁸⁰⁷ "Sakarya Mitingi İnanan İnsanların Kalleşçe Vurularak Öldürülmelerini Protesto Etmek Amacıyla Yapılmıştır," **Milli Gazete**, 9 Nisan 1979.

⁸⁰⁸ "Akıncılar İstanbul Şubesi Kapatıldı," **Milli Gazete**, 8 Mayıs 1979.

⁸⁰⁹ "Müslüman Öğrencilerin Barındığı Fatih Vakıflar Yurdu Kapatıldı," **Yeni Devir**, 10 Ağustos 1979.

⁸¹⁰ "Akıncılar Kayseri Şubesi Kapatıldı," **Yeni Devir**, 16 Ağustos 1979.

⁸¹¹ "Ankara'da 209 Akıncı Genç Birinci Şubede Tutuluyor," **Yeni Devir**, 30 Kasım 1979.

⁸¹² "Akıncılar Genel Merkezine Polisin Bir Günde Üç Kez Baskın Düzenlemesi Protesto Edildi," **Yeni Devir**, 29 Kasım 1979.

⁸¹³ T.C. Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı 1 Numaralı Askeri Mahkemesi, "Akıncılar-Akıncı Gençler Davası Gerekeçeli Hüküm.", s. 167.

⁸¹⁴ **A.g.e.**, s. 167-168.

Olay	Gazetelere Yansıyan Tarih
Sakarya Mitingi Tertip Komitesi'nde Bulunan 3 Akıncı Genç Tutuklandı	14 Nisan 1979
Sakarya Mitingi'ne Katılan Suriye, İran ve Filistin Uyruklu 3 Genç Tutuklandı	14 Nisan 1979
Sakarya Mitingi'nde Konuşma Yapan Akif İnan Tutuklandı	18 Nisan 1979
Akıncılar İstanbul Şubesi Kapatıldı	8 Mayıs 1979
Fatih'te 6 Akıncı Genç Tutuklandı	1 Ağustos 1979
İslamcı Gençlerin Yoğun Olarak Kaldığı Fatih Vakıflar Yurdu Kapatıldı	10 Ağustos 1979
Akıncılar Derneği Kayseri Şubesi Kapatıldı	16 Ağustos 1979
İstanbul Akıncılar Derneği Başkanı Dursun Özcan ve Metin Yüksel'in Ağabeyi Edip Yüksel'in Dahil Olduğu 12 Akıncı Genç Gözaltına alındı	30 Ağustos 1979
Akıncılar Derneği Genel Merkezi'ne Polis Bir Günde Üç Kez Baskın Düzenledi	29 Kasım 1979
Ankara'da Papa II. Jean Paul'un Türkiye'ye Gelişini Protesto Eden 209 Akıncı Genç Gözaltına Alındı	30 Kasım 1979
İlim Yayma Yurdu Polis Baskınına Uğradı İstanbul Şube Başkanı Dursun Özcan ve 10 Arkadaşı Gözaltına Alındı	7 Aralık 1979
Ankara Sıkıyönetim Komutanlığınca Akıncılar Derneği Kapatıldı	13 Aralık 1979
Akıncılar Dergisi'nde Arama Yapıldı	21 Aralık 1979
Edip Yüksel ve 10 Akıncı Tutuklandı	16 Ocak 1980

10 Akıncı Genç Seyyid Kutup Kitapları Okudukları Gerekçesiyle Tutuklandı	18 Ocak 1980
Son İki Ayda İstanbul'da Gözaltına Alınan Akıncı Sayısı 978'e Ulaştı	18 Ocak 1980
Ankara'da 51 Risale-i Nur Talebesi Tutuklandı	22 Ocak 1980
Akıncılar Derneği Genel Başkanı Mehmet Güney Haftalardır Tutuklu	24 Şubat 1980
Mehmet Güney TCK'nın 143 ve 163. Maddelerinden Yargılanıyor	29 Mart 1980
<i>Seriyye</i> Dergisinin Yazılarına Polis ve Jandarmanın El Koydu	26 Ağustos 1980

Tablo 4.2.3 Akıncılar hareketinin Sakarya Mitingi'nden 12 Eylül'e kadar maruz kaldığı sivil ve askeri bürokrasi baskısı.

4.2.4 Akıncı Gençler Derneği'nin Kuruluşundan Kudüs Mitingine: Parti ve Hareket

Akıncılar hareketinin üzerindeki devlet baskısı onun doğal gelişimine sekte vurdu. Bir taraftan dış baskıyla mücadele etmek zorunda olan hareket diğer taraftan kendi ideolojik ve siyasi arayışlarını gerçekleştirmek zorundaydı. Aralık 1979'da derneğin resmen kapatılması-her ne kadar teşkilat ile hareket birbirlerine eşit olmasalar da- söz konusu arayışa darbe vurmuştu. Ancak bu darbeyi aşacak İslamcı gençliğin yönlendirilmesi ve örgütlenmesi sorununa cevap üretecek imkanlar hali hazırda mevcuttu. Akıncılar Derneği kapatılmış olmasına rağmen Akıncı Memurlar, Akıncı İşçiler ve Akıncı Sporcular Dernekleri faaliyetine devam ediyordu. Dahası Akıncılar Derneği'nin resmi yayın organı olan *Akıncılar* Mart 1980'e kadar yayın hayatında kaldı. Kısacası akıncı gençlik tamamen örgütten yoksun değildi. Dahası Necmettin Erbakan gençliğin örgütsüz kalmasına sıcak bakmıyordu.⁸¹⁵ Örgütsüzlük hem başıboşluğa yol açabilir gençliğin fevri ve kontrolsüz hareketlerde bulunmasına sebebiyet verebilir hem de sahada ülkücü ve sosyalist hareketlere karşı zaaf meydana getirebilirdi. Nitekim Erbakan'ın da teşvikiyle⁸¹⁶ 7 Mart 1980 tarihinde, Akıncılar

⁸¹⁵ Halis Özdemir ile yapılan görüşme, 1 Ekim 2015.

⁸¹⁶ Halis Özdemir ile yapılan görüşme, 1 Ekim 2015, Ali Çelik ile yapılan görüşme, 9 Ekim 2015.

Derneği'nin kapatılmasından 75 gün sonra merkezi Konya olmak üzere "Akıncı Gençler Derneği" kuruldu.⁸¹⁷ Akıncı Gençler Derneği, Akıncılar Derneği'nde olduğu gibi Tevfik Rıza Çavuş başkanlığında kuruldu.⁸¹⁸ Derneğin Ankara ya da İstanbul'da değil de Konya'da kurulmasının sebebi Ankara ve İstanbul'da sıkıyönetimin devam etmesiydi.⁸¹⁹

Kapatılan Akıncılar Derneği'nin kadroları ve teşkilat hafızası hali hazırda yerindeydi. Bu durumdan istifade eden Akıncı Gençler Derneği kısa sürede örgütlenmeye girişti. Mayıs başında önce Kocaeli sonra Yozgat Şubesi kuruldu.⁸²⁰ Mayıs sonuna gelindiğinde 67 il başkanını genel merkezde bir toplantıda buluşturacak şekilde örgütlenme başarısı gösterildi.⁸²¹ Mart ayında yayın hayatına son veren Akıncılar dergisi yerine Temmuz ayında Derneği resmi dergisi olarak *Seriyye* çıkarılmaya başlandı.⁸²² Ancak tüm bu örgütlenme başarısını Derneğin Sakarya Mitingi sonrası gücünü yeniden elde ettiği şeklinde yorumlamamak gerekir. Akıncılar Derneği'nin kapatılmasının tabandan hareket eden bir İslamcı hareket arayışına darbe vurduğu açıktı. Nitekim 29 Mayıs 1980'de Sivas'ta düzenlenen "Fetih Mitingi" nin sorumluluğunu Akıncı Gençler Derneği değil MSP Gençlik Kolları üstlenecekti.⁸²³ Akıncılar Derneği'nin açılışından sonra ülke çapında örgütlenmelerle değil yerelde kurulacak kitapevi ve vakıflar aracılığıyla kısmi örgütlenme arayışları da ortaya çıkmıştı. 12 Eylül sonrası İslamcılığın karakteristik özelliklerinden biri olacak yerleşme Aralık 1979'da Akıncılar Derneği'nin kapatılışından itibaren gündeme gelmekteydi. Daha henüz Dernek kapatılmadan Dr. Hikmet Akgül başkanlığında Ankara merkezli kurulan Türkiye Ekonomik ve Kültürel Dayanışma Vakfı

⁸¹⁷ T.C. Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı 1 Numaralı Askeri Mahkemesi, "Akıncılar-Akıncı Gençler Davası Gerekeçeli Hüküm.", s. 168.

⁸¹⁸ Tevfik Rıza Çavuş'un genel başkan olduğu Akıncı Gençler Derneği'nin genel başkan yardımcılığına Hamza Demir, genel sekreterliğe Mehmet Kartın, genel sekreter yardımcılığına Ali Çelik, genel muhasipliğe Hüseyin Adak, üyeliklere ise Halis Özdemir, Metin Aslan, Yılmaz Yardımcı, Mustafa Tığlıoğlu, İsmail Tosun ve Oğuz Ökten getirildi. "Akıncı Gençler Derneği Konya'da Kuruldu," **Milli Gazete**, 10 Mart 1980.

⁸¹⁹ Ali Çelik ile yapılan görüşme, 9 Ekim 2015.

⁸²⁰ "Akıncı Gençler Derneği Kocaeli Şubesi Kuruldu," **Milli Gazete**, 5 Mayıs 1980. "Akıncı Gençler Derneği Yozgat Şubesi Açıldı," **Milli Gazete**, 12 Mayıs 1980.

⁸²¹ "Akıncı Gençler Derneği İl Başkanları Konya'da Toplandı," **Yeni Devir**, 26 Mayıs 1980.

⁸²² "Seriyye: İman Ordusunun Güçlü Sesi: Seriyye, Ramazanla Birlikte İnançlı Kadrosuyla Çıkıyor," **Milli Gazete**, 10 Temmuz 1980. Yazı İşleri Müdürlüğünü Abdurrahman Dilipak'ın yaptığı *Seriyye* Temmuz ve Ağustos ayları olmak üzere iki sayı yayınlanabilmiştir.

⁸²³ "Fetih Günü ve Gençlik Günü Yarın Sivas'ta," **Milli Gazete**, 30 Mayıs 1980.

(TEKDAV) etkinleştirilirken, Konya’da ise akıncı gençliğin önde gelen isimlerinden Nevzat Arabacı’nın öncülüğünde Seriyve Kitabevi kurulmuştur.⁸²⁴

Milli Selamet Partisi’nin iktidardan düştüğü Ocak 1978’den itibaren stratejik önceliği İslamcı toplumsal hareketi kendi patronluğunda konsolide etmek ve güçlendirmektir. 1973-77 arasındaki dönemde kitlesel oy desteğiyle parlamenter siyaset içerisinde etkin olmayı önceleyen MSP 1977 seçimlerinde ortaya çıkan hayal kırıklığı ve ardından 1978’de II. MC hükümetinin sona ermesiyle tabanda oluşan İslamcı hareketle ilişki kurmayı öncelendi. Toplumsal hareketle ilişki kurmanın önemli araçlarından birisi ise mitinglerdi. Mitinglerin organizasyonu ciddi bir kadro seferberliğini gerektiriyor, bu da Parti ve Gençlik Teşkilatı kadrolarını diri tutuyordu. Miting günü ise mitinge katılanlar arasında yoğun bir duygudaşlık ve kader birliği hissi ortaya çıkıyordu. Diğer bir taraftan da kamuoyuna, rakip siyasi hareketlere MSP’nin güçlü ve zinde olduğu mesajı veriliyordu. MSP’nin muhalefete geçtiği 1978 yılı içerisinde düzenlediği ilk büyük miting Konya’da düzenlenen Fetih Miting’i oldu. Olaylı geçen miting siyasi sistemin de tepkisini çekmişti. Konya Mitingi’nin ardından Milli Nizam Partisi’i kapatılışından sonra ilk defa emniyet ve yargı bürokrasisiyle karşı karşıya geldi. Konya Cumhuriyet Savcılığı Necmettin Erbakan ve Konya milletvekili Şener Battal’ın yasama dokunulmazlıklarının kaldırılması için gerekli işlemleri yapmak üzere Adalet Bakanlığı’na başvurdu.⁸²⁵ Ancak söz konusu sistem baskısı MSP’yi yıldırmayacaktı. Fetih Mitingi’nin üzerinden bir ay geçmeden Manisa’da Ege Yürüyüşü ve Mitingi gerçekleştirilecekti.⁸²⁶ 10 Haziran 1979’da Bursa’da⁸²⁷, 11 Ekim 1979’da İstanbul Sultanahmet’te⁸²⁸, 31 Mayıs 1980’de Sivas’ta⁸²⁹ ve nihayet 6 Eylül 1980’de Konya’da⁸³⁰ MSP mitingleri toplanacaktı.

Özellikle İran Devrimi’nden sonra İslamcı tabanda Parti’ye ve parlamenter siyasete mesafeli duran azınlıkta kalsa da etkili bir akım mevcuttu. MSP’li siyasi elitler

⁸²⁴ Serkan Yorgancılar, **a.g.e.**, s. 204.

⁸²⁵ “Konya Cumhuriyet Savcılığı, Erbakan ve Battal’ın Dokunulmazlığının Kaldırılmasını İçeren Raporu Adalet Bakanlığı’na Gönderdi,” **Milliyet**, 17 Haziran 1978.

⁸²⁶ “Erbakan, Hükümeti Düşürmenin En Büyük Görev Olduğunu Söyledi,” **Milliyet**, 12 Haziran 1978.

⁸²⁷ “Bursa Savcılığı MSP Mitingi İçin Soruşturma Açtı,” **Milliyet**, 12 Haziran 1979.

⁸²⁸ “Erbakan: ‘CHP ve AP’nin Zihniyetini İzmir’den Denize Dökeceğiz,’” **Milliyet**, 11 Ekim 1979.

⁸²⁹ “Fetih ve Gençlik Günü,” **Milli Gazete**, 31 Mayıs 1980.

⁸³⁰ “MSP’nin Kudüs’ü Kurtarma Mitingi Olaysız Geçti,” **Milliyet**, 7 Haziran 1980.

için Parti'yi yadsıyan özellikle oy potansiyelini tehlikeye düşürecek bir yaklaşım kabul edilemezdi. Nitekim 14 Ekim 1979'da boşalan 5 milletvekilliği için yapılacak olan ara seçimler öncesinde *Milli Gazete*'nin ilk sayfasında "Tespit" köşesinde çıkan "Tağuti Düzenlere Son Vermek İçin Sandık Başına" başlıklı yazı seçimi boykot etmek isteyen İslamcılara karşı MSP'nin görüşünü ortaya koymasından dolayı açıktır:

...Bir hareketin başarıya ulaşabilmesi kadrolaşmaya ve bu kadronun sevk ve idarecilerine itaat etmesi şarttır. Bir hareketin 40 ayrı mesaj yayan tellalı olmaz. Hizmet görmek isteyen her insan disiplinli, şuurlu ve itaatkar olmak zorundadır. Davanın idrakine ermiş her şuurlu Müslümanın yapacağı iş budur. Yoksa teessüs etmiş birliği parçalamaya kakışmak, ortalığı bulandırmak karı akıl değildir. Kaldı ki seçimleri protesto etmek fikrini bir grup Marksist yürütmektedir. Onlar bu hareketi Sovyetlerden aldığı emirle yapmaktadırlar. Hal böyle iken onlarla aynı safa geçip mevcut düzenin onlara karşı takınacağı baskıcı tavra kalkan olmaktan anlamsızdır.

Bu konuda birtakım çevrelerin Müslümanlar arasında da konuyu gündeme getirmelerini en azından abesle iştilal olarak görüyoruz. Hele kendisinin hizmetinde olmadığı bir kadroya dışarıdan talimat vermeye kalkışmak gereksiz olduğu kadar anlamsızdır.

Bir yandan, Türkiye'de inanan insanların çatısı altında toplandığı Milli Selamet Partisi var gücü ile seçim çalışmalarını sürdürürken bu yollu makaleler döktürmekle Müslümanlara yardım edilmiş olmaz. Böyle bir takım yol ve tutumlar ancak batıların siyasi hayattaki hakimiyetlerini bilmeyerek güçlendirmeye yarar.

Seçimlerin boykot etmek yada seçimlere katılmayacak kitlelerin oyları üzerine belli bir siyasi kadronun oylarını da ekleyerek sözde yüzde ellisi seçimlere katılmayan bir ülke olarak seçilenleri kamu vicdanında mahkum etmek neyi halleder... Hepsi üç günlük aktüalite içinde kaybolur gider. Ve büyük bir ihtimalle basın bunu Marksistlerin başarısı olarak ilan eder, uluslararası lobi de bunu o yönde yorumlar... Kimbilir belki de sadece bir vehm uğruna dimyata pirince giderken evdeki bulgurdan oluruz.

Kaldı ki burada bir dimyatta söz konusu değildir. Kim ne derse desin milletimiz içten ve dıştan gelen bütün baskı ve tahriklere rağmen 14 ekim seçimlerinde inancının sesini dinleyerek tağuti düzenlere son vermek için Türkiye'nin maddi ve manevi istiklali için, yeniden büyük Türkiye için, Müslüman ülkelerle en ilerici derecede işbirliği için, faizin kalkması, Ayasofya'nın açılması için Milli Selamete oyunu verecektir. Ey inananlar, Hakkın hakimiyetini tesis için 14 Ekim'de, bu inanç ve şuurla sandık başına.⁸³¹

⁸³¹ "Tağuti Düzenlere Son Vermek İçin Sandık Başına," *Milli Gazete*, 27 Eylül 1979.

Yukarıdaki alıntı Şubat 1979'da gerçekleşen İran devrimi sonrasında Türkiye İslamcılığının içinde bulunduğu durumu anlamak için önemli ipuçları vermektedir. MSP'li elitler İslamcı hareketin bir hiyerarşi içerisinde ve Parti patronluğu altında yürütülmesi gerektiğine inanırken, buna karşı çıkan ve parlamenter siyaseti devrimci bir siyaset için anlamlı görmeyen grupları da sindirmek zorundaydı. Söz konusu sindirmenin tabandan kaynaklanan talep ve söylemlere tamamen sırt çevrilerek yapılamayacağı açıktı. Nitekim yazının başlığı olarak “tağuti düzenlere son vermek” gibi devrimci bir İslamcı dilin kullanılması boşuna değildir. Nitekim MSP'nin 1978 Mayıs'ından itibaren düzenlediği mitinglerin tabanda oluşan İslamcı enerjiyi kontrol altından tutmak, konsolide etmek ve güçlendirmek için büyük önemi vardı. Bu mitinglerin en sonuncusu ve 12 Eylül öncesi Türkiye İslamcılığının en çarpıcı sahnelerinden biri 6 Eylül 1980'de Konya'da düzenlenen “Kudüs'ü Kurtarma Mitingi” olacaktır.

30 Temmuz 1980'de İsrail'in Kudüs'ü Arap kesimiyle birlikte başkent ilan etmesi dünya ölçeğinde büyük tepkilere yol açmıştı.⁸³² Kudüs'ü Kurtarma Mitingi, İsrail'in Kudüs'ü başkent yapması ve Adalet Partisi iktidarının Kudüs politikasını protesto amacıyla Milli Selamet Partisi tarafından organize edildi. Her ne kadar organizasyonun başında bir “Tertip Komitesi” bulunsa da mitingin Necmettin Erbakan'ın doğrudan talimatıyla gerçekleştiği anlaşılıyordu.⁸³³ Erbakan Akıncı Gençler Derneği'nin de mitinge gerekli desteği vermesini istemişti.⁸³⁴ Yaklaşık 100 bin kişinin katıldığı Kudüs Mitingi'ne İstiklal Marşı okunurken katılımcılarda bir grubun ayağa kalkmaması iddiası ile Konya Cumhuriyet Savcılığı tarafından soruşturma açıldı⁸³⁵ MSP genel sekreteri Oğuzhan Asiltürk kalabalık içine 40-50 art maksatlı kişinin girebileceğini bu kişilerin davranışlarının MSP'yi bağlamayacağını ifade edecekti.⁸³⁶

6 Eylül 1980 Konya Mitingi, Parti'nin Türkiye İslamcılarını seferber edebilme gücünü göstermesi açısından çarpıcı bir olaydı. MSP'li siyasi elitler Erbakan başta

⁸³² “BM, Kudüs Meselesi İçin Olağanüstü Toplantıya Çağırıyor,” **Milliyet**, 1 Ağustos 1980.

⁸³³ Halis Özdemir ile yapılan görüşme, 1 Ekim 2015; Ali Çelik ile yapılan görüşme 9 Ekim 2015.

⁸³⁴ Halis Özdemir ile yapılan görüşme, 1 Ekim 2015

⁸³⁵ “MSP'nin Konya Mitingi İçin Savcılık Soruşturma Açtı,” **Milliyet**, 8 Eylül 1980.

⁸³⁶ “Asiltürk: ‘İstiklal Marşı Söylenirken Ne Slogan Atıldı Ne de Oturuldu,’” **Milliyet**, 8 Eylül 1980.

olmak üzere 1970'lerin ikinci yarısından itibaren tabanda gelişmeye başlayan İslamcı hareketi partinin hareketi olarak örgütlemeyi amaçladı. Burada iki yönlü bir amaç söz konusuydu. Birinci amaç içerisinde barındırdığı cemaat aidiyetleri tarafından her zaman kırılmaya uğratılabilecek toplumsal koalisyonun (ya da hareketin) partisi olmaktan sıyrılarak cemaatler üstü bir aidiyet olarak partiye bağlılığını izhar eden toplumsal hareket üzerinde yükselmek, partinin toplumsal hareketine ulaşmaktı. MSP'nin özellikle muhalefete çekildiği Ocak 1978 sonrasında bu ihtiyaç çok daha belirgindi. İkinci amaç ise özellikle 1978 Ocak ayı itibariyle *Şura* dergisiyle başlayan ama İran Devrimi ile ete kemiğe bürünen partinin güdümü dışında arayışlara girişen 'radikal' İslamcı tavırları kontrol etmek mümkünse bu İslamcı enerjiyi yine parti patronluğu altında değerlendirmektir. 6 Eylül 1980 Konya Kudüs'ü Kurtarma Mitingi bu iki amacın da Parti tarafından başarıldığını gösteren bir manzara olarak 12 Eylül 1980 öncesi Türkiye İslamcılığı'nın siyasi macerasının anlamlı bir finali idi. Türkiye siyasi tarihinde önemli bir kırılma olması itibariyle 12 Eylül Türkiye İslamcılığı açısından yepyeni bir maceranın başlangıcı olacaktı.

4.2.5. Aktif Mücadele Döneminde Sosyalist ve Ülkücü Hareketler Karşısında Akıncılar Hareketi

1970'lerin ikinci yarısında gelişimleri itibariyle başlı başına bir inceleme konusu olan sosyalist ve ülkücü hareketler bu altbölümde akıncılarla olan ilişkiler bağlamında sınırlı bir şekilde ele alınacaktır. Sosyalistler ile olan mücadele bir alan-saha mücadelesi mantığında işlerken, ülkücülerle olan mücadele İslamcı hareketin muhafazakar milliyetçilikten koparak müstakil bir siyasi kimlik olma duygusunu güçlendirecekti.

Akıncılar vs Sosyalist Hareket

Ergun Aydınoglu'nun tespitlerine göre 1974 sonrası Türkiye solu önceki 1960'lar ve 70'lerin başına kıyasla ciddi bir kitleselleşmeye ulaşmıştı. Bu kitleselliği Türkiye Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu (DİSK), lise ve üniversite gençlik örgütlenmeleri, memur sendikaları, meslek odaları ve sosyalist militan ve

sempatizanalardan oluşturmaktaydı.⁸³⁷ Ancak kitlelilik tek başına amaç ve araçların bütünlük içinde belirlendiği, çerçevesinin içinde bulunulan şartlara göre gerçekçi ve makul bir şekilde çizildiği bir siyasi program önermez. 1970'lerin ikinci yarısından sonra kitleli gücüne rağmen sosyalist hareket ülke siyasetini sınırlı bir şekilde etkileyebilirdi.⁸³⁸ Sosyalist hareketin siyasi failliğinin beklenenden zayıf kalmasının baş sebebi olarak hareket içerisinde bütünlüğün bir türlü sağlanamaması dolayısıyla yaşanan örgütsel ve ideolojik dağınıklık gösterilebilir.⁸³⁹ Ergun Aydınolu solun dağınıklığının yanı sıra 1970'ler boyunca ona özgünlüğünü veren 5 faktör daha sayar. Bunlar; "uluslararası (Stalinici) hareketlerin belirleyiciliği, Kürt Solu'nun doğuşu, aydın kıtlığı, siyasal mücadelenin yeni bir boyutu olarak anti-faşist mücadelenin varlığı ve nihayet örgüt kıtlığıdır."⁸⁴⁰

Hatırlanacağı üzere 1965 sonrasında Türkiye sosyalist hareketinde hepsi devrimi amaçlamakla beraber farklı metot ve stratejileri benimseyen 4 farklı siyasi program ortaya çıkmıştı. Bunlardan ilki Türkiye İşçi Partisi'nin temsil ettiği "sosyalist devrim" stratejisiydi. Bu stratejiye göre devrim Parti'ye verilecek kitleli oy desteğiyle sistem içerisinde gerçekleştirilecektir. Bu stratejinin başarılı olamayacağı 1969 seçimlerinde TİP'in oylarının düşmesiyle ortaya çıkmıştı. İkinci strateji Doğan Avcıoğlu'nun önderliğindeki *Yön* dergisi çevresinin önerdiği Kemalist askeri ve sivil bürokrasiyle sosyalist hareketin işbirliği içerisinde gerçekleşecek Kemalist-sosyalist devrim stratejisiydi, bu stratejinin geçerliliği 12 Mart 1971 darbesinde ordu içerisindeki devrimcilerin aleyhine muhafazakarların hamlesiyle ortadan kalktı. Mihri Belli çevresinin desteklediği gençlik hareketini de etkileyen Milli Demokratik Devrim (MDD) stratejisi ise *Yöncüler* gibi ordu desteğiyle yapılacak Kemalist devrimi savunuyor ama bu ulusal devrimi kendi için bir amaç olarak değil işçi sınıfı önderliğindeki komünist devrim için zorunlu bir aşama olarak görüyordu. Mahir Çayan ve Deniz Gezmiş gibi genç militanların öncülüğündeki THKO ve THKP-C gibi illegal örgütlenmeler ise devrim için ilerici subayların inisiyatif almasını beklemek yerine kır veya şehir gerilla mücadelesiyle devrimin şiddet yoluyla tabandan başlatılması stratejisini benimsiyordu. Bu stratejinin de başarılı olamayacağı, devrimci

⁸³⁷ Ergun Aydınolu, **a.g.e.**, s. 381-382.

⁸³⁸ **A.g.e.**, s. 382.

⁸³⁹ **A.g.e.**

⁸⁴⁰ **A.g.e.**

sürece katılmaya halkın isteksizliği ve 12 Mart sonrası söz konusu gruplara karşı devlet şiddetinin keskinliğiyle ortaya çıkacaktı. 12 Mart sonrası süreçte yukarıda sözü edilen siyasi programlar uygulanabilirliğini kaybetmişti.⁸⁴¹Gün geçtikçe kitleselleşen sosyalist hareketin belirli bir siyasi programa bağlılığı aydınlarla hareket arasında yeni bir ilişkileneyle olabilirdi. Ancak önce TİP deneyiminin başarısızlığı ardından 12 Mart 1971’de ordu içindeki devrimci hareketin tasfiyesi aydınların siyasetten çekilmelerine sebebiyet verdi.⁸⁴²Olası aydın-hareket işbirliğinin sadece aydın tarafında değil hareket tarafında da örgütlenme sıkıntısı mevcuttu. Aydınöğlü dönemin sosyalist örgütlerinin gerçek anlamda örgüt karakterinden ziyade “siyasal hareket” karakteri gösterdiğini belirtir:

Bu dönemin Türkiye solunda gerçek anlamında örgüt değil-elbette biraz terimleri zorlayarak-“siyasal hareket” diye adlandırılabilir biçimler öne çıkmıştır. Bu olgu solun anlaşılması için pekçok anahtar sunar.

Bu dönemin solunda yaygınlık kazanan örgütlenme tarzının temel karakteristiği şöyle özetlenebilir. İnsanlar kolektif bir siyasal faaliyet için bir araya gelirler. Ancak bu süreçte, söz konusu kolektif faaliyete dair ilişkilerini düzenleyen, hepsi için geçerli dolayısıyla aralarında formel anlamda bir eşitlik tesis eden tüzü (ya da ortak örgütsel hukuk) mevcut değildir. Dolayısıyla, kolektif çalışmanın kaçınılmaz gereği olan işbölümü ve yöneten-yönetilen ilişkisi (ya da hiyerarşi) ağırlıklı olarak keyfi davranışlarca belirlenir. Sonunda ortaya, tartışmasız önderlik otoritesi ile kendiliğindenciliğin ilginç bileşiminin belirlediği örgütsel kültür ortaya çıkar.⁸⁴³

Aydınöğlü’na göre 1970’lerin ikinci yarısında ciddi boyutlarda kitleselleşmiş Devrimci Yol, Halkın Kurtuluşu, Kurtuluş gibi hareketler gerçek örgütlerden çok “sosyal hareketlerle siyasal sekin ilginç bir bileşimi” olarak kabul edilmelidir.⁸⁴⁴Sosyalist hareketin bir merkezi teşkilat altında örgütlenemeyerek kendi içerisinde siyasal ve sosyal hareketlere bölünmüş olması ve aydınlarla yeterli ilişki kurulamaması bütünlüklü ve uygulanabilir bir siyasi programın ortaya çıkmasını engelledi. Siyasi programsızlık politik şiddetle kurulacak ilişkinin niteliği sorununu da beraberinde getirdi. 12 Mart döneminde THKO ve THKP-C’ye mensup militanlar için politik şiddet siyasi bir amaç olan devrim için kullanılabilir bir araçtı. 1977

⁸⁴¹ A.g.e., s. 387.

⁸⁴² A.g.e., s. 392

⁸⁴³ A.g.e., s. 408

⁸⁴⁴ A.g.e., s. 410

sonrasında yoğunlaşan politik şiddet ise belirli bir siyasi amaca hizmet eden bir şiddet biçiminden ziyade ülkücülerle olan alan mücadelesinin getirdiği bir zorunluluk olarak ortaya çıkıyordu. Siyasi gruplar, üniversiteler, liseler ve mahalleler gibi politik alanlarda kendi gruplarını korumak ve diğerlerini tasfiye için siyasi şiddeti kullanıyorlardı. Ancak politik şiddetin yoğunluğu 12 Eylül'e yaklaştıkça artacak herhangi bir amaç bağlamından sıyrılarak kendi başına bir olgu olarak siyasi mücadeleye damgasını vuracaktı.

Her ne kadar MC hükümetleri döneminde İslamcı ve ülkücü gençlik zaman zaman 'komünistlere karşı milliyetçi gençlik' şeklinde isimlendirilse de ülkücülerden farklı olarak akıncılar hareketi hiçbir zaman temelde bir anti-komünist hareket olarak kendisini tanımlamadı. İlginç bir şekilde 1979 sonrasında alan mücadelesi içerisinde sosyalistlerle daha sık karşı karşıya gelmiş olsa da akıncıların anti-komünist söyleme karşı mesafesi arttı. Metin Yüksel'in ölümünden sonra akıncı temsilcilerin yaptığı açıklamada "varlıklarını "komünistlere karşı oluş" özelliğine borçlu olan"⁸⁴⁵ ülkücüler eleştiriliyordu. Buna göre ülkücüler akıncı gençleri "bölücü komünist" diye tanıtarak aleyhte propaganda taktiklerine başvurmaktadır"⁸⁴⁶Halbuki anti-komünizm Edip Yüksel'e göre siyasi sistemin kendi hegemonyasını var etmek için zaman zaman İslamcı gençleri de kullandığı bir tuzaktır:

Aslında düzenin provoke hareketleri yeni değildir. Mesela 1969'daki kanlı Pazar (kimilerine göre şanlı Pazar!) provokasyonun en başarılı olarak yapıldığı olaydı. Boğaz'da demirleyen Amerika'nın 6. Filosu'nu protesto amacıyla Beyazıt'tan Taksim'e kadar bir protesto yürüyüşü düzenleyen komünistleri, Müslüman halk MTB ve polis örgütlüğünde Taksim alanında karşıladı ve komünistler dağıtıldı. Çok sayıda komünistin yaralandığı ve bir kişinin öldürüldüğü bu olay, bütün Müslümanlar tarafından o zaman bir zafer olarak karşılandı. Ancak bu olayın acı bir provokasyon olduğu ve bize düzen tarafından yaptırıldığı ve neticede ABD'nin yerli avukatları durumuna düşürüldüğümüzü sonradan anladık.⁸⁴⁷

⁸⁴⁵ "Akıncılar: Ne Sağcı Ne de Solcu Ne de Emperyalistler Hakk'a Dayalı Mücadelemizi Durduramayacaklar," **Milli Gazete**, 15 Mart 1979.

⁸⁴⁶ **A.g.e.**

⁸⁴⁷ Edip Yüksel, "Faşizmin Diş Gıcırtiları ve Şeytani Propaganda," **Milli Gazete**, 2 Ağustos 1980.

Akıncılar hareketiyle sosyalist hareket arasında 1977 sonrasında ideolojik çizgilerde gittikçe kiplaşan toplumsal-siyasal alan içerisinde kurumsal bir iletişimin olduğunu söylemek güçtür. Ancak kurumsal iletişimin olmaması ideolojik etkileşimlerin olmadığı anlamına gelmez. Genel olarak sosyalist hareketin hayatın politik, sosyal ve iktisadi tüm veçhelerini düzenleyecek bir sistem arayışının Türkiye İslamcılığının 1977 sonrasında kullandığı mutlakçı dile etki ettiği söylenebilir. Özel olarak ise aktif mücadele döneminde çıkardıkları *Akıncı Güç* dergisiyle akıncılar hareketine ideolojik bir içerik kazandırmayı amaçlayan grup Marksist literatür ile son derece ilgiliydi.⁸⁴⁸ Nitekim *Akıncı Güç* dergisinde kullanılan strateji, metot, taktik ve telkin, örgüt gibi kavramlar o güne kadar İslamcı literatür içerisinde olmayan sol literatürden devşirilen kavramlardı.

Akıncılar Hareketi vs Ülkücü Hareket

12 Mart 1971 askeri muhtırasının ardından kapatılan Ülkü Ocakları 1973 sonunda tekrar kurulmuş 1975 sonrasında ise hızla yaygınlık kazanmıştır. 1976'ya gelindiğinde il, ilçe, kasaba ve köylerde olmak üzere binin üzerinde Ülkü Ocağı faaliyetini sürdürüyordu. Bu sayı 12 Eylül'e gelindiğinde 1200'ün üzerinde çıkacaktır.⁸⁴⁹ İdeolojik mücadelenin yoğunlaştığı 1977 sonrasında ülkücü gençlik hareketinde dikkat çeken iki gelişme olmuştur. Bunlardan ilki gençlik hareketi temsilcilerinin gittikçe daha çok İslami bir dil kullanmalarındır. Ali Erken ülkücülerin İslamcı söyleme yaklaşımını şu şekilde tasvir edecektir:

1977-1980 arası dönem ülkü ocakları yaygınlaştı ve buna paralel olarak genç milliyetçiler ideolojik yönelimde daha bağımsız hale geldi. Bu yıllar boyunca milliyetçi aktöre belirli bir kimlik atfeden, çoğunlukla muhafazakar-milliyetçi ideologların, bazen ise ülkü ocakları liderlerinin üzerine yazılar yazdığı bir kavram olarak, ülkücü fikrinin billurlaşması açıklayıcıdır. Genç milliyetçileri kutsal bir görev üstlenmeye çağıran siyasi sloganlar, milliyetçi yayınlarda ortaya çıkmaya ve milliyetçi toplantılara damgasını vurmaya başladı. Bu yeni milliyetçilik anlayışı, özellikle ülkü ocakları liderliği tarafından yayınlanan dergilerde ve gazetelerde yaygındı; Bu yazıların alt başlıklarından bazıları

⁸⁴⁸ Hüsnü Kılıç ile yapılan görüşme, 18 Kasım 2014. Fazıl Aslantürk ile yapılan görüşme, 20 Ekim 2015.

⁸⁴⁹ Ali Erken, a.g.e, s. 121-122.

şunlardı: “Zafer İslam Bayrağını Taşıyanlarıdır: MHP: Küffarın Saldırdığı Parti” ve “ İnsanlar Allah Yolunda Ölmeye Hazır mı?” Bu sloganlardan bazıları, parti önderliğiyle istişare edilmeden, genç militanlar toplantılarında ya da *Hasret* ve *Genç Arkadaş* gibi haftalık yayınlarda icat edildi. 1977'deki Ülkü ocakları kongresinde şu sloganlar atıldı: “Kanımız aksa da zafer İslam’ın, Müslümanlar küfre karşı tek yumruk, Türküz Müslümanız, İslam’ın eriyiz, kavgamız vurguncu düzenedir”⁸⁵⁰

Ülkücü gençlerin söylemlerindeki İslamileşme çok geçmeden “nizam” fikri ile buluşacaktı.⁸⁵¹ Özellikle Seyyid Ahmet Arvasi ve Necip Fazıl Kısakürek’in ülkücü harekete sunduğu ideolojik destekle beraber İslamcı fikirler ülkücü gençler arasında yaygınlık kazanıyordu.⁸⁵² Ancak ülkücü gençlerin İslamcı söyleme söz konusu kayışları Alparslan Türkeş başta olmak üzere Parti elitlerini rahatsız etti. Ülkücü hareket içerisinde İslamcı söyleme yakınlığıyla bilinen *Nizam-ı Alem* dergisi Türkeş’in talimatıyla kapatıldı.⁸⁵³

Ülkücü gençlerin söylemlerindeki İslamileşmeye rağmen akıncılara yönelik şiddet eylemleri 1977 sonrasında arttı. Ülkücülerin sosyalist ve akıncılarla verdikleri alan mücadelesinde pervasız ve kontrolsüz şekilde şiddeti bir araç olarak kullanmaları 1977 sonrasında dikkat çeken ikinci gelişmedir. Akıncılar ve ülkücülerin 3. Bölümde tartışıldığı üzere ilk karşı karşıya gelmeleri Erzurum ve Malatya gibi iki grubun da güçlü olduğu ve birbirlerine üstünlük kurmaya çalıştıkları yerel alanlarda olmuştur. İki hareket arasında esas kırılmaya ise Edirneli İslamcı genç Erdoğan Tuna’nın ülkücü bir grup tarafından Aralık 1977’de öldürülmesi sebep oldu. Bu iki grup arasındaki mücadelede ilk ölümlü olaydı. Bu olaydan hemen sonra daha sonra ülkücüler için defalarca kullanılacak olan “faşist” nitelemesinin akıncı temsilcileri tarafından kullanıldığını görüyoruz.⁸⁵⁴ Nitekim 5 Ocak 1978’de 2. MC hükümetinin de düşmesiyle beraber akıncılar ve ülkücüler arasındaki husumet artarak devam etti. İslamcı gençlik liderlerinden Metin Yüksel’in Şubat 1979’da Fatih Cami avlusunda öldürülmesi iki hareket arasındaki diyalog zeminini tamamen ortadan kaldırdı.

⁸⁵⁰ A.g.e, s. 94-95.

⁸⁵¹ A.g.e, s. 59.

⁸⁵² A.g.e, s. 95-96.

⁸⁵³ A.g.e, s. 98.

⁸⁵⁴ Akıncılar Derneği İstanbul Şubesi’nin Erdoğan Tuna’nın ölümünün ardından yayımlanan bildirisi için bakınız; “Yoğunlaşan Saldırıları Üzerine Akıncılar Derneği Bir Bildiri Yayınladı,” **Milli Gazete**, 28 Aralık 1977.

Ülkücü-Akıncı çatışması sadece politik bir çatışma değildir, aynı zamanda sosyolojik bir çatışmadır. İki hareketin toplumsal tabanı birbiriyle örtüşüyordu. İki hareket de dar gelirli muhafazakar-dindar ailelerin çocuklarına hitap ediyordu. Ülkücülerin İslamileşen söylemi akıncı tabanını etkileyebilir, akıncılardan ülkücülere katılımı arttırabilirdi, ya da tam tersi ülkücülerin akıncılarla farkının azaldığı bir yerde ülkücülerden akıncılara geçiş beklenebilirdi. Ancak 12 Eylül'e uzanan süreçte iki hareket arasında geçişliliğin sınırlı kaldığı söylenebilir. Bunun sebeplerinden biri tabandaki söylemsel yaklaşmanın MHP ve MSP yöneticileri arasında gerçekleşmemesidir. Hem Türkeş hem de Erbakan tabanlarını 1978 sonrası süreçte birbirlerinden ayırt etme konusunda kararlıydı. Bir başka sebep ise akıncı ölümleriyle neticelenen saldırı olaylarıydı. Fiziki çatışmalar söylemdeki yaklaşımların etkisini azaltıyordu. Akıncılar Derneği temsilcileri aktif mücadele döneminde özellikle Metin Yüksel'in öldürülmesi olayının ardından ülkücülerin İslamileşen söylemlerine rağmen İslamcılarla milliyetçilerin ideolojik farkının altını çiziyordu:

Ülkemiz içindeki mücadele alanında varlıklarını düzen gücüne ve sağcı emperyalizme dayalı olarak sürdüren milliyetçi toplumcu orjinli beşeri nizam köleleri, tabanlarına kaybetmekte oldukları şu günlerde Müslüman camiayı kendi emellerine destekçi olması için özde inanmadıkları ve sözde destekçisi gördükleri İslam'ın istismarını yaptıklarını daha iyi anlayış ve onlara karşı tavrını almıştır. İçinde bulunduğumuz çarpık gidişin toplumsal şartlarının yetiştirdiği ve "sağcı emperyalizm" in ülkemizdeki temsilcileri milliyetçi-toplumcu sloganlarına ve propagandalarına bazı İslami esprileri katmak gerçekte İslami değil kendilerini güçlendirme gayretinde oldukları, İslam'ı "bir ahlak kurumu" olarak telakki ettikleri herkesçe bilinmektedir. Varlıklarını "komünistlere karşı oluş" özelliğine borçlu olan aslında komünistlere göre kendileri için daha tehlikeli olduğunu söyledikleri "mutlak fikir" bağlılarının güçlenmesi karşısında telaşa düşmüş, mutlak fikirden yanaymış gibi gözükerek onun bağlıları olan Akıncıları bölme, parçalama, pasifize etme taktikleri uygulamaya başlamışlar, Akıncı camianın oyunlarını bozucu tavır alışları karşısında birçok teşkilat mensuplarımıza karşı hunharca saldırı ve cinayet planlarını sergilemişlerdir. Akıncı camia içerisinde aktif faaliyet gösterenleri baştan aldıkları emirler doğrultusunda namlularına hedef seçmişler ve kamu oyunda yaptıkları bu cinayeti meşru göstermek için, kalleşçe katlettikleri bu Müslüman gençleri, "bölücü komünist" diye tanıtarak aleyhte propaganda taktiklerine başvurmuşlardır.⁸⁵⁵

⁸⁵⁵ "Akıncılar: Ne Sağcı Ne de Solcu Ne de Emperyalistler Hakk'a Dayalı Mücadelemizi Durduramayacaklar."

Ülkücülerin İslami söyleme kayışları akıncı temsilcileri tarafından samimi bulunmamıştı. Akıncılar hareketi temsilcileri ülkücülerin İslam'ı “bir ahlak kurumu”, kişisel ahlaki aidiyet olarak kabul ettiğini kendilerinin ise bunu aşacak şekilde İslam'ı hayatın tüm alanlarını düzenleyen “mutlak fikir” olarak aldığını belirtmektedir. Akıncılara göre ülkücüler ne kadar İslami sloganlar kullanırsa kullansın son tahlilde dini değil ırkı öncelemektedir.⁸⁵⁶ Akıncılar Derneği İstanbul İl Başkanı Dursun Özcan ülkücüler içinde samimi bir şekilde İslamcı çizgiye gelenleri “kavmiyetçi” gençlik teşkilatından ayrılarak İslamcı teşkilat bünyesinde toplanmaya çağırır:

“Ülkücülerin fikri mayasını kavmiyet (ırkçılık) teşkil eder...Biz İslam kardeşliğinin emri gereğince Türkiye’de bütün grupları Kelime-i Tevhid sancağı altında toplanmaya davet ediyoruz.” İnsan kafasından çıkan saçma fikirler ki Allah Resulünün men ettiği bu fikirler müslümanlara faydadan çok zarar getirir. İslami iktidarı geciktirmeye çalışmak isteyenlerin “kanımız aksa da zafer İslam’ın” sloganının arkasında akan kanın ve ölümün saflarını iyi seçmesini gerektiren bir durumdur. Onun için biz “İslamın zaferi Müslümanlar saflara” diye haykırıyoruz.⁸⁵⁷

Dursun Özcan’ın ülkücülere yönelen çağrısı tek bir defa yapılmaz. Ülkü Ocakları ile Akıncılar Derneği’nin herhangi bir yakınlığı olamayacağı, ülkücüler için de “kardeş” olarak görülebilecek olanların zaman kaybetmeden akıncı saflarına katılmaları çağrısında bulunulur.⁸⁵⁸

⁸⁵⁶ Akıncıların ülkücülerin din için değil ırk için savaştığına dair iddialarının bir örneğini Emin Özoğuz ve Yalçın Türkmenoğlu *Yeni Devir* gazetesinde yayınlanan makalede görüyoruz: “Müslüman gençliğin cihad anlayışını, kesinkes bilen ülkücülere sorarsanız onlar da cihad yapıyoruz diyeceklerdir. Ülkücülerin müslüman gençlerle tartışırken biz de cihad yapıyoruz demeleri anlaşılabilir. Öte yandan yayınladıkları hemen her bildiriye komünistlerle yaptıkları mücadelede öldürülen gençlerin ardından döktükleri ağıtlarda ise “Türklük için yaşad”, “Türklük için savaşt”, “Türklük için öldü” “Her şey Türk için... Türklük için... Türke has olarak...” şeklindeki ifadelerin yer aldığı düşünülecek olursa gerçekte cihadı Türklük için yaptıklarını anlamak hiç de güç olmayacaktır.” Bakınız; Emin Özoğuz ve Yalçın Türkmenoğlu, “Ülkücüler Niçin Mücadele Ediyor,” **Yeni Devir**, 23 Ağustos 1979.

⁸⁵⁷ “Akıncılar Derneği İstanbul İl Başkanı Dursun Özcan: Akıncılar Bugüne Kadar Büyük Bir Sabır ve Olgunluk İçerisinde Hareket Etmişlerdir.”

⁸⁵⁸ Ülkü Ocaklarıyla akıncılar hareketinin mesafesini ortaya koyan ama bir taraftan da İslamcı söyleme yaklaşan ülkücülere davette bulunan bir yazı imzasız bir şekilde *Yeni Devir* gazetesinin gençlik sayfasında yayımlanır: “Bizim kardeşlik anlayışımız İslam’a göredir. Aynı hareket eden günümüz şartlarına göre sözde kardeş teşkilatlar olamaz, islamın kaynağı vahdettir. Hele bu kardeş (!) teşkilatlardan biri öbür kardeşinin (!) kanına girerse, cihad istismarıyla düzen bekleliği yaparsa, emperyalizme masalık ederse, öbür kardeşine yeşil komünist gözüyle bakar ona göre davranırsa...Bu kardeşliği ne kadar ciddi bulursunuz? Teşkilat olarak değil ama içlerinde “kardeşimiz” diye bağrımıza basacaklarımız olabilir ki, onlara da vakit geçmeden mutlak TEK’e giden mutlak doğruya çağırıyoruz: İslam’a. Son olarak diyoruz ki ÜGD ile teşkilat olarak hiçbir ortak yönümüz yoktur, zira aramızda en azından kan vardır...Her şeyden evvel dökülen bu kanların hesabını vermeliler. İslami mücadele için

Sosyalist ve ülküçülerle verilen alan mücadelesi akıncılar hareketinin ortaya çıkış gayelerinden biridir. Ancak diğer bir taraftan akıncılar hareketi temsilcileri daha en baştan itibaren İslamcı gençlik hareketinin siyasi mücadele alanının halihazırdaki mantığı olan politik şiddetten uzak duracağını açıklamıştır. Silahlı şiddetten uzak durma politikasının önemli bir sebebi hareket mensuplarını ölümlü olaylardan koruma isteğidir. Akıncılar hareketi temsilcilerinin ortaya koyduğu bir başka sebep ise kendi siyasi rakiplerinin sosyalist ve ülkücü hareketler olmaktan çok siyasi sistemin (akıncıların tabiriyle düzenin) olduğudur. Siyasi sistem kendi hegemonyasını devam ettirmek için ülkücü ve sosyalistlerin çatışmasına göz yumar hatta buna ihtiyaç duyar. Ancak İslamcıların silahlanmaları, silahlı bir eyleme girmeleri siyasi sistem tarafından bertaraf edilmeleri anlamına gelir. Nitekim “Hedef Neden Müslüman” başlığıyla imzasız bir şekilde *Yeni Devir* gazetesinin gençlik sayfasında çıkan yazıda ülküçülerin akıncıları sola karşı olan cepheyi bölmekle suçladıkları ancak İslamcıların çatışmaya girmelerinin kendi sonları olacağını bilincinde olduğunu ifade eder:

...İslamcı gençler de iyi bilmektedirler ki, bu anarşik ortama girme ancak kendilerinin sonu olur, rejim solcuları olduğu kadar ülküçüleri de yaşatmak zorundadır. Ayrıca kaba kuvvetle başvurmanın ne derece başarılı bir yol olacağını iyi bilen İslamcı gençler böyle bir yola başvurmadığı için komünistlerle işbirliği yapmakla suçlanmakta bu açıdan komünistlerden daha tehlikeli görülmektedir. Tek gayesi bir an önce okulunu bitirip temel kadrolarda görünmek isteyen İslamcıların boykotla, işgalle, okul kapatmakla işleri olmadığı için, komünistlerin hakim olduğu okullara bile rahatlıkla devam edebilmeleri ülküçüleri çileden çıkarmaktadır.

Bu nedenlerle İslamcıları ya cephenin dışında ya da saflarında görmek isteyen ülküçüler saldırılarını arttırmakta ve bunlardan bir sonuç beklemektedir. Son olay da bu gibi temel nedenlere dayanmaktadır.

Fakat unuttukları bir nokta, kendileri sadece komünizme düşman oldukları halde, İslamcılar bütün İslam dışı sistemlere ve her türlü emperyalizme karşıdır...⁸⁵⁹

Müslümanlar saflara...” Bakınız; “ÜGD’lilerle AKINCILAR Kardeş Mi?,” *Yeni Devir*, 27 Haziran 1979.

⁸⁵⁹ “Hedef Neden Müslüman,” *Yeni Devir*, 5 Ocak 1978.

Bölüm Sonucu

Politik olanaklar kuramı bir toplumsal-siyasi hareketin gelişimini alandaki diğer aktörlerle ilişkisi içerisinde ele alır.⁸⁶⁰ 1976 Ocak ayı itibariyle Akıncılar hareketinin örgütü olarak resmi açılışı yapılan Akıncılar Derneği ilk iki yıl içerisinde örgütsel yapılanmasına ağırlık vermişti. 1978 Ocak ayı itibariyle yeni bir döneme girildi. Yapılanma döneminde gerek siyasi sistemle gerekse de rakip siyasi hareketlerle mücadele nispeten sınırlıydı. MSP'nin iktidardan düşmesiyle askeri ve sivil bürokrasiyle doğrudan karşı karşıya kalan hareket diğer bir taraftan da politik kamplaşmanın gün geçtikçe arttığı bir ortamda ülkücü ve sosyalist hareketlerle alan mücadelesi vermek zorundaydı. 1978 Ocak ile 1979 Şubat ayları arasında gittikçe yoğunlaşan şiddet ortamında kamusal eylemden kaçınan, kendi alanını muhafaza etmekle yetinen hareket Şubat 1979'da İran İslam Devrimi ile bambaşka bir sorumluluk ve faillik imkanı ile karşı karşıya kaldı. İran İslam Devrimi Badioucu anlamda siyasi düzenin yapısal koşullarını kırılmaya uğratan, yapı içerisindeki siyasi aktörlerin konumunu radikal bir şekilde dönüştürme potansiyeli taşıyan bir olay'dır. Devrime duyulan sadakat 1979 Şubat ayından 12 Eylül 1980'e kadar Türkiye İslamcılığını ayırt edici özelliğidir. Gençlik hareketi özellikle Sakarya Mitingi ile birlikte pasif mücadele döneminden aktif mücadele dönemine geçti. Aktif mücadele dönemi gençlik hareketinin kendi koyduğu amaç doğrultusunda üreteceği araçlarla hareket edebilme süreci, bir siyasi özneleşme aşaması olarak tarif edilir. Ancak burada teorik olarak da görüldüğü üzere olay'ın yarattığı kırılmanın bir süre sonra yine siyasi alanı oluşturan aktörlerce yapılandırıldığıdır. İki siyasi aktör Parti ve Devlet, İran Devrimi'nin yol açtığı İslamcı tabandan kaynaklanacak bir harekete tepki göstermiştir. Parti tabandaki İslamcı enerjiyi kendi patronluğu altında konsolide etmeyi amaçlamış, kendisi de bir taraftan belirli bir ölçüde söylemini radikalleştirirken diğer taraftan tabanda daha özgürce hareket edebilecek potansiyeli içermişti. Devlet ise çeşitli baskı araçlarıyla İslamcı hareketin taban örgütlenmesinin önüne geçmeye çalışmıştır. Nihayetinde İran Devrimi ile gençlik hareketine açılan özneleşme imkanı 12 Eylül'e kadar yaşanan süreçte politik bir olanağa kavuşamamıştır.

⁸⁶⁰ David S. Meyer ve Debra C. Minkoff, "Conceptualizing Political Opportunity", **Social Forces**, c. 82, no. 4, 2004, s. 1457-1458.

BÖLÜM 5

AKINCILAR HAREKETİNİN TOPLUMSAL MOBİLİZASYONU

Bir toplumsal hareketi, toplumsal hareketin örgütüne odaklanarak değerlendirmek harekete, işgücü, para ve örgütlenme becerisiyle kaynak sağlayan örgüt olduğunu düşünürsek meşru bir yaklaşımdır. Nitekim McCharty ve Zald toplumsal yoksunluk ve şikayetlerin aracısız ve failsiz bir şekilde bir toplumsal harekete dönüşmeyeceğini hatta çoğu zaman neden/hangi konudan şikayet edileceğinin dahi toplumsal hareket adına hareketin örgütü tarafından belirlendiğini belirtir.⁸⁶¹ Bu durumda bir toplumsal hareketi incelemek aslında toplumsal hareketin örgütünün ürettiği mobilizasyonu, aktivistleri harekete geçirme kapasite ve kabiliyetini incelemektir. Kaynak mobilizasyonu yaklaşımının örgüt merkezli analizi siyasi olanak yapıları yaklaşımı tarafından da benimsenir. Kaynak mobilizasyonuna odaklanan araştırmacılar hareketin daha ziyade içsel oluşumuna, örgütlenebilme kapasitesine vurgu yaparken, politik olanak yapıları yaklaşımını benimseyen araştırmacılar, hareketi kendisini çevreleyen dışsal aktörlerle olan ilişkisi içerisinde ele alır.⁸⁶² İki yaklaşım arasındaki vurgu farkları bir karşıtlıktan ziyade birbirini tamamlayan iki perspektifin farklı öncelikleri olarak ele alınmalıdır. İki teorik perspektif de son tahlilde toplumsal hareketin örgütünün içe ve dışa dönük eylemini analiz birimi olarak ele almışlardır.

3. ve 4. Bölümlerde Akıncılar Teşkilatı'nın fiziki, ideolojik ve siyasi örgütlenmesi değişen politik olanaklar içerisinde kendisini çevreleyen aktörlerle olan ilişkileri çerçevesinde bir siyasi süreç olarak ele alınırken bu bölümde Teşkilatın kaynak mobilizasyonu üzerinde durulacaktır. Diğer bir deyişle önceki iki bölümde hareketin dışsal aktörlerle olan ilişkisi analiz birimi olarak kabul edilmişken bu bölümde hareketin içsel oluşumu, toplumsal mobilizasyonun nasıl gerçekleştirdiği üzerinde durulacaktır. Ancak derinlikli bir analize girmeden önce akıncılar hareketinin

---

⁸⁶¹ John D. McCarthy and Mayer N. Zald, "Resource Mobilization and Social Movements: A Partial Theory," *American Journal of Sociology* 82, no. 6, 1977, s. 1215.

⁸⁶² Doug McAdam and W. Richard Scott, "Organizations and Movements," in *Social Movements and Organization Theory*, Cambridge Studies in Contentious Politics, New York, N.Y: Cambridge University Press, 2005., s. 7.

toplumsal mobilizasyonuna ilişkin iki önemli hususa dikkat çekmek gerekir. Bu hususlardan ilki İslamcı gençlik hareketi olarak akıncılar hareketinin 1976 sonrasında bir değil aslında üç örgütünün olmasıdır. Bu üç örgütten ilki talebe teşkilatı olarak Milli Türk Talebe Birliği, ikincisi parti gençlik teşkilatı olarak Milli Selamet Partisi Gençlik Kolları, üçüncüsü ise toplumsal bir örgütlenme olarak Akıncılar Derneği'dir. Bu hususiyetin bir sonucu olarak 1970'lerin ikinci yarısında İslamcı gençlik hareketine dahil olmuş bir genç, MTTB'ye, MSP'ye ya da Akıncılar Derneği'ne üye olmuş olabilir. Bu bölümde bu sorunu aşmak için 1976 sonrasında hakim gençlik örgütü olarak Akıncılar Derneği'nin toplumsal oluşum ve mobilizasyonu MTTB ve MSP Gençlik Kolları ile bir süreklilik ve ortak aidiyet temelinde ele alınacaktır. Nitekim akıncılar hareketine aidiyet duyan bir genç Akıncılar Derneği'nin 1976 gibi geç bir tarihte kurulduğu dikkate alınırsa çoğu zaman MTTB ve MSP'ye duyduğu aidiyetle İslamcı harekete dahil olmuştur. Daha da fazla olarak 1976 sonrasında Akıncılar Derneği bünyesinde görev alan bir genç 12 Eylül'e kadarki süreçte MTTB ve MSP'ye olan aidiyetini de terk etmiş değildir. Nitekim özellikle taşra kentlerinde bu üç aidiyet birbiri yerine kolaylıkla geçmiştir. Genel merkezlerin politik tavrı sebebiyle ortaya çıkan üç kurumun birbirleriyle olan farkları üzerinde 3. ve 4. Bölümde duruldu, ancak genel merkezlerin politik tavırları ne olursa olsun bu üç kurumun toplumsal tabanı aynı siyasi aidiyete, İslamcılığa bağlıdır.

Akıncılar hareketi vakasını betimleyen ikinci husus ise gerek 12 Mart 1971 sonrası MTTB'nin gerekse de Akıncılar Derneği'nin bir teşkilat olarak yapılanması süreci ile insan kaynağı devşirme sürecinin bir öncelik sonralık süreci değil birbiriyle aynı anda gerçekleşen birbiriyle örtüşen süreçler olmasıdır. Bunun doğal sonucu olarak mobilizasyonu kurgulayan, belirlediği strateji ve taktiklerle teşkilata insan devşiren bir merkezi örgütlenmeden ziyade bir taraftan örgütlenmesini devam ettirirken bir taraftan da insan gücü kazanmak zorunda olan teşkilatlardan bahsediyoruz. Bu durum kaynak mobilizasyonu yaklaşımının örgüte toplumsal mobilizasyon öncesinde bir iç bütünlük atfeden yaklaşımıyla çelişir. Bu durumda mobilizasyonun nasıl sağlandığı sorusu yalnızca örgütün resmi söylemi olarak teşkilat genel merkezinde inşa edilen söylemlere bakılarak anlaşılabilir. Bu bölümde örgüt ve hareket arasındaki diyalektiği anlamak için sadece örgütün söylem ve faaliyetlerine değil aynı zamanda MTTB ve Akıncılar Derneği'ne katılım gösteren İslamcı hareket

mensuplarının harekete dahil olmalarında kendilerini motive eden duygu ve düşünce dünyalarına dair bir araştırmaya da girişilecektir. Diğer bir deyişle sadece örgütün toplumsal mobilizasyonu nasıl sağladığına, hangi söylemleri üretip hangi faaliyetlerde buldukları değil tabandaki İslamcı arzu ve ifadelerin teşkilatlarla nasıl buluştuğu da ele alınacaktır.

Bu bölümde ilk önce 1975 sonrası İslamcı gençlik hareketini oluşturan sosyolojik grubun yaş, eğitim ve meslek bilgileri analiz edilerek bu grubun sosyo-kültürel kimliğine dair bir döküm elde edilecektir. İkinci olarak bu kişilerin gerek tez kapsamında yapılan derinlemesine görüşmelerden elde edilen bilgiler, gerek diğer yazılı kaynaklardan elde edilen röportaj ve açıklamaların incelenmesiyle İslamcı harekete nasıl ve hangi motivasyonla dahil oldukları ve kendilerini çevreleyen teşkilatlar olan Milli Türk Talebe Birliği, Akıncılar Derneği ve Milli Selamet Partisi ile kurdukları ilişkinin niteliği incelenecektir. Üçüncü olarak akıncılar hareketinin iç ve dış örgütlenme çalışmaları incelenecektir. Dördüncü olarak Akıncılar Derneği'nin düzenlediği ve koordine ettiği örgüt dışı ve örgüt içi faaliyetler ele alınacaktır.

5.1 1979 Kuşağı İslamcı Gençlerin Toplumsal ve Kültürel Kimliği

2. Bölümde siyasi bir hareket olarak 1969 yılında ilk defa MTTB çatısı altında örgütlenen İslamcı gençlik hareketinin toplumsal ve kültürel oluşumu üzerinde durulmuştur. 1969 siyasallaşmasının toplumsal kaynağı 1950 sonrası iktisadi politikaların yol açtığı muhafazakâr milliyetçi burjuvazi oluşumuydu. Söz konusu yeni burjuvazi eğitim olanaklarının niceliksel artışıyla çocuklarını orta ve yükseköğrenime gönderebilmiş ve bu sayede 1960'ların ortalarından itibaren muhafazakar-dindar bir gençlik oluşumu mümkün olabilmişti. Söz konusu muhafazakar öğrenciler 27 Mayıs sonrası koşullarda bir Kemalist-sosyalist darbe korkusu içerisinde anti-komünizm şemsiyesi altında örgütleniyordu. 1969 yılına geldiğimizde ise sağ-milliyetçi muhafazakar cephede bir kırılma yaşandı, İslamcı ve milliyetçi hareketler bu kırılmanın ardından iki müstakil hareket olarak ortaya çıktılar. 1969 yılındaki İslamcı-milliyetçi kırılmasının arkasında toplumsal ya da kültürel bir sebebin olduğunu söylemek güçtür. Ülkücülerin de İslamcılarının da toplumsal kaynağı söz konusu

muhafazakar milliyetçi elit oluşumuydu. Buradaki kırılma 2. Bölümde tartışıldığı üzere siyasi-ideolojik sebeplere dayanmaktaydı.

12 Mart 1971 askeri muhtırası, 2. Bölümde belirtildiği üzere gençlik hareketlerinin örgütlenmesini bir süreliğine de olsa durdurmuştu. 1975 sonrasında ise sosyalist, ülkücü ve İslamcı hareketler yeniden örgütlenmeye girişti. 1975 sonrasında ağırlıklı olarak Akıncılar Derneği bünyesinde örgütlenen İslamcı gençlik hareketinin toplumsal tabanına dair bulgular Derneğin arşivlerine 12 Eylül sonrası süreçte el konması ve yine aynı süreçte bir kısım belgenin hareket mensupları tarafından imha edilmesi sebebiyle son derece kısıtlıdır. Sınırlı bir veri kaynağı olsa da en güvenilir ve en açıklayıcı kaynak 1982 tarihli *Akıncılar-Akıncı Gençler Davası Gerekçeli Hüküm* belgesidir. Bu belgede Akıncılar-Akıncı Gençler Davası boyunca hakkında arama kararı çıkarılmış, tutuklanmış ve hüküm giymiş kişilerin doğum tarihi, adres bilgileri, mesleği ve Akıncılar Derneği'nde almış olduğu görevlere dair bilgiler verilmiştir.⁸⁶³

Akıncılar-Akıncı Gençler Davasında toplam 100 Akıncılar Derneği mensubu yargılanmıştır. Yargılanan 100 akıncının 82 tanesinin yaşı 1980 itibariyle 30 yaş ve altındadır. Sadece 18 tanesi 30 yaş üstüdür. Söz konusu 30 yaş ve altındaki akıncının 23 tanesi 20 yaş ve altında geriye kalan 49 akıncı ise 21 ile 30 yaş arasındadır. 30 yaş üstü 18 akıncıdan ise sadece 3 kişi 40 yaş üzeridir diğer 15'i ise 30'lu yaşlarındadır. Yargılanan en yaşlı akıncı ise 1980 itibariyle 51 yaşındadır. Yargılanan 100 akıncının 59'u genel merkez ve yerel teşkilatlarda resmen görev almışken 41 tanesinin Akıncılar Derneği'nde resmi bir görevi bulunmamaktadır. Söz konusu Dernek bünyesinde resmi görev alan 59 kişi 'yöneticiler' geriye kalan 41 kişi ise 'katılımcılar' olarak tanımlanacaktır. Yönetici 59 kişiden sadece 9'unun aktif öğrencilik hayatı devam ederken, katılımcı 41 kişiden 19'u ise aktif öğrencilik hayatını devam ettirmektedir.

Aşağıda 5.1.1 numaralı tabloda gösterildiği üzere Akıncılar Teşkilatı'nda yönetici 59 kişiden 16'sı mühendistir. Tablo 5.1.2'de gösterildiği üzere Teşkilatta resmi görev alan 9 öğrenciden 2'si de mühendislik öğrencisidir. Bu durumda 59 kişinin

⁸⁶³ Davada yargılananların sıralı listesi için bakınız; T.C. Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı 1 Numaralı Askeri Mahkemesi, "Akıncılar-Akıncı Gençler Davası Gerekçeli Hüküm," 1982., s. 1-15.

18'inin mühendis kökenli olduğunu ifade edilebilir. Mühendislerden sonra en çok dikkat çeken grup öğretmen ve öğretmen adayı olan eğitim fakültesi mezunlarıdır. Yüksek İslam Enstitüsü mezunlarının sayısı (2 kişi) beklenenden azdır. Ancak hali hazırda eğitimine devam eden 9 akıncıdan 3'ü Yüksek İslam Enstitüsüne, 2'si ise İlahiyat Fakültesine devam etmektedir. Bu veri Yüksek İslam Enstitüsü ve İlahiyat Fakültesi mezunlarının sayısının 12 Eylül darbesi gerçekleşmeseydi Teşkilat içerisinde zamanla artabileceği izlenimini vermektedir. Yönetici akıncıların mesleki dağılımında dikkat çeken bir başka nokta işçi sayısının sadece 1'de kalmış olmasıdır. Buna karşın sadece düz memur sayısı 5'dir. Öğretmenlerin kamuda çalıştığı düşünülürse Akıncılar Derneği'nde yöneticilik yapan memurların sayısının işçilerden çok daha fazla olduğu anlaşılmaktadır.

Mesleki Dağılım	Kişi Sayısı
Mühendis	16
Memur-	5
Öğretmen	4
Eğitim Fak. Mez	4
Muhasebeci-Esnaf-Tüccar	5
Doktor	1
Asker	1
Savcı	1
İşçi	1
Teknisyen	1
Gazeteci	1
Ticaret Akademisi-Lisesi Mez.	2
Yüksek İslam Enstitüsü Mez	2
Yabancı Diller Mez	1
Lise Mez	1
Öğrenci	9
Belirtilmemiş	4
Toplam	59

Tablo 5.1(1) Teşkilatlarda resmi görev yapan (yönetici) akıncıların mesleki dağılımı⁸⁶⁴

Fakülte-Bölüm	Kişi Sayısı
Yüksek İslam Enstitüsü	3
Mühendislik	2
İlahiyat	2
Felsefe	1
Mali İlimler	1
Toplam	9

Tablo 5.1(2) Teşkilatlarda resmi görev yapan öğrenci (yönetici) akıncıların fakültelerine göre dağılımı

Tablo 5.1.3’de gösterildiği üzere Akıncılar-Akıncı Gençler davasında yargılanan katılımcı akıncılar ağırlıklı olarak 15-20 yaş arasındaki öğrencilerdir. Söz konusu öğrencilerin okullarının sayısal dağılımı incelendiğinde imam-hatip lisesine devam edenlerin (okulu belirtilen 14 öğrencinin 10’u) sayısı diğer düz ve sanat liselerine devam edenlerin çok önündedir. Teşkilatta katılımcı olarak bulunan işçi sayısının (2 kişi) yönetici akıncılarda olduğu gibi son derece sınırlı olduğu gözüküyor. Şoför, tezgahlar, çiftçi gibi meslek gruplarından akıncıların Teşkilat içerisinde yöneticilikten ziyade katılımcı rolü oynadıkları anlaşılıyor. Memur ve öğretmen kesiminin esnaf ile beraber sadece yönetici olarak değil katılımcı olarak da vazife aldığı tespit ediliyor.

Mesleki Dağılım	Kişi Sayısı
Öğrenci	19
Esnaf	5
Memur	3
Öğretmen	2

⁸⁶⁴ 5.1. bölümde yer alan 5.1(1), 5.1(2), 5.1(3) ve 5.1(4) numaralı tablolar, T.C. Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı 1 Numaralı Askeri Mahkemesi, “Akıncılar-Akıncı Gençler Davası Gerekçeli Hüküm” belgesindeki kişi nüfus ve mesleki bilgiler dökümü üzerinde yapılan tasnifle elde edilmiştir.

İşçi	2
Şoför	1
Tezgahtar	1
Teknisyen	1
Çiftçi	1
Belirtilmemiş	6
Toplam	41

Tablo 5.1(3) Teşkilatlarda resmi görev almayan (katılımcı) akıncıların mesleki dağılımı

Okul-Bölüm	Kişi Sayısı
İmam-Hatip Lisesi	10
Düz Lise	2
Mühendislik Fakültesi	1
Sanat	1
Belirtilmemiş	5
Toplam	19

Tablo 5.1(4) Teşkilatlarda resmi görev almayan (katılımcı) akıncıların okullarına göre dağılımı

1975 sonrası İslamcı elit oluşumunun toplumsal kaynağı 1965 sonrası muhafazakar-milliyetçi elit oluşumu ile aynıdır. Elit oluşumu için iki önemli kaynak ekonomik ve kültürel sermayeydi. 2. Bölümde tartışıldığı üzere Demokrat Parti döneminde oluşmaya başlayan muhafazakar dindar küçük ve orta burjuvazinin elinde en azından çocuklarını tarım işlerinde çalışmaya mecbur bırakmayarak orta ve yüksek okula gönderecek bir kaynak oluşmuştu. Maddi gücü olmayan öğrenciler için ise çeşitli dernek ve vakıfların sağladığı (İlim-Yayma Cemiyeti gibi) yurt ve burs gibi hizmetler yürürlükteydi. Yukarıdaki tablolarda akıncı gençlerin devam ettikleri eğitim kurumlarını incelediğimizde üç farklı okulun öne çıktığı görülüyor. Bu okullardan ilki orta öğretimde bulunan İmam-Hatip Okullarıdır. İkinci olarak İmam-Hatip Okulu mezunlarının devam edebildikleri yüksek eğitim kurumu olan Yüksek İslam Enstitüleri akıncıların özellikle entelektüel seviyesi yüksek insan kaynağı

oluşturmasında önemli bir yere sahiptir. Üçüncüsü ise 1960'lardan itibaren mühendisliğin muhafazakar-dindar çevrelerde artan prestij ve önemi de göz önünde tutulduğunda meslek liselerinden geçiş yapılabilen Devlet Mühendislik ve Mimarlık Akademileridir.

2. Bölümde ortaya konduğu üzere 1924 Tevhid-i Tedrisat Kanununun ardından taşra medreseleri yerine açılan İmam-Hatip Okulları 1930'da "öğrencisizlik" gerekçesiyle kapatılmıştı. Demokrat Parti'nin iktidara gelişinin ardından 1951'de 4 yıllık ortaokul şeklinde açılan okullara 1955'de 3 yıllık lise kısmı eklendi. 27 Mayıs darbesinde (1959-60) 19 imam-hatip okulu eğitim yapmaktaydı. Darbenin ardından da imam-hatiplerin açılması devam etti. 1965'de Adalet Partisi iktidara geldiğinde 1960'da 19 olan okul sayısı 45'e çıkmıştı. 12 Mart döneminde imam-hatiplerin eğitim süreleri ve statülerine ilişkin önemli değişiklikler olacaktı. Bunun ilk işareti 12 Mart Muhtırası sonrası kurulan Nihat Erim Hükümeti programında imam-hatip okulları ile ilgili olarak "imam-hatip okulları orta öğretim sistemine uyacak biçimde ıslah olunacaktır" ifadesiydi.⁸⁶⁵ Nitekim 1951 yılında kurulan imam-hatip okulları ilkokula dayalı (4+3) yıllık öğrenim süresine sahipken çıkarılan İmam-Hatip Okulu İdare Yönetmeliği ile öğrenim süresi orta kısmı 3 lise kısmı 4 yıl olacak şekilde 3+4 yıla çevrildi.⁸⁶⁶ Bu değişikliği 4 Ağustos 1971 tarihli Talim Terbiye Kurulu kararıyla imam-hatiplerin orta kısımlarının kapatılması izledi.⁸⁶⁷ 1971'de 72 tane olan imam-hatip ortaokulu sayısı ortaokulların yeni öğrenci almaması sebebiyle 1974'e geldiğinde 58'e düşmüştü. Aynı tarihte imam-hatiplerin lise kısmında ise 42 okul eğitim-öğrenime devam etmekteydi.⁸⁶⁸ 1973-74 yılı itibariyle 58 imam-hatip ortaokulunda 41.767 öğrenci bulunurken ortaokulda bu yıla kadar verilen imam-hatip mezunu sayısı 30.909'dur. 1973-74 yılı itibariyle 71 okula sahip olan imam-hatip lise kısmında 23.960 öğrenci öğrenim görmektedir. Bu yıla kadar imam-hatiplerin lise kısımdan mezunların sayısı ise 17.450'dir.⁸⁶⁹

⁸⁶⁵ Halis Ayhan, **Türkiye'de Din Eğitimi**, İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı (İFAV), 1999., s. 192

⁸⁶⁶ Mustafa Öcal, **Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Din Eğitimi -Mukaddime Kitap** (İstanbul: Düşünce Kitabevi, 2011)., s. 234.

⁸⁶⁷ Halis Ayhan, **a.g.e.**, s. 197.

⁸⁶⁸ Mustafa Öcal, **a.g.e.**, s. 235

⁸⁶⁹ **A.g.e.**, s. 246-247.

İmam-hatiplerin orta kısmının kapatılması kararı çok uzun süre uygulanmamış, CHP-MSP koalisyonunun iktidara geldiği 1974 yılında 2.8.1974 tarihli Bakanlık onayı ile üç yıllık ortaokulların imam-hatip liselerinin bünyesinde tekrar açılacağı kararı verilmiştir.⁸⁷⁰ Ancak imam-hatipler lehine gerçekleşen çok daha önemli ve olumlu değişiklik 15 Nisan 1973 tarihli “Milli Eğitim Temel Kanunu” ile henüz 12 Mart döneminde Naim Talu hükümeti sırasında gerçekleşmiştir.⁸⁷¹ Kanun, meslek liselerinin milli eğitim içerisindeki statülerini radikal bir şekilde değiştirmiş daha önce “okul” ibaresi ile tanımlanan meslek ve teknik okullarına “lise” statüsü verilmiştir. Bu durumda yeni ismiyle meslek ve teknik lisesi öğrencilerine üniversite, akademi ve yüksekokullara genel liselerde olduğu gibi sınavla giriş hakkı verilmiştir.⁸⁷² İmam-hatip liseleri (İHL) böylelikle sadece mesleğe (imam-hatipliğe) değil yükseköğrenime de hazırlayıcı öğretim kurumları haline gelmiştir.⁸⁷³

15 Nisan 1973 tarihli “Milli Eğitim Temel Kanunu” öncesinde imam-hatiplerin de dahil olduğu meslek okulu mezunları yüksek öğrenime giriş için öncelikle 6 adet kültür ve fen dersinden sınava girerek lise diploması almak zorundaydı. Kanunla beraber imam-hatiplerin ve diğer meslek okullarının yükseköğrenim için önü açılmış bu durum da söz konusu okul ve öğrenci sayılarını gelecek yıllarda büyük oranlarda arttırmıştır.⁸⁷⁴ Nitekim 1974 Ocak ayında kurulan CHP-MSP koalisyon hükümeti programında doğrudan imam-hatip liselerinden bahsedilmemesine karşın “halk yardımıyla yapılıp da bugüne kadar öğrenime açılmamış okul binaları yapılış maksatlarına uygun olarak bir an önce hizmete açılacaktır” ifadesine yer verilmişti.⁸⁷⁵ Bu ifade 12 Mart döneminde yapımı tamamlanan ancak açılmayan imam-hatip ortaokul ve liselerin açılmasının teşvik edileceği anlamına geliyordu. Nitekim 1973-1974’de 58 olan imam-hatip ortaokul sayısı 1974-1975 öğretim yılında neredeyse iki katına çıkarak 101’e ulaşacaktır. 1975 sonrası kurulan I. ve II. MC hükümetlerinin açılmasını yoğun bir şekilde destekledikleri imam-hatiplerin ortaokul kısmının sayısı

⁸⁷⁰ Halis Ayhan, **a.g.e.**, s. 197-198.

⁸⁷¹ Mustafa Öcal, **a.g.e.**, s. 241.

⁸⁷² Halis Ayhan, **a.g.e.**, s. 200.

⁸⁷³ Kabul edilen Milli Eğitim Kanununun imam-hatip okullarını ilgilendiren 32. Maddesi şu şekildedir: “İmam-Hatip Liseleri, imamlık, hatiplik ve Kuran Kursu öğreticiliği gibi dini hizmetlerin yerine getirilmesi ile görevli elemanları yetiştirmek üzere Milli Eğitim Bakanlığınca açılan ortaöğretim sistemi içinde hem mesleğe, hem yüksek öğrenime hazırlayıcı programlar uygulayan öğrenim kurumlarıdır.” Alıntılayan Mustafa Öcal, **a.g.e.**, s. 242

⁸⁷⁴ **A.g.e.**, s. 244.

⁸⁷⁵ **A.g.e.**, s. 247.

1980-81 öğretim yılına gelindiğinde 374'e ulaşırken lise kısmının sayısı ise 333'ü bulmuştu. 1973-74 öğretim yılında 34.482 öğrencinin bulunduğu imam-hatip ortaokul ve lisesinde 12 Eylül darbesi gerçekleştiğinde öğrenim gören toplam 201.004 öğrenci bulunuyordu.⁸⁷⁶ İHL'lerde öğrenim gören öğrenci sayısını mesleki ve teknik okullar kategorisi altında bulunan okullarla kıyasladığımızda İHL'lerin 1975 sonrasında eğitim sistemi içerisinde artan ağırlığı daha çok dikkat çekmektedir. 12 Eylül'de İHL'lerin de dahil olduğu mesleki ve teknik okullar kategorisi altındaki okullarda eğitim gören toplam 520.332 öğrenci bulunmaktadır, söz konusu toplam öğrenci sayısının yaklaşık %38'ini İHL öğrencileri oluşturmaktadır. Bu oran 1973-74 yılı öğrenim yılı için yaklaşık %12'dir.⁸⁷⁷

İmam-hatip liselerine 1974 sonrası artan talep literatürde iki şekilde değerlendirilmiştir. Bunlardan ilki imam-hatip okullarının “muhafazakar ve İslamcı kimliği ağır basan partilere dayanak ve destek sağlama aracı” olarak açıldığı görüşüdür.⁸⁷⁸ Okulları açan siyasi iradeyi ön plana çıkaran bu yaklaşıma karşı toplumsal talebe odaklanan Mustafa Öcal'ın sahip olduğu ikinci görüş ise 1974 sonrası imam hatip liselerine olan yönelişi dört maddede açıklar. Birincisi, veliler çocuklarının sadece din görevlisi olması için değil bir taraftan lise seviyesinde tahsil yaparken diğer taraftan yeterince dini bilgiler alması için İHL'lere göndermiştir. İkincisi, “meslek ve teknik liselerle İHL mezunlarına da üniversiteye giriş hakkının tanınması yalnızca bu okullara değil bütün mesleki ve teknik liselere yönelişi hızlandırmıştır.” Üçüncüsü, Türkiye'de siyasal şiddetin gün geçtikçe arttığı bir ortamda velilerin imam-hatip liselerini diğer okullara nispetle daha güvenli bulmasıdır. Dördüncüsü ise bazı imam-hatip liselerinin yatılı okuma imkanı olmasıdır.⁸⁷⁹

İHL'lerin açılmasının MC hükümetlerini oluşturan Adalet Partisi, Milli Selamet Partisi ve Milliyetçi Hareket Partisi tarafından desteklendiği açıktır. Nitekim I. MC hükümeti programında doğrudan imam-hatip liseleri ibaresi geçmese de dolaylı

⁸⁷⁶ Doğan Duman, **Demokrasi Sürecinde Türkiye'de İslamcılık**, İzmir: Eylül Yayınları, 1999., s.179.

⁸⁷⁷ 1973-74 ve 1980-81 sezonu mesleki ve teknik okulların öğrenci sayısı için bakınız; **İstatistik Göstergeler 1923-1998 = Statistical Indicators 1923-1998** (Ankara: Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, 2000)., s. 67.

⁸⁷⁸ **A.g.e.**, s. 171.

⁸⁷⁹ Mustafa Öcal, **a.g.e.**, s. 263-264.

olarak “meslek lisesi” genel ismi kullanılarak bu okulların açılmasının destekleneceği taahhüt ediliyordu.⁸⁸⁰ II. MC hükümeti programında ise herhangi bir dolaylı anlatıma da gerek duyulmayarak İHL'lere olan destek “imam-hatip liselerinin ilkokula dayalı olmasını ve sayılarının ve kontenjanlarının arttırılmasını temin edeceğiz” ifadesiyle kendisine yer buluyordu.⁸⁸¹ İHL'lerin açılmasının, maddi ve manevi desteklenmesi MSP'li siyasi elitler için ayrıca bir öneme sahipti. Nitekim Necmettin Erbakan I. MC hükümetinin başlarında yaptığı bir konuşmada imam-hatip okullarını devlet-millet bütünleşmesinin bir tezahürü olarak kabul ediyordu:

Millet evlatlarını önce imam hatip okullarına verecek. Oradan sonra isterse mühendis, isterse mimar yapacak. Bu millete ahlak, imamla gelir, müezzinle gelir. Geçen sene koydurttuğumuz ahlak derslerini bu sene tekamül ettiriyoruz. Gençlerin komünist olmasını istemiyoruz. Bu derslerde Yunan safsatası öğretilmiyor. Biz, gençlere çatal kaşığı nasıl tutulacağını değil, yemekten sonra hangi dualar okunur onların öğretilmesini istiyoruz...Biz devlet deyince, millete zulüm eden devlet anlayışını kabul etmiyoruz. Bizim gayemiz herkesin ‘benim ne güzel devletim var’ demesidir.⁸⁸²

Türkiye İslamcılığın soyut bir kategori olan ‘Millet’ i tanımını itibariyle (ya da kökensel olarak) dindar kabul eder. Yine başka bir soyut kategori olan “Devlet” bu dindarlığa ne kadar hizmet ederse “Millet” ile bütünleşmesi o derece mümkün olur. MSP'nin okullara “Ahlak Dersi” nin koyulmasını istemesi ve imam-hatip liselerini desteklemesi sadece Parti'ye toplumsal taban elde etmek gibi araçsal bir bakışın sonucu değildir. Bunun da ötesinde Parti'nin kendisine biçtiği toplumu devlet kanalıyla dindarlaştırmak, bu şekilde devlet-millet özdeşliğini gerçekleştirmek amacının da dışavurumudur.

Mustafa Öcal'ın yukarıda dikkat çektiği üzere imam-hatip liseleri bir taraftan da ciddi bir toplumsal talebin sonucu olarak 1975 sonrasında bu derece yaygınlaşabilmişti. İHL mezunlarının sadece Yüksek İslam Enstitüsü'ne devam etmek

⁸⁸⁰ I. MC hükümeti programında; “mesleki ve teknik öğretime önem verilecek, meslek ve teknik liselerin arttırılması yoluna gidilecektir” ve “il ve ilçelerde binaları tamamlanmış olan meslek okulları öğrenime açılacaktır” gibi meslek liselerini dolayısıyla imam-hatip liselerinin açılmasını destekleyen ifadeler bulunuyordu. Bakınız Halis Ayhan, **a.g.e.**, s. 204.

⁸⁸¹ **A.g.e.**, s. 205.

⁸⁸² “Erbakan: ‘Bu Millete Ahlak, İmam ve Müezzinle Gelir’ dedi.,” **Milliyet**, 15 Haziran 1975.

ya da mesleğe atılmak ikileminden çıkarak yükseköğrenim kurumlarına serbestçe yönelmeleri yeni bir dindar-muhafazakar elit oluşumuna sebebiyet verecektir. Ancak söz konusu muhafazakar-dindar elitlerin doğal olarak İslamcı hareketin aktivistleri olduklarını söylemek güçtür. İmam-hatipler üzerinde ülkücü ve İslamcı hareketin rekabeti 5.3. bölümde tartışılacağı üzere 1970'lerin sonuna doğru hız kazanacaktır.

Ortaöğretimde din eğitimi imam-hatip liselerinin gelişimine paralel olarak yaygınlaşırken yükseköğretim de İHL mezunlarının sınavsız geçiş yapabildikleri Yüksek İslam Enstitüleri (YİE) ile önem kazanmıştır. Aslında cumhuriyet döneminde yükseköğretimde din eğitimi YİE'lerle değil Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi (AÜİF) ile başladı. 1924 Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun ardından Darülfünun bünyesinde kurulan İlahiyat Fakültesi⁸⁸³ 1933 yılında Darülfünun'un İstanbul Üniversitesi'ne dönüştürülmesi sırasında kapatıldı.⁸⁸⁴ İlahiyat Fakültesi 16 yıllık aradan sonra 4 Haziran 1949 tarihinde 5424 sayılı kadro kanunuyla tekrar Ankara Üniversitesi bünyesinde kuruldu.⁸⁸⁵ AÜİF 6 Kasım 1981'de çıkan 2547 sayılı 'Yüksek Öğretim Kanunu' ile Yüksek İslam Enstitüleri ve Erzurum Atatürk Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi'nin "İlahiyat Fakültesi" statüsü kazanmasına kadar geçen 32 yıllık sürede ülkedeki tek ilahiyat fakültesi olarak kaldı. İmam-hatip lisesi mezunlarının (1973 Milli Eğitim Temel Kanunu'na kadar) sınavla geçiş hakkının olmadığı AÜİF'e nispetle, okul ve kabul ettiği öğrenci sayısı bakımından yükseköğretim din eğitiminde 1960-80 arasında daha etkili olan kurum Yüksek İslam Enstitüleri (YİE)'dir. 2. Bölüm' de de belirtildiği üzere 1959 yılında imam-hatip okulları mezunlarının alınacağı ve "orta ve muadili okullarımızla Öğretmen Okullarımıza Din Dersleri Öğretmeni yetiştirmek üzere" YİE'ler açılmaya başlandı.⁸⁸⁶ 1975'e kadar İstanbul (1959), Konya (1962), Kayseri (1965), İzmir (1966), Erzurum (1969) illerinde olacak şekilde toplam 5 tane açılan YİE'lerin sayısı 1975-80 aralığında Bursa (1975), Samsun (1976) ve Yozgat (1980) illerinde de enstitülerin açılmasıyla 8'e çıkacaktır.⁸⁸⁷ 1982 tarihine kadar Yüksek İslam Enstitülerine 14 bin civarında öğrenci kabul edilirken bunların 9.206'sı mezun olmuştur.⁸⁸⁸

⁸⁸³ Mustafa Öcal, **a.g.e.**, s. 370.

⁸⁸⁴ **A.g.e.**, s. 384.

⁸⁸⁵ Halis Ayhan, **a.g.e.**, s. 218.

⁸⁸⁶ Mustafa Öcal, **a.g.e.**, s. 409.

⁸⁸⁷ **A.g.e.**, s. 415.

⁸⁸⁸ **A.g.e.**, s. 422.

YİE'lerin 1970'lerin ikinci yarısında kitleselleşecek İslamcı hareket içerisinde iki önemli işlevi olmuştur. Bunlardan ilki 1975 sonrasında İslamcı hareketin entelektüel ihtiyacını büyük oranda bu okullardan mezun olan isimler sağlamıştır. Yüksek İslam Enstitüsü mezunu Ali Bulaç, Beşir Eryarsoy, Ahmet Ağırakça ve Sait Şimşek gibi isimler 1976 yılında *Düşünce* dergisini kuracaklardı. Ağırlıklı olarak İslam'ın 'doğru' anlaşılması üzerinde duran *Düşünce* dergisiyle birlikte varolan İslamcı hareketle pratik olarak da ilişkilenebilen hedef alan *Tevhid* (Aralık 1978-Ağustos 1979) ve *Hicret* (Eylül 1979-Nisan 1980) dergilerinin yazar kadrosunda yine söz konusu isimler yer alacaktır. YİE'lerin İslamcı hareket içerisindeki etkisi söz konusu okul mezunlarının sayısının sınırlı olduğunu düşünürsek kitle sağlayıcı bir etki değildi. YİE'ler daha ziyade harekete yönetici elit kazandırmalarıyla etkili olmuşlardır. Örneğin Mehmet Güney yönetiminde Akıncılar Derneği yönetim kurulu üyeliği yapmış ve *Akıncı Güç* dergisinin çıkmasında etkili olmuş Hüsnü Kılıç Yüksek İslam Enstitüsü'nde öğrenim görmüş hatta Yüksek İslam Enstitüleri Talebe Federasyonu başkanlığında bulunmuştur.⁸⁸⁹ YİE'lerin İslamcı harekette ikinci işlevi ise 5.3. altbölümde tartışılacağı üzere Enstitülerin Akademi olma mücadelesinin 1970'lerin ikinci yarısında defalarca gündeme gelmesinde kaynaklanır. YİE 1970'lerin ikinci yarısında İslamcı hareketin mücadele alanlarından birini oluşturmuş, Enstitü öğrencilerinin varlık ve mücadeleleri buldukları illerdeki İslamcı harekete dinamizm kazandırmıştır.

İslamcı harekete insan kaynağı sağlamaları açısından yükseköğrenim kurumları olarak Yüksek İslam Enstitüleri'nin yanı sıra Üniversiteler ve Devlet Mühendislik ve Mimarlık Akademileri ele alınmalıdır. Türkiye'de yükseköğretimin önde gelen kurumları olan Üniversiteler 1973'e kadar Türkiye'nin kısıtlı sayıda ilinde ve sınırlı sayıda öğrenci kontenjanıyla eğitim vermekteydi.⁸⁹⁰ 1973'e kadar mevcut 9

⁸⁸⁹ Hüsnü Kılıç ile yapılan görüşme, 18 Kasım 2014.

⁸⁹⁰ 1933'de Darülfünun'un "Üniversite"ye çevrilmesiyle ilk olarak İstanbul Üniversitesi kuruldu. İstanbul Üniversitesi'ni 1950 öncesinde İstanbul Teknik Üniversitesi (1944) ve Ankara Üniversitesi (1946) izledi. 1955-57 yıllarında yapılan eğitim hamlesiyle Trabzon'da Karadeniz Teknik Üniversitesi (1955), İzmir'de Ege Üniversitesi (1955) ve Erzurum'da Atatürk Üniversitesi (1957) kuruldu. Bu üniversiteleri 1959 yılında kurulacak Orta Doğu Teknik Üniversitesi izleyecektir. 1960 sonrasında ise 1967'de Hacettepe Üniversitesi, 1971'de ise Boğaziçi Üniversitesi kurulacaktır. Bakınız; Sevil Sargın, "Türkiye'de Üniversitelerin Gelişim Süreci ve Bölgesel Dağılımı," *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2007., s. 137-138.

üniversite İstanbul (3), Ankara (3), İzmir, Erzurum ve Trabzon'da bulunmaktaydı. 1973 ve 1975 yıllarında iki üniversiteleşme dalgası üniversitelerin sayısını arttırdığı gibi Türkiye genelindeki dağılımını da çeşitlendirmiştir. 1973 yılında Diyarbakır'da Dicle Üniversitesi, Adana'da Çukurova Üniversitesi, Eskişehir'de Anadolu Üniversitesi kurulmuştur. 1974'de Sivas Üniversitesi'nin kurulmasının ardından 1975'de Malatya'da İnönü Üniversitesi, Elazığ'da Fırat Üniversitesi, Samsun'da 19 Mayıs Üniversitesi, Konya'da Selçuk Üniversitesi ve Bursa'da Uludağ Üniversitesi olmak üzere 5 üniversite aynı anda kurulacaktır. 1980 öncesinde kurulacak son üniversite ise Kayseri'de 1978'de kurulan Erciyes Üniversitesi olacaktır.⁸⁹¹ 1969 neslinde bir yükseköğrenim öğrencisinin gidebileceği 8 üniversite varken bu sayı 1979 neslinde 19'a çıkmıştır. 1969 gençlik hareketleri büyük oranda İstanbul ve Ankara'daki üniversitelerin öğrencileri arasında ortaya çıkmışken 1979'da İstanbul ve Ankara yine önemli olmakla beraber hem sayı hem de coğrafi çeşitlilik olarak ideolojik hareketlere katılım artmış ve yaygınlaşmıştır. İslamcı hareket açısından İstanbul Üniversitesi'nin her zaman bir ağırlığı varken, Erzurum Atatürk Üniversitesi özellikle ülkücülerle verilen alan mücadelesiyle 1975 sonrasında gündeme gelmiştir. Konya Selçuk Üniversitesi, Konya'nın İslamcı harekette baştan beri var olan ağırlığına paralel olarak 1970'lerin sonlarında İslamcı hareketin var olduğu üniversitelerdendir. Akıncıların 16 üniversitede örgütlenme seviyeleri ne olursa olursan bir örgüt içi hiyerarşide yer alan bir temsilciliği/başkanlığı mevcuttur.⁸⁹²

Akıncılar hareketine yönetici elit kazandırmada en etkili yükseköğretim kurumları ise Devlet Mühendislik ve Mimarlık Akademileri (DMMA) olmuştur. DMMA'ların tarihi 1911'de açılan "Kondüktör Mektebi Alisi" okuluna kadar geri götürülebilir.⁸⁹³ Bu okul Cumhuriyet döneminde "Nafia Fen Mektebi" ne daha sonra "İstanbul Teknik Okulu'na dönüştürülmüştür.⁸⁹⁴ İstanbul Teknik Okulu'nu İzmir, Elazığ ve Zonguldak teknik okulları izlemiş söz konusu okullar 1184 sayılı "Devlet Mühendislik ve Mimarlık Akademileri Yasası" ile DMMA'lara çevrilmiştir.⁸⁹⁵ Söz konusu DMMA'ları 1971 yılında Ankara, Konya, Sakarya; 1976 yılında ise Edirne,

⁸⁹¹ A.g.e., s. 138-139.

⁸⁹² Sadri Eriş ile yapılan görüşme, 8 Ekim 2015.

⁸⁹³ Ayhan Hakan, "Dünyada ve Türkiye'de Akademilerin Tarihçesi ve Bugünkü Durumu," **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi** 15, no. 2, 1982., s. 231.

⁸⁹⁴ A.g.e.

⁸⁹⁵ A.g.e., s. 232.

Kocaeli Balıkesir, Kayseri, Denizli ve Isparta DMMA'ları izlemiştir.⁸⁹⁶1980 yılında bu okullarda 28504 öğrenci bulunmaktadır.⁸⁹⁷ Mühendislik mesleğinin İslamcı hareket içerisinde her zaman önemli bir yeri vardı. Türkiye'de İslamcı hareketin 1980 öncesi siyasi lideri olan Necmettin Erbakan İTÜ mezunu bir makine mühendisidir. Sadece Erbakan değil Oğuzhan Asiltürk, Recai Kutan, Korkut Özal gibi MSP'nin önde gelen siyasi elitleri de İTÜ mezunu mühendislerdir. MSP hareketi gibi Akıncılar hareketinin yönetici elitinin de mühendis ağırlıklı olduğunu görüyoruz. Akıncılar Derneği Ankara DMMA'da bir araya gelen 15 mühendislik öğrencisi tarafından Aralık 1975'de kurulacaktı. Dernekte genel başkanlık görevi alan Tevfik Rıza Çavuş, Mehmet Tezel, Mehmet Tellioglu ve Mehmet Güney'in tamamı mühendistir. Ankara DMMA'nın yanı sıra Yıldız Akademisi olarak da bilinen İstanbul DMMA'nın da İslamcı harekette stratejik bir önemi vardır. 1969 kuşağı İslamcılarının sosyalistlerle alan mücadelesi verdikleri İstanbul DMMA 1970'lerin ikinci yarısına gelindiğinde İstanbul'da İslamcı gençlerin en güçlü olduğu yükseköğrenim kurumuydu.⁸⁹⁸Nitekim önce İstanbul il merkezinde daha sonra da genel merkezde başkanlık görevi üstlenecek olan Mehmet Güney Yıldız Akademisi öğrencisiydi. Akıncılar Derneği yönetimindeki mühendislik ağırlığı pratik şartlara uyum sağlama ve planlı örgütlenmede katkılar sağlamıştır.⁸⁹⁹ Ancak fiziksel örgütlenmede gösterilen başarının ideolojik yapılanmada gerçekleştirilemediği düşünülürse hareket önderlerinin mühendis olmasının teorik meselelerle ilişkilendirilme zorluğunu da beraberinde getirmiş olduğu söylenebilir.

1979 İslamcı neslini 1969 nesliyle kıyaslırsak 1979'da çok daha fazla sayıda gencin İslamcı harekete dahil olduğunu söylememiz gerekir. 1979'daki kitleselleşmenin kültürel kaynağı 1960'lardan itibaren yoğunlukla açılan İmam-Hatip Liseleri, Yüksek İslam Enstitüleri, Üniversiteler ve Devlet Mühendislik ve Mimarlık Akademileri'dir. Okul sayısındaki artış ve çeşitlenme taşra kökenli muhafazakar-dindar ailelerin çocuklarını gönderebilecekleri çok daha fazla seçeneğin oluşmasını sağlamıştır. 'Okumak', okula gitmek MTTB geleneğinin de etkisiyle İslamcı hareketin Akıncılar Teşkilatı sonrasında da ayırt edici özelliklerinden biri olmuştur. Bu ayırt edici özellik Teşkilatların (MTTB ve Akıncılar Derneğinin) 5.2 ve 5.3. bölümlerde

---

⁸⁹⁶ A.g.e.

⁸⁹⁷ A.g.e.

⁸⁹⁸ Akif Emre ile yapılan görüşme, 20 Mayıs 2015

⁸⁹⁹ Mehmet Tezel ile yapılan görüşme, 3 Ekim 2015.

tartışılacağı üzere hem aktivist kazanmasında hem de bu aktivistleri yönlendirmesinde belirleyici olmuştur.

Yaş, meslek ve görev alma bulgularına dayanarak genelleme yapacak olursak akıncılar hareketi içerisinde birbirinden ayırt edilebilecek iki sosyolojik tip olduğu iddia edilebilir. Bu tiplerden ilki yaş ortalaması 26 civarında olan (tam olarak 25.93), akıncılar hareketine dahil olması ortalama 1975-77 yıllarında gerçekleşmiş tamamına yakını yüksek eğitim görmüş ya da görmekte olan yönetici tip. İkincisi ise yaş ortalaması 23 civarında olan (tam olarak 23.29⁹⁰⁰) akıncılar hareketine dahil olmaları 1977-1980 arasında olmuş çoğunluğu lise öğrencisi, esnaf ve küçük memurdan müteşekkil katılımcı tip. Birinci tip 1975 sonrası İslamcı siyasallaşmayla doğrudan muhatap olmuştur. İslamcı aidiyeti kazanmasında Akıncılar Derneği'nden ziyade MTTB etkili olmuştur. Yaşı ve eğitimi birinci tipe kıyasla düşük ikinci tipin İslamcı harekete dahil olması ise büyük oranda Akıncılar Teşkilatı'nın faaliyetleri sonucunda olmuştur. Bu iki sosyolojik tipin ayrıştırılması hareket ve örgüt diyalektiği üzerinde düşünmek için önemli ipuçları verir. Sadece örgütün faaliyetlerine konsantre olduğumuzda örgüt öncesi harekete dahil olanların mobilizasyon gerekçesini tespit etmek mümkün olmaz. Teşkilatın eylem ve faaliyetlerini incelemek ise İslamcı aidiyetin tekrar ve tekrar nasıl inşa edildiğinin ve yeni katılımcıların nasıl mobilize edildiğini göstermesi açısından önemlidir. Bu durumda 1975 sonrası İslamcı hareketin toplumsal mobilizasyonunu ele almak için bir taraftan harekete dahil olan kişilerin kendi biyografileri üzerinden, kısacası aşağıdan bir okuma yapmak gerekirken bir taraftan da Akıncılar Teşkilatı'nın toplumsal mobilizasyonu sağlama biçim ve araçlarını ele alan yukarıdan bir okumaya ihtiyaç vardır. 5.2 ve 5.3. bölümlerde sırasıyla Akıncılar Teşkilatı'nı örgütsel, ideolojik ve siyasi olarak yapılanmasıyla kendisini sorumlu hisseden sosyolojik grubun İslamcı harekete dahil olma gerekçe ve motivasyonları ve söz konusu grubun Akıncılar Derneği bünyesinde harekete yeni mensuplar kazandırmak ve var olan mensupların aidiyetini korumak ve güçlendirmek için sürdürdükleri faaliyetler ele alınacaktır.

⁹⁰⁰ 40 yaş üstü katılımcı akıncılar istisna teşkil ettikleri gerekçesiyle ortalamaya dahil edilmemiştir.

5.2 1970'lerde İslamcı Gençlerin Mobilizasyonu: Kurum, Aidiyet ve Sadakat

Akıncı gençlerin 1975 sonrası İslamcı mobilizasyona katılma gerekçe ve motivasyonu tek bir sebebe bağlanamaz. Birbiriyle ilintili ya da bağımsız birçok sebepten bahsetmek gerekir. Ancak bu birbirinden farklı sebeplerin irca edilebileceği temel bir mekanizma söz konusudur. Bu mekanizma 'tanışıklık ve sadakat' mekanizmasıdır. 1970'lerde kamusal alanın içinde olan bir İslamcı gencin tanışacağı üç kurum mevcuttur. Bunlardan ilki Milli Türk Talebe Birliği, ikincisi Milli Selamet Partisi, üçüncüsü ise Akıncılar Derneği'dir. Bu üç kurum bir taraftan hitap ettikleri kitle ve amaçları bakımında birbirinden ayrılır; Parti parlamenter demokrasi içerisinde iktidar olabilmek için muhafazakar-dindar halk kitlelerine hitap eder, MTTB, orta ve yükseköğrenime gelmiş gençleri muhafazakar-İslami kültürel mirasla tanıştırır, Akıncılar Derneği ise toplumun tüm katmanlarından İslamcı gençleri rakip siyasal hareketler karşısında muhafaza etmek için örgütler. Ancak diğer bir taraftan 1970'lerin ikinci yarısında bir İslamcı gencin siyasi aidiyetini bu üç kurum birlikte şekillendirir. Söz konusu genç MTTB'nin kültürel atmosferinden beslendiği kadar Erbakan'ın söylemleriyle ve Akıncılar Derneği'nin faaliyetleriyle de beslenir. Bu üç kurum ile tanışma ve onlarla kurulan sadakat ilişkisinin niteliği akıncılar hareketinin toplumsal-siyasal oluşumunu belirler.

5.2.1 MTTB ile Tanışma: Rastlantı, Mizaç ve Necip Fazıl

12 Mart rejiminin sonuna gelinen 1974'ten itibaren Türkiye'de gençlik tekrar ideolojik çizgilerde siyasallaşmaya başlamıştı. O yıllarda özellikle yükseköğrenime giden bir öğrencinin sosyalist, milliyetçi ya da İslamcı hareketin temsilcileriyle karşılaşması mukadderdi. Bu ilk karşılaşmalar kişiyi siyasi bir tercih yapmaya zorlamaktadır. Siyasal bir tercihten uzak durmak bütün gruplar tarafından baskı altına alınmayı getirebilirdi. Tercih yapıldığında ise tercihin adı ne olursa olsun öğrenci en azından kendi grubu tarafından diğer gruplara karşı kısmi bir koruma altına alınıyordu. Burada ilk karşılaşmaların ve dolayısıyla tanışmaların kimlerle yaşanacağı ve olayların seyri, kişinin siyasi tercihini şekillendiriyordu. Akıncılar ve Akıncı Gençler

Derneği'nde üst düzey yöneticilik yapmış olan Ali Çelik İslamcı harekete dahil olmasının 'raslantısallığının' altına çizerek harekete dahil olma sürecini anlatıyor:

...Ya buna tesadüf diyebilirsin yani hasbelkader iyi bir sol ekiple dostluğun olsa ikili ilişkilerin olsa... burada şunu tespit etmek lazım yani okullarda o dönem olay liselere kadar inmişti. Ya diyelim MTTB'den birkaç arkadaşla biz orda dostluk olunca işte seni tutuyor diyor ki, o zaman *Çatı* diye bir MTTB'nin dergisi vardı, dediler ki seni işte Kayseri'de *Çatı*'nın muhabiri yaptık. *Çatı* Dergisi'nin muhabiri oluyorsun, bir anda sana bir şey yüklüyor, misyon yükleniyorsun. Kendini bir şey zannediyorsun. Cebine *Çatı*'nın muhabirlik kartını koyuyorsun, otobüse biniyorsun para vermiyorsun. Yani lise 1'deki bir çocuk düşünün. Yani bir anda orda kendine bir karizma yapıyorsun yani öyle düşün, bir hevesle. Ondan sonra kendini o yönde geliştiriyorsun. O yönde geliyorsun, şeyi kabulleniyorsun, sahipleniyorsun fikri...⁹⁰¹

Konya Akıncılar Derneği'nin önde gelen isimlerinden olan Sadri Eriş Malatya'da lise öğrencisi olduğu yıllarda taraf seçmenin zorunlu olduğunu, kendisinin tarafını bilinçli bir şekilde bütün ideolojik gruplara ziyaretler sonucu yaptığını belirtir. Eriş'in MTTB'ye dahil olması MTTB'li gençlerin ülkücü ve sosyalist gençlere nispetle daha "nezih" ve kültürlü gözükmesinden kaynaklanır:

Benim başlangıcım şöyle oldu. Aynı sınıfta okuyan bir okul arkadaşımız onun ailesi abileri var hepsi iyi komünist, onunla beraber çıktık siyaset kaçınılmaz siyasetin neresinde yer alacağımız meselesi var. Biz bunu düşünebiliyoruz. 50-60 kişilik bir lise sınıfında, biz bunları kendi aramızda konuşuyoruz. Nerede saf tutacağız diye düşünüyoruz. Ne yapalım? Dedik ki biz kalkıp Ülkü Ocaklarına gidelim, niye gidiyorsunuz diye bir şey yok o zaman moda ülkü ocaklarına gittik, toplantılarına katıldık. Orada birisi bir şeyler anlattı çok vasat bir dil, vasat bir konuşma. Çıkarken birlikte gittiğimiz arkadaş dedi ki "bu abimiz demiryollarında işçi", isterseniz ego diyebilirsiniz, bizim feyz alacağımız insanlar bizden üstün olmalı. Arkadaşlara bir şey demedim. Öbür hafta TÖB-DER'e gittik. Solcu öğretmenler o zaman ki sol kesimin Dev-Genç, Dev-Sol filan var ama TÖB-DER daha çok gündemde TÖB-DER'e gittik, böyle bir toplantıya katılmaya Malatya'da. Oradaki ortam da bizi çok tatmin etmedi gerek görüntü gerek hitabetler gerek çevresel duyarlılık bizi tatmin etmedi. Ondan sonra üçüncü şık o zaman MTTB zemin katta daha kurulmamış MTTB kurulma çalışmaları var. Bir çay ocağında bizim Malatya'nın çay ocakları vardır, küçük kürsüleri vardır. Gittik o çay ocağına izliyoruz. İnsanlar sohbet ediyor tartışıyor yoğun tartışmalar oluyor yoğun ve kitabi tartışmalar oluyor. Sen haklıydın ben haklıydım neredeyse kavga çıkacak. Yakında İslami kitap satan bir kitapçı var "getir kitabın falan sayfasında yazar" getiriyorlar bakıyorlar. Biri çay parasını verir dağılırlar. Bir iki gittikten sonra bizi de davet ettiler gelin sohbete katılın. Bizim sohbete katılacak halimiz yok o zaman biz

⁹⁰¹ Ali Çelik ile yapılan görüşme, 9 Ekim 2015.

bir şey bilmiyoruz. O zaman iletişim de bilgiye ulaşmada bu kadar kolay değil gazete iki gün sonra Malatya'ya geliyor. Bu arkadaşların sonradan öğrendik bir kısmı üniversitede okuyorlarmış Malatya'da üniversitede okuyan insan sayısı fazla değil biz bunlarla tanıştık baktık ki bunlardan bir şey öğrenebiliriz ve bunlar daha temiz, nezih insanlar...⁹⁰²

MTTB'nin yüksek ve ortaöğretimde varlığı ve etkinliği daha sonra Akıncılar Derneği'nde de görev alacak birçok ismin İslamcı harekete katılmasını sağlamıştır. MTTB'nin siyasi şiddetten uzak durarak öğrencilerin kültürel gelişimi üzerinde 5.3. bölümde ele alınacağı üzere kitap okuma, tiyatro ve sinema gibi faaliyetlerle durması birçok muhafazakar öğrenciyi kendisine çekmiştir. Burada öğrencinin “mutedil” karakteri MTTB etkinliklerine dahil olmasını kolaylaştırmaktadır. Akıncı Gençler Derneği yönetim kurulu üyesi ve Akıncı Sporcular Derneği başkanlığı vazifelerinde bulunmuş olan Halis Özdemir kendi karakteriyle MTTB'nin karakterinin lise yıllarında örtüştüğünü anlatır:

Ben İmam-Hatip okulunda okuyordum MTTB Tokat'ta açıldığı zaman. Fakat MTTB'nin açıldığı yerde bir de spor salonu tekvando kursları vardı. Ayrıca benim ilkokul döneminde evimize bütün gazeteler girerdi. Kalabalık bir aileydik. Babam kardeşime derdi ki sen Ergun Göze'yi oku sen falanı sen filanı oku. Ne anladınız söyleyin bakalım. Bizim zihnimizi değerlendirme tartma algımızı geliştirdi. Böyle bir zihin altyapısı... Solcu olmazdık solcu bir aileden gelmiyoruz. Ülkücü olamazdık o MHP'nin şeyiydi. Farklı bir yapıydı. Bizim karakter yapımız daha mutedil bir şeydeydi. MTTB Kuran-ı Kerim okuma yarışmaları, seminerler, konferanslar, tiyatrolar, Necip Fazıl'ın Tohum piyesini Çılgılık piyesini orada yine sahneye koyduk lise çağındaydık biz. Kendi imkanlarımızla yapıyorduk.⁹⁰³

MTTB, 1969 sonrasında orta ve yükseköğretim öğrencilerini bir İslami muhafazakar kültürel şemsiye altına alıyordu. MTTB'de yapılan kültürel faaliyetler söz konusu faaliyetlere katılan öğrencileri ülkücü ve sosyalist hareketlerin etkisinden büyük oranda muhafaza ediyor, bir siyasi aidiyet sağlıyordu. Ancak MTTB İslamcılığının siyasi yönü 1978 sonrası belirginleşen mutlakçı ve katı ayrışmacı İslamcılıktan farklıdır. Bu siyasi yön “İslam Devleti”, “İslam Anayasası”, “Hicret Toplumu” gibi 1978 sonrasında çok daha fazla gündeme gelecek radikal bir siyasi yön değildi. MTTB İslamcılığı, İslami bir kimlikle kamusal alanda var olabilmek ve

⁹⁰² Sadri Eriş ile yapılan görüşme, 8 Ekim 2015.

⁹⁰³ Halis Özdemir ile yapılan görüşme, 1 Ekim 2015.

kültürel faaliyetlerde bulunmakla sınırlıydı. Akıncılar Derneği'nin son başkanı olan Mehmet Güney MTTB'nin sağladığı kültürel ortamı anlatmaktadır:

MTTB'nin çok kolektif bir yapısı vardı. Bir öğrenci MTTB'nin salonlarında ders çalışabiliyordu. Üniversiteye hazırlık kurslarına katılabiliyordu. Sinema tiyatro kulüpleri... Mesut Uçakan sinema yapıyordu. Sabahattin Zaim sosyal bilimler konularını size ders olarak verelim Sosyal Bilimler Enstitüsü kuralım dedi. Hafta sonları cuma cumartesi pazar o programlara katılıyorduk. Mehmet Akif'i biz Mahir İz'den dinledik.⁹⁰⁴

MTTB'nin sağladığı İslamcı kültürel ortam içerisinde gençlere siyasi bir duruş kazandıran en önemli faaliyetler Necip Fazıl'ın konferanslarıdır. Necip Fazıl'ın kişiliği ve konuşmaları 1970'li yıllarda birçok gencin 'İslamcı şuur' kazanmasına sebebiyet vermiştir. *Akıncı Güç* dergisi yazarlarından Hüsnü Kılıç kendi İslamcılışma tecrübesini Necip Fazıl'ın İslamcı gençlere aşıladığı ideolojik dil ve özgüven üzerinden anlatmaktadır:

Ben dışarıdan ortaokul ve liseyi bitirmeyi kafama koyduğum için üniversite hazırlıkla ilgili ilk çalışmamı...ilk kursa köy hizmetleri vardır...MTTB'nin normalde sosyal faaliyetleri sivil toplum hizmetleri vardı, ehliyet kursları vardı sinema tiyatro kulübü var bunlar sirkülasyonu olan, talebi olan başarılı birimlerdi. Ben o maksatla gittiğimde Necip Fazıl konferansa geldi. Necip Fazıl konuştuğundan sonra o tarihten itibaren onun çizgisinden vazgeçmiş değilim. Beni tam anlamıyla kuşatan hem zihniyet dünyamı şekillendiren hem ruh dünyamı tetikleyen hem düşünce sistemi bakımından bir zihni disiplin kazanmış olmama bir dünya görüşü kazanmış olmama hem de bu işin kavgasını vermek konusunda meydanda olma duygusu vermiş olması bakımında onun dili ve önerileri hayatımın en önemli referansları olmuştur. Kendi yetiştiğim kültür dünyasına havzasına karşı da ilk eleştirel bakışımı o süreçte kazandım. Şöyle bir durum vardı bizim gittiğimiz dönem MTTB İslamlaşmış bir çizgideydi. MTTB' de 1974'de İslami tercihini yapmış büyük ölçüde fikir kaynağı olarak Necip Fazıl'ı benimsemiş bir MTTB kadrosuyla karşı karşıyaydık. Necip Fazıl o dönem içerisinde bizim camiamızın maddi manevi çok yüksek sesle konuşan, muhataplarını tabiri caizse şahsiyetini iptal edecek derecede yakıcı bir şahsiyetti, dolayısıyla şansımız vardı. O dönemde böyle bir özgüven sağlayacak, savunduğunu büyük bir muvaffakiyetle ve güçle savunacak bir isimdi.⁹⁰⁵

⁹⁰⁴ Mehmet Güney ile yapılan görüşme, 15 Ekim 2014.

⁹⁰⁵ Hüsnü Kılıç ile yapılan görüşme, 18 Kasım 2014.

MTTB ve Necip Fazıl'ın yanı sıra MNP (ve MSP)'nin de İslamcı gençlerin muhayyilesini şekillendirmede önemli rolü olmuştur. Akıncılar Derneği yönetiminde görev almış daha sonra Akıncı Güç hareketi içerisinde yer almış Yahya Düzenli ilk İslamcı uyanışının Milli Nizam Partisi'nin kurulmasından babası aracılığıyla haberdar olmasıyla gerçekleştiğini belirtir:

1970'li yılların başında Milli Nizam Partisi kurulmuştu. Partinin Türkiye genelinde ilk kurulan teşkilatlarından birisi de Suluova ilçe teşkilatı idi. Babam, arkadaşlarıyla beraber 1969 yılında ilçe teşkilatını kurdu. Ben o zaman 11 yaşındaydım ilkokula gidiyordum. Babam akşamları sık sık beni de partinin ilçe binasına götürürdü. Hatta bir toplantıda konuşma yapacağı zaman evde konuşma metnini (yazım güzel olduğu için) bana yazdırırdı. Yani o söyler ben kağıda dökerdim.⁹⁰⁶

Yahya Düzenli, Necip Fazıl'ın kitapları ve daha sonra Salih Mirzabeyoğlu'nun çıkardığı Gölge dergisiyle tanışmasının İslamcı bilincini oluşturmada etkili olduğunu ifade eder.⁹⁰⁷ Parti ve Erbakan 'Babalar' ın İslamcı kimliği oluşturmasında daha etkiliydi, 'Oğullar' ise MTTB çatısı altındaki faaliyetlerle ve Necip Fazıl'ın konuşma ve kitaplarıyla İslamcı aidiyet ve bilinci geliştiriyordu. İslamcı gençlerin Parti ve Erbakan'la kurdukları ilişkinin önem kazanması Akıncılar Derneği'ne geçme kararı sırasında yaşanacaktır.

5.2.2 MTTB'den Akıncılara Geçiş: Siyasi-Kültürel Oluşumdan Siyasi Aktivizme Doğru

MTTB İslamcı gençlerin 1976 yılına kadar toplandığı çatı örgütü. Ancak MTTB genel merkezi gittikçe siyasallaşan kamusal alan içerisinde kitap okumalarına, konferanslara, sinema ve tiyatro gösterimlerine dayanan kendi kültürel çizgisini korumayı tercih etti. MTTB'nin bir talebe örgütü olduğu toplumsal alandaki siyasal ayrışmaların tarafı olmaması gerektiği fikri genel merkezde hakimdi. Bu politika da gündelik siyaset ve MSP ile araya mesafe koyma politikası olarak formüle edildi.⁹⁰⁸

⁹⁰⁶ Serkan Yorgancılar, **Akıncılar**, Ankara: Otorite Kitap, 2016., s. 188.

⁹⁰⁷ **A.g.e.**, s. 189.

⁹⁰⁸ Bakınız, 3 Bölüm.

Ancak MTTB’de faaliyet göstermekle beraber MSP’de de görev alan İslamcı gençliğin toplumsal alanda etkin bir şekilde mücadele vermesi gerektiğini düşünen bir grup genç Akıncılar Derneği’ni kuracaktır. Akıncılar Derneği’nin kurucu kadrosunda yer alan ve daha sonra genel başkanlık görevini de yürütmüş olan Mehmet Tellioglu akıncılar hareketinin çıkış noktasını rakip siyasal hareketlerle etkin mücadele etme gerekliliğinde arar:

Türkiye'nin içinde bulunduğu durumun çok sıkıntılı ve geleceğinin çok sıkıntılı olacağı konusunda endişelerimiz vardı. O zaman bu istişareleri yapan gençler hepsi 18 ile 25 yaş arasında olan gençlerdi. Ben o zaman 20 yaşlarındaydım en genç üyelerinden biri bendim. Bütün meselemiz Türkiye'nin o günkü kaosuna çare bulmaktı. Sol komünizm getirmek istiyordu o zaman. Dev-Genç vardı bunlar Türkiye'ye komünizm, sosyalizm getirmek üzere örgütleniyorlardı. Bunların karşısına komünistler geliyor diye ülkücü gençlik onlar da sağcı dolayısıyla ülke öyle bir noktaya getirilmişti ki üniversiteler parsellenmişti, fakülteler parsellenmişti, yurtlar parsellenmişti şu yurt solcuların şu yurt ülkücülerin şu yurt akıncıların noktasına gelinmişti. Mahalleler parsellenmişti, şehirler parsellenmişti ondan sonra hizmet grupları parsellenmişti böyle bir dönemde MTTB sadece talebe teşkilatını kapsadığı için bu sıkıntıdan bu tehlikeden diğer okumayan gençliği de kapsayıp bu tehlikelerden kurtarmak üzere organize edilmiş bir hareketti akıncılar.⁹⁰⁹

Akıncılar Derneği resmi faaliyetlerine 1976 Ocak ayında başladı. Ancak ilk aylar teşkilatlanma faaliyetleriyle geçildi. Akıncılar Derneği’nin örgütlenmesini belirli bir aşamaya getirdiği 1977 yılından itibaren kitlesel bir harekete dönüşebilecekti. 1977 yılı Türkiye’de toplumsal siyasetin gittikçe ideolojik kamplara bölündüğü ve politik şiddetin önceki dönemlere kıyasla gittikçe yaygınlaştığı ve yoğunlaştığı bir dönüm noktasını işaret eder.⁹¹⁰Bu dönemde Ali Çelik kavganın dışında kalmanın imkansızlığını ifade eder:

Yani şurada kavga var, arkadaşın dayak yiyor, yok ben burada kitap okuyacağım diyemezsin. Olayın içinde olmak zorundasın. O hale getirdiler ülkeyi.⁹¹¹

⁹⁰⁹ Mehmet Tellioglu ile yapılan görüşme, 4 Mayıs 2014.

⁹¹⁰ Bakınız, 3. Bölüm.

⁹¹¹ Ali Çelik ile yapılan görüşme, 9 Ekim 2015.

MTTB'den akıncılar hareketine geçiş aşlında aynı aktörlerin siyasi-kültürel bir oluşumdan daha aktivist daha çok alanda olmayı önceleyen bir Teşkilat yapılanmasına geçti. ⁹¹² Bu akıncı gençler tarafında MTTB'nin yadsınması anlamına gelmiyordu. MTTB akıncı gençlerin de desteklediği ve katıldığı kültürel faaliyetlerine devam ediyordu ancak Akıncılar Derneği özel olarak MTTB'nin ulaşamadığı öğrenci dışı kesimlere de ulaşarak daha aktif bir alan mücadelesini önceliyordu.

5.2.3 MSP ve Erbakan: İtaat ile Otonomi Arasında İslamcı Gençliğin Siyasi Oluşumu

Bir İslamcı gencin 1970'lerde bir kurumla kurduğu ilk sadakat bağı ya mizacı, ya aileden gelen kültürel birikim ya kendi şahsi okumaları neticesinde Milli Türk Talebe Birliği'neydi. Bu sadakatin niteliği ifade edildiği üzere siyasi-kültürel karakterliydi. Ancak toplumsal mücadelenin yoğunlaştığı 1977 sonrasında İslamcı gencin ikinci sadakati toplumsal-siyasal aksiyonu gerçekleştirmesi beklenen Akıncılar Teşkilatı'na olacaktır. MTTB ve Akıncılar Teşkilatı arasında yer alan ve İslamcı gencin sadakat duyduğu üçüncü kurum ise Milli Selamet Partisi ve lideri Erbakan olacaktır. Mehmet Tezel MTTB'den Akıncılar Derneği'ne geçişte bu sadakatin rolünün altını çizer:

Talebe Birliği diyor ki ben partiler üstüyüm. Sana mesafem şu kadar. Ama biz şubedeyiz burada. Ben niye çalışayım seninle. Ben senin gibi değilim. Ben Milli Selamet Partiliyim. Milli Selamet Partisinin siyaseten büyümesini istiyorum. Anlatabiliyor muyum? Sen de mesafeliyim diyorsun. Niye çalışayım o zaman. Ne oldu? MTTB'ye karşı olmak değil bunun adı burada bir takım çevrelerin yanlış tutumları itibariyle biz nitekim Talebe Birliği'ni burada devam ettirdik. Niye kapatalım. Talebe Birliği talebelere hitap eder Akıncılar da cemiyetin bütün katmanlarını temsil eder oralarda çalışır. Talebe Birliğine

⁹¹² Mehmet Güney MTTB ile Akıncılar Derneği arasındaki farkın genel merkez kaynaklı olduğunu tabanlar arasında ise tamamen örtüşme olduğunu belirtiyor: "Bazı arkadaşlarımız ısrarla ikaz etmemize rağmen MTTB ile Akıncılar kavga etti yok öyle bir şey. Evde çocuklar benim kaşığım benim yatağım diye ne kadar hırslıyorsa o kadar hırslama olmuştur. MTTB Akıncılar'ın Akıncılar MTTB'nin asla rakibi olmadı. Bizim soykütüğümüz geleneğimiz önce MTTB'dir oradan Akıncılara geçmiştir. MTTB'nin yönetim zaafı oldu. Partiler üstüydü dedi zihin daraldığı zaman taban zaten o çizgisini korudu. Problem sadece MTTB'nin üst yönetimiyle sıkıntılıydı. Bu MTTB ile Akıncıların MTTB ile MSP'nin rakip olması değil o dönemde. O dönemde sen siyasi çalışma yapıyorsun öteki tasavvufi çalışma yapıyor. Yani aynı dönemin farklı çalışma alanları gibi değerlendirmek gerekir. Mehmet Güney ile yapılan görüşme, 15 Ekim 2014.

bir nizam bir misyon değişik şeyler yükleyen çevrelere de ben hayret ediyorum. Bu talebe teşebbüsü...⁹¹³

1976 sonrasında akıncılar hareketine katılmış bir İslamcı gencin Erbakan ve Parti ile kurduğu ilişkiyi tek bir boyutla anlatmak mümkün değildir. Yukarıdaki alıntıda Mehmet Tezel'in de ifade ettiği gibi akıncılar hareketinin daha en başında MSP'li olmak belirleyici ve ayırıcı bir nitelikti. Ancak yine Tezel'in ifadeleriyle Akıncılar Derneği'nin kuruluşunda Parti'den ayrıştırılabilecek bir "sivil" inisiyatif de mevcuttur:

Biz Akıncıları o dönem içimizden gelerek kurduk kimsenin telkini tavsiyesi veya bir gücün projesi böyle bir şey yok. Bu Anadolu gençliğinin bir bölümünün dava sorumluluğu aşkı ile oturup içinden geldiği gibi oluşturduğu bir harekettir. Bu tabiatı itibariyle MSP'ye eklenmiştir. Milli Görüşle büyütülmüştür 12 Eylül'le kapatılmıştır.⁹¹⁴

Ancak bu sivil inisiyatif "tabiatı itibariyle MSP'ye eklenmiştir." Bu eklenmenin niteliğinin ne olacağı 1977-78 itibariyle tartışmaya açılacaktır. Bu eklenme gençlik hareketine eylem alanı bırakacak bir şekilde Parti'nin patronluğu altında bir hiyerarşi dahilinde çalışmak mıdır yoksa bu tarz bir kurumsal ilişkiden beri şekilde doğrudan Erbakan'ın şahsına "biat" edilerek herhangi bir öznellik alanının yok sayılacağı mutlak itaat ilişkisi midir? Mehmet Tezel 1977-78 itibariyle gündeme gelen "biat"⁹¹⁵ tartışmasında gençlik inisiyatifine alan açma taraftarı olduğunu belirtir:

Bir kişi düşün ki kendini siyasete muhtaç hissederek yaşıyor. Dünyalık işleriyle ilgi güçlü siyasetçinin emrinde olma gibi bir eğilimi var. Siyasete kendisini muhtaç hissediyor güçlü siyasetçinin hayranı ve onun emrinde. Şimdi bu kronikleştiğinde mevcut yaşamı ile alakalı...Böyle bir şey olmaz bakın çünkü mevcut hayatı yaratan ona kanunlarını veren Allah'tır. Bu realitenin dışında insan kendine değişik şeyler bağlanılacak yerler icat ediyorsa bu yanlıştır. Böyle bir siyaset olmaz. Araç amaca dönmemeli bu aracın doğru kullanılması

⁹¹³ Mehmet Tezel ile yapılan görüşme, 3 Ekim 2015.

⁹¹⁴ Mehmet Tezel ile yapılan görüşme, 3 Ekim 2015.

⁹¹⁵ Akıncılar Teşkilatı Ankara il başkanı Ersönmez Yarbay; akıncılar içerisindeki Erbakan'a biat tartışmasının yaşandığını şu şekilde ifade eder: "1978'de Akıncılar içerisinde bir tartışma vardı. Bu tartışma Erbakan Hoca'ya biatlılar ve biatlı olmayanlar tartışmasıydı. Bu tartışmaya ben taraf olmadım. Ankara Akıncılar başkanı olarak Erbakan Hoca benden hiçbir zaman kendisine biat talep etmedi. Ben çoğulculuğa ve seçimlere inanan bir insanım." Serkan Yorgancılar, **a.g.e.**, s. 172.

için de sürekli murakabe edilmesi gerekir. Siyasete bend olmuş siyasetçiye biat etmiş adamdan hayır gelmez.

Soru: Ya siyaset bunu talep ediyorsa ya bana biat edeceksin ya da güle güle diyorsa?

Bu talep karşılanmaz nitekim karşında böyle bir adam duruyor böyle bir talebi reddetmiş bir adamım. Ben mesela Hoca'yla çalıştım ama Hoca bu işe çok teşneydi. Ama ben biat miat olmadım. Böyle bir gerek yok ki. Bütün bunlara gerek yok bunu gerekli gören insanların da itikadi defoları vardır. Ben böyle görüyorum neden biat edeyim sana? Niye sen bana biat edesin neden ben sana biat edeyim. Hem biat edip hem de arkandan senin kuyunu kazmak iyi bir iş mi? Nitekim biatlı bir sürü adam var Korkut Özal'la ortak Hoca'yı yemeye çalıştılar. Biat buysa böyle bir biat olmaz olsun. Böyle bir biat mı olurmuş. Dolayısıyla bütün bunlar tam bir sahtekarlık.⁹¹⁶

1979 yılına gelindiğinde Türkiye’de siyasal mücadelenin artık sokak çatışması niteliği kazandığı bir ortamda, Türkiye İslamcılığı açısından da bir siyasi kırılma niteliği taşıyan ve yeni bir sadakat kaynağı olarak İran Devrimi gerçekleşti. İran Devrimi İslamcı gençlerin siyasi aidiyetini dönüştüren bir ‘olay’ niteliği taşıyacaktı. Devrim her şeyden önce İslamcı gençler için büyük bir özgüven kaynağıydı. Kendilerine daha önce hiç açılmayan ufuk ‘Parti hiyerarşisi olmadan eylemden bulunma ve sonuç alma’ ufku açılıyordu. Bu ortamda özellikle Teşkilat tabanında İslamcı hareketin parti ile mi partisiz mi sürdürüleceği tartışması açılacaktır:

Artık Partiyle olur olmaz tartışmasına gelmişti. Açıktan MSP'ye isyan etmek ya da yok saymak değil ama fiili olarak belki yukarıda istişare oluyor muydu olmuyor muydu sanmıyorum ama hissiyat düzeyinde bu fikriyat değil Parti'den kopmuştu. Parti neticede siyasal bir partiydi onun bir takım politik gündemleri vardı. “Politik şeylerden biz bağımsız kalalım.” Aslında doğru olan da oydu.⁹¹⁷

Nitekim özellikle 1979 yılında gençlik hareketinin Parti’den bağımsız hareket etmesi gerektiğini düşünen bazı akıncıların Erbakan’a bakışı biraz daha mesafelidir. Her ne kadar bu mesafe yukarıdaki alıntıda Akif Emre’nin de belirttiği gibi karşıtlığa ya da muhalifliğe dönüşmese de Erbakan’ın liderliğine duyulan inancın söz konusu akıncılarda kırılmaya uğradığı söylenebilir. Bunda Erbakan’ın devrimci taban kaynaklı bir İslamcı hareketin liderliğini ele almak yerine Parti merkezli sistem içi

⁹¹⁶ Mehmet Tezel ile yapılan röportaj, 3 Ekim 2015.

⁹¹⁷ Akif Emre ile yapılan röportaj, 20 Mayıs 2015.

mücadeleyi benimseyen bakışının da etkisi vardır. Akıncılar hareketinin önde gelen isimlerinden Nevzat Arabacı bu farkı ortaya koyar:

Biz Akıncılar olarak rahmetli Erbakan Hoca'dan bir görüşme talep ettik. Görüşmeye gittiğimizde "Hocam" dedik, "Bir harekette bir lider olur ve diğerleri bütün emirleri bu liderden alırlar. Mesela Ülkü Ocakları gençliği bir tek kişiden emir alır o da Türkeş'tir. Biz Akıncılar olarak da tek bir kişiden yani sizden emir alalım" dedik. Ancak Erbakan Hoca her zaman sıkça dile getirdiği lidere itaattan uzun uzun bahsetti. Biz aslında bu konuşmayla Erbakan'la bağlantı kurmuş olduk. Ama geçen süre zarfında ne biz Akıncılar olarak Erbakan'ı dinledik ne de o bizi dinledi.⁹¹⁸

Nevzat Arabacı'nın yaklaşımının da akıncılar hareketi içerisinde özgün bir yere oturduğunu belirtmek gerekir. Gençlik hareketin otonomisini öne çıkaran yaklaşım özellikle 1979 sonrasında önemli bir damar olarak ortaya çıkmasına karşın hareketin tamamını etkisi altına almamıştır. Akıncılar hareketinin Erbakan ve Parti'ye duydukları sadakati genel olarak niteleyecek ayırım ise "partili" olma ama "partici olmama" ayırımıdır. Akıncılar hareketini MSP Gençlik Kollarından ayırt eden bu ayırımıdır. Bu ayırım sadece akıncı gençler tarafından değil Erbakan tarafından da Sadık Eriş'e göre gözetilmiştir:

Hoca birlikten beraberlikten bahsederdi. Akıncılar gelsin partiye girsin diye bir talebi yok. Biz zaten seçimlerde kendisine destek veriyoruz. Gençlik kolları gibi de çalışıyoruz ama gençlik kolları değiliz. İl başkanları akıncılardan gelmediği için saygın iş adamları oldukları için çok detaylı düşünemedikleri için zaman zaman bizi kendilerinin gençlik kolları zannederlerdi burada bir rahatsızlık vardı bunu söylemişim. Hoca buna kızdı buna tepkisini gösterdi "Ne demek böyle şey olur mu içinizde davadan nasipsizler olabilir" gibi veciz sözler söylemişti. Hoca çok veciz sözler söylerdi. Millet gibi sonradan gelip de "ben de bu partidenim gibi" değil biz partici olmadık. Akıncılar hiçbir zaman partici olmadı dava adamı oldular. Bir partiyi desteklemediler mi elbette desteklediler. Bugün de destekliyoruz ama biz partici değiliz.⁹¹⁹

Akıncı gençlerin Erbakan'la Parti'ye bakış açılarında tespit edilmesi gereken üç hususiyet mevcuttur. Bunlardan ilki Erbakan akıncı gençlerin ekseriyetle saygı

⁹¹⁸ Serkan Yorgancılar, **a.g.e.**, s. 203.

⁹¹⁹ Sadri Eriş ile yapılan görüşme, 8 Ekim 2105.

duydıkları, ders aldıkları⁹²⁰, benimsedikleri ve lider olarak gördükleri bir siyasi aktördü.⁹²¹ İkinci husus akıncılar her ne kadar Erbakan'ı liderleri olarak görseler de her zaman kendi otonom alanlarını korumak istediler. Erbakan ve Parti onların siyasi kişiliğini tanımlayan öğelerden biriydi ancak tek öğe değildi. Üçüncü husus ise her ne kadar Parti'siz ya da Erbakan'sız mücadele olabilir mi sorusu ortaya atılsa da bu soru hiçbir zaman hareketin genelini etkisi altına alan bir soru olmadı. Erbakan'ın gençlik üzerindeki etkisi Teşkilatın kuruluşundan 12 Eylül'e kadar kesintisiz bir şekilde devam etti.

İslamcı gençlik hareketinin oluşmasında bireylerle örgütler arasında dinamik bir ilişki mevcuttur. İslamcı genç 1970'ler boyunca hangi örgüt altında ne gibi faaliyetlerle çalışacağına dair çeşitli seçme imkanlarıyla karşı karşıyadır. Ancak bu seçim imkanlarının da dönemin politik şartlarıyla yapılandırıldığını belirtmek gerekir. Örneğin MTTB'nin 1977'den sonra adım adım İslamcı gençlik hareketinde belirleyiciliğinin kaybolması bireylerin artık hiç olmadığı kadar siyasi şiddet atmosferinde korunma refleksleri ile alakalıdır. Kültürel üretim ve paylaşım yerini çok daha sertleşen ortamda kavganın nasıl verileceği meselesine bırakmıştır. Bu sebeple bireysel tercihleri kapsayacak ve aşacak şekilde İslamcı gençlik hareketinin teşkilatı Akıncılar Derneği'nin örgütlenme ve faaliyet stratejileri önem kazanacaktır.

⁹²⁰ Halis Özdemir Erbakan'ın "Hoca" vasfının altını çizer: "Bir defasında mesela üç günlük bir eğitim çalışması diye besmeleyi öğlen saatine kadar anlattı. Hatta emekli müftü kalktı Hocam şu kadar müftülük yaptım emekli oldum besmeleyi sizden öğrendim. Cihat nedir, İslam nedir? Ne yapmamız lazım. Bunları anlatırdı bize. Hiç duymadığımız şeyleri duyardık Hocadan. Hocam derya muhteşem bir insandı. Hoca'nın İslamcı gençliğe ve ülkeye bu bağlamda inkar edilemez hakkı vardır. Bu hak sadece Türkiye'yi ilgilendiren bir hak değildir. Tüm dünya müslüman gençliğine bir projeksiyon vermiştir. Geniş düşünme bakış açısı sağlamıştır. Onun için uçaktan bahseder, sanayiden bahseder, kalkınmadan, Dünya teşkilatı kurmaktan bahseder. Bu vizyonu çapı vermiştir. Biz kendi Birleşmiş Milletlerimizi kendi para birimimizi kurmalıyız der. Para birimini düşünebilir misin sen Anadolu'lu köylü düşünemezsin. Bu vizyonu kim verdi sana Erbakan vermiştir. Bize değil devlete vermiştir. Bunun konuştukları hayal demişlerdir. Uçak motoru ne uçak motoru ya demişlerdir. Halbuki Hoca'nın dediğinden tam 50 yıl önce uçağı bu ülke yapmış. Bu milli düşünmeyle alakalı bir fikirdir. Burada hem Erbakan'ın hem İslamcı gençliğin doğru anlaşılması lazım ki hem bize haksızlık olmasın hem gelecek doğru inşa edilsin." Halis Özdemir ile yapılan görüşme, 1 Ekim 2015.

⁹²¹ Sadri Eriş, Erbakan'ın İslamcı gençliğin açık bir şekilde lideri olduğunu ifade eder: "Erbakan Hoca davet etmiş partiye Çankaya'daki binaya Erbakan Hoca oturuyor karşı karşıya oturmuşuz uzun bir masa var. Yanında da benim iki hemşerim oturuyor. Oğuzhan Asiltürk ile Recai Kutan partinin yöneticileri. Her zaman liderimiz Erbakan'dı onu söyleyeyim. Biz Erbakan Hoca'dan çok şey öğrendik. Bugün iktidarda olan herkes dahil biz çok şey öğrendik. Erbakan Hoca önemli bir okuldu istifade etmesini bilenler için çok kıymetli bir insandı." Sadri Eriş ile yapılan görüşme, 8 Ekim 2015.

5.3 Akıncılar Derneği'nin İç ve Dış Örgütlenme Çalışmaları

Akıncılar Teşkilatı'nın Türkiye ölçeğinde iç örgütlenmesi şube açma ve var olan şubeleri belirli bir koordinasyon içerisinde çalıştırma olarak tanımlanırsa dış örgütlenmesi ise akıncıların kendi hedef kitlesine yönelik kurumsallaşma ve faaliyet çalışmalarını kapsar. İç örgütlenme ile tanımlanan bir gençlik teşkilatı olarak Akıncılar Derneği'nin kendi örgütlenmesidir. Akıncılar Derneği örgütlenmesi İslamcı toplumsal hareketin merkez örgütlenmesi olarak ele alınırken meslek ve öğrenci örgütlenmeleri hedef kitleye yönelen yan örgütlenmeler olarak ele alınmıştır.

5.3.1 Akıncılar Derneği'nin İç Örgütlenmesi

1975 Aralık ayında Dernekler Masası'na gerekli evrakları vererek hukuken açılan Akıncılar Derneği faaliyetlerini Ocak 1976'da başlatmıştı. Dernek çok kısa sürede çok büyük bir örgütlenme başarısı gösterdi. Henüz Nisan 1977'de 200 şube sayısına ulaşırken,⁹²² Mehmet Tezel yönetiminin görevi devrettiği Nisan 1978'e gelindiğinde bu sayı 398 olacaktır.⁹²³ Mart 1979'deki genel kurulda Necmettin Erbakan Akıncılar Derneği şube sayısının 500'e yaklaştığını belirtmektedir.⁹²⁴ Nisan 1979'da Dernek genel başkanı Mehmet Güney şube sayısının 500'ü geçtiğini belirtmektedir.⁹²⁵ Bu verilerden yola çıkarak Sıkıyönetim Komutanlığınca Aralık 1979'da kapatıldığında Derneğin 500 ile 600 arasında bir şube sayısına sahip olduğu söylenebilir.

Söz konusu hızlı örgütlenme bekleneceği üzere 3 kaynak ve kabiliyete dayanmak zorundadır. Bunlardan ilki ekonomik kaynak, ikincisi insan kaynağı üçüncüsü ise organizasyon kabiliyetidir. Akıncılar Derneği'nin ekonomik kaynaklarına ilişkin yazılı bir döküme sahip değiliz. Bu sebeple bu konudaki araştırma

⁹²² "Gençlik Liderleri Konuşuyor: Halkımız Tehditle Benliğinden Koparılmak İstendi," **Yeni Devir**, 11 Nisan 1977.

⁹²³ Mehmet Tezel Tezel, "Muhterem Delegeler!" 8 Nisan 1978.

⁹²⁴ "Akıncı Gençlik, Barışı, Kardeşliği, Huzuru Temsil Etmektedir," **Milli Gazete**, 4 Mart 1979.

⁹²⁵ "Akıncılar Derneği Genel Başkanı Mehmed Güney İle Mülakat," **Milli Gazete**, 11 Nisan 1979.

aktivistlerle yapılan görüşmelerden elde edilen informel bilgiye dayalı olacaktır. Derneğin kuruluşunda dönemin MSP Adalet Bakanı İsmail Müftüoğlu kendi yakın çevresinden bir destek sağladığını belirtmiştir.⁹²⁶ MSP'nin resmi bütçesinden çıkan bir meblağ olmasa da Partili olmanın sağladığı informel ağlardan istifade edildiği anlaşılmaktadır. Kurucu başkan Tevfik Rıza Çavuş'un Milli Görüş hareketine yakın Ankara'nın yerel esnafından belirli bir destek aldığı ifade edilmektedir.⁹²⁷ Kuruluş aşamasında maddi destek sağlamada akıncıların temel referansı Milli Görüş Hareketi'nin bir parçası olmaktı ancak ifade edildiği üzere bu MSP'nin doğrudan harekete maddi destek sağladığı anlamına gelmemektedir. Maddi destek MSP'li aktörlerin de içinde bulunduğu esnaf bazlı yerel ağlardan sağlanmıştır. Bu durum sadece kuruluş için değil yerel şube açılışları için de bu şekilde olmuştur. Şubenin açılacağı ilçe ya da beldede Parti teşkilatı etrafında oluşan toplumsal ağ şubenin ihtiyaçlarını gönüllü olarak karşılamıştır. Ancak burada dernek şubelerinin çok geniş maddi şartlar içinde çalıştığı düşünülmemelidir. Bir şubenin ayakta kalabilmesi için sabit giderleri olan kira, su ve elektrik faturalarını karşılamak gerekiyordu. Bu asgari şart sağlanabiliyordu ancak bunun ötesinde geniş imkanlar mevcut değildi. Akıncılar Derneği'nin son yönetim kurulu üyesi olan Ali Çelik, genel başkan Mehmet Güney ile içlerinde buldukları maddi şartları şöyle tasvir etmektedir:

Mehmet Güney iş yok, başka imkansızlıklar içerisinde adam üniversiteyi bitirmiş koskoca mühendis olmuş. İş yok güç yok, ev yok bark yok. Ben yani bu hani bir simidi paylaşıyorduk meselesi var ya, biz Güney'le sabahları bir simidi paylaşıp kahvaltı yaptığımızı çok- bir gün değil bak- günlerce böyle günümüz geçmiştir. Ama dünyanın insanı sensin. İmanlısın, paylaşabiliyorsun. Ben geçen Kayseri'de de bir toplantı vardı, orada da anlattım. Yani Akıncılık hakikaten özel bir şeydi bakın o dönem için özel bir şeydi.⁹²⁸

Buna benzer fedakarlık öykülerinin sadece akıncılarda değil dönemin diğer toplumsal-siyasi hareketleri olan ülkücü ve sosyalist hareketlerde de rahatlıkla bulunabileceği söylenebilir. Az maddi imkan ve beklenti ile siyasi çalışma yapmanın 1975-80 arası gençliğinin ortak özelliklerindedir. Burada vurgulanan husus akıncılar

⁹²⁶ İsmail Müftüoğlu ile yapılan görüşme, 5 Kasım 2015.

⁹²⁷ Mehmet Kartın ile yapılan görüşme, 6 Ekim 2015.

⁹²⁸ Ali Çelik ile yapılan görüşme, 9 Ekim 2015.

özelinde de söylenebileceği gibi dönemin toplumsal hareketlerinin asgari maddi şartlar altında büyük bir örgütlenme becerisi gösterebildikleridir.

Akıncılar hareketinin insan kaynağı ve organizasyon kabiliyeti açısından en önemli avantajı kendisinde önce kurulmuş olan MTTB ve MSP teşkilatlarıdır. Akıncılar hareketine dahil olmuş bir İslamcı genç yukarıda da ifade edildiği gibi büyük ihtimalle daha önce MTTB ile tanışmış, MTTB’de edindiği çevre ve arkadaşlıkları Akıncılar Derneği’ne taşımıştır. Parti teşkilatı ise hem insan kaynağı sağlamada hem de şube açılışında gerekli referansı sağlamada işlev görmüştür. Bir Akıncılar Derneği şubesinin açılmasının iki yolu mevcuttur. Genel merkez bir ilçe, belde ya da kasabada bir dernek şubesi açılması gerektiği kararını verir ve oraya bir temsilci yollar. Söz konusu temsilci söz konusu yerdeki Parti teşkilatı, MTTB teşkilatı ve diğer önde gelen eşrafla görüşür ve kimlerin açılacak Dernek şubesinde görev alabileceğini belirler, bu şekilde şube açılır. Bu ilk yolun tipik örneği İstanbul il merkezi ve birçok ilçede açılan şubelerdir. Ali Çelik İstanbul’daki dernekleşme sürecini şu şekilde anlatır:

Şimdi tabi, yetki belgesi veriyorsun yani. Yetki belgelerini hazırlıyorsun. Veya İstanbul’da Yakup Abi’ye diyelim. Yakup Abi mahallelerdeki tüm çevresine diyor ki bir dernek kuruyoruz, her mahalle işte 7 kişi şu olacak bu olacak, isimler müracaatlar tüm evraklar hazırlanıyor, geliyor, yetki belgeleri yazılıyor. Bir günde belirleniyor, o günde gidiyor toplu halde şubeler açılıyor.⁹²⁹

İkinci yol ise yerelde şube açmaya dair bir inisiyatif doğar, söz konusu inisiyatif sahipleri çeşitli referanslarla (bu referanslar yine bölgenin önde gelen eşrafi ya da Parti teşkilatında çalışanlardan olabilir) Ankara’daki Akıncılar Genel Merkezi ile doğrudan temas kurarlar. Bu temas sonucunda gerekli referanslar da sağlanmışsa söz konusu Dernek şubesi kurulur. Bunun da tipik örneği İstanbul Fatih Akıncılar Şubesinin Metin Yüksel tarafından açılmasıdır. Metin Yüksel’in ağabeyi Edip Yüksel Fatih Akıncılar Derneği Şubesinin açılması sürecinde Metin’in aldığı inisiyatifi anlatır:

⁹²⁹ Ali Çelik ile yapılan görüşme, 9 Ekim 2015.

Ben yavaş yavaş radikalleşiyordum ama kardeşim Metin çok daha hızlı ilerliyordu. İstanbul'daydı ama nerede yatıp kalktığı, neler yaptığı konusunda az bilgim vardı. MTTB (*Milli Türk Talebe Birliği*)'nin eylemlerine katıldığımı biliyorum. Bir hafta sonu onu Akıncıların Ankara Kızılay'daki genel merkezinde görünce çok şaşırđım...Ona ziyaretinin amacını sordum. İstanbul'un Fatih semtinde Akıncıların bir şubesini açmak için genel merkezden izin ve destek almaya gelmişti. Sonra öğrendim ki birisiyle rekabet ediyordu. Rekabet ettiği kişi üniversite eğitilmiş genç bir adamdı. Kardeşimin o pozisyon için hiçbir şansı olmadığını veya genel merkezimizden onay alamayacağını düşünüyordum. Fatih, bir milyondan fazla nüfusuyla İstanbul'un en büyük semtiydi ve kendimize yandaş toplamak için çok verimli bir zemin oluşturuyordu. İstanbul'dan ayrıldığım günden beri kardeşimin birçok insanla bağlantı kurduğunu bilmiyordum. Fatih şubesini almayı başarmıştı.⁹³⁰

Akıncılar hareketinin kısa sürede yurt çapında açılan örgütlerle genişlemesinin mekanizmaları ne olursa olsun arka planda etkili olan iki süreç vardı. Bunlardan ilki yukarıda da belirtildiği gibi Milli Görüş hareketinin yurt çapında ördüğü toplumsal ağların akıncılar için aktive edilmesi idi. Mehmet Tezel akıncı örgütlenmesinde MSP ve Erbakan'ın oynadığı belirleyici rolün altını çizer:

Şube açmak kolay bir olay değil. Sen dışardan gelmişsin mesela Kütahya'ya gittin. Nasıl bir şube açacaksın sen. Adam bulacaksın. O adamlara yer bulduracaksın. Bu fikriyatı benimsiyorlar mı benimsemiyorlar mı test edeceksin. Şimdi oraya vardın. Kaynağın kim olacak? Partiler üstüsün herkese aynı mesafedesin. Kimi bulacaksın? Herkes kendinde şu kadar şube açtık güç vehmetsin. Bir siyasi hareket Erbakan Hoca rahmetli çıkmış mikrofonda bas bas bağırılmış her yerde Akıncıları açacaksınız diye. Adamın öyle bir iradesi olmasa sen nerede açıyorsun.⁹³¹

İkincisi ise toplumda gitgide artan siyasallaşmanın tarafları örgütlenmeye zorlamasıydı. Ali Çelik söz konusu 'zorunlu' örgütlenmenin akıncılar hareketinin gelişimindeki rolünü vurgular:

Bunlar çok kolay, kendiliğinden olan şeyler. Yani bir yere gidip de şube açılış çalışması yapılan yer çok azdır. Bir kişi belirlersin. Zaten şartlar onu gerektiriyor. Ya gideceksin solcu olacaksın, sağcı olacaksın ya da kendine bir yol çizmek zorundasın. Hayatta kalmak istiyorsan adın olacak, bir adın

⁹³⁰Edip Yüksel, **Norşin'den Arizona'ya: sıradan bir adamın sıradışı öyküsü**, İstanbul: Ozan Yayıncılık, 2015., s. 188-189.

⁹³¹ Mehmet Tezel ile yapılan görüşme, 3 Ekim 2015.

olacak... Hayatta kalma mücadelesidir aslında Akıncılar davası Akıncı teşkilatları, belli bir kesimin de hayatta kalabilmesi için mücadeleyi bu yönde vermesi gerekiyordu.⁹³²

Organizasyon kabiliyetinin bir yönü yeni şube açabilme ise bir diğer yönü ise var olan şubelerin bir koordinasyon halinde çalışabilmeleridir. Akıncılar Derneği genel merkezin taşra şubeleri üzerinde açık bir otoriteye sahip olduğu bir örgütlenmedir. Taşra şubelerinin genel merkezin direktifleri dışında kendi inisiyatifleriyle hareket edebilecekleri alanlar sınırlıdır. Yerel teşkilatların elbette buldukları bölgenin şartları gereği belirli bir hareket alanı mevcuttur ancak bu hareket alanı genel merkezin benimsediği genel politikanın dışına çıkmayacak şekildedir.⁹³³ Taşra örgütlerinin genel merkez tarafından koordinasyon ve denetimi üç şekilde sağlanmaktadır. Birincisi, 3. Bölümde de belirtildiği üzere bölge toplantıları tertip edilerek toplantılara katılan genel merkez üyelerinin taşra temsilcileriyle fikir alışverişinde bulunması yoluyla koordinasyon sağlanmaktadır. İkincisi taşra temsilcilerinin Ankara'daki genel merkeze davet edilmesi yoluyla taşradaki şikayet ve talepler genel merkeze taşınabilmekte genel merkezde bütün teşkilatların izleyeceği tutum ve tavırları yetkililere aktarabilmektedir.⁹³⁴ Üçüncüsü ise genel merkezin belirlediği müfettişler yoluyla taşra örgütlerine ziyarette bulunmalarıdır.⁹³⁵ Bu ziyaretlerde hem ziyaret edilen bölgenin durumu hem de genel merkezin politikaları istişare edilmektedir. Halis Özdemir ziyaretlerin ideoloji yayıcı fonksiyonu şu şekilde anlatır:

Genel merkez temsilcileri illere gidiyor. Ben mesela pek çok ile gitmişimdir. Hakkari'ye kadar gitmişimdir. Bütün doğu ve güneydoğuyu gezdim. Mesela bir ilin kongresi yapılırdı. Çevre illere de giderdik. O gün televizyon olmadığı için ideolojinizi taşımanız lazım. Taşıma bizzat görüşmekle olur. Biz şuyuz diye kendi arkadaşlarımıza söylüyoruz bugün böyle değil mesela bugün saniyesinde haberleşme imkanı var. O gün öyle değildi. O gün bizzat giderek, konuşarak yüz yüze yapılırdı.⁹³⁶

⁹³² Ali Çelik ile yapılan görüşme, 9 Ekim 2015.

⁹³³ Ali Çelik ile yapılan görüşme, 9 Ekim 2015; Halis Özdemir ile yapılan görüşme, 1 Ekim 2015.

⁹³⁴ Ali Çelik ile yapılan görüşme, 9 Ekim 2015; Sadri Eriş ile yapılan görüşme, 8 Ekim 2015.

⁹³⁵ Ali Çelik ile yapılan görüşme, 9 Ekim 2015

⁹³⁶ Halis Özdemir ile yapılan görüşme, 1 Ekim 2015.

5.3.2 Akıncılar Hareketinin Dış Örgütlenmesi Olarak Meslek Örgütlenmeleri

Akıncılar hareketinin dış örgütlenmesinin bir yönü işçi ve memurlara yönelik mesleki örgütlenmeyken diğer bir yönü ise orta ve yükseköğretim kurum öğrencilerine yönelik öğrenci örgütlenmesidir. Meslek gruplarına yönelik kurulan ilk akıncı örgüt Akıncı Memurlar Derneği'dir. 1976 yılı sonunda kurulan Derneğin 1980 Haziran ayı itibariyle 50'yi aşkın teşkilatı ve 3000 üyesi vardır.⁹³⁷ Akıncı Memurlar Derneği'nin (Ak-Mem) birincil gayesi 1975 sonrası gelişen İslamcı hareketin memur ayağını teşkil etmektir. Ak-Mem genel başkanlarından Bilal Coşkun bu gayeyi açık bir şekilde ifade eder:

Derneğimizin tek gayesi İslam'ın nizam-ı alem olarak, topluma tebliğini üstlenmek ve yürütmek. Diğer meselelerimiz bu gayemizin tahakkukunda tali unsurlardır. Külli olarak en mükemmel olan muazzez nizamımızı toplumlara ulaştırmak, emelimizin birer birer basamağı olan faaliyetlerimizden kısaca söz etmek icabederse şöyle sıralayabiliriz: Devlet memuru adıyla anılan büyük kitleye insanlık ölçüleri içinde sürüklenmekte olduğu batılı göstermeye çalışıyoruz.⁹³⁸

Ak-Mem'in memurlar arasında İslamcı mesajın (İslam'ın hak nizam olduğu mesajı) yaygınlaştırılması misyonu dışındaki en büyük çabası özellikle MC hükümetlerinin sona ermesiyle yeri değiştirilen ve çeşitli mağduriyetler yaşayan memurlara maddi ve manevi destek sağlamaktır.⁹³⁹ 'Tali bir unsur' olarak sayılacak memurların genel özlük hakları ve maddi şartları ile ilgili meselelerde de bülten çıkarmak⁹⁴⁰ ve çeşitli kamuoyu açıklamalarında bulunmak gibi çalışmalar da Ak-Mem bünyesinde yapılmıştır.⁹⁴¹

⁹³⁷ "AK-MEM Genel Sekreteri Erol Bilgen'le Bir Röportaj: "Yanlış Politikalar Yüzünden Memurlarımız Mağdur Edilmiştir," **Milli Gazete**, 17 Haziran 1980.

⁹³⁸ "AK-MEM Derneği Genel Başkanı Bilal Açıkladı: Memur Ya Robot Olur Ya Da Bordro Mahkumu," **Milli Gazete**, 25 Haziran 1979.

⁹³⁹ "AK-MEM Genel Sekreteri Erol Bilgen'le Bir Röportaj: "Yanlış Politikalar Yüzünden Memurlarımız Mağdur Edilmiştir."

⁹⁴⁰ **A.g.e.**

⁹⁴¹ AK-MEM temsilcilerinin memur ve halk kesimlerinin yaşadığı genel maddi sıkıntılara ilişkin yaptıkları açıklamalardan bazı örnekler için bakınız: "AK-MEM: 'Memurların Sefaletine Son Vermelidir,'" *Yeni Devir*, 14 Eylül 1977. "Akıncı Memurlar Derneği Genel Sekreteri Erol Bilgen: 'Asgari Geçim İndirimi Kanunu Bir an Evvel Çıkmalı,'" **Milli Gazete**, 30 Kasım 1979. "Akıncı Memurlar Derneği Zamları Protesto Etti," **Milli Gazete**, 3 Şubat 1980.

Akıncılar hareketinin ikinci meslek örgütü olan Akıncı İşçiler Derneği'nin (Ak-İş) kurulması daha geç tarihlidir. Ak-İş tüzüğü'nün dernekler masası tarafından onaylanması yaklaşık bir yıl almış ve dernek 1979'un ilk aylarında kurulabilmiştir.⁹⁴² Ak-Mem nasıl İslamcı hareketin memur örgütlenmesiye Ak-İş ise işçi örgütlenmesidir. Derneğin amacı genel başkan Osman Gök'ün ifadesiyle "inancımız etrafında işçilerin teşkilatlandırılmasıdır."⁹⁴³ Ak-İş temsilcileri 12 Eylül'e kadar süre içerisinde ağırlıklı olarak şube açmak gibi teşkilatlanma çalışmaları içerisinde olmuşlardır.⁹⁴⁴ Yine de bu çalışmalar sırasında yoğunlukla Ecevit hükümetini ve sosyalist sendikaları eleştiren çeşitli basın açıklamalarıyla görüşlerini kamuoyuna iletmişlerdir.⁹⁴⁵

İslamcı hareketin işçi mücadelesine eğilmesi, İslamcı hareketin 1960'ların sonunda başlayan gelişimi için kuşkusuz önemli bir açılamdır. Bu açılımın ilk tezahürü İslamcı işçi sendika örgütlenmesi olarak 22 Ekim 1976 tarihinde kurulan Hak-İş (Türkiye Hak İşçi Sendikaları Konfederasyonu)'dir. Hak-İş'in kurulmasında kendi siyasi çizgisine yakın işçi sendikalarının konfederasyona dönüşmesini arzulayan MSP'nin büyük rolü vardı.⁹⁴⁶ Nitekim Konfederasyonun asıl amacı MSP'nin çizdiği "hak nizam" kavramına dayalı siyasi çizginin işçi ayağını teşkil etmektir. Konfederasyonun başkanı Aziz Yılmaz Hak-İş'in kuruluş gaye ve niyetlerini şu şekilde açıklar:

Hakkın ve hakikatin temsilcisi milletimizin manevi değerlerine bağlı, gücünü maziden alan ve ümidini atıye çevirmiş olarak çilekeş işçi kardeşlerimizin davasını yüklenmiş bulunan HAK-İŞ (Türkiye Hak-İşçi Sendikaları

⁹⁴² "Akıncı İşçiler Tüm Yurtta Teşkilatlanıyor," **Yeni Devir**, 23 Nisan 1979.

⁹⁴³ **A.g.e.**

⁹⁴⁴ "Ak-İş Hızla Teşkilatlanıyor," **Milli Gazete**, 26 Mayıs 1980.

⁹⁴⁵ Ak-İş temsilcilerinin basına yansıyan bazı açıklamaları için bakınız; "Ak-İş: Solcu Sendikaların Birbiriyle Çatışması İşçiyi Tedirgin Ediyor," **Milli Gazete**, 1 Şubat 1979. "Ak-İş: İşçilerin Göstermelik Yönetimine Değil 'Kar Ortaklığı Sistemi' Ne Geçirilmesi Zaruridir," **Milli Gazete**, 20 Eylül 1979. "Ak-İş: Sendika Patronluğuna Son," **Milli Gazete**, 29 Nisan 1980. "Ak-İş: Son Zamlar Dar Gelirli İşçi, Memur ve Fakiri Ezdi," **Milli Gazete**, 24 Mart 1979.

⁹⁴⁶ MSP'li Çalışma Bakanı Ahmet Tevfik Paksu Hak-İş kurulmadan önce "Milli Selamet zihniyetindeki işçi sendikalarını bünyesinde barındıran bir konfederasyon kurulması için ön çalışmaların başladığını" açıklamıştı. Hak-İş'in kurulmasında MSP'nin rolü için bakınız; "HAK-İŞ Türkiye Hak İşçi Sendikaları Konfederasyonu," **Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi**, Ankara: Kültür Bakanlığı, 1996., s. 527.

konfederasyonu) işçinin kapitalist sömürücülerin ve sömürücü edebiyatı yapan solcu meddahların elinden kurtarılması gayesiyle kurulmuştur. Bugüne kadar cüceler sirkinde Herkül postuna bürünmüş Konfederasyon ve Federasyonlar madde planında dev görünümü arz ederken bugün mana planında çökmüşlerdir. Bu teşekküller milletimizin tarihini milli ve manevi değerlerine örf ve geleneklerine sahip çıkmadıkları gibi bu değerlerimizi her fırsatta yıkmaya çalışmaktadırlar. Bu federasyonlar ve konfederasyonlar hiçbir zaman işçiyi temsil edememiştir. Zira Müslüman Türk işçisi maneviyatçıdır. Milli değerlerimize bağlıdır. Ahlak prensibinde ise milletimizin bin yıllık tarihi geleneğine örf ve adetine bağlı kalmıştır.⁹⁴⁷

Sendikal mücadele sahası sosyalist hareketin ‘doğal’ alanı olarak görüldüğü için İslamcı hareket temsilcileri kendi sendikal mücadelelerini sosyalistlerden ayırt edenin ne olduğu sorusuna yönelmişlerdir. Ancak henüz bu ilk yönelimle beraber İslamcı sendikacılığı reaksiyoner bir pozisyona sürüklüyorlardı. Nitekim bu reaksiyoner tutum 1 Mayıs gibi uluslararası işçi mücadelesinin sembolü olan bir tarihin bile Hak-İş başkanı tarafından “Yahudi-komünist bayramı” olarak nitelendirilmesini beraberinde getirecekti.⁹⁴⁸

İslamcı sendika ve işçi derneği olarak Hak-İş ve Ak-İş temsilcileri batı tipi sendikacılığı eleştirmektedirler. Ak-İş temsilcilerine göre batı tip sendikacılık modeli ile “işçiler sarı-kızıl ve mavi sendikaların elinde oyuncak olmakta, ağalık pahasına satılmakta ya da verdikleri aidatların militanlara maaş ya da kurşun parası olduğu anlaşılmaktadır.”⁹⁴⁹ Hak-İş’in 1978 Mart ayında yapılan başkanlar kurulu sonunda yayımlanan açıklamasında da benzer bir temayı görüyoruz. Buna göre “kızıl, pembe ve sarı sendikacılık ve mavi sendikacılık yıkılacak” Hak-İş’in öncülüğünde “milli sendikacılık” kurulacaktır.⁹⁵⁰ Söz konusu “Batı tipi” sendikacılık anlayışı yerine önerilen Hak-İş’in sendikacılık anlayışı ise dört prensip üzerine kuruludur. Söz konusu prensipler uyarınca:

- a) Hak-İş manevi değerlere bağlı Hak ve hukuka saygılı fertler yetiştirmek için her türlü imkanı kullanacaktır.

⁹⁴⁷ “Hak-İş’in Kuruluş Gayeleri ve Niyetleri Hak-İş Başkanı Yılmaz Tarafından Açıklandı,” **Milli Gazete**, 5 Mart 1980.

⁹⁴⁸ “Hak-İş Genel Başkanı: 1 Mayıs Yahudi-Komünist Bayramıdır,” **Yeni Devir**, 1 Mayıs 1978.

⁹⁴⁹ “Ak-İş Hızla Teşkilatlanıyor.”

⁹⁵⁰ “HAK-İŞ (Türkiye Hak İşçi Sendikaları Konfederasyonu).”, **Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi**, s. 528.

- b) Hak-İş iş barışını sağlayıp, içtimai huzuru temin etmek için işçilerle işverenler arasında kardeşliğin tesisi için her türlü çalışmayı gösterecektir.
- c) Hak-İş sınıf mücadelesine fırsat veren gayri adil ücret sisteminin bölgeler arası rekabete vesile olan istismarcılığı ve topyekün fukaralığı bertaraf etmek için gayret sarfedecektir.
- d) Hak-İş, alınterine hürmetkar işveren ibadet aşkıyla çalışan işçiyi yetiştirmek için her türlü eğitim ve öğretim imkanı hazırlayacaktır.⁹⁵¹

Hak-İş Konfederasyonu ve Ak-İş Derneği sözcülerinin işçi sınıfı mücadelesi söyleminde ön plana çıkan iki unsur vardır. Bunlardan ilki sendikal mücadelenin işçi hakları açısından tek başına aslında çok fazla bir şey ifade etmediği ileride vaki olacak bir “Hak nizam” altında işçi ve işveren haklarının karşılıklı gözetileceğidir. Bu durumda asıl mesele işçiler arasında “Hak nizam” a olan bağlılığın arttırılmasıdır. İkincisi ise sendikacılık, işçi menfaat ve haklarını ön plana çıkararak bir mücadele olmamalı, “alın terine hürmetkar işveren ve ibadet aşkıyla çalışan işçi” formülüyle özetlenen üretimin unsurları olan sermaye sahipleri ve işçiler arasında karşılıklı uyumu hedef almalıdır. Sendikacılık ve işçi sınıfı mücadelesi ile ilgili 12 Eylül öncesi İslamcı söylemin iki ciddi handikabı mevcuttu. Bunlardan ilki ‘işçi’yi kendinde bir amaç olarak görmemektir. İşçi kendi başına ‘işçi’ olma hüviyetiyle bir özne değildir. İşçi MSP’li olması, İslamcı olması ya da ‘inançlı’ olması itibariyle bir kişiliği temsil eder. Soyut bir kategori olarak ‘işçi’nin sorunları ele alınmamıştır siyasi ya da inanca dayalı aidiyeti belirli olan ‘bazı’ işçilerin sayısının arttırılması önemsenmiştir. Bu da işçi-işveren arasındaki yapısal çelişkinin “İslami tebliğ” ile çözümlenebileceğine ilişkin bir iyimserliği ortaya çıkarmıştır. Ancak söz konusu ‘iyimserliğin’ ve içeriği bir türlü belirginleşmeyen ‘Hak nizamı’ söyleminin işçinin ‘bugün’ karşı karşıya kaldığı sorunlar hakkında söyleyeceği sözler sınırlıdır. Aslında Hak-İş ve Ak-İş’in genel olarak 1970’lerin sonlarında politik ayrışmalara çok daha duyarlı olan sendikacılığın handikaplarını taşıdığı söylenebilir.⁹⁵² İslamcı hareketin işçi meselesi karşısındaki tecrübesizliği ve MSP’nin baskın söyleminin dışına çıkamamanın yarattığı zaafaların üstesinden 12 Eylül’e kadarki süreçte gelinebilmiştir.

⁹⁵¹ “Hak-İş’in Kuruluş Gayeleri ve Niyetleri Hak-İş Başkanı Yılmaz Tarafından Açıklandı.”

⁹⁵² Hak-İş’in karşısında Milliyetçi Hareket Partisi çizgisinde sendikacılık yapan MİSK ve sosyal demokrat-sosyalist cepheyi temsil eden DİSK sendikacılık faaliyetlerini sürdürüyordu. 1970’li yıllarda DİSK, MİSK ve Hak-İş’in sendikacılık anlayış ve faaliyetleri için bakınız; Adnan Mahiroğulları, **Türkiye’de İşçi Sendikacılığı**, İstanbul: Kitabevi, 2005., s. 189-207.

Akıncılar Derneği ve kapatılmasının ardından Akıncı Gençler Derneği, Ak-İş ve Ak-Mem üzerinde bir çatı örgütü işlevi görmüştür.⁹⁵³Söz konusu kurumlar arasında koordinasyon her kurumun genel merkezinin Ankara’da olduğunu düşünürsek, genel merkezler arası çeşitli toplantılar aracılığıyla sağlanıyordu. Ancak bu kurumlar arası koordinasyon sorununun doğmadığı ve zaman zaman bu sorunun gündeme alınmadığı anlamına gelmez. Nitekim 12 Eylül’den 2 ay önce 1980 Temmuz ayında kurumlar arası işbirliği ve iletişimin artırılması amacıyla bir toplantı düzenlenir. Bu toplantıda kurumlar arası bir her ay toplanmak üzere bir koordinasyon kurulunun tertip edilmesi, eğitimlerin beraber yapılması, ekonomik kaynakların tek bir vakıf altında toplanması, iç meseleleri çözümlmek için bir “ilim heyeti” oluşturulması ve Akıncı Sporcular Derneği tarafından düzenlenen kamplarda teşkilatların buluşması kararlaştırılır.⁹⁵⁴

Ak-Mem ve Ak-İş gibi Akıncılar Derneği ile organik bir ilişki içerisinde derneklerin yanı sıra İslamcı öğretmenlerin bir araya geldiği Mefkureci Öğretmenler Derneği (Mef-Der) ve mühendis ve teknik elemanların bir araya geldiği Teknik Elemanlar Birliği (Tek-Bir) gibi örgütlenmeler de 1976-80 arası İslamcı hareketin toplumsal örgütlenmeleri arasındadır. Tüm bu teşkilatlanma çabaları ideolojik çizgilerde ayrışan bir toplumsal alanda siyasi aidiyet olarak MSP çizgisinde olanları muhafaza etme çabası olarak okunabilir. Ancak bu durum meslek gruplarına ilişkin çabaların zamanın ruhuna da uygun olarak daha genel ideolojik mücadele dolayımında araçsallaştırılmasını beraberinde getirdi. Alt gelir gruplarına yönelik çok daha dinamik ve günün sorunlarına cevap üreten bir söylemin üretilmemesi bu örgütlenmelerin İslamcı hareket içerisindeki ağırlığını hep belirli bir seviyede tutmuştur. Bu sebeple akıncılar hareketi daha ziyade bir öğrenci-gençlik hareketi olarak toplumsal varoluşunu inşa edebilmiştir.

5.3.3 Akıncılar Hareketinin Dış Örgütlenmesi Olarak Öğrenci Örgütlenmeleri

Akıncılar hareketinin öğrenci örgütlenmesinin orta ve yükseköğretim olmak üzere iki temel ayağı mevcuttur. Ortaöğretim ayağında akıncılar hareketinin kendi

⁹⁵³ Ali Çelik ile yapılan görüşme, 9 Ekim 2015; Halis Özdemir ile yapılan görüşme, 1 Ekim 2015.

⁹⁵⁴ “Akıncı Teşkilatlar Bir Koordinasyon Toplantısı Yaptı,” **Milli Gazete**, 2 Temmuz 1980.

toplumsal kaynağı olarak gördüğü İmam-Hatip Liseleri en önemli örgütlenme ve mücadele alanıydı. İmam-Hatip Liseleri (İHL) İslamcı hareket için önemli bir insan kaynağı potansiyeliydi. Ancak daha önce de belirtildiği gibi bu potansiyeli aktive etmek örgütlenme ve mücadele yoluyla mümkündü. İHL'ye giden bir öğrencinin sosyo-kültürel olarak İslamcı harekete yatkın olduğu söylenebilirdi ancak bu yatkınlık tek başına İHL öğrencilerini İslamcı hareketin aktivisti yapmaz. İHL öğrencilerini onlara hitap edecek söylem ve faaliyetlerle İslamcı harekete kazandırmak 1970'lerin ikinci yarısı itibariyle Akıncılar Derneği temsilcileri için önemli bir gündem maddesiydi. Nitekim II. MC iktidarının 1978 Ocak ayı itibariyle düşmesiyle beraber iktidar gelen CHP azınlık hükümeti döneminde İHL'lerin kapatıldığı ya da işlevsiz hale getirildiği iddiaları Akıncılar Derneği başkanları olan Mehmet Tezel ve Mehmet Telliöğlü tarafından kamuoyunun dikkatine sunulacaktı.⁹⁵⁵

İmam-Hatip okullarında örgütlenmenin tarihi mezun derneklerinin bir federasyon çatısı altında bulunduğu 1962 yılına kadar geri götürülebilir. 1962 yılında Ankara, Kayseri, Konya, İstanbul ve İzmir İmam-Hatip Okulları (İHO) mezun dernekleri bir araya gelerek İmam-Hatip Okulları Mezunları Federasyonunu (İHOMF) oluşturmuştu. 1977 Nisan ayı itibariyle Federasyonda 36 mezun derneği bulunurken, 40 bin civarında İHO mezununun 25 binden fazlası Federasyon bünyesindeki derneklere üyedir.⁹⁵⁶ İHOMF yetkilileri Federasyonu açık bir şekilde İslamcı hareket içerisinde görmektedir. İHOMF başkanı Hasan Gökler İslamcı hareket içerisinde Federasyonun oynayacağı rolü açıklamaktadır:

Bence Türkiye'de bulunan mukaddesatçı kuruluşlar arasında bir görev bölümü yapılmalıdır. MTTB'nin talebe teşekküleri, Akıncıların esnaf, işçi ve memurla direkt ilgisini, İmam-Hatiplerin de bunlara İslami yönde, İslam'ı tebliğ etme vazifesinin verilmesini arzu ederiz. Bu şekilde "tek yol" İslam düşüncesindeki derneklerle müşterek hareket imkanı elde edilebilir düşüncesinde bulunuyoruz. Bu yoldaki mesaimizi önümüzdeki günlerde daha da yoğunlaştıracağız.⁹⁵⁷

⁹⁵⁵ Bakınız; "Tezel: 'İmam Hatip Liselerini Kapatmak İsteyenler Haddini Bilsin' dedi," **Yeni Devir**, 16 Şubat 1978. "İ. Hatip Liseleri Öğretim Yapılmaz Hale Getirildi," **Yeni Devir**, 4 Ekim 1978.

⁹⁵⁶ "Gençlik Liderleri Konuşuyor: Müslümanları Öldürmeye Gelen Onda Dirilmelidir," **Yeni Devir**, 12 Nisan 1977.

⁹⁵⁷ **A.g.e.**

Nisan 1977’de Akıncılar Derneği ile İHOMF arasında ön görülen ve Federasyona İslami hareket aktivistlerine İslam’ı tebliğ etme görevi biçen bu iş bölümü ilişkisi Eylül 1979’a gelindiğinde iş bölümünün ötesinde organik bir birliktelik halini alacaktır. Nitekim Akıncılar Derneği genel başkan yardımcısı Arif Altunbaş 11 Eylül 1979 tarihli açıklamasında İHL kontenjanlarının sınırlandırıldığı iddiaları üzerine “bu okullarda yetişen gençliğin ezici çoğunluğu (yüzde 90) İslam bağımlısı gençlerdir, Akıncılardır. Bu yönüyle İmam-Hatip gençliği sahasında Akıncılara zulmedilmektedir” diyecektir.⁹⁵⁸ Altunbaş Akıncılar Derneği temsilcisi İHL’ler için devletten 6 istekte bulunur:

- a) İmam-Hatip Okulundaki lüzumsuz dersler kaldırılmalıdır.
- b) İmam-Hatip Okuluna müracaat eden herkes bu okullara imtihansız alınmalı.
- c) İslam yuvası olan bu okullardaki kapitalist, komünist ve faşist meyanlı öğretmenler ayrılmalı
- d) Kapitalizme, Faşizme ve komünizme karşı olan Müslüman öğretmenler elbirliğiyle çalışarak gençliğin bu karanlık emelli kuklalara karşı örgütlenmesine yardımcı olmalıdır.
- e) Bu okullarda öğrenim gören kız öğrenciler mutlaka İslam’ın emrettiği gibi örtünmeli ve erkeklerle ayrı yerlerde ders gördürülmeli
- f) İmam-Hatip Liseleri Lise devresinde meslek derslerine göre branşlaştırılmalıdır.⁹⁵⁹

İmam-Hatip Okulları İslamcı hareket temsilcileri tarafından İslamcı hareketin aktivist devşireceği bir “yuva” olarak görülmüş tam da bu sebeple İslamcılık dışı etkilere kapatılmaya çalışılmıştır. İslamcı mesajın imam-hatipliler tarafında alınması ve algılanması İslamcı hareket temsilcileri tarafından önemli bir gündem maddesi olagelmiştir. Nitekim İHL öğrencilerini İslamcı neşriyattan alıkoyan başka bir İslami grup olsa bile ağır bir şekilde eleştirilmiştir. Yüksek İslam Enstitüsü mezunu ilahiyatçıların yayınladığı İslamcılıkla mesafeli *Nesil* dergisinin⁹⁶⁰ imam-hatiplerde İslamcı neşriyata alternatif bir şekilde okutulması tepkiyle karşılanmıştır:

⁹⁵⁸ “Akıncılar Derneği Genel Başkan Yardımcısı Altunbaş: ‘İmam-Hatip’lerin Kontenjanları Sınırlanmaz,” **Milli Gazete**, 11 Eylül 1979.

⁹⁵⁹ **A.g.e.**

⁹⁶⁰ 1976-80 arası 48 sayı çıkan *Nesil* dergisi sayılarının dökümü için bakınız; <http://idp.org.tr/dergiler/nesil>.

Gazi Osmanpaşa, Zeytinburnu ve Kadıköy İmam Hatip Liselerinde İslamcı Neşriyatlar okula sokulmamakta ve kimin üstünde yakalanırsa öğrenci ağır hakaretlere maruz bırakılmaktadır...Bilhassa Kadıköy İmam-Hatip lisesinde ne idüğü belirsiz bir tavır ile Akıncı kardeşlerimiz töhmet altında tutulmak istenmektedir. Zorla *Nesil* dergisi okutulmakta okulun panosu *Nesil* dergisi ile doldurulmakta bunun yanında okulda İslam adına bir şeyler yapmak isteyen kardeşlerimiz disipline çekilerek okuldan atılmak tehdidiyle pasifize edilmek istenmektedir. Kızıl terörün estiği okullarda bile göğüs gere gere gazete okuyan kardeşlerimiz, yiğitçe direnirken...Türkiye'nin istikbalde gebe olduğu bir İslam inkılabının temel taşları olan İmam-Hatip Liselerinde kendilerine yapılan bu zulmün hesabı mutlaka sorulacaktır.⁹⁶¹

“Türkiye'nin istikbalde gebe olduğu bir İslam inkılabının temel taşları” olarak nitelenen İHL'lere Akıncılar hareketinin yakın ilgisine dair bir başka gösterge Akıncılar Derneği genel başkan yardımcısı Arif Altunbaş'ın Aralık 1979'da gerçekleştirilen kongrede İHOMF genel başkanlığına getirilmesidir.⁹⁶² Ancak akıncılar hareketinin genelde liselere özel olarak İmam-Hatiplere olan kurumsal ilgisi bununla sınırlı kalmamıştır. Akıncılar Derneği bünyesinde 1978 başlarında doğrudan ortaöğretim öğrencilerini teşkilatlandırmak amacıyla Akıncı Liseliler Birliği (Ak-Lis) ihdas edilmiştir.⁹⁶³ Ak-Lis'in kuruluşu 1978 yılı itibariyle MTTB'nin ortaöğretimde etkinliğinin zayıflamasının bir sonucu olarak da ele alınabilir. Nitekim Ak-Lis'in kuruluşuyla beraber akıncılar hareketi MTTB aracılığına gerek kalmadan doğrudan liseli gençliği organize etmeyi amaçlıyordu. Ak-Lis temsilcileri doğrudan Akıncılar Derneği genel merkezi ile iletişim halinde liselerde örgütlenme faaliyetlerinde bulunuyorlardı.⁹⁶⁴

Ak-Lis temsilcileri 1978 ve 79 yıllarında gelişen olaylar üzerine çeşitli basın açıklamalarında bulundular. Açıklamalarda genel olarak gençlik kesiminde süregiden

⁹⁶¹ “İmam-Hatip Liselerinde Olup Bitenler,” **Milli Gazete**, 28 Mart 1979.

⁹⁶² “Altunbaş: Küfrün Şiddetiyle İslam'a Saldırdığı Günümüzde Susmayı Tercih Eden Müslüman Düşünülemez,” **Yeni Devir**, 18 Aralık 1979.

⁹⁶³ Akıncı Liseliler Birliğinin tam olarak ne zaman kurulduğu bilgisine erişilememekle birlikte Birlik ile ilgili ilk haberin 13 Mart 1978 tarihinde basında yer bulmasından yola çıkılarak 1978 başında kurulduğu tahmininde bulunulmuştur. İlgili haber için bakınız; “Ak-Lis Gençliğimizin Meseleleri Konulu Bir Yarışma Düzenledi,” **Yeni Devir**, 13 Mayıs 1978.

⁹⁶⁴ Genel merkezle Akıncı Liseliler Birliği temsilcileri arasındaki iletişim çeşitli toplantılarla sağlanıyordu. Nitekim 13 Ekim 1979 tarihinde Ak-Lis temsilcileri Akıncılar Derneği genel başkan yardımcısı Arif Altunbaş'ın koordine ettiği toplantıda bir araya geldi. Liselerdeki durum hakkında genel merkezin bilgi edindiği toplantıda Ak-Lis temsilcilerine Akıncılar Teşkilatı'nın genel stratejisi tebliğ edildi. Bakınız; “Ak-Lis Başkanları Ankara'da Toplandı,” **Akıncılar**, no. 7, Kasım 1979, s. 6.

şiddet olaylarında Ecevit hükümetinin sorumluluğu vurgulanıyor, liselerin hükümet tarafından sosyalist örgütlenmeye açıldığı iddia ediliyordu.⁹⁶⁵Hükümet ve sosyalist hareket eleştirilerinin yanı sıra önemli bir gündem maddesi de İmam-Hatip Liselerinde süregelen Ülkücü-İslamcı alan mücadelesine ilişkindir. İstanbul İmam-Hatip Lisesi'nde görevli İslamcı öğretmenlerin açılan soruşturmalar sonucunda sürgün edilmelerinden ülkücüler sorumlu tutulmuş, CHP hükümetinin sürgün kararı ülkücülerle işbirliği olarak algılanmıştır. Akıncı Liselilerin dili dönemin İslamcı dilini yansıtacak şekilde son derece serttir:

Geçen hükümet devresinde milli eğitim başkanlığına sızmış bulunan ırkçı zihniyetin iki sene evvelki açmış bulunduğu soruşturmaların anti faşist olduğunu ilan eden bugünkü hükümet tarafından faşist zihniyetin lehine İslamcıların aleyhine sonuçlandırılması “Küfür Tek Millettir” gerçeğinin en büyük delilidir. İmam hatip nesli kendisine yapılan baskıları yıkacak mutlak hakikat iktidarını kırma yolunda kendisine düşen vazifeyi yerine getirecektir.⁹⁶⁶

Yükseköğretim Ayağı

Akıncıların ortaöğretim örgütlenmesi daha ziyade İHL'lere odaklanmışken yükseköğretim ayağında Yüksek İslam Enstitüsü (YİE), üniversiteler ve öğrenci yurtları örgütlenmeleri önem kazanmıştır. Yüksek İslam Enstitüsü'nde öğrenim gören İslamcı öğrencilerin (İmam-Hatip Liselilerin İmam-Hatip Okulları Mezunları Federasyonu teşkilatı altında örgütlenmesi gibi) Yüksek İslam Enstitüsü Talebe Federasyonu adı altında müstakil bir teşkilatı vardı. Federasyon ve Federasyona bağlı bulunan talebe teşkilatları hükümeti ve rakip siyasal hareketleri eleştiren kamuoyu açıklamalarında bulduklarını⁹⁶⁷ ve dönemin önde gelen İslamcılarının davet edildiği

⁹⁶⁵ Akıncı Liselilerin artan “anarşi” olaylarından Ecevit hükümetini sorumlu tuttuğu kamuoyu açıklamaları için bakınız; “Akıncı Liseliler: Bu Eğitim Sistemiyle Anarşi Önlenmez,” **Yeni Devir**, 4 Ekim 1978. “Ak-Lis: İktidar Okulları Komünistlere Bıraktı,” **Yeni Devir**, 26 Aralık 1978. “Ak-Lis: Müslüman Öğrenciler Üzerinde Sürdürülen Baskı ve Zulmü Protesto Ediyoruz,” **Yeni Devir**, 25 Ekim 1979.

⁹⁶⁶ “Akıncı Liseliler: İmam-Hatip Liselerinde Kısıymı Yapanlar Hüsrana Uğrayacaklardır,” **Milli Gazete**, 27 Nisan 1979.

⁹⁶⁷ Federasyon başkanı Hüsnü Kılıç'ın kamuoyu açıklamaları için bakınız; “Yüksek İslam Enstitüsü Talebe Federasyonu Genel Başkanı Hüsnü Kılıç: Akıncılara Yönelen Saldırıları Karşısında Sessiz Kalmayacağız,” **Milli Gazete**, 15 Temmuz 1978. “Kılıç: CHP Ülkede Baskı ve Zulüm Yönetimi Kurdu,” **Yeni Devir**, 28 Ekim 1978. “Y.i.E.T.F Genel Başkanı Hüsnü Kılıç: İktidar İdeolojik Cinayetleri Adi Polisiye Vakalar Gibi Gösteriyor,” **Yeni Devir**, 28 Ekim 1978.

programlar düzenlediklerini görüyoruz.⁹⁶⁸ Federasyon başkanlığını 1977-78 yıllarında daha sonra Akıncılar Derneği yönetim kurulu üyesi olacak Hüsnü Kılıç yapmaktaydı. Federasyon ve bağlı derneklerin Akıncılar Derneği genel merkezinden de destek gören en büyük mücadele konusu YİE'lerin akademi yapılmasıdır.⁹⁶⁹

Yüksek İslam Enstitülerinin 'akademi' olma mücadelesi 1970'lerin ikinci yarısından itibaren İslamcı gençlerin politize olduğu alanlardan biridir. Nitekim henüz 1977 Mart ayında Yüksek İslam Enstitüsü'nde okuyan İslamcı öğrenciler boykot karar almışlardı.⁹⁷⁰ 'Boykot' genel olarak İslamcı hareketin çok fazla başvurduğu bir yöntem olmamasına karşın Yüksek İslam Enstitülerinde zaman zaman boykot ilan edildiğini görüyoruz.⁹⁷¹ Boykotlar İslamcı siyasi kimliğin kuruluşu ve kendisini diğer İslami kimliklerden ayırıştırması açısından önemli deneyimler olmuştur. Nitekim 1977 Boykotuna katılan *Gölge-Akıncı Güç* çizgisinde yer alan Kazım Albay müstear isimli İslamcı aktivist bu deneyimin kimlik oluşturucu yönünü şu şekilde ortaya koyuyor:

Daha önce onca hakarete ve disiplin cezalarına karşı ses çıkarmayan talebe, hissiyatına tercüman liderlerini bulunca birçok eylemi gerçekleştirir. Boykot 55 gün sürer. Boykot günlerinde hocanın biri talebeye hakaret eder ve idareye sığınır. Olay bana intikal eder. Sonra toplu olarak okul idaresinin önüne gelip "müdür istifa" diye bağırırız sonra ceplerdeki bütün taşlar okul binasının camlarına vs. vs. hadiseler... O talebenin bu eylemi yapması bir aşama idi. Daha sonra birçok eylem geldi. Yemekhanede tartaklanan hocalar... Bunlar mezhepsiz değil; ama boykota karşılar. Böyle durumda isterse Sünni olsun, yapılan harekete mani olmaya kalkan onlarla aynı muameleyi görmek zorundadır. Bir hareketin yürümesi için önündeki engelleri temizlemesi gerekir. Karşısına çıkan kim olursa olsun... Boykot esnasında nurculuk iddiasındaki Yeni Asya Gazetesinin manşeti "İslâm'da boykot yoktur" şeklindeydi. Üsküdar'da Diyanet tarafından organize edilen bir toplantıda bizim okuldaki boykot kastedilerek aldıkları karar da buydu... İslâm'da boykot olup olmadığını bu mezhepsizlerin güdümündeki din tahripçilerine okulda

⁹⁶⁸ YİETF, "Mukaddesatçı Gençlik Gecesi" adı altında Necip Fazıl Kısakürek, Mustafa Yazgan, Dr. Hasan Küçük, Ali Rıza Demircan, Ali Mazak, Hasan Fehmi Ulus gibi dönemin önde gelen İslamcı şahsiyetlerini bir araya topladı. İlgili ilan için bakınız; "Yüksek İslam Enstitüleri Talebe Federasyonu Tarafından Tertiplenen Büyük Gece," **Yeni Devir**, 7 Nisan 1977.

⁹⁶⁹ Akıncılar Derneği genel başkanı Mehmet Tezel kamuoyuna yaptığı açıklamada Yüksek İslam Enstitüsü boykotuna açık bir şekilde destek verir. İlgili haber için bakınız; "Akıncılar YİE Öğrencilerinin Mücadelelerini Destekleyecek," **Yeni Devir**, 23 Eylül 1977.

⁹⁷⁰ "Yüksek İslam Enstitüleri Boykotu," **Yeni Devir**, 30 Mart 1977.

⁹⁷¹ YİE öğrenciler "Kabe Baskını" ve Sovyetler Birliği'nin Afganistan'ı işgalinin ardından tepkilerini göstermek için boykot ilan ettiler. "Kabe'ye Yapılan Saldırının Türkiye'deki Tepkileri," **Milli Gazete**, 23 Kasım 1979. "İstanbul'da Çeşitli Fakülte ve Liselerde Müslüman Öğrenciler Sovyetlerin Afganistan'ı İstilasını Kınayan Forum ve Gösteriler Yaptı," **Yeni Devir**, 12 Ocak 1980.

kıstırdığımız yerde fiili olarak gösterdik. İslâm'da daha neler olduğuna da bilfiil öğrenmiş oldular.⁹⁷²

YİE'lerde akıncı gençler boykot kararı ile itikadi olarak aralarında bir fark olmayan "Sünni hocalar" ile ve Nurculuğun *Yeni Asya* kolu ile farklarını ortaya koyuyorlardı. Akıncılar ve Yeni Asyacı gençler arasında boykot yapıp yapmama üzerinden devam eden mücadele 12 Eylül'e kadar sürdü. Nitekim Sovyetler Birliği'nin Afganistan'ın işgali üzerine İstanbul YİE'de akıncı öğrenciler tarafından başlatılan boykot Yeni Asyacı öğrenciler tarafından kırılmak istenmiştir. *Yeni Asya* gazetesinde yer alan bir yorum-haber 'boykot'un gayri meşru bir yöntem olduğunu ifade etmektedir:

Öteden beri Yüksek İslam Enstitüsü'ndeki boykotlara ön ayak olan MSP'li militanlar her seferinde yaraladıkları grubun ve arkadaşlarının engellemeleriyle karşılaşmışlardır. "Meşru olan bir davanın vasıtası da meşru olmalıdır. Boykot hele hele ilmi irfani boykotla bir maksada ulaşmak mümkün değildir. Hak aramanın meşru yolları vardır" diyerek her seferinde başlatılan boykotları kırmışlardır⁹⁷³

Yeni Asya'nın boykot kırıcı yaklaşımına karşılık MSP çizgisindeki *Yeni Devir* Yeni Asyacı öğrencilerin akıncıları polise ihbar ettiği ve polis ve jandarma kalkanında okula giriş yaptığını yazacaktı.⁹⁷⁴ Akıncılarla Yeni Asya grubu arasındaki 'boykot kavgası' akıncılar hareketinin dinle kurduğu ilişkinin Nurculuk içerisindeki belirli gruplarla ne derece farklılaştığını göstermektedir. Bir taraftan İslami bir mücadele yöntemi olarak akıncılar boykot kararı alırken diğer taraftan yine İslami bir cemaat İslami kaygılar öne sürerek boykotu kırabilmiştir. Burada 1970'lerin sonu itibarıyla İslamcı hareketin bütün bir 'Müslüman toplumu' kapsamadığı ve kendi varoluşunu salt itikatla (Müslüman olmakla) değil itikadın bir uzantısı olarak gördüğü politik bir amaç ve mücadele teknikleri içerisinde kurduğu anlaşılıyordu.

⁹⁷² <http://www.barandergisi.net/01031992-golge-yie-akinci-guc-metin-yuksel-ve-iskence-makale.472.html> (Erişim tarihi 3 Mayıs 2017)

⁹⁷³ Turan Feyzioğlu, **Akıncılar ve Ak-Gençlik'ten AKP'ye**, İstanbul: Tekin Yayınevi, 2015., s. 359.

⁹⁷⁴ "Seyyid Kutup'un Kitabını Okuyan 10 Müslüman Genç Tutuklandı," **Yeni Devir**, 18 Ocak 1980.

Akıncılar YİE'ler haricinde üniversite ve akademilerde de örgütlendiler. Nitekim üniversite başkanları 30 Ekim 1979 tarihinde Akıncılar Derneği genel başkan yardımcısı Arif Altunbaş'ın başkanlığında bir araya gelerek, genel bir istişare toplantısı gerçekleştirdiler.⁹⁷⁵ Akıncılar İstanbul DMMA, İstanbul Üniversitesi Edebiyat, Hukuk ve Diş Hekimliği Fakülteleri ile İstanbul Teknik Üniversitesi'nde özellikle örgütlenmeye çalışıyorlardı.⁹⁷⁶ Ancak üniversitelerle ilgili daha etkili örgütlenme alanları öğrenci yurtlarıdır. Yurtlar sadece İslamcı hareket için değil ülkücü ve sosyalist hareketler içinde çok önemli politik sosyalleşme mekanlarıdır. Taşradan getirdiği belirli siyasi aidiyetler veya şahsi tanışıklıklarla İstanbul ve Ankara'da üniversite yurduna yerleşen bir öğrenci yerleştiği yurdun siyasi kimliği dışında hareket edemezdi. Dolayısıyla yurt sakini öğrenciler mensubu oldukları siyasi hareketin öngördüğü şekilde gelişen olay ve durumlar uyarınca mobilize olurlardı. Bu mobilizasyon topluca afiş asmaya gitmekten, ölen (muhtemelen öldürülen) militanın cenaze törenine gitmeye, mitinge katılmaktan, gerekirse karşı gruplarla kavgaya girişmek şeklinde değişen bir skala içerisinde hareket etmeyi gerektiriyordu. İslamcılarının elinde bulunan Fatih Vakıflar Yurdu'nda etkin olan Akif Emre yurt örgütlenmesinin önemini anlatıyor:

Yurtların önemi şu bu gece afiş asılacaksa hazır 300 tane adam hadi arkadaşlar denince sokağa iniyorsun. Böyle bir şey. Miting düzenleyeceksin, orayı düzenleyecek hazır asker. O gözle bakılıyor veya bir üniversitede bir bölüme hakimse o bölümü yürüyüşe götürüyor. 500 kişi yürüttü diyor. Öbürküler mecbur gidiyor. Yurtlar daha dinamik tabii üniversitelerde o şekilde kullanıyor Teknik Üniversite hep solun tekelinde olmuş. Bir olay olursa 5000 kişi indiriyor ama belki 500 ü aktif. Diyor ki "neden başımı belaya sokayım" beraber gidiyorlar. Bu arada onları indoktrine etme imkanı çıkıyor. Hem propaganda hem sempatan toplama hem de onları indoktrine etme anlamında hazır kitle. Her yıl 500 kişi katılsa çok ciddi manada insan malzemesi olur.⁹⁷⁷

1970'ler boyunca İslamcı gençlerin örgütlendiği yurtlar Vakıflar Başmüdürlüğüne ait vakıf yurtları olmuştur. 1978 itibarıyla Anadolu'nun çeşitli il ve

⁹⁷⁵ "Ak-Genç Üniversite Başkanları Genel Merkezde Toplandı," **Akıncılar**, no. 7, Kasım 1979., s. 6.

⁹⁷⁶ "Akıncı Üniversite Adaylarının Dikkatine" başlığı altında İstanbul Akıncılar Derneği Başkanlığı imzasıyla şu şekilde bir ilan verilmişti: Aşağıda ismi verilen okullara ön tercihinizi yap 1-İDMMA (Yıldız) 2-İstanbul Üniversitesi Edebiyat, Hukuk ve Dişhekimliği Fakülteleri 3- İstanbul Teknik Üniversitesi. İlgili İlan İçin Bakınız; "Akıncı Üniversite Adaylarının Dikkatine," **Yeni Devir**, 27 Şubat 1978.

⁹⁷⁷ Akif Emre ile görüşme, 20 Mayıs 2015.

ilçelerinde 63 adet vakıflar yurdunda çoğunluğu yükseköğretimde eğitim gören 10 bini aşın öğrenci kalmaktaydı.⁹⁷⁸İstanbul'da akıncılar hareketinin önemli merkezlerinden biri olan Fatih Vakıflar Yurdunda 1977 yılı itibariyle 425 öğrenci bulunmaktadır.⁹⁷⁹İstanbul'da İslamcı gençlerin elinde bulunan diğer önemli yurtlar ise yaklaşık 300 kişi kapasiteli Vefa İlim Yayma Yurdu, Malta Talebe Yurdu, Valide Atik Yurdu ve İskenderpaşa Camii avlusunda yer alan talebe odalarıydı, bunun dışında İslamcı öğrencilerin kaldığı evler de mevcuttu.⁹⁸⁰

Vakıflar yurtlarının İslamcı örgütlenmedeki önemlerinin de bir sonucu olarak özellikle 1978 sonrasında güncel siyasi mücadelenin de bir konusuydu. 1978 Ocak ayında II. MC hükümetinin düşmesi ve CHP azınlık hükümetinin kurulmasından sonra vakıf yurtlarında kalan İslamcı öğrencilere baskıların arttığını görüyoruz.⁹⁸¹Bunun bir tezahürü olarak Fatih Vakıflar Yurdu çeşitli polis baskınlarının ardından Ağustos 1979 itibariyle tamamen kapatıldı.⁹⁸²

5.4 Örgütlenmeden Eyleme Geçiş: Akıncılar Hareketinin Faaliyetleri

Yukarıda detaylı bir şekilde ifade edildiği gibi akıncılar hareketi ülkücü ve sosyalist hareketler karşısından belirli bir örgütlenme başarısı yakalamıştı. Öğrenci örgütlerinden meslek örgütlerine kadar akıncılar hareketi hemen her sahada varlığını kurumsal olarak gösterebilmiştir. Ancak örgütlenme başarısı göstermek eylem başarısı göstermeyi kendiliğinden garanti etmez. Eylem alanı kendine has dinamikleri, şartları, imkan ve kısıtlılıkları olan bir alandır. İçinde bulunduğu şartlar içerisinde akıncılar hareketinin faaliyetlerini belirleyen ilke pozitif değil negatif bir ilke olan “silahlı şiddetten uzak durma” ilkesidir. Politik şiddet sonucunda 1977’de 319, 1978’de 879,

⁹⁷⁸ “Vakıf Yurtları Kapatılırken Tüzükten Söz Etmek Mi?,” **Yeni Devir**, 20 Ağustos 1978.

⁹⁷⁹ “Vakıflar Yüksek Talebe Yurdu Müdürü Karayel İle Bir Röportaj,” **Yeni Devir**, 16 Nisan 1977.

⁹⁸⁰ Akif Emre ile yapılan görüşme, 20 Mayıs 2015; “İstanbul’da Akıncı Yurtları Arandı,” **Milli Gazete**, 7 Aralık 1979.

⁹⁸¹ Baskıların artacağına dair işaret Vakıflardan sorumlu Devlet Bakanı Enver Akova’nın açıklamalarıyla gelmişti. Akova “vakıflara ait öğrenci yurtlarına siyasetin girmesine izin verilmeyeceğini belirterek, “Anarşik olaylara isimleri karışanların yurtlarla ilişkileri derhal kesilecektir” demişti. Bakınız; “Vakıf Yurtlarında Anarşik Olaylara Karışanların İlişkileri Kesilecek,” **Milliyet**, 6 Ağustos 1978.

⁹⁸² “Müslüman Öğrencilerin Barındığı Fatih Vakıflar Yurdu Kapatıldı,” **Yeni Devir**, 10 Ağustos 1979.

1979-12 Eylül 1080 arasında se 2.677 kişinin öldürüldüğü bir çatışma ortamında⁹⁸³ politik şiddete karşı mesafe alma kararı ve bu kararın etkili bir şekilde uygulanabilmesi Akıncılar Teşkilatı'nın en önemli kurumsal başarısıdır. Ancak burada not edilmesi gereken üç önemli husus mevcuttur, bunlardan ilki ölümle sonuçlanan silahlı şiddetten uzak durma politikası tamamen bir pasifizm, her türlü şiddetten uzak durma anlamına gelmez. Akıncılar açısından özellikle yakın dövüş sporları kuruluşundan itibaren silahlı şiddete bir alternatif olarak önemsenmiştir. Nitekim akıncıların zinde kalması, bedenle girişilecek kavgalar için hazır olmaları için ayrı bir dernek çatısı altında Akıncı Sporcular Derneği kurulmuştur. İkincisi silahlı şiddetten uzak durma politikası hiçbir akıncının ilgili dönemde hiçbir şekilde silah edinmediği anlamına gelmez. Silah edinmenin son derece kolay olduğu bir ortamda akıncılar içerisinde de silah edinenler olmuştur. Üçüncüsü akıncılar hareketi içerisinde Akıncı Güç öncesinde de zaman zaman silahlı şiddet kullanmaya meyyal inisiyatifler doğmuştur ancak bu inisiyatifler örgüt hiyerarşisi içerisinde bastırılmıştır.

Akıncılar hareketinin dönemin hakim silahlı şiddet atmosferinden kendisini uzak tutabilmesi İslamcı hareketin hiyerarşik karakteriyle ilgilidir. Buradaki hiyerarşi sadece örgüt talimatlarının uyulması anlamında formel bir hiyerarşi değil, bunu da aşacak şekilde kişisel saygı ilişkilerine dayanan informel hiyerarşidir. Akıncılar hareketinin genel yönelimlerini belirleyen informel ilişkinin biri Erbakan (ve dolayısıyla MSP) ve diğeri tarikat şeyhleri, alimler ve kanaat önderleri olmak üzere iki ayağı mevcuttur. Erbakan akıncı gençlerin şiddet olaylarına bulaşmamaları için büyük dikkat göstermiştir. Çeşitli toplantılarda akıncı gençlerin pasif konumda oldukları olaylara etki etmeleri gerektiği gündeme gelmesine karşın Erbakan ısrarla politik şiddetten uzak durulması gerektiğini ifade etmiştir.⁹⁸⁴ Halis Özdemir Erbakan'ın politik şiddet karşısındaki tavrını şu şekilde ifade eder:

Mesela Türkes'in Ülkücülere verdiği havayla empozeyle Erbakan ve Ecevit'inki farklıdır. Erbakan “durun, sineği karıncayı dahi incitemezsiniz kimseyi öldüremezsiniz” düşüncesiyle bizi yönlendirdi. Bizi mesela Erbakan hoca kullanmaya kalksaydı o tarihlerde çoğumuzu kullanabilirdi ve pekçok arkadaşımız bugün hayatta olmazdı. Bu hakikati bilmemiz lazım. Erbakan

⁹⁸³ İlgili sayılar ve detaylı bir analiz için 3. Bölüm'e bakınız.

⁹⁸⁴ Sadri Eriş ile yapılan görüşme, 8 Ekim 2015.

rahmetli giyotinin ağzına yani terörün ağzına İslami gençliği vermemiştir. Fren olmuştur.⁹⁸⁵

Erbakan'ın İslamcı gençliği silahlı şiddetten alıkoyan tavrı dönemin gençliği saygı duyduğu önde gelen kanaat önderleri tarafından da desteklenmiştir. İstanbul'da 1970'ler itibariyle etkili olan şahıslardan Fatih'te İskenderpaşa Camii'nde görevli Gümüşhanevi Dergahı şeyhi Mehmet Zahit Kotku, Erenköy'de ikamet eden Kelami Dergahı şeyhi Mahmut Sami Ramazanoğlu ve Fatih Çarşamba'da bulunan İsmailağa Camii imam-hatibi Mahmut Ustaosmanoğlu yine dönemin ünlü fıkıh alimi Metin Yüksel'in babası Sadrettin Yüksel gibi isimler İslamcı gençleri etkileyebildikleri ölçüde şiddet olaylarına karışmalarının önüne geçmeye çalıştılar.⁹⁸⁶

Akıncı gençliğin silahlı şiddet atmosferinden az bir şekilde etkilenmesinin bir diğer sebebi olarak Milli Türk Talebe Birliği geçmişi gösterilebilir. MTTB Burhaneddin Kayhan döneminden itibaren şiddet olaylarından uzak durmayı bir prensip olarak kabul etmişti. Akıncılar hareketinin MTTB kökeni düşünülürse akıncı liderlerinin zaten siyasi şiddete yatkın bir altyapılarının olmadığı kabul edilebilir. Ancak tüm bu faktörler Erbakan'ın yönlendirmesi, tasavvuf önderleri ve alimlerin katkısı ve MTTB geçmişine rağmen akıncılar hareketi içerisinde özellikle rakip siyasal hareketlerin baskısının arttığı dönemlerde şiddete yönelmeyi arzulayan yerel inisiyatif ve talepler doğmuştur. Mehmet Tezel kendi döneminde söz konusu talepleri ve bu taleplere karşı kendi cevaplarını şu şekilde ifade eder:

Bunlar özenti laflar. Bizim arkadaşlarda bu özenti söylemlere özendiler. Neymiş efendim "herkesin şehidi var, bizim şehidimiz yok", bölge toplantılarında böyle laflar ediliyordu. Bu lafları edenlere şimdi bakıyorum ben montaj adamlar. Türkiye'nin bu sosyal dokuyu bizim cepheden de karıştırmak için görevli adamlar. Bunları tespit ediyordum ben hemen. Verdiğimiz cevapta aşağı yukarı mealen şöyle: Şu Anadolu toprağında hangi otu çekseniz kökünde toprakta bizim şehit kanımız var. Sen nereden şehidimiz yok diyorsun. Kim söyledi bunu sana. Hangisi doğru? İkincisi doğru. O dönem şartla o hale geldi ki skor üç sıfır bugün sağcılar galip ne demek? Üç tane solcu öldürülmüş. Ertesi günkü baskında 6 tane solcu öldürülmüş. Falan gün Bahçelievler saldırısı yapılmış öyle olmuş. Meseleler bu skora bağlandığı zaman işin ruhu kalmaz.

⁹⁸⁵ Halis Özdemir ile yapılan görüşme, 1 Ekim 2105.

⁹⁸⁶ Mehmet Şahin ile yapılan görüşme, 8 Mart 2013; Mehmet Güney ile yapılan görüşme, 15 Ekim 2104.

Niye bu insanlar birbirlerini öldürüyorlar? 12 Eylül'de sağcılar vuran silah da solcuları vuranın aynı silah olduğu tespit edildi. Biz bu oyunu o dönem farkettiler demiyoruz bu oyun biliyoruz biliniyor çünkü...Dolayısıyla bu camiyayı anarşinin dışında tutabilmek için bizim şehidimiz olsun diyen o montaj adamlara rağmen biz kenarda durduk. Bunun bedeli var mıydı, evet bunun bedeli vardı. Bunun bedeli neydi solcular da vuruyordu bizi sağcılar da vuruyordu. Hakikaten solcular mı vuruyordu bizi zannetmiyorum. Sağcılar mı vuruyordu onu da zannetmiyorum. Onları birbirine vurduran güç vurduruyordu.⁹⁸⁷

Mehmet Tezel yönetiminin ardından 1978 Nisan ayında göreve gelen Mehmet Telliöglü yönetimi siyasi şiddetin yoğunlaştığı bir dönemdi. Akıncılar yönetiminde teşkilatı şiddet olaylarına çekecek “provokasyon” korkusu yoğun bir şekilde hissediliyordu. Mehmet Telliöglü yönetimi olası bir provokasyondan korunmak için kendi döneminde miting yapılmasına izin vermedi:

Benim dönemimde ben mitinglere müsaade etmedim. Çünkü mitingler provakasyona çok açık. Ben miting organize etmedim benim genel başkanlığımda. Benden sonra ilk Sakarya mitingi yapıldı. Sakarya mitingine gitmedim ben. Sakarya mitingi yapıldı, Sakarya mitingi provoke edildi, Sakarya mitinginden sonra beni evden aldılar üç gün emniyette yattım.⁹⁸⁸

‘Silahlı provokasyon korkusu’ Telliöglü yönetimini sadece miting yapmaktan alıkoymamıştı. Teşkilatın genel merkezce kontrol edilmesinde güçlük çekilen unsurları da denetim altına alınmaya çalışılıyordu. Nitekim görevinde son derece “aktif” olan İstanbul Akıncılar Derneği Başkanı Yakup Kaldırım’ın faaliyetlerinin provokasyona uğrayabileceği korkusu ile Yakup Kaldırım görevinden alındı.

Yakup Kaldırım ben girdiğim zaman Mehmet Tezel döneminde İstanbul akıncılar başkanıydı bizim Akıncıları da aynen ülkücüler gibi solcular gibi bu provokatif olayların içine çekip silahlandırıp 12 Eylül ihtilaline hazırlıkta bir malzeme olarak kullanmak istediler. Birçok kesimi kullanmak istediler Akıncılar’ı da kullanmak istediler. O zamanın heyecanlı gençleri Yakup Bey o zaman çok aktif çok aksiyoner bir arkadaşı. Şikayet vardı Yakup Bey’in aksiyonerliği hakkında çok aksiyoner bir arkadaşı aksiyoner bir arkadaş olduğu için baktık ulusal ve ulus ötesi provokatörlerin bizim üzerimize oynayan provokatörlerin provokatif yönlendirmesine gelebileceği endişesine

⁹⁸⁷ Mehmet Tezel ile yapılan görüşme, 3 Ekim 2015.

⁹⁸⁸ Mehmet Telliöglü ile yapılan görüşme, 4 Mayıs 2014

kapıldık. Ben özellikle Akıncılar genel başkanı olarak kapıldım. Biz görevden aldık. Görevden aldık ve Mehmet Güney'i göreve getirdik.⁹⁸⁹

12 Eylül'e doğru akıncı gençler üzerinde artan baskılar ve korkaklık ithamları silahlı eğitim olarak kendini savunma arayışlarını tekrar gündeme getiriyordu.⁹⁹⁰ Bir grup akıncı Filistin'de El-Fetih kamplarında eğitim görmek istediler. Ancak tabandaki bu istekleri haber alan Oğuzhan Asiltürk "siz daha oraya gitmeden, sizlerin isimleriniz ve resimleriniz CIA'nın ve MOSSAD'ın eline geçecek ve olay çarpıtılarak aleyhte bir hava oluşturulacak" diyerek El-Fetih kamplarında eğitim alma düşüncesine mani olacaktı.⁹⁹¹

Akıncılar Teşkilatı, hareketin silahlı şiddete karışmasını gerek MSP'li elitlerin gerekse de İslamcı kanaat önderlerinin katkısıyla önledi. Ancak "provokasyona bulaşmama" politikası son tahlilde neyin olması gerektiğini değil neyin olmaması gerektiğini belirleyen negatif bir politikaydı. Negatif eylem alanında kazanılan başarı bir yönüyle pozitif eylem alanının daralması neticesini doğurdu. Özellikle dışa dönük faaliyetlerde 'provokasyon korkusu' Sakarya Mitingine Akıncılar Derneği'nin etkili bir kamusal eyleme imza atamamasına sebebiyet verdi. İran Devrimi sonrası siyasallaşma rüzgarının da etkisiyle 1979 yılı hareketin Sakarya, Tatvan, Yozgat, Of ve Kayseri'de üst üste yapılan mitinglerle en dışa dönük faaliyet yılı oldu.⁹⁹² Mitingler İslamcı siyasi bilincin gelişmesi için son derece önemli faaliyetlerdi. Toplu şekilde yürüme, toplu sloganlar atma birlikte hareket etme ruhunu güçlendiriyordu. Trabzon akıncılarından Ali Öztürk Sakarya Mitinginin İslamcı siyasi aidiyetin güçlenmesinde oluşturduğu etkiyi anlatır:

İlk mitingi Sakarya'da genel merkez yaptı. 1979 yılıydı askeri tertibat alınmıştı. Daha çok İstanbul Fatih grubu olurdu ama Sakarya'da en öne Trabzon'dan gelenler geçti. Genel merkez yetkilisi slogan verecek bizde tekrar edeceğiz. İlk orada karşılaştığımız slogan "İran son değil savaş sürecektir" oldu. "Dün Pakistan, bugün İran yarın Türkiye" slogan bu Biz durduk, Trabzon'da böyle bir slogan yoktu. Alışıldık sloganlar tekbir Allah-u Ekber, Tek Yol İslam, Tek Önder Peygamber gibi alışılmış sloganların dışında bir anda "dün Pakistan

⁹⁸⁹ Mehmet Tellioglu ile yapılan görüşme, 4 Mayıs 2014

⁹⁹⁰ Halis Özdemir, **Mamak Zindanlarında Bir Akıncı, İstanbul: Ravza Yayınları, 2010.**, s. 125.

⁹⁹¹ **A.g.e.**, s. 126.

⁹⁹² Akıncılar hareketinin düzenlediği ve aktif olarak katıldığı mitingler için bakınız; Tablo 4.2.

bugün İran yarın Türkiye” sloganı duyuluyor. Ben de elimdeki megafonla devam ettim ikinci slogan “İran son değil savaş sürecektir”ti. Askeri birliklerin arttırıldığını gördük biz yürürken onlar da yanımızda yürümeye başladı. Bunun üzerine “ordu-millet el ele, en büyük asker bizim asker” gibi sloganlar atmaya başladık. Akıncıların devrimci algısını ilk ben o mitingte hissettim. O güne kadar daha çok anlatan, bilgilendiren bilinçlendiren bir algı vardı. Orada ilk kez biz devrimcileriz, halk devrimi olabilir, İran örneğinde olduğu gibi bunu ilk kez orada hissettik. O yaşta ilk defa askerinin bizden rahatsız olduğunu ilk defa hissettik sloganlara karşı komutan rahatsız oldu demek ki.⁹⁹³

Miting ve yürüyüşler Ali Öztürk’ün de ifade ettiği şekliyle sadece kamuoyuna İslamcı hareketin varlığı ve etkinliğini gösterme açısından değil hareketin kendi iç dinamiğini ortaya çıkarması açısından da önemliydi. Sakarya Mitingi gençliğin ön ayak olacağı devrimci bir İslamcılığın var olabileceği fikrini doğurmuştu. Dışa dönük olduğu kadar içe dönük faaliyetler olarak mitinglerin yanında teşkilat mensuplarının eğitimlerini amaçlayan konferanslar, tiyatro, şiir ve kompozisyon yarışmaları, spor faaliyetleri ve eğitim kampları içe dönük faaliyetlerdir.

Teşkilatın kendi mensuplarını eğitime amacı güden kültürel faaliyetlerinin en başta geleni konferanslardır.⁹⁹⁴ Teşkilata yakın İslamcı entelektüellerin yaptığı siyasi içerikli konferanslar ve İslam dini ile ilgili bilgilendirici konferanslar şeklinde konferanslar ikiye ayrılabilir. İki konferans şeklinin de belirli bir sistematiği olduğunu söylemek güçtür. Dönemin ön plana çıkan İslamcı entelektüellerinden Ali Rıza Demircan Kadir Mısıroğlu, Mustafa Yazgan ve Selahaddin Eş gibi isimleri 1978 öncesinde verilen konferanslarda konuşmacı olarak görüyoruz.⁹⁹⁵Bu isimlerin ortak özelliği Kadir Mısıroğlu’nun yönettiği *Sebil* dergisinde yazmaları, (Selahaddin Eş istisna tutulacak olursa) İslamcı hareketi sağ milliyetçi-muhafazakar cephe içerisinde tutmayı amaçlayan yaklaşımda olmalarıdır.

⁹⁹³ Ali Öztürk ile yapılan görüşme, 15 Eylül 2013.

⁹⁹⁴ Ali Çelik ile yapılan görüşme, 9 Ekim 2015.

⁹⁹⁵ İstanbul Akıncılar Teşkilatı tarafından 1976 Mayıs ayında tertiplenen Akıncılar Gecesi’nde Kadir Mısıroğlu ve Ali Rıza Demircan konuşmuştu. Bakınız; “Akıncı, Devamlı Surette Seferi Durumda Olan Hazır Kuvvettir,” **Milli Gazete**, 25 Mayıs 1976. Selahaddin Eş’in konuşma yaptığı Beykoz Şubesi açılışı için bakınız; “Akıncılar Derneği Beykoz Şubesi Açıldı: ‘Akıncı Gençlik Dirilişi Hak’ta Görenlerin Dergahıdır,’” **Milli Gazete**, 5 Ekim 1976. Mustafa Yazgan’ın Akıncılar Derneği Erzurum Kongresi’nde yaptığı açıklama için bakınız; “Akıncılar Derneği Erzurum Şubesinin Kongresi Yapıldı, Kayseri’de Konuşan M. Yazgan: ‘Ordumuza Dil Uzatılanlar Var,’” **Milli Gazete**, 9 Kasım 1976.

1978 yılının sonuna doğru Akıncılar Teşkilatı'nın organize ettiği özellikle İran'da rejim karşıtı hareketlenmenin Türkiye İslamcılığına olan etkilerinin tartışılması için birden çok entelektüel bir araya getiren açık oturumlar düzenlenmiştir.⁹⁹⁶ Tablo 5.4'de gösterildiği üzere 1979 yılı içerisinde de İslamcı hareketin kendi iç meselelerini ve konum alışlarını tartıştığı iki açık oturum daha düzenlendi.⁹⁹⁷ Açık oturumlar yapılandırılmış konular üzerinde dönemin önde gelen İslamcı düşünürlerinin tartıştığı ve İslamcı harekete yön vermeye çalıştığı programlardı. Açık oturumların dönemin önde gelen İslamcı gazeteleri olan *Milli Gazete* ve *Yeni Devir* 'de yayınlanıyor oluşu onları sadece yerel etkinlikler olmaktan çıkarıyor, ulus çapında fikirlerin dolaşımını mümkün kılıyordu.

Tarih	Konu	Moderatör	Katılımcılar
Eylül 1978	İran ve İslami Hareket	Abdülkadir Özkan	Enes Harman, Rasim Özdenören, Erdem Beyazıt
Ekim 1978	Son İran Olayları ve İslami hareketin gelişmesi	Mehmet Fahri	Erdem Beyazıt, Akif İnan, Süleyman Kalkan
Şubat 1979	İslami hareket ve meselelerimiz	Mehmet Fahri	Hüsnü Aktaş, Selahaddin Eş, Erdem Beyazıt, Atasoy Müftüoğlu
Aralık 1979	Hicret'in 1400. Yılı	Mehmet Fahri	Sadık Albayrak, Akif İnan, Erdem Beyazıt

Tablo 5.4 Akıncılar Derneği Tarafından Düzenlenen Açık Oturumlar

⁹⁹⁶ Söz konusu açık oturumlar için sırasıyla bakınız; "Akıncılar 'İran ve İslami Hareket' Konulu Açık Oturum Düzenledi," *Yeni Devir*, 28 Eylül 1978. "Konu: Son İran Olayları ve İslami Hareketin Gelişmesi," *Yeni Devir*, 11 Ekim 1978.

⁹⁹⁷ İlgili açık oturumlar için sırasıyla bakınız; "İslami Hareket ve Meselelerimiz," *Yeni Devir*, 14 Şubat 1979. "Hicret Allah'ın Nizamını Hakim Kılmak İçin, Kişinin Batıldan Hakka Yönelme Hadisesidir," *Milli Gazete*, 15 Aralık 1979.

Konferans ve açık oturumların yanında Akıncılar Şubelerinin düzenlediği gecelerde politik içerikli piyesler düzenleniyordu.⁹⁹⁸ 1978 sonrasında Akıncı Liseliler Birliği içerisinde “Tiyatro Kulübü” kuracak kadar tiyatro faaliyeti önem kazanmıştı.⁹⁹⁹ Akıncı Liseliler Birliği’nin oluşturulması MTTB’nin kültürel faaliyet tecrübesini de aktive ederek gençliğe ulaşma çabasını yansıtıyordu. Ak-Lis MTTB’ye benzer şekilde şiir ve kompozisyon yarışmaları düzenledi.¹⁰⁰⁰

Spor ve kamp faaliyetleri yine MTTB geleneğinin bir uzantısı olarak akıncılar hareketi için önemli eğitim faaliyetleridir. Akıncılar Derneği Başkanı Mehmet Tezel akıncıların sadece fikri yönden değil beden de eğitilmeleri için sportif faaliyetlerin her şubede zorunlu olarak yapılması talimatını veriyordu. Karate ve judo gibi ferdi yapılan sporlara ağırlık verilmekteydi.¹⁰⁰¹ Akıncıların şubelere dağılmış sportif faaliyetlerini tek merkezden idare etmek için Akıncı Sporcular Derneği kuruldu. 16 Ekim 1978 tarihinde kuruluş bildirimini verilen derneğin tüzüğü 1979 Haziran sonu itibariyle tasdik edilmişti.¹⁰⁰² Sportif ve kültürel bir faaliyet olarak kamplar akıncı aidiyetinin oluşmasında önemli faaliyetlerdi. Kamplar “okul öğrencilerini kontrol altına almak, yeni sezonda daha aktif olabilmek amacıyla birlikte eylem yapacak gençlerin hem fikir hem de beden olarak hazırlandığı” organizasyonlardı.¹⁰⁰³ Kamp programında Kuran-Kerim okuma ve İslami eğitim, güncel konular hakkında münazaralar, tekvando, judo, karate gibi yakın dövüş sporları eğitimleri bulunur.¹⁰⁰⁴ 1977 Temmuz ayından 12 Eylül 1980’e kadar 14 adet kamp resmi olarak kayıt altına

⁹⁹⁸ Ak-Lis’in sahneye koyduğu tiyatro oyunlarından “Zamane Gençliği” nin tanıtımı şu şekilde yapılıyordu: “Eser günümüz gençliğinin bunalımlarını, Milli Eğitim’deki çıkmazları, yanlış, bozuk eğitim sistemi ile yetiştirilen gençlerin anarşi içinde nasıl kıvrandıkları, bu gençlerin ruh sefaleti acı gerçeklerle dile getirilmektedir.” Bakınız; “Ak-Lis Tiyatro Kulübü Kuruldu,” **Milli Gazete**, 6 Mayıs 1979. Akıncılar Derneklerinde sergilenen piyes haberleri için bakınız; “Ordu-Ulubey Akıncılar Derneği Temsil Verdi,” **Milli Gazete**, 22 Mayıs 1979. “Karamürsel Akıncılar Derneği’nde Oynanan ‘Hudud’ Piyesi Büyük Takdir Topladı,” **Milli Gazete**, 13 Aralık 1979.

⁹⁹⁹ “Ak-Lis Tiyatro Kulübü Kuruldu,” **Milli Gazete**, 6 Mayıs 1979

¹⁰⁰⁰ Kompozisyon ve şiir yarışmaları ile ilgili basına yansıyan haberler için bakınız: “Akıncı Liseliler Birliği Kompozisyon Yarışması Sonuçlandı,” **Yeni Devir**, 16 Nisan 1979. “Ak-Lis’in Şiir Okuma Yarışması Sonuçlandı,” **Milli Gazete**, 27 Aralık 1978. “İstanbul Akıncı Liseliler Birliği: Türkiye Lise ve Dengi Okullar Arası Şehid Metin Yüksel’in Anısına Şiir Yarışması,” **Milli Gazete**, 30 Mart 1979.

¹⁰⁰¹ “Mehmet Tezel: Halkımız Tehditle Benliğinden Koparılmak İstendi,” **Yeni Devir**, 11 Nisan 1977.

¹⁰⁰² “Akıncı Sporcular Derneği Tüzüğü Nihayet Tasdik Edildi,” **Milli Gazete**, 1 Temmuz 1979.

¹⁰⁰³ Ali Çelik ile yapılan görüşme, 9 Ekim 2015.

¹⁰⁰⁴ Ali Çelik ile yapılan görüşme, 9 Ekim 2015.

alınmıştır.¹⁰⁰⁵ Ancak kaydedilmeyen kamplarla beraber akıncı kampları sayısının çok daha fazla olduğu iddia edilebilir.

Akıncılar Derneği şubelerinin eğitim, kültür ve spor faaliyetlerinin dışında sistematik olmayan daha ziyade yerel şubelerin inisiyatifine kalmış sosyal hizmet faaliyetleri de bulunmaktadır. Örneğin Fatih Akıncılar Derneği şubesi “haftada iki kez yoksullara ücretsiz tıbbi hizmet, röntgen, enjeksiyon ve ilaç veren bir sağlık kliniği açmıştı.”¹⁰⁰⁶Çeşitli Akıncı şubeleri zaman zaman sünnet düğünleri düzenlemiş¹⁰⁰⁷, yurtlarından atılan öğrencilere kalacak yer ayarlamışlardır.¹⁰⁰⁸ Ancak bu faaliyetler belirtildiği üzere genel merkezce belirlenmiş bir politikanın sonucu olmaktan çok yerel inisiyatifler sonucu ortaya çıkmış ve sınırlı sayıda kalmış olan sosyal hizmetlerdir.

Akıncıların yukarıda sayılan tüm eğitim ve kültürel faaliyetlerine karşın rakip siyasal hareketler olan ülkücü ve sosyalist hareketlerle karşılaştırıldığında mensuplarını endoktrine etme, bir doktrin etrafında eğitime ve şekillendirme kabiliyetinin zayıf olduğunu tespit etmek gerekir. Ülkü Ocaklarında aynı dönemde çok daha yapılandırılmış bir eğitim görmekteyiz. 1977 yılında MHP yönetimi tarafından seçilmiş 30 deneyimli ülkücü eğitimci, Ülkü Ocakları mensuplarına eğitim vermek için tüm yurda dağıldılar. Eğitimcilerin Türkiye tarihi, din, ideolojiler ve komünizme karşı mücadele yöntemlerini içeren zorunlu okuma listeleri ve takip edecekleri eğitim programları vardı.¹⁰⁰⁹ Sosyalist hareketin çatı örgütlerinden Dev-Genç’in liderlerinden Bülent Uluer Dev-Genç Okulu adını verdikleri gayri resmi eğitim kurumunda ideolojik-felsefi eğitiminin nasıl verildiğini anlatır:

¹⁰⁰⁵ Askeri savcılık tarafından tespit edilen akıncı kampları şu şekildedir: Temmuz 1977’de Ayvalık Sarımsaklı Kampı, Temmuz 1978’de Yalova-Esenköy Kampı, Temmuz 1978 ve Temmuz 1979’da Kayseri Emmiler Kampı, Temmuz 1978’de Rize-Güneysu Kampı, Temmuz 1979’da Bolu-Demirciler Kampı, Ekim 1979’da Sakarya-Akyazı-Keremali Kampı, Temmuz 1980’de Karacabey-Kurşunlu Kampı, Temmuz 1980’de Bandırma-Yenice Kampı, Ağustos 1980’de Yahyalı Kampı, Ağustos 1980’de Bolvadin-Dişli Kampı, Biga-Klara Kampı, Marmaris Kampı, Eylül 1979’da Yozgat-Topçular Kampı, Ağustos 1980’de Sütçüler Kampı. Bakınız; T.C. Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı 1 Numaralı Askeri Mahkemesi, “Akıncılar-Akıncı Gençler Davası Gerekeçeli Hüküm.”, s. 103-109.

¹⁰⁰⁶ Edip Yüksel, **a.g.e.**, s. 190.

¹⁰⁰⁷ “Gebze Akıncılar Derneği 50 Çocuğu Sünnet Ettirdi,” *Yeni Devir*, 29 Haziran 1978. “Derince Akıncılar Derneğinin Sünnet Düğününe AP’li Belediye İzin Vermedi,” **Milli Gazete**, 19 Temmuz 1979.

¹⁰⁰⁸ Sadri Eriş ile yapılan görüşme, 8 Ekim 2015.

¹⁰⁰⁹ Ali Erken, “The Construction of Nationalist Politics in Turkey: The MHP, 1965-1980,” Yayınlanmamış Doktora Tezi, St. Antony’s College, 2013., s. 126.

Başkanı olduğum ikinci Dev-Genç'i kurduktan sonra İstanbul Teknik Üniversitesi Spor Kulübü'nde her okulun en ileri elemanlarından oluşan bir okul açmıştık. Haftada iki gün sabah dokuzda başlayan, öğlen ara veren, sonra birde başlayıp beşe kadar devam eden felsefe, siyaset, sosyoloji ve örgüt eğitimi yapılan, ağırlıkla benim yürüttüğüm 3'ü kadın 49 kişinin katıldığı düzenli bir eğitim çalışmasıydı.¹⁰¹⁰

Akıncılar hareketinde indoktrinasyonun rakip siyasal hareketler karşısında zayıf oluşu iddiası akıncıların daha az kitap okudukları ya da daha az bilgili oldukları ile ilgili değildir. Söz konusu zafiyet örgütlenmede ulaşılan seviyenin organizasyon disipliniyle aynı oranda yakalanılamamasıyla ilgilidir.

Bölüm Sonucu

Bu bölümde akıncılar hareketinin toplumsal mobilizasyonun kaynaklarına ve bu kaynakların Teşkilat tarafından nasıl kullanıldığına odaklanıldı. Özellikle MTTB'ye duyulan aidiyet İslamcı gençlerin akıncılar hareketine katılımında belirleyiciydi. 1976 sonrasında akıncılar hareketi memur ve işçi kesimleri gibi meslek grupları içerisinde örgütlenirken İmam-Hatip Liselerinde, Yüksek İslam Enstitülerinde, üniversite ve öğrenci yurtlarında örgütlendi. 500'e yakın şube ile ciddi bir örgütsel güce ulaşılsa da bu gücün karşılığı olan etkinliğin aynı derecede ortaya çıktığı söylenemez. Silahlı şiddetten uzak durma Teşkilatın birincil önceliği olmuş; bu önceliği de kapsayacak bir ideolojik ve siyasi yapılanma aynı ölçüde ortaya çıkmamıştır. Akıncılar örgütlenmesinin ülkücü örgütlenmesinden farklı olarak parti hiyerarşisinin bir devamı sayılmamıştır. MSP kendi parti hiyerarşisi ile akıncıların hiyerarşisini birbirine eklememiştir. Söz gelimi Akıncılar Derneği başkanları ve yönetim kurulları hiçbir zaman Erbakan tarafından belirlenmemiş, buna karşılık Akıncılar Derneği başkanı ya da yönetim kurulu üyeleri MSP hiyerarşisi içerisinde bir yer edinmemiştir.¹⁰¹¹ Akıncıların ayrı bir hiyerarşi oluşturması onu belirli bir otonomi imkanına kavuşturursa da bu otonom alanın etkili bir şekilde yapılandırılması

¹⁰¹⁰ Sezai Sarioğlu, **Bülent Uluer Anlatıyor: Çerkesim, Türküm, Kürdüm, Sosyalistim**, Ankara: Dipnot Yayınları, 2015.

¹⁰¹¹ Fazıl Aslantürk ile görüşme, 20 Ekim 2015

apayrı bir örgütsel ve ideolojik gelişimin sonucu olabilirdi. 1976 yılını teşkilatlanma yılı olarak alırsak, akıncılar hareketi 1977-80 arası üç yıl gibi kısa bir zaman içerisinde yapılanmaya, rakip siyasal hareketlerle mücadele, artan şiddet olaylarından kendini muhafaza etme ve ideolojik bir yön belirleme gibi büyük bir yükü karşı karşıya kalmıştır. Bu yükü kaldıracak bir liderlik ve doktrinin ortaya çıkmadığı açıktır. Akıncı gençlik 12 Eylül'e gelindiğinde belirli baskılar altında arayışını devam ettirmekteydi.

SONUÇ

Bu tezde Türkiye’de 1976-80 arası İslamcı gençlik hareketinin tarihi gelişimi politik ve toplumsal olanaklılığı içerisinde tartışıldı. 12 Eylül 1980 darbesi öncesinde Türkiye’de gençliğin başını çektiği İslamcı toplumsal hareket bir siyasi fail olabildi mi sorusunun cevabı tartışıldı. Faillik, diğer bir deyişle *özne* olma hali kendi koyduğu amaçlar için araç üretebilme kabiliyeti olarak tanımlandı. Fiziksel teşkilatlanma olarak örgütlenme, amaç ve araçları bütünlük içinde bir araya getirecek ideolojik yapılanma ve rakip ve dost aktörler karşısında siyasi farklılaşma özneleşmenin aşama ve boyutları olarak değerlendirildi.

Türkiye İslamcılığı üzerine yapılacak bir çalışmayı bekleyen teorik sorun İslamcılığın nasıl tanımlanacağı sorunudur. Bu teorik sorunu sadece teorik bir tartışmanın parçası olarak ele almak, İslamcılık tanımının pratikte karşılığının ne olduğunun yeterince anlaşılmasını beraberinde getirebilirdi. Bu sebeple bu çalışma İslamcılığın, Türkiye İslamcılığı pratiğinde nasıl ve hangi içerikle tanımlanabileceği sorununa eğildi. 1. Bölümde Türkiye İslamcılığının teorik gelişimi 1969 yılı öncesinde toplumsal ve siyasal alandaki pratik oluşumlarla beraber tartışıldı. Bu bölümde birbiriyle ilintili üç sonuca ulaşıldı. İlki Türkiye İslamcılığı II. Meşrutiyet İslamcılığının bir devam değildi. Cumhuriyet rejimi Osmanlı bakiyesi düşünce ve söylemlere genel olarak mesafeli olduğu gibi İslamcılık gibi kendisine toplumsal taban bulabilecek alternatif bir siyasi projeye karşı çok daha dikkatliydi. Ayrıca II. Meşrutiyet İslamcılığı imparatorluktan ulus devlete geçişte yeni şartlara cevap verecek örgütsel ve teorik yeterlilikten uzaktı. Dolayısıyla 1924-25 sonrası Türkiye İslamcılığının imparatorluk dönemi kökleri son derece zayıftır. Türkiye İslamcılığının teorik gelişimiyle ilgili ikinci sonuç Türkiye İslamcılığının bağımsız olarak değil muhafazakar milliyetçilik içinde geliştiğidir. Erken cumhuriyet döneminde düşünsel muhalefetin nerdeyse tek imkanı milliyetçilik içi tartışma yürütmektir. Kemalist milliyetçi anlayış ve Turancı anlayışın karşısında üçüncü bir milliyetçilik tanımı İslam’ı kültürel yönü ile Anadolu coğrafyasının bir parçası, dolayısıyla “millet” tanımının bir parçası olarak kabul edecek muhafazakarlardan gelecekti. Türkiye İslamcılığının ilk teorik manifestosu 1943’de yayın hayatına başlayan *Büyük Doğu*’da, Necip Fazıl Kısakürek’in kaleminden çıkacaktı. Necip Fazıl, İslam’ı milleti oluşturan

bir kültürel unsur olarak meşrulaştıran muhafazakar anlayışı sahiplenecek ama aşacaktı. Necip Fazıl İslam'ın sadece kültürel alanla sınırlanamayacağını, toplumsal ve siyasi bir düzen teklifi olduğunu savunuyordu. Türkiye İslamcılığının teorik gelişimiyle ilgili üçüncü sonuç ise Necip Fazıl'ın bu teorik çıkışının pratik karşılığının 25 seneyi aşkın bir süre sonra 1969-70 yıllarında kurumsal olarak ortaya çıkacak olmasıdır. Necip Fazıl, İslamcılığın çeşitli örgütlenmeler yoluyla toplumsal alanda vücut bulmasını arzu etmişti ancak siyasi sistem kültürel alanı aşacak bir İslamcı harekete 1969'a kadar alan açmayacaktı. İslamcılık bu tezde Necip Fazıl'ın teorik açılımını destekleyecek şekilde bir İslami düzen fikri ve teklifi ile ilişkilendirilerek tanımlanmıştır. İslamcılık bu minvalde sadece yukarıdan aşağıya bir toplumsal-kültürel İslamileşme projesinin adı değildir. İslamcılık sadece İmam-Hatip Okulu açmak ya da okullarda Ahlak Dersi koymak olarak tanımlanırsa, bu tarz bir İslamcılığın aşağıdan yukarıya İslamileşmeyi savunan cemaatlerin kültürel İslamcılıkları ile tamamen örtüştüğünü söylememiz gerekirdi. İslamcılığın bu tezde de takip edilen daha dar tanımı ise özgün bir siyasi ve toplumsal düzeni teklifi olmasıdır. Her ne kadar buradaki özgün düzen teklifinin içeriği hiçbir zaman netleşmemişse de en azından bir potansiyel olarak İslamcılığın kapitalizm ve sosyalizm gibi hayatı bütünüyle düzenleyen bir form olduğu düşüncesi, İslamcılığı bir kültürel proje olmaktan çıkarır.

Türkiye İslamcılığının teorik gelişiminin pratik gelişimiyle ilişkili olduğunu belirtilmişti. 1924-25 yıllarında halifeliğin kaldırılması, İslamcı faaliyetlerde bulunanların vatana ihanetle yargılanmasını öngören Hıyaneti-i Vataniye Kanunu'nda yapılan değişiklik ve Takrir-i Sükun kanunu ile beraber İslam sadece toplumsal-siyasal alanda değil toplumsal-kültürel alandan da çıkarılmıştı. 1949'da İslamcı faaliyetlerde bulunmayı vatana ihanetten çıkararak olağan bir suça dönüştüren 163. Maddenin kabulü ve ardından 1950 yılında Demokrat Parti'nin iktidara gelişi İslamcılığın siyasi alanda değil ama toplumsal-kültürel alanda yeniden örgütlenmesini mümkün kılacaktır. Demokrat Parti'nin iktisadi politikalarının da etkisiyle belirli bir iktisadi birikim gücüne kavuşan muhafazakar milliyetçi toplum kesimleri dernekleşerek, Risale-i Nurculuk ve Süleymancılık gibi İslami cemaatlere katılarak, İmam-Hatip Okulları açarak çeşitli toplumsal-kültürel faaliyetlere giriştiler.

27 Mayıs 1960 darbesi sonrasında 1960'a kadar bürokrasinin ve partili siyasi elitlerin domine ettiği siyasal alan aşama aşama toplumsal hareketlere açılacaktı. Siyasallaşan ilk toplumsal grup üniversite öğrencileriydi. Sosyalist cephede 1967'de DİSK'in kurulmasıyla beraber işçi hareketi de öğrenci hareketine katılacaktı. 1965'e gelindiğinde muhafazakar milliyetçi öğrenciler MTTB çatısı altında örgütlenmişti. 1968 ve 69 yılları MTTB'li milliyetçi öğrencilerle sosyalist öğrenciler arasında çatışmaların yoğunlaştığı bir dönemdi. İslamcı gençlik hareketi, Burhaneddin Kayhan'ın başkan seçildiği 1969'daki olaylı MTTB kongresine kadar milliyetçi hareketten kendisini farklılaştırmış değildi. Aynı yıl İslami burjuvazinin ilk ciddi siyasi oluşumu olarak daha önce TOBB genel sekreterliğinde Adalet Partisi'nin baskısıyla ayrılmak zorunda kalan Necmettin Erbakan'ın başını çektiği Bağımsızlar Hareketi genel seçimlere girecekti.

1969-70 yılları Burhaneddin Kayhan'ın 1969'da MTTB başkanı seçilmesi ve Milli Nizam Partisi'nin 26 Ocak 1970'de kurulmasıyla beraber öğrenci teşkilatı ve siyasi parti olarak Türkiye'deki İslamcı hareketin ilk toplumsal-siyasal çatılarını kazandığı zaman dilimi olacaktır. 1969 yılındaki İslamcı kurumsallaşmanın sebep ve kaynakları ayrıca bir araştırma konusudur. Ancak söz konusu kurumsallaşmanın arkasında içeriği belirgin, doktrine edilmiş, amaç ve araçları düzenlenmiş bir ideolojik hareket olmadığı açıktır. 1969 İslamcılışması parti siyaseti sahasında Adalet Partisi'nde beklediğini bulamamış muhafazakâr dindar burjuvazinin, cemaatlerin ve İslamcı entelektüellerin oluşturduğu bir toplumsal koalisyonun politik sistemin de geçit vermesiyle siyasallaşma kararıyla meydana gelmişti. Buradaki siyasallaşma kararında İslami toplumsal-kültürel kazanımların gelişen şartlar içerisinde parti siyasetine müdahil olmadan korunamayacağına dair bir inanç etkili olmuş olabilir. Ancak siyasallaşma kararı bir kere ortaya çıkınca toplumsal-kültürel kazanımların dışında başka taleplerin de dile getirilebileceği bir platform kendiliğinden oluşmuş olur. Nitekim kuruluşundan itibaren kapatıldığı 1971'e kadarki 1 yılı aşkın sürede başını Erbakan'ın çektiği MNP'li siyasi elitler hak-batıl ayrışmasına dayalı İslamcı bir siyasi dil inşa edecektir.

MTTB'nin İslamcılışmasında da MHP ve dolayısıyla Alparslan Türkeş'in artan biçimde öğrenci hareketlerine müdahil olmasına karşı geliştirilen bir refleks

etkili olmuştur. Ancak bu ‘negatif’ sebebi aşacak şekilde İslam’ın hayatı bütünü ile kapsayan ve düzenleyen bir doktrin olduğuna dair İslamcı söylem özellikle Mustafa Bilgi’nin öldürülmesi hadisesinden sonra açık bir şekilde MTTB yetkilileri tarafından kullanılacaktı. Burhaneddin Kayhan sadece İslamcı söylemi dile getirmekle kalmayacak MTTB’nin İslamcı döneminde izleyeceği ana stratejiyi de ortaya koyacaktı. Kayhan’ın stratejisi üç temel umdeye dayanır. Eğitim yoluyla iç bünyedeki gençlerin kültürel-siyasi anlayışlarını geliştirmek, bu gençleri hali hazırdaki toplumsal-siyasi ağları da kullanarak etkin bürokratik pozisyonlara getirmek ve tüm bunları yaparken herhangi bir siyasi partinin gençlik örgütü konumuna düşmemek.

12 Mart 1971 askeri muhtırası siyasi sistemin ideolojik mücadeleye açılmasına karşı askeri bürokratik elitlerin verdikleri bir cevaptı. Muhtıra İslamcı hareketi de etkiledi. MNP muhtıranın ardından kapatılırken MTTB açık kalmasına karşın içe kapanmak zorunda kaldı. Ancak muhtıranın yol açtığı olumsuz atmosfer çok uzun sürmeyecekti. Milli Selamet Partisi (MSP) adıyla yeniden kurulan İslamcı parti, 1973 seçimlerinden büyük bir zaferle çıkacak ve parlamentoda üçüncü parti olarak temsil edilecekti. Seçim zaferinin ardından kurulan koalisyon ile MSP siyasi kariyerinde ilk defa hükümette yer alacaktı. 1973’deki seçim zaferi, 1974’de CHP ile kurulan hükümet ve ardından af kanunu tartışmaları sırasında MSP’li siyasi elitler ile Risale-i Nurcular arasında yaşanan ayrışma, MSP’yi toplumsal hareket partisi olmaktan çıkararak seçim odaklı (*electoralist*) bir parti olmaya yaklaştırdı. Ancak 1975 sonrası toplumsal alanın 1969’a kıyasla bu sefer çok daha kitlesel bir şekilde siyasallaşmaya başlaması süreci MSP’nin sadece seçim odaklı bir parti olmasına izin vermeyecekti. MSP’nin toplumsal tabanda rakip siyasal hareketler karşısında beliren taleplere cevap vermek zorunluluğu doğmuştu. Bu zorunluluğun bir tarafını kendi toplumsal tabanını ülkücü ve sosyalist hareketlere karşı koruma sorumluluğu oluşturmaktayken diğer bir tarafını ise tabandaki İslamcı taleplerin Parti’nin çizdiği sınırlar içerisinde hareket etmesini sağlamak oluşturunuyordu. MSP’nin bir kitle partisine dönüşerek toplumsal alanı kontrol etme çabasının tezahürlerinden birisi MTTB’nin 3 Ağustos 1975 kongresinde, kendisine yakın bir başkan adayını seçime sokmak oldu. Ancak kongrede Burhaneddin Kayhan’ın henüz 1969’da belirlediği, herhangi bir siyasi partinin gençlik örgütü olmamak kararı ağır basacak ve MSP’nin MTTB’yi doğrudan kontrol etme girişimi akim kalacaktı.

Akıncılar Derneği MTTB mensubu olmakla beraber MTTB'nin Parti'ye karşı mesafeli olma siyasetini benimsemeyen bir grup Ankara Devlet Mühendislik ve Mimarlık Akademisi öğrencisi tarafından 1975 yılı Aralık ayında resmen kuruldu. Akıncılar Derneği'nin kuruluşu 12 Mart öncesinde öğrencilerden (büyük oranda üniversite öğrencilerinden) oluşan gençlik hareketlerinin artık 'öğrenci' kategorisini aşarak öğrenci, işçi ya da memur bütün gençlik kesimlerine açılmasını gösteren yapısal bir dönüşümün İslamcı hareket için de geçerli olduğunu gösterir. Akıncılar Derneği çıkış noktası olarak bir gençlik inisiyatifiydi ancak bu inisiyatifin yine daha henüz en başında MSP'li siyasi elitler ile iletişim halinde geliştiğini görüyoruz. 1976 ve 77 boyunca Derneğin hızlı teşkilatlanması ise açık bir şekilde MSP'nin desteğiyle olmuştu. Haziran 1977 genel seçimleri öncesinde MSP henüz örgütlenme aşamasında olan toplumsal hareketin hamisi konumundaydı. Toplumsal hareketin Parti'nin tabanı olarak organize olması siyasi elitler açısından elbette arzu edilir bir durumdu. Ancak bu MSP'nin seçim yoluyla iktidara gelmesinin yolu olan parlamenter siyaset odaklı yaklaşımın önüne geçecek bir arzu henüz değildi.

Haziran 1977 seçimleri Türkiye İslamcılığı açısından önemli bir dönüm noktası olacak; İslamcı toplumsal hareket 12 Eylül'e giden süreçte adım adım çok daha etkili bir siyasi güç olarak belirecekti. MSP'nin oylarında 1973 seçimlerine kıyasla yaşanan düşüş siyasi elitlerin parlamenter siyaset yoluyla güçlenme stratejisinin itibarını toplumsal hareket nezdinde sarsmıştı. 1977 sonrasında ideolojik mücadelenin gittikçe toplumsal ayrışma ve çatışmaya vardığı bir ortamda gençlik hareketi ana stratejisi başarısız olmuş, eklektik ve pragmatik bir söyleme sahip Parti dışında çok daha mutlakçı ve kendi failliğini vurgulayan bir söyleme yönelmişti. 1978 Ocak ayında II. MC hükümetinin sona ermesiyle iktidardan düşen MSP'nin gittikçe güçlenen ve söylem itibarıyla radikalleşen toplumsal hareketi içermek için yeni söylem ve tekniklere ihtiyacı vardı. 1978 Ocak ayı ile 1979 Şubat ayı arasındaki 13 ay İslamcı aktörlerin gelişen şartlarda kendi konum ve stratejilerini belirlemeye çalıştıkları bir dönem olacaktır. Akıncılar Derneği temsilcileri bir tarafta silahlı şiddetin alanının genişlediği ve yoğunlaştığı bir ortamda İslamcı gençleri politik şiddet sarmalına sokmamaya çalışırken diğer taraftan toplumsal tabanda oluşan devrimci İslamcı talepleri Derneğin resmi söylemini radikalleştirerek konsolide etmeye çalışıyordu. Bir

tarafından Parti ile ilişkileri belirli seviyede tutmaya özen gösterirken diğer taraftan da kendi otonomisini vurgulayarak gençlik tabanının arzu ve taleplerine alan kazandırmak istiyordu.

1979 Şubatında gerçekleşen İran İslam Devrimi Badiocu anlamda toplumsal yapı ve koşulları kesintiye uğratan bir 'olay'dı. İran Devrimi'nin açtığı teorik ve pratik ufuk İslamcı toplumsal harekete o güne kadar olmadığı kadar bir eylem alanı açtı. 1 Nisan 1979 tarihli Sakarya Mitingi İslamcı gençlik hareketinin failliğinin bir potansiyel olarak somut ve güçlü şekilde ortaya çıktığı eylem oldu. Sakarya Mitingini üç ay içinde yapılan Tatvan, Yozgat ve Of mitingleri izleyecekti. İran Devrimi sonrası süreç, İslamcı gençlik hareketini kendi koyduğu amaç için araç üretebilme diğer bir deyişle özneleşme imkan ve sorumluluğu ile karşı karşıya bırakmıştı. Ancak bu imkan ve sorumluluk hareketin kendi iç bünyesinde yaşanan zaaf lar ve dış baskılar sebebiyle değerlendirilemedi. İslamcı toplumsal hareketin bir siyasi özne olamamasının üç temel sebebinden bahsedebiliriz. Birincisi harekete istikamet kazandıracak entelektüel üretim kaynaklarının son derece kısıtlı olmasıdır. 1979 Haziran'ında yayın hayatına başlayan Salih Mirzabeyoğlu'nun başını çektiği *Akıncı Güç* dergisi çevresinde İslamcı gençlik hareketine teori-pratik bütünlüğü içerisinde bir siyasi program önerildi. Ancak *Akıncı Güç* hareket içerisinde taban bulamadığı gibi kendisini daha en baştan itibaren kapalı bir örgütlülükle sınırladı. Teşkilatın resmi dergisi olan *Akıncılar* ise yazar kadrosu ve yazıların içeriği itibariyle eklektikti; gençlik hareketine yön verecek teorik bütünlükten uzaktı.

İslamcı toplumsal hareketin bir siyasi özne olamamasının ikinci sebebi ise MSP ile kurulacak ilişkinin hiçbir zaman tam olarak belirlenememesidir. Toplumsal tabanda özellikle 1978 sonrasında ortaya çıkan devrimci siyasi söylem Parti'yi de etkiledi. Partinin kitleleşmesi İslamcı kitlede yeni oluşan söylemlere intibak etmesiyle mümkündür. Ancak Parti elitleri 12 Eylül'e kadarki süreçte kitleleşmenin sınırlarını inceliklerle gözettiler. İslamcı toplumsal kitle ile Parti genel merkezi arasında her zaman bir ayırım oldu; Parti genel merkezi kendi hiyerarşik üstünlüğünü sonuna kadar muhafaza etti. İslamcı gençlik hareketi temsilcilerinin Parti'ye karşı tavırları onu içeriden dönüştürecek bir hamle olmadı, çünkü hiçbir zaman Parti bürokrasisinin bir parçası olmadılar. Dışarıda kalıp daha bağımsız bir çizgi izlemeleri de Parti'ye maddi

ve manevi bağılıkları itibariyle mümkün değildi. Bu sebeple gençlik teşkilatı zaman zaman kendi otonomisini savunan ama her zaman kendisine çizilen sınırlar içerisinde hareket etmesi gerektiğini bilen bir yapı olarak kaldı.

Akıncılar hareketinin siyasi özneleşmesini tamamlayamamasının üçüncü sebebi hareketin Sakarya Mitinginden sonra yoğun bir şekilde siyasi sistem baskısına maruz kalmasıdır. Bu baskı gençlik hareketi ve teşkilatına ideolojik ve siyasi yapılanma için zaman tanımayacaktı. 1 Nisan 1979'da gerçekleştirilen Sakarya Mitingini izleyen dönemde İslamcı gençlik hareketinin önde gelen birçok ismi adli takibata alınmış ve tutuklamalar gerçekleşmişti. Akıncılar üzerindeki devlet baskısı sadece şahsi kovuşturmalarla sınırlı kalmayacak henüz Mayıs 1979'da Akıncılar Derneği İstanbul Şubesi kapatılacaktı. İslamcı gençler devlet baskısının arttığı bu dönemde örgütlenme, ideolojik olarak yönünü belirleme ve siyasi olarak farklılaşma yükümlülüğü ile karşı karşıyaydılar. Yükümlülükler cevap verme arayışındayken Aralık 1979'da Akıncılar Derneği genel merkezi ve bütün şubeleriyle resmen kapatıldı.

Teşkilatın kapatılması ile örgüt çatısından mahrum kalan İslamcı gençler çok geçmeden Mart 1980'de Konya merkezli olarak Akıncı Gençler Derneği'ni kurdular. Kısa sürede örgütlenme başarısı gösterilse de 12 Eylül'e giden süreçte yol artık çok kısalmıştı. 6 Eylül 1980 Kudüs Mitingi Türkiye İslamcılığının 12 Eylül öncesinde son ve en etkili gövde gösterilerinden birine sahne olacaktı. Akıncı Gençler Derneği'nin de destek verdiği ama açık bir şekilde MSP tarafından düzenlenen miting Parti'nin İslamcı hareket üzerindeki toparlayıcı ve yönlendirici kapasitesini göstermesi bakımından 12 Eylül 1980 öncesi Türkiye İslamcılığı için açıklayıcı bir final olacaktır.

Tezin Sınırlılıkları ve Türkiye İslamcılığı Literatürü İçin Çalışma Önerileri

Bu tez Türkiye siyasi ve toplumsal tarihi içerisinde İslamcı bir toplumsal hareketin imkanını araştırmış, 1976-1980 arasındaki İslamcı gençlik hareketi olarak akıncılar hareketini bir toplumsal hareket vakası olarak incelemiştir. Toplumsal hareketler kuramları içerisinde politik olanak yapıları ve kaynak mobilizasyonu yaklaşımlarını teorik arka plan olarak belirleyen bu çalışmada söz konusu teorik yaklaşımların içeriğine uygun olarak toplumsal hareket organizasyonunun politik gelişimi üzerinde ağırlıkla durulmuştur. Ancak akıncılar hareketinin çalışılmasındaki bu tercih belirli kısıtlılıkları da beraberinde getirmiştir. Akıncılar hareketi, hareketin örgütü merkeze alınarak değil harekete katılan aktivistlerin biyografileri üzerinden çok daha sosyolojik bir okumayla okunabilirdi. Her ne kadar 5. Bölüm’de hareketin sosyolojik oluşumu üzerinde durulsa da tezin ağırlık merkezini hareketin örgüt merkezli politik gelişimi oluşturdu. Bu tercihin iki pratik sebebinden bahsedilebilir. Öncelikle bundan yaklaşık 40 yıl önce gelişmiş bir toplumsal hareketin hangi toplumsal ağlar içerisinde hangi sosyolojik iletişim ve etkileşimlerle geliştiğinin tespiti çok kolay değildi. Her ne kadar derinlemesine görüşmeler yoluyla çeşitli bilgiler edinilse de toplumsal oluşumun karmaşık yapısının ortaya çıkarılması görüşmecilerin gündelik hayatına konsantre olan bir araştırma sorusu seti etrafında gelişebilirdi. Ancak böyle bir tercihin yapılabilmesi için de öncelikle hareketin politik gelişiminin ana çizgileri çıkarılması gerekirdi. Toplumsal hareketin örgüt merkezli politik gelişiminin çalışılmasının ikinci pratik sebebi sosyolojik oluşumları güdüleyen ve çerçeveleyen politik gelişimin ayrıntılarıyla ortaya çıkarılma isteğidir. Akıncılar hareketinin toplumsal oluşumunu önceleyen bir bilimsel çalışma politik gelişiminin ana hatları çizildiği bu çalışma sonrasında bir araştırma sorusu olarak ele alınabilir.

İslamcı toplumsal hareketin çalışılmasındaki teorik zorluklardan biri toplumsal hareketin Parti, entelektüeller ve tarikat-cemaatler ile ilişkilerinin her birinin ayrı bir araştırma konusu olmasıdır. Bu çalışmada Parti ile ilişkilerin toplumsal hareketin siyasi gelişimi açısından öncelikli olduğu argümanına dayanarak MSP’nin 1970’ler boyunca parti karakterindeki değişimlere vurgu yapıldı. Buradaki çıkarımlar gençlik hareketinin Parti’ye bakışından istifadeyle yapıldı. Ancak araştırma konusu olarak

doğrudan MSP'ye odaklanan, parti tipolojileri çerçevesinde onun değişimini ele alan bir incelemenin Türkiye İslamcılığı literatürü içerisinde eksikliği hissedilmektedir. Aynı şekilde İslamcı entelektüellere ve İslamcı tarikat-cemaat yapılarına mesela Gümüşhanevi dergahına odaklanacak çalışmalar Türkiye İslamcılığının 1980 öncesindeki fotoğrafının ortaya çıkarılması için önemli olacaktır.

Akıncılar hareketin ön saflarında yönetici aktivist olarak görev almış ve belirli bir politik bilince ve otonomi içerisinde hareket etme alışkanlığına sahip İslamcı grup 12 Eylül 1980 sonrasında yeniden politik bir özne olamadı. Darbe sonrasında bir kısım akıncı yurtdışına gitmek zorunda kalırken diğer bir kısmı kaçak olarak saklanmak zorunda kaldı. Çoğunluğu oluşturan kısım ise askeri mahkeme tarafından yargılanarak çeşitli hapis cezalarına çarptırıldı. 1980 sonrasında Türkiye İslamcılığı içerisinde etkili olacak grup 1970'ler boyunca MSP gençlik teşkilatı bünyesinde çalışan gençler olacaktır. 12 Eylül yargılamalarının Türkiye İslamcılığının politik ve toplumsal konfigürasyonuna etkisi ayrıca bir araştırma konusudur. 1980 sonrasında Türkiye'de herhangi bir İslamcı gençlik hareketi akıncılar hareketinin etkinlik ve eylemliliğine ulaşamadı. Her ne kadar Müslüman Genç ya da Milli Gençlik Vakfı gibi gençlik organizasyonları kurulsa da bunlar ya ilkinde olduğu gibi güçlü bir merkezi örgütlenme oluşturamadılar ya da ikincisinde olduğu gibi doğrudan İslamcı Parti'nin (1980 ve 90'lar itibariyle Refah Partisi) güdümünde kaldılar. Türkiye'de İslamcı gençlik hareketlerinin panoraması üzerinde bir çalışma ayrıca bilgilendirici olacaktır.

Türkiye İslamcılığının sosyolojik ve politik gelişimi üzerine yapılabilecek çalışmalar genel İslamcılık literatürüne katkı sağlamalıdır. Karşılaştırmalı siyaset metodolojisiyle Türkiye dışı İslamcı hareketlerle Türkiye İslamcılığının benzeşen ve ayrışan yönleri üzerine düşünmek söz konusu siyasi hareket ve ideolojinin son yüzyılda farklı coğrafyalarda geçirdiği değişim ve dönüşümü anlamak için önemli ipuçları sağlayacaktır. Bu çalışmalar ayrıca farklı İslamcılık tipolojileri üzerinde düşünmeyi mümkün kılacak, İslamcılığın başarı ya da başarısızlıklarını nesnel biçimde tahlil edebilmeyi sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

A. Resmi Belgeler

Akıncılar Derneği Tüzüğü, 1975.

T.C. Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı 1 Numaralı Askeri Mahkemesi. “Akıncılar-Akıncı Gençler Davası Gerekeçeli Hüküm”, 1982.

B. Hatıratlar

Aslan, Yakup. **Bir Rüyanın Ardından Gerçekleşen Sessiz Devrim**. İstanbul: Ozan Yayıncılık, 2014.

Metiner, Mehmet. **Yemyeşil şeriat bembeyaz demokrasi**. İstanbul: Doğan Kitapçılık, 2004.

Özdemir, Halis. **Mamak Zindanlarında Bir Akıncı**. İstanbul: Ravza Yayınları, 2010.

Yüksel, Edip. **Norşin'den Arizona'ya: sıradan bir adamın sıradışı öyküsü**. İstanbul: Ozan Yayıncılık, 2015.

C. Görüşmeler

Ali Çelik, 9 Ekim 2015, Ankara.

Ali Öztürk, 15 Eylül 2013, Ankara.

Akif Emre, 20 Mayıs 2015, İstanbul.

Bekir Alyüz, 20 Kasım 2015, İstanbul.

Halis Özdemir, 1 Ekim 2015, İstanbul.

Hasan Güneş, 29 Nisan 2015, İstanbul.

Hüsnü Kılıç, 18 Kasım 2014, İstanbul.

İsmail Müftüoğlu, 5 Kasım 2015, İstanbul

Mehmet Ali Bulut, 2 Mayıs 2014, Ankara

Mehmet Fazıl Aslantürk, 20 Ekim 2015, İstanbul.

Mehmet Güney, 15 Ekim 2014, İstanbul.

Mehmet Kartın, 6 Ekim 2015, Ankara.

Mehmet Niyazi Özdemir, 5 Mart 2016, İstanbul.

Mehmet Şahin, 6 Mart 2013, İstanbul.

Mehmet Tellioğlu, 4 Mayıs 2004, Ankara

Mehmet Tezel, 3 Ekim 2015, Ankara.

Metin Köse, 22 Nisan 2014, İstanbul.

Osman Aydın 23 Eylül 2015, İstanbul.

Rasim Cinisli, 5 Kasım 2015, İstanbul.

Sadri Eriş, 8 Ekim 2015, Ankara.

Salih Hakverdi, 20 Eylül 2015, İstanbul.

Yılmaz Ensaroğlu, 8 Ekim 2015, Ankara.

Yusuf Akdoğan 28 Eylül 2015, İstanbul.

D. Gazete ve Dergi Yazıları

“1 ABD Doları=19.25 Kuruş”. **Milliyet**, 22 Eylül 1977.

“1 Dolar=17.85 TL.” **Milliyet**, 2 Mart 1977.

“3 İlde 3 Kişi Daha Öldürüldü”. **Milliyet**, 25 Ocak 1977.

“5 Akıncı Gence Karakolda işkence yapıldı”. **Yeni Devir**, 3 Eylül 1978.

“163 Akıncı Genç Tutuklandı”. **Milli Gazete**, 22 Mayıs 1978.

“1977 ile birlikte MC de bitti”. **Milliyet**, 1 Ocak 1978.

“Adıyaman’da Akıncılar Derneği Şiir Okuma Yarışması Düzenledi”. **Milli Gazete**, 27 Nisan 1976.

“Ak-Genç Üniversite Başkanları Genel Merkezde Toplandı”. **Akıncılar**, sayı 7, 8 Kasım 1979.

“Akıncı, aylık fikri, dava dergisi”. **Milli Gazete**, 18 Mayıs 1977.

“Akıncı Bölge ve İl Başkanları 6-7 Ekim’de Ankara’da Toplanıyor”. **Yeni Devir**, 26 Eylül 1978.

“Akıncı, devamlı surette seferi durumda olan hazır kuvvettir”. **Milli Gazete**, 25 Mayıs 1976.

“Akıncı Gençler Derneği İl Başkanları Konya’da Toplandı”. **Yeni Devir**, 26 Mayıs 1980.

- “Akıncı Gençler Derneği Kocaeli Şubesi kuruldu”. **Milli Gazete**, 5 Mayıs 1980.
- “Akıncı Gençler Derneği Konya’da Kuruldu”. **Milli Gazete**, 10 Mart 1980.
- “Akıncı Gençler Derneği Yozgat Şubesi Açıldı”. **Milli Gazete**, 12 Mayıs 1980.
- “Akıncı Gençliğin Fetih Yürüyüşü Bugün Kayseri’de Başlıyor”. **Milli Gazete**, 26 Mayıs 1976.
- “Akıncı Gençlik, barışı, kardeşliği, huzuru temsil etmektedir”. **Milli Gazete**, 4 Mart 1979.
- “Akıncı İşçiler Tüm Yurtta Teşkilatlanıyor”. **Yeni Devir**, 23 Nisan 1979.
- “Akıncı Kadir Gültekin Komadan Kurtuldu”. **Milli Gazete**, 14 Ekim 1976.
- “Akıncı Liseliler Birliği Kompozisyon Yarışması Sonuçlandı”. **Yeni Devir**, 16 Nisan 1979.
- “Akıncı Liseliler: Bu eğitim sistemiyle anarşi önlenmez”. **Yeni Devir**, 4 Ekim 1978.
- “Akıncı Liseliler: İmam-Hatip Liselerinde Kıyımı Yapanlar Hüsrana Uğrayacaklardır”. **Milli Gazete**, 27 Nisan 1979.
- “Akıncı Memurlar Derneği Genel Sekreteri Erol Bilgen: ‘Asgari Geçim İndirimi Kanunu bir an Evvel Çıkmalı’”. **Milli Gazete**, 30 Kasım 1979.
- “Akıncı Memurlar Derneği Zamları Protesto Etti”. **Milli Gazete**, 3 Şubat 1980.
- “Akıncı Reisleri’nin Eğitim Çalışmaları Tamamlandı”. **Milli Gazete**, 21 Aralık 1978.
- “Akıncı Sporcular Derneği Tüzüğü Nihayet Tasdik Edildi”. **Milli Gazete**, 1 Temmuz 1979.
- “Akıncı Teşkilatlar bir koordinasyon toplantısı yaptı”. **Milli Gazete**, 2 Temmuz 1980.
- “Akıncı Üniversite Adaylarının Dikkatine”. **Yeni Devir**, 27 Şubat 1978.
- “Akıncılar”. **Sebil**, sayı 22, 28 Mayıs 1976.
- “Akıncılar Çalışmalarını Hızlandırdı”. **Milli Gazete**, 29 Eylül 1978.
- “Akıncılar Derneği Beykoz Şubesi Açıldı: ‘Akıncı Gençlik Dirilişi Hak’ta Görenlerin Dergahıdır’”. **Milli Gazete**, 5 Ekim 1976.
- “Akıncılar Derneği Bölge Toplantısının Sonuncusu 1 Mayıs’ta Denizli’de Yapılacak”. **Yeni Devir**, 29 Nisan 1977.
- “Akıncılar Derneği Erzurum Şubesinin Kongresi yapıldı, Kayseri’de Konuşan M. Yazgan: ‘Ordumuza Dil Uzatanlar Var’”. **Milli Gazete**, 9 Kasım 1976.
- “Akıncılar Derneği Genel Başkan Yardımcısı Altunbaş: ‘İmam-Hatip’lerin kontenjanları sınırlandırılmaz’”. **Milli Gazete**, 11 Eylül 1979.
- “Akıncılar Derneği Genel Başkanı Mehmed Güney İle Mülakat”. **Milli Gazete**, 11 Nisan 1979.

“Akıncılar Derneği Genel Başkanı Mehmet Tellioglu: ‘Ahlak Derslerinin Kaldırılması Dış Güçlerin Oyunlarının Yeni bir Uzantısıdır’”. **Milli Gazete**, 16 Mayıs 1978.

“Akıncılar Derneği Genel İdare Kurulu, İcra Heyetinde Değişiklik Yaptı”. **Yeni Devir**, 8 Ağustos 1979.

“Akıncılar Derneği Genel İdare Kurulu, İcra Heyetinde Değişiklik Yaptı”. **Milli Gazete**, 8 Ağustos 1979.

“Akıncılar Derneği İstanbul İl Başkanı Dursun Özcan: Akıncılar Bugüne Kadar Büyük Bir Sabır ve Olgunluk İçerisinde Hareket Etmişlerdir”. **Milli Gazete**, 6 Ağustos 1979.

“Akıncılar Derneği İstanbul Şubesi Abdülhamid Han’ı Anma Haftası Düzenledi”. **Yeni Devir**, 3 Şubat 1978.

“Akıncılar Derneği Orta Anadolu Birinci Bölge Toplantısı Konya’da Yapıldı”. **Yeni Devir**, 3 Ağustos 1978.

“Akıncılar Derneği Seydişehir’de Kuruldu”. **Milli Gazete**, 27 Nisan 1976.

“Akıncılar Derneği Suriye Müslümanlarına Yapılan Baskıyı Kınadı”. **Milli Gazete**, 8 Haziran 1979.

“Akıncılar Derneği Teşkilatlanma Başkanlığı’nın Teşkilatlara Bildirisi”. **Akıncı Güç**, sayı 2, Haziran 1979.

“Akıncılar Derneği’nin 400. Şubesi Balıkesir’de Açıldı”. **Yeni Devir**, 1 Mayıs 1978.

“Akıncılar: Dış Güçler İslam Ülkelerindeki Uyanışı Sindirmek ve Çökertmek İstiyor”. **Yeni Devir**, 13 Mayıs 1978.

“Akıncılar Gecesi Dün Yapıldı”. **Milli Gazete**, 25 Mayıs 1976.

“Akıncılar Genel Başkanlığına Tellioglu Getirildi”. **Yeni Devir**, 11 Nisan 1978.

“Akıncılar Genel Merkezine Polisin Bir Günde Üç Kez Baskın Düzenlemesi Protesto Edildi”. **Yeni Devir**, 29 Kasım 1979.

“Akıncılar Güney Anadolu Bölge Toplantısı 28-29 Ekim’de Yapılacak”. **Yeni Devir**, 13 Ekim 1978.

“Akıncılar: İktidar Polis Zulmü Uyguluyor”,. **Yeni Devir**, 26 Nisan 1978.

“Akıncılar İnanç Özgürlüğü için Yürüdü”. **Yeni Devir**, 26 Şubat 1978.

“Akıncılar ‘İran ve İslami hareket’ konulu açık oturum düzenledi”. **Yeni Devir**, 28 Eylül 1978.

“Akıncılar İstanbul Şubesi Kapatıldı”. **Milli Gazete**, 08 Mayıs 1979.

“Akıncılar Kayseri Şubesi Kapatıldı”. **Yeni Devir**, 16 Ağustos 1979.

“Akıncılar Marmara Bölge Toplantısı Yapıldı”. **Yeni Devir**, 1 Ağustos 1978.

“Akıncılar: Ne sağcı ne de solcu ne de emperyalistler Hakk’a dayalı mücadelemizi durduramayacaklar”. **Milli Gazete**, 15 Mart 1979.

“Akıncılar: Ne sağcı ne de solcu ne de emperyalistler Hakk’a dayalı mücadelemizi durduramayacaklar”. **Milli Gazete**, 15 Mart 1979.

“Akıncılar Olarak Şehitlerimiz”. **Akıncılar**, sayı 1, 3 Ağustos 1979.

“Akıncılar: Sürel’ler Öldürmekle Mücadelemiz söndürülemez”. **Milli Gazete**, 3 Haziran 1978.

“Akıncılar Teşkilatı’nın ‘Vahdet’e Çağrı’ Mitingi Dün Yapıldı”. **Yeni Devir**, 3 Nisan 1977.

“Akıncılar ve 21 Dernek Ahlak Dersinin Kaldırılmasını Protesto Etti”. **Milli Gazete**, 17 Mayıs 1978.

“Akıncılar Yargılanıyor”. **Yeni Devir**, 03 Mart 1978.

“Akıncılar YİE öğrencilerinin mücadelelerini destekleyecek”. **Yeni Devir**, 23 Eylül 1977.

“Akıncıların 2. Ege Bölge Toplantısı İzmir’de Yapıldı”. **Milli Gazete**, 8 Ağustos 1978.

“Akıncıların Hedefi, Anadolu İnsanını Mutlak Nizam’a Götürmektir”. **Milli Gazete**, 12 Şubat 1979.

“Ak-İş Hızla Teşkilatlanıyor”. **Milli Gazete**, 26 Mayıs 1980.

“Ak-İş: İşçilerin Göstermelik Yönetimine Değil ‘Kar Ortaklığı Sistemi’ ne Geçirilmesi Zaruridir”. **Milli Gazete**, 20 Eylül 1979.

“Ak-İş: Sendika Patronluğuna Son”. **Milli Gazete**, 29 Nisan 1980.

“Ak-İş: Solcu Sendikaların Birbiriyle Çatışması İşçiyi Tedirgin Ediyor”. **Milli Gazete**, 1 Şubat 1979.

“Ak-İş: Son zamlar dar gelirli işçi, memur ve fakiri ezdi”. **Milli Gazete**, 24 Mart 1979.

“Ak-Lis Başkanları Ankara’da Toplandı”. **Akıncılar**, sayı 7, 8 Kasım 1979.

“Ak-Lis Gençliğimizin meseleleri konulu bir yarışma düzenledi”. **Yeni Devir**, 13 Mayıs 1978.

“Ak-Lis: İktidar Okulları Komünistlere Bıraktı”. **Yeni Devir**, 26 Aralık 1978.

“Ak-Lis: Müslüman öğrenciler üzerinde sürdürülen baskı ve zulmü protesto ediyoruz”. **Yeni Devir**, 25 Ekim 1979.

“Ak-Lis Tiyatro Kulübü Kuruldu”. **Milli Gazete**, 06 Mayıs 1979.

“Ak-Lis’in şiir okuma yarışması sonuçlandı”. **Milli Gazete**, 27 Aralık 1978.

“AK-MEM Derneği Genel Başkanı Bilal Açıkladı: Memur ya robot olur ya da bordro mahkumu”. **Milli Gazete**, 25 Haziran 1979.

“AK-MEM Genel Sekreteri Erol Bilgen’le Bir Röportaj: "Yanlış Politikalar Yüzünden Memurlarımız Mağdur Edildi””. **Milli Gazete**, 17 Haziran 1980.

“AK-MEM: ‘Memurların Sefaletine Son Vermelidir’”. **Yeni Devir**, 14 Eylül 1977.

“Altunbaş: ‘İran, Pakistan ve Afganistan’dan sonra kıyam sırası şimdi Suriye’ye gelmiştir.” **Milli Gazete**, 11 Kasım 1979.

“Altunbaş: Küfrün şiddetiyle İslam’a saldırdığı günümüzde susmayı tercih eden Müslüman düşünülemez”. **Yeni Devir**, 18 Aralık 1979.

“Ankara’da 209 Akıncı Genç Birinci Şubede Tutuluyor”. **Yeni Devir**, 30 Kasım 1979.

“AP, Erbakan ve 13 Adayı Veto Etti”. **Milliyet**, 16 Ağustos 1969.

“Asiltürk: ‘İstiklal Marşı söylenirken ne slogan atıldı ne de oturuldu’”. **Milliyet**, 8 Eylül 1980.

Aslantürk, Fazıl. “Merkezden Muhite”. **Akıncı Güç**, sayı 3, Temmuz 1979.

“Atatürk Üniversitesi Süresiz Kapatıldı”. **Milliyet**, 13 Ocak 1977.

“Bafra Savcılığı Erbakan Hakkında Soruşturma Açtı”. **Milliyet**, 19 Eylül 1970.

“Bakanlar Açıklandı”. **Milliyet**, 6 Ocak 1978.

“Başlangıcından bu güne İran İslam İnkılabı”. **Milli Gazete**, 17 Nisan 1979.

“Başsağlığı”. **Yeni Devir**, 15 Nisan 1980.

“Bir Röportaj”. **Gölge**, sayı 5, 1 Nisan 1976.

“Bismillahirrahmanirrahim”. **Akıncılar**, sayı 8, Kasım 1979

“Biz Türklerle Dost Değil Kardeşiz”. **Milli Gazete**, 11 Ocak 1975.

“BM, Kudüs Meselesi İçin Olağanüstü Toplantıya Çağrılıyor”. **Milliyet**, 1 Ağustos 1980.

“Bursa Savcılığı MSP Mitingi için Soruşturma Açtı”. **Milliyet**, 12 Haziran 1979.

Büyük Doğu. “9 Anahtardan Beşincisi: Cemiyetçilik”. **Büyük Doğu**, sayı 23 (17 Mart 1944).

———. “9 Anahtardan Sekizincisi: Müdahalecilik”. **Büyük Doğu**, sayı 26 (Nisan 1944)

———. “9 Anahtardan Üçüncüsü: Milliyetçilik”. **Büyük Doğu**, sayı 21 (03 Mart 1944)

———. “9 Anahtardan Yedincisi: Nizamcılık”. **Büyük Doğu**, sayı 25 (31 Mart 1944)

———. “Ahlakımız: 3”. **Büyük Doğu**, sayı 16 (24 Aralık 1943)

———. “Bir Dünya Doğuyor”. **Büyük Doğu**, sayı 18 (Şubat 1944)

———. “Büyük Doğu”. **Büyük Doğu**, sayı 1 (Eylül 1943)

———. “Doğu’nun Mizanı”. **Büyük Doğu**, sayı 5 (Ekim 1943)

———. “Dünya Kıyameti ve Biz”. **Büyük Doğu**, sayı 17 (Şubat 1944)

“Büyük Yozgat Mitingi Yarın”. **Yeni Devir**, 28 Mayıs 1979.

“Camiden Çıkan Masum Vatandaşları Kurşunlayanlardan Hesap Soracağız”. **Milli Gazete**, 31 Mayıs 1978.

Çavuş, Tevfik Rıza. “Fetih Nesli ve Onlar”. **Milli Gazete**, 29 Mayıs 1975.

“Çetin Altan Mitingi Olaylı Geçti”. **Milliyet**, 9 Temmuz 1967.

“Çetin Altan’ın Dokunulmazlığı Meclis’te Kaldırıldı”. **Milliyet**, 22 Temmuz 1967.

“Deklarasyon”. **Akıncı Güç**, sayı 5 (Ağustos 1979).

“Derince Akıncılar Derneğinin Sünnet Düğününe AP’li Belediye İzin Vermedi”. **Milli Gazete**, 19 Temmuz 1979.

Dilipak, Abdurrahman. “İran İslam Cumhuriyeti: Devrimle birlikte, cadde ve meydan hatta insan isimleri bile değişmiş”. **Milli Gazete**, 23 Şubat 1980.

“DİSK için Soruşturma Açıldı”. **Milliyet**, 03 Mayıs 1977.

“Döviz Transferi Yapılamadığı İçin Bütüngaç Darlığı Başladı”. **Milliyet**, 1 Eylül 1977.

“Dün Tek-Bir Kongresinde Konuşan Erbakan: Türkiye İslam Konferansını Derhal Toplantıya Çağırmalıdır”. **Milli Gazete**, 31 Aralık 1979.

“Dünya Gençliği Ne İstiyor”. **Milliyet**, 26 Mayıs 1968.

“Ecevit’in İstifası Kabul Edildi”. **Milliyet**, 19 Eylül 1974.

“Elazığ’da bir Akıncı Şehit Edildi”. **Yeni Devir**, 26 Eylül 1977.

“Erbakan: ‘Ayasofya Hakkın Batıla Galebesinin Timsalidir’”. **Yeni Devir**, 30 Mayıs 1977.

“Erbakan: ‘Bu Millete Ahlak, İmam ve Müezzinle Gelir’ dedi.” **Milliyet**, 15 Haziran 1977.

“Erbakan, Büyük Türkiye için ‘İleri Marş Marş!’ dedi”. **Milliyet**, 30 Mayıs 1975.

“Erbakan: ‘CHP ve AP’nin zihniyetini İzmir’den denize dökacağız’”. **Milliyet**, 12 Ekim 1979.

“Erbakan, hükümeti düşürmenin en büyük görev olduğunu söyledi”. **Milliyet**, 12 Haziran 1978.

“Erbakan, Konya’dan Bağımsız Aday Oluyor”. **Milliyet**, 28 Ağustos 1969.

“Erbakan: ‘MNP’yi Sultanlar Kurdu’”. **Milliyet**, 9 Şubat 1970.

“Erbakan: MSP, Ortak Seçim Planı Görüşmeye Hazır”. **Milliyet**, 14 Ağustos 1975.

“Erbakan MTTB Milli Gençlik Gecesinde Konuştu: ‘Siz Türk Gençliğinin Hakiki Temsilcisisiniz’”. **Milli Gazete**, 27 Nisan 1975.

“Erbakan: ‘Ortak Pazar büyük tehlike getiriyor’”. **Milliyet**, 20 Kasım 1970.

“Erbakan Partisini 1, 5 saat savundu”. **Milliyet**, 16 Nisan 1971.

“Erdoğan Tuna’nın Şehadeti Üzerine: İslamcı Gençlikten Müslüman Türkiye Halkına”. **Yeni Devir**, 5 Ocak 1978.

“Erzurum Halk Hareketi”. **Gölge**, sayı 7, Haziran 1976.

“Erzurum ve Konya’da Binlerce Öğrenci ve Halk Rusya’yı Protesto Etti”. **Milli Gazete**, 9 Ocak 1980.

“Erzurum’da Halk ve Öğrenciler Afganistan’a Gitmek için Yürüdü”. **Yeni Devir**, 9 Ocak 1980.

“Erzurum’da MSP’li ve MHP’li Gençler Çatıştı”. **Milliyet**, 18 Mayıs 1976.

“Erzurum’da Ülkücülerin Hareketi Halkı da Kızdırdı”. **Milli Gazete**, 18 Mayıs 1976.

Eş, Selahaddin. “Çıkarken”. **Akıncı**, sayı 1, Mayıs 1977.

———. “MTTB ve yeni bir ‘durum muhakemesi’”. **Milli Gazete**, 15 Ekim 1976.

“Faşizm ve Komünizme lanet, Hak’ka Davet Mitingi için Tatvan Bugün Ayakta”. **Yeni Devir**, 15 Nisan 1979.

“Fetih Günü ve Gençlik Günü Yarın Sivas’ta”. **Milli Gazete**, 30 Mayıs 1980.

“Fetih ve Gençlik Günü”. **Milli Gazete**, 31 Mayıs 1980.

“Gazetemiz Yazarı Akif İnan Tutuklandı”. **Yeni Devir**, “18 Nisan 1979.

“Gebze Akıncılar Derneği 50 çocuğu sünnet ettirdi”. **Yeni Devir**, 29 Haziran 1978.

“Gençlik Liderleri Konuşuyor: Halkımız Tehditle Benliğinden Koparılmak İstendi”. **Yeni Devir**, 11 Nisan 1977.

“Gençlik Liderleri Konuşuyor: Müslümanları Öldürmeye Gelen Onda Dirilmelidir”. **Yeni Devir**, 12 Nisan 1977.

“Gençlik Meselelerine Bakış”. **Milli Gazete**, 13 Ocak 1975.

“Gençlik MSP’nin Topyekün Prensiplerini Bilmekte ve Uygulamakta”. **Milli Gazete**, 13 Ocak 1975.

“Gölge”. **Milli Gazete**, 13 Kasım 1975.

Güney, Mehmet. “Teşkilat”. **Akıncılar**, sayı 3 (Eylül 1979).

“Güney: Afganistan’da verilen mücadele peygamber davasını devlet kılma mücadelesidir”. **Yeni Devir**, 30 Ekim 1979.

“Güney: Esad’ın Müslümanlara yaptığı zulüm Neron’un Firavun’un zulmünden de beter”. **Yeni Devir**, 28 Ekim 1979.

“Hak-İş Genel Başkanı: 1 Mayıs Yahudi-Komünist Bayramıdır”. **Yeni Devir**, 1 Mayıs 1978.

“Hak-İş’in kuruluş gayeleri ve niyetleri Hak-İş başkanı Yılmaz tarafından açıklandı”. **Milli Gazete**, 05 Mart 1980.

- “Halkımız Tehditle Benliğinden Koparılmak İstendi”. **Yeni Devir**, 11 Nisan 1977.
- “Hamid Fendoğlu’nun Öldürülmesine Karşı Tepki Büyük Oldu”. **Milli Gazete**, 19 Nisan 1978.
- “Hasan El Benna ve Müslüman Kardeşler Teşkilatı”. **Yeni Devir**, 15 Temmuz 1979.
- “Hazırlan!...Akıncı Güç: Mayıs’ta Çıkıyor”. **Yeni Devir**, 30 Nisan 1979.
- “Hedef Neden Müslüman”. **Yeni Devir**, 5 Ocak 1978.
- “‘Hicret Allah’ın nizamını hakim kılmak için, kişinin batıldan hakka yönelme hadisesidir’”. **Milli Gazete**, 15 Aralık 1979.
- “Hizb-i İslami temsilcisi Rıdvan Muhammed ile Afganistan üzerine bir konuşma: Cihad Müminin Hayat Faaliyetidir”. **Yeni Devir**, 17 Nisan 1980.
- “İ. Hatip Liseleri öğretim yapılmaz hale getirildi”. **Yeni Devir**, 4 Ekim 1978.
- “İ.D.M.M.A (Yıldız) da Saldırı”. **Yeni Devir**, 13 Haziran 1979.
- “II. Akıncılar Şurası Ankara’da Yapıldı”. **Akıncı**, sayı 3, 1977.
- “İlmi Olmayan Millet Yok Olmaya Mahkumdur”. **Milli Gazete**, 26 Ocak 1976.
- “İmam-Hatip Liselerinde Olup Bitenler”. **Milli Gazete**, 28 Mart 1979.
- “İnsanlığı ancak İslam Nizamı Kurtarabilir”. **Milli Gazete**, 6 Temmuz 1975.
- “İran İslam Cumhuriyeti Anayasası”. **Milli Gazete**, 11 Aralık 1979.
- “İran’da Rejim Sarsılıyor”. **Yeni Devir**, 10 Haziran 1978.
- “İslam Anayasası Planı”. **Akıncılar**, sayı 8, Kasım 1979.
- “İslam Devleti Kurmak İsteyenler Dün Yargılandı”. **Milliyet**, 21 Kasım 1967.
- “İslamcı kuruluşlar Metin Yüksel’i Şehid eden saldırganları kınıyor”. **Yeni Devir**, 26 Şubat 1979.
- “İslam’ın Diriliş Hareketi Bütün Dünyada Hızla Yayılıyor”. **Yeni Devir**, 14 Şubat 1979.
- “İslami hareket ve meselelerimiz”. **Yeni Devir**, 14 Şubat 1979.
- “İsmail Müftüoğlu Ordu’da: MSP’nin Akıncı Gençliği Anadolu’da Çığ Gibi Büyüyor”. **Milli Gazete**, 9 Şubat 1975.
- “İstanbul Akıncı Liseliler Birliği: Türkiye lise ve dengi okullar arası Şehid Metin Yüksel’in anısına şiir yarışması”. **Milli Gazete**, 30 Mart 1979.
- “İstanbul ve Tunceli’de Dün İki Genç Öldürüldü”. **Milliyet**, 14 Ocak 1977.
- “İstanbul’da Akıncı Yurtları Arandı”. **Milli Gazete**, 7 Aralık 1979.
- “İstanbul’da Çeşitli Fakülte ve Liselerde Müslüman Öğrenciler Sovyetlerin Afganistan’ı İstilasını Kınayan Forum ve Gösteriler Yaptı”. **Yeni Devir**, 12 Ocak 1980.

- “Kabe’ye yapılan saldırının Türkiye’deki tepkileri”. **Milli Gazete**, 23 Kasım 1979.
- “Kadro Disiplini ve Mücadelemizdeki Yeri”. **Yeni Devir**, 20 Ağustos 1978.
- “Karagümrük’te Komünistler iki Akıncı genci kurşunlayarak şehit ettiler”. **Yeni Devir**, 22 Haziran 1979.
- “Karamürsel Akıncılar Derneği’nde oynanan ‘Hudud’ piyesi büyük takdir topladı”. **Milli Gazete**, 13 Aralık 1979.
- “Kardeş Kanı Dökmeye Nihayet Verilmeli”. **Yeni Devir**, 5 Nisan 1977.
- “Kayseri’deki Akıncılar Gecesi Muhteşem Oldu”. **Milli Gazete**, 6 Nisan 1976.
- Kılıç, Hüsnü. “Akıncı Hareket ‘Güç’lenirken”. **Akıncı Güç**, sayı 1, Haziran 1979.
- . “Tebliğ ve Telkin Üzerine”. **Akıncı-Güç**, sayı 5, Ağustos 1979.
- “Kılıç: CHP ülkede baskı ve zulüm yönetimi kurdu”. **Yeni Devir**, 28 Ekim 1978.
- “Koalisyon Protokolü Açıklandı: Yeni Bakanlar Kurulu Belli Oldu”. **Milliyet**, 1 Nisan 1975.
- “Komünizmi Tel’in Mitingi Dün Yapıldı”. **Milliyet**, 4 Ağustos 1968.
- “Konu: Son İran Olayları ve İslami hareketin gelişmesi”. **Yeni Devir**, 11 Ekim 1978.
- “Konu: Türkiye’nin genel durumu ve Akıncılar Derneğinin Çalışmaları, Konuk: Mehmet Tellioglu”. **Milli Gazete**, 11 Haziran 1978.
- “Konya Cumhuriyet Savcılığı, Erbakan ve Battal’ın dokunulmazlığının kaldırılmasını içeren raporu Adalet Bakanlığı’na gönderdi”. **Milliyet**, 17 Haziran 1978.
- “Konya’da Akıncılar Derneği Şube Başkanı Saldırıya Uğradı”. **Yeni Devir**, 21 Nisan 1978.
- “Konya’da ‘İmanlı Türkiye’ Mitingi Yapıldı”. **Milliyet**, 9 Ekim 1969.
- “Konya’da MSP ve AP Birbirlerini Seçim İttifakına Çağırıldı”. **Milliyet**, 2 Eylül 1975.
- “‘Kudüs’ü Kurtarma’ Miting ve Yürüyüşü Yapıldı”. **Yeni Devir**, 7 Eylül 1980.
- “Malatya’da Bir Genç Öldürüldü, Yüzlerce İşyeri Tahrip Edildi, CHP İl Merkezi Yakıldı”. **Milliyet**, 19 Nisan 1978.
- “Malatya’da bir Müslüman Genç Vuruldu”. **Yeni Devir**, 21 Haziran 1978.
- “Malatya’da Hadise”. **Gölge**, sayı 5, 1 Nisan 1976.
- “Malatya’da son 20 gün içinde 6 müslüman genç silahlı ülkücülerin saldırısına uğradı”. **Yeni Devir**, 27 Haziran 1978.
- “Mehmet Tezel: Halkımız tehditle benliğinden koparılmak istendi”. **Yeni Devir**, 11 Nisan 1977.
- “Metin Yolumuza Meşale Olacak”. **Milli Gazete**, 14 Mart 1979.
- Mirzabeyoğlu, Salih. “Akıncı Güç Çevresinde”. **Akıncı Güç**, sayı 1 (Haziran 1979).

- . “İhtilal ve Oluş Tekniği”. **Akıncı Güç**, sayı 6, (Eylül 1979).
- “Milli Güvenlik Kurulu Bugün Toplanıyor”. **Milliyet**, 25 Ocak 1977.
- “MSP Gençliği Bölge Toplantıları Yarın”. **Milli Gazete**, 29 Mart 1975.
- “MSP Gençlik Kolları Bölge Toplantıları Pazar Günü Başlıyor”. **Milli Gazete**, 21 Mart 1975.
- “MSP Gençlik Kolları Bölge Yürüyüşlerinin Sonuncusu Konya’da”. **Milli Gazete**, 08 Mayıs 1975.
- “MSP Gençlik Komitesi Üyeleri”. **Milli Gazete**, 29 Mayıs 1975.
- “MSP Gençlik Komitesi Üyeleri”. **Milli Gazete**, 29 Mayıs 1975.
- “MSP Genel Başkanı ve Başbakan Yardımcısı Prof. Dr. Necmettin Erbakan’la Adalet Gazetesi Sahip ve Başyazarı Turhan Dilligil’in Geçen Hafta İçinde Yaptığı Geniş Röportaj”. **Milli Gazete**, 2 Eylül 1975.
- “MSP Tatvan Gençliği M. Akif Gecesi Yaptı”. **Milli Gazete**, 16 Ocak 1975.
- “MSP’nin Konya Mitingi için savcılık soruşturma açtı”. **Milliyet**, 8 Eylül 1980.
- “MSP’nin Kudüs Mitingi’nde Cübbe ve Feslerle Yüründü. İstiklal Marşı Söylenirken Bir Grup Yere Oturarak ‘Ezan Sesi İsteriz’ Diye Slogan Attı”. **Cumhuriyet**, 7 Eylül 1980.
- “MSP’nin Kudüs’ü Kurtarma Mitingi Olaysız Geçti”. **Milliyet**, 7 Haziran 1980.
- “MTTB 20 İlde (İhtar Yürüyüşü) Tertiplendi”. **Milli Gazete**, 6 Ocak 1976.
- “MTTB Genel Başkanı Rüştü Ecevit ‘Fatih ile aramıza giren günahkar eller, koparılmaya başlanmıştır’”. **Milli Gazete**, 3 Haziran 1976.
- “MTTB Hakkında Bir Açıklama”. **Yeniden Milli Mücadele**, sayı 18, Haziran 1970.
- “MTTB Kongresinin İptali İçin Kongreye Başvuruldu”. **Milli Gazete**, 20 Ekim 1976.
- “MTTB Mayıs’ın Son Haftasını ‘Fetih Haftası’ İlan Etti”. **Yeni Devir**, 27 Mayıs 1977.
- “MTTB ve Akıncılar Derneği Umumi Reisleriyle Bir Mülakat”. **Sebil**, sayı 23, Haziran 1976.
- “MTTB’li Gençler ‘Maziyle Aramıza Giren Perdeyi Yırtacağız!’ diye Haykırdı”. **Yeni Devir**, 30 Mayıs 1977.
- “MTTB’li Gençler TİP’in Kapatılması Gerektiğini Söyledi”. **Milliyet**, 17 Ağustos 1968.
- “Müslüman Kardeşler ve Rejim”. **Yeni Devir**, 7 Şubat 1980.
- “Müslüman, Olayları Batılı veya Marksist Yaklaşımlarla Değil, Kendi Yorumuyla Değerlendirmelidir”. **Yeni Devir**, 22 Şubat 1978.
- “Müslüman Öğrencilerin Barındığı Fatih Vakıflar Yurdu Kapatıldı”. **Yeni Devir**, 10 Ağustos 1979.

- “Müslümanlara Yapılan Baskı ve Zulüm Kınandı”. **Milli Gazete**, 3 Nisan 1979.
- “Müslümanlar yarın Kayseri’de toplanıyor”. **Yeni Devir**, 23 Kasım 1979.
- Nasuhoglu, Rauf. “Anarşi ve Terör’ün Bilimsel Göstergeleri”. **Milliyet**, 05 Mart 1980.
- Oğuz, Mümtaz. “İdeolocya Örgüsü-Büyük Doğuya Doğru”. **Milli Gençlik**, özel sayı, Ocak 1969.
- “Ordu-Ulubey Akıncılar Derneği Temsil Verdi”. **Milli Gazete**, 22 Mayıs 1979.
- “Ortaöğretim Son Sınıfına Ahlak Dersi Kondu”. **Milliyet**, 6 Ekim 1976.
- “Oyların Çoğunu CHP, Sandalyaların Çoğunu AP Aldı”. **Milliyet**, 14 Ekim 1975.
- “Öğrenciler 2 Kaatili Tanıyor”. **Milliyet**, 10 Aralık 1969.
- “Öğrenciler Çatıştı 1 Ölü, 7 Yaralı Var”. **Milliyet**, 20 Eylül 1969.
- “Öğrenciler Dil Tarih’i İşgal Etiler”. **Milliyet**, 11 Haziran 1968.
- “Ölü Sayısı 36’ya Çıktı”. **Milliyet**, 03 Mayıs 1979.
- “Önce Müslüman Kafalar Batı Düşüncesinden Arındırılmalıdır”. **Yeni Devir**, 11 Ekim 1978.
- Özoğuz, Emin, ve Yalçın Türkmenoğlu. “Ülkücüler Niçin Mücadele Ediyor”. **Yeni Devir**, 23 Ağustos 1979.
- “Pakistan Cemaat-i İslami Partisi Ortadoğu Temsilcisi Halil Hamidi ile bir konuşma: Müslümanlar Cemaatleşme Şuuruna Ermedikçe Zilletten Kurtulamazlar”. **Milli Gazete**, 23 Ocak 1980.
- “Pazar Günü, ‘Müslümanlar Kardeşler’ Mitingi ve Yürüyüşü Yapılacak”. **Milliyet**, 28 Şubat 1977.
- “Polis Akıncılara Karşı Sis Bombası Kullandı”. **Milli Gazete**, 21 Nisan 1977.
- “Program Okundu”. **Milliyet**, 2 Şubat 1974.
- “Rize Akıncılar Derneği Açıldı”. **Milli Gazete**, 27 Ocak 1977.
- “Sakarya Mitingi inanan insanların kallesçe vurularak öldürülmelerini protesto etmek amacıyla yapılmıştır”. **Milli Gazete**, 9 Nisan 1979.
- “Sakarya Mitingine Binlerce Kişi Katıldı”. **Yeni Devir**, 2 Nisan 1979.
- “Sakarya’da Şahlanan İslam Kardeşliği”. **Milli Gazete**, 4 Nisan 1979.
- Es Sebili, Abdülmuhsin. “Kabzayı Süsleyen Elmas: ‘MTTB’”. **Sebil**, sayı 16, Ekim 1976.
- . “MTTB yeni devrenin eşiğinde”. **Sebil**, Ekim 1976.
- “Seriyye: İman Ordusunun güçlü Sesi: Seriyye, Ramazanla Birlikte İnançlı kadrosuyla çıkıyor”. **Milli Gazete**, Temmuz 1980.

“Seyyid Kutup’un Kitabını Okuyan 10 Müslüman Genç Tutuklandı”. **Yeni Devir**, Ocak 1980.

“Sıkıyönetim Kararı Resmi Gazete’de Yayımlandı”. **Milliyet**, Aralık 1978.

“Silahlı Kuvvetler Sunay’a ve Meclislere Muhtıra Verdi”. **Milliyet**, 13 Mart 1971.

“Suriye’deki Müslüman Katliamını Protesto ve Hicri 1400 Mitingine İzin Verilmedi”. **Yeni Devir**, Kasım 1979.

Şahin, Müslim. “İran Müslümanları ile Beraberiz”. **Yeni Devir**, Ağustos 1978.

“Şehadet Yolu”. **Akıncılar**, sayı 3 (Eylül 1979): 5.

“Şehid Mustafa Sevim Dün Toprağa Verildi”. **Milli Gazete**, Ekim 1979.

“Tağuti Düzenlere Son Vermek İçin Sandık Başına”. **Milli Gazete**, Eylül 1979.

“Taksim’de arbede: 2 Ölü 114 yaralı var”. **Milliyet**, Şubat 1969.

“Tarihi Boyunca Milli Türk Talebe Birliği”. **Milli Gençlik**, Ocak 1969.

“Tellioğlu: Anarşinin ve Huzursuzluğun Kaynağı Mevcut İktidarın Başlarıdır”. **Yeni Devir**, Ocak 1979.

“Tellioğlu: Küfrün Doruğa Tırmanması Mutlak Nizamın Doğuşunun Müjdecisidir”. **Yeni Devir**, 4 Temmuz 1978.

“Tellioğlu: Müslümanlar Üzerinde Baskı Yoğunlaştı”. **Yeni Devir**, 30 Temmuz 1978.

Tezel, Mehmet Tezel. “Muhterem Delegeler!”, 8 Nisan 1978.

“Tezel: Akıncı, Mutlak Fikrin Gösterişsiz Bir İşçisidir”. **Milli Gazete**, 2 Eylül 1976.

“Tezel: Akıncılar İslam Dışı Güçlerle mücadeleye kararlıdır”. **Yeni Devir**, 30 Aralık 1977.

“Tezel: Ayasofya’ya Vurulan Kilidi Akıncının Çelik Yumruğu Parçalayacak”. **Yeni Devir**, 27 Mayıs 1977.

“Tezel: ‘İmam Hatip Liselerini Kapatmak İsteyenler haddini bilsin’ dedi”. **Yeni Devir**, 16 Şubat 1978.

“Tezel: ‘Manaya susamış insanlık İslam’a muhtaçtır’”. **Yeni Devir**, 11 Nisan 1977.

“TİP’ lilerin cezasını Yargıtay Onayladı”. **Milliyet**, 27 Nisan 1973.

“TİP’in Vietnam sergisinde 5 Kişi Yaralandı”. **Milliyet**, 26 Şubat 1968.

“Tire Akıncılar Derneği Başkanı ve İdare Heyeti Gazetemizi Ziyaret Etti”. **Milli Gazete**, 18 Kasım 1979.

“Tutuklanan Akıncıların Duruşmasına Devam Edildi”. **Yeni Devir**, 30 Mayıs 1978.

“Türkiye’nin Genel Durumu ve Akıncılar Derneğinin Çalışmaları”. **Milli Gazete**, 11 Haziran 1978.

“Türkler: Faşist ve Maoocu Saldırganlar, MC ve CIA'nin hizmetindedir”. **Milliyet**, 03 Mayıs 1977.

“Uzun Vadeli DÇM'lerin Faizi Arttırıldı, Kısa Vadelilerin ise düşürüldü”. **Milliyet**, 02 Mart 1977.

“ÜGD'lilerle AKINCILAR kardeş mi?” **Yeni Devir**, 27 Haziran 1979.

“Üstünel: İşsizlik Arttı fiatlar % 45 pahalılaştı”. **Milliyet**, 6 Nisan 1970.

“Vakıf yurtları kapatılırken tüzükten söz etmek mi?” **Yeni Devir**, 20 Ağustos 1978.

“Vakıf yurtlarında anarşik olaylara karışanların ilişkileri kesilecek”. **Milliyet**, 6 Ağustos 1978.

“Vakıflar Yüksek Talebe Yurdu Müdürü Karayel ile bir Röportaj”. **Yeni Devir**, 16 Nisan 1977.

“Yahudiler Lanetlendi”. **Milli Gazete**, 8 Eylül 1980.

“Yalçıntaş Bugün Göreve Başlıyor”. **Milliyet**, 17 Mayıs 1975.

“Yazarımız Çakırgil Hapse Atıldı”. **Milli Gazete**, 1 Temmuz 1977.

“Yeni Polis Kadroları İçin Meclis'te Tartışma Çıktı”. **Milliyet**, 18 Haziran 1975.

Yenigün, Sedat, y.y.

“Yeşil Enternasyonel'e Doğru”. **Gölge**, sayı 1 (Kasım 1975).

“Y.i.E.T.F Genel Başkanı Hüsnü Kılıç: İktidar İdeolojik cinayetleri adi polisiye vakalar gibi gösteriyor”. **Yeni Devir**, 28 Ekim 1978.

“Yoğunlaşan Saldırıları Üzerine Akıncılar Derneği bir bildiri yayınladı”. **Milli Gazete**, 28 Aralık 1977.

“Yurtlararası Savaş Sabaha Kadar Sürdü”. **Milliyet**, 1 Nisan 1977.

“Yüksek İslam Enstitüleri Boykotu”. **Yeni Devir**, 30 Mart 1977.

“Yüksek İslam Enstitüleri Talebe Federasyonu tarafından tertiplenen büyük gece”. **Yeni Devir**, 7 Nisan 1977.

“Yüksek İslam Enstitüsü Talebe Federasyonu Genel Başkanı Hüsnü Kılıç: Akıncılara Yönelen Saldırıları Karşısında Sessiz Kalmayacağız”. **Milli Gazete**, 15 Temmuz 1978.

Yüksel, Edip. “Camide İhtilal”. **Yeni Devir**, 5 Temmuz 1979.

———. “Faşizmin Diş Gıcırtiları ve Şeytani Propaganda”. **Milli Gazete**, 2 Ağustos 1980.

“Zamlar Belli Oldu”. **Milliyet**, 9 Eylül 1977.

“Zulüm ve Pahalılığı Protesto Mitingi 21 Haziran'da Of'ta”. **Milli Gazete**, 17 Haziran 1979.

E. İkincil Kaynaklar

Abrahamian, Ervand. **A history of modern Iran / Ervand Abrahamian**. Cambridge: Cambridge : Cambridge University Press, 2008., 2010.

Ahmad, Feroz. **The making of modern Turkey**. The Making of the Middle East series. London ; New York: Routledge, 1993.

———. **The Turkish experiment in democracy, 1950-1975**. Boulder, Colo: Westview Press, for the Royal Institute of International Affairs, London, 1977.

Ahmad, Feroz, ve Bedia Turgay Ahmad. **Türkiye’de çok partili politikanın açıklanmış kronolojisi,1945-1971**. Birinci Basım Temmuz 1976. Bilgi yayınları. Bilgi dizisi: 32. Ankara: Bilgi Yayınevi, 1976.

Ak, Suat. **Necip Fazıl Kısakürek ve Büyük Doğu sistem karşısında gerçek muhalefet**. İstanbul: Rasyo Yayınları, 2009.

Akçura, Yusuf. **Türkçülüğün tarihi**. İstanbul: Kaynak Yayınları, 1998.

———. **Üç tarz-ı siyaset**. Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1976.

Akgül, Ahmet. **Dünyanın değişimi ve Erbakan devrimi**. Konya: Milli Çözüm Yayınları, 2007.

Akkaya, Özlem Bayraktar. **The National Outlook and Its Youth in the 1970s in Turkey: at periphery or outside the social order?** Saarbrücken [Germany]: Lambert Academic Publishing, 2010.

Akman, Ayhan. “Milliyetçilik Kuramında Etnik/Sivil Milliyetçilik Karşıtlığı”. **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: Milliyetçilik**. İstanbul: İletişim Yayınları, 2002.

Aksay, Hasan. **Milli Nizam Davamız**. İzmir: Karınca Matbaası, y.y.

Aktay, Yasin. “Halife Sonrası Şartlarda İslamcılığın Öz-Diyar Algısı”. İçinde **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: İslamcılık**, Ahmet Çiğdem., 6:68–128. İstanbul: İletişim Yayınları, 2006.

Albayrak, Sadık. “İskilipli Mehmet Atıf Efendi”. **Türkiye Diyanet Vakfı İslam ansiklopedisi**. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 2000.

———. **Türk Siyasi Hayatında MSP Olayı**. İstanbul: Araştırma Yayınları, 1989.

Algar, Hamid. **Nakşibendilik**. İstanbul: İnsan Yayınları, 2007.

Alper, Emin. “Bülent Ecevit”. İçinde **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: Sol**, 202. İstanbul: İletişim Yayınları, 2007.

———. “Student movement in Turkey from a global perspective, 1960-1971”. Boğaziçi Üniversitesi, 2009.

Alper, Emin, ve Özgür Sevgi Göral. “Aydınlar Ocağı”. **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: Muhafazakarlık**. İstanbul: İletişim Yayınları, 2003.

Alpkaya, Gökçen T. “‘Türk Dış Politikası’ nda Milliyetçilik”. **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: Milliyetçilik**. İstanbul: İletişim Yayınları, 2002.

Altay, Fahrettin. **10 Yıl Savaş 1912-1922 ve Sonrası**. İstanbul: İnsel Yayınları, 1970.

Argın, Şükrü. “Türk Aydınının Devlet Aşkı ve Aşkın Devlet Anlayışı”. **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: Dönemler ve Zihniyetler**. İstanbul: İletişim Yayınları, 2009.

Arjomand, Said Amir. **The turban for the crown: the Islamic revolution in Iran**. Studies in Middle Eastern history. New York: Oxford University Press, 1988.

Atabay, Mithat. “Anadoluculuk”. **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: Milliyetçilik**. İstanbul: İletişim Yayınları, 2002.

Ataüinal, Aydoğan. **Türkiye’de yükseköğretim (1923-1998): yasal düzenlemeler ve değerlendirmeler**. Ankara: M.E.B, 1998.

Aydın, Mustafa. “Bir Milli İslamcılık Serüveni: Mücadelecilik”. İçinde **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: İslamcılık**, 452–68. İstanbul: İletişim Yayınları, 2004.

———. “Süleyman Hilmi Tunahan”. İçinde **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: İslamcılık**. İstanbul: İletişim, 2005.

———. “Süleymancılık”. İçinde **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: İslamcılık**, 308–22. İstanbul: İletişim, 2005.

Aydın, Suavi, ve Yüksel Taşkın. **1960’tan günümüze Türkiye tarihi**. 3. baskı. İletişim yayınları 1989. Tarih dizisi 86. İstanbul: İletişim, 2015.

Aydinoğlu, Ergun. **Türkiye Solu (1960-1980)**. Versus, 2011.

Ayhan, Halis. **Türkiye’de Din Eğitimi**. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı (İFAV), 1999.

Ayvazoğlu, Beşir. “Tanrıdağı’ndan Hıra Dağı’na Uzun İnce Yollar”. **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: Milliyetçilik**. İstanbul: İletişim Yayınları, 2002.

Azamat, Nihat. “Abdülhakim Arvasi”. **Türkiye Diyanet Vakfı İslam ansiklopedisi : Ab-ı hayat-el-Ahkamü’ş-şer’iyye**. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 1988.

———. “Bekkine, Abdülaziz (1895-1952)”. **Türkiye Diyanet Vakfı İslam ansiklopedisi : Balaban-Beşir Ağa**. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 1992.

Badiou, Alain. **Etik: kötülük kavrayışı üzerine bir deneme**. İstanbul: Metis Yayınları, 2004.

Bayat, Asef. **İslam’ı Demokratikleştirmek: Toplumsal Hareketler ve Post-İslamcı Dönüş**. İstanbul: İletişim Yayınları, 2015.

Berkes, Niyazi. **Türkiye’de çağdaşlaşma**. 3.baskı. Yapı Kredi Yayınları 1713. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2002.

Bilgin, İbrahim Edhem. **Devrimci sufi hareketleri ve İmam-ı Rabbani**. İstanbul: Kültür Basın Yayın Birliği, 1989.

Birişik, Abdülhamit. “Mevdudi İslamcılığının Türkiye’ye Giriş Biçimi ve Türkiye İslamcılığına Girişi”. İçinde **Türkiye’de İslamcılık Düşüncesi ve Hareketi: Sempozyum Tebliğleri**. İstanbul: Zeytinburnu Belediyesi, 2013.

Bolay, Süleyman Hayri. “Kam, Ömer Ferit”. **Türkiye Diyanet Vakfı İslam ansiklopedisi**. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 2001.

Bora, Tanıl. **Türk sağının üç hali: Milliyetçilik, Muhafazakarlık, İslamcılık**. Birikim yayınları 15. İstanbul: Birikim Yayınları, 1998.

Boratav, Korkut. **Türkiye İktisat Tarihi : 1908-1985**. İstanbul: Gerçek Yayınevi, 1988.

———. **Türkiye İktisat Tarihi 1908-2007**. Ankara: İmge Kitabevi, 2009.

Bulut, Yücel. “Türkiye’de İslamcılık ve Tercüme Faaliyetleri”. İçinde **Türkiye’de İslamcılık Düşüncesi ve Hareketi: Sempozyum Tebliğleri**, 339–68. İstanbul: Zeytinburnu Belediyesi, 2013.

Büyükkara, Mehmet Ali. **Çağdaş İslami akımlar**. İstanbul: Klasik, 2015.

Cinisli, Rasim. “Adım Adım Milli Türk Talebe Birliği’ne”. y.y.

Copeaux, Etienne. **Türk tarih tezinden Türk-İslam sentezine: tarih ders kitaplarında, 1931-1993**. Tarih Vakfı yurt yayınları 59. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1998.

Cündioğlu, Düccane. “Ernest Renan ve ‘reddiyeler’ bağlamında İslâm-bilim tartışmalarına bibliyografik bir katkı”. *Divan*, sayı 2 (Şubat 1996).

Çağaptay, Soner. “Otuzlarda Türk Milliyetçiliğinde İrk, Dil ve Etnisite”. **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: Milliyetçilik**. İstanbul: İletişim Yayınları, 2002.

Çakan, İsmail L. “Babanzade Ahmed Naim”. **Türkiye Diyanet Vakfı İslam ansiklopedisi**. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 1991.

Çakır, Ruşen. **Ayet ve slogan: Türkiye’de İslami oluşumlar**. İstanbul: Metis Yayınları, 2012.

Çalmuk, Fehmi. “Necmettin Erbakan”. İçinde **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: İslamcılık**, 6:550–67. İletişim Yayınları, 2004.

Çavdar, Tefvik. “Demokrat Parti”. **Cumhuriyet dönemi Türkiye ansiklopedisi**. İstanbul: İletişim Yayınları, 1983.

Çelenk, Halit. **141-142 üzerine**. Ankara: Anka Yayınları, 1976.

Çetin, Mehmet. “Türk Edebiyatında Fırtınalı Bir Zirve”. İçinde **Doğumunun 100. yılında Necip Fazıl Kısakürek**, 8–49. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğü, 2004.

Çetinsaya, Gökhan. “İslami Vatansverlikten İslam Siyasetine”. **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: Cumhuriyet’e Devreden Düşünce Mirası: Tanzimat ve Meşrutiyet’in Birikimi**. İstanbul: İletişim Yayınları, 2001.

———. “Kalemiye’den Mülkiye’ye Tanzimat Zihniyeti”. **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: Cumhuriyet’e Devreden Düşünce Mirası: Tanzimat ve Meşrutiyet’in Birikimi**. İstanbul: İletişim, 2001.

Dalmış, Ertuğrul. “Demokrat Parti Döneminde İslami yaşam tarzının tanzimi : İslam’ın Nuru dergisi örneği”. **Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 2013.

Darendelioğlu, İlhan. **Türkiye’de Milliyetçilik Hareketleri**, İstanbul: Toker Yayınları, 1977.

Deliorman, Altan. **Tanıdığım Atsız**. İstanbul: Orkun Yayınları, 2000.

Demirci, Emin Yaşar. **Modernisation religion and politics in Turkey : the case of the İskenderpaşa community**. İstanbul: İnsan Publications, 2008.

Demirel, Ahmet. **Tek partinin iktidarı: Türkiye’de seçimler ve siyaset (1923-1946)**. 1. Baskı 2013, İstanbul. İletişim Yayınlar 1837. Araştırma-İnceleme Dizisi 310. İstanbul: İletişim Yayınları, 2013.

Demirel, Tanel. “1946-1980 Döneminde ‘Sol’ ve ‘Sağ’”. **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: Dönemler ve Zihniyetler**. İstanbul: İletişim Yayınları, 2009.

“DİSK (Türkiye Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu)”. **Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi**. Ankara: Kültür Bakanlığı, 1996.

Duman, Doğan. **Demokrasi sürecinde Türkiye’de İslamcılık**. İzmir: Dokuz Eylül Yayınları, 1999.

Duman, Doğan, ve Serkan Yorgancılar. **Türkçülükten İslamcılığa Milli Türk Talebe Birliği**. Ankara: Vadi Yayınları, 2008.

Düzdağ, M. Ertuğrul. **Mehmed Akif Ersoy**. Ankara: Kültür Bakanlığı, 1998.

———. **Mehmed Akif hakkında araştırmalar**. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı (İFAV) Mehmed Akif Araştırmaları Merkezi, 1987.

———. **Mehmed Akif Mısır hayatı ve Kur’ân meali**. İstanbul: Şule Yayınları, 2003.

Eligur, Banu. **The mobilization of political Islam in Turkey**. New York: Cambridge University Press, 2010.

Emre, Süleyman Arif. **Siyasette 35 Yıl**. C. 3. İstanbul: Keşif Yayınları, 2002.

Erbakan, Necmettin. **Milli Görüş**. İstanbul: Dergah Yayınları, 1975.

Erdem, Sami. “Seyyid Bey”. **Türkiye Diyanet Vakfı İslam ansiklopedisi**. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 2009.

Erken, Ali. “The Construction of Nationalist Politics in Turkey: The MHP, 1965-1980”. **Yayımlanmamış Doktora Tezi**, St.Antony’s College, 2013.

Erkilet, Alev. “Ercümen Özkan”. **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: İslamcılık**. İstanbul: İletişim, 2004.

Ertekin, Orhan Gazi. “Cumhuriyet Döneminde Türkçülüğün Çatallanan Yolları”. **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: Milliyetçilik**. İstanbul: İletişim Yayınları, 2002.

Eşref Edip. **Mehmed Âkif: hayatı- eserleri ve yetmiş muharririn yazıları**. İkinci tab’ı. İstanbul: Sebilürreşad Neşriyatı, 1960.

Euben, Roxanne Leslie. **Enemy in the mirror: Islamic fundamentalism and the limits of modern rationalism**. Princeton, N.J: Princeton University Press, 1999.

Feyzioğlu, Turan. **Akıncılar ve Ak-Gençlik’ten AKP’ye**. İstanbul: Tekin Yayınevi, 2015.

Freeden, Michael. **İdeoloji**. Ankara: Dost Kitabevi Yayınları, 2011.

Friedmann, Yohanan. **Shaykh Ahmad Sirhindi : an outline of his thought and a study of his image in the eyes of posterity**. New Delhi: Oxford University Press, 2000.

Furlong, Paul, ve David Marsh. “A Skin Not a Sweater: Ontology and Epistemolgy in Political Science”. İçinde **Theory and Methods in Political Science**. Hampshire: Palgrave Macmillan, 2010.

Gençosmanoğlu, Alperen. “Hilal Dergisi ve Hilal Yayınları: Yerli Bir Neşriyat Harekatı Olarak Çeviri Faaliyetleri”. İçinde **1960-80 Arası İslamcı Dergiler: Toparlanma ve Çeşitlenme**. Nobel, 2016.

Gerger, Mehmet Emin. **Bilinmeyen Yönleriyle Necmettin Erbakan**. İstanbul: Gerger Yayınları, 2011.

Giddens, Anthony. **Central problems in social theory: action, structure, and contradiction in social analysis**. Berkeley: University of California Press, 1979.

Gökaçtı, Mehmet Ali. **Türkiye’de Din Eğitimi ve İmam Hatipler**. İstanbul: İletişim Yayınları, 2005.

Gökalp, Ziya. **Türkçülüğün Esasları**. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1970.

———. **Türkleşmek, İslâmlaşmak, muasırlaşmak**. Ankara: Kültür Bakanlığı, 1976.

Göle, Nilüfer. **Melez desenler: İslam ve modernlik üzerine**. İstanbul: Metis, 2002.

Gülalp, Haldun. **Kimlikler siyaseti: Türkiye’de siyasal İslamın temelleri**. İstanbul: Metis, 2003.

Gürdoğan, Ersin Nazif. **Görünmeyen Üniversite**. İstanbul: İz Yayıncılık, 2011.

Hakan, Ayhan. “Dünyada ve Türkiyede Akademilerin Taihçesi ve Bugünkü Durumu”. **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi** 15, sayı 2 (1982).

“HAK-İŞ (Türkiye Hak İşçi Sendikaları Konfederasyonu)”. **Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi**. Ankara: Kültür Bakanlığı, 1996.

Hanioğlu, Şükrü. “Osmanlıcılık”. **Tanzimat’tan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi**. İstanbul: İletişim Yayınları, 1985.

———. “Türkçülük”. **Tanzimat’tan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi**. İstanbul: İletişim Yayınları, 1985.

Heyd, Uriel. **Foundations of Turkish Nationalism: The Life and Teachings of Ziya Gökalp**. London: Luzac, 1950.

Heywood, Andrew. **Political ideologies: an introduction**. 2nd ed. Basingstoke: Palgrave, 1998.

İlim Yayma Cemiyeti gaye ve faaliyetleri. İstanbul: İlim Yayma Cemiyeti, 1964.

Isby, David. **Russia’s War in Afghanistan**. London: Osprey Publishing, 1986.

İstatistik göstergeler 1923-1998 = Statistical Indicators 1923-1998. Ankara: Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, 2000.

Jaschke, Gotthard. **Yeni Türkiye’de İslamlık**. Ankara: Bilgi Yayınevi, 1972.

Kabacalı, Alpay. *Türkiye’de Gençlik Hareketleri*. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi, 1992.

Kabaklı, Ahmet. **Mehmet Âkif**. İstanbul: Toker Yayınları, 1972.

Kara, İsmail. **Cumhuriyet Türkiye’sinde bir mesele olarak İslam**. 4.baskı. Dergah yayınları 396. İstanbul: Dergah Yayınları, 2010.

———. **İslamcılarının siyasi görüşleri**. İstanbul: İz Yayıncılık, 1994.

———. , ed. **Türkiye’de İslâmıcılık düşüncesi: metinler, kişiler I**. 75. İstanbul: Risale, 1986.

———. **Türkiye’de İslâmıcılık düşüncesi: metinler, kişiler II**. İstanbul: Risale, 1987.

Karabaşoğlu. “Said Nursi”. İçinde **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: İslamcılık**, Yasin Aktay., 6:270–98. İstanbul: İletişim Yayınları, 2004.

Karabaşoğlu, Metin. “Text and Community: An Analysis of the Risale-i Nur Movement”. İçinde **İslam at the crossroads: on the life and thought of Bediüzzaman Said Nursi**, 263–96. Albany : State University of New York, 2003.

Karadeniz, Harun. **Olaylı yıllar ve gençlik**. 6. baskı. İstanbul: May Yayınları, 1977.

Karaman, Hayreddin. **İmâm-ı Rabbânî ve İslâm tasavvufu**. İstanbul: İz yayıncılık, 2009.

Karib, Zafer. **1975 Türkiye’sinde niçin MSP?** İstanbul: İhya yayınları, 1975.

Kayhan, Burhaneddin. “Bir İhanetin İçyüzü”. **Milli Gençlik**, 1970.

———. **İslam Gençliğinin Stratejisi**. İstanbul: Sırdaş Yayınları, 1975.

———. “Milli Gençlik”. **Milli Gençlik**, 1970.

———. “Şehidimiz”. **Milli Gençlik**, Kasım 1969.

Kazdal, İsmail. **Serencam**. İstanbul: Pınar Yayınları, 2004.

Kazgan, Gülten. “Türkiye’nin 1970’li Yılları Öngörül(e)meyem Küresel Olaylar”. İçinde **Modernizmin Yansımaları : 70’li Yıllarda Türkiye**. Ankara: Efil Yayınevi, 2014.

Keddie, Nikki R. **Roots of revolution: an interpretive history of modern Iran**. New Haven: Yale University Press, 1981.

Kısakürek, Necip Fâzıl. **Hitâbeler**. 7. basım. Hitâbe/Eser 28. İstanbul: Büyük Doğu Yayınları, 1999.

———. **O ve ben**. 13. basım. Otobiyografi/Eser 6. İstanbul: Büyük Doğu Yayınları, 1998.

———. **Rapor 1/2**. İstanbul: Büyük Doğu Yayınları, 2009.

Koçak, Cemil. “Kemalist Milliyetçiliğin Bulanık Suları”. İçinde **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: Kemalizm**, 37–43. İstanbul: İletişim Yayınları, 2002.

Koloğlu, Orhan. **İslamda başlık**. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1978.

Koselleck, Reinhart. **Kavramlar tarihi: politik ve sosyal dilin semantiği ve pragmatiği üzerine araştırmalar**. İstanbul: İletişim Yayınları, 2009.

Köroğlu, Ahmet. “Türkiye’de İslamcılık Düşüncesinin Seyrini Dergiler Üzerinden Okumak”. İçinde **1960-80 Arası İslamcı Dergiler: Toparlanma ve Çeşitlenme**. İstanbul: Nobel, 2016.

Kuntay, Mithat Cemal. **Mehmed Akif : hayatı, seciyesi, sanatı, eserleri**. İstanbul: Semih Lütfi Kitabevi, 1939.

Landau, Jacob M. **Pan-Turkism: from irredentism to cooperation**. London: Hurst & Company, 1995.

Lüküslü, Demet. **Türkiye’nin 68’i Bir Kuşağın Sosyolojik Analizi**. Ankara: Dipnot Yayınları, 2015.

Mahiroğulları, Adnan. **Türkiye’de İşçi Sendikacılığı**. İstanbul: Kitabevi, 2005.

Mardin, Şerif. **Bediüzzaman Said Nursi olayı : Türkiye’de din ve toplumsal değişme**. İstanbul: İletişim Yayınları, 1997.

———. “Türk Siyasetini Açıklayabilecek Bir Anahtar Merkez-Çevre İlişkileri”. İçinde **Türk siyasal hayatının gelişimi**, 109–33. İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım, 1986.

———. “Türk Tarihinde Nakşibendi Tarikatı”. İçinde **Çağdaş Türkiye’de İslam: din, siyaset, edebiyat ve laik devlet**, İstanbul: Sarmal Yayınevi, 1991.

———. **Türkiye’de Toplum ve Siyaset**. İstanbul: İletişim Yayınları, 2012.

McAdam, Doug. **Dynamics of contention**. Cambridge ; New York: Cambridge ; New York : Cambridge University Press, 2001.

McAdam, Doug, ve W. Richard Scott. "Organizations and Movements". İçinde **Social movements and organization theory**. New York, N.Y: Cambridge University Press, 2005.

McCarthy, John D., ve Mayer N. Zald. "Resource Mobilization and Social Movements: A Partial Theory". **American Journal of Sociology** 82, sayı 6 (1977): 1212–41.

Mehmet Âkif, ve Sezai Karakoç. **Mehmet Akif Ersoy: hayatı aksiyonu düşünceleri ve şiiri**. İstanbul: Yağmur Yayınevi, 1968.

Mert, Nuray. "Cumhuriyet Türkiye'sinde Laiklik ve Karşı Laikliğin Düşünsel Boyutu". **Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: Kemalizm**. İstanbul: İletişim Yayınları, 2001.

Meyer. "Protest and Political Opportunities". **Annu Rev. Sociol.**, sayı 30 (2004): 124–45.

Meyer David S., ve Debra C. Minkoff. "Conceptualizing Political Opportunity". **Social Forces** 82, sayı 4 (2004): 1457–92.

Milli Nizam Partisi İstanbul İl Teşkilatı: Kongre 1971. İstanbul: Fatih Matbaası, 1971.

Milli Nizam Partisi Niçin Kapatıldı. Ankara: Vesika Yayınları, 1990.

Milli Nizam Partisi : Program ve Tüzük. Ankara: As Matbaası, y.y.

Milli Türk Talebe Birliği 15 Mart 1967-28 Nisan 1969 49. Genel Kurul Faaliyet Raporu. İstanbul: Tan Matbaası, y.y.

Milli Türk Talebe Birliği : 51. Genel Kurul : Genel Merkez faaliyet raporu 26 Mart 1971-27 Mayıs 1973. İstanbul: Özdemir Matbaası, y.y.

Milli Türk Talebe Birliği 52. Genel Kurul : Genel Merkez Faaliyet Raporu. İstanbul: Fatih Gençlik Vakfı Matbaa İşletmesi, 1974.

Milli Türk Talebe Birliği 53. dönem faaliyet raporu : 54. genel kurul raporu. Ankara : Milli Türk Talebe Birliği, 1976.

"MİSK (Milliyetçi İşçi Sendikaları Konfederasyonu)". **Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi**. Ankara: Kültür Bakanlığı, 1998.

Mitchell, Richard P. **The Society of the Muslim Brothers**. London: Oxford University Press, 1969.

Mollaer, Fırat. "Nurettin Topçu İçin Entelektüel Biyografi Denemesi". İçinde **Nurettin Topçu**, ed. İsmail Kara. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2009.

"Muhammed Hamidullah". **Türkiye Diyanet Vakfı İslam ansiklopedisi**. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 2005.

Nasr, Seyyed Vali Reza. **The vanguard of the Islamic revolution: the Jama'at-i Islami of Pakistan**. Berkeley: University of California Press, 1994.

Nedim, Ahmed. **Ankara İstiklal Mahkemesi zabıtları: 1926**. Ankara: İşaret Yayınları, 1993.

Okutan, M. Çağatay. **Bozkurt'tan Kur'an'a Millî Türk Talebe Birliği (MTTB), 1916-1980**. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2004.

Oran, Baskın, ed. **Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar**. İstanbul: İletişim Yayınları, 2006.

Oruç, Zülküf. **Bir öğrenci hareketi olarak Milli Türk Talebe Birliği**. İstanbul: Pınar Yayınları, 2005.

Ozankaya, Özer. **Üniversite öğrencilerinin siyasal yönelimleri**. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi yayınları 209–191. Ankara: Sevinç Matbaası, 1966.

Öcal, Mustafa. **Osmanlı'dan günümüze Türkiye'de din eğitimi -mukaddime kitap**. İstanbul: Düşünce Kitabevi, 2011.

Öğün, Süleyman Seyfi. **Türkiye'de cemaatçi milliyetçilik ve Nurettin Topçu**. İstanbul: Dergah Yayınları, 1992.

Öklem, Necdet. **Atatürk döneminde Darülfunun reformu**. Bornova: Ege Üniversitesi Matbaası, 1973.

Öngören, Reşat. "Tunahan, Süleyman Hilmi". **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 2012.

Öz, Asım. "Kenetlenmenin İmkansızlığı: 1960-80 Dönemi İslamcı Dergiciliğin Macerası Üzerine Bir Değerlendirme". İçinde **1960-80 Arası İslamcı Dergiler: Toparlanma ve Çeşitlenme**, 73–162. İstanbul: Nobel, 2016.

Özdoğan, Günay Göksu. "**Turan**"dan "**Bozkurt**"a: tek parti döneminde **Türkçülük, 1931-1946**. İstanbul: İletişim, 2002.

Özdoğan, Güney Göksu. "Dünya'da ve Türkiye'de Turancılık". **Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: Milliyetçilik**. İstanbul: İletişim Yayınları, 2002.

Özer, Ahmed. **Bediüzzaman'ın Hariciye Vekili: Seyyid Salih Özcan**. İstanbul: Işık Yayınları, 2011.

Özervanlı, M. Sait. "İsmail Hakkı İzmirli". **Türkiye Diyanet Vakfı İslam ansiklopedisi**. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 2001.

Özgür, Sedat. **Necmettin Erbakan ve Gümüş Motor**. İstanbul: İlke Yayıncılık, 2014.

Özlem, Doğan. **Metinlerle hermeneutik dersleri: felsefe**. İstanbul: Notos Kitap, 2012.

Öznur, Hakkı. **Ülkücü Hareket: Milliyetçi Kuruluşlar, Ülkücü Kuruluşlar, Şehitlerimi.**, c. 2. Ankara: Alternatif Yayınları, 1999.

Pamuk, Şevket. **Türkiye'nin 200 yıllık iktisadi tarihi: büyüme, kurumlar ve bölüşüm**. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2014.

Rahman, Fazlur. **Islam & modernity: transformation of an intellectual tradition**. Chicago: University of Chicago Press, 1982.

Rahnama, Ali, ed. **Pioneers of Islamic revival**. London ; Atlantic Highlands, N.J: Zed Books, 1994.

Raphaël Lefèvre. **Ashes of Hama: The Muslim Brotherhood in Syria**. Oxford ; New York: Oxford University Press, 2013.

Rehmann, Jan. **Theories of ideology: the powers of alienation and subjection**. Chicago, Illinois: Haymarket Books, 2014.

———. **Theories of ideology: the powers of alienation and subjection**. Chicago, Illinois: Haymarket Books, 2014.

Rubin, Barry M., ed. **The Muslim brotherhood: the organization and policies of a global Islamist movement**. New York, NY: Palgrave Macmillan, 2010.

Safa, Peyami. **Türk İnkılabına Bakışlar**. İstanbul: Ötüken Neşriyat, 1997.

Said Halim Paşa. **Buhranlarımız ve son eserleri**. İstanbul: İz Yayıncılık, 2002.

Sakaoğlu, Necdet. **Cumhuriyet dönemi eğitim tarihi**. İstanbul: İletişim Yayınları, 1992.

———. “İstanbul Fetih Cemiyeti”. **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**. İstanbul, Ankara: Tarih Vakfı, Kültür Bakanlığı, 1994.

Sargın, Sevil. “Türkiye’de Üniversitelerin Gelişim Süreci ve Bölgesel Dağılımı”. **Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 2007.

Sarıbay, Ali Yaşar. **Türkiye’de modernleşme, din, ve parti politikası: Milli Selâmet Partisi örnek olayı**. Alan yayıncılık ; Güncel sorunlar dizisi, 39. 7. İstanbul: Alan Yayıncılık, 1985.

Sarıoğlu, Sezai. **Bülent Uluer Anlatıyor: Çerkesim, Türküm, Kürdüm, Sosyalistim**. Ankara: Dipnot Yayınları, 2015.

Sayılgan, Aclan. **Türkiye’de sol hareketler (1871-1972)**. 3. Baskı. İstanbul: Otağ Yayınları, 1976.

Schmitt, Carl. **Political theology: four chapters on the concept of sovereignty**. Cambridge, Mass: MIT Press, 1985.

———. **The concept of the political**. Chicago: University of Chicago Press, 1996.

Sevilgen, M. Gündüz. **MSP’de Dört Yıl**. Yüksel Matbaası, 1980.

Sezgin, İpek Gencil. “Islamist Party Identity in Right-Wing Milieus: The Case of the National Outlook Movement in Kayseri (1960 – 1980)”. İçinde **Contemporary Turkey at a glance: interdisciplinary perspectives on local and translocal dynamics**. Wiesbaden: Springer VS, 2014.

———. “Political Engagement Patterns of Islamist Movements: The Case of the Nizam/Selâmet Movement”. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Bilkent Üniversitesi, Ecole des Hautes Etudes en Sciences Sociales, 2011.

Shils, Edward. “Centre and periphery”. İçinde **The logic of personal knowledge : essays presented to Michael Polanyi on his seventieth birthday 11th march 1961**, 117–30. London: Routledge and Kegan Paul, 1961.

Sitembölükbaşı, Şaban. **Türkiye’de İslamın yeniden inkişafı: (1950-1960)**. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi (İSAM), 1995.

Somel, Selçuk Akşin. “Osmanlı Reform Çağında Osmanlılık Düşüncesi (1839-1913)”. **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: Cumhuriyet’e Devreden Düşünce Mirası: Tanzimat ve Meşrutiyet’in Birikimi**. İstanbul: İletişim Yayınları, 2001.

Sunar, İlkay. “Demokrat Parti ve Populizm”. **Cumhuriyet dönemi Türkiye ansiklopedisi**. İstanbul: İletişim Yayınları, 1983.

Şahin, Kamil. “Günaltay, Mehmet Şemsettin (1883-1961)”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam ansiklopedisi*, c. 14, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 1996.

Şaylan, Gencay. **Türkiye’de Kapitalizm Bürokrasi ve Siyasal İdeoloji**. Ankara: Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü, 1974.

Tarlan, Ali Nihad, ve Nurettin Topçu. **Mehmed Âkif (1873-1936): 20.ci ölüm yıldönümü**. İstanbul: Milliyetçiler Derneği, 1957.

Taşkın, Yüksel. **Anti-Komünizmden Küreselleşme Karşıtlığına: Milliyetçi Muhafazakâr Entelijansiya**. İstanbul: İletişim, 2007.

Tekeli, İlhan. “1970’ler Türkiyesinde Modernleşme ve Planlama”. İçinde **Modernizmin Yansımaları : 70’li Yıllarda Türkiye**, 110–35. Ankara: Efil Yayınevi, 2014.

Tekin, Arslan, ve Ahmet Zeki İzgöer. **Anadolu Mecmuası**. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, y.y.

Terör ve Terörle Mücadele Durum Değerlendirmesi. Ankara: Başbakanlık Basımevi, 1983.

Tilly, Charles. **Social movements, 1768-2004**. Boulder: Paradigm Publishers, 2004.

Topaloğlu, Bekir. “TANCÎ, Muhammed”. **Türkiye Diyanet Vakfı İslam ansiklopedisi**, c. 39, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 2010.

Topçu, Nurettin. “Bizde Milliyet Hareketleri”. **Hareket**, sayı 3 (Nisan 1939): 74–79.

Toprak, Binnaz. **Islam and political development in Turkey**. Leiden: Brill, 1981.

Tosun, Necdet. “Rabita”. **Türkiye Diyanet Vakfı İslam ansiklopedisi : Osmanpazarı - Resuldar**. Türkiye Diyanet Vakfı, 2007.

———. “Ramazanoğlu, Mahmut Sami (1892-1984)”. **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi: Osmanpazarı-Resuldar**. İstanbul: Diyanet Vakfı, 2007.

Touraine Alain. **A new paradigm for understanding today’s world**. Cambridge Polity Press, 2007.

Tuğal, Cihan. **Passive revolution: absorbing the Islamic challenge to capitalism**. Stanford, Calif: Stanford University Press, 2009.

Tunaya, Tarık Zafer. **İslamcılık cereyanı: İkinci meşrutiyetin siyasi hayatı boyunca gelişmesi ve bugüne bıraktığı meseleler**. Siyaset ilmi serisi 3. İstanbul: Baha Matbaası, 1962.

Tunçay, Mete. **Türkiye Cumhuriyeti'nde tek-parti yönetimi'nin kurulması, 1923-1931**. 3. basım. Tarih Vakfı yurt yayınları 88. İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, 1999.

———. **Türkiye'de sol akımlar, 1908-1925**. Ankara Üniversitesi, no. 219-201. Ankara: Ankara Üniversitesi, 1967.

Turan, Ali Eşref. **Türkiye'de seçmen davranışı, önceki kırılmalar ve 2002 seçimi**. İstanbul Bilgi Üniversitesi yayınları 54. İstanbul: Bilgi Üniversitesi, 2004.

Türinay, Necmettin. “İki İktidar Değişimi Döneminde Mehmet Akif ve İstiklal Marşı (1937-11 Kasım 1938)”. İçinde **Mehmet Akif Türkiye'de modernleşme ve gençlik bilgi şöleni**, 78–95. Ankara: Türkiye Yazarlar Birliği, 2007.

Türk ceza kanunu ve buna ait seçilmiş yargıtay kararları. İstanbul: Güven Basımevi, 1950.

Türkmen, Hamza. “Millileştirilmiş Din Anlayışı'nın Türkiye'de İlk Ciddi Örneği: Yeniden Milli Mücadele”. **Haksöz**, 1994.

———. “Seyyid Kutup Türkiye'de Nasıl Algılandı”. İçinde **Türkiye'de İslamcılık Düşüncesi ve Hareketi: Sempozyum Tebliğleri**, 369–78. İstanbul: Zeytinburnu Belediyesi, 2013.

———. **Türkiye'de İslamcılık ve Özeleştirisi**. İstanbul: Ekin Yayınları, 2012.

Ülken, Hilmi Ziya. **Türkiye'de çağdaş düşünce tarihi**. İstanbul: Selçuk Yayınları, 1966.

Ünal, Erkan. “Sol Düşüncenin Ortasında ve Kıyısında Çeviri Kitaplar”. **Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: Sol**. İstanbul: İletişim, 2007.

Ünsal, Artun. **Umuttan yalnızlığa Türkiye İşçi Partisi (1961-1971)**. Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2002.

Üskül, Zafer. **Siyaset ve asker : cumhuriyet döneminde sıkı yönetim uygulamaları**. Ankara: İmge Kitabevi, 1997.

Üstel, Füsun. “Türk Ocakları”. İçinde **Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: Milliyetçilik**, 263–68. İstanbul: İletişim Yayınları, 2002.

Vahide, Şükran. “Said Nursi'nin Entelektüel Biyografisine Doğru”. İçinde **Alim ve düşünür olarak Bediüzzaman**, İbrahim M. Abu-Rabi. İstanbul: Etkileşim Yayınları, 2006.

———. **Bediüzzaman Said Nursi : entelektüel biyografisi**. İstanbul: Etkileşim Yayınları, 2006.

Voll, John Obert. “The Revivalist Heritage”. İçinde **The Contemporary Islamic Revival: A Critical Survey and Bibliography**, 23–36. London: Greenwood Press, 1991.

White, Jenny B. **Islamist mobilization in Turkey: a study in vernacular politics.** Studies in modernity and national identity. Seattle: University of Washington Press, 2002.

Wickham, Carrie Rosefsky. **The Muslim Brotherhood: evolution of an Islamist movement.** Princeton: Princeton University, 2013.

Yavuz, M. Hakan. “Bediüzzaman Said Nursi ve Nurculuk”. İçinde **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: İslamcılık**, 264–307. İstanbul: İletişim, 2005.

———. **Islamic political identity in Turkey.** Oxford ; New York: Oxford University Press, 2003.

———. **Modernleşen müslümanlar: Nurcular, Nakşiler, Milli Görüş ve AK Parti.** İstanbul: Kitap Yayınevi, 2005.

Yeğen, Mesut. “Kemalizm ve Hegemonya?” İçinde **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: Kemalizm**, 56–74. İstanbul: İletişim Yayınları, 2002.

Yeldan, Erinç. “Üretim, Bölüşüm ve Büyüme Dinamikleri Açısından 70’li Yıllarda Türkiye Ekonomisi”. İçinde **Modernizmin Yansımaları : 70’li Yıllarda Türkiye**, 31–42. Ankara: Efil Yayınevi, 2014.

Yıldız, Ahmet. “Kemalist Milliyetçilik”. **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: Kemalizm.** İstanbul: İletişim Yayınları, 2009.

Yorgancılar, Serkan. **Akıncılar.** Ankara: Otorite Kitap, 2016.

———. **Milli Görüş : 1969-1980.** İstanbul: Pınar Yayınları, 2012.

Yücekök, Ahmet N. **Türkiye’de örgütlenmiş dinin sosyo-ekonomik tabanı (1946-1968).** Ankara Üniversitesi, no. 323. Ankara: Ankara Üniversitesi, 1971.

Zürcher, Erik Jan. **Modernleşen Türkiye’nin tarihi.** İletişim yayınları. İstanbul: İletişim Yayınları, 1993.

ÖZGEÇMİŞ

Ertuğrul Zengin 31.01. 1985 tarihinde İstanbul’da doğdu. Lise eğitimini 2003 yılında Bahçelievler Adnan Menderes Anadolu Lisesi’nde tamamlayan Zengin, 2008 yılında, Boğaziçi Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü lisans programını tamamladı. “*The Political and Social Thoughts of Satı Bey: Exploring the Ideology of an Ottoman Patriot*” adlı yüksek lisans teziyle Boğaziçi Üniversitesi Atatürk Enstitüsü’nden 2010 Kasım’ında mezun olan Zengin, 2011 yılında Galatasaray Üniversitesi Siyaset Bilimi Bölümü’nde doktora eğitimine başladı.

Yayımları

“Zümre, İktidar ve Adab-ı Meşruyet,” **Siyaset Bilimi Araştırmaları: Teori ve Türkiye Uygulamaları**, eds. Aliyar Demirci, İsmet Parlak, Nigar Değirmenci, (İstanbul: 2004, Seçkin Yayıncılık), s. 355-378.

“*Akıncı Güç ve Akıncılar Dergilerinde Tartışmanın Şiddeti ve Şiddetin Dili*,” **1960-1980 Arası İslamcı Dergiler: Toparlanma ve Çeşitlenme**, (Ankara: İLEM Kitaplığı; Nobel Akademik Yayıncılık, 2016), s. 379-400.

TEZ ONAY SAYFASI

Üniversite : Galatasaray Üniversitesi
Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü
Adı Soyadı : Ertuğrul ZENGİN
Tez Başlığı : Bir Toplumsal Hareket Olarak Akıncılar: Türkiye’de İslamcı
Öznenin Kurulumu ve Eylemi
Savunma Tarihi : 25.07.2017
Danışmanı : Doç. Dr. Özgür ADADAĞ

JÜRİ ÜYELERİ

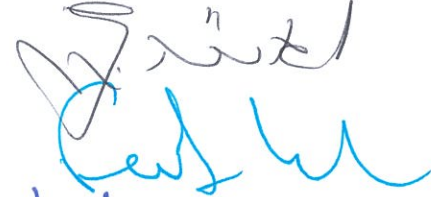
Ünvanı, Adı, Soyadı

İmza

Doç. Dr. Özgür ADADAĞ

Prof. Dr. Füsun ÜSTEL

Prof. Dr. Ferhat KENTEL

Doç. Dr. Enes KABAKÇI

Yrd. Doç. Dr. Hakan YÜCEL

Enstitü Müdürü

Prof. Dr. M. Yaman ÖZTEK

